BIBL… ALE
VITT. EMANUELE
42
2 B
12
ROMA

Caietani
Summa

Digitized by Google

Di P.re Ang.o Prosp.i del Monte di Villa

Di ~~P.re Cesare~~ Prosp.i del monte
di Villa

Digitized by Google

SVMMVLA CAIETANI.

42-2-B-12

REVERENDISS. D. N. THOMAE DE VIO CAIETANI,

Cardinalis S. SIXTI, perquàm docta, reſoluta ac compendioſa de peccatis Summula.

Additis (vt vocant) Summarijs, & copioſo rerum præcipuarum INDICE.

Omnia multò quàm antehac caſtigatiora.

VENETIS,

Apud Bartholomæum Carampellum. 1596.

Digitized by Google

INDEX EORVM QVAE IN HAC SVMMVLA TRACTANTVR,

iuxta ordinem literarum.

ABORSVS quando ſit peccatum, & quando inducat irregularitatem.
Abſolutio a peccatis a parte formæ.
Abſolutio a parte abſoluentis.
Abſolutionis impedimenta.
Abſolutio ab excommunicatione.
Abſolutio ab excommunicatione ex parte poteſtatis abſolutoriæ.
Abſolutio ab excommunicatione minore.
Acceptio perſonarum.
Acedia.
Adulatio.
Adulterium.
Aduocati & procuratoris octo iniquitates.
Alchimia quando ſit peccatum.
Ambitio.
Apoſtaſia.
Arrogantia.
Aſſaſſinus.
Aſtrorum obſeruatio.
Aſtutia.
Auaritia.
Audacia.
Aruſpicium.
Augurium.
Auſpicium.

B

Bellum.
Beneficium eccleſiaſticū.
Beſtialitas.
Blaſphemia.

C

Calumnia.
Caſus reſeruati.
Chorearum peccatum.
Clericorum peccata.
Cogitationis peccata.
Colluſio.
Columbarium habere quomodo & quando liceat.
Communio ſacramentalis.
Concubinatus.
Concuſſionis crimen.
Cōfeſſionis ſacramētalis 15. conditiones.
Confeſſio quando ſit iteranda.
Confeſſoris quinque conditiones.

Confirmationis ſacramentũ, quod chriſma dicitur.
Coniuratio.
Conſcientia.
Contemptus peccatum.
Contemptus cauſa peccati.
Contritionis quinque conſideranda.
Contumacia.
Contumelia.
Conuitium.
Correctionis qua ſubditi a ſuperioribus corrigi debent, omiſſio.
Correctionis fraternæ omiſſio.
Crudelitas.
Curioſitas.

D

Decimarum ſolutionis omiſſio.
Defenſio manualis dupliciter redditur illicita.
Delectatio moroſa.
Deriſio ſeu irriſio.
Deſperatio.
Detractio.
Detrahere ſibiipſi.
Deſperationis de fide, dubitando de veritate fidei peccatum.
Diſcordia.
Diſpẽſationis in lege ſiue uoto, & ſimilibus peccatum.
Diuinatio.
Doctorem fieri, aut facere notabiliter inſufficientem.
Dolus.
Duellum.

EBrietas.
Electio Eccleſiaſticis paſtoris.
Electio ſecularis officialis.
Eleemoſynam non facere in duobus caſibus eſt peccatum.
Emere rẽ minoris iuſto pretio.
Emere iura aliena bonorum temporalium.
Emptio quot modis ſit illicita.
Emulatio.
Epiſcopi peccata peculiaria.
Erubeſcentia.
Euagatio mentis.
Excommunicationis notitia in quibus ſit confeſſori neceſſaria.

Caſus excommunicationis. Et primo contra hæreticos.

IN hęreticos & fautores eorum &c. cap. I
In dominos temporales circa negotium inquiſitionis contra hæreticos deficientes.

tes. cap.2
In inquiſitores contra hæreticos non procedentes, vel falſo hæreſim imponentes. cap.3
In inquiſitores & vicarios ipſorum, vel epiſcoporum, ſeu capitulorum, ſede vacante pecuniam illicite extorquentes &c. cap.4
In fraticellos ſeu biſcos, ſeu beghinos. cap.5
In mulieres ſtatum beghinatus, aſſumptum ſectantes &c.

Contra ſchiſmaticos.

In pertinaciter ſe ab obedientia Rom. Pon. ſubtrahentes. cap.7
In præſumptuoſe tenentes, quod ordinationes ab Octauino, & Guidone factæ ſint ratæ &c. cap.8
In eum qui de tertiæ partis cardinalium nominatione confiſus, Papæ ſibi nomen vſurpat &c. cap.9

Contra manum violentam.

In eos qui in clericum vel monachum manus violentas inijciunt. cap.10
In eũ qui Cardinales hoſtiliter fuerit inſecutus vel percuſſerit, aut ceperit &c. cap.11.
In iniurioſe Pontificem percutientes &c. cap.12
In offendentes Romipetas. cap.13
In eos qui ad Apoſtolicam ſedem venientes vel recedentes ab eadem, capiant, ſpoliant, & detinent &c. cap.14
In eos qui ad Roma. cur. ſuper ſuis cauſis recurrentes &c. offendunt. cap.15
In eum qui aliquem Chriſtianum per aſſaſſinos interfecerit, vel interfici mandauerit &c. cap.16
In eos qui terras Rom. Eccle. offendunt. cap.17
In latrones maritimos. cap.18
In eos qui ſedem Apoſtol. in ſuis victualibus offendunt. cap.19
In eos qui contra Chriaſtianũ principatum opem ferunt inimicis crucis Chriſti. cap.20
In affractores ut ſpoliatores locorum ſacrorum. cap.21
In incendiarios. cap.22
In eos qui naufragorum Chriſtianorum bona rapiunt. cap.23

Contra offendentes Apoſtolicam ſedem.

In Cardinales in electione Papa ſimoniā committentes. cap.24
In appellantes ad futurum cō cilium. cap.25
In literarum Apoſtolicarum falſarios &c. cap.26
In offendentes Apoſtolicā ſedem tam in ſuis ſuorūq; literis, proceſſibus, & executionibus, quam in iuriſdictionum, fructuū, redituū, & prouētuū vacantiū vſurpatione. cap.27
In impugnantes literas electi in Papam antequam coronetur. cap.28
In inhibentes ne ſine ipſorum aut principiū beneplacito mandentur executioni literæ Apoſtolicæ. cap.29.
In offendentes Apoſtolicam ſedem in cognitione cauſarum. cap.30

Contra offendentes eccleſiaſticam libertatem.

In eos qui Eccleſiaſticā libertatem poſt ſtatuta ſeu conſuedines offendūt. cap.31
In eos qui repręſalias aduerſus perſonas Eccleſiaſticas concedunt. cap.32
In eos qui compellunt perſonas Eccleſiaſticas ad ſubmittendum Eccleſias bona immobilia, ſeu iura ipſarū laicis &c. cap.33
In offendentes perſonas eccleſiaſticas, pro eo quod eum pro quo rogabantur, eligere noluerunt. cap.34
In eos qui litigātes in foro eccleſiaſtico impediūt. ca.35
In grauantes illos qui in ipſos aut alios ſententiam excommunicationis, ſuſpenſionis, vel interdicti protulerunt. cap.36
In dominos temporales ſubditis inhibentes ne perſonis eccleſiaſticis vendant, emant, coquant, molant &c. cap.37
In offendentes eccleſiaſticam libertatem in eccleſiarum vacantium bonis. cap.38
In offendentes eandem quantum ad exemptionem a pedagijs & guidagijs. cap.39
In offendentes eandem quantum ad immunitatem a collectis ac exactionibus, & vſurpantes iuriſdictionem Prælatorum. cap.40
In offendentes eandem, quantum ad actum abſoluendi ſeu reuocandi pœnas excommunicationis, ſuſpenſionis, vel interdicti. c.41

In

In offendẽtes eandem in clauiũ officio, claudentium diuinum cultum excõmunicatis & interdictis. cap. 42
In offendentes eandẽ in certo caſu ſequeſtri. cap. 43
In eos qui monialium &c. viſitatores in ſuo officio impediunt. cap. 44
In ſepelientes in loco ſacro hæreticos &c. cap. 45
In eos qui in cœmeterijs tpe interdicti quoſcunq; in caſibus non conceſſis, aut excõicatos publice &c. ſepelire præſumunt. cap. 46
In eos qui in gradibus prohibitis aut cum monialibus, aut in religione, vel ſacris conſtituti matrimoniũ cõtrahunt &c. cap. 47
In ſimplices religioſos, qui decimas Eccleſijs, debitas vſurpare præſumunt &c. cap. 48
In religioſos & clericos ſeculares ſepulturæ libertatem tollere conantes. cap. 49
In religioſos & presbyteros, ac alios clericos perſonatus habentes, qui leges & medicinam modo prohibito audiunt. cap. 50
In communitatum officiales, quibuſdã ſuis ſtatutis vſuram fouentes. cap. 51
In clericos minores Epiſcopis vſurariã prauitatem in terris ſuis fouẽtes. cap. 52
In eos qui vrbis Romæ dignitates ſeu officio vſurpant. cap. 53
In dominum alioſque rectores, & officiales ciuitatis, in qua Rom. Pont. electio celebranda eſt ſibi iniuncta diligenter non adimplentes &c. cap. 54
In mittentes ſcripturam vel nuntium Cardinalibus in conclaui exiſtentibus, vel alicui ipſorum ſecrete loquentes. cap. 55
In religioſos mendicantes, immoderate habitacula acquirentes vel dimittentes. cap. 56
In ſcienter communicantes in crimine criminoſo cum nominatim excommunicato, ei conſilium impendendo, auxilium, vel fauorem. cap. 57
In clericos qui excommunicatos a Papa recipiunt ad diuina. cap. 58
In eos q̃ ad hoc ut iudex perſonaliter uadat ad mulierẽ pro teſtimonio fictionem ſeu fraudẽ cõmittunt. c. 59
In eos qui per conſeruatores iudicialem vexationẽ procurant. cap. 60
In religioſos temere habitum

ſuum dimittentes, uel ad quæuis ſtudia ſine debita licentia accedentes, & in doctores qui religioſos habitu ſuo dimiſſo, leges vel medicinam audienes ſcienter docere, aut in ſcholis ſuis retinere p̄ſumūt. c.61

In ſimplices monachos, & canonicos regulares, ad curias principium vt damnis aliquod inferant ſuis Prælatis, aut monaſterio ſe cōferentes cap.62

In monachos infra ſepta monaſterij ſine licentia Abbatum ſuorum arma tenentes cap.63

In religioſos parochiale officiū circa extremā unctionē &c. uſurpantes cap.64

In religioſos qui ad retrahendum debitores a ſolutione decimarum aliqua proferre præſumunt cap.65

In religioſos negligentes primo circa debitas Eccleſijs decimas, & præſumptuoſe poſtea prædicantes cap.66

In religioſos interdictum ꝙ ſeruat matrix Eccleſia nō ſeruantes cap.67

In eum q in ciuitate ſeu diœceſi ubi ſunt populi diuerſarū linguarum habentes ſub vna fide varios ritus, vſurpat præſulatum c.68

In contemnentem ſe præſentare quāprimū commode pōt ei a quo ceſſante periculo uel impedimento abſolui debeat &c. cap.69

In eos qui corpora defunctorum ad alia loca transferenda exenterare, incidere &c. præſumunt cap.70

In eos qui in terris ſuis noua pedagia imponunt, uel prohibita exigunt ca.71

In dantes & recipientes in ſimonia ordinis, uel beneficij. &c. cap.72

In ſingulares perſonas aliqd ex pacto dantes aut recipientes pro ingreſſu religionis cap.73

In religioſos mēdicātes ad aliquē monaſticū ordinem (Chartuſi. excepto) abſq; ſedis apoſtolicæ licētia ſpeciali conuolantes ca.74

In eos qui bona eccleſiaſtica alienāt, & illos qui ipſa alienata recipiunt cap.75

In ſacerdotem officiū uicecomitis aut præpoſiti ſecularis habentem &c. cap.76

In confeſſores qui in duodecim caſibus a Xiſto Quarto reſeruatis, & generaliter in caſibus Cęnæ dn̄i aliquem abſoluere, aut quatuor excepta uota commutare attentant. ca.77

In eos qui aſſerunt tenentes beatam uirginem ab originali peccato fuiſſe præſeruatam, hæreſim, aut peccatum mortale incurrere, & econuerſo, &c. ca.78
In impedientes legatos vel nuntios Apoſtolicos ne recipiantur, & faciant ea ad quæ miſſi ſunt. c.79
Inuocatos ad dirigẽdum moniales non abſtinentes ab his unde oriri vel nutriri poſſit diſcordia in electionibus faciendis cap. 80
In eos qui ordini Prædicatorum, aut Minorum, iniuriam in ſeptem caſibus faciunt cap. 81
In cardinales reuelantes aliquid in conſiſtorio geſtũ, aut dictum a Papa uetitũ reuelari eo. cap.
In impreſſores librorum ſine debita licentia imprimentes. eod. cap.
In eos qui falſa miracula, aut incerta, uel prophetias incertas prædicant; ſeu Epiſcopis aut ſuis ſuperioribus detrahere præſumunt. eod. cap.
Quæ ſunt vetita excommunicato.
De peccatis participantium cum excommunicatis.
Excommunicatio minor.

F

Falſarius tam monetæ, menſurarum, & ponderum, quam ſcripturarum &c.
Famam propriam falſo ereptam negligere.
Feſtos dies violare.
Filij peccata.
Fornicatio.
Fraus.
Furtum.

G

Gloriæ humanæ appetitus.
Gula.

H

Habitus debiti omiſſio vel occultatio.
Haſtiludium.
Hæreſis.
Hiſtrionatus.
Homicidium.
Horarum canonicarum omiſſio.
Hypocriſis.

I

Iactantia.
Idolatria.
Ieiunij Eccleſiaſtici omiſſio.
Ignorantiæ peccatum.

Imaginum pure aſtronomicarum vſus.
Immunditia.
Immunitas Eccleſiaſtica.
Impedimenta matrimonij.
Impietas.
Impudicitia.
Incantatio.
Incendairius.
Inceſtus.
Inconſideratio agibilium humanorum.
Inconſtantia.
Incontinentia.
Indignatio.
Infidelitas Chriſtianæ fidei oppoſita.
Infidelium conuerſationem habere.
Infidelitas vt eſt violatio promiſſionis.
Ingratitudo.
Inhumanitas.
Iniuſtitia.
Inobedientia.
Inquietudo mentis.
Inſenſibilitas.
Inſipientia.
Interdicti Eccleſiaſtici violatio.
Interrogationes pęnitentium a confeſſoribus ſecundum ordinem decem pręceptorum.
Intimiditas qua homo non timet pericula vitæ &c. qñ, vbi, cur, & ſicut oportet.
Intruſio.
Inuidia.
Ira.
Ironia.
Irregularitas.
Iudaizare.
Iudæorum conuerſatio.
Iudicis peccata.
Iudicium temerarium de animo ſeu intentione proximi.
Iurare.

L

Laruarum vſus.
Latrocinium.
Lenocinium.
Lex iniuſta.
Libellus famoſus.
Literarum alienarum ſigillatarum apertio inuito domino.
Litigium.
Litigare in iudicio per temporalibus rebus ſibi iuſte debitis peccatum eſt quadrupliciter.
Ludere ex duplici capite eſt peccatum.
Luxuria.

M

Magiſtrorum peccata.
Maledictio qua quis imprecatur alicui malum.
Maleſi-

Maleficium.
Maleficium alio maleficio ſoluere.
Malitia.
Matrimonium quãtũ ad peccata quæ in illius contractu & vſu occurrunt.
Medici peccata.
Mendacium.
Mercatura.
Meretricium.
Militum peccata.
Minari.
Miſſæ celebratio.
Mollities.
Monachorum & monialium peccata.
Mulieris peccata.
Murmuratio.
Mutilatio.

N

NEcromantia.
Nemeſis.
Notariorum peccata.
Nuptiarum peccata.

O

OBſtinatio.
Otium ſeu otioſum.
Odium boni.
Odij effectus ſeu ſigna prohibita.
Officiorum ſecularium venalitas.
Opinio tripliciter inuenitur illicita.
Opinione vti vt regula operum interiorum & exteriorum.
Oratio ex intentione ſine attentione.
Ordinantium & ordinandorum peccata.
Organorum vſus.
Ornatus exterioris peccatũ.
Oſculum beneuolentiæ & libidinis.

P

PEccatum mortale, & veniale.
Pedagium illicitum.
Pœnam ſubire ſtatutam quãdo quis teneatur abſque alia declaratione iudicis.
Percuſſio qua proximus verberatur.
Perfidia.
Periculo peccandi ſe exponere quando ſit peccatum.
Periurium triplex.
Permiſſio.
Permutatio.
Pertinacia.
Pignus accipere tripliciter redditur illicitum.
Pigritia.
Pirata.
Placere hominibus.
Pollutio qua ſemen humanum

num funditur quando ſit peccatum.
Pręcepti tranſgreſſio quale & quantum peccatum ſit.
Præcipitatio.
Prædicatorum peccata.
Prælatorum peccata.
Præſcriptio.
Præſumptio.
Præuaricatio.
Procuratorum crimina.
Prodigalitas.
Promiſſionis violatio.
Proxeneta.
Puſillanimitas.

R

Rapina.
Raptus.
Religioſorum peccata.
Repræſaliarum iniquitas.
Reſtitutionis octo capitum conſideratio, ſcilicet quis, quid, quantum, cui, vbi, quando, quomodo, & quo ordine.
Rixa.

S

Sacrilegium.
Sagittarij ars ſeu officium.
Satisfactio ſacramentalis.
Scandalum.
Schiſma.
Scrupoloſorum medicina.
Scurrilitas Seditio.
Simonia.
Simulatio.
Societas mercaturæ ſeu artificij dupliciter reddit illicita.
Sodomia.
Somniorum obſeruatio.
Sors triplex.
Sortilegium.
Spectacula impudica, crudelia aut irreligioſa.
Sponſorum per verba de futuro triplicia peccata.
Stuprum.
Superbia.
Superſtitio qua circa diuinũ cultum erratur.
Superſtitio obſeruationũ quadruplex.
Suſpenſio qua homo excluditur ab executione ordinis vel officij Eccleſiaſtica.
Suſpicio qua ex leuibus indicijs malũ de proximo opinamur.
Suſurratio.

T

Temeritas.
Tentatio Dei.
Teſtimonium falſum.
Timor peccatum.
Tyrannis.
Torneamentum.

Vecti-

V

Vectigalia quot modis iniqua.
Venatio quando ſit peccatum.
Venditio quibus modis ſit peccatum.
Vindicatio.
Virginum conſecratio, quomodo reddatur illicita.
Viſitatio qua epiſcopi ſeu prælati viſitãt gregem ſuum.
Vnctionis extremæ contemptus.
Voti violatio. Et agitur primo de voto ex parte materiæ. Secundo ex parte voventis. Tertio ex parte impedimentorum occurrentium. Quarto ex parte irritationis, diſpenſationis, & commutationis.
Vſura hoc eſt lucrum ex mutuo. Et agitur de duplici vſura: ſcilicet exteriori & mentali.
Ad vſuram accipere.
De mediatoribus in peccato vſuræ.
De participantibus cum vſurarijs in vſu rerum vſurarij.
De dominis tẽporalibus componentibus cum vſurarijs, vt vſuras impune facere poſſint.
De monte Genuenſi.

Explicit Tabula.

CLEMENTI VII. PONT. MAX. THOMAS DE VIO CAIETANVS,

CARDINALIS S. XISTI S.

INdulto corporis imbecillitati Clemens VII. Pont. Max. poſt tot commentationum laborem, anni vnius otio: adieci animum ut humilibus iuxta Apoſtolicum præceptum conſentiendo, opem minus doctis confeſſoribus ferrem. Aegrè ferunt ſiquidem nonnulli editas Summas: quòd dum externa innumera immiſcent, opiniones multiplicant, diſputationes producunt, propria tuentur, alios oppugnant: uexatus tot doctoribus lector, confuſus, perplexus, aut certè inanis relinquitur. Quocirca rogatus à multis, Summulam colligere decreui de peccatis, Alphabetico ordine, poſt habitis non ſolùm diſputationibus ac opinionibus proprijs & alienis, ſed etiam doctoribus omnibus tacitis: ut nullus æmulatione aliqua à ueritatis ſequela retrahatur. Et quamuis hic, ſicut & vbique, nullam mihi autoritatem tribui uelim, ſed rationi uel autoritati quæ affertur: (& propterea nihil abſque appoſita ratione, niſi fortè o-

mnino

mnino manifeſtum aliàs eſſet, afferam, ut docti librare poſſint quæ dicuntur: minus autem capaces a doctoribus diſcendi occaſionem habeant, & uel ſic rationum uires percipiant) beatitudinis tamen tuæ iudicio, ut par eſt, omnia ſubijcio. Suſcipe itaque humaniſſime Pater exiguum ſerui tui opuſculum, ut qui unica inter Chriſtianos principes pacis & reformationis Eccleſiæ es ſpes, laborantibus quoque inter obſcura peccatorum, ſplendor cenſura fias.

Felix uale.

REPERTORIVM ALPHABETICVM, QVO SENTENTIAE IN HOC TRACTATV ſparſæ faciliter allegantur.

ABlatio rei cuiuſcunque inuito domino peccatum eſt car. 236

Aborſus diuerſimode committi dicitur, & quam pœnam inducant. 1

Abſolutio a peccato incendiarij Papæ reſeruatur. 139

Abſolutio peccatorum ſacramentum pœnitentiæ concernens debet eſſe formalis: & hoc tam ex parte abſoluenti, quam abſoluendi. 1

Abſolutio pœnitentialis plura ex parte abſoluentis prę ſupponit. 4

Abſolutio nonnullis circunſtātijs indebitis impeditur tam ex parte abſoluentis quam abſoluendi. 7

Abſolutio excommunicationis tria præſupponit. 10

Accipere ad uſuram an & qn̄ ſit prohibitum. 439

Actus uindicationis quādoq; uirtuoſus, quandoq; uitioſus eſſe poteſt 420

Actus exterior præcipue ornatus an & quando uertatur in peccatum. 337

Actus permutationis poteſt tribus concurrentibus eſſe vitioſus. 349

Actus aliquis quare dicatur mortalis, vel peccatum mortale. 339

Actus inconſtantiæ uitioſi ſunt & damnabiles. 273

Aduocatus poteſt octo modis in officio peccare. 18

Adulationis peccatum tripliciter committit, eſtque humanæ fragilitati ualde nociuum. 16

Adulterium ſemper eſt peccatum & multa inducere poteſt incommoda. 17

Alchimia quando ſit uitioſa, & quando non. 19

Ambitio quandoq; in mortale, quandoque in ueniale peccatum imputatur. 20

Animi mollities uitioſa eſt & puſillanimitati attribuitur. 350

Aperiens literas alienas inuito domino peccat. 301

Apoſtaſia tripliciter conſideratur, & an ſemper excommunicationem induxit. 20

Apo-

Apoſtolicæ ſedis nuntios quo minus ſuum exequantur officium impedientes excommunicationi ſubijciũtur 214

Appellantes a ſentẽtia, ordinatione uel mandato ſummi Pontificis excommunicantur 142

Arrogantia quandoque venialis, quandoque mortalis eſt 21

Ars ſagitarij an & quando ſit illicita 383

Aſſaſſinus nomen quid ſignificet 22

Aſtutia quo caſu uertatur in peccatum uel mortale vel veniale 23

Auaritia diuerſimode conſideranda 24

Audaces an & quare dicãtur, vitioſi ibid.

Autoritatem, iuriſditionem vel qualitercunque ſedis Apoſtolicæ dominium offendentes anathema incurrunt 146

B

BEghinarum ſtatus ſuſpectus tribus medijs excommunicationi ſubiacet. 117

Bellum quando dicatur iuſtũ vel iniuſtum 25

Beneficium Eccleſiaſticum indebite procurans ſi indebite intrudatur, ſibi damnationem incurrit 292

Beneficia Eccleſiaſtica appetere & procurare 30

Beneficia Eccleſiaſtica ſemper sũt dignioribus & ſufficientioribus conferenda. 36

Beneficij ſequeſtrationẽ poſt ſententiam contra poſſeſſorem promulgatam impedientes excommunicantur 168

Beſtialitas in moribus agnoſcitur; beſtialis enim homo non percipit quæ Dei ſunt 37

Blaſphemia Deũ habens pro obiecto ſemper eſt peccatum mortale ibidem

Bona eccleſiaſtica alienans & alienata recipiens excommunicatur 209

Bonorum Eucleſiaſticorũ dilapidatores, & ſede vacante priuilegijs Eccleſiaſticis abutentes excommunicantur 115

C

CApita octo in materia reſtitutionis conſideranda 361

Capita tria circa ſimoniã examinanda 306

Cambium quadrupliciter cõſide-

ſiderandum 39
Cardinalibus in conclaui exiſtentibus literas uel nuntium mittentes excommunicantur. 184
Caſus multi ſpeciales ſunt a confeſſoribus in materia reſtitutionis non negligendi. 379
Caſuum reſeruatio ſuos gradus obtinet. 39
Cauſas ab Apoſtolica ſede cognoſcendas in aliam curiã transferens &c. 149
Ceremoniarum ſuperſtitioſa obſeruatio peccatum eſt 295
Cenſuræ Eccleſiaſticæ executorẽ damnificantes excommunicantur 159
Chriſtiani naufragantes non debent ſpoliari, ſub pœna excommunicationis 140
Chriſtianum per aſſaſſinum interficere aut inrerficiendum curare, &c. 133
Chriſtianorum cum Iudæis conuerſatio prohibita eſt 295
Chorea quibus caſibus licita ſit aut illicita 40
Circunſtantiæ quinque in canonicarum horarum celebrationis omiſſione conſiderandę 247
Clauium beneficium uel officium Ecleſiaſtici conceſſum turbantes &c. 167
Clerici excõmunicatum ſcienter in ſuis negotijs uel officijs recipientes excommunicantur 188
Clerici Epiſcopis minores vſuras in ſuis locis ſuſtinẽtes excommunicati ſunt 179
Clerici in multis differre debent a laicis, quibus deficientibus peccatum committunt 41
Coitus carnalis inter conſanguineos cõmiſſis &c. 272
Columbarium quo caſu licite teneatur 45
Compellens Eccleſiaſticũ ſecum ſuis bonis temporali Domino ſubmittere excõmunicatur 156
Communicans ſcienter cum nominatim excommunicato excõmunicationis pondus ſibi acquirit 186
Communicatio cum excommunicatis quibus caſibus ſit omnino illicita 222
Cõcubitus ſoluti cum ſoluta ſemper eſt peccatum 235
Confeſſor qualiter interrogare debeat 290
Confeſſores qualiter ſe habere debeant 282
Conditiones quatuor ex parte vouentis in actu confeſſionis examinandæ 425
Coniuratio ſeu cõſpiratio vitioſa eſt 74

Con-

Cōſcientia licet erronea ſemper obligat ibidem
Conſecratio virginum quandoque eſt illicita 420
Conſideranda tria circa literarũ ſigillatarum furtiuã pertionem 302
Conſuetudo in feſtorũ obſeruatione ſeruanda eſt 235
Contemptus extremæ vnctionis peccatum eſt 422
Cōtemptus in moralibus dupliciter eſt conſiderandus 75
Contemnens auditum verbi Dei infidelis dicitur, & peccator mortalis 275
Cōtentio uerbalis quando ſit uitioſa 77
Contentio contra proximum qua quis nequiret proximum inuadit, peccatũ eſt mortale 382
Contractus matrimonij poteſt ex ſeptem capitibus dici uitioſus 309
Cōtritio peccarorũ quæ præſupponat. 78
Contumax poteſt excommunicari 80
Cōtumelia quando ſit peccatum mortale ibidem
Conuitium duplicem importat iniuriam ibid.
Corporalis indecentia reſpectu ſtatus poteſt in peccatum verti. 263
Correctio fraterna eſt de neceſſitate. 82
Correctionẽ debitam omittens grauiter peccat 83
Crimen incendiarij uoluntarie commiſſum mortale eſt, & ciuili pæna mulctandum 272
Crimen concuſſionis reſpectu officiarij ſemper eſt mortale 50
Criminis falſa impoſitio ſemper eſt peccatum mortale 38
Crudelitas exceſſiua peccatũ cauſat 83
Crudelitatem in humana corpora exercens præcipuè chriſtiana excommunicatur 202
Cultus diuinus debet omni ſuperſtitione carere 405
Curioſitas diuerſorũ obiectorum reſpectu dici poteſt uitioſa 84

D

DEbitores decimarum ab earũ ſolutione retrahentes excõmunicãtur 196
Decimas uſurpantes aut detinẽtes excommunicati cenſentur 174
Decimarum ſolutio pernicioſa ſacrilegiũ reputatur 84
Defenſio manualis immoderata uitioſa eſt, moderata permiſſa ibid.

Delectatio debet eſſe diſcreta: & ſi modum excedat, uitioſa eſt & damnabilis 85
Dæmonis inuocatio manifeſta quæ propriȩ incantatio dicitur, peccatum eſt grauiſſimum 270
Deriſio in proximum uerſa, quemadmodum diuerſimode fieri poteſt, ita diuerſimode damnanda eſt 90
Deſperatio eſt obiectum fidei damnabilis eſt 91
Detrationis uitium in qno differat a murmuratione 329
Deum tentans grauiter peccat 409
Diſcordia diuerſimode ſumi poteſt 93
Diſcordiam in actu electionis ſeminãtes uel nutrientes excomunicantur 214
Diſpenſatio non debet eſſe leuis, nec abſque cauſa rationabili 94
Diſputans de fide tanquam in ea dubius & hæſitans mortaliter peccat 93
Diuinatio ſuperſtitioſa eſt & Chriſtianæ religioni aduerſa 24
Diuinum officium deuote & attente & integre celebrandum eſt 248
Diuinum officium quocunq; in lloco priuatim celebrari permittitur: publice autem iura iubent in Eccleſia tantum 251
Diuinatio inquantum diabolico innitens auxilio, peccatum mortale eſt 95
Doctorari non poteſt qui inſufficiens abſque peccato. 96
Doli executio proximo nociua, uitioſa eſt & damnabilis 97
Dñi temporalis uel ꝓuinciarum rectores qua de cauſa ſunt excõmunicandi 113
Duellum nõ poteſt licite uel iuſte induci 97

E

EBrietas, quando ſit peccatum mortale 98
Eccleſiarum uacantiũ bona uſurpantes excõicantur 162
Eccleſiaſtici qua ratione poſſint licite organis in ſuis eccleſiis uti 336
Eccleſiaſtici an & quando ad pedagia ſoluenda teneantur, uel non 163
Eleemoſyna duobus caſibus eſt neceſſario non omittenda 102
Electi in ſumum Pontificem literas impugnans excommunicatur 148
Eligendus in Prælatũ Eccleſiaſticũ duabus debet pollere uirtutibus 100

Emptio

Emptio debet eſſe diſcreta, & modo debito exercenda. 103
Emptio multis ex cauſis dicitur illicita. 104
Epiſcopum iniurioſe tractantes, aut iniuriantibus opem præſtantes, tanquã ſacrilegi in vinculum incidunt excommunicationis. 128
Epiſcoporum peccata peculiaria quæ ſint. 106
Exaltans ſeipſum ſupra id quod eſt, ſuperbiæ peccatum incurrit. 403
Excommunicatio minor diuerſimode conſideratur. 223
Excommunicatio poteſt diuerſimode incurri, vltra canones conſideranda. 217
Excõmunicatio minor quæ incommoda inducat. 224
Excommunicatio in materię abſolutionis qualiter ſit conſideranda. 13
Excommunicatio diuiditur in maiorem & minorem, & multipliciter eſt tam reſpectu excommunicantis quam excommunicati & abſoluentis conſideranda. 109
Excõmunicato plura ſunt illicita, a quibus non abſtinens peccatum excommunicationis aggrauat. 218
Exponere ſe periculo corporis uel animæ an ſit licitum. 342

F

FAlſæ uocis ſignificatio cũ intentione fallendi, peccatum eſt. 323
Falſum in iudicio teſtimoniũ proferens grauiſſime delinquit. 410
Famam proximi qualitercunque deturpans, mortaliter peccat. 91
Feſta populo Chriſtiano indita quæ ſint. 234
Feſtis diebus bellum exercere an ſit peccatum. 30
Filius poteſt tripliciter in parentes peccare. 235
Fraus an ſemper inducat in peccatum. 236
Fraudem committens quatenus iudex pro teſtimonio mulierem adeat perſonaliter excõmunicationem incurrit. 189

G

GRatia Dei curantur ſcrupuloſi. 389
Gratias pro acceptis beneficijs non referens aut referre contemnens peccatum incurrit ingratitudinis. 276

Grauiſſimum peccatum com mittitur in libelli famoſi emiſſione. 301

Gula quid dicatur,& an ſemper ſit peccatum. 239

H

HAeretici diuerſimode a canoniſtis conſiderãtur. 111

Hæreticos in loco ſacro ſepeliens ipſo facto excommunicatur. 169

Hiſtrionatus exercitium an & quando ſit peccatum. 242

Homo piger & puſillanimis poteſt in uaria delicta cadere. 350

Hominis occiſio accidentalis dupliciter conſiderari põt ad hoc ut in peccatũ occidentem inducat. 245

Hominibus placere niti an ſit vitioſum. 351

Horę canonicæ ſunt iuxta Eccleſiæ propriæ ritum celeblandæ. 248

I

IDololatrię crimen pluſquã mortale dicitur. 254

Ieiunium quibus perſonis inexcuſabiliter ſit obligatorium. 257

Ieiunij neceſſitas tria includit neceſſaria. 254

Ignorantia quo caſu vertatur in peccatum. 262

Immunitas Eccleſiaſtica multis modis offenditur. 264

Impœnitẽs in actu abſolutionis excommunicationis, denuo excommunicationis vinculo regrauatur. 201

Impius in parentes vel alios quoſcunque, vitioſus, eſt & peccator. 268

Imprudentiæ peccatum ex inconſideratione inductum negligentiæ poteſt attribui, quapropter damnabile eſt. 272

Inanis gloriæ appetitus an ſemper in peccatum inducat. 238

Inducentes aliquem ad eligẽdum apud ſe ſepulturam, vel ad hoc vouendum vel promittendum ſententiam incurrunt excommunicationis. 175

Infamiam propriæ perſonæ non impediens peccat in ſeipſum & crudelis dicitur. 225

Ingreſſum religionis emẽtes aut pro ea aliquid recipientes excommunicationis incurrunt exitium. 206

Inhumanus dicitur qui ſeipsũ nimis contemnit,& in hoc peccare poteſt. 277

Iniuriam ordini Prædicatorum vel Minorem inferentes quibuſdam caſibus excommunicantur 215
Iniuſtitia ſemper eſt peccatũ mortale 278
Inquiſitores hæreticæ prauitatis duplici de cauſa excõmunicationem ratione officij ſui poſſunt incurrere 114
Inſipientia inquantum oppoſitum eſt ſapientiæ, cauſat peccatum 280
Interdictum matris Eccleſiæ non ſeruantes excommunicationis uinculo obligantur 198
Interdicti tempore terrã ſanctam indignis aperientes excommunicantur 170
Ira quando fit permiſſa, & qñ prohibita 292
Irregularis non ſemper dicit peccator ſed pœnam ferre peccati 294
Iudex poteſt dupliciter in iudicijs offendere 296
Iudicans leuiter & per ſuſpicionem peccato ſubiacet. 408
Iura dies ieiuniorum ſtatuerunt & conſuetudo 256
Iuramentum comminatoriũ quando periurium inducat 347
Iuramentum falſum ſemper eſt peccatum mortale 343
Iuramento licito duo crimina contrariatur 298
Iuriſdictionem Prælatorum Eccleſiaſticorum iniuſte vſurpantes, vel eos collectis vel tributis onerantes, excommunicationis nexu, p̃muntur 164

L

Latrones vnde ſortiantur de nominationem. 300.
Lenones dicuntur perſonę infames & deteſtabiles ratione peccati ibid.
Libertatis Eccleſiaſticæ violatio ſuper peccatum eſt. 263
Libertatem abſoluendi vel pœnas excommunicationis vel interdicti reuocandi a Prælatis Eccleſiaſticis ui uel metu corrumpentes excommunicationis morbo feriuntur 166
Literas Apoſtolicas falſificantes, vel aliter quam ſunt exponentes vinculo tenentur excommunicationis 144
Literarum Apoſtolicarũ exequutionem impediens excommunicatur 148
Litigans iudicialiter pro temporalibus. quadrupliciter peccare poteſt. 303

Litigantes in curia Romana non ſunt ſpoliandi, nec aliqualiter impediendi, ſub pœna excommunicationis 132
Litigioſus duplex peccatũ incurrere poteſt 303
Loci ſacri fractor. ſeu ſpoliator pœnam excommunicationis incurrit 138
Lucrum ex mutuo an ſemper ſit iniquum 432
Lucrum vſurarium duo præſupponit ad hoc vt licitum reddatur ibid.
Ludus ad virium oſtentationem ex quo ſequi poſſit mortis exitium, prohibitus eſt. 411
Ludus dupliciter conſideratur. 304
Luxuria conſideratur reſpectu venerearum ſuperfluitatum, quæ duplex eſſe poteſt. 305

M

MAgiſtri ſcholarum tripliciter peccare poſſunt. 305
Maleficij crimen qualiter cõmittatur 308
Malitioſus qui dicatur, & qñ malitia ſit vitioſa 309
Mali alicuius actũ permittere aliquando ſit licitum 348
Malum alicui imprecans agit contra charitatem, & peccat. 306
Mandata Papalia contemnentes vel in eis fraudem committentes excommunicantur. 183
Manus violentas in clericum inijciens, excommunicatur. 121
Materia voti diuerſis reſpectibus eſt conſideranda. 423
Mediator inter negotiatores poteſt iniquitatem multipliciter committere 350
Medicus poteſt multipliciter in ſua practica peccare 322
Membri mutilatio poteſt eſſe licita & illicita, reſpectu diuerſorum caſuum 329
Mendacium, & ſimulatio æquiparantur 398
Mendicans non poteſt abſq; cenſura excommunicationis ad alium ordinem ſine ſpeciali ſedis Apoſtolica diſpoſitione tranſmutare. 208
Mens humana debet ab inquietudine vacare, ne ſolicitudine nimia labatur in peccatum rationem omittens 279
Mentis diſtractio vel euagatio ſecundum apprehenſionum naturam eſt iudicanda 108
Mercãtia ſolius lucri gr͞a exercitata vituperabilis eſt 324
Merce-

Meretricium ſemper eſt peccatum ibi.
Mercimonialis ſocietas duobus eſt illicita 398
Miles poteſt tripliciter peccare 325
Miniſter communionis ſacramentalis multis poteſt inuolui peccatis 49
Modus eſt in reſtitutionibus obſeruandus 373
Monachi & moniales poſsũt multipliciter in ſuo ſtatu delinquere 327
Monachi in ſuis clauſtris abſque abbatis licentia arma tenentes excommunicantur 194
Mutatio habitus debiti & cõuenientis vitioſa eſt; niſi cauſa rationabilis interueniat 239

N

NOtanda in materia vectigalium 414
Notarius poteſt ſuum officium exercendo diuerſimode peccare 330

O

OBlocutio per quam amicitia uel pax interrumpitur, peccatum eſt. 408
Obſeruatio ſomniorũ diuerſis reſpectibus redditur illicita 399
Obſeruatio aſtrorum an & quando ſit vitioſa 22
Obſeruationũ ſuperſtitio poteſt eſſe quadruplex 406
Odire bonum, peccatum eſt in ſpiritum ſanctũ, & omnino rationi & naturæ cõtrarium 332
Officium proprium corrumpens prævaricator eſt iuſtitiæ 358
Officia ſeu dignitates vrbis Romæ vſurpantes excommunicationis onere prẹmuntur 181
Officiales ſtatuta in fomentum vſuræ condentes excõmunicationis nodo vinciuntur 178
Officij parochialis vſurpatio excommunicationis pœnã meretur 195
Opinionis vſus quandoque licitus qñque illicitus 334
Opus vltra ſuam facultatem aggrediens tanquam præſumptuoſus maximum incurrit vitium 357
Oratio perfecta præſupponit attentionem: & aliter ſine attentione irreuerentiæ vitium eſt. 335
Ordinãdi vel ordinari in Eccleſiaſticis dignitatib. multipliciter offendere poſſunt 336
Ordinationes ab hereſiarchis indi-

inditas approbantes vel recipientes excommunicationis vinculo innodantur 119
Ordo debet in reſtitutionib⁹ obſeruari 374
Oſculum poteſt eſſe honeſtũ vna cauſa, & vitioſum altera 339
Otioſitas periculoſa eſt, quia vitiorum nutritiua 332

P

PAgas certas montis Genuenſis emere an ſit vſura 441
Participatio cum excommunicatis quibus caſibus impune permittatur 220
Peccatum ſtupri quod dicatur, & quod ſẽper eſt mortale 403
Peccatum ſodomiticum grauiſſimum eſt 399
Peccatum quare dicatur veniale, in quo differrat a mortali 340
Peccatum ſortilegij grauiſſimum eſt & hæreſis ſimile 401
Peccatum indignationis filia eſt ſuperbiæ, & ideo mortale dici poteſt 274
Peccatum mollities diuerſimode conſiderandum 327
Peccatũ inſenſibilitatis qualiter committatur 280
Peccatum præſumptionis grauiſſimum eſt 358
Peccatum inobedientiæ dupliciter incurritur 278
Peccatum inuidiæ tam a Deo quam ab hominibus damnatur 292
Peccatum hypocriſis dupliciter incurritur 252
Peccatum iactantiæ ſex circunſtantijs quale ſit agnoſci poteſt 253
Peccatum impudicitiæ diuerſis actibus committi poteſt 269
Peccatum infidelitatis quibus modis committatur 241
Peccatum homicidij dupliciter poteſt incurri. 242
Peccatum an poſſit in haſtiludio committi 240
Peccatum acediæ dupliciter conſideratur 15
Peccatum colluſionis qualiter committatur 44
Peccatum falſi multipliciter committi poteſt 225
Peccato pertinaciter inhærẽs tanquam obſtinatus damnationis, inter ambulat 331
Peccata mulieris peculiaria multa ſunt & diuerſa 327
Peccata multa poſsũt in miſſarum celebratione committi 326
Peccata mentalia quinq; modis committuntur 34

Peda-

Pedagia prohibita vel inſolita ab incolis ſuis exigentes, excommunicationis mucrone veniunt feriendi. 204
Periculum vitæ propriæ non timens peccatum poteſt incurrere oppoſitum rationi 291
Periuriũ promiſſorium duobus poteſt committi temporibus 344
Perſequentes eum qui rogatus aliquem in aliquam dignitatem Eccleſiaſticã eligere, & non eligit excommunicationẽ incurrit. 157
Perſonarum acceptio quando ſit vitioſa 14
Piratæ & curſores aut prædones maritimi anathematizantur. 135
Pollutio dupliciter conſideranda. 351
Prę̨ceps in ſuis actibus periculo ruinæ ſe exponit. 355
Prædicarores in quibus communiter delinquant ibid.
Prædicatores ab officio prædicationis ob negligentiã in confeſſionis reſpectu decimarũ fol. commiſſam ſuſpenſi excommunicantur, ſi negligentia non purgata prædictum officium reaſſumpſerint, 197
Prędomarin⁹ grauiſſimo peccatorũ vinculo tenet 250
Prælati poſſunt peccare ſuum gregem viſitando. 422
Prælationis nomen indebite ſibi aſſumẽs vel vſurpans: & ſub illius prætextu falſum ſeminãs excommunicatus eſt. 120
Prælatos Eccleſ. hoſtiliter inſequẽtes, anathematis vinculo innodantur. 127
Prę̨ſcriptio quandoque licita quandoque illicita. 357
Prę̨ſulatus officium vſurpans excommunicatur. 200
Proceſſus foro Eccleſiaſtico cõpetentes non poteſt abſque excõmunicationis cenſura impediri. 158
Promiſſum nõ obſeruans an ſemper peccatum committat. 341

Q

QVantitas in materia reſtitutionis conſideranda. 368

R

RApina differt a raptu: in eo quod raptus reſpicit perſonam, rapina vero rem. 360
Religioſus temere ſuæ religionis habitum dimittens vel mutans excommunicatus habetur, 190

Reli-

Religioſi communiter ſolent in tribus offendere & peccare. 361
Religioſi principũ curias ob ſui ſtatus uel religionis perſecutionẽ inſequentes excommunicationis catena tenentur. 193
Religioſi uel religioſæ matrimonium contrahentes excommunicationis uinculo innodantur, ſimiliter qui in gradibus prohibitis. 172
Religioſi ſumptuoſa loca acquirere uel eis conſtituta deſerere ſub anathematis pœna prohibentur. 185
Religioſi clauſtrum exeuntes phyſicam uel leges audiãt, excommunicantur. 176
Repræſalia ſpẽs eſt belli particularis, & in ea poteſt frequenter iniquitas committit. 361
Repræſalias concedentes uel extendentes in præiudicium Eccleſiæ, excommunicationis baculo feriuntur 156
Res proprias ſuperflue diſſipans & prodigaliter conſumens uiam ſequitur perditionis. 350
Rei alienæ iniuſta detentio rapina eſt, & peccatum iniuſtitię. 360
Rempub. tyrannice occupans peccato tenetur grauiſſimo. 415
Romani pontificis electiones præter ſimoniacam impedientes, ipſo facto excommunicationem incurrunt. 141
Romanæ curiæ inobedientes vinculum excommunicationis indubitanter incurrunt 118
Romanam curiam petentes, aut ab ea recedentes ſub pœna excommunicationis impediri, vel qualitercunque moleſtari prohibentur 131
Romipetas qualitercunq; mutilantes vel perſequentes excommunicantur. 130
Reſtitutio cui ſit facienda. 369
Reſtitutio vbi fieri dẽat. 370
Reſtitutio non debet differri, ſed citius quo fieri poſſit incipienda. 371
Reſtitutionis caſus quaſi infiniti ſunt. 377
Reſtitutionis faciẽda duplex eſt ratio. 362
Reſtitutionis effectus eſt circa quidditatem conſiderandus. 368

S

SAcerdos ſecularia exequens officia excommunicatus habetur. 210

Sacer-

Sacerdos a caſibus per ſedem apoſtolicam ſpiritaliter reſeruatis abſoluens excommunicatur. 211
Sacramentum confirmationis contemnens pecat. 74
Sacramentalis cõmunio quatuor præſupponit ex parte ſumentis. 45
Sacramentalis confeſſio multas ex parte confitẽtis præſupponit conditiones. 51
Sacramentalis confeſſio multis de cauſis tam ex parte confeſſoris quam confeſſi uenit iteranda. 64
Sacramentalis confeſſio quare ex parte confeſſoris ſit iteranda. 67
Sacramentalis cõfeſſor quas debeat habere conditiones 68
Sacrilegij crimen tripliciter conſideratur. 382
Sarracenis arma uel alia Chriſtianitati nocitura deferentes excommunicantur. 137
Satisfactio ſacramentalis an poſſit per alium adimpleri 385
Satisfactio ut pars pœnitentiæ diuerſimode eſt conſideranda 385
Schiſmatis crimen dupliciter incurritur 387
Scure infames dicuntur & uitioſi 390
Sectarum æmulatores uel opinionum ſæpe reprehenſibiles habentur 334
Secularia officia uendere uel emere turpe eſt, & pernicioſum 333
Seditioſi unitatem bonã diſſoluens peccato mortali ſe obligant 390
Sententiæ uel opinioni propriæ pertinaciter inhærens peccare poteſt 349
Sermo indiſcretus poteſt in peccatum inducere proferentem 263
Seruitia uel obſequia cõmunia perſonis Eccleſiaſticis exhiberi impedientes, anatemate mulctantur 161
ſimoniaci in beneficiorum collatione uel adoptione indubitanter ſunt excommunicati 205
Solicitudinem ſalutis cõtemnẽs peccatum incurrit grauiſſimum 330
Sors dæmonũ ſocietati innixa ſemper damnabilis eſt 400
Spectaculũ diuerſis modis, & cauſis prohibetur 402
Spõſalia tripliciter poſſunt eſſe uitioſa ibid.
Statuta obſeruare ſub pœna, an ſit obligatorium 340
Statuta uel conſuetudines cõtra Eccleſiæ libertatem cõdentes excõicantur 151

Superſtitioſa imaginum obſeruatio damnabilis eſt. 262
Suſpectus de hęreſi tribus cōcurrentibus excommunicationem incurrit. 116
Suſpenſio a diuinis officijs non ſemper eſt peccatum, ſed pœna peccati. 407

T

TEmeritas dupliciter conſiderari poteſt. 409
Temeritas in iudicis euitanda eſt, & poteſt verti in peccatum. 298
Tempus qualiter ſit in horarum canonicarum celebratione conſiderandum. 250
Terras & poſſeſſiones eccleſiæ Romanę impugnantes excommunicantur. 134
Timor poteſt multipliciter peccatum effici. 410
Tranſgreſſio cuiuslibet præcepti liciti, & honeſti, peccatum eſt. 352
Triſtitia de alterius bono vel proſperitate damnabilis eſt & propriè vocatur nemeſis. 330

V

VEctigal poteſt diuerſis reſpectibus dici iniquum. 412
Venationis vſus an & quando peccatum inducat. 417
Vendito poteſt multis reſpectibus eſſe vitioſa. 418
Verberatio proximi dupliciter conſideratur. 341
Verecundia poteſt in bonum & in malam partem interpretari. 108
Vitium ironię quod dicať, & an ſemper vertatur in peccatum. 293
Vitium concubinatus deteſtandum, & quare. 50
Vitium ſcādali dupliciter committitur. 386
Victualia vel alia Romanæ curiæ neceſſaria ſolicitantes non ſunt ſub anathematis pœna impediendi. 136
Vinculum ad ieiuniū aſtringens quale ſit. 261
Vindicatio ſemper eſt peccatum, & quid de mina. 325
Violatio interdicti eccleſiaſtici ſemper eſt prohibita. 280
Violatio votorum ſemper dānabilis eſt. 422
Violatio feſtorum in honorem Dei ſanctificatorum vitioſa eſt, & punibilis. 225
Virginem Mariam aſſerentes originali macula fuiſſe cōtaminatam excommunicationis onere præmuntur.

tur 212

Viſitatores monialium aut canonicarum, non ſunt ſub excommunicationis pœna impediendi 169

Voti diſpenſatio ſeu irritatio cui competat 430

Votorum omiſſio quandoque uitioſa, quandoque non 428

Vſura mentalis dupliciter cōſideranda 437

Vſura implicite commiſſa diuerſimode conſideranda. 436

Vſurpatio iudicialis vexationis per conſeruatores mulctam meretur excommunicationis 189

Vſus necromantiæ quo dæmoni, inuocatur auxilium omnino prohibitus eſt. 329

Vſus laruarū quibus medijs reddatur illicitus 299

Vſus matrimonialis coniugij multipliciter uitiari poteſt 317

FINIS REPERTORII

ALPHABETICI.

PECCATORVM SVMMVLA THOMAE DE VIO CAIETANI CARDINALIS S. XISTI.

ABORSVS DIVERSIMODE COMmitti dicitur, & quam pœnam inducat.

ABORSVS uoluntarius, eſt peccatum homicidij: perfecti quidem, ſi fœtus erat animatus anima rationali. Et incurritur propterea irregularitas: quia occiditur tunc qui vere eſt homo. Imperfecti vero, ſi fœtus adhuc non erat animatus anima rationali: quia tunc occiditur homo: non qui eſt, ſed qui generabatur, qui nō eſt adhuc actualiter homo. Et eſt peccatum mortale: quia quantum in ſe eſt, ad hoc tendit, vt tollat vitam hominis iam inchoatam. Nō tamen incurritur irregularitas homicidij, quia non eſt adhuc actualiter homo qui occiditur.

ABSOLVTIO PECCATORVM SACRAmentum pœnitentiæ concernentium debet eſſe formalis, & hoc ex parte tam abſoluentis, quam abſoluendi.

ABSOLVTIO a peccatis quæ in ſacramento pœnitentię fit, eſt forma ſacramenti pœnitentiæ. Et conſiſtit (ut in Concilio Floren. ſub Eugenio quarto legitur) in his uerbis, Ego te abſoluo. Ait enim, forma huius ſacramenti, ſunt uerba abſolutionis, quę ſacerdos profert quum dicit. Ego te abſoluo.

Vbi circa neceſſitatem, ſcito non eſſe de neceſſitate formæ illud pronomen, ego: ſicut etiam non eſt de neceſſitate in forma baptiſmi: quoniam ſubintelligitur in ly abſoluo.

Et licet ad formam abſolutionis ſufficiat dicere, Abſoluo te: decet tamen quædam antecedentia & conſequentia apponere dicendo, Dominus noſter Ieſus Chriſtus te abſoluat: & ego autoritate ipſius te abſoluo a peccatis tuis, in nomine Patris,& Filij,& Spiritusſancti. Amen. Paſſio Domini noſtri Ieſu Chriſti,& merita B. Mariæ ſemper virginis, & omniũ ſanctorum, & quicquid boni feceris, & mali ſuſtinueris, ſint tibi in remiſſionem peccatorum tuorum in augmentum gratię,& præmium uitæ æternæ. Amen.

Circa mutationem ſcito, quòd ſi mutatio fieret, ita quòd loco pronominis te, poneretur pronomen uos, cauſa honoris (puta ſi audiens confeſſionem Epiſcopi uel Regis, dicat, Ego abſoluo uos: & ſimiliter ſi Epiſcopus aſſuetus loqui in numero plurali in prima perſona, audiens confeſſionem alicuius diceret, Nos abſoluimus te) in utroque caſu & ſimilibus non fit ſine peccato huiuſmodi mutatio: quia receditur a verbis per eccleſiam determinatis in forma huius ſacramenti. Abſolutio tamen facta tenet, quoniam ex accommodatione uſus idem ſignificatur per huiuſmodi uerba, quod ſignificatur per formam ſacramenti, Abſoluo te.

Circa appoſitionem cõditionalem, aduerte tripliciter poſſe conditionaliter proferri formam abſolutionis. Primo, reſpectu conditionis præteritæ: ut ſi confeſſor dubitat ſe protuliſſe verba abſolutionis, & dicat, Si non es abſolutus, ego abſoluo te. Et huiuſmodi conditionalis abſolutio in caſu dubij ex ſuo genere non eſt illicita; ſicut nec baptiſmus in dubio ſic datus; illicitus eſt. Secundo, referendo ad conditionem futuram, puta ſi diceret confeſſor, Si reſtitueris, aut ſi feceris talem pœnitentiam aut aliquid huiuſmodi, abſoluo te. Et huiuſmodi conditionalis abſolutio cum intentione præciſa nil aliud faciendi niſi quod dicit, nil ualet quia non eſt in poteſtate confeſſoris miniſtrantis ſacramentum, conferre nunc ſacramentum, & ſuſpendere illius effectum in aliud tempus implendæ conditionis. Sacrilegus ergo eſt abuſus iſte formæ ſacramentalis: fit enim iniuria ſacramento, dum perficitur modo excludente fructum ſacramenti ex indebita intentione miniſtrantis. Et eadem ratione non poteſt ſacramentalis abſolutio impendi ſub ratihabitione: quoniam quod ſub ratihabi-

tionis

-tionis ſpe ſit, quamuis uoce tunc fiat, re tamen ut pendens ſit, ita ut poſſit & ratificari & irritari. Conſtat autem non eſſe in poteſtate abſoluentis conferre nunc ſacramentum, & ſuſpendere effectum illius in tempus futuræ ratificationis, & exponere diſcrimini ut nullum ſit ſi irritetur. Tertio, ſi referatur ad conditionem præſentem, puta ſi vere promittis reſtituere, aut præſentare te ſuperiori abſoluo te. Et huiuſmodi conditionalis abſolutio cum præciſa ſimiliter intentione ſi fiat, facta tenet, ſtante tunc conditione. Errat tamen ſacerdos ſic faciens, quia præſumit ſub forma dubia tradere quod Chriſtus mandauit ſub forma certa miniſtrari. De nullo enim magis debet curare abſoluens, quam de contritione & ſatisfactione pœnitentis: & tamen Eccleſia abſque conditione aliqua credit pœnitenti dicenti ſe contritum, & habere propoſitum ſatisfaciendi, & abſolutionis beneficium impartitur abſque conditionali nota. Vnde exterminanda eſt huiuſmodi ſuperſtitio ab Eccleſia Dei, intantum quod ſi alicui commiſſa ſit a ſuperiori poteſtas abſoluendi a caſibus reſeruatis ſub aliqua conditione (puta concedo tibi facultatem abſoluendi ab homicidio, ſi abſoluendus fecerit talem pœnitentiam, puta peregrinationis, aut tantæ eleemoſynæ &c.) debet confeſſor non conditionaliter, ſed ſimpliciter & abſolute, abſoluere pœnitentem præceptantem talem pœnitentiam, quia nulla commiſſio poteſt alterare formam ſacramenti.

Circa reiteratione abſolutionis nota, quod poteſt iterari ſuper omnino eadem peccata, ſed non poteſt iterari ſuper omnino eadem confeſſionem: quia ſuper eandem materiam proximam nullius ſacramenti, forma iterabilis eſt ſine iniuria ſacramẽti: quia ipſa iteratio atteſtatur inſufficientiæ prioris formæ: ſi enim prima ut ſufficiens haberetur, non iteraretur. Ac per hoc quum confeſſio teneat locum proximum materiæ in ſacramento pœnitentiæ (ut in eodem Concilio Floren. habetur) niſi multiplicetur confeſſio, non poteſt multiplicari abſolutio. Et quia poteſt homo plures confiteri eadem peccata, poteſt quoque pluries ab eiſdem abſolui.

ABSOLVTIO POENITENTIALIS PLVRA ex parte abſoluentis præſupponit quibus deficientibus inanis efficitur.

ABSOLVTIO a peccatis ex parte abſoluentis, exigit, ut abſoluens miniſter ſit ſacramēti, pęnitentiæ, ac per hoc ſit ſacerdos habens autoritatem abſoluendi, vel ordinariam, vel excommiſſione ſuperioris: vt in eodem Floren. Concil. ſub Eugen. quarto habetur.

Vbi circa neceſſitatem aduerte, non ſufficere adminiſtrandum ſacramentum pęnitentiæ eſſe ſacerdotem, ſed ultra ſacerdotalem poteſtatem requiri autoritatem aliam. Et hoc eſt quod communiter dici ſolet, quod ſcilicet requiritur duplex poteſtas, videlicet & ordinis & iuriſdictionis. Poteſtas enim ordinis habetur ex ſacerdotio: poteſtas autem iuriſdictionis habetur vel ex officio paſtorali, vel ex commiſſione eius, qui eſt paſtor pęnitentis. Intantum autem utraque iſta poteſtas requiritur, ut ſi altera deſit, abſolutio ſacramentalis ſit nulla propter defectum miniſtri, ita quod ſi non ſacerdos abſoluit a peccatis, nihil fit: & ſimiliter ſi ſacerdos abſoluit eum qui ſibi ſubditus nullo modo eſt, nihil fit.

Circa modos, quibus ſacerdos habet poteſtatem iuriſdictionis in foro pęnitentiali, aduerte quòd ultra duos manifeſtos modos ex parte autoritatis prælocatæ in ipſo abſoluente (ſcilicet vel ex officio ordinario, vt eſt Epiſcopatus & parochia; uel ex commiſſione, ut alij a Papa vel Epiſcopis, vel Curatis, vel eorum Officialibus aut Vicarijs ſolitis committere audiētiam confeſſionum habentes autoritatem audiendi confeſſiones) inueniuntur quinque alij modi ſeu caſus quibus ſacerdos ſortitur ſubditum: ita quod poteſt pęnitentem ſacramentaliter abſoluere a peccatis: & ſunt, neceſſitas, libertas, facultas, licētia, & conſuetudo. Declaro ſingula.

Neceſſitas duplex eſt: ſcilicet vel ratione mortis, vel ratione communionis. Quando in articulo mortis deficit confeſſor, poteſt quilibet ſacerdos illum abſoluere ab omnibus ſuis peccatis ſibi confeſſis, vt habetur in capit. Paſtoralis de offic. ordin. Quando vero imminet alicui neceſſitas communicandi, & deficit ei confeſſor, non poteſt propterea abſolui a quolibe

hbe

libet ſacerdote: quia neceſſitas celebrandi miſſam, quæ maius quid importat quam neceſſitas communicandi, non habet hoc priuilegium, ſed dimittit conſtitutum in tali neceſſitate intra terminos non habentium copiam confeſſoris.

Libertas in propoſito ſignificat non ſubiectionem alicui particulari, vt proprio ſacerdoti. Et tripliciter inuenitur. Vel quia perſona nulli ſubditur, vt perſona Papæ: & propterea cui ſe ſubijcit, ille poteſt ipſum abſoluere a peccatis. Vel ratione ſtatus, quia ſcilicet nunquam in eodem loco permanent: ac per hoc nulli particulari miniſtro ſacramenti pœnitentię ſubduntur, quam non ſit maior ratio quod ſubijciantur vni magis quam alteri, vt ſunt vagabundi, qui ſcilicet vel nullibi habitant, ſed vagantur, vel licet alicui domicilium cum vxore & filijs habeant, communiter tamen ſunt in continuo motu, ita quod etiam in Paſchate extra inueniri conſueuerunt: hi enim perinde ac vagabundi quo ad ſacramenta pœnitentiæ & euchariſtiæ cenſentur, & abſolui a quolibet confeſſore poſſunt. Vel ratione materiæ, quia ſcilicet in tali materia nulli eſt ſubiectus confeſſori: vt contingit in peccatis uenialibus, quia nullus tenetur illi confiteri, ac per hoc nulli propter illa confeſſori ſubditur a iure: & ideo quilibet poteſt a quolibet ſacerdote de peccatis venialibus ſacramentaliter abſolui.

Facultas eligendi confeſſorem a iure conceſſa eſt Epiſcopis, & tam inferioribus quàm ſuperioribus, prælatis exemptis: vt in ca. Ne pro dilatione de pœni. & remiſ. & conceditur multis ex ſpeciali gratia a ſummo Pontifice in confeſſionalibus propterea non eſt dubium hos poſſe abſolui a quo maluerint ſacerdote.

Licentia dupliciter datur. Vel explicite: quum curatus in communi dicit populo. Quilibet vadat ad confitendum cui vult: aut ſpecialiter alicui dicit, Confitearis cui vis, & hoc nihil aliud eſt, quam dare licentiam eligendi ſibi confeſſorem. Vel implicite. Et hoc contingit primo licentiando ſubditos ad peregrinandum. In hac enim peregrinationis licentia, implicite claudi creditur licentia confitendi: quia confeſſio comes eſſe debet viatorum. Et hoc intelligo cum duabus limitationibus. Altera eſt, quo ad confeſſiones, & communiones neceſſarias, vt Paſchales, aut ſolitas, quo ad eos qui ſæpe conſueuerunt

ſueuerunt confiteri & communicare aut celebrare. Et hæc limitatio intelligitur amplectendo tutiorem partem. Quia enim iſta licentia a Doctoribus potius quam a iure proficiſci videtur, timeo illam extendere vltra ſolita tanquam præcogitata. Altera, quo ad confeſſores, qui ſcilicet in locis illis confeſſores ſunt aliorum huiuſmodi enim implicita licentia non videtur amplianda, vt faciat viatores melioris conditionis quam incolas, vt ſcilicet poſſint ſibi eligere in confeſſorem quem velint: ſed ſufficit quod prouideat viatoribus quum extra ſunt, vt poſſint tanquam incolæ confiteri & communicare. Vnde & in iure prouidetur de miniſtro euchariſtiæ pro peregrinis proculdubio licentiatis a ſuis curatis: vt patet in cap. Presbyter de celeb. miſ. Secundo, ſciendo & tacendo: vt quum Epiſcopus ſcit conſuetum eſſe, vt canonici ſeu curati ſui inuicem abſoluant, & tacet. Quanuis enim nulla conſuetudine introduci poſſit, vt quis poſſit ſibi eligere confeſſorem (vt dicitur in cap. Si Epiſcopus de pœni. & remiſ. in 6.) ex hoc tamen quod Epiſcopus ſcit & tacet, tenetur prouidere illis de confeſſore: & tacita Epiſcopalis licentia, robur dat abſolutionibus, & conſuetudo non concurrit niſi vt teſtis licentiæ implicitæ. Et ob huiuſmodi implicitam licentiam, viatores ſine licentia curati poſſunt in Paſchate confiteri & communicare vbi ſe inuenerint, ſicut licentiati: ſi & ubi curatus conſueuit ſcrutari quis parochianus defuerit pœnitentiæ & communioni, & uiatorum dicentium ſe ubi ſe inuenerunt, confeſſos fuiſſe & communicaſſe, factum probare: atteſtatur ſi quidem huiuſmodi conſuetudo implicitæ licentiæ, & piæ menti curati, qua voluit implicite ſuos confiteri & communicari extra in caſu quo feſta Paſchalia contingeret extra peragere. Memini alias me legiſſe, Eugenium quartum conceſſiſſe ſeu declaraſſe viuæ vocis oraculo, viatores ubi ſe inuenerint in Paſchate, cenſendos tanquam adeptos incolatum quo ad ſacramenta pęnitentiæ & euchariſtiæ: & ſecundum hoc non eſt opus in Paſchate huiuſmodi interpretatiua licentia, ſed poſſunt tunc ab illis confeſſoribus a quibus incolæ abſoluuntur, abſolui etiam a caſibus Epiſcopalibus, prout Epiſcopus loci diſponit. In reliquis autem omnibus ſupradictis licē- tijs explicite vel implicite ab Epiſcopis ſeu curatis, non ap-

probo

probo poſſe licentiatos abſolui a caſibus reſeruatis Epiſcopo: quia hoc eſt contra iuris diſpoſitionem in 6. de pœnit. & remiſ. cap. Si Epiſcopus vbi dicitur, quod Epiſcopo dante licentiam alicui quod confiteatur, non propterea concedit caſus reſeruatos. Si ergo licentia explicata non comprehendit caſus reſeruatos, multo minus licentia implicita ad illos ſe extendit. Conſuetudo non eligendi confeſſorem, ſed habendi curam animarum præſcripta, operatur, vt tam Cardinales curam habeant familiæ ſuæ, & de eorum licentia ſui familiares confiteri poſſint cui velint, quam quicunque alij huiuſmodi curam habentes poſſint ſimiliter abſolutionis beneficium per ſe uel alium ſuis impartiri: poteſt enim huiuſmodi iuriſdictio non minus quam aliæ haberi ex præſcripta conſuetudine.

ABSOLVTIO NONNVLLI CIRCVNſtantijs indebitis impeditur, tam ex parte abſoluentis quam abſoluendi.

ABSOLVTIONIS impedimenta multa ſunt. Et ideo aduertendum eſt poſſe illam impediri vel ex parte abſoluentis, uel ex parte abſoluendi. Impedit autem ex parte abſoluentis Eccleſiaſtica cenſura, non quæcunque, ſed irritans iudicis ſententiam: ita ut quandiu reliqua geſta per cōfeſſorem tenent, abſolutio valeat. Et propterea licet excommunicatio aut ſuſpenſio, ſi confeſſor ſit excommunicatus aut ſuſpenſus, annullet abſolutionem abſolute loquēdo: quia tamen aliqui ſunt caſus, in quibus geſta per confeſſorem ſic innodatum tenent: ideo ſcito quod ex iure communi ſecundum communem ſententiam (ex l. Barbarius. ff. de offi. præt.) tenent geſta per huiuſmodi iudicem, vbi duo ſimul cōcurrunt ſcilicet communis error facti, & titulus verbi gratia: ſi ſacerdos excommunicatus datus eſt ab Epiſcopo in curatū, & communiter non habetur ille pro excommunicato, propter hoc quia neſcitur illum eſſe excommunicatū, geſta omnia per ipſum tenent. Concurrunt enim ibi ambo ſimul, ſcilicet titulus publici officij, quia inſtitutus eſt ab Epiſcopo: & communis error facti, quia neſcitur ipſum eſſe excommunicatū. Et hinc

habes, ꝙ abſolutus a legitimo alias confeſſore habente impedimentum occultum, ꝙ ſi ſciretur, impediret abſolutionem, eſt vere abſolutus & coram Deo & coram Eccleſia.

Ex Extrauaganti vero Concilij Cõſtantien. conſenſu vtentium comprobata, in foro pœnitentiali tenent geſta per confeſſores irretitos, quibuſcunq; Eccleſiaſticis cenſuris etiã non occultis, niſi in duobus caſibus, ſcilicet propter notoriã percuſſionem clerici, vel propter publicam nominatim denuntiationem. Nam ibi conceditur receptio ſacramentorum ab excommunicatis miniſtris, niſi altero dictorum modorũ fuerint excõmunicati, & hoc in fauorem animarũ & innocentũ, non in releuamen ipſorum excõmunicatorum. Licet enim ipſi miniſtri excõmunicati abſoluentes damnationẽ incurrant: pœnitentes tamen abſolutionis beneficium conſequuntur. Et hoc quantum ad fructum abſolutionis ſpectat, intellige, ſi & quãdo pœnitens excuſatur a peccato inducendi confeſſorem excommunicatum ad ſacramenti miniſtrationem, nam non licet ſibi inducere illum ad peccandum. Impeditur autem ex duplici capite, ſcilicet ab intrinſeco ex ſacrilegio ſimulatæ vel dimidiatæ vel impœnitentis confeſſionis, hoc eſt ſi quis ſimulat ſe confiteri, quia tunc deeſt confeſſio: ſimulata enim confeſſio, non eſt confeſſio. Et ſimiliter ſi quis ex verecundia, aut alias irrationabili cauſa aduertenter dimidiat confeſſionem, quia tunc non proponitur peccatum ut remiſſibile. nam impium eſt a Deo & eius ſacramento dimidiam ſperare veniam. Et eadem ratione ſi quis impœnitentem ex intentione proponit ſeipſum, quia vt non abſolubilem miniſtro Chriſti ſe præſentat: abſolui enim nequit quẽ non pœnitet. Et propterea irrita eſt in his caſibus abſolutio ex parte pœnitentis. Ab extrinſeco vero impeditur abſolutio ex parte abſoluendi. ſi pœnitens ſit excõmunicatus maiori, vel minori excõmunicatione, nam commune eſt vtriq; excõmunicationi, excludere a paſſiua participatione ſacramentorũ. Nec hoc eſt vertendum in dubium. Vnde grauiter errant cõfeſſores abſoluentes prius a peccatis, & remittentes abſoluendos poſtea ab excommunicatione. eſt enim hoc contra diſpoſitionẽ iuris cõmunis, expreſſe dicente textu, de ſenſ. excom. cap. a nobis eſt ſæpe, ꝙ licet reputetur aliquis per ſigna pœnitentiæ abſolutus à Deo,

quia

quia tamen apud Eccleſiam adhuc abſolutus,non eſt, cōmuni candum ei non eſt in diuinis:& multo minus impendenda sūt ei ſacramenta a quibus principaliter eſt excluſus.Nec excuſari poteſt hoc factum propter dictam Extrauagantem Concilij Cōſtantien. quoniā ibi expreſſe dicitur, excommunicatos in nullo ſubleuari ob dictam gratiam:multum autem ſubleuarentur, ſi participes eſſe poſſent ſacramentorū ante abſolutionem.Non ergo poteſt abſolui aliquis a peccatis,antequam abſoluatur ab excommunicatione tam maiori quam minori.

Vtrum autem ſi de facto fiat contrarium,abſolutio facta teneat, alia quæſtio eſt, multa enim fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent.

Et dicenda ſunt ad hanc quæſtionem tria. Primum, quod abſolutio a peccatis,de facto ab excommunicato ſuſcepta, nō tenet quantum ad præſentem fructum:quia ipſo actu ſuſcipiē di abſolutionem, obicem abſolutioni ponit excōmunicatus: nam per actum iſtū ingerit ſe paſſiue ſacramento a quo excluſus perſeuerat,quamdiu eſt excommunicatus: & ſacrilegium committit,contaminando quantum in ſe eſt ſacramentum pęnitentiæ. Licet enim excommunicatus poſſit initiare ſacramentum pœnitentiæ,exercēdo actus quis ſunt ſacramenti materia, conterendo, confitendo, & ſatisfaciendo, & non poteſt tamen perfectioni ſacramenti (quę in forma abſolutionis cōſiſtit) ſe immiſcere, quoniam a ſacramento eſt excluſus, non autem a ſacramenti materia. Quia igitur excōmunicatus ipſo actu ſuſcipiendi abſolutionem cōtra abſolutionem pugnat, conſequens eſt, vt non abſoluatur a peccatis ſuis. Secundum eſt, quod per accidens in aliquo caſu huiuſmodi abſolutio facta tenet quantum ad præſentem fructum, quando ſcilicet excommunicatus vere pœnitens, ob ignorantiam iuris uel facti non qualemcunq;, ſed excuſantem eum,abſolutionem a peccatis ſuſcipit:quia ſacramentum gratiam confert omni adulto offerenti ſe non ponendo obicem:conſtat : autem huiuſmodi pœnitentem non ponere obicem, ex hoc quod ponitur ipſum laborare ignorantia excuſante a ſacrilegio, quod excommunicatus ſacramentum ſuſcipiens incurrit. Et propterea quanuis teneatur iſte quærere & obtinere abſolutionem ab excommunicatione, nec poſſit interim immiſcere ſe diuinis non tenetur

netur tamē ad hoc vt iterum abſoluatur a peccatis:& hoc propter efficaciam ſuſcepti ſacramenti . vt dictum eſt iteratio enim ſacramenti non niſi propter effectum ſacramenti fieri debet. Et hinc habes, vnde multorum timoratas conſcientia conſolaris poſſis in multis ſingularibus caſibus, qui prudentię cōfeſſoris relinquuntur examinandi, & iudicandi ſecūdum prędicta duo, ſcilicet quod fuerit vere pœnitens, & laborās ignorantia aut obliuione excuſante ipſum. Tertium eſt, quod abſolute loquendo, abſolutio ſacramentalis impenſa excōmunicato valet: quia licet huiuſmodi abſolutio ſit iure prohibita & illicita, nullo tamen iure ſancitum inuenitur, quod ſit nulla. excommunicatus enim eſt excluſus ſacramentis, quantum ad hoc quod non poteſt licite ſuſcipere ſacramenta; non autē quantum ad hoc, quod ſuſcipit, ſuſceptum ſit nullum. Si enim excommunicatus ſuſciperet ſacramentum ordinis, confirmationis, matrimonij, aut extremæ vnctionis, non propterea irritum eſſet ſacramentum ſuſceptum. Pari ergo ratione non eſt irritum ſacramentum pœnitentiæ ab excommunicato ſuſceptum. Et ſimiliter quia excommunicati participatio in diuinis, dicendo horas canonicas in choro cum alijs, non eſt irrita (ſatisfecit enim præcepto de perſoluendo horas) conſequens eſt, vt ſacramenti participatio non ſit irrita. Et licet huiuſmodi abſolutio in aliquo non habeat effectum tunc propter indiſpoſitionem recipientis perſeuerātis in peccato mortali, habebit tamen effectum recedente peccato: & hoc propter vim ſacramenti, iuxta doctri. Auguſ.

EXCOMMVNICATIONIS ABSOLVTIO tria præſupponit, quibus non exiſtentibus nec ſequitur abſolutio.

ABSOLVTIO ab excommunicatione, quantum ad confeſſores ſpectat, ex parte formæ, tria habet conſideranda. Primo, ſubſtantiam. Secundo, annexa. Tertio, modum connexionis. Et quo ad primum ſcito, quod nulla habet determinata verba, poteſt enim dicere abſoluens, & Abſoluo te, & Benedico te, & ſimilia: debet tamen ſecundum Eccleſiæ conſuetudinem dicere, Abſoluo te, &c. Quo ad ſecundum ſci-

to quod ſolennis abſolutionis forma multa requirit, quorum aliqua requiruntur ſemper: vt aliquis pſalmus pœnitentialis cum precibus,& verſiculis,& oratione. Aliqua vero requiruntur quandoque,& quandoque non; vt verberatio, dum hæc dicuntur, omittitur enim in mulieribus & in locis publicis. Non enim decet mulieres verberari quum confitentur: ſimiliter nec quoſcunque alios in publico ſecrete confitentes. Similiter iuramentum de parendo mandatis eccleſiæ uel abſoluẽtis, in quibuſdam tantum caſibus requiritur. Et ſimile eſt de emenda iudicum: iuramentum enim illud in magnis tantum criminibus locum habet: emendam autem (hoc eſt ſufficientẽ ſatisfactionem) quando pro notoria offenſa in aliquem excõmunicatus quis eſt, præſtare ante abſolutionem tenetur: & ſimiliter vbi expenſarum aut damni ratio habetur. Et ſi ſatisfacere nequit, tenetur dare idoneam cautionem, hoc eſt pignoratitiam vel fideiuſſoriam. At ſi nec horũ aliquod poteſt, det occaſionem iuratoriam ſatisfaciendi, quum poterit.

Et hæc oportet confeſſorem ſcire, non ſolum propter communes qui poſſunt accidere caſus, ſed propter euitandas cenſuras Xiſti quarti, quum contingit in mortis articulo abſolue re a caſibus reſeruatis, in cœna Domini &c. vt intelligat terminos & ſciat ſecundum hæc ſe regulare. Igitur ſolenniter ab ſoluturus excommunicatum, præmiſſo aliquo horum ſi opus eſt, aut pręmiſſis omnibus, ſi omnia requiri contingit, dicat confeſſor vnum pſalmum pœnitentialem cum Gloria patri, Kyrie ter,& Pater noſter, & quatuor verſiculis: ſcilicet Saluũ fac, Nihil proficiat, Eſto ei: & Domine exaudi: & orationem, Deus cui proprium, mutando ly delictorum, in ly excommunicationis,& poſtea abſoluat, dicens, Ego abſoluo te a vinculo excommunicationis, & reſtituo communioni fidelium, & poſtea mandet ei, quod mandaturus eſt.

Quo ad tertium, diſtinguendum eſt de annexis. Nam annexorum quædam ſunt ceremonialia, vt orationes: quædam iudicialia, vt cautiones. Et de ceremonialibus quidem conſtat, quod ſunt annexa vt debita ſeruari, non tamen vt ſubſtantialia. Et propterea ſi is cui commiſſum eſt ut abſoluat in forma Eccleſiæ aliquem excommunicatum ſine ceremonialibus abſoluat, peccat quidem abſoluens ſine rationabili cauſa cere-

monialia

monialia omittens, abſolutio tamen valet: quia ceremonialia intelliguntur, tam inſtitui quam committi, vt ceremonialia, hoc eſt vt debita ſeruari: non autem vt neceſſaria ad ſubſtantiam abſolutionis.

De iudicialibus vero tria dicimus. Primum, quod regulariter ſunt annexa vt neceſſaria neceſſitate iuſtitiæ, ita quod non poſſunt omitti ſine iniuria: quia in præiudicium Eccleſiæ ſeu partis huiuſmodi omiſſio vergit. Secundum, quod iudicialia dupliciter inueniuntur annexa abſolutioni. Primo, ex ſolo debito iuris communis, vt quia agitur de intereſſe tertij cui eſt ſatisfaciendum, vel aliquid ſimile. Et ſic per ab vſum ſuæ poteſtatis ordinarius potens abſoluere abſoluat, tenet abſolutio facta, quãuis male & iniuſte facta: quia abſolutio tunc fit contra ius tertij, & non contra ius conſtitutionis: vt habes in cap. Venerabilibus de ſent. excom. in vj. Secundo ex debito illius canonis, vt canon ille dat certum modum ſeu excipit ita quod niſi concurrente tali conditione ſeu obſeruatione impendatur abſolutio. Et hoc multipliciter contingit. Vel per verba negatiua potentiæ actiuæ: vt ſi dicatur, quod non poſſit abſoluere ante ſatisfactionem. Vel per verba negatiua potentiæ imperſonaliter: vt ſi dicatur, quod non poteſt impendi abſolutio ante ſatisfactionem. Et in his duobus modis etiã verba ipſa canonis teſtantur limitatam eſſe potentiam ordinarij, ac per hoc irritam eſſe abſolutionem ſi aliter fiat. Vel per verba negatiua potentiæ paſſiuæ tantum: vt ſi dicatur quod qui inciderit in tale quid, non poſſit abſolui niſi ſatisfaciat. Vel per verba negatiua non potentiæ, ſed actionis, vt dicatur: nullatenus abſoluatur ante ſatisfactionem, ſeu niſi ſatisfecerit. Et in his duobus & ſimilibus modis ambigua videtur quæſtio. Ex verbis quidem, quia non limitatur per illa poteſtas ordinaria: ac per hoc videtur relinqui locus abuſui poteſtatis ad illicitam abſolutionem. Ex ratione vero, quia poteſtas ordinaria videtur potius regulari, ſtatuendo ſibi regulam ſecundum quam abſoluere debeat, quam limitari, ne facile ordinariæ poteſtati derogetur. Oppoſitum autem ſuadet textus allegatus ex vi. dicens, Abſolutio tenet, licet forſitan ſit iniuſta: quoniã etſi contrarius litigatoris, non tamen contrarius conſtitutionis abſoluit. Vnde videtur vniuerſalis regula haberi duplex.

Prima eſt, quod abſolutio contra ius tertij & non conſtitutionis, tenet. Secunda eſt, quod abſolutio contra ius conſtitutionis non tenet. Et quia hæc eſt tutior & textui conformior uia, ideo hanc ſequendam puto. Et propterea in ſingulis canonibus excommunicationum conſideret abſolutor conditionem ibi ſtatutam, ut ſeruetur circa iudicialia, & ſeruet illam ne erret, aut diſcrimini ſe committat. Tertium, quod in duobus caſibus obſeruatio iudicialium eſt adeo manifeſte annexa abſolutioni, ut abſolutio, ſine illis irrita ſit & inanis. Primus eſt, quando ius ſeu decretum explicite irritat abſolutionem ſine his, ut fecit Sixtus quartus in Extrauag. Et ſi Dominici gregi, dicens. Et aliter impenſa abſolutio non valeat, Secundus eſt, quando ab homine alicui committitur poteſtas abſoluendis cum verbis conditionalibus vel æquipollentibus de huiuſmodi cautionibus habendis; talis enim commiſſarius ſi exeundo fines mandati abſoluat, nihil facit.

EXCOMMVNICATIO IN MATERIA abſolutionis qualiter ſit conſideranda.

ABSOLVTIO ab excommunicatione quantum ad confeſſores ſpectat ex parte poteſtatis abſolutoriæ, diſtinctione eget. Diſcernendum eſt enim in primis, an illa excommunicatio ſit lata a iure, vel ab homine. Vocatur autem a iure, quæcunque a perpetuo ſtatuto lata eſt, a quocunque ſtatutum illud ſit, & ſiue contineatur in iure communi, ſiue in extrauaganti, ſiue in legibus ſynodalibus vel ſpecialibus. Quæ uero ab homine eſt, non eſt perpetua, ſed ſpirat cum autore. Et ſi eſt a iure, diſcernendum eſt, an ſit reſeruata eius abſolutio, & cui: & tunc non poteſt confeſſor ab illa abſoluere, niſi de gratia ſpeciali fuerit conceſſum. Si vero non eſt reſeruata, certum eſt poſſe confeſſorem autoritate. Epiſcopi ab illa abſoluere, ſi Epiſcopus conceſſerit omnes caſus ſibi reſeruatos. Si autem eſt ab homine (ſiue ſit generalis, ut quum excommunicatur quicunque ſciuerit uel fecerit tale quid: ſiue ſingularis, ut quum excommunicatur ſortes) reſeruata regulariter eſt illius abſolutio latori, durante illius iuriſdictione: unde ſine eius uel ipſius ſuperioris gratia non poteſt abſolui. Et ſcito hic

religioſum

religioſum præſumentem de facto abſoluerė ab excommuni cationе lata a iure, incurrere excommuñicationem: ut habetur infra in cenſuris.

At excommunicatione vero minore quilibet confeſſor, nō aũt quilibet ſacerdos, poteſt abſoluere. Primum horum patet ex cap. Nuper de ſent. excom. Secundum vero manifeſtatur, quia excommunicatio minor eſt vinculum Eccleſiaſticum, & propterea exigit in abſoluente facultatem Eccleſiaſticæ iuriſdictionis: purus autem ſacerdos habet ſola poteſtatē ordinis: & ideo non poteſt abſoluere a uinculo Eccleſiaſticæ excommunicationis minoris. Vnde licet quilibet poſſit ſe ſubdere cuicunque ſacerdoti pro abſolutione venialium, non tamē poteſt ſubdere ſe cuiq; ſacerdoti pro abſolutione ab excommunicatione minore: quia ad venialia remittenda ſufficit ex parte abſoluentis poteſtas ordinis quæ eſt in quolibet ſacerdote: quia ipſa ſubiectio operatur iuriſdictionem talium quantum ad poteſtatem ordinis. Ad abſoluendum autem excommunicationis vinculum requiritur poteſtas iuriſdictionis Eccleſiaſticæ, quæ non conuenit ſacerdoti, ex hoc quod vnus ſubdit, ſe illi, ſed ab Eccleſiaſtica pendet autoritate.

Abſoluere demum a uinculo ſuſpenſionis uel interdicti, ſi quando confeſſori committitur, poteſt uti huiuſmodi verbis, Ego abſoluo te a uinculo ſuſpenſionis, &c. Nulla enim ſunt determinata verba pro huiuſmodi forma.

PERSONARVM ACCEPTIO QVANDO ſit vitioſa. Et quòd in tribus poteſt eſſe pernicioſa.

ACCEPTIO perſonarum eſt peccatũ, quia tollit æqualitatem iuſtitiæ. Eſt autem peccatum mortale, quando eſt pernicioſa. Frequenter vero eſt pernicioſa in tribus, hoc eſt in diſtributione communium bonorum, & beneficiorum Eccleſiaſticorum, & in iudicijs. Quum enim communia regni vel ciuitatis officia, dignitates, ſeu honores diſtribuũtur ita qđ amicitiæ, vel cōſanguinitatis vel factionis, aut alterius impertinētis ratio prefert minus dignos, ruit cōmune bonũ. Nec minus ruina Eccleſię manifeſta eſt, quum in beneficijs ac dignitatibus

gnitatibus Eccleſiaſticis minus digni præferuntur: quia amici ſeu familiares vel cōiuncti aut ſeruitores, &c. ſunt vniuerſum quoque humanum genus grauiſſime offendit, ex eo ꝙ actor aut reus in iudicijs in iure præfertur, quia potēs, aut diues, aut amicus, &c. Peccatum hoc non ſolum animæ mors eſt, ſed ad reſtitutionem obligat iuxta reſtitutionem regulas: pro quāto iniuſte impēdit dignum ſeu digniorem: & præter hoc teneatur acceptor perſonæ de damnis conſequentibus huiuſmodi promotiones ſeu iniurias.

PECCATVM ACEDIAE DVPLICITER conſideratur. Et quod bona ſpiritalia ſint bifariam diſtinguenda.

ACEDIA dupliciter ſumitur: vel communiter, ut eſt nomen commune ad multas peccatorum ſpecies: uel proprie, ut eſt ſpeciale peccatum. Et cōmuniter quidem ſumpta, ſignificat triſtitiam de ſpiritali bono: proprie autem ſumpta, ſignificat triſtitiam de ſpiritali bono diuino, hoc eſt ad charitatem pertinente.

Ad quorum clarificationem diſtingue bona ſpiritalia. Et uide primo ſpiritale bonum diuinū conſiſtere in amicitia inter Deum & hominem: ac per hoc in idem velle, & idem nolle cū Deo in cōuerſari cum Deo, in conuiuere & colloqui cū Deo, & huiuſmodi. Et propterea quū quis eſt intantū elongatus ab amore cœleſtis patris & patriæ, vt cum audit aut cogitat ſtatutum ſibi eſſe, vt ſit ciuis ſanctorum & domeſticus Dei, &c. de hoc triſtatur, tunc peccat proprie peccato acediæ. Et ſi cū conſenſu rationis eſt huiuſmodi triſtitia, peccatū eſt mortale grauiſſimum, propinquum odio Dei. Si vero de hoc nō triſtatur ſecundum affectum, ſed ſecundum effectum, quia parū de huiuſmodi amicitiæ bono curat, negligēs adipiſci illam, quia uacat delectabilibus humanis peccatū acediæ non incurrit: ſicut nec plus amās carnalia quam Deū, incurrit peccatū odij Dei.

Vide deinde bonum ſpiritale cuiuſque uirtutis cōſiſtere in actibus & exercitatione illius. verbi gratia: bonum ſpiritale iuſtitiæ in uoluntate reddēte ius unicuique: temperantiæ in uoluntate moderate vtente delectabilibus ſecundum ſenſum, &

cepta, & an ſit cognitum & cogitatum a laudante, quod is qui laudatur, ex huiuſmodi laude ruere ſolitus ſit in mortale peccatum, & rurſus an ex debito, an ſponte laudans laudet. In ijs enim quæ ſunt ex ſuo genere recta & præter intentionem operantis alius ruit, non modicam hæc faciunt differentiam, vt in materia de ſcandalo declarabitur. Quum enim aliquis debet ex officio aliquem de bono aliquo opere laudare, etiã ſi ſciat laudatum in ſuperbiam mortalem ſe elaturum, non tenetur propterea deſiſtere a debito officio: poteſt tamen & debet deponere huiuſmodi ſcientiam de futura ruina illius, quia duodecim horæ ſunt diei, & poteſt in inſtanti homo illuminari, & mutari a diuina miſericordia.

Eſt autem adulatio peccatum valde graue, & propter nocumenta maxima quæ affert humano generi (hinc enim facile, vt Hiero. ait, mentes hominum corrumpuntur: & ad ea quę laudantur, quanuis criminoſa accenduntur & aſſueſcunt, intantum ut mala non ſolum deſinant haberi vt turpia, ſed habentur ut bona, & laude, honore, ac præmio digna: quo quid peius?) & propter exceſſum diuinæ offenſæ iuxta illud, Quoniam laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ, & iniquus benedicitur, exacerbauit Dominum peccator. Eſt autem peccatum veniale, quando vel laudatur aliquis de malis venialibus, vel de bonis, ſola complacendi intentione, abſque ruina, vel etiam ob aliquam vtilitatem conſequendam vel non impediendam: vt de ſe patet.

ADVLTERIVM SEMPER EST PECCATUM & multa inducere poteſt incommoda.

ADVLTERIVM quantum ad crimen, eſt manifeſte peccatum mortale: quantum vero ad damnificationem cõſideratione eget. Duplex enim habet, quanuis non ſemper, annexum damnum alienum, vel ſucceſſoris, vel hoſpitalis. Nam ſi proles ex adulterio ſuſcepta marito matris ſuccedit, vel ab eo dotatur, damnificantur hæredes legitimi. Et propterea vterque adulter, quia damni huius cauſa exiſtit, tenetur ſecundum vires ad ſatisfactionem: aut manifeſte, ſi negotium id patitur: aut ſub aliquo velamine, donando læſis per interpo-

ſitam perſonam,aut per ſe quod poteſt. Verum circa huiuſmodi manifeſtationis negotium duo penſanda ſunt: ſcilicet periculum & ſpes. Si enim periculum ex manifeſtando adulterio imminet,occulte ſatisfiat ut melius poteſt:& reliquum diuinę miſericordiæ reſeruetur : iuxta cap. Officijs. de pœnit. & remiſ.quia ſicut ceſſante iudiciaria coactione nō tenetur homo perdere vitam aut libertatem, vt ſatisfaciat debito pecuniario : ita nec tenetur perdere famam aut vitam in propoſito, vbi de ſola pecuniaria re agitur. Ceſſante autem periculo & vitæ,& famæ,& huiuſmodi,ſi nō poteſt aliter ſatisfieri, ſpes fructus futuri ex manifeſtatione adulterij pēsāda eſt: puta ſi ſperatur, ꝙ maritus poſtquam ſciet prolem non eſſe ſuam, dotabit illam, aut hæredem intuet: aut ſi ſperaretur, ꝙ proles audiens, propterea ingredietur monaſterium, aut aliquod aliud remedium proueniet. Nam ſi fructus nullus ſperatur, quia de iure nec maritus nec proles tenetur matri adulteræ credere in huiuſmodi, vana eſſet manifeſtatio adulterij.

Quo ad hoſpitalium vero damnificationem, duo conſideranda ſunt. Primum, ꝙ nullum peccatum eſt prolem exponere vt in hoſpitali alatur, ad occultādum huiuſmodi adulteria, hæc enim eſt vna ex rationibus, quare loca hæc pia inſtituuntur. Secundum, ꝙ ſi pater aut mater prolis nō eſt indigens, debet & ſatisfacere hoſpitali (quia bona huiuſmodi hoſpitaliū non in diuitum, ſed pauperum adminiculum ſunt & quātum conſumitur a non pauperibus, tantum indigentibus adimitur) & prouidere proli, vt bene inſtituatur, tenentur enim parentes non ſolum alere & veſtire, ſed inſtituere per ſe, vel alios prolem propriam.

ADVOCATVS POTEST OCTO modis in Officio peccare.

ADVOCATI, & procuratoris iniquitates sūt octo. Prima eſt, aſſumere cauſam iniuſtam defendendam. ita ꝙ nouit eſſe iniuſtam. Nec excuſatur ſi non ad vincendum, ſed aut ad differendum, aut ad concordandum, ſeu pacta aliqua ineunda hoc facit. quoniam hæc omnia conſtat eſſe iniqua. Et ſimiliter non excuſatur, ſi iniquam cauſam in principali habens,

pens, vexat aduerſarium aſſumẽdo aliquod caput iuſtũ: vt ſub hac iuſtitia grandiendo, principale iuſtũ impediat, aut differat aut etiã peruertat: oportet enim nõ ſolũ mediũ, ſed finem eſſe non iniquũ. Sed heu apud mundanos bonus aduocatus eſt, qui de mala cauſa facit bonam. Secunda eſt, nolle, aut negligere ſcrutari merita cauſæ aſſumẽdæ, ſed qualiſcunq; ſit, aſſumere illam tuendam: quia hoc eſt non curare an id quod facit, ſit iuſtum vel iniuſtum: quod eſt manifeſte contra charitatem.

Tertia eſt, proſequi cauſam iniuſtam, quam à principio putauit iuſtã: quia huiuſmodi proſequutio iniqua eſt, vt pote iniuriã inferens aduerſario, debet enim deſerere cauſam, & monere partem vt cedat ſeu prouideat ſibi.

Quarta eſt, negligere ſtudere, ſiue ſcutari merita cauſæ, & adhibere debita remedia: ignorantia enim tũc tantum ipſum excuſat, quando & quod debuit, nõ omiſit. Quinta eſt, tacere iniquitatẽ propoſitæ cauſæ ſuo clientulo, qui putat ſe rationẽ fouere. Semper autem credendũ eſt putarẽ clientulũ ſe fouere iuſtã cauſam, niſi conſtet oppoſitũ: quia quilibet præſumitur bonus &c. Huiuſmodi enim taciturnitas, doloſa eſt & iniurioſa clientulo & aduerſario. Sexta eſt, docere clientẽ proponere aut dicere falſum, aut doloſe, & huiuſmodi. Septima eſt exigere a clientulo plus quam debet. Et in his omnibus caſibus interuenit peccatum mortale manifeſte, quia contra iuſtitiam charitatemq; fit, niſi imperfectio actus ſeu nocumenti excuſet a mortali, ſicut in mortalibus cæteris imperfectio excuſare a mortali non dubitatur. Octaua eſt, nolle aut negligere aduocare in cauſa iuſta pauperis: quũ ipſe aduocatus poſſit, nec appareat alius qui aduocet, & ſine eius adiutorio, pauper opprimi creditur. In huiuſmodi enim caſu tenetur ipſe aduocare ſeu procurare, ſicut medicus medicare, ſi in ſimili periculo eſſet pauperis ſanitas.

ALCHIMIA QVANDO FIT uitioſa, & quando non.

ALCHIMISTARVM ars non eſt illicita ſine fraude, quia nihil repugnans recte rationi habet ſecundũ ſe. Licet multi abutantur ea, aut imprudenter nouis impoſitioni-

bus ſe occupent, aut fatue facultates in fumum conuertat. Nec peccatum eſt, vendere rem per Alchimiam factam pro re quę eſt: ſicut cæteras res quocunque artificio factas, licitum eſt vẽdere pro his quæ in veritate ſunt. Iniquum autem eſſet vendere illam pro re quæ apparet, & non eſt, quoniam hoc eſt decipere proximum.

AMBITIO QVANDOQVE IN MORTALE, quandoque in veniale peccatum imputatur.

AMBITIO, hoc eſt inordinatus appetitus honoris, eſt manifeſte peccatum. Nõ eſt autẽ mortale peccatũ, niſi vel ex parte rei in qua appetitur honor: puta ſi quis vult honorari ob crimen aliquod. Vel ex parte finis, vt ſi conſtituatur in honore vltimus finis, puta ſi ob conſequendum honorẽ non curat quis offendere Deum mortaliter, puta quia vult haberi ut Deus, vel præferri alijs quibus non eſt præferendus in diſtributione communium dignitatum: vel vult ob honorem quod quocunq; aliud mortale: uel econtra honor deſideratur ad ſcelus aliquod perpetrandum, puta ad tyrannidem.

APOSTASIA TRIPLICITER conſideratur, & an ſemper excommunicationem inducat.

APOSTASIA eſt triplex: a fide, a religione, ab ordine. Et prima quidem manifeſte peior eſt hæreſi, vtpote excedens ipſam, totaliter tollendo fidem. Et ideo ſubduntur proculdubio apoſtatæ a fide, excommunicationi & reliquis pęnis hæreticorum. Apoſtatæ autem a religione, & excommunicati ſunt ob habitus dimiſſionẽ, & in damnationis ſtatu perſeuerant, etiam ſi ab excõmunicatione abſoluantur, donec ad religionem regrediantur: quoniã talis ſtatus directe contrariatur religionis ſtatui, ad quẽ conſtat de neceſſitate ſalutis teneri religioſum ex ſuo ſolenni voto. Tertia vero Apoſtaſia tunc proprie incurritur, quum ab ordine ſacro quis retrocedit, ad ſecularem rediens ſtatum: quod conſtat ſine mortali peccato non fieri ob contemptum iuris canonici & voti, & ipſius ordinis ſacri, ex ſuo nomine manifeſte mancipantis hominem ad ſacri miniſterij ſtatum. Quum autẽ aliquis non ex contemptu, a mi-

noribus ordinibus ſeu prima tonſura recedit, abijciens vitã & habitum clericalem, non proprie apoſtata dicitur, quia non eſt apoſtata: quia non retrocedit a ſtatu firmiter mãcipantes diuinis ſed quaſi ambulatorio, ex indulgẽtia canonum. Et ſi ex rationabili cauſa id facit (puta quia cogitur ducere viduã in vxorẽ, vel aliquid repugnans clericatui perficere) nõ peccat: quia nullus errat dũ rectã rationẽ ſequitur. Si vero ex humana fragilitate id facit, veniale peccatum incurrit propter ſuam incõſtantiam. Nec huiuſmodi peccatum efficitur mortale, ex eo ꝙ deſeritur Eccleſiaſticum beneficium ſimul cũ minoribus ordinibus: quia nec ex canonici iuris, nec ex voti alicuius vinculo, nec ex natura operis habet huiuſmodi retroceſſio vnde ſit pernicioſa. Iura ſi quidem hoc permittunt, ſecundum indulgentiam, votum nullum eſt. Et ſi ex natura operis actus eſſet contra charitatem, nunquam poſſet quis licite a clericatu & beneficio recedere, ſicut nunquam licet mentiri. Imo plus ſequitur quod non poſſet hoc abſque offenſa Dei mortali fieri, vt de ſe patet.

ARROGANTIA QVANDOQVE venialis, quandoque mortalis eſt.

Arrogantia, qua ſibi quis quod ſupra ſe eſt, tribuit (ſiue illud pertineat ad ſcientiam, ſiue ad potentiam, ſiue ad bonam voluntatem, ſiue ad autoritatem) peccatum eſt, quia contra rectam rationem eſt. Sed mortale non eſt, niſi vel id quod ſibi vſurpat, ſit contra diuinam reuerentiam: vt, Rex Tiri, Deus ego ſum. Aut contra proximum: vt tyrannis, vel finis vltimus in huiuſmodi illatione ponatꝰ: quod ex eo apparet, quod paratus eſt ob illam non curare de diuinis aut Eccleſiæ præceptis. Vel in deſpectione conſiſtat aliorum ſicut Phariſæus. Non ſum ſicut cæteri hominum; uelut etiam hic Publicanus. Licet hoc ad ſecundum modum poſſit reduci: quia ex affectu arrogantis quanuis non ex parte rei, vſurpatur ſuperioritas deſpectiua proximi. Eſt ergo arrogantia mortalis, vel ex parte arrogatæ rei, contra Deum, aut proximum: vel ex parte finis in huiuſmodi elatione conſtitui, vel ex parte affectus intorquentis arrogantiam contra alios. Eſt

autem frequenter venialis arrogantia, dum abſque præiudicio proximi æſtimat quis ſe plus ſcientiæ, aut bonitatis, aut autoritatis habere, quã habeat &c. Nec inter leuia peccata cõputandum eſt, quum quis ſe æſtimat meliorem quam ſit: quoniam & ſpecies eſt ſuperbię (de qua ſcriptum eſt, Et mundabor a delicto maximo) & obicem ponit ſtudio ad gradiendũ iuxta menſuram ſuam in via Dei: ſicut quum quis æſtimat ſe doctum, non curat diſcere.

Aſſaſſinus nomen quid ſignificet.

ASSASSINVS nomen eſt ęquiuocum, eſt enim nomen proprium quorundam infidelium, qui facile inducebãtur ad occidendos Chriſtianos. Et contra non ipſos, vt pote infideles, ſed contra mandantes per ipſos aliquem Chriſtianum occidi, Innocen. iiij. in Concil. Lugd. excommunicationem promulgauit: vt habes in vj. de homicidio. Pro humani. Eſt etiam nomen vitij, pro quanto apud quoſdam iuriſtas, ſeu vulgariter dicuntur aſſaſſini, qui pro pecunia occidunt hominem, ad alicuius inſtantiam. Et hi non comprehenduntur ſub cenſura dicta, quanuis digni ſint morte & temporali & æterna: quia conditor canonis de primis tantum loquitur, vt facile deduci poteſt, & ex eo quod ſine additione aliqua illos nominat (vt pote tunc temporis notos) & meminit eorum domini, & ex eo quod meminit opprobrij Chriſtianæ dignitatis, & nullius pretij ſeu mercedis.

OBSERVATIO ASTRORVM an & quando ſit vitioſa.

ASTRORVM obſeruatio ad natiuitates hoĩum & occurrentia humana, tripliciter peccato ſubijci poteſt. Primo ſi ea quæ fidei Chriſtianæ myſteria ſunt, tanquam ſubſint cęleſtibus cauſis habeantur. Secundo, ſi futura contingẽtia quærantur, ſeu habeantur vt certa ex cœleſtibus cauſis. Tertio, ſi electiones ſuas quis ſubijciat cœleſtibus cauſis ut legi illarum ita quod vitam ſuam actioneſque ſuas reguler ſecundum cœlos. Et quodlibet horum trium eſt ex ſuo genere peccatũ mortale: quia primum eſt contra ſpiritalitatem Chriſtianæ reli-

gionis quæ ſuper cœlos eſt, immutare potens etiam ipſo cœlorum curſus: iuxta id quod ſcriptum eſt, Confeſſio eius ſuper cœlum & terram: & experientia teſtata eſt, ſecundum vero eſt contra veritatem doctrinæ Chriſtianæ, & liberi arbitrij, quo domini ſumus noſtrorum operum. Tertium eſt contra dignitatem gratiæ diuinæ legis, ac humanæ mentis, qua ſuper omnia corporalia ſumus cõſtituti. Et ſicut erraremus ſubijciendo nos paſſionibus iræ, odij, ſpei, timoris, ita quod haberemus impetus paſſionum pro lege: ita vilificamus nos, ſi inclinationes cœlorũ habemus pro lege: corpora enim ſunt, & per modum paſſionum inclinant nos. Si quis autem cœleſtium influxuum cauſas vt inclinatiuas ad ea quæ ex corporibus pendent humana, ſuſcipiat: nec errat, nec peccat: ita quod ex conſideratione aſtrorũ timere, cauere, audere, &c. aliquid quatenus ex corporibus pendet, nullum peccatum eſt, ſeruato moderamine coniecturæ. vt ſ. homo, non pro certo, ſed coniectura habeat quicquid ex cœlo dicitur circa humanas actiones: non ex ratione, quia caremus ſcientia aſtrorum: ſed quia non ſubijciuntur actiones humanæ cœlo, niſi per indirectam inclinationem, hoc eſt niſi pro quanto pendent a corporibus. Secundum hæc igitur iudicare potes eos, qui aſtrologorum iudicia ſequuntur circa humana. De aſtrorum autem iudicijs circa corporales effectus (puta ſanitatis, vel infirmitatis, fertilitatis, vel ſterilitatis, pluuiæ, vel ſiccitatis) nulla eſt quæſtio, quia hæc abſque peccato fiunt: quoniam effectus quæruntur, & reducuntur in ſuas cauſas naturales.

ASTVTIA QVO CASV VERTATVR in peccatum vel mortale vel veniale.

ASTVTIA (hoc eſt progreſſus per ſimulatas, doloſas, ac fraudulentas vias ad effectum ſeu finem aliquem) eſt manifeſte peccatum. Et iuxta ſubiectam materiam inuenitur vel mortale vel veniale peccatum, ſi enim nociua eſt proximo inter mortalia computatur, ſicut & mendacium perniciosum ſi autem contra charitatem non militat, ſed officioſa tantum eſt, inter venialia computatur.

AVARITIA DIVERSIMODE conſideranda.

AVARITIA dupliciter ſumitur. Vel vt opponitur iuſtitiæ, & ſic ſignificat iniuſtam voluntatem accipiendi, ſeu retinendi alienum: & eſt manifeſte peccatum mortale. Et iuxta hunc ſenſum, vſurarios, fures, latrones, negotiatores, fraudulentos &c. auaros dicimus. Vel ut contrariatur liberalitati: & ſic ſignificat inordinatum appetitum pecuniæ: & ſic cõmuniter eſt peccatum veniale. Iuxta hunc ſi quidem ſenſum auari uocantur tenaces, & parci in dando, de quibus dicitur, quod auaro deeſt tam quod habet, quam quod non habet. Et ſimiliter qui tota die ac nocte in anguſtijs aut laboribus ſunt, ut acquirant quibus non egent. Dico autem communiter, quia tantus poſſet eſſe affectus ad acquirendum aut retinendum, quòd eſſet peccatum mortale: puta ſi actualiter prępone ret acquiſitionem aut retentionem ſaluti animæ ſuæ, non curando propterea tranſgredi Dei aut Eccleſiæ præcepta. Simpliciter autem & abſolute non eſt peccatum mortale ex ſuo genere, quia non eſt contra, ſed præter charitatem.

Audaces an & quare dicantur vitioſi.

AVDACIA nomen eſt paſſionis animalis, ſicut & ira & timor. Et iuxta hunc ſenſum dicitur, quod fortitudo eſt circa timéres & audacias. Sed tranſlatum eſt audaciæ nomen ad vitium oppoſitum fortitudinis virtuti per exceſſum. Iuxta quem ſenſum audaces reprehendimus, qui ſcilicet immoderate audent. Et ſi pura eſt, communiter eſt peccatum veniale: ſicut immoderata iracundia, & immoderatus, timor: quia non contrariantur charitati, ſed a recta exorbitant rationis regula.

DIVINATIO SVPERSTITIOSA EST ET Chriſtianæ religioni aduerſa.

ARVSPICIVM, Augurium, Auſpicium, tria hæc, pro diuinationibus ſuperſtitioſis ſumpta Chriſtianæ religioni aduerſantur, vtpote ad ſacrilegas artes diuinatorias, quibus

quibus idolatæ vtebatur, ſpectantia: & propterea conſtat eſſe non ſolum contra charitatem, ſed quodammodo contra fidem. Differentia tamen inter hæc eſt, quòd Aruſpicium iniquitatem ſuam ſonat, pro quanto a ſacrificio ſeu ara non recedit. Augurium autem & Auſpicium ſi ſine damnatis artibus fiant, capiendo coniecturam futuri euentus ab audito garritu, aut inſpecto motu auium &c. quandoq; tolerari poſſunt: vel ut non mala, ſi debite adſint circunſtantiæ: puta quod ex his non ſumatur niſi ſuſcipio ſeu coniectura, & de his tantum ad quæ cœleſtia corpora poſſunt ſe extendere: & quòd ſicut in cæteris ſuſpicionibus prudenter ſe habet homo, ita & in iſtis. Vel vt venialia: ſi aliqua circunſtantia deſit: puta quia nimis credit aut timet propter huiuſmodi ſigna. Qui autem his ſignis adeo deditus eſt, vt pro lege ſuorum operum habeat huiuſmodi ſigna, ſine cauſa Chriſtianus eſt.

BELLVM QVANDO DICATVR IVSTVM, vel iniuſtum, licitum vel illicitum.

BELLVM iniuſtum, ex propria ratione conſtat eſſe peccatum mortale. Circa quod primo videndæ ſunt conditiones ex quibus bellum eſt iniuſtum. Et quia ad iuſtum bellum tria exiguntur, (ſcilicet primo iuſta cauſa bellandi: ſecundo autoritas indicendi bellum: tertio recta intentio) ideo bellum tripliciter contingit inueniri iniuſtum: vel ex defectu autoritatis in capite, uel ex defectu rectitudinis in intentione: quicunque ſi quidem horum defectum acciderit, bellum redditur iniquum. Et quidem de iuſta cauſa Aug. dicit xxiij. q. ij. Dominus noſter. Iuſta bella ſolent definiri quibus vlciſcuntur iniurias: ſi gens vel ciuitas plectenda eſt quæ vel vindicare neglexerit quod a ſuis improbe factum eſt, vel reddere quod per iniuriam ablatum eſt. De autoritate vero principum, xxiij. q. j. quid culpatur idem dicit: Ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc poſcit, vt ſuſcipiendi belli autoritas atque conſilium penes principes ſit. De rectitudine autem intentionis idem dicit ibidem: Nocendi cupiditas, vlciſcendi crudelitas, implacabilis animus, feritas bellandi, libido dominandi, & ſi qua ſunt ſimilia. Hæc ſunt quæ in bellis iure culpantur.

Tu

Tu autem confeſſor, qui iuſtam cauſam belli certa ratione inuenire nequis, fide dignis credere potes. Principis autem nomine in propoſito intellige rempublicam perfectam: hoc eſt Papam, Imperatorē, Regem, dominium liberum, hoc eſt quod ſuperiorem non habet, ſed eſt velut princeps. Intentionem quoque malam, vitioſum reddere bellum ſecūdum alias conditiones iuſtum intellige: ſicut latronis quoque iuſta punitio vitioſa redditur, ſi ex odio iuſtitia exerceatur, peccatur enim ex praua intentione in opere iuſto. Et ideo ſola pœnitentia aboletur. nec eſt opus reſtitutione: quoniam læſus latro vel debellatus, eſt iuſte læſus in nulloque iniuſte damnificatus, quamuis ex parte animi iuſtitiam exercentis malitia affuerint, in ſuæ animæ damnationem nolens iuſtum iuſte efficere.

Cauſa vero iuſta aut autoritas ſi defuerit in bello, non bellum, ſed inuaſio de facto, cædes, rapinaq; eſt. Secūdo de militantibus in bello dubio conſiderandum eſt, dicēdo ꝙ bello iuſto opem ferre, nullum peccatum eſſe cōſtat, ſi certū eſt eſſe iuſtum. Si vero certum non eſt, ſubditi principis indicentis bellum excuſantur, obedientes domino ſuo: dicente Aug. xxiij. q. j. quid culpatur. vir iuſtus ſi forte etiam ſub rege & homine ſacrilego militet, recte poteſt illo iubente bellare, ſi quod ſibi iubetur, vel non eſſe contra Dei præceptum certum eſt, vel vtrum ſit, certum non eſt; ita vt fortaſſe reum faciat Regem iniquitas imperandi: innocentem autem militem oſtendat ordo ſeruiendi. Excuſatur ergo ſubditus in bello, de quo neſcit an ſit iuſtum, ratione obedientiæ: ſicut etiam excuſatur miniſter iudicis occidēs damnatum per ſententiam, ſi non continet errorem manifeſtum. Et vniuerſalis ratio quare obedientia in dubijs excuſat eſt: quia non eſt ſubditorum diſcutere conſilia definitioneſq; dominorum ſuorum: ſed pręſumenda ſunt iuſta, niſi manifeſtam contineant iniquitatem. Non ſubditi autem non excuſantur. Nec excludo a ſubditis milites illos mercenarios, qui ſub continuis ſtipendijs Regis alicuius degunt, tam pacis quam belli tempore: hi ſiquidem tanquam ſubditi habendi ſunt. Sicut miniſtri conducti ad exequutionem iuſtitiæ, non oportet eſſe ſubditos, ſic ꝙ ſint inde oriundi: ſed ſat eſt, quod inueniantur cōducti ad officiū iuſtitiæ, ad hoc excuſentur, ſi contingat ignorāter exequi iniuſtā ſentētiā.

Faç

Fac ergo confeſſor differentiam inter extraneos, qui tempore dubij belli inueniuntur prius ſtipendiati ad bellica exercitia talis Regis abſolute, & illos qui tunc conducuntur. Nam primi reputantur tanquam conducti ad iuſti belli miniſterium: & ordo ſeruiendi quo ſubeſſe Regi noſcuntur, facit vt non ſit eorum diſcutere adamuſſim iuſtitiam belli. Secundi autem ſimiles ſunt illis qui ſub dubio iudice conduci vellent: quos conſtat non tute exponere ſe periculo iuſtitiæ exercendæ. Qui autem ſiue ſubditi ſiue non ſubditi, audito belli nomine non curantes de belli iuſtitia, ad pecuniæ ſonitum currunt: extra conſcientiæ ſcrupulos ſunt: manifeſte enim ſunt in ſtatu damnationis æternæ donec reſipiſcant, ſicut qui currunt ad clades & prædas, non ſoliciti de iuſto vel iniuſto. Tertio de reuocatione belli ſoluenda eſt quæſtio illa: an poſt inchoatum bellum hoſte iniquo offerente ſatisfacere, teneatur habens iuſtum bellum deſiſtere a bello. Dicimus ſi quidem diſtinguendo tres ſtatus belli, ſcilicet principium medium, & quaſi finem (quòd in principio belli, hoc eſt poſtquam bellum eſt indictum, congregatum, &c. ante tamen conflictum) ex quo vindictæ negotium adhuc eſt integrum, tenetur princeps admittere ſatisfactionem, & reuocare bellum. Et ratio eſt, quia bellare non eſt voluntatis, ſed neceſſitatis, vt Aug. dicit. 23. q. 1. noli. In propoſito autem ceſſat neceſſitas belli ex eo quod offertur ſatisfactio, re adhuc exiſtente integra. Sed eſto ſanus lector & intellige hęc de ſatisfactione plena hoc eſt nō ſolum, iniurię ſeu rerū, ſed ſumptuum & damnorū &c. Poſt quam autem ſemi præliatum eſt, & mortes hominū hincinde interceſſerunt, non tenetur habens iuſtum bellum reuocare bellum, propterea quia hoſtis nunc offert ſatisfacere. Et ratio eſt, quia habens iuſtum bellum, gerit perſona iudicis criminaliter procedētis. Et quod gerat perſonam iudicis, patet ex eo quod prælium iuſtum eſt actus vindicatiuæ iuſtitiæ: quæ proprie eſt virtus principis ſeu iudicis. non enim eſt priuatæ perſonæ opus vindicare. ſcriptū eſt enim, Mihi vindictam. Quod vero criminaliter procedentis: patet ex eo quod procedit ad cædem, ad ſeruitutemque perſonarum, & damnum rerū: hæc enim omnia iuſtum bellum infert, quamuis hodie a ſeruitute inter Chriſtianos abſtineatur. Manifeſtatur quoque idem,

quod

quod habens iuſtum bellum, non eſt pars, ſed ex ipſa ratione neceſſitante ad bellum efficitur iudex hoſtium ſuorum, ex eo ꝙ eadē ratione poteſt princeps in perturbatores ſuæ reipublicæ intraneos & extraneos vti gladio propria autoritate: ſcilicet ex ratione perfectæ reipublicæ. Non enim eſt perfecta reſpublica, cui deeſt poteſtas vindicatiua iuſtitia mediante, ſiue contra perturbatores reipublicæ intrinſecos, ſiue contra perturbatores extrinſecos. Et niſi ſic ſit, quū par ī parē nō habeat imperiū, bella oīa iniuſta eſſent niſi defenſiua. Quia igitur habens iuſtum bellum, gerit perſonam iudicis procedentis ſecūdum vindicatiuam iuſtitiam aduerſus extraneos perturbatores reipubl. & in medio belli iam effectus eſt dominus cauſæ. non exiſtente amplius integro negotio vindictæ, poteſt (niſi miſericordia uti velit) proſequi bellum, & vindicatiuam exercere iuſtitiam gladio bellico. Sibi autem hoſtis imputet, quod reduxit ſe ad eum ſtatum, in quo iuſtitia vindicatiua poteſt ab alienis contra ſe exerceri. fuit enim in poteſtate ſua offerre prius ſatisfactionem. Et ſi contra hoc iuſtetur, quod continuatio belli in hoc caſu non eſſet neceſſitatis, ſed voluntatis: quoniam interrupta eſt neceſſitas bellandi ex noua oblatione ſatisfactionis: reſpondetur, quod huiuſmodi noua oblatio ſatisfactionis non habet vim interrumpendi neceſſitatem belli iam ſemiacti: quia non amplius ſpectat ad habentes iniuſtum bellum, ſatisfacere: ſed ſpectat ad eos ſatiſpati ſecundum iudicium habentis iuſtum contra eos bellum. Ex eo nanque quod ipſimet habentes iniuſti belli cauſam, noluerūt quum poſſent & deberent ſatisfacere, ſed bellum committere, translati ſunt a iure rationis rectæ de ordine ſatisfaciendi in ordinem ſatiſpatiendi a iuſto bello: & propterea ex rectæ rationis dictamine, non ex parte reorum, ſed ex parte iuſtitiam vindicantiam exercentium pendet, an vindicta continuanda ſit gladio bellico, ſubijciendo ſibi hoſtes & terram eorum (quod eſt facere hoſtes ſatiſpati) an via reſtitutionis ſeu ſatisfactionis. Eadem ergo neceſſitate qua cœptum eſt bellum, continuari poteſt, ſi principi videtur expedire: quia neceſſitas illa non eſt interrupta reſpectu cœpti belli contra nolentes ſatisfacere in ſtatu ſatisfactorio. Licet enim mutata ſit voluntas reorum, & velint poſtea ſatiſfacere, quia tamen nō ſunt amplius in ſtatu ſatisfa-

ctorio, ſed voluntarie ſubiecerunt ſe ſtatui ſatiſpaſſorio (vt ſic loqui liceat) ideo perſeuerat prima neceſſitas & autoritas debellandi: ſicut apud dominum perſeuerat poſt habitum ſeruum pro debita pecunia autoritas retinendi ſeruum, quantumcunque ille vellet ſoluere quod debebat. Et hinc patet, quod multo magis ex arbitrio principis iuſte bellantis pendet continuatio belli, quum bellum eſt quaſi in fine licet offerant hoſtes ſatisfacere.

Quarto, de damnis ex bello illatis ſcito quatuor. Primo, ꝙ damna omnia ex iuſto bello illata non ſolum repugnantibus, ſed cuilibet membro reipub. contra quam eſt iuſtum bellum, abſque peccato ſunt: nec ad reſtitutionem tenentur qui intulerunt, etiam ſi innocentes contingat per accidens damnificari, uerbi gratia: ſi ciuitas aliqua ex iuſto bello in prædam daretur, liceret cuiuſque ciuis bona diripere, licet aliquis eorum forte eſſet innocens: quia ſententia iuſtitiæ bellicæ non tenetur diſcutere, an aliqua pars reipublicæ ſibi iniuſte hoſtis, ſit innocens: quia præſumitur tota hoſtis, & totam habet pro hoſte: & propterea totam damnat ac diripit. Et per ſe loquendo, ille iuſte accipit, quamuis aliquis innocens per accidens iniuſte patiatur: quæ enim ſunt per accidens, extra regulas ſunt: ſecus autem eſſet, ſi ex intentione ageretur contra innocentem. Notanter autem nominaui membra illius reipublicæ: quoniam perſonæ Eccleſiaſticæ, quæ non ſunt partes populi, non iuſte diriperentur. Vbi ſecundum prætereundum non eſt, quaſdam perſonas eſſe a iure canonico exemptas a damnis bellicis: quas habes extra de pace & treuga, capit. Innouamus ubi dicitur, Innouamus ut presbyteri, monachi, conuerſi, peregrini, mercatores, ruſtici euntes vel redeuntes, & animalia quibus arent & ſemina portant ad agrum, ſecuritate congrua lætentur. Et xxiiij. quæſtio. iij. capitulo. Paternarum. explicantur etiam oratores. Quos canones rationabiles ac ſanctos quantum ad id quod poſitiui iuris continent, an abuſus deleuerit, neſcio. Verum per mercatores intelligo non negotiatores qui ibi reſident, ſed illos qui hoſpitantur aut tranſeunt: quoniam mercatores incolas non video melioris eſſe conditionis, quam artifices. Tertium eſt, quod bello exiſtente iniuſto

tenentur

tenentur omnes de damnis illati: niſi ex ignorantia legitima excuſentur: quæ tamen non excuſat a reſtitutione ablatarum rerum apud ſe manentium, poſtquam compertum eſt fuiſſe bellum iniuſtum. Quartum eſt, quod ſiue iniuſtum ſit bellum, debent ſeruare bellatores regulam Ioannis baptiſtæ illis datam: ſcilicet, Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & eſtote contenti ſtipendijs veſtris. Peccant ſi quidem mortaliter, opprimendo ruſticos, & hoſpitantes ad diſcretionem, imo ad deſtructionem, & alia huiuſmodi latrocinia committendo. Nec excuſantur, quia non datur eis ſtipendium: quoniam ex hoc ruſticorum & ciuium res non obligantur illis. Nec diſſimulatio aut autoritas capitanei aut principis excuſat, niſi in pœnam ruſticis aut ciuibus iuſte inflictam hoc fierent: quoniam princeps debet ex prouentibus quos totus ſtatus proportionaliter tribuit, militibus ſtipendia ſufficienter tribuere: & non debent iſti particulares vexari. Lex enim iniuſta eſt ex forma, quæ non ſecundum proportionem grauat populum. Si tamen probata conſuetudo obtinuit, vt ligna & paleas militibus hoſpites gratis tribuant, non damno: quaſi enim ſorte quadam contingit ob hoc quaſdam terras ſeu villas præ alijs grauari.

Diebus feſtis bellum exercere an ſit peccatum.

BELLVM exercere in diebus feſtis abſque neceſſitate peccatum eſt, propter inquietudinem diuertentem a ſanctificatione feſtorum. Non tamen eſt mortale peccatum ſi diuina non omittantur, puta Miſſa: quia non eſt opus ſeruile. Et ſimile eſt iudicium de alijs diebus, quibus prohibitum eſt a ſacris canonibus preliari ſcilicet in aduentu & quadrageſima &c. vt in cap. Treugas extra de treug. & pace. ſi tamen iura hæc ſubſiſterent: nam abrogata per non vſum dicuntur.

ECCLESIASTICA BENEFICIA APPETERE & procurare quando licitum ſit vel non.

BENEFICIVM Eccleſiaſticum conſiderandum eſt primo quo ad ingreſſum, tam de appetitu quam de procuratione,

ratione. Appetere ſi quidem Eccleſiaſticum beneficium, ſiue curatum ſiue abſque cura, nullum ex ſuo genere peccatū eſt: quoniam huiuſmodi obiectum eſt intra ordinem appetibiliū recta ratione: & propterea Apoſtolus abſolute dixit: Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. Peccatum autem contingit ex defectu alicuius circunſtantiæ requiſite: puta quis, cur quomodo &c. Et quoniam frequentiſſime ſecundum primam circunſtantiam in huiuſmodi appetitu peccatur: ideo Apoſtolus ſtatim ſubdit de circunſtantia quis apponendo conditiones requiſitas ex parte perſonæ ad rectum appetitū Epiſcopatus dicens: Oportet autem Epiſcopum eſſe irreptehenſibilem &c. Et quoniam peccata ex parte circunſtantiarum facile parere poſſunt applicanti ad ſubiectam materiam: nos ad ſpecialia deſcendendo dicimus, quòd beneficium plene curatum (quale eſt Epiſcopatus) tunc tantum ex parte perſonæ licite appetitur, quando appetens nouit ſe habere conditiones requiſitas ad Epiſcopum: & ſimiliter non plene curatum (quale parochia eſt) quum quis habet conditiones requiſitas ad presbyterū parochialem: & ſic de alijs. Et hoc concurrētibus etiā ex parte perſonæ alijs circūſtantijs cōparatiuis debitis. Vbi ſcito, ꝙ perſonam appetens debet ſeipſam menſurare per reſpectum ad tria, ſcilicet ad regimen animarum, ne præſumptuoſe ad artem artium relatum ſe inueniat: & ad oues quibus paſcendis vacaturus eſt, vt tantum diſtet uita ſua ab illis, quantum vita paſtoris a grege: & ad alios quibus tribui poteſt aut debet tale beneficium, ne ſe dignioribus aut æque dignis anteponat. Et hic tertius reſpectus habet locū etiā in appetitu beneficiorū ſine cura. debet enim ſecundū rectā rationem appetitū ſic moderari, vt abſq; vitio acceptionis perſonarum appetat ſibi prouideri de beneficio in communi vel hoc. De circunſtantia quoque finis, aduertendum eſt, ne beneficium appetatur propter finē malū: puta delicatā & opulentā aut ſplendidā vitā ex Chriſti patrimonio &c. & ſic de alijs circunſtantijs. Diſcernere autem inter peccatum mortale & veniale inde ordinato appetitu beneficij, non eſt difficile, pręſertim ſi beneficium eſt curatum, & maxime ſi eſt perfecte curatū: nam ſi appetens paruifacit commenſurare ſeipſum ad artem artium (hoc eſt curam animarū) & alias com-

menſurationes

menſurationes poſt ponit ob appetitum beneficij, proculdubio mortale peccatum incurritur: quia contra charitatem ouium Chriſti appetitur ſi beneficium eſt curatum, & contra iuſtitiam diſtributiuam ſaltem appetitur, ſi beneficium non eſt curatum. Intellige lector quæ dico: nam ſi quis appetit ſimplici intentione beneficium communiter aut ſine cura, non cogitans de dignioribus ſe, non peccat: quia ſubintelligitur, quod appetat habere licite, in hoc autem quod eſt habere licite, includitur quod detur ſibi ſine Dei offenſa. Et ſimiliter ſi quis cogitat de dignioribus ſe, & non intendit illos impedire, ſed pro ſeipſo procurare vt habeat licite, nõ peccat eadem ratione, poteſt enim contingere ut ſuperior ſancte det illi qui minus dignus videtur, & eſt abſolute propter aliquas circunſtantia ſingulares tunc occurrentes, efficientes vt dignior pro nunc poſtponendus ſit.

Beneficium autem quodcunq; pro ſe petere aut procurare eiuſdem moris eſt, cuius eſt appetere illud. Et propterea quando appetere eſt damnabile, petere quoque damnabile eſt. Eget tamen aliqua circunſtantia petere, qua non eget appetere: quia eſt actus exterior qui poteſt ſcandalizare, & propterea eget maiori rectitudine. Et ſcias, quod a doctoribus petere regimen animarum, ideo damnatur: quia vix poſſibile eſt vt homo integri ſenſus, & rectæ mentis, reputet ſeipſum habere ſupradictos tres reſpectus perſonales, ſine quibus petere ſimpliciter & abſolute, eſt præſumptuoſum, ac per hoc indignum reddit petentem. Dico autem ſimpliciter & abſolute: quia tam appetere quam petere ſecundum quid (hoc eſt ſi ſuperiori videtur expediens, cognoſcendo ſe indignum, cum tremore committendo negotium Deo pro honore Dei, & ſalute Eccleſiæ) non eſt perniciosum, quamuis ſit veniale, niſi charitas moueat: quoniam hoc non eſt petere. ſed offerre ſe ſic opus eſt. Et ſi charitas uere mouet, meritorum eſt: ſicut Eſaias, Ecce ego: mitte me: & Martinus, Domine ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, non recuſo laborem. Memento quoque non verſari in magno periculo, qui indigens & idoneus cum tremore &c. ſe offert petendo ſecundum quid beneficiũ vacans cum cura animarum imperfecte, puta parochiam: quia cura animarum proprie & plene ſolius Epiſcopi eſt. In cuius

ſignum

ſignũ & ſolus ſponſus eſt Eccleſiæ,& non põt Eccleſiam deſerere eũdo ad religionẽ. Reliqui.n. ſunt adiutores Epiſcopi ad curam aĩarum. Contingit aũt (& vtinã non ſępe appetentibus & petentibus beneficia,procuratio ſimoniaca per munus a lingua vel ab obſequio:de quibus inferius patebit,quum de ſimonia dicetur. Beneficium Eccleſiaſticum ſecundo conſiderandum quo ad progreſſum eſt,& quãtũ ad ſeruitiũ perſonale, & quantum ad prouentus. In beneficio ſiquidem de iure requirẽte reſidentiam, peccatum eſt ſine rationabili cauſa non reſidere. Et ſi beneficium eſt curatum, non reſidere abſque rationabili cauſa,peccatum cõiter mortale eſt:pro quãto damnum infert aĩarum:niſi pp imperfectionem actus excuſetur a mortali:infert enim contrarium naturali iuſtitiæ qua tenetur ipſemet ex ſuſcepto officio gerere ouiũ Chriſti curã:q̃ regulariter ſine reſidentia nõ põt haberi ut debet,quũ ẽt pſentes & ſolicite ſtudentes circa animas, vix regnant vt tenent. Iniuſtitia.n. ex ſuo genere mortale peccatũ eſt:quãuis ꝓpter imperfectionẽ actus ſit quãdoq; uenialis. Eſt ẽt contra debitã charitatem Chriſto. Nã amor eius nõ eſt apud eũ,q paruipẽdit q̃ maxima ſunt Chriſti: ſalutẽ ſcilicet animarũ ſibi cõmiſſarum. Etenim experiẽtia teſtatur,quam male ſe habeant in ſpiritalibus & in temporalibus Eccleſiæ Chriſtianæ propter abſentiam paſtorum. Antiquum prouerbium eſt,tam quod oculus Domini impugnat equum, quam optimum fimum veſtigia Domini Excuſare tamen poteſt abſentiam ſine rationabili cauſa a mortali imperfectio actus,vel propter paruitatem temporis,vel propter paruitatem damni:& ſi qd eſt huiuſmodi. Peccatum quoque eſt,beneficij Eccleſiaſtici ꝓuentus male expendere, vt patet. Mortale aũt eſt,ſi eo ꝙ ſuperfluit neceſſitati naturę & perſonę,mala diſpẽſatoris fide abutit: vt ſi inde ditat ꝓpinquos,aut in pompis & luxibus exponit,& alia huiuſmodi exorbitantia, & enormia facit: quia non Dominus, ſed diſpenſator eſt Eccleſiaſticorum prouentuum;& debet primo ſui, deinde Eccleſiæ, & propinquorũ, & in aliorum indigentiũ curam gerere: nõ vt diuites alij fiant, ſed ne indigeant. Beneficium Eccleſiaſticum tertio, quo ad multiplicationem conſiderandum eſt. quando eſt peccatum, & quãtũ. Ad quod diſcernendũ noſſe oportet,ꝙ multiplicare in vno beneficio, non eſt ex ſuo gene-

re peccatum: quia ſi eſſet ex ſe peccatum, nulla vnquam ratione liceret habere plura beneficia. Neque eſt ex ſuo genere bonum aut indifferens mortaliter: quia ſoant quãdam diſſonantiam, ſcilicet plura ſtipendia dari vni. Regulare quippe eſt, vt unum uni detur. Sed eſt de genere nociuorum, quæ ex adiuncta ratione poſſunt honeſtari, ſicut percutere hominem, quod nec ex ſe peccatum, nec bonum, nec indifferens mortaliter eſt, ſed ſonat malum hominis quod poteſt ex adiuncta iuſtitia propter bonum publicum, &c. honeſtari. Accipere ſi quidem plura beneficia, ſonat quid nociuum Eccleſiæ, & diminuendo miniſtros cultus diuini, & occupando quod multorum deberet eſſe, & animarum quandoque curam debitam impediendo: hæc enim nocumenta conſtat ex pluralitate beneficiorum inferri ſanctæ Eccleſiæ. Poſſet tamen talis neceſſitas aut ratio ſuperuenire, quæ aut tolleret huiuſmodi nocumenta, aut efficeret non eſſe inconueniẽtia: & ſic redderet pluralitatem beneficiorum licitam. Et hæc ratio maximæ ex parte Eccleſiarum penſanda eſt: non enim propter bonum perſonæ, ſed propter bonum Eccleſiarum tolluntur huiuſmodi inconuenientia.

Mortale autem peccatum in huiuſmodi pluralitate interuenit, quando non propter rationabilem cauſam obtinet quis multa beneficia incompatibilia: & unus quidem occupat loca multorum: alij autem eſuriunt &c. quia huiuſmodi pluralitas eſt iniuſta contra æqualitatem iuſtitiæ diſtributiuæ. Nec excuſatur peccatum mortale propter diſpenſationem Papę ſine rationabili cauſa: qm̃ diſpenſatio Papæ cadit ſuper ius poſitiuum, & non ſuper ius diuinum aut mortale: pluralitas aũt beneficiorum ſine rationabili cauſa, eſt contra ius diuinum, & mortale, quo communia Eccleſiæ bona diſtribui iuſte debent partibus Eccleſiæ. Nec obſtat, quod beneficiola plura dicũtur licite dari vni: quoniã in omni genere propter imperfectionẽ actus minima excuſantur. Beneficiũ ſi quidem adeo tenue ꝙ non ſufficit ad ſuſtentandum miniſtrum, non eſt beneficiũ niſi imperfecte: quoniam non poteſt ſana ratione inſtitui, vt vnũ ſit in vnius ſtipendium. Et propterea de his minimis fit vt melius fieri poteſt, quouſq; miniſter habeat ſufficientes vnde viuat: quoniam propter miniſtros ſunt beneficia, & non ecõtra.

Siſt.

Siſte tamen hic confeſſor pedem, circa iudicium illius qui iam cum diſpenſatione ſine rationabili tamen cauſa habuit & poſſedit plura imcompatibilia, ne præceps neges abſolutionẽ: oportet enim diſcernere, an iſte teneatur de neceſſitate ſalutis renuntiare reliqua reſeruato ſibi vno, quod non facile eſt quãdo beneficijs bene prouidetur per vicarios.

Vbi ſcito, duo eſſe in hoc potiſſimum pẽſanda. Primum eſt damnum Eccleſiarum. Secundum eſt inæqualitas diſtributorum beneficiorum. Et quidem damnum Eccleſiarum quantũ ad temporalia, & reparationem opportunam, ſiue templi, ſiue paramentorum, &c. & numerum miniſtrorum diuini cultus, & ipſum diuinum cultum, & miniſtrationem ſacramentorum, facile cognoſci poteſt: quoniam hæc ſubiacent ſenſibus. Sed quantum ad curam animarum, ſi beneficia ſunt curata, oportet hominem non ſeipſum fallere: quia quum iſte det operam rei illicitæ, ſcilicet conſeruationi plurium incompatibilium abſque rationabili cauſa, nõ excuſatur ex illa cauſa illicita a reſidendo, ad vacandum curæ animarum: ac per hoc ſibi imputatur corã Deo etiam leuis culpa in damno animarũ. Et propterea etſi poſſibile eſt, difficile tamen ac rarum videtur, quod abſque notabili damno Eccleſiarum huiuſmodi pluralitas continuetur. Et qñ ſic accidit, neganda eſſet abſolutio: qm̃ notabilis damni Eccleſiæ conſeruatio voluntaria, abſque rationabili cauſa, non eſt abſque peccato mortali. Ex parte autem iniquæ diſtributionis aduertendum eſt, quod non eſt idem iudicium de diſtributione quando fit & poſt factum. nam quando fit, clarum eſt iniuriam fieri dignioribus qui poſtponunt: & peccatũ iniuſtitiæ diſtributiuæ committi. Poſtquam aũt diſtributio licet mala facta eſt, & Epiſcopatus datus eſt minus digno, non periclitatur amplius diſtributio, ſed res diſtributa puta Epiſcopatus. In cuius ſignum cõſtat nõ teneri iſtũ minus dignũ ad renuntiandũ Epiſcopatum: ſed ad bene regendũ, &c.

Ex hoc autẽ quod non ad diſtributionẽ, ſed ad beneficia diſtributa ſpectandum eſt poſt factum, penſanda veniunt tria. Primo, damnũ Eccleſiarum quas habet: de quo dãno iam diximus. Secũdo, damnũ clericorum bene meritorũ in illis partibus vbi ſunt hæc beneficia: qui deberent ex his beneficijs & honorari, & paſci. Tertio, ſcandalũ bonorũ virorũ, qui vident

huiuſmodi exorbitantes diſtributiones conſeruari ab his qui in formam gregis Chriſtiani dati ſunt. inde enim alij ſimilia audent, & ſic in præceps ruit Eccleſia Chriſti. Et propterea qui hæc paruipendit, quia ſic communiter a tot fit, & quia forte Papa diſſipando diſpenſauit, non eſſet abſoluendus: vt abſque alia probatione clare patet, Qui vero hæc æſtimat, prouideat opere & veritate, vt hæc mala non ſint: alioquin tepidus eſt & euomendus.

BENEFICIA ECCLESIASTICA SEMPER ſunt dignioribus & magis ſufficientibus conferenda.

BENEFICIVM demum Eccleſiaſticum, non ſolum idoneo & digno, ſed etiam ita vt dignior non poſtponatur, conferri debet ſecundum Deum & conſcientiam, quamuis ſecundum iura ſufficiat eligere dignum. Et ratio eſt, quia vitiũ acceptionis eſt perſonarum poſtponere digniorem, nunc hic, & ſecundum cæteras circunſtantias. Et hoc intellige, quando collator libere habet in ſua poteſtate prouiſionem, nam vbi ſola confirmatio electi aut præſentati a patrono ſpectat ad eũ, ſufficit quod detur digno: quoniam ex hoc ipſo quod electus aut præſentatus eſt, tanquã dignior habetur. Et ſimiliter quũ renuntiatur beneficium in fauorem alicuius, ſufficit collatori quod ille ſit dignus: quoniam æquitas præfert alijs illum tunc pro ſic vacante beneficio. In cuius ſignum nullus conqueritur, quando per viam renunciationis digno confertur beneficium, quantumcunque digniori conferendum fuiſſet, ſi alia uia vacaſſet. Et hęc omnia intellige de beneficio formaliter. hoc eſt quatenus eſt beneficium honoris, & prouentus bonorum temporalium: nam ſic ad regulas diſtributionis communium bonorum reducitur. Dico autem hoc quia ſi ad principale ſecundum veritatem in beneficio inuentum (hoc eſt officium paſcẽdi, miniſtrandi diuina, perſoluendi &c. ſpectetur) non eſſet diſtributio bonorum, ſed malorum, hoc eſt onerum. Et ſufficeret eligere dignum: quoniam ceſſat ibi ratio acceptionis perſonarum, quamquam in bonis dignior poſtponitur.

Conferre autem pueris Eccleſiaſtica beneficia, exiſtẽtibus alijs

alijs adultis idoneis, non ſolum inexcuſabile, ſed intolerabile videtur: tum quia pueri ſunt ſolum idonei in ſpe, adulti autem in re: tum quia officium diuinum deuote & ſtudioſe perſoluere nequeunt: quum nec humana officia valeant exercere, niſi vt pueri, & tamen beneficiatorum nullus excuſatur ab officio diuino. Nec eſt verum, quod ſecundum iura canonica concedantur beneficia pueris, imo expreſſe hoc reprehenditur. extra de præben. cap. ſuper inordinata. Et ſi alicubi ſunt ordinatæ aliquæ præbendæ pro pueris, vide illorum ſtatuta: & vt puto inuenies, quod non ſunt beneficia Eccleſiaſtica, ſed quædã prouiſiones ad ſuſtentandos & alendos pueros in ſeruitio Eccleſiaſtico. Vnde non tenentur tales ad officium diuinum: ſed ad id ad quod ſunt quaſi conducti.

BESTIALITAS IN MORIBVS COGNOſcitur beſtialis enim homo non percipit quæ Dei ſunt.

BESTALITAS in mortalibus, eſt genus vitij pluſquam humani. Et multis materijs communis eſt, in quibus efficitur homo ſicut beſtia, vel in conuerſando, vel in comendendo, vel in coitu, vel in pſequendo ſeu occidendo. Et cõſtat propter ea ſemper eſſe peccatum, ſi tamen mentis compos ſit. Et communiter eſt mortaliſſimum propter imperfectionem actus: vt ſi quis ambulet manibus & pedibus. Beſtialitas enim hæc venialis eſt, turpiſſima tamen, niſi ioci gratia fiat.

BLASPHEMIA DEVM HABENS PRO obiecto, ſemper eſt peccatum mortale.

BLASPHEMIA peccatum mortale grauiſſimnm eſt: quia eſt contra Deum. Et conſiſtit in dicendo aliquid, quod Deo non conuenit: puta Deum eſſe iniuſtum. Vel negando aliquid quod Deo conuenit: puta Deum non curare de noſtris. Vel attribuendo quod Deo ſoli conuenit creaturæ: puta quod diabolus eſt omnipotens: aut quod fatum regit omnia. Vel Deo aut ſanctis iniuriam irrogando: puta maledictus ſit &c. Et ad hũc modũ reducit blaſphemia irrogantiũ iniuriã

Deo aut ſanctis, dum indignati reſonant membra eorum pudenda. ſiue quæ habent, ſiue quæ non habent. Et ſcias, quod licet blaſphema multos habeat gradus (dum grauior eſt contra Deum, quam contra beatam Virginem: & hæc grauior quam contra ſanctos: & rurſus grauior eſt quæ ex affectu deteſtiuo Dei aut ſanctorum, quam quæ ex paſſione extranea aut mala conſuetudine: quaſi non ſit uirilis animi, qui loquitur ſine blaſphemia, vt uidetur apud multos inoleuiſſe) omnes tamen ſunt eiuſdem ſpeciei. Nec unquam excuſatur quis a mortali, ſi ſit mentis compos niſi inaduertentia eſſet in cauſa: hoc eſt ſi ex lapſu linguæ protulit uerbum blaſphemum, non aduertendo ſenſum verborum: ita quod ſi aduertiſſet, certus eſt quod non dixiſſet, tunc enim fuit blaſphemia non formaliter, ſed materialiter tantum. Scito quoq;, quod dicere ad ſanguinem Dei uel ad corpus Dei: ſiue inuocando per modum iniuriantis. ſiue reſonando in rixa aut turbatione contra aliquem, non eſt blaſphemia quoniam poſtquam verbum caro factum eſt, Deus habet & corpus & ſanguinem, & non dicitur per modum iniuriantis, quamuis irreuerenter, quum ſecundo modo dicitur. Et propterea peccatum eſt graue, non tamen mortale quia non contra, ſed præter Deum eſt, & tanto grauis, quanto frequentius.

CRIMINIS FALSA IMPOSITIO SEMper eſt peccatum mortale.

CALVMNIA (hoc eſt falſa, & malitioſa impoſitio criminis) peccatum in proximum: quod non ſola pœnitentia abſoluitur, ſed oportet ſatisfacere offenſo proximo. Si autem ex errore imponit quis falſo alicui crimen: calumniæ quidem vitium formaliter non incurrit, ſed materialiter: & tenetur tam ad pœnitentiam peccati, quam ad ſatisfaciendum offenſo & læſo: quoniam in culpa fuit erando. Non enim debebat aſſertiue proferre id, in quo eraſſe ſe poſtea competit: & incautus præcepſque fuit aſſerendo illud quod non conſtat eſſe verum, in præiudicium præſertim proximi.

CAMBIVM QVADRVPLICITER conſiderandum.

CAMBIORVM genera ſunt quatuor. Quædam vera & realia, quibus moneta in vno loco ac tempore recipitur, & alio loco ac tempore redditur, prout in loco redditionis tẽpore reſtitutionis marca auri ualet. Et in his nullum eſt peccatum, ceſſante omni dolo & fraude. Veruntamẽ quũ hęc ad prolixius tempus fiunt aut protrahuntur, vt ex diſtantiori tpe plus lucri habeatur, ad uſuram declinant, quia cum temporis quo pecunia occupata tenetur, ratio habetur: ad eum vſuræ modũ digreditur quo tempus vendi dicitur. Quædam uero ſunt non vera, ſed palliata, & ſolo nomine cambia: quibus indigens Romæ pecunia, accipit pecuniam reſtituendam nõ Lugduni, ſed Romæ iuxta valorem cambiorum Lugduni in ſequenti feria: ſeu quouis alio modo fictio cambij fiat. Et hæc ſunt manifeſte iniqua: quum vere ſit ibi contractus mutui cum tali intereſſe.

Quædam vero ſunt quibus pecunia Romæ data per literas cambij ſoluitur alibi. Et hęc ſunt licita, ſi ſeruato ſolito, moderato tamen lucro numulariorum fiunt. Quędam demum ſunt cambia ad minutum: puta quum pro ducato dantur decem argentei, aut econtra. Et in his moderatum quoque lucrum non damnatur: iuxta diuerſarum patriarum conſuetudinem.

CASVVM RESERVATIO SVOS GRAdus obtinet.

CASVS reſeruatis ſedi apoſtolicæ clari ſunt. Nam ſunt ſoli, quos Eccleſiaſtica cenſura (hoc eſt excommunicatio) reſeruat apoſtolicæ ſedi, quos infra habes in verbo, Excommunicatio.

Caſus vero reſeruati Epiſcopo ambigi ſunt. Et propterea ſequendo regulam, dimitte incertum, & tene certum. Et niſi priuilegiatus in hoc ſis, conformate in qualibet diœceſi cõſuetudini, ſeu ſtatuto illius Eccleſiæ, quoniam conſuetudo dat & tollit iuriſdictionem in huiuſmodi.

Et ſcito quod ſi excommunicatus ob ſimoniã, ver. gra. obti-

uſit a Papa abſolutionem ab excommunicatione,poterit confeſſor ſimplex ipſū abſoluere a peccato ſimoniç : quia ex quo ratio reſeruationis ceſſat,conſequens eſt vt ipſa reſeruatio annexi peccati ceſſet. Et ſimiliter ſi quis ſemel abſolutus eſt a reſeruatis,quamuis inefficaciter quo ad ſalutem animæ ſuç (puta quia contrite) poteſt póſtea iterum confitendo a ſimplici confeſſore abſolui etiam ab illis reſeruatis: quia ex quo ſemel beneficium abſolutionis conceſſum & executioni mandatum eſt legitime in foro Eccleſiæ, rationabile eſt vt non habeatur amplius pro reſeruato : vtpote ſemel cognitum & iudicatum ante tribunal,cui erat reſeruatum.

CHOREA QVIBVS CASIBVS LICITA aut illicita ſit.

CHOREARVM peccatum caute conſiderandum eſt: quoniam choreas ducere ex ſuo genere non eſt peccatum : Nam ſi ex ſuo genere eſſet peccatum ſemper, formaliter loquendo eſſet peccatum, quod conſtat eſſe falſum, nam in nuptijs & publicis lætitijs licitæ ſunt choreæ.

Quia igitur choreis peccatum non ineſt per ſe, ſed per accidens, non ſunt damnandæ choreæ: ſed accidentia mala quæ a malis abutentibus bono immiſcentur. Et quoniā infinita poſſunt vni accidere, extra rationem ſcientificæ doctrinæ eſt de accidentibus docere.

Propter inſtructionem tamen puſillorum ſcito,quod ex tēpore(puta die feſto)chorea nō fit mortalis : quia non eſt opus ſeruile : imo imprudenter arcentur a choreis ruſtici feſtis diebus chorizare aſſueti: qui niſi occuparentur choreis, vacarent otio & malis machinationibus perturbatiuis reipublicæ. Et ſimile eſt de ſimilibus iudicium.

Ex frequentia quoque chorea non fit mortalis, vt patet : ſicut nec frequentia conuiuij facit illud mortale.

Ex periculo vero prouocationis ad libidinem, vnuſquiſque ſeipſum menſuret,& uideat ſi exponit ſe periculo. Ego ex genere actus periculum non cognoſco : quoniam actus choreæ non eſt libidinis , ſed lætitiæ. Et propterea ſi ex qualitate perſone periculū alicui imminet , ꝓuideat ſibi ſicut debet cauere

ibi ab

ſibi ab aſpectu mulieris, ſi ex aſpectu ſibi cognoſcit imminere periculum. Ex actibus deinde leuitatis, qui quandoque ibi immiſcentur (dum aliquis intorquet digitos mulieris cum qua choream duxit) non plus quam veniale peccatum incurritur. Et ſimile eſt iudicium de multis vanæ lætitiæ actibus, & verbis, ſi contingit choreis immiſceri. Et praua autem intentione (puta ad inceſtum aut adulterium prouocandi) & ſimiliter ex impudicitijs, nõ ſolum choreas: ſed eleemoſynas & Eccleſiaſtica officia conſtat eſſe peccata mortalia. Conclude ergo choreas non eſſe ex ſe malas: licet ſæpe afferant peccata venialia vanitatis.

CLERICI IN MVLTIS DIFFERRE DEbent a laicis, quibus deficientibus peccatur.

CLERICORVM peccata ſpecialia ex tranſgreſſione iuris poſitiui, ſunt tot, ut uix numerari queant. Tenentur ſiquidem quod ad habitum deferre raſuram, hoc eſt clericam ſ. & tonſurã, hoc eſt non nutrire comã, & non nutrire barbã: & deferre habitum clericalem clauſum deſuper, non nimia breuitate aut longitudine notabilem, abſq; pallio diffibulato: abſtinere a viridis & rubri coloris veſtibus & caligis. Caligę quoque ſcaccatæ, & ueſtis virgata ſeu partita, manicæ, ſotulariaq; conſuritia, ephitogium, inſula linea, fibulæ, corrigiæ aureę vel argenteæ, annulli, niſi quibus ex dignitate conuenit, frena, ſellæ, pectoralia calcaria ve aurata eis inhibentur.

Quo ad artes, Artes macellariorum ſeu carnificum, tabernariorum, ioculatorum, ſeu hiſtrionum, goliardorum & buffonum, & chirurgicorum, ab eis tolluntur.

Quo ad officia, Officia ſecularia, & ſpecialiter iudicis cauſa ſanguinis, præpoſiti baliſtarijs, præpoſiti officialis ſeu miniſtri ſub dño tẽporali, tabellionis ſeu notarij, & aduocati ſeu procuratoris in placitis ſecularibus, niſi in quibuſdam caſib.

Quo ad actiones, Arma portare, ad tabernam ire niſi in itinere, aues, caneſque ſequi ad venandum, accipitres, caneſque pro venatione habere, conducere a ſecularibus agros, ad aleas vel taxillos ludere, ludis huiuſmodi intereſſe, negotiationes, hoc eſt mercantias commerciaque ſecularia exercere,

habitare

habitare demum cum mulieribus (niſi matre, ſorore & amita) clericis eſt prohibitum. Mandatur quoque eiſdem, vt benedictionem menſæ præponant, & gratiarum Deo actionibus terminent, lectione ſemper interiecta conuiuio, & ut vinum ſibi temperent.

Verum horum & huiuſmodi tranſgreſſio: ſi temeritas, ſi contumacia, ſi contemptus deſit, non eſt peccatum mortale iudicio meo, quantum ex præcepto poſitiui iuris pendet. Quod ideo adiunxi, quia non loquor de peccato, quo res Eccleſiaſticæ male conſumuntur, nec de peccato ſcandali & mali exempli, nec de auaritia, inani gloria, aut luxuria, & ſimilibus immiſtis, nec de peccatis quibus ſe irregulares reddunt conſtituti in ſacris ex actu prohibito, aut excommunicationem quicunque clerici incurrerent. Reddo rationem eorum quæ dixi, & primo de ſpectantibus ad habitum clericalem. nam clerici nõ plus arcentur a iure ad habitum clericalem, quam religioſi ad habitum ſuæ religionis: ſed religioſus non arcetur, niſi temere dimittat ſuum habitum, vt patet. ergo clericus niſi temere ea quæ ſui ſunt habitus tranſgrediatur, non eſt pœnæ mortis animæ ſubiectus. Et ſcito quod in habitu clericali tanquam ſubſtantiale eſt clerica: reliqua ſunt concomitantia.

Nec obſtat dictis ꝙ excõicandus ſit, ſi quis ex clericis comã relaxauerit: quoniã non incurrit pœnã excõicationis, nõ dico latæ ſed ferendæ ſententiæ, niſi monitus cõtumax fuerit: quoniã quicquid ſit de rigore iuris, æquitatis tñ ratio habet, vt nõ ſit excõicandus niſi præmonitus a iudice ſuo. Tum ne quaſi ex improuiſo tanta taliſq; pœna inferatur pro ijs quę nõ ſunt ex ſuo genere criminoſa: tũ propter tantã multitudinẽ impune ſolitã hæc tranſgredi ita vt nõ pro magno peccato trãſgreſſio reputetur, quæ ex ſuo genere mala non eſt, ſed expoſitiuo iure, excõicatio enim nõ niſi ꝑ magno crimine inferenda eſt. Et propterea non incurrit, iudicio meo, mortale peccatũ ante contẽptũ ſeu contumaciam. Et propter hanc rationẽ (quia ſcilicet pœnæ graues, grauiores ac grauiſſimæ in iure appoſitę, exceptis excõicationibus latæ ſententiæ, aut ſunt tales vt ſine peccato mortali incurri poſſint, aut ſi ſine peccato mortali incurri nõ poſſunt, exigere vidẽtur monitionẽ, vt hoc niſi in contumacẽ ferãtur) extẽdi iudiciũ meũ ad omnia clericis prohibita, &

ta,& dixi quod ſi deſit temeritas,contemptus, & contumacia, non video ex vi præcepti peccatum mortale, Non dubito tamen multa interuenire grauia peccata venialia in huiuſmodi tranſgreſſionibus ex leuibus cauſis aut paſſionibus humanis, non curantibus prælatis obuiare & opponere ſe murum pro iure ſeruando. Non putes tñ inter grauia computandum, ſi clericus beneficiatus, aut in ſacris, comam paululum infra aures attingentem portat, quia aliter quaſi deriderētur, aut quia ſic conſuetum eſt ibi: aut quia habet collum longum, & minus quam decet, appareret: aut propter aliquam aliam a ratione non alienam, quamuis inſufficientem cauſam, nullum enim, aut leue in huiuſmodi peccatum eſt, ubi monſtrat ille facto, etſi non ad unguem, reuereri tamen ac ſeruare iura. Qui autem putat omnia præcepta obligare ad mortale, eget lumine, quo videat nec naturalis, nec diuini, nec humani iuris præcepta omnia ad mortale obligare: ſed ea ſola quorum tranſgreſſio contra charitatem eſt. Et hæc ſint pro timoratis conſcientijs dicta.

PECCATA MENTALIA QVINQVE MOdis committuntur.

COGITATIONIS peccata quinque modis inueniuntur. Primo, dum mens vana aliqua cogitatione occupatur. Et eſt peccatum veniale, vt patet. Secundo quum conſentitur abſolute in peccatum aliquod perpetrandum, aut placet perpetratum. Et tunc conſtat eſſe mortale, ſi peccatum patratum aut patrandum eſt mortale, & ſimiliter eſſe veniale, ſi peccatum faciendum aut factū eſt veniale. Tertio, quando conditionaliter conſentitur in peccatū: puta ſi abſq; infamia, periculo &c. poſſem furaret, aut raperē mille aureos: aut ſi poſsē uolare occiderem talem &c. & ſi de alijs conditionabilibus. Et interuenit peccatū in iſtis conſenſibus conditionatis tam mortale quā veniale, ſicut in conſenſu abſolute: hoc eſt quod ſi operatio in conſequente ſignificata, in quā cōditionaliter conſentitur, eſt peccatū mortale: cōſenſus ille cōditionatis eſt quoq; peccatū mortale: & ſi eſt peccatū veniale, cōſenſus quoq; erit venialis. Et ratio eſt: quia licet conditionalis nihil ponat in eſſe, ponit

ſe, ponit tamen in appetitu rationali (qualis eſt voluntas) affectum colendi peccatum illud. Nec impedimentum peccato affert uoluntas non peccandi, ſed conditio non exiſtens. Nec refert an conditio interpoſita ſit poſſibilis uel impoſſibilis: non minus enim peccat mortaliter qui vellet deſtruere Paradiſum ſi poſſet, quam qui abſolute cupit Paradiſi destructionem, Excuſarentur autem a mortali huiuſmodi conditionales conſenſus, ſi conditio interpoſita tolleret ab actione volita rationem peccati: puta ſi quis diceret, Ego, ſi non eſſet peccatum, occiderem, raperem &c. vel ſi Deus præciperet, occiderem &c. quia tunc voluntatis conſenſus freno rationis a peccato retrahitur.

Quarto, quando conſentitur conditionaliter in opus nō malũ, ſed ſibi illicitũ propter ſuum ſtatũ aut uerũ: puta ſi religioſus appetat ducere vxorē ſi eſſet liber: & ſimiliter quum quis poſt votũ ieiunij vellet nō ieiunare ſi eſſet liber, & ſic de alijs. In huiuſmodi enim peccatũ veniale cōiter interuenit propter remiſſam voluntatem ab inchoato bono. Et ad hunc peccandi modum ſpectat, quum quis conſentit, q; ſi ingreſſus eſſet religionē, non ingrederetur: ex quo tamen profeſſus eſt, intendit ſeruare eam: manifeſte ſi quidem apparet remiſſio uoluntatis a feruore prius habito: quia tamen cōſenſus infra limites liberi tē poris conſiſtit, mortale peccatum non interuenit. Et ſcito omnes conditionales ſecundum hūc modum, & multo magis ſecundum præcedentē modũ, eſſe opera & tentationes fatuas & diabolicas. nam diabolicum eſt, quēquam in tentationē ſe, aut alium præcipitare, ſi eſſet, ſi fuiſſet facerem, dicerem &c. ad nihil enim hæc ducunt, niſi ad peccatum.

Quinto, quando incogitando interuenit delectatio moroſa De qua vide infra in uerbo, delectatio.

PECCATVM COLLVSIONIS QVALITER committatur.

COLLVSIO (hoc eſt inter actorem & reum latens & fraudulenta conuentio) eſt manifeſte peccatũ in vtroq; quia vterq; colludens fraudi conſentit. Et eſt peccatum mortale pro quanto inique contra debitam tendit iuſtitiam.

COLVM-

COLVMBARIVM QVILICIte teneant.

COLVMBARIVM habere, vel contra municipalia ſtatuta diſponentia certam terræ menſuram oportere ibi habere eum qui columbarium tenet, vel ubi ſtatutum nullũ eſt contra eorum qui damnificantur querelas, peccatum eſt, niſi ex conſuetudine aut pręſcriptione legitima ius hoc habeat. Et a mortali peccato non excuſatur, ſi notabile infert damnũ alteri quod prudentiæ quæ circa ſingularia verſatur, relinquitur iudicandum, attento loco, paſtu, multitudine, &c.

SACRAMENTALIS COMMVNIO QVAtuor præſupponit, ex parte ſumentis.

COMMVNIO qua ſacramentum Euchariſtiæ ſumitur, ex parte ſumentis exigit quatuor, ſine quibus peccat communicans. Primum eſt, vt ſit mundus a peccato mortali hoc eſt vt ſecundum ſuam conſcientiam, præmiſſa diligenti contritione & confeſſione credat ſe mundum a peccato mortali. Et ſine contritione quidem mortalis peccati cogniti communicans peccat mortaliter: quia indigne ſumit, ac per hoc reus eſt corporis Domini. inquit enim Apoſto. Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat qui enim manducat indigne, reus erit corporis Domini.

Sine confeſſione autem, ſi rationabilis ſubeſt cauſa non cõfitendi, excuſatur communicans: quia præceptum de confeſſione præmittenda communioni non eſt de iure diuino, nec de iure poſitiuo: quum nullibi inueniatur, niſi ſemel in anno. Si autem commoditas adeſt confitendi, & habens conſcientiam peccati mortalis differre uult confeſſionem, & nihilominus cõmuicnare, quia oportet ipſum cũ alijs cõmunicare, aut oportet ipſum celebrare, peccare videtur valde grauiter: quia minus digne voluntarius accedit, vtpote ad Eccleſiaſticę unionis ſacramentũ ſine Eccleſiaſtica recõciliatione abſq; rationabili excuſatione accedẽs. Nõ damno tñ ipſum peccati mortalis propter rationẽ dictam. Secundũ eſt, vt ſit ieiunus ieiunio naturæ: hoc eſt ꝙ a media nocte nihil ſumpſerit per modum

cibi uel potus: ita quod non ſolum debet eſſe ieiunus a cibo & potu communi, ſed ab omnibus etiam medicinalibus quæ per os ſumuntur.

Si autem ſciens & aduertens aliquis non ieiunus communicauerit, mortis articulo duntaxat excepto mortaliter peccat, ut communiter tenetur. Dixi autem ſciens, non propter ignorantiam iuris de ieiunio communicandi, quum hoc ab omnibus ſciatur, ſed propter ignorantiam qua fallitur aliquis putans ſe eſſe ieiunum, quum vere non ſit ieiunus. Contingit enim aliquos bonos viros credere, quòd ſumpta aliqua re aromatica (puta cinnamomo, uel nuce muſcata, vel aliquo eiuſmodi) non ſit fractum ieiunium, propterea forte quia non frangitur ex his ieiunium Eccleſiæ. Imo a fide dignis accepi quendam bonum ſacerdotem multo tempore pro reuerentia ſacramenti præaccepiſſe nucem muſcatam, ut bonum odorem ſtomachi Euchariſtiæ præpararet. Sciebat ille quod oportebat ieiunium communicare, ſed neſciebat ſe non eſſe ieiunium poſt ſumptam nucem muſchatam pro reuerentia ſacramenti, neſciens diſtinguere inter ieiunium Eccleſiæ, & ieiunium naturæ. Excuſatur ille a peccato mortali contra ius poſitiuum, quia plus neſciebat, in ſua ſimplicitate gradiens, & arbitrans ſe ſcire quod omnes ſciunt, ſcilicet ꝙ ieiuni tantum debent communicare: & propterea non erat ſolicitus de fuganda ignorantia illa. Dixi aduertens: quia ſi contingat aliquem ſcientem omnia, poſt ſyrupum ſumptum communicare, non recolendo de ſumpta potione, excuſatur a mortali violatione iuris poſitiui, nõ enim voluntarie cõmunicauit non ieiunus, qui ex obliuione huiuſmodi cõmunicauit. Nec ſunt tã arcte poſitiui iuris vincula interpretanda, vt in voluntarias, & quas nullo pacto ſciens & prudens vir bonæ cõſcientiæ ageret operationes, imputemus ad mortem æternam ex obliuione aut ſimplicitate tranſgrediendi materialiter, tantũ ius poſitiuum, ut in vtroque caſu & ſimilibus contingit. Dixi quoq; per modũ cibi aut potus, aut differentiam eorum quæ trahuntur ſeu deſcendunt ad ſtomachum per modum ſaliuæ, vt ſunt reliquiæ cibi inter dentes remanentes, & alia huiuſmodi. Hæc enim non uiolant ieiunium naturæ, ſicut nec ſaliua.

Tertium eſt, tempus. De quo tria dicenda occurrunt: ſcilicet

cet quantum ad ætatem, quantum ad mortis articulum. Actas peccatis ſi non communicet, eſt quum ad annos diſcretionis peruenerit, vt patet in cap. omnis vtriuſque ſexus de pęni. & remiſ. Et habetur communiter pro peccato mortali huiuſmodi omiſſio. Aduerte tamen hic, quod conſuetudo optima legum interpres, diſtinguit inter annum diſcretionis ad confitendum, & annum diſcretionis ad communicandum: quaſi ad confitendũ quælibet diſcretio ſufficiat, ad communicandũ autem exigatur diſcretio deuota & reuerentialis. Nam parentes curam puerorum & puellarum gerentes, ad confitendum paruulos decem annorum cogunt, ad communionem autem communiter non mittunt niſi poſt plures annos. Et licet præceptum Eccleſiæ ad ipſos pueros dirigatur: quia tamen ætas illa medijs parentibus iuris præcepta ſuſcipit, ideo pueri qui ex parentum iudicio annum diſcretionis determinandum expectant quo ad communionem, non ſunt rei præcepti violati, ſi non communicant etiam in quartodecimo aut quintodecimo anno. inferiora enim per media, diuina prouidentia gubernat, & gubernanda diſpoſuit. Deberet tamen puer, ſi tantæ prudentiæ eſt, deberent & parentes eius quum dubitant confeſſorem pueri conſulere, ſi videtur ei quod ad communionem ſit diſcretus. Excuſantur quoq; parentes a violatione Eccleſiaſtici præcepti, ſi ob reuerentiam ſacramenti ſeruant conſuetudinem patriæ, ubi conſueuerunt tardius pueri ad communionem admitti, quia videntur non debitam reuerentiam deuotionemq; habere. Et ratio excuſans eſt: quia lex iſta quo ad hoc non eſt ibi conſenſu vtentium comprobata, & prælati ſciunt, & non reprehendunt. Tenetur igitur omnis vtriuſq; ſexus quum ad annos diſcretionis peruenerit, communicare ſemel in anno, hoc eſt in paſcha. Et quãtum ad hoc præceptum ſpectat, intelligitur paſca durare duobus hebdomadis, vt Eugenius quartus declarauit: ita quod communicans in hebdomada ſancta, vel in hebdomada paſchæ, aut in dominica immediate ſequente, ſatisfacit præcepto Eccleſiæ. Poteſt tamen de cõſilio proprij ſacerdotis, ex rationabili cauſa differre ad tempus aliquos huiuſmodi communionem, vt in Decretali patet. Omiſſio autem cõmunionis paſchalis, peccatum mortale eſt propter Eccleſiæ præceptum cõtemptum.

Vtrum

Vtrum autem mortis articulo teneatur fidelis quiſque cõmunicare in dubium non eſt vertendum : quoniam conſuetudo Eccleſiæ hoc mandat & proculdubio peccat, quia ſine rationabili cauſa abſque viatico recedit. Si tamen contemptus deſit, nõ video rationem peccati mortalis in huiuſmodi omiſſione, ex quo paſchalem communionem impleuit. Nec video etiam rationem dubitandi de peccato mortali : quoniam viaticum vt ſic non eſt neceſſitatis ſacramentum ex Eccleſię pręcepto, quia non inuenitur, aut ex natura viatici, quum ſine illo pœnitentia ſufficiat, ſicut ſine extrema vnctione. eſt enim neceſſarium viaticum ſicut equus ad iter, & non ſicut nauis ad tranſeundum mare. Quartum eſt, reuerentia & deuotio. E reuerentia quidem conſideranda ac ſeruanda eſt, vt nec poſt pollutionem nocturnam, nec poſt coitum coniugalem communicet quis illo die. Nam niſi ex rationabili cauſa eodem die aliquis communicaret, peccaret, venialiter tamen : quia non debitam exhiberet ſacramento reuerentiam. Et multo magis peccant, qui poſt continuata peccata mortalia hodie conteruntur, & confitentur, & cras communicant. Parum ſiquidem curare ſe monſtrant de diſponenda mente ad tantum ſacramentum, qui quaſi repente de aſſueta cibatiõne animi ex mundo & carne, in vnionem Chriſti per modum cibi præſumunt accedere, quaſi ſpiritalis guſtus ſtatim ſit acquiſitus ab eis: non tamen peccant mortaliter. Simili quoque peccato inuoluuntur, qui ommittunt contritionem uenialium, ex quibus actualis feruor ſeu deuotio impeditur : quia non ſe parant ut debent ad hoc ſacramentum. Reuerentia quoq; corporalis adeſſe debet : ut ſcilicet genu flexus communicet qui non celebrat, & poſtea non ſtatim expuat, nec ſtatim comedat. Deuotio vero actualis exigitur quo ad aliquid de neceſſitate ſcilicet quo ad appetitum huiuſmodi ſacramenti, oportet enim vel tunc appetere, vel prius appetiuiſſe ſuſcipientem hoc ſacramentum. Dico autem prius appetiuiſſe, propter ſuperuenientem ægritudinem : puta dementiam, aut phreneſim, aut inſenſibilitatem, cum periculo mortis. nam mentis compotes debent actualiter appetere. Et hæc dicimus quo ad Eccleſiam. Coram Deo autem tenentur mentis compotes ad deuotionem actualem, non per ſolam volunta-

te communicandi, ſed per meditationem & voluntatem paſcē di animam ſuam de Chriſto: hoc eſt de morte Chriſti, de vita Chriſti, de imitatione Chriſti, de humilitate, patientia, conſtantia, charitate &c. Chriſti: quia ſi deuotio actualis non procuratur, non ſeparat homo quantum in ſe eſt, ad hoc ſacramentum ut debet: quia non ſe parat ad actualiter maſtificandum ſpiritali maſticatione cibum animæ, qui corpus Chriſti eſt.

MINISTER COMMVNIONIS SACRAMENTALIS MULTIS POTEST INUOLUI PECCATIS.

COMMVNIO ex parte miniſtri multis poteſt peccatis inuolui. Et primo, ſi ipſe qui dat ſacramentum, non ſit ſacerdos curatus. aut ab eo vel ſuperiore licentiam habens. Oportet enim niſi neceſſitatis articulo vrgente (in quo diaconus de licentia Epiſcopi vel presbyteri ſupplere poteſt: vt habetur diſt. xciij. in capit. in præſente, & ſine licentia, illis abſentibus: vt in cap. diacones eadem xciij. diſtin.) miniſtrantem eſſe ſacerdotem: vt in c. peruenit de conſec. diſt. ij. & curam illius habentem, vel de illius licentia: vt in clem. religioſi, de priuileg. Communicans autem alienum parochianum, peccat, ius violans. niſi ſub ratihabitionis ſpe hoc faciat. Et ſi religioſus eſt, excommunicatus eſſet: de quo tamen vt infra inter excommunicationes habes, ſentias. An autem a ſeipſo extra ſacrificium Miſſæ liceat ſacerdoti ſumere Euchariſtiam, licet ſancitum legiſſe non meminerim, puto in neceſſitatis articulo licere, vt ſi ſacerdos ſit peſte laborans, vbi alij timent ei appropinquare, qui tamen ei deferrent corpus Chriſti ad locum propinquum. Secundo, ſi ubi non eſt conſuetum, præſumit dare Euchariſtiam ſub utraque ſpecie peccaret ſiquidem & mortaliter, ratione contemptiuæ præſumptionis. Tertio, ſi pueris ante diſcretionis annos, aut a natiuitate amentibus, aut indignis, vt ſunt excommunicati, interdicti, in publico peccato exiſtentes (quales ſunt meretrices, lenones, in concubinatu morantes, publici vſurari, pugnantes in duello, & alij huiuſmodi) Euchariſtiam tribuat ſciens. Infantes enim, & nati amentes nō ſunt digni: quia nunquam fuit in eis deuo-

no:& propterea peccatũ interueniret. & niſi ſic fieret quod a contemptu tam explicite quàm implicite excuſaretur, mortale eſſet. In reliquis vero dictis peccatum mortale manifeſte interuenit, conſentiendo, & cooperando vt Euchariſtia ab indignis ſumatur, imo ſanctum dando canibus. Quarto, ſi Euchariſtiam det in loco interdicto: quia contra prohibitionem Eccleſiæ. Aduerte tamen, quòd quandocunque, & ubicunque, & quibuſcunque poteſt dari ſacramentum pœnitentiæ, poteſt etiam dari ſi articulo mortis eſt, viaticum: quia pro eodem computari decernit ius de pœnit. & remiſ. cap. quod in te. Debet tamen prius prouideri ſcandalo, vt ſcilicet publicetur cum opere dimiſſum concubinatum, aut vſuram &c. alioquin ſcandali peccato offendit populum ſacerdos dans Euchariſtiam.

Quinto, ſi det irreuerentiam exhibentibus ſacramento, vt ſint phrenetici, expuentes &c. eſſet enim ſacrilegij peccatum, & ſibi, non illi extra ſe conſtituto imputandum.

Sexto, ſi infirmus uiaticum, & ijs quibus debet ſacramentum hoc miniſtrare omiſit: raro enim hæc abſque peccato eueniunt negligentiæ.

VITIVM CONCVBINATVS DETEſtandum, & quare.

CONCVBINATVS non ſolum includit peccatum mortale fornicationis, ſed addit ſtatum peccati mortalis. Et propterea ad ſui veram pœnitentiam exigit non ſolum omiſſionem actus carnalis, ſed receſſum a tali ſtatu.

CRIMEN CONCVSSIONIS RESPCTV officiarij ſemper eſt mortale.

CONCVSSIONIS crimen (quo quis habens poteſtatem vel officium, pecuniam accipit ad iudicandum aut decernendum, quo magis uel minus faciat quod debet vel per minas cogit aliquem ad faciendum vel non faciendum) eſt manifeſte mortale peccatum contra iuſtitiam.

SACRAMENTALIS CONFESſio multas ex parte confitentis præſuppónit conditiones.

CONFESSIO ſacramentalis, ex parte confitentis poteſt defectibus ſubiacere: quoniam multas exigit conditiones, quæ his verſibus continetur.

Sit ſimplex, humilis confeſſio, pura fidelis.
Atque frequens, nuda diſcreta, libens, verecunda,
Integra, ſecreta lachrymabilis accelerata.
Fortis & accuſans, & ſit parere parata.

Quas quoniam libellus iſta propter confeſſionem ſit, declarare intendimus.

Prima ergo cõditio eſt vt confeſſio ſit ſimplex, hoc eſt non compoſita. Eſſet autem compoſita, quando arteficioſe narrantur commiſſa: ita vt vera quidem dicantur, ſed ea arte ut uel non ponderentur a confeſſore, vel delectent ſuauitate uanæ eloquentiæ: hoc enim manifeſtum peccatum contineret.

Secunda, humilis: quantum ad intellectum, recognoſcendo ſe miſerum peccatorem, & indignum venia quantum ad affectum, affectando per ſubiectionem qua confitendo ſe ſubiecit confeſſori, ſubijceret ſeipſum intus diuino iudicio, non in furore, ſed in iuſtitia Ieſu Chriſti crucifixi propter nos quã tum ad linguam in modo etiam loquendi, ut exponat ſua peccata, vt reus cum reuerensia & tremore quaſi coram Chriſto, quantum ad actus exteriores, vt genu flexus omnis vtriuſque ſexus, & capite (ſi ſanitas patitur) diſcooperto vir confiteatur ob reuerentiam Chriſti & ſacramenti. Omiſſio ſi quidem cuiuſcunque honoris ſine peccato non eſt: niſi cauſa rationabilis ab exterioribus excuſet reuerentijs.

Tertia, pura: hoc eſt non miſta in pertinentibus ad peccata propria: peccat enim ſaltem peccato uaniloquij, qui alia im miſcet, vltra irreuerentiam quam ex huiuſmodi admiſtione exhibet tanto miſterio. Et magis debet eſſe pura ab admiſtione alienorum peccatorum, ſi propria poſſunt ſine alienis ſufficienter exprimi. Quod ſi aliter fieri nequit, & confeſſor uir eſt bonis (ita quod nulla ſit ſuſpicio futuræ infamiæ aut cuiuſcunque periculi) explicari poteſt. Vbi autem pericu-

lum famæ alienæ vel alterius mali timeretur, confeſſor alter adeundus eſt, qui confitentem non noſcat: aut ipſe confitens ob volutus ſeu transformatus vadat ad confeſſorem qui ex uoce eum non diſcernat & tacito ſuo nomine dicat, Ego peccator potens confiteri, vbi dico meam culpam &c. Non enim tenetur pœnitens manifeſtare ſeipſum quis eſt, niſi quantum ad ea quæ ſunt neceſſaria ad ſacramentum hoc: ad quod non oportet ſcire quo nomine vocatur, nec vbi habitat, nec ſi eſt coniugatus, ſi contra matrimonium non offendit, nec de qua patria aut parochia eſt, niſi vt ſciatur ſi poteſt hic confeſſor illum audire & abſoluere. Et ad hoc ſufficit vt pœnitens dicat, vel quod ipſe poteſt ſibi eligere confeſſorem, vel quod habet licentiam a ſuo ſuperiore, vel quod ſcit quod poteſt ipſum abſoluere ſicut illos de illa diœceſi ſeu parochia, ſi curatus eſt confeſſor. Quod ſi nihil horum fieri poſſet, vtendum eſſet regula de non habente copiam confeſſoris quo ad illam circunſtantiam: quia confeſſio cum aliena iactura non debet eſſe: & poteſt confitendo omnia peccata & illud abſque illa circunſtantia abſolui. Et hoc dico, ſi differri non poteſt confeſſio: puta quia oportet communicare aut celebrare, iuxta dicenda inferius in decima conditione.

Quarta, fidelis: hoc eſt verax. Mentiri ſi quidem in confeſſione per ſe (hoc eſt de pertinentibus ad confeſſionem) eſt peccatum mortale: quia eſt mendacium pernicioſum: quia eſt mendacium in iudicio, non qualicunque, ſed ſacramentali. Et licet peius ſit mentiri de aliquo mortali, tamen mentiri quoque de veniali, pernicioſum eſt. Et hoc intellige cum grano ſalis: ſcilicet ſuppoſito quod pœnitens ſubijciat ſe confeſſioni quo ad illa venialia: quoniam ex hoc ipſo quod pœnitens aſſumit veniale illud ut materiam confeſſionis, facit illius confeſſionem materiam ſacramenti & iudicij, ac per hoc tenetur facere illum confitendi actum veracem, alioquin iniuriam infert ſacramento & iudici tollens quantum in ſe eſt, vtriſque veracitatem: quod conſtat eſſe mortale. Sicut ſi prædicator aſſumat vt materiam prædicationis: aliquod miraculum, vel aliquod geſtum alicuius uiri ſancti, mortaliter peccat ſi mentiatur: quamuis geſtum illud ſeu miraculum

non ſpectet ſecundum ſe ad prædicationis neceſſitatem. Ex hoc.n.ipſo quod aſſumit̃ vt materia prædicationis, naſcitur, vt mendacium de illo in actu prædicandi ſit pernicioſum: q̃a quantum in ſe eſt, eneruat veracitatem prædicationis. Vnde ſi pœnitens confitendo mentitur ſe commiſiſſe aliquod veniale, peccat mortaliter, quia mentitur in iudicio, & propterea iniuriam facit iudici, & in propoſito, Chriſti vices gerenti. Si autem pœnitens non intendat confiteri niſi de peccatis mortalibus, & interrogatus a confeſſore de aliquo veniali, negando mentitur, ea ratione quia non vult de illo peccato confiteri, peccat quidem, ſed non mortaliter, quia non mentitur de pertinentibus ad iudicium, ac per hoc non mentitur in iudicio. Et ſimiliter ſi intenderet confiteri de illo, & præ verecundia negaret mutans volũtatẽ cõfitẽdi de illo, vtpote quia nõ tenetur de illo confiteri, non mẽtiretur in iudicio. Memento tamẽ confeſſionis iudicio non ſubdi quęcunque impertinẽtia sũt ad peccata: & propterea de impertinẽtibus mẽtiri in confeſſione, non eſt pernicioſum. Ad veracitatẽ quoq; cõfeſſionis ſpectat, vt peccata quorũ quis plenam memoriã non habet, ſed pro dubijs habet, vt dubia confiteatur, non ut certa aſſerat, nec quaſi nulla omittat, ſed talem ſe narret ore, qualis eſt in corde: puta, videtur mihi ꝙ in tale quid conſenſerim, non tamen ſum certus. Aduerte hic, ꝙ quum mentiri requirat non ſolum falſam vocis ſignificationem, ſed etiã intentionẽ fallendi: ſi perſona conficiens putat ſe bene facere, falſo accuſet ſe commiſiſ ſe aliquod veniale, uel affirmet aliquam circunſtantiam, vel aliquod peccatum dubium pro certo, non ea ratione vt mentiatur, aut ut fallat confeſſorem, ſed tanquam putans ſe eligere tutiorem partem volendo ſe facere reum etiam ſi non eſſet reus, erat quidem & peccat: quia a recta diſcedit ratione. quia tamen non dicit mendacium, ſed falſum, non peccat mortaliter, ſed uenialiter: utpote indiſcrete ſe accuſans.

Quinta, frequẽs: hoc eſt ut q̃ frequẽter cadit, frequẽter confiteatur. Et eſt medicina hęc ualde conſeruatiua in hominis in timore Dei. Non inuenio tamen pręceptũ de maiore frequentia quã ſemel in anno: ſi tamen poteſt dici frequentia. Et licet præceptum per ſe non inueniatur: interroget tamen ſeipſum quilibet Chriſtianus, quantũ detrimenti in anima patitur ex

iam rara confeſſione, quod euitaret ſi frequenter confiteretur: & inde percipiet ſi per accidens (hoc eſt propter tollendas occaſiones obliuionum peccatorum, & infirmitatum, ſeu conſuetudinum in peccando) debeat frequentius confiteri. Confiteri autem frequenter eadem peccata, & laudabile & vituperabile quandoque eſt. Nam ex ſcrupuloſa, & inquieta phantaſia cadere in conſcientiam iterandæ & reiterandæ pluries confeſſionis, vituperabile eſt: quoniam procuranda eſt pax animæ & conſcientiæ, quæ cum huiuſmodi iterationibus non ſtat. Et quando hoc accidit in veritate, deberet talis poſtquam ſemel ita confeſſus eſt & abſolutus, vt tam ipſe quam confeſſor doctus ſufficientem iudicet confeſſionem, quieſcere: & ſi poſtea ſcrupulus aliquis occurrit de aliquo tanquam a non confeſſo, ſi ſibi videtur quod fuerit confeſſus, quieſcat, & non amplius confiteatur. Nec propter exponit ſe iſte periculo, quia non eſt certus ſe eſſe confeſſum: quoniam hoc reputandum eſt huic bono viro infirmo vt certum, quod apud alium eſſet opinio. Eſt enim paſſio hæc, infirmitas corporalis tollens ſeu impediens pro tunc firmitatem iudicij: & timor & motus phantaſiæ intantum operantur, vt niſi quieſcat, conſurgent tot ambigua, ut nunquam videatur confeſſus. Cuius ſignum eſt, & quod idem centies confitentur, & quod iſti ſemper in dubium redeunt confeſſionis: quum forte diligentius cæteris confeſſi fuerint. Nec eſt in poteſtate talis, retinere motum phantaſiæ, niſi in principio comprimatur: vnde ſequuntur pericula corporis & animæ ad tollendum vel impediendum vtriuſque bona. Dixi autem in veritate, propter perſonas interantes confeſſiones, non quod in ueritate ſcrupuloſæ ſint, ſed quia nunquam in veritate confitenrur, ita quod ſemper confitentur, & nunquam ſunt confeſſæ: tanquã dæmones ſemper pœnitentes, & nunquam ſe corrigentes. Confiteri autem ex deuotione pluries eadem peccata cum conſcientia quieta, ſiue moleſtia confeſſorum, non conterendo in hoc tempus in alijs magis pijs aut vtilibus expendendum, & breuiter ſeruatis prudentiæ conditionibus, laudabile eſt. *Sexta nuda*: hoc eſt non veſtita coloribus aut iocis cooperientibus grauitatem peccati: & multo minus obſcurantibus peccatum: vt vel non percipiatur (hoc enim eſſet non confiteri)

ſiteri) uel minus conſideretur grauitas aut turpitudo peccati. Ad cuius oppoſitum recta tendit cõfeſſio, expectando iuſtum iudicium a Chriſti vices gerente, propterea manifeſte peccatur. Septima, diſcreta: hoc eſt prudens. Et quantum ad uerba: vt honeſtis uocabulis explicet ſuo peccata. Et quantum ad circunſtantias: vt non niſi neceſſarias in peccatis carnis explicet, ſi ſcit diſcernere neceſſarias a non neceſſarijs. Et quantnm ad modum narrandi, ut quis ſimul exprimi poſſunt, non diuiſim dicantur, aut econtra uerbi gratia, poteſt dici, Commiſi furtum decies: non dicatur. Semel furatus ſum, & deinde iterum furatus ſum, & poſt commiſi unum aliud furtum &c. Hoc eſt enim indiſcrete confiteri, & tædio afficere confeſſorem, & propterea ut diſcreta ſit confeſſio, debet confeſſurus præmeditari & præordinare quomodo dicet, & quæ ſimul, & quæ diuiſim &c. Et quantum ad quærendum idoneum confeſſorem: non enim tute quiſque ſe poteſt credere cuilibet confeſſori occurrenti: quoniam multa apparet multitudo cõfeſſorum ignorantium &c. ſed debet quærere idoneum ſcientia & autoritate, & bonum: hoc eſt qui credatur eſſe in Dei gratia. De quibus confeſſoris conditionibus infra erit ſermo. Niſi enim diſcreta fuerit confeſſio, conſtat peccatum ſaltem imprudentiæ incurri. Octaua, libens: hoc eſt non ex metu pęnæ, ſed ex amore ſanitatis animæ: ſic enim proprie uoluntaria eſt confeſſio. Et quia timor introducit charitatem, ſicut ſeta filum: ad minorem ſpectat deuotionem, præparationem ſeu diſpoſitionem, quod aliquis male libenter confitetur: ex quo tamen vincit ſeipſum & confitetur, ſufficit ad ſalutem imperfectorũ. Nona, verecunda: hoc eſt erubeſcens apud ſemet ipſum pęnitentẽ, dũ non ſolum ad memoriam, ſed verba, reuocatur turpitudo fœditaſq; propriæ animę. Erubeſcens quoque apud confeſſorem, hoc eſt non quaſi iactando, non quaſi narrando hiſtoriam, ſed æſtimando turpitudinem peccatorũ ſuorum confiteatur per modum erubeſcentis ptopriam turpitudinem. Verecundia autem proprie dicta (hoc eſt timor opprobrij, id eſt defectuoſum inde haberi a confeſſore) paſſio cõcomitans eſt: quæ ex Dei gratia imputatur ad partem ſatisfactionis, ſi pro Dei amore amplectendo ſuperatur.

Decima, integra: quantũ ad peccata mortalia, alias nõ con-

feſſa tam certa quam dubia, & eorũ circunſtãtias neceſſarias. Confeſſio enim non integra non eſt confeſſio, quæ eſt materia ſacramenti pœnitentiæ, ſed confeſſionis ſimulatio: quia ex propria ratione repugnat ſacramenti formæ, hoc eſt abſolutioni. Impium eſt enim a Deo dimidiam ſperare veniam. Dupliciter autem contingit confeſſionem non eſſe integram: vel per ſe, vel per accidens. Tunc eſt confeſſio per ſe non integra, quando ex intentione, ſeu voluntarie dimidiatur, & ſic truncata confeſſio non valet: imo eſt nouum peccatum mortale ſacrilegij contra ſacramentum pœnitentiæ. Tunc autem confeſſio eſt non integra per accidens, quando non voluntarie dimidiatur, puta, quia per obliuionem relinquitur aliquod quod neceſſario fuiſſet confitendum: & confeſſio ſic non integra, valet: quoniam eſt per ſe & formaliter integra, & per accidens ac materialiter dimidiata: actus autem iudicandi ſunt formaliter & per ſe & non per accidens & materialiter. Opus eſt autem hic non paruo ſenſu ad diſcernendum in ſingularibus ſi per ſe aut per accidens confeſſio ab integritate recedat: quia multipliciter vtrunque euenire poteſt. Dimidiatur ſi quidem confeſſio per ſe & formaliter vel directe, vt quum intendit confitens facere aliquod neceſſarium: ſiue hoc occaſionem habeat ex verecundia, ſiue ex puſillanimitate ſiue ex quacunque alia illicita cauſa. Vel indirecte: vt quum confitens negligit diſcutere conſcientiam ſuã, paruifaciens in ſuo affectu, aut valde notabiliter in affectu, ſi aliquid neceſſarium confeſſioni omittatur. Tunc enim redit actus in naturam ſuæ formæ, & perinde eſt ac ſi formaliter fuiſſet intentus: quia ſicut actus virtuoſus eſt non ſolum qui centrum attingit, ſed etiam qui prope centrum: ita non ſolum vitioſus eſt qui directe intendit formam vitij: ſed qui prope illam ex obliquo tendit. Clare ſi quidem liquet, quod qui tam parum curat de integritate confeſſionis, vt vel in affectu paruifaciat ſi non ſit integra, vel in effectu, hoc eſt in actu diſcutiendi ita ſe habeat, ac ſi paruifaceret integritatem (hoc enim eſt valde notabiliter in effectu) tendit ad dimidam confeſſionem, tanquam per ſe & formaliter dimidians. & propterea vtroq; modo dimidatio eſt pernicioſa, & facit confeſſionem non valere. Dimidiatur quoq; per accidens & materialiter

liter tantum confeſſio, vel ex obliuione, vel ex inſufficiente diſcuſſione, quamuis diligenter (ſiue hoc contingat ex ignorantia iuris, ſiue facti: & breuiter quomodocunq; contingat præter intentionem confitentis, facta iuxta conditionem ſuã diligentia: ita vt vere credat ſe diligenter confiteri. Nam tũc conſtat confeſſionem non eſſe per ſe dimidiatam, nec ex propinquo affectu ad formam dimidiate reduci) vel quia ordinarius confeſſor ſuperior non audit niſi confeſſionem caſum reſeruatorum. Confeſſio ſi quidem illa qua quis habens multa mortalia, confitetur Epiſcopo vel eius vicario vnum mortale reſeruatũ, eſt confeſſio non integra, ac per accidens & materialiter: quia non ex voluntate pœnitentis prouenit non integritas, ſed ex parte talis confeſſoris reſeruantis, &c. Et propterea huiuſmodi confeſſio quamuis non integra, ſancta eſt: ſic nanque ſanctæ matris Eccleſię uſus habet, nec oportet ſapere plus quam oportet, ſed ſapere ad ſobrietatem. Caue autem ne erres, dicendo abſolutionem illam quam intendit Epiſcopus huiuſmodi peccato non eſſe ſacramentalem. Ex hoc nanq; quod confeſſio illa partialis eſt ſacramentalis (quod patet, & ex eo quod ſigillum confeſſionis illius eſt ſacramentale, poteſt enim Epiſcopus ſicut quilibet confeſſor, iurare ſe nihil ſcire, & ex eo quod aliter pœnitentes eſſent deluſi: quia non intendunt niſi confiteri, nec tenentur niſi confeſſione ſacramentali ire ad Epiſcopum) conſequens neceſſario eſt, vt abſolutio quoque ſit ſacramentalis: nec eſt hoc vertendum in dubium.

Nota, diligenter hic ex hoc vſu Eccleſiæ haberi miranda ſcilicet, quod aliqua confeſſio non integra aduertenter, eſt ſalutaris; & quod aliquod peccatum eſt quandoque bis confitendum, quia pœnitens debet proprio ſacerdoti, non ſacerdotibus, omnia ſua peccata integra confiteri, de pœniten. & remiſſion. omnis vtriuſque ſexus. & nihilominus tenetur confiteri reſeruatum peccatum Epiſcopo, ſi non confert autoritatem proprio ſacerdoti, vtrunque autem horum deſinit eſſe mirabile, conſiderantibus vtrunque euenire per accidens. Confeſſio nanque ſuapte natura debet eſſe integra, ac per hoc vni ſacerdoti: alioquin non eſſet confeſſio, ſed confeſſiones, ſed quoniam per accidens eſt, quod ſacerdos iſte cui hic confitetur, non habet poteſtatẽ abſoluendi ipſum ab omnibus

quas

quæ commiſit, ideo per accidens & peccatum reſeruatū huic confeſſum, reconfitendum eſt Epiſcopo: & confeſſio, partialis euenit ſalutifera. Vltra prædictos autē tres modos quibus confeſſio per accidens non integra inuenitur, quartus quoque eſt quo ēt per accidens non integra admittitur confeſſio: quum quis non poteſt explicite confiteri peccatum ſuum abſque reuelatione confeſſionis, vel abſq; periculo famę, vel vitæ alienæ. Tunc enim aut differat confeſſionem vſquequo confeſſor habeatur abſque huiuſmodi ſequelis (quoniam perinde ſe habet ac ſi non haberet copiam confeſſoris: quia non reputatur confeſſor, qui non poteſt omnia audire) aut ſi opus fuerit, confiteatur cum reliquis explicite, illud ſeu illam circunſtantiam implicite, cum animo confitendi explicite de hoc, quum copia confeſſoris ad hoc idonei erit. Et tunc confeſſio iſta eſſet non integra per accidens: qa non ex intentione pœnitentis, ſed ex carentia confeſſotis integri. Hanc doctrinā ego non approbarē, niſi viderem in ſupradicto Eccleſiæ vſu confeſſionem nō integram per accidens quādoque admitti, & rationem ſuffragari: quia eſt per accidens non integra: meliuſque videtur prouideri conſcientijs communicantium ſi ſic confiteantur, quam ſi communicent dilata tota confeſſione.

Mementote hic ponere in practicam ea quæ diximus in tertia conditione confeſſionis de occultato habitu, ſi fieri poteſt, antequam præcipites ſententiam, quod deficit confeſſor integre potens omnia audire.

Vndecima, ſecreta: excluſione internuntij, epiſtolæ, & teſtis. Ex eo enim quod confeſſio ſit ſacerdoti in perſona Dei, excluduntur teſtes. ex eo uero quod ſacramētalis tam actio q̃ paſſio perſonalis eſt, excluduntur tam epiſtolæ quam internūtij. Monſtrat aūt hoc veritas formę ſacramentalis quū dicitur, Abſoluo te: nam ly te, demonſtrat præſentem perſonam: ſicut in conſecratione Euchariſtiæ ly hoc demonſtrat contentum ſub præſenti hoſtia. & propterea non poteſt quis ſacramentū pœnitentiæ per procuratorem ſuſcipere, nec per ſcripturam: ſicut non poteſt baptizari quis per procuratorem, nec per ſcripturam. Verum aduerte hic perſpicaciter duo. Primo, quo ad confeſſionem per interpretem, quod licet in caſu quo non propria lingua intelligitur, poſſit fieri confeſſio per interpretem

non

non tamen tenetur aliquis ad hunc modum confitendi: quia non tenetur niſi ſacerdoti confiteri per ſeipſum: & tanto minus, quanto interpres quum non ſe teneat ex parte ſacerdotis cui vt Deo peccata reuelanť, ſed ex parte pœnitentis, ex cuius ore loquit, non tenetur ſigillo confeſſionis proprie dicto, ſed ſigillo fidelitatis tenere ſecréta confitentis peccata. Secundo quo ad ſcripturam, quod licet mutus non valens ſignis confiteri, poſſit per ſcripturam pœnitentialiter manifeſtare ſua peccata, non tamen tenetur ad hunc modum confitendi: quia ſcriptura ex ſui natura eſt publica: confeſſio autem ex ſui natura eſt ſecreta. Et ſi fiat pœnitentialiter, debet pœnitens tenere ſcripturam in manibus ſuis, & non tradere in libertatem confeſſoris, vt ſic minus habeat de publico. Habere autem peccata ſcripta ad ſuccurrendum memoriæ confitentis, & ex ſcripturæ lectione confiteri, laudabile eſt adminiculum humanę memoriæ ad integre confitendum. Abſolutio autem nullo pacto poteſt fieri in ſcriptis tantum. & fiat, ſiue in præſentia, ſiue in abſentia, nulla eſt: ſicut ſi uerba formæ Euchariſtræ aut baptiſmi in ſcriptis propoſita ſint, nihil operantur ad ſacramentum.

Expedit autem aduertere, quod mutus a natiuitate confiteri tenetur per nutus & ſigna, ut melius poteſt. Is autem qui poſtea factus eſt motus, ſi ſcit legere, tenetur confiteri modo quo poteſt. Poteſt autem ſine periculo ullo publici ſigni confiteri hoc modo, vt habeat vnum ſolium, in quo ſint a quocũque ſcripta nomina omnium ſpecierum peccatorum mortalium, & circunſtantiarum neceſſarium, & vnum aliud in quo ſint numeri: & rurſus habeat aliquas ſchedulas: in vna contineatur, commiſit. in alia, æſtimo ſeu credo: in alia, dubito: in alia, non recordor. Et ſic poſſet complete confiteri, monſtrando digito in ſoli peccatum de quo remordet ipſum conſcientia, & ſimiliter eius circunſtantiam, & ſimiliter numerum. & ſi eſt numerus non certus, ſed æſtimatus, poteſt ſimul monſtrando numerum monſtrare ſchedulam, æſtimo. Et iuxta hunc modum etiam ſi inter loquendum ſubito moreretur, nulla poteſt ſequi manifeſtatio cuiuſque peccati, vt clare patet. Et propterea non excuſaretur a præcepto confitendi mutus negligens ſic, vel alio modo confiteri, ſi per nutus impotens

tens eſt cõfeſſionem perficere integram. Duodecima, lachrymabilis: hoc eſt contrita: hoc eſt cum diſplicentia omniũ peccatorum mortalium commiſſorum ſupra omne odibile, & cũ propoſito vitandi omne peccatum mortale ſupra omne uitabile. Has enim duas conditiones exigit contritio humana: alioquin contritio non eſt. Verum quia de contritione in ordine ad confeſſionem præſens eſt doctrina, ſcito multipliciter admitti confeſſionem pro lachrymabili. In primo gradu lachrymarum ſunt confitentes cum vera contritione: hoc eſt humana, formata charitate, imitantes illum qui ait. Dixi, confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. & illam de qua dictum eſt: Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. In ſecundo gradu ſunt confitentes vere contriti contritione humana: qui ſicut nihil ſibi conſcij ſunt, ita nec olei in proprijs vaſis ſunt conſcij, exeuntes obuiam ſponſo & ſponſæ. Et hos credimus fieri de attritis contritos contritione formata virtute clauium: ita quod ſi contingit hos confiteri informes, abſoluti tamen formati regulariter ſunt. In tertio gradu ſunt confitentes cum attritione quidem laudabili, contritione autem ambigua. Et hi ſunt tam illi qui dicunt diſplicere ſibi offenſas patratas in Deum, & intendere in futurum cauere a peccatis mortalibus ſecundum poſſe ſuum, quam illi qui ita ſe habent ad Deũ confitendo, ſicut ſe habent ad homines maiores offenſas quũ petunt veniam, dicentes, Diſplicet mihi quod te offendi, amplius te non offendam, parce mihi. Vtrique enim dolent de præterito, & intendunt vitarem fururum. Srd quoniam poteſt animus eorum dupliciter eſſe affectus (vel ita ut virtualiter intendant peccata vitare ſupra omne vitabile, & ſimiliter quod virtualiter diſpliceat eis mortale commiſſum ſupra omne odibile: vel ita vt uirtualiter non ſe extendat ad hæc quia nec dilectio Dei acquiſita ſeu humana tantum dominatur in corde, vt præponat vere Dei amorem, & obedientiam omnibus delectabilibus, honorabilibus, & vtilibus) ideo dubia eſt horum contritio. Nam ſi primo modo ſunt affecti, eſſent contritione ſaltem humana: ſi vero ſecundo modo, non eſſent etiam humana contritione contriti. Vtrorunque tamen confeſſio ab Eccleſia vt lachrymabilis admittitur: non audeo

tamen dicere, quod vltimo modo diſpoſitiui regulariter fiant virtute clauium de attritis contriti. Non ſunt autem pœnitentes in tentationem præcipitandi a confeſſore nimis zelante, & imprudenter inueſtigante an diſpliceant ſibi, commiſſa ſupra omne odibile in particulari, puta mortem, paupertatem &c. aut ſi intendit vitare mortalia ſupra omne vitabile: puta direptionem, occiſionem &c. multos enim huiuſmodi interrogatio induceret in tentationem. Sed ſi dubitat rationabiliter de tenui diſplicentia vel propoſito vitandi, declaret ſibi quid importat peccatum mortale, ſcilicet refutare Deum pro vltimo fine: quod quantum ad factum, licet non quantum ad affectum, perinde eſt vt refutare Deum pro Deo, ac proinde videat quod ſi dixiſſet Regi, Nolo in te Regem, quantum eſſet dolendum & cauendum, ſi ſemel impetraret veniam, & quam fortiter & firmiter proponeret ſe omnem ſuam diligentiam adhibiturum, vt in futurum non incideret in tantum exceſſum. ita in propoſito compareat coram Deo petendo veniã, dolendo quod toties Deum refutauit pro vltimo fine, ac pro Deo (quia ex ſua deitate eſt vltimus finis omnium & ciuium cœleſtium) & proponat non ſe facturum ſimilem iniuriam Deo. Et hortetur eum ad amorem Dei ſuper omnia, & ꝙ ex amore huiuſmodi debeat dolere de præterito, & proponere vitationem de futuro, ſciptum eſt enim, quod charitas operit multitudinem peccatorum.

Et ſic accendet cor pœnitentis, & non ponet in periculum tentationis. In quarto gradu ſunt confitentes cum attritione ſola, quia eorum contritio incerta eſt: quibus ſcilicet diſplicẽt peccata præterita, & vellent vitare futura peccata, ſed in veritate hoc non volunt. habent ſiquidem velleitatem vitãdi futura, ſed non habent voluntatem deliberatam ad vitandum futura peccata. Tales ſunt vſurarij, aut alias tenentes alienum, qui nolunt reſtituere, & ſimlliter omnes in concubinatu exiſtentes: & piratæ qui nolunt ſtatum illum deſerere, & vniuerſaliter qui non ſunt parati intentione & propoſito vere deliberato deſerere peccare mortaliter.

Horum confeſſio admittitur ab Eccleſia, ſed non ad abſolutionem tales. n. non ſunt abſoluendi: vt patet extra de pœ. & re.c. ꝙ quidam. ſed ſunt crebris & ſalubribus monitis ad pœni

tentiam

tentiam veram inducendi. Tertiadecima, accelerat: hoc eſt poſt commiſſum mortale non dilata, ſi commoditas confitendi adeſt. Et ſic intellecta hæc conditio, quantum ad exequutionem confeſſionis, conſilij eſt, non præcepti quantum autem ad propoſitum confitendi, periculi eſt, ne ſubito præoccupatus morte non habeat ſpatium pœnitendi. Et quantum ad vitationem huius periculi, ſeu quantum ad receſſum a ſtatu peccati mortalis, tenetur homo ſtatim habere propoſitum confitendi: non autem quantum ad vitandum nouum peccatum mortale: hoc eſt, ſi homo vult aſſequi receſſum a peccato mortali, & a periculo moriendi ſine pœnitentia, tenetur neceſſario ad ſtatim habendum propoſitum confitendi, &c. ſi tamen poſt commiſſum mortale hoc non proponit, nō propterea peccat de nouo mortaliter. Et ratio dictorum eſt: quia præceptum tam de confeſſione quam de illius propoſito, eſt præceptum affirmatiuum: præcepta autem affirmatiua obligant quidem ſemper, ſed non ad ſemper, ſed pro loco & tempore: hoc eſt tempore neceſſitatis. Et propterea ſi articulus neceſſitatis non occurrit, ſufficit ad ſalutem ſemel in anno cōfiteri, iuxta Eccleſiæ determinationem: ita quod nunquam cōtemnat confiteri, proponat autem quando neceſſitas exiget, hoc eſt quando tenetur, confiteri. De quo vide infra de contritionis tempore.

Tempus autem neceſſitatis reſpectu actualis confeſſionis neſcio aliud quam tempus periculi mortis ex diuino iure, & ſemel in anno ex determinatione Eccleſiæ. Adminiſtrandum autem ſacramenta ſine nouo peccato mortali, eademque ſuſcipienda, & alia eiuſmodi quæ mundam exigunt conſcientiam, contritionem alia eiuſmodi quæ mundum exigunt conſcientiam, contritionem ſufficere conſtat, dicente Apoſtolo de ſupremo ſacramento, Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat. & nullo diuini aut humani iuris vinculo ad confeſſionem cogente ſub præcepto peccati mortalis apparente. Quartadecima foris: hoc eſt ſuperans timorem retrahentem a confitendo & explicando peccata. Et licet timor debeat ita ſuperari, vt pœnitens audeat per ſemetipſum peccata ſua dicere: ſi tamen fortitudo tanta eſt, vt uel per ſemetipſum dicendo, uel interroganti cnfeſſori reſpondendo, om-

nia confiteri deliberet, & opere compleat, ſufficiens fortitudo eſt: quia timor non dominatur in animo ad dimidiandam confeſſionem. Et licet perſona aliqua nunquam auderet dicere aliqua peccata, niſi interrogata: ex quo tamen intendit, non complere confeſſionem niſi explicatis omnibus, & tantum facere ut interrogetur ita & taliter quod dicet omnia, ſufficienter fortis eſt ut mulier. Si autem potius ſacrilegium dimidiæ confeſſionis mauult incurrere quam explicare peccata, quia confeſſor abſque interrogatione de illis concludit confeſſionem & abſolutionem impendit, æternæ damnationis mortem incurrit ex ſua timiditate. Quintadecima, accuſans, hoc eſt ſibi ipſi imputans peccata, non cœlo, non diabolo, non mundo, non carni, non ſocijs, non complexioni &c. Similiter accuſans ſe, non excuſans. nam circunſtantias aggrauantes debet explicare, excuſantes autem debet tacere, imperfectionis ſi quidem eſt has deferre: criminis autem non parui eſt, reijcere iniquitatem ſuam in alias cauſas. Sextadecima ac ultima eſt, parere parata hoc eſt, quòd pœnitens ſit paratus ad ſatisfactionem pro peccatis ſuis debitam iuxta arbitrium confeſſoris, alioquin ſacramentum pœnitentiæ imperfectum eſſet, cares tertia ſui parte, quæ eſt ſatisfactio. Intellige autem hanc conditionem appoſitam ſecũdum communem pœnitentium curſum, communiter enim confitentes de mortalibus veniunt non vt qui ſatisfecerint, ſed ſatisfacturi de ſuis peccatis. Si conſtaret enim aliquem ſatisfeciſſe, ſufficeret ei quod ſecundum præparationem animi eſſet ſic diſpoſitus, quod eſt parere paratus ſi debet ſatisfacere, & hoc includitur in hoc, quòd dicitur parere paratus ad ſatisfactionem debitam. Si quis autem tam parum diſpoſitus eſt ad pœnitentiam, ut nullam velit acceptare a ſe agendam in hac vita ſatisfactionem, ſed abſolui petit remittendus ad pœnam purgatorij: abſolui poteſt, tanquam parere paratus per ſatisfactionem purgatorij, ne diſperatus in infernum ſe præcipitet a quo non multum diſtare uidetur, qui in huiuſmodi pertinacia perſiſtit. Et tunc confeſſor abſolueret a peccatis, & non ligaret ad pœnam, ſed ligatum ad pęnam relinqueret foro acerrimo diuinæ iuſtitiæ puniendum temporaliter. Nec ſacramentum pœnitentiæ eſſet omnino perfectum ſecundum ſuæ

materiæ

materiæ partes integrales: quia ſacramenta omnia ad pręſentem uitam ſpectant, in qua ſatisfactio valde manca eſſet. Hic tamen defectus non annullaret ſacramentum: quia eſſentialia ſaluarentur.

CONFESSIO SACRAMENTALIS MVLtis de cauſis tam ex parte confeſſoris quam ex parte confeſſi venit iteranda.

CONFESSIO iteranda conſiderari debet, vel ex parte pęnitentis, vel ex parte confeſſoris. Et quia in confitente quatuor inueniuntur (ſcilicet contritio, confeſſio, ſatisfactio, & habilitas ad ſacramentum) ideo ſigillatim pertranſire hæc oportet, ut clarior ſit doctrina.

Contritio igitur ex duobus integratur: ſcilicet ex diſplicentia præteritorũ, & propoſito vitandi futura. Si totaliter deficeret contritio, eſſet ſine dubio iteranda confeſſio: quia nec confeſſio eſſet, ſed confeſſionis ſimulatio, vbi totaliter cõtritio deficeret. Impoſſibile ſiquidẽ eſt, vt confiteatur quis ſine aliqua diſplicentia peccati. nam qui confitetur, proponit ſuum peccatum vt malum proprium quo deſiderat carere: & quantũ apetit exonerari, tantum ſibi diſplicet peccati onus. Qui autẽ ſolum narrandi gratia confiteretur, non niſi æquiuoce confiteretur. Confeſſio enim ſacramentalis, deteſtatiua eſt peccatorum confitentis. Quod ſi attritio pro parte inuenitur (puta quia diſplicet offendiſſe Deum, ſed non habet propoſitum vitandi futura, quamuis habeat velleitatem puta non habet animũ reſtituendi aliena, non habet animũ relinquendi concubinã, quãuis vellet non offendere Deũ) ex tali defectu contritionis pœnitentia redditur non vera: vt patet de pœ. & re. cap. quod quidam, & abſolutio neganda eſt. Et proculdubio ſacrilegium cõmittit tam confeſſor talem abſoluens, quam pęnitens abſolutionem ſuſcipiens: quia iniuriam inferunt ſacramento pœnitentię. Et quoniam talis ſic confitens, ſicut in ſuæ attritionis defectu proponit ſe Deo vt impęnitentẽ (quia vt perſeuerantem in peccati mortalis ſtatu ſcienter & aduertenter) ita Eccleſiæ clauibus proponit ſe ſimiliter vt impęnitentem, explicando ſuum animum non deſerendi ſtatum peccati mortalis: ideo

confeſſio huiuſmodi eſt, iudicio meo iteranda de neceſſitate quantumcunque integrauerit: nõ quia fuit informis, ſed quia per ſe fuit contra formam ſacramenti. Nam ſciens & prudens propoſuit ſe ut inabſolubilem. Si demum contritio ambas partes habet: ſcilicet diſplicentiam præteritorum, & propoſitum vitandi futura, ſed imperfecte (puta ſic ſe habet ac ſi hominem offenſum placaret: puta, parce præteritis, de cætero non te offendam) ex huiuſmodi imperfectionibus contritionis non eſt iteranda confeſſio: quia perfecta contritio etſi exigitur ad deletionem peccati apud Deum, non tamen exigitur ad deletionem peccati apud forum pœnitentiale Eccleſię, poteſt enim noſtra vera confeſſio eſſe informis. Et niſi poſſet eſſe informis, nullus eſſet certus ſe eſſe vere confeſſum: & oportet hominem ſemper de iteranda confeſſione ſolicitare & nunquã cõfeſſioni finẽ imponere: quod Eccleſiæ aures pias offendit. Rurſus niſi cõfeſſio poſſet eſſe informis, oporteret probare hanc exceptionem ſacramenti pœnitentiæ, ꝙ ſolũ inter ſacramenta nõ poteſt eſſe informe; nam reliqua omnia ſacramẽta poſſunt eſſe vera & informia ſimul, vt patet diſcurrẽdo per ſingula. Poteſt igitur ſacramentũ pœnitẽtiæ verũ eſſe & informe ſimul. Ex cõfeſſionis autẽ vnico tantũ defectu redditur confeſſio neceſſario iteranda: ſcilicet ſi non eſt integra. Et hoc etiam intelligitur ſi per ſe & formaliter (hoc eſt ſi voluntarie) non eſt integra ex parte confitentis: vt ſuperius declaratũ eſt. Contingit autem hoc (vt etiam prædictum eſt) dupliciter: vel quum cõfitens ex verecundia &c. tacet aliquid neceſſario dicendum; vel quum tam craſſe cogitat de confitẽdis, omittat ea quæ communiter omnes confitentur: puta ſi non habet animum abſtinendi a mortalibus, quod etiam minimæ mulierculæ explicare ſolent, hęc enim & ſimilia reducunt confeſſionem dimidiam materialiter, ad dimidiam formaliter, propter propinquitatem animi ad incuriã de integritate confeſſionis. Ex ſatisfactionis autem defectu, nullũ ſcio caſum quo rite confeſſus & abſolutus teneatur neceſſario cõfeſſionem iterare. Nam ſi ſatisfactionem a confeſſore impoſitam, in peccato mortali perficit. non propterea iterare tenetur confeſſionem: quoniam ſine pœnitentia ſunt dona Dei: vt dicitur ad Roman. xj. Et ſi ſatisfactio informis non va-

let vt ſatisfaciat Deo, ſufficit tamen Eccleſię, non minus quam confeſſio informis. Si quoque ſatisfactionis iniunctæ penitus eſt oblitus, non propterea tenetur iterare confeſſionem. Tum quia ſine pœnitentia ſunt dona Dei. Tum quia poteſt commutari, æſtimando quod ſatisfactio oblita non excedebat tria pſalteria, aut annum ieiunij, aut eleemoſynam centum ducatorum, & huiuſmodi. Tum quia pœnitens non tenetur ad peragendam iniunctam ſatisfactionem, niſi vt ſatisfaciat ſoluendo temporalem pœnam a ſe debitam, iam taxatam, & acceptatam: & propterea ſi omittat illam abſque contemptu, nihil aliud, niſi peccatum omiſſionis incurrit, & in reatu temporalis pœnæ non ſolutæ perſeuerat. Ex nullo autem horum conſtat ſequi quod debeat iterare confeſſionem, ſed quod debeat pœnitentiam delicti agere, & ſatisfacere illam vel æquiualentem ſoluendo pœnam. Ex inhabilitate demum confitentis ad ſuſceptionem ſacramenti, propter Eccleſiaſticas cenſuras (quia ſcilicet eſt excommunicatus ſiue maiore ſiue minore excommunicatione, vtraque ſi quidem excludit a paſſiua participatione ſacramentorum) impediti ſacramentum poteſt dupliciter intelligi. Primo, vt ſacramentum nullum ſit. Et iuxta hunc ſenſum non verificatur: quoniam ſicut cætera ſacramenta ab excommunicatis ſumpta, ſunt vera ſacramēta: ita & ſacramentum pœnitentię. Secundo, vt ſacramentū in iudicium ſibi ſumatur. Et hic eſt ſenſus verus: quia excommunicatus ab omnibus excluditur ſacramentis, & nullum ſacramentum ab excommunicato ſuſcipitur abſq; ſacrilegij crimine. Et quoniam alia eſt quæſtio, an excommunicatus illicite & indigne immiſceat ſe ſacramentis: & alia quæſtio, an excōmunicatus ſuſcipiat verum ſacramētum, quodcunq; ſit illud: & veritas noſtri propoſiti ex ſecunda pendet quæſtione: ideo ſi verum ſacramentum pęnitentiæ ſuſcipitur ab excōmunicato non habet excommunicatio vnde cogat ad ſacramenti pęnitentiæ iterationem. ſi autem ſacramentū ab excommunicatione annullaretur, oporteret ſacramentum iterari. Ex iure autem excommunicationem annullare ſuſcepta ſacramenta, nō habetur: quum tamen multa excommunicatis ſint inhibita, quæ facta ſunt irrita: vt acquirere beneficia, eligi &c. Vnde conſequens eſt vt excommunicati confeſſio integra, ſi ſubſequuta

eſt de

eſt de facto abſolutio ſacramentalis, non ſit neceſſario iteranda: ſicut nō eſt iteranda perſolutio horarum canonicarū, quas excommunicatus exoluit cum alijs ſolenniter, in Eccleſia, & tamen a participatione aliorum qui medietatem dixerunt, erat per excommunicationem excluſus: & ſicut non eſt iterandum ſacramentum matrimonij quod excommunicatus cōtraxit, & ſicut non eſt iterandum ſacramentum extremæ vnctionis quod excommunicatus ſumpſit.

CONFESSIO SACRAMENTALIS QVARE ex parte confeſſoris iteranda.

EX PARTE autem confeſſoris iteranda confeſſio propter defectum poteſtatis, vt ſcientiæ, vel voluntatis eſt: quoniam hæc omnia ad perfectionem ſacramenti exiguntur. Et de poteſtate quidem conſtat ſecundum iura, quod ſi deficit confeſſori poteſt ordinis, quia non eſt ſacerdos: aut poteſtas iuriſdictionis, quia nec ordinariam nec delegatam iuriſdictionem quouis modo habet. aut vſus poteſtatis, quia eſt excommunicatus maiore excommunicatione, aut ſuſpenſus ab huiuſmodi vſu, confeſſio iteranda eſt: quia abſolutio nulla fuit. Et ideo ſacramentum nullum fuit: quia defuit ipſius forma, quæ eſt abſolutio. Memento tamen hic ſupra dictorum de abſolutione: ſcilicet quando geſta tenent ratione publici officij propter communem errorem facti cum titulo: quia tunc tenet etiam abſolutio ſacramentalis, niſi deficeret poteſtas ordinis: quia poteſtas iſta non poteſt ſuppleri a iure poſitiuo: hodie quoque propter conſtititutionem Concilij Conſtantien. ſub Martino v. non eſt iteranda confeſſio abſolutorum ab excommunicato, &c. niſi fuiſſet denuntiatus, aut propter notoriam percuſſionem clerici excommunicatus: quia Canon ille concedit receptionem ſacramentorum ab excommunicato, non reuelando excommunicatum. Conſtat autem quod abſolutio non eſt in fauorem abſoluentis, ſed abſoluti. Si vero confeſſori poteſtas defuit abſoluendi a ſolis caſibus aliquibus reſeruatis, de quibus pœnitens ei eſt confeſſus, & de facto abſolutus ab eodem, quando ſibi conſtabit hic confeſſoris error, non tenetur ite-

tare confeſſionem totam, ſed confiteri de illis reſeruatis tantum, ſicut ſi tunc fuiſſet miſſus ad Epiſcopum pro abſolutione illorum.

Ex defectu vero ſcientiæ, quando confeſſio eſt iteranda vel non iteranda, relinquo prudentis arbitrio, vt ſingularibus, conditionibus pęnitentis & confeſſoris penſatis, iudicet ſi cōfeſſio ſit iteranda. Hoc autem dico, quia ad ſacramentum hoc ſufficit, ut ſacerdos intelligat quæ cōfitetur pęnitens, eſſe peccata & mortalia quo ad communia, & iudicet iſtū eſſe abſoluendum: & ſciat abſoluere, &c. Sed reſpectu iſtius vel illius pęnitentis, poteſt tanta eſſe ignorantia, vt ipſemet pęnitēs cognoſcat ſe nō cōfeſſum. Et poteſt eſſe ſine ſcientia, tāta practica, ut fuerit ſufficientior multis doctis confeſſoribus. Ex parte demū voluntatis, ſi finxit abſoluere, & non abſoluit: aut ſi nō erat tunc mētis compos (quia deficiente ei vſu liberi arbitrij) aut quia noluit abſoluere, confeſſionem iterare oportet: quia ſine vera abſolutione ſacramentum nullum eſt. Memento inter omnia hæc, quod quando oportet iterare confeſſionem ſi eidē confeſſori perſona cōfitetur, nō oportet iterare particulariter replicando, ſed ſufficit dicere, Dico meam culpā de illis omnibus quę alias dixi Pa. v. & pęnitentiam taxatā ab eodem in memoriam reuocare ſaltem modo ſuperius explicato: vt ſic confeſſio olim facta perficiatur, & continuetur cum noua cōtritione, ſatisfactione, & forma ſacramenti.

COMFESSOR SACRAMENTALIS QVAS debet habere conditiones

CONFESSOR debet habere quinque conditiones poteſtatem, ſcientiam, prudentiam, bonitatem, ſigillum. Et de poteſtate quidem tam ordinis quam iuriſdictionis dictum eſt & paulo ante, & in verbo, Abſolutio, De ſcientia autem, in cap. omnis vtriuſque ſexus, de pœnitē. & re. dicitur. Sit diſcretus & cautus, vt more periti medici ſuperinfundat vinum & oleum vulneribus ſauciati: diligenter inquirens & peccatoris & peccati circunſtantias, quibus prudenter intelligat quale debeat ei præbere conſilium, & cuiuſmodi remedium adhibere; diuerſis experimentis vtendo ad ſaluandum ægrotum.

Vnde

Vnde euidenter apparet, confeſſorem oportere habere ſcientiam inquiſitiuam de circunſtantijs peccatoris & peccati, & ſcientiam medicatiuam animæ ægrotæ. Et prima quidē ſcientia neceſſaria eſt ſimpliciter confeſſori ad cognoſcendum, & iudicandum: quod conſtat eſſe officium confeſſoris, quum vere & proprie ſit iudex in foro pœnitentiali. Secunda autem ſcientia requiritur ad confeſſorem, quatenus ſe habet vt medicus animæ. Et quia hoc non conuenit confeſſori niſi metaphorice nec totaliter niſi ſit paſtor: ideo iſta ſecunda ſcientia minus requiritur quam prima. Oportet ergo ſecundum ſacros Canones confeſſorem habere tantam ſcientiam, vt ſciat circunſtantias peccatoris & peccati: ſiue hæc ſciat Latine, ſiue vulgariter. Et quoniam inter circunſtantias peccatoris & peccati conſtat computari, ſi excommunicatus eſt peccator, & ſi tenetur ad reſtitutionem, & ſi eſt in ſtatu perſeuerandi in peccato mortali, & ſi quid alius eſt ſimile, & ſi peccatum eſt reſeruatum ſuperiori, & ſi confitens eſt ſibi ſubditus quo ad hoc ideo ſcire prima tria horum tenetur quilibet confeſſor: quartum vero (ſcilicet caſus reſeruatos) quilibet impotens abſoluere a reſeruatis: quintum autem quilibet qui non vniuerſalis totius mundi confeſſor eſt. Et ſi confeſſor hæc neſcit, & alias eſt idoneus: antequam audiat pœnitentem, prædicat ei vt liquidet ſe cum doctis, ſi incidit in aliquam excommunicationem, & quod det ſibi notitiam caſuum ibi reſeruatorum, &c. Sine autem hac prima ſcientia neſcio excuſare a peccato mortali audientem confeſſiones, niſi per accidens: puta quis pœnitens ſupplet ſcientia, aut practica, aut conſcientia: quia ſcitur eſſe perſonam ſine huiuſmodi laqueis. Hanc autem ſcientiam non ita intelligo exigi, vt omnia peccata, & excommunicationes, & circunſtantias in promptu habeat, ſed ꝙ ſciat ſic, vt audiendo confeſſionem, ſciat dubitare de excommunicatione, de reſeruatione, de ſtatu, de reſtitutione, &c. vt habito conſilio vel recurſu ad librum ſciat iudicare. Ratio autem neceſſitatis huius ſcientiæ eſt: quia ſine illa officium iudicis exercet, cæcus cæco ducatum præbens: & non niſi a caſu recte iudicabit. Secūda autem ſcientia debet ſe extendere ad minus, ad hoc, vt ſciat oleo diuinæ miſericordiæ vel vino diuinæ iuſtitiæ impœnitentem emollire, deſperatum

erigere, puſillanimem confortare, aut remittere ad meliorẽ cõfeſſorem, & breuiter in remedijs neceſſarijs ad ſalutem, aut ꝑ ſeipſum ſciat prouidere, aut remittere ad alium meliorem ſeu doctiorem, vel ſaltem ſciat ſeipſum exonerare dicens. Fili q̃re alium confeſſorem pro ſalute tua: quia ego non poſſum meæ conſcientiæ ſatisfacere de caſibus tuis. Tertium neceſſarium confeſſori, eſt prudentia: qua poſt admiſſum pœnitentem pro ſubdito, hortetur vt dicat, vt ſciat peccatą de quibus ipſum cõſcientia remordet, & præcipue grauiora: permittatque dicere & craſſiſſimo modo: vt vel ſic ipſe confeſſor ſciat, quibus eſt in uolutus peccatis ille pęnitens, & de quibus interrogaturus eſt. Deinde interroget prudenter circa propoſita, & ſi quę alia veriſimiliter putat aut dubitat omiſſa: de reliquis nõ interroget. Interrogando aũt non ſit moleſtus, nimis exacte quærens numerum æſtimatum: non ſit ſcandaloſus ſibi aut pœnitenti nimis quærens circunſtantias venereorum. Hoc nanq; vltra peccatum ſuperfluitatis, eſt præcipitare ſe aut pœnitentem in tentationem, Nimis autem quæritur, quando habita peccati ſpecie adhuc quęritur. verbi gratia: ſi mulier confitetur ſe cognitã extra vas naturale, ſufficit, & nõ quęratur in qua parte corporis: imo inſtruatur vt omnes uices quibus extra naturale uas eſt cognita, ſimul adunet: & non aliter explicando dicat, Peccaui extra toties. nec ad plus tenetur.

Et ſi peccatum eſt mollitiei voluntariæ, non quæratur quomodo, & ſic de alijs. Nec excuſent ſe confeſſores ſuper ignorantia aut deſolatione pœnitentis: quoniam ſic declaretur pænitenti, ꝙ ſufficit dicere ſpeciem, & ꝙ non expedit dicere, nec ad memoriã reuocare huiuſmodi obſcęnos modos, ſed doleat de offenſa Dei, fugatur ignorantia, & aduenit conſolatio.

Et quod de his dixi, intellige de reliquis ſuperfluis. Debet quoque eſſe prudens in vocabulis, vt nõ nominet turpiter quæ turpe eſt audire: ut ſi de modo naturalis vſus coniugij inſtruẽdus eſt pœnitens, poteſt dicere quod eſt, vt mulier faciem habeat verſus cœlum, & vir verſus terram: & ſic intelliget ſi oppoſito modo fuerit, aut ſi ſpatulas habuit mulier ad virum. Et ſic honeſtis vocabulis, quando oportet, inſtruat pœnitentem confiteri, & ſeipſum interrogare. Et hæc ſint dicta cauſa exempli. Multa opus eſt confeſſori prudentia circa media, quibus pœniten-

pœnitentem inducere debet ad duo potiſſime: ſcilicet ad diſplicentiam maximam offenſarum Dei, & ad propoſitum firmũ mutandi vitam: ita quod amplius non offendat Deum mortaliter. Et ad primum quidem ex parte ipſius Dei ſummi, optimi, creatoris, redemptoris, benefactoris, gubernatoris &c. expedit procedere. Ad ſecundũ vero, excidendo cauſas quare cecidit: puta malam ſocietatem, frequentationem talis loci &c. proponendo quoque periculum mortis repentinæ, grauitatem ingratitudinis in recidiuo, exempla de terra ſæpe compluta & infructuoſa, ad Hebr. VI. & ſimilia. His enim duobus debet præcipue confeſſor ſtudere: quoniam omnis fructus eſt, vt auferatur peccatum: & melius eſt audire duos bene, quam uiginti perfunctoriæ. Sic demum prudens circa ſatisfactionem imponendam: vt commenſurata ſit pœnitenti magis quã peccatis. Declaret quidem quanta peccatis ſuis debetur, imponatur fructuoſa, exhortetur ad reliquam per ſeipſum exſoluendam. Nec laudo imponentes breuiſſima ſatisfactionem, tunc explendam, quaſi ſolam ſacramentalem, teſtis ſiquidem eſt huiuſmodi actio animi minime pœnitentis, minimæ reuerſionis ad Deum, cuius oppoſitum ſupponere debet confeſſor: imo talibus eſt differenda communio. vt interim in operibus miſericordiæ exerceantur. Non cognoſco hanc prudentiam eſſe, ſed cautelam non ſecundum virtutem. Non eſt forum pœnitentiæ foro mercium ad ſimilandum. Non ſunt confeſſores vt mercatores, vt diſpẽdium patiantur ſi ad forum non concurritur. Non eget Chriſtus noſtris imprudentijs. Quartum ad confeſſorem requiſitũ eſt bonitas: vt ſcilicet ſit ſine peccato mortali: hoc eſt, ut nullũ habeat mortale peccatum, de quo non ſit contritus formaliter vel virtualiter. Nam ſi quis in peccato mortali exiſtens, miniſtraret ſacramentum pœnitentiæ, incurreret crimẽ ſacrilegij: quoniam indigne tractat ſacramentum: & quantum in ſe eſt, polluit ſacramentum ſua iniquitate. Et ideo qui accedit ad audiendas confeſſiones, debet prius probare ſeipſum, ſaltem in generali: dicendo vere ſuam culpam de omnibus commiſſis, cum uero propoſito amplius non peccandi mortaliter; & ſatisfaciendi Deo, &c. ſic & contritus miniſtret ſacramentum. Quintum confeſſori neceſſarium, eſt ſigillum confeſſionis:

hoc eſt debitum efficax ſacramẽtandi confeſſionẽ auditã. Reuelans enim confeſſionem, mortaliter peccat: qui ſacrilegij in iuriam infert ſacramento: ex cuius natura eſt, vt confeſſor nihil ſciat vt homo. Vbi ſcito ſigillum confeſſionis obligare ita ad ſecretum, vt nullo præcepto, nullo metu, nulla ui excuſari poſſit: imo poteſt iurare ſe nihil ſcire, ſi de alicuius peccato quod in confeſſione tantum ſcit, interrogetur. Et ſi interrogatus fuerit, an in confeſſione ſciat talem furtum feciſſe, poteſt libere iurare. Ego nihil ſcio: ſed non addat in confeſſione, nec tenetur reſpondendo addere, nec reſpondere ſecundum mentem interrogantis. Et nota quod ſi ego ſciam cum toto populo Magdalenam concubinam: & Magdalena mihi confeſſa ſit de peccatis ſuis, & ſpecialiter de concubinatu ſuo: ſi ego poſtea dixero, Magdalena confeſſa eſt mihi peccata ſua, non reuelo confeſſionem: quia confeſſio non fit niſi de peccatis. Sed ſi dixero, Magdalena confeſſa eſt mihi de concubinatu ſuo, iam reuelo confeſſionem: quia concubinatus vt cognitus per confeſſionem, manifeſtatur. & ſimile eſt de vſurarijs, & de alijs peccatis. Et propterea confeſſor, cum audire eum contingit confeſſiones publicorum, peccatorum, licentiam petat a pœnitente loquendi de iſti publicis, ad dicendum quod iſte confeſſus eſt de tali peccato, & reliquit illud, & petit veniam de ſcandalo, & mandat reſtitui, &c. poteſt tamen ſine omni licentia dicere, Ego audiui confeſſionem iſtius: rite confeſſus eſt: abſolutionis beneficium impendi. hæc enim bona generalia poteſt dicere. Sed ſi non abſoluit, & oporteat reſpondere interrogantibus, debet diceret, Ego feci officium meum, vel aliquid huiuſmodi. Si tamen diceret, Ego illum non abſolui, non eſſet de iuris rigore reuelator confeſſionis: quia iſta negatio nullum manifeſtat peccatum confitentis: quia poteſt ex pluribus cauſis prouenire. Ex parte quidem cõfeſſionis: puta quia confeſſio non eſt completa: vt contingit in producentibus vnam confeſſionem per multos dies, & ex alijs cauſis. Ex parte vero confeſſoris: quia noluit abſoluere: vt contingit ijs qui proprij capitis ſunt. Ex parte quoque pœnitentis: quia pœnitenti non ſatiſfacit confeſſor, & ex pluribus alijs cauſis. Quia tamen ſuſpicio non irrationabilis, impœnitentiæ confitentis ex his verbis quandoq; generatur: non eſt dicendum. Ego illũ non ab-

non abſolui: ſed, Ego feci officium meum. Nullo aũt modo ex cuſari poſſet, ſi diceret cauſam: puta, non abſolui, quia nõ vult reſtituere: quia eſt impœnitẽs ſeu obſtinatus: quia nõ vult relinquere cõcubinã. Hoc enim manifeſte cõfeſſionẽ reuelat. Curatus autem quũ ad cõmunicandũ concubinarios, uſurarios, & huiuſmodi uocatur, non petata confeſſore ſi eſt abſolutus: ſed & ſi ipſemet illius cõfeſſionẽ audiſſet, & nõ abſoluiſſet, habeat ſe tanquã ſi nihil confeſſione ſciret: & dicat, Quia iſte hactenus fuit & eſt, quantum apparet in tali peccato publico: & peccatum publicum debet publica pœnitentia apud homines purgari propter ſcandalum: ideo niſi publice conſtet te uel illum reliquiſſe peccatum, nolo communionem dare, nec ad Eccleſiaſticam ſepulturam admittere. Et ſic abſque hoc quod ipſe reuelet confeſſionẽ, negabit cõmunionẽ, &c. iuſte & ſancte. Si quoque diceret, ego non poſſum, aut potui ipſum abſoluere, quia non video pęnitẽtiã publicã de peccato publici cõcubinatus, apoſtaſię, uſurę, &c. non reuelat confeſſionẽ: quia nihil dicit quod ſciat per confeſſionem: ſed ꝙ tã ipſe quam alij vidẽt, ſcilicet non pęnitere publice de peccato publico: quum debeat publica: pœnitentia præcedere abſolutionem ſi peccatum eſt publicum: ita quod ſalutem debet pœnitẽs publice ſatisfacere publico Eccleſiæ ſcandalo, docendo publice ꝙ reliquit concubinam, quod reſtituit, quod &c. Aliud quippe eſt dicere, Iſte non facit aut fecit pœnitentiam publice, & aliud eſt dicere, Iſte non vult pœnitere, iſte eſt obduratus in peccato ſuo. Hoc enim confeſſor per confeſſionem ſcit: quia ille dixit confitendo. Ego nolo relinquere ſtatum meum malum. illud vero cõfeſſor videt ſicut cæteri: & ideo hoc tacendum, & illud dicendũ eſt. Extenditur autẽ cõfeſſionis ſigillũ non ſolũ ad occultãdum peccata in cõfeſſione audita, quatenus ſunt peccata illius qui cõfeſſus eſt: ſed etiam ad occultandum omnia in confeſſione audita, quatenus per illorum aliquid poſſet percipi, vel in ſuſpitionem duci peccatum aliquod illius qui confeſſus eſt.

Et obligatur confeſſio ſigillo confeſſionis, ſiue abſoluerit: ſiue non: quoniam peccata ſunt ei dicta; non vt homini, ſed vt Deo: ſiue ſubſequuta fuerit abſolutio, ſiue non.

Sed ſi non in ſacramẽtali cõfeſſione, ſed ſecretũ cõmittendo dicatur alicui, Hoc tibi dico in pęnitentia ſeu ſub ſigillo con-

feſſionis: non propterea obligat ibi ſigillum confeſſionis: quoniam ſigillum confeſſionis non poteſt inueniri ſine ſacramentali confeſſione: quoniam non eſt humanæ autoritatis, ſed ſolius diuinæ inſtitutionis vinculum ſacramētale. Et ſcito quòd huiuſmodi ſecreta extra ſacramentalem confeſſionem dicta ſub ſigillo, &c. ſi audiens non acceptat ſe recipere ſub ſigillo, non tenetur: ſi vero acceptat, tenetur ex promiſſione ſua iuxta aliorum iura ſecretorum, minus quam ſi iuraſſet tenere ſecretum: quia iuramentum eſt maius vinculum quam promiſſio aſſimilandi ſigillum confeſſionis.

SACRAMENTVM CONFIRMATIONIS contemnens peccat.

CONFIRMATIONIS ſacramentum (quod Chriſma vocatur) negligens accipere, quia debet eſſe ſibi ſolicitus de ſacramento communi omnibus Chriſtianis, ad robur fidei a Chriſto inſtituto: nō peccat tamen mortaliter, ſi deſit contemptus: quia ſacramentum hoc nec eſt neceſſitatis abſolute, nec ex exactione Eccleſiæ.

Coniuratio ſeu conſpiratio vitioſa.

CONIVRATIO, quæ & conſpiratio dicitur (qua plures fide ſibi inuicem præſtita conueniunt ad malum aliquod patrandum, vel ad ſe tuendum contra publicam poteſtatem, vel ad non parendum in aliquo) communiter eſt peccatum mortale & ſcandaloſum: quia communiter eſt contra bonum publicum vel alicuius priuati: licet rarius hoc videatur accidere.

Conſcientia licet erronea obligat.

CONSCIENTIA etiam erronea obligat, in tantum quòd ſi conſcientia alicuius haberet, quod ſpuere in Eccleſia, eſſet peccatum mortale, & tamen contra perſeuerantem talem conſcientiam ſpueret in Eccleſia, peccaret mortaliter: quia quantum in ſe eſt, conſentiret in peccatum mortale formaliter.

maliter. Et ſimiliter ſi conſcientia dictat, quod eſt veniale, & tamen facit, peccat venialiter: quia quantum eſt ex parte ſui, conſentit in peccatum veniale formaliter. Deponat autem huiuſmodi erroneam conſcientiam, ex ſe vel aliorum conſilio: & ſic libere operetur vt alij operantur.

Contemptus in moralibus dupliciter conſiderandus.

CONTEMPTVS dupliciter in mortalibus ſumitur. Primo vt eſt peccatum, qua ſcilicet aliquis ſpernit proximum. Et vt eſt cauſa peccati, prout dicitur vnus peccare ex contemptu, alius ex infirmitate, alius ex ignorantia. Et primo quidem modo ſi proprie & formaliter intelligatur, eſt peccatum mortale ex ſuo genere: quia eſt actus iniurioſus proximo, lædens quantum in ſe eſt, notabiliter proximum. Contemnere enim proximum, importat affectum deprimentem proximum a ſua æſtimabilitate: opponitur ſiquidem contemptus proximi, æſtimationi illius. Et quantum bonum eſt homini æſtimari, tantum malum ei infert contemni. Conſtat autem hominem a multorum conſequutione bonorum impediri ex hoc ꝙ deſpicitur, & multum ſe ſentire offenſum quicunque ſentit ſe deſpici, teſtantur hoc iræ, rixæ, pugnæ, ſchiſmata, bella, & innumera mala quæ homo committit ex hoc ꝙ deſpici non ſuffert. Quia igitur notabilis proximo irrogatur iniuria, ex hoc ꝙ deſpicitur, patet quod contemptus proximi eſt peccatum mortale, formaliter loquendo, hoc eſt ex intentione contemnendi, nullus enim formaliter contemnit proximũ niſi qui ſpernit proximũ vt ſpernat proximum ſicut nullus detrahit formaliter, niſi qui detrahit vt detrahat: & nullus contumeliam formaliter dicit, niſi qui dicit, ut contumelietur, & ſic de alijs. Qui vero deſpicit proximum nõ vt ſpernat, materialiter tantũ cõtẽnit. Nec peccat mortaliter, niſi notabiliter offendatur proximus, tũc enim reddit actus in naturam ſuæ formæ: ſicut in detractione & ſimilibus accidit. Eſt quoq; proximi cõtẽptus peccatũ veniale propter imperfectionẽ actus, vel ex parte imperfecti actus ſpernẽdi, vt cõtingit in primis motibus, vel ex parte rei in qua ſpernitur, quia minima eſt; quia parum pro nihilo reputatur. Et ſi paulũ ſubſiſtes,

videbis

uidebis peccatum hoc materialiter ſumptum valde commune eſſe humano generi: vt pote a ſuperbia procedens, a qua niſi ſpeciali priuilegio nullus expers videtur.

Contemptus autem ſecundo modo (hoc eſt vt connumeratur ſpecialis cauſa peccati, diſtincta contra infirmitatem &c.) eſt nolle ſubijci cui oportet ſubijci. Et hoc quoque formaliter intellectum, ex ſuo genere peccatum mortale eſt: peccatũ quidem, quia contra rectam rationem eſt: mortale vero, quia cõtra dilectionem Dei vel proximi eſt, nolle ſubijci cui oportet ſubijci. Nam contra dilectionem Dei eſt nolle ſubijci Deo, ſeu præceptis, & mandatis, & conſilijs eius quibus oportet ſubijci: & contra dilectionem proximi eſt, ſi oportet illi ſubijci, nolle ei hoc debitum exhibere, quod eſt ſubijci illi. Et propterea ex contemptu peccare, formaliter loquendo, eſt peccare mortaliter, Vnde dicere verbũ otioſum ex contemptu, eſt mortale peccatum. Imo nolle ſequi conſilia Chriſti (puta nolle ingredi religionem ex contemptu conſilij Chriſti) eſt peccatũ mortale, hoc enim nihil aliud eſt, q̃ nolle ſubijci Chriſti conſilijs vt cõſilijs: ꝙ tñ eſt de neceſſitate ſalutis, quamuis admittere conſilia Chriſti, ſit non neceſſitatis, ſed perfectionis. Et dicere verbum otioſum ex contẽptu, eſt dicere verbũ otioſum, vt faciat cõtra legem Dei, quę inhibet verbũ otioſum. Hæc autẽ maxima peccata raro accidũt, niſi peſſime diſpoſitis ſeu habituatis, intantũ vt ex odio legũ & legiſlaturũ operẽtur: cõtẽptus enim formaliter contra ſuperioritatem legis vel legiſlatoris directe tẽdit.

Aduerte hic duas diſtinctiones. Prima eſt inter conſolationem & ſubiectionẽ. Propter quã puella indignata parata ex ſe veſtire puerum, quæ dicente matre, Indue puerum, non vult veſtire illum, ne mater habeat conſolationem de bene induto puero: non peccat ex contemptu, ſed ex indignatione, nec indignatio ducit illam ad contemptu: quia illa non eligit non ſubici, ſed non conſolari. Nec prærerit mandatum vt non obediat, ſed ut non conſoletur. Et ſimile eſt de ſimilibus iudicium. Secunda eſt inter contemptum ſimpliciter, vel ſecundum quid. Propter quam ſubditus qui dicente Prælato, claude hoſtium, vtrum non faciat verbum Prælati, in hoc tamen minimo, paratus abſolute obedire, omittit claudere oſtium, non peccat mortaliter: quia non contemnit ſimpliciter, ſed ſe-

cundum

cundũ quid mandatũ Prælati: hoc eſt, quia non præterit illius mandatũ ut faciat contra illius mandatũ abſolute, ſed cũ hac additione in minimo: ita ꝙ ly minimum, minuit rationẽ mandati, ac per hoc minuit rationem contemptus: vt tanquam imperfectus actus non ſit contemptus ſimpliciter, ac per hoc nec peccatum mortale. Et ex hoc capite verificatur, quod peccare venialiter ex contemptu infra limites venialis, non eſt peccatum mortale: hoc enim eſt ex contemptu ſecũdum quid peccare uenialiter. Quum enim ſimpliciter & abſolute quis contemnit mandatum, non modificat illud ex minimo opere. Et econtra quum quis ex hoc ꝙ de minimo agitur in contẽptum tendit, non ruit in contemptum, ſed ſuſtentatur affectus a minimo tanquam non contemnat: ſicut in minimo furto ſuſtentatur accipiens occulte minimum tanquam non furetur.

CONTENTIO VERBALIS QVANDO vitioſa.

CONTENTIO vt eſt nomen peccati, ſignificat pugnam loquutionis nõ ſecũdũ rationẽ, vel quantũ ad modũ, vel quantũ ad rẽ de qua eſt cõtentio. Vnde quãdoq; eſt peccatum mortale, & quandoq; veniale. Nam ſi contentio pugnat cõtra ueritatem cognitam, erit iuxta ueritatis naturam iudicanda: hoc eſt ſi ueritas impugnata, eſt ueritas fidei, aut neceſſario ad ſalutem alicuius ſiue quantum ad animam, ſiue quantum ad corpus, ſiue quantum ad res ſeu famam: & breuiter ſi ueritas eſt talis, ꝙ eius mendacium eſſet pernicioſum, contentio pugnans contra talem ueritatem eſt pernicioſa, ac per hoc mortale peccatum. Si uero huiuſmodi ueritas non eſt talis ut oppoſitum mendacium ſit pernicioſum, contentio contra illam peccatum ueniale eſt. Et hæc intellige formaliter, ſcilicet in pugnante contra ueritatem ex intentione cõtra ueritatẽ. Nã ſi ex alia intentione fit (puta propter exercitium aut diſputationem) contentio non niſi naturaliter eſt, quæ poteſt eſſe, & eſt ſæpe laudabilis, Si uero contentio a ratione diſcedat, quia immoderata eſt (puta clamando &c.) ſic communiter uidetur peccatum ueniale: niſi forte ſcandalum haberet annexum trahens ad mortale. De quo dicunt infra de ſcandalo.

CONTRITIO PECCATORVM QVAE præſupponat.

CONTRITIONIS quinque ſunt conſideranda: ſcilicet differentia ab attritione, materia, modus, neceſſitas, & tempus. Contritio tria exigit: diſplicentiam de commiſſis peccatis ſupra omne odibile, propoſitum uitandi peccata ſupra omne uitabile, & propoſitum confitendi ſeu ſatisfaciēdi. Hoc tertiū requiritur, ſi homo non eſt cōfeſſus: duo aūt prima ſimpliciter & abſolute exiguntur. Ita ꝙ hinc habes differentiam ab attritione. Nam ſi alicui diſplicet peccatum ꝙ fecit, ſed nō ſupra omne diſplicibile, non eſt contritio, ſed attritio. Et ſimiliter ſi intendit uitare peccatum, ſed non ſupra omne uitabile, non eſt contritio, ſed attritio. Et ſcito quod huiuſmodi uera cōtritio dupliciter inueniri poteſt, ſcilicet formata, uel informis: hoc eſt cum gratia & charitate Ieſu Chriſti, & ſine illa. Et homo quidem poteſt eſſe certus ſe habere contritionem ueram, dubitando an ſit formata uel informis: quoniā poteſt eſſe certus de affectu ſuæ uolūtatis, quod plus diſplicet ſibi offendiſſe Deum mortaliter, q̃ quodcunq; aliud malū: & ſimiliter ꝙ plus intendit uitare mortalem offenſam Dei, q̃ quodcunq; aliud: non tamen eſt certus propter hoc ſe eſſe in charitate & gratia Dei. Vnde debet quilibet eſſet certus de contritione humana, hoc eſt quantum ex nobis pendent: non autem de contritione formata diuina gratia Hæc de primo.

Materia uero contritionis (hoc eſt de quo debet homo cōteri) conſtat principaliter eſſe peccatum mortale, & ſecundario ueniale. Et quia impium eſt dimidiam a Deo ſperare ueniam, oportet conteri non de uno peccato ſic: & de alio non, ſed de omni peccato mortali proprio.

Modus autem contritionis ſufficiens ad ſalutem eſt, ut homo qui multa habet mortalia, in generali deteſtetur omnem ſuam mortalem in Deum offenſam, cum animo uitandi de cætero, ut dictum eſt, hoc eſt, ut diſplicentia hæc odio habeat commiſſa ſupra omne odibile, & propoſitum uitandi intendat ſupra omne uitabile. Sic nanque contritio generalis, te contritio uirtualiter attingens omnia & ſingula commiſſa etiam oblita. Nec exigitur ad ſalutem habere ſingulas contri-

tiones

tiones iuxta ſingula peccata,nec ſecundum numerum, nec ſecundum ſpecies peccatorum, teſtante hoc domino dicente de Magdalena, Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum: & non dixit, quoniam dilexit multoties.

Neceſſaria autem eſt contritio peccatori ad ſalutem, quoniam ſine pœnitentia peccatum non remittitur: pœnitentia autem principaliter cõſiſtit in contritione,quæ neceſſaria fuit ante legem, ſub lege, & tempore gratiæ.

Tempus autem quo tenetur poſt commiſſum mortale quis conteneri,quantum ad ſurgendum a morte peccati, & vitandum periculum repentinæ mortis ac damnationis, determinatum eſt ad ſtatim: quia nec per momentum tuum eſt,licitumq; ſtare in ſtatu offenſæ & iræ Dei. Quantum autem ad vitandum nouum peccatum tranſgreſſionis præcepti de contritione, tempus eſt determinatum ad articulum neceſſitatis: ſicut in alijs affirmatiuis preceptis contingit. Duplex autem neceſſitas ex ſe cogit ad contritionem. Prima eſt periculum mortis: quia tenetur homo in hac vita conteri. Secunda eſt ſuſceprio vel adminiſtratio ſacramenti, & vniuerſaliter exercitatio cuiuſcunque actus exiſtentis neceſſario hominem ſine peccato mortali: quia niſi conteratur tunc homo,mortale peccatum incurreret. Tertia vero neceſſitas, ſcilicet ex præcepto Eccleſiæ ſemel in anno, ſcilicet tempore confeſſionis, non tute affirmatur: quia ſi attritus (vt prædictum eſt) ſuſcipit ſacramentum pœnitentiæ & Euchariſtiæ, ſatisfacit præcepto Eccleſiæ. Ex hoc autem quod peccata memoriæ occurrunt, ſicut non tenetur ad tunc confitendum, ita nec ad tunc conterendum. Vtrunque enim eſt præceptum affirmatiuum,obligans tempore neceſſitatis: quod non conſtituit memoria. Sed tenetur ſemper ad non approbandum, ad non complacendum: quia iſta ſunt præcepta negatiua, quæ obligant ſemper, & ad ſemper. Dies quoque feſtos ſanctificare noua contritione peccatorum, ſanctum conſilium ac omni obſeruatione dignum eſt, non tamen præceptum: quia nec ex parte contritionis præceptum de contritione determinatur ad diem feſtum, nec ex parte diei feſti præceptum de ſanctificatione feſtorum, determinat ſibi contritionem peccatorum.

CON-

CONTVMAX POTEST EXcommunicari.

CONTVMACIA, pro quanto contra obedientiam iudici debitam tendit, peccatum eſt mortale. In cuius ſignum poteſt contumax excommunicari.

CONTVMELIA QVANDO SIT PECCAtum mortale.

CONTVMELIA (qua quis malum culpæ iniurioſæ in proximum coram profert: puta, Tu es fur) peccatum mortale eſt formaliter ſumpta; quia quantum in ſe eſt, lædit proximum in bono honoris. Dixi formaliter, hoc eſt ex intentione de honorandi: quia materialiter (hoc eſt non ex intentione de honorandi) poſſunt verba contumelioſa etiam abſq; vllo peccato dici, reprehenſionis gratia, vel cum peccato veniali ex leuitate. Memento quoq; hic & vbiq;, quòd huiuſmodi peccata mortalia ex ſuo genere ſunt venialia propter imperfectionem actus, vel quia primi motus, vel quia contumelia in minimo, vel quia materialiter tantum contumelia eſt: niſi fortis notabilis læſio proximi inde ſit.

CONVITIVM DVPLICEM IMPORTAT iniuriam.

CONVITIVM duplicis iniuriæ nomen eſt. Quandoque enim generalem ſonat iniuriam in proximum, coram il latam verbis: ſiue ſignificetur malum culpæ, vt eſſe ſacrilegum, ſicarium &c. ſiue malum pœnæ, vt eſſe cæcum, vel claudum ita quod contumelia eſt ſpecies conuitij. Quandoque autem ſonat iniuriam plurium ſimul vociferantium iniurioſe contra proximum, vt dicatur conuitium quaſi conuocium a multitudine vocum: vt contingit ſępe tranſeunti pauperi a le uibus perſonis iocoſe tamen fieri. Et utroque modo ex ſuo genere formaliter (hoc eſt ex intentione dehonorandi factum) conſtat eſſe peccatum mortale: quia quantum eſt ex intentione actus & loquentis, læditur proximus in honore.

Veruntamen

Veruntamen propter imperfectionem actus (puta quia materialiter tantum conuitium dicitur ſine notabili detrimēto honoris, aut quia non vere conſenſit ut dehonorandi gratia cōuitiaretur, ſed quaſi primus motus fuit quo ad hoc, aut quia in minimo non curauit de honorare) veniale tantum peccatum incurritur. De exemplo autem dicto conuitiantium iocoſe, diximus, vt intelligatur conuitij ſignificatio, non quod iocoſe factum, ſit mortale, communiter enim veniale eſt conuitium iocoſum, ſed quod ſerio & formaliter fit, mortale eſt ratione dicta.

DEBITAM OMITTENS CORRECTIOnem grauiter peccat.

CORRECTIONIS, qua ſubditi a ſuperioribus corrigi debent (ſiue puniendo factis, ſiue increpando verbis, ſiue ſuperiores ſint Prælati Eccleſiaſtici, ſiue Domini ſeculares) omiſſio, quando, ſicut, ubi, &c. oportet, proculdubio peccatum eſt mortale, niſi propter imperfectionem actus ſit veniale: quia præceptum de huiuſmodi correctione, eſt præceptum de actu iuſtitiæ neceſſariæ, ad publicum præcipue bonum. Sed perſpicere in ſingularibus caſibus occurrentibus, ſi nunc huius hæc correctio eſt de neceſſitate iuſtitiæ, non eſt facile: ita quod in generali conſtat correctionem de qua loquimur, non poſſe ſine peccato mortali omitti, quando eſt neceſſaria ad rempublicam ſi correctio incumbit propter bonum publicum: vel ad perſonam priuatam, ſi correctio exigitur propter bonum alicuius priuati: tenetur enim ſuperior ad exercendum iuſtitiam propter vtrunque bonum. Sed quoniam contingit quandoque punitionem, quæ propter bonum publicum eſſet abſolute neceſſaria, propter incidentia non expedire tunc, ſed eſſe differendam (vt Dauid diſtulit punitionem Ioab, qui occiderat duos principes) aut remittendam (ut Dauid pepercit Abſalon qui interfecerat fratrem, & pepercit Nabal) aut aliter commitandam, &c. ideo prudentia quæ circa ſingularia verſatur maximum locum habet circa huiuſmodi correctionis præceptum exequendum. Nec facile damnandi ſunt, qui non om-

nia corrigunt rationabiliter aliquas correctiones omittentes (Isboſeth, quia minus caute increpauit Abner quod ad concubinam patris introiſſet, regnum perdidit. Dauid quia nunquam increpauit Amen ſuum primogenitum de ſtupro ſororis, reprehenditur a ſcriptura) nec facile excuſandi ſunt omittentes corrigere. Ex parte ſi quidem correctoris, ſi conatur ſecundum prudentiam implere correctionis præceptum, in tuto a mortali peccato conſcientia eſt etiam ſi quandoq; erraret, eſſet enim tunc materialiter tantum tranſgreſſor, ſcilicet non ex intentione omittendi correctionem: & uenialiter peccaret, ſicut & leuium correctionem omittendo, propter imperfectionem actus ex parte materiæ.

CORRECTIO FRATERNA EST DE neceſſitate.

CORRECTIONIS fraternæ (qua quiſq; tenetur proſuum corrigere uerbo, quando oportet &c.) omiſſio, poteſt eſſe peccatum mortale, & ueniale. Eſt enim præceptum huius correctionis de præceptis charitatis & eleemoſynę ſpiritalis, & ideo non quilibet uenit corrigendus, ſed indigens correctione eleemoſyna enim non niſi indigenti danda eſt. Eſt quia eſt præceptum affirmatiuum, obligat pro loco & tempore neceſſitatis: quando ſcilicet aliquis morte peccati detentus, probabiliter creditur mea correctione liberandus: ita quod ſi credo, quod ſine mea correctione reſurget (puta quia eſt homo ſuæ conſcientiæ ſeruator) aut nullam habeo probabilitatem, quod ex mea correctione reſurget (puta quia nullam habeo illius notitiam) aut dubito, quod ægre feret correctionem, & blaſphemabit, uel nihil prodero, non teneor ad correctionem fraternam: quoniam tunc non ſumus in caſu neceſſitatis, quando ſcilicet aliquis morte peccati detētus, probabiliter creditur mea correctione liberandus: quia deeſt probabilis credulitas liberationis, uel deeſt neceſſitas meæ correctionis. Imo ſtante iſto caſu neceſſitatis, ſi non ex intentione, ſed ex quadam tepiditate omitteretur correctio, non eſſet peccatum mortale, ſed ueniale: quia in affectu non præponitur bono fratris omiſſio correctionis, ex quo non intendit

tendit omittere illam, ſed materialiter tantum omitteret, niſi tanta eſſet neceſſitas peccatoris ob ignorantiam forte, ꝙ ratione notabilis damni imputanda eſſet omiſſio iſta, & rediret in naturam ſuæ formæ ac ſi fuiſſet ex intentione, vt in alijs peccatis contingit. Eſt ergo omiſſio fraternæ correctionis circa peccata mortalia. tunc tantum mortale peccatum, quando ex intentione fit, in caſu quo creditur opus eſſe illius correctione ad liberandum a peccato mortali, & probabiliter creditur liberatio inde futura: quia tunc tantum fit formaliter contra præceptum correctionis fraternæ, veniale autem, quum vel materialiter omittitur, niſi emergens damnum in mortali naturam reduceret, ut dictum eſt (materialiter autem omittit quicunque in animo fraternæ charitatis bonum proponens quibuſcunque bonis & malis mundi omittit: quoniam talis non intendit ſubtrahere bonum neceſſarium ad ſalutem proximi) uel in alijs non mortalibus omittitur.

Nec mireris, quod in hoc præcepto diximus requiri probabilem opinionem de fructu correctionis: quoniam corrector tenet locum agentis, & corrigendus patientis: actus autem actiuorum fiunt in patiente bene diſpoſito. Et propterea ſicut oportet correctorem ex uoluntate: ſed ratione accipere tempus & locum, & alias occupationes, & diſpoſitiones corrigẽdi: ita nõ ex uoluntate, ſed ratione debet habere ſi eſt fructuoſe ſuſceptiuus ſuæ correctionis: quod eſt habere probabilem opinionem de futuro fructu.

CRVDELITAS EXCESSIVA peccatum eſt.

CRVDELITAS (hoc eſt atrocitas animi in pœnis exigendis) peccatum eſt mortale, pro quanto exceſſum in puniendo ponit, crudelis enim cauſam puniendi habet: ſed modum non habet, peccatq; manifeſte contra proximum, plus puniendo quam mereatur: ultra malam diſpoſitionem proprij animi, qua ſeipſum fœdat crudelitate.

CVRIOSITAS SECVNDVM DIVERSA obiecta dici poteſt vitioſa.

CVRIOSITAS, cum immoderatum ponat appetitum cognoſcẽdi ſiue per intellectum ſiue per ſenſum peccatum eſt: quia plus quam recta ratio dictat, appetitum cognoſcendi protrahit. Non eſt autem mortale peccatum ſi nuda ſit hoc eſt niſi ex adiuncto fiat mortalis, vt ſi curioſitas intantum exorbitet, vt dæmonibus vti velit magiſtris, vel ad periurium ſeu perfidiam inducere velit habentem aliquid in ſecreto, & ſic de alijs quæ poſſunt adiungi criminibus trahentibus curioſitatem ad peccatum mortale.

DECIMARVM SOLVTIO PERNICIOSA ſacrilegium reputatur.

DECIMAS ſoluere omittens vbi cõſuetum eſt ſolui, peccat mortaliter peccato ſacrilegij: quia non reddit debitas res Eccleſiæ, cui tenetur reddere de neceſſitate ſalutis cõſtat enim hoc ex ſuo genere eſſe peccatum mortale,& ſacrilegium, niſi propter imperfectionem actus, vt in alijs contingit. Vbi autem non eſt conſuetum ſolui decimas, non peccat omittens ſoluere, ſalua tamen cura paſtoris ſui, vt habeat vnde viuat honeſte, ſi non habeat reditus vnde viuere ſecũdum quod ſibi congruit, poſſit: quia ad hoc pro ſua rata quilibet ei ſubditus tenetur, nulla ipſi conſuetudine ſuffragante.

DEFENSIO MANVALIS IMMODERATA vitioſa eſt moderata vero permittitur.

DEFENSIO manualis, illicita dupliciter redditur. Primo, ex intẽtione, ſi ſcilicet animo lædendi offenſorẽ fit. Nam defenſio debet eſſe ſuo fine contenta, ſcilicet vt defendat: & præter intentionem defendentis, ſi aliter non poteſt defenſio fieri: niſi lædatur inuaſor, debet illum lædere: ita ꝙ læſio ſequatur ex neceſſaria defenſione. Et hinc peccant mortaliter, qui non curant ſeruare illæſos inuaſores, quum poſſunt aliter defenſionem exercere. Secundo ex immoderamine

ne tutelæ, vim enim vi repellere licet, ſed cum moderamine inculpatæ tutelæ. Et intelligitur de immoderamine ex propoſito. qui enim putat moderate defendere, & præter propoſitũ non aduertendo aliqualiter excedit, aut non peccat, aut leuiter: quum humana actio in exercitatione exteriori accenda non omnimodæ ſubdatur menſura.

DELECTATIO DEBET ESSE DISCRETA, quod ſi modum excedat, vitioſa eſt & damnabilis.

DELECTATIO moroſa (hoc eſt voluntaria delectatio de actu malo cogitato ſine voluntate exequendi cogitatum actum illum malum) exigit ex duplici capite diſcretionem: ſcilicet ex parte conſenſus, & ex parte actus de quo eſt delectatio: qui actus dicitur, & eſt obiectum delectationis. Ex parte ſiquidem actus obiecit, iuxta naturam actus de quo eſt, delectatio iudicanda eſt: ita quod ſi actus de quo quis cogitando delectatur, eſt peccatum mortale (puta adulterium, furtum, homicidium, &c.) ipſa quoque moroſa delectatio eſt peccatum mortale. & ſi actus de quo quis cogitando delectatur, eſt peccatum veniale (puta iocari verbis lætis, comedere laute &c.) ipſa quoque moroſa delectatio eſt peccatum veniale. Ex parte vero perſonæ iuxta veritatem deliberari conſenſus iudicanda eſt. Nam ſi perſona cogitando de actu quantuncunque malo delectetur, non aduertendo ad id, de quo delectatur (ita quod ſi aduerteret, non approbaret) non eſt ibi peccatum mortale, etiam ſi per vnum diem ſic inaduertenter cogitaret & delectaretur; quia non poteſt eſſe mortale peccatum ſine rationabili conſenſu, qui in propoſito deeſſet. Si vero aduertere incepit, & præualente impetu concitatæ paſſionis non plene aduertit: ſed antequam plene aduertat, delectatio facit curſum ſuum: peccatum non mortale. ſed veniale interuenit: quia ſicut inaduertentia excuſat a mortali, quia excuſat a deliberatione: ita non plena aduertentia excuſat a mortali propter eandem rationem, ſcilicet, quia excuſat a deliberatione. ſine plena enim aduertentia non habet humana mens vt deliberet.

ret. In cuius teſtimonium excuſantur a ſomno pollutionis ſurgentes ſi quid mali eis cōplaceat, donec plene aduertant quid eis incumbit, quod enim illi patiuntur propter ſomnū, iſti patiuntur propter paſſionem inuoluntariam. Si autē plene aduertit, & poſitiue conſentit in illā, peccatū tam patet. & ſimiliter ſi poſitiue diſſentit, uirtus iam patet. Sed ſi poſitiue nec cōſentit, nec diſſentit, & tamen in illa cogitatione delectabili perſeuerat, cōuincitur conſentire ex ipſa continuatione delectationis nō prohibitæ a volūtatis imperio quādo potuit, & debuit: quia tunc mens hominis operam dabet actui peccati mortalis quantū eſt parte actus, ſed excuſabatur a mortali, ex eo ꝙ non erat uoluntarius. Accedente autem tempore quo voluntas poteſt prohibere mentem a cōtinuatione huius mali actus, tenetur voluntas prohibere: ſicut teneretur manum cohibere a proſequutione alicuius actus mali, inchoati in ſomno, alioquin ſibi imputaretur tanquam voluntarius. Et vere eſſet voluntarius negatiue & ex negligentia: quia potuit & debuit prohibere, & non prohibuit.

Magna tamen hic opus diſcretione, quum de timoratis conſcientijs agitur. Diſcernere ſiquidem oportet cauſam, quare continuatur illa cogitatio delectabilis. Nam ſi ex complacentia delectationis illius prouenit, quod negligit prohibere continuationem illam, voluntaria fit delectatio, & vere moroſa, ut dictum eſt. Si autem non ex complacentia, ſed ex non æſtimatione commotæ cogitationis, & delectationis negligentia prouenit (puta, quia ſcit voluntatem ſuam conſtantem, & confidit quod propter huiuſmodi commotiones phantaſiæ & concupiſcentiæ non ruet in conſenſum malum) peccat quidem: quia poteſt & debet conari ad repellendum huiuſmodi intima bella & pericula maxima, & quantum in ſe eſt, implere illud, Perſequar inimicos meos, & non conuertar, donec deficiant. Non peccat tamen mortaliter: quia in ueritate iſte diſſentit, uirtualiter ſaltem, imo putat ſe non actiue continuare cogitationem illam delectabilem, ſed ſe pati illam: & tanquam tentationem, non tanquā propriā operationē apprehendit illā: ac per hoc confidēs de non cōſenſu ſuo paruifacit illā cogitationē delectabilē tanquā debilē hoſtē, ad ſui impugnationē. Vnde negligētia iſta nō cadit ſuper actu intrinſeco

trinſeco

trinſeco uolũtatis,ſcilicet cõſenſu uel diſſenſu ad uelle continuationẽ talis delectationis: ſed cadit ſuper conatu ad repellẽdũ illam tãquam hoſtem. Et propterea iſte non perſeuerat in cogitando delectabiliter de illo actu: ſed phantaſia delectabilis moleſtando ipſum perſeuerat in illo, formaliter loquẽdo. Et hæc ex parte conſenſus ſufficiant.

Rurſus ex parte rei de qua eſt delectatio, diſcernere oportet quatuor. Primum an delectatio ſit de opere cogitato, uel de ipſa cogitatione. Verbi gratia: ſi cogitatur bellum aliquod cum delectatione, utroque modo contingit delectari. aliqui enim delectantur de operibus cogitatis: puta de homicidijs, vulneribus, prælijs, incendijs &c. Et hi ſunt qui ſunt affecti ad huiuſmodi facinora. Aliqui autem delectantur de ipſa cogitatione, delectatur enim naturaliter anima noſtra in conferendo, & præcipue noua aut mira, ut teſtantur comœdiæ. Teſtantur & multorum, otia, dum ingrediuntur hortos ſtultorũ. Et ſicut diximus de bello cogitato; ita contingit in materia uenerea & alijs. quidã enim cogitantes de turpibus, nõ delectantur de actu cogitatu, ſed de cogitatione; dum occurrit aliquis ſubtilis modus male operandi; ita ꝙ cogitatio illa tanquã ſubtilis aut mira ſeu noua inhęrẽs animę, parit delectationẽ. Et hoc uidetur accidere præcipue curioſis & affectis ad ſubtiles inuentiones. Aliqui aũt delectãtur de vtroque; ſcilicet de cogitatione & actu cogitato. Et licet difficile alicui uidebitur diſcernere vnde delectatio inſurgat; nõ debet tamẽ difficile videri, ut diſcernat quid mouet ipſum ad cõplacentiam illius delectationis. Nam ſi ſentit ſe moueri ab opere cogitato iã habet moroſæ, delectationis naturã. ſi uero a cogitatione noua aut mira aut ſubtili &c. iã habet ꝙ nõ eſt delectatio moroſa; quoniam moroſa delectatio eſt de opere malo cogitato.

Secundum, an delectatio ſit de ipſo opere malo cogitato, an de modo operandi concogitato. Verbi gratia; occurrit cogitatio de furto uel rapina, & concurrunt cogitandi multi miri modi rapiendi uel furandi. Nam ſi delectatio ſit de furto uel rapina, eſt moroſa. Si uero de miris & ſimilibus modis non eſt delectatio moroſa; quum modi iſti ſint admirabiles, & naturaliter delectabiles cogitanti animę. Tertium eſt inter cogitatum malum opus ſimpliciter & abſolute, uel relatũ ad

cogitatẽ. Stat enim ꝙ opus eſſet peccatum alicui, & alteri nõ. Et hinc diſcerne tria; Primo ꝙ vidua quæ delectatur de præteritis actibus coniugij, non peccat mortaliter: quia delectatur de operibus ſibi licitis ꝓ tẽpore quo fuerũt licita. Plus eſt enim explicite approbare, quam delectari: ſed conſtat quod vidua licite approbat præteritas delectationes: ergo, Peccat tñ venialiter in huiuſmodi memoria. qa caret tam neceſſitate q̃ pietate huiuſmodi delectatio. Secundo, quod quamuis licite cupiat quis delectari cum aliqua muliere conditionaliter. ſ. ſi eſſet vxor ſua (quia tale opus tali cõditione relatũ ad ſic cupiẽtẽ, eſt licitũ) delectatio tñ volũtaria, quã iſte in præſenti acciperet de tali opere cogitato cum illa, eſſet delectatio moroſa: quia præſens delectatio nõ fert̃ cũ cõditione, ſed de facto habetur ſine cõditione: deſideriũ aũt eſt, ꝙ cũ cõditionali fertur ſuper opus. Vnde religioſus, etſi non peccat mortaliter cupiẽdõ delectari cum muliere ſi eſſet ſua vxor, peccat tamen mortaliter voluntarie ſe delectando in actu carnali cogitato cum illa ſi eſſet vxor ſua, propter dictam rationem: quia conditio excuſat deſiderium futuri, ſed non delectationem præſentem. Tertio, quod vir cogitans de vxore abſente, & actu coniugij, & voluntarie delectatur de illo, non incidit in moroſæ delectationis crimen: quia de actu ſibi licito tunc delectatur abſolute: quamuis peccet venialiter: quia nec neceſſitas nec pietas ſuadet ſibi talem mentis occupationem. Quartum eſt (quod a principio diximus) inter obiectum, & obiectum. Nam ſi opus cogitatum delectans eſt veniale, delectatio erit venialis: & ſi mortale, mortalis. Et hinc fit, vt voluntaria delectatio de muliere pulchra viſa vel videnda, non niſi veniale peccatum ſit: quia videre mulierem pulchram, non plus quam veniale peccatum eſt. Voluntaria autem delectatio de muliere pulchra libidinoſe amplexata, ſeu oſculata, vel amplexanda, ſeu oſculanda, peccatum mortale eſt: quia huiuſmodi amplexus & oſcula, peccata mortalia conſtat eſſe.

Aduerte demum diligẽter pie lector, ut hæc quæ diximus, formaliter intelligas. nõ decet enim loqui docẽdo niſi formaliter. Excuſamus ſiquidem multa ſtando infra terminos, de quibus eſt ſermo. quæ tamen aliunde poſſet damnari. Verbi gratia: dicimus quod memoria delectabilis in vidua excuſat:

verum

verum eſt, ſi nihil aliud adiungatur: ſed ſi adiunxeris, quod hinc inuidua inſurgunt in concupiſcibili ſi appetitus, aut in carne commotiones oportet ad regulas de annexis malis aut periculis recurrere. Et ſimile eſt de alijs iudicium.

Circa moroſas delectationes notato adhuc tria: ſcilicet occaſionem, libertatem, & intentionem. Poteſt ſiquidem occaſio delectationis eſſe voluntaria & licita: ut quum quis gratia componendi prædicandi, diſputandi, conſulendi, vel ex audientia confeſſionum cogitat aliqua vnde delectatio ſurgit. Vel voluntaria & non licita: vt quum quis ex vanis & ſenſualibus verbis dictis aut auditis, vel ex uano viſu aut tactu incidit in huiuſmodi delectationes. Vel inuóluntaria: vt quū ſeſe offerunt præter intentionem huiuſmodi phantaſię delectabiles. Hinc enim fit, ut quum homo aduertit ſe huiuſmodi delectabilibus inuolui, & negligentis eſt: magis imputetur negligentia illi qui ex occaſione voluntaria & illicita, quam illi qui ex inuoluntaria: & minime imputetur illi qui ex occaſione neceſſaria aut pia in delectationes huiuſmodi incidit.

Inter ſubiectionem quoque corporis vel patris ſenſualis ad rationem, differentia eſt: quod corporis partes (puta manus & pedes) obediunt ſeruiliter, hoc eſt abſque libertate. Moueo enim manum quando volo, & verſus partem quam volo, nulla exiſtente in manu libera exiſtentia. Appetitus autem ſenſualis obedit quidem rationi, ſed politice, hoc eſt cum libertate reſiſtenti. Habet enim proprium motum ac impetum quo concupiſcit aduerſum ſpiritum. Et hinc fit vt non ita imputetur motus delectationis homini, ſicut imputatur motus manus: & nō ſit ſignum ſufficiens ad probandum conſenſum tacitum ſola perſeuerantia delectationis poſt aduertentiam ſicut perſeuerantia motus, manus ſufficit ad conuincendum conſenſum aduertētis. nam pars ſenſualis poteſt perſeuerare, ex proprio impetu: quod non habet locū in manu. vnde ſimilitudo quæ data eſt ſuperius in conti nuatione motus manus, & continuationem motus delectabilis poſtquam homo plene aduertit, intelligit quatenus iſte motus pendet ex ratione: ita quod poſtq̄ homo plene aduertit, & adhuc perſeuerat in cogitione delectabili & opere malo vt ſic, conuincitur conſentire in delectationē, pro quāto delectationis motus pēdet ex ratio-

ne,& non abſolute. Intẽtio deniq; hominũ contuẽda eſt quo tendit. Nã poſtquam plene aduertit, ſi negligit ut delectetur de illo malo opere, cõmittit formaliter peccatum delectationis moroſæ. Si autem negligit quidem, ſed non ut delectetur de illo malo opere cogitato, ſed ex quadam tepiditate, ſeu aliquo huiuſmodi, non incurrit formaliter delectationẽ moroſam: ac per hoc non peccat mortaliter, niſi exorbitatio fuerit tanta ut quaſi ideo neglexerit ut delectetur. Nã ſicut detrahẽs nõ intentione detrahendi, non peccat mortaliter, niſi læſio famæ fuerit tanta ut quaſi intenderit ille detrahere, dum nõ curauit tantam læſionẽ famæ inferre; ita qui negligenter ac per hoc materialiter delectatur de malo opere cogitatio nõ vt delectetur de illo, non peccat mortaliter, niſi inuolutio fuerit tãta, ut redeat in naturã ſuæ formæ: ut quaſi ideo neglexerit ut delectetur, dum non æſtimauit tam notabiliter ſe tali delectabili inuolui. Et hinc habes, vnde poſt plenam aduertentiam multas negligentias excuſes a peccato mortali, quia paruæ ſunt in his præcipue q habitualiter in animo gerũt ſe potius vell e mori q̃ peccare mortaliter. Si.n. cõtingit hoc eſſe negligentes in huiuſmodi cognitationibus delectabilis, non eſt eorũ negligentia ex affectu ad delectationem de illo malo opere. ꝙ cogitatur. Nec detinentur a tali delectabili ut ſic, ſed magis ab aliqua paſſione concupiſcentiæ, quæ ſine tali delectabili detineret. Et, ut puto, nunquam aut rariſſime ſic habituati, in antedictã negligentiam mortalẽ incidunt. Et hæc ita accipiantur ad excuſandum, ut non foueant ad negligendum.

DERISIO IN PROXIMVM VERSA QVEMadmodum diuerſimode fieri poteſt, ita diuerſimode damnande eſt.

DEriſio ſeu irriſio quæ uerbis aut cachinis, ſubſannatio quæ naſo rugato, illuſio quæ factis fit, pro quanto quandam deſpectionem proximi importat, peccatum eſt: quia rationi recte aduerſatur, ut ad hoc paruipendatur, proximus ut erubeſcat. Eſt autem quandoque ueniale peccatum: ut quum iocoſe quis parum aut de paruo deridetur: parua enim erubeſcentia quaſi pre nulla reputatur. Et quãdoq; mortale: ut quũ

in

in iocũ deducitur quis, quaſi non ſit tanti ut debeat æſtimari. Interuenit ſiquidem tunc maximus illius contemptus, & maior q̃ in contumelia & detractione: quia licet contumelioſus deprimat honorem,& detractor famam, neuter tamen ad tantum perſonæ contemptum peruenit ad quãtum uenit irriſor, pro fatuo aut nihilo habens & haberi uolens eum quem irridet,ut erubeſcat comparerẽ inter homines. Et hoc ẽt peccatũ graue ualde,intellige ẽt formaliter,hoc eſt quando fit ex intẽtione irridendi.quod eſt tanto grauius, quanto de uirtute maiore,aut perſona maior deridetur. ut quum deridet iuſti ſimplicitas aut pſona in exemplum Eccleſiæ poſita, &c. Quod ſi in Deum & ſanctos fiat non eſt ſimplex irriſio, ſed blaſpemia ut patet ex ſupradictis.

DESPERATIO EST OBIECTVM FIDEI & per conſequens damnabilis.

DESPERATIO, qua quis deſperat,ſeu non ſperat conſequi futuram beatitudinem,peccatum mortale eſt quia eſt omiſſio actus neceſſarij ad ſalutem æternam, impoſſibile eſt enim ſine ſpe operari ad tam excelſum præmium conſequendum ſicut ſine fide.

FAMAM PROXIMI QVALITERCVNque denigrans mortaliter peccat.

DETRACTIO, qua quis famam abſentis denigrat, peccatum mortale eſt:quia contra magnũ proximi bonum famam ſcilicet, tendit formaliter ſumpta:hoc eſt ex intentione lædendi famam:ſiue fiat dicendo verum, ſiue falſum, ſiue aſſerendo,ſiue referendo, ſiue addendo, ſiue minuendo, ſiue interpretando,ſiue tacendo; & quouis alio modo. Si vero non formaliter quis detrahat (hoc eſt non ex intentione lædendi famam proximi, ſed loquacitate.aut, &c.) non eſt peccatum mortale,quia non niſi materialiter detrahit:niſi adeo notabiliter inde lædatur fama proximi, ut actus redat in naturam ſuæ formæ, dum non curauit cauere a tanta proximi læſione. Similiter peccatũ veniale eſt, ſi detractio ſit formalis; ſed

in mi-

in minimo: quia minimum quaſi pro nihilo accipitur a ratione. Simile autem eſt iudicium de auditione detractoris ſcilicet, quod ſi ex complacentia infamiæ proximi audit, peccatum eſt mortale. Et ſi non malo animo audit, vel peccatũ non eſt: vt ſi neceſſitate aut pietate audit, vel eſt peccatum veniale: vt ſi ex leuitate audit: niſi ipſius auditio famam proximi notabiliter læderet: quod tunc poſſet contingere, quando auditio eius cauſa eſſet auditionis aliorum, vnde notabiliter læderetur fama proximi. In hoc autem & ſimilibus caſibus valde per accidens (quoniam & ipſe materialiter tantum audit, & materialiter tantum cauſat auditionem aliorum) ſiſte pedem, & noli præcipitare ſententiam, etiam ſi proximi fama notabiliter fuerit læſa: quoniam ſi ipſius audientis animus purus fuit, non apparet huiuſmodi negligentia mortalis cuius malum ſi aduertiſſet, effugaſſet.

Ponitur quoque triplex caſus, in quo materialiter (hoc eſt non malo animo) audire detractionem, poteſt per accidens eſſe peccatum mortale. Primus eſt, ſi audiens poteſt & debet ex officio vel corrigere detractorem, vel obuiare detractionis. Secundus eſt, ſi audiens poteſt & debet obuiare, ſed ex timore humano omittit. Tertius eſt ſi articulus neceſſitatis alicuius magni mali ex huiuſmodi detractione ſubſequẽdi obligat ad obuiandum, quicquid ſit illud magnum malum, ſiue infamię, ſiue damni in rebus temporalibus, ſiue vulnerum, &c. Tunc enim audiens, tenetur obuiare ſi poteſt, ex communi ratione qua quis tenetur paſcere fame morientem, & eos qui actualiter opprimuntur ſubleuare: præcipue quum ſolo verbo reſiſtatur detractionis gladio. Et in his caſibus rectæ rationis iudicio relinquitur determinandum quando, vbi cui, & quomodo reſiſtendum eſt: quoniam de præcepti affirmatiui exequutione agitur. Et prælati prudentia opus eſt in primo caſu. In ſecũdo vero timor humanus oportet quod ſi mortalis, ſi mortale peccatum erit tacere. In tertio quoq; & neceſſitas penſanda eſt qualis ſit, & reſiſtendi facultas, & fructus: & ſi conſtat detractionem eſſe falſam: ne ſi uera ſit, dum arguitur, in peius emergat, dum vel non falſa vel vera comprobabitur.

Detrahere ſibi ipſi (hoc eſt infamare ſeipſum) peccatum eſt mortale ex ſuo genere grauius, quam detrahere proximo,

quantum

quantum magis tenetur diligere famam ſuam propter Deum & commune bonum, quam proximi. Nec excuſatur a peccato mortali propter metum aut tormenta: quoniam ſicut nullus metus nullumque tormentum excuſat a vulneratione aut occiſione ſui, ita nec ab infamatione ſui. Quamuis enim pati detrimentum famæ propriæ, ſit in proprio arbitrio conſtitutum, ſi in aliorum malum non redundat, ſicut pati vulnera & mortem: inferre tamen ſibi ipſi damnum famæ, crimino ſum eſt, ſicut vulnerare aut occidere ſe. Et ſi in iudicio propter tormenta hoc fit, duplicatur iniquitas: quia adiungitur mendacium in iudicio pernicioſum.

DISPVTANS DE FIDE TANQVAM IN ea dubitans & hæſitans, mortaliter peccat.

DISPVTARE de fide, dubitando de veritate fidei, peccatum eſt mortale: quia dubius in fide, infidelis eſt. Ad cõfutandos vero errores, niſi rationabilis cauſa ſubſit, vel gratia exercitij, coram ſimplicibus peccatum eſt imprudentiæ: quia periculoſum eſt ne in uacillationem inducantur, ex hoc ipſo quod audiunt aliquid apparens contra ea quę ſunt fidei. Et laicis nihilominus peccatum eſt diſputare de fide publice uel occulte c. quicunq; de hæret. lib. 6. Et quia contra faciens excommunicari mandatur, peccatum mortale eſſet, ſi laicus ſciens ſibi ſub tali tantaq; cenſura illicitam redditam diſputationem huiuſmodi, nihilominus præſumeret de fide diſputare.

Diſcordia diuerſimode ſumi poteſt.

DISCORDIA, qua quis voluntati alterius de bono diuino aut humano cui debet cõſentire, ſcienter & ex intẽtione contrariatur, peccatum eſt mortale ex ſuo genere: quia contra charitatis concordiam directe eſt. Notanter aut dicitur cui debet conſentire: quia diſcordię completum peccatum tollit concordiam, non quacunque, ſed debitam, quæ ſcilicet ex debito eſt aut eſſe debet inter proximum & ſe, aut alium. Si enim nolit concordare cum proximo ad bonum ſupererogationis (puta ad ingrediendum ſimul religionem) non pertinet ad

ad diſcordiæ vitium: quia non tenetur conſentire ad tale bonum. Inuenitur tamen diſcordiæ peccatum veniale propter imperfectionem actus: vel ex parte volentis: vt in primo motu diſcordiæ: vel ex parte materiæ, vt ſi tollat concordiam in minimis. Minima autem in propoſito ſunt, quæcunque non ſunt neceſſaria ad ſalutem: vt ſi diſcordet aliquis a voluntate dicendi veritatem pure officioſam, hoc eſt cuius mendacium eſſet peccatum veniale, & ſic de alijs.

Inuenitur rurſus diſcordia per accidens, hoc eſt non ex intentione: hoc eſt quum quis diſcordat quidem ab altero, ſed non vt diſcordet, ſed vt non minus recte aut vt rectius velit ſeu operetur. Interuenit ſi quidem tunc ſolummodo diſcordia materialiter: quia formaliter vterq; tendit ad bonum. Et tunc aut non eſt peccatum, ſi vterque prudenter ſe habet. Aut contingit peccatum, vel ex parte uolentis quantum ad modum, ſi nimis inhæret propriæ ſententiæ. Vel ex parte materiæ, ſi erraretur in ijs, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis. Et in vtroque caſu tantum culpæ vel excuſationis habet induratio in primo: aut error in ſecundo. ſi enim pertinacia illa eſt venialis, non niſi peccatum incurritur ueniale. Et ſimiliter ſi error ille excuſabilis eſt propter ignorantiam excuſatam (puta quia non tenebatur illud ſcire) excuſata erit diſcordia huiuſmodi. Conſiderandum demum eſt in ijs quæ ſunt per accidens, damnum ſeu nocumentum conſequens (ſicut de detractione materialiter dictum eſt) antequam iudicium feratur de mortali peccato.

DISPENSATIO NON DEBET ESSE LEuis & abſq; cauſa rationabili.

DISPENSARE in lege ſiue voto & ſimilibus, abſque rationabili cauſa, peccatum eſt: quia actus eſt voluntarius diſſonus rationi rectæ. Eſt autem veniale huiuſmodi peccatum in paruis.

In ijs autem quæ notabilia ſunt, conſiderandum eſt ſi aliquid interuenit contra diuina præcepta, ſeu bonos mores, vel non: & ſic iudicandum eſt de mortali, vel non mortali. Verbi gratia: ſi abſque rationabili cauſa diſpenſetur quis, vt habeat multas

multas Eccleſias, & patet aut creditur uel probabiliter dubitatur inde prouenire, quod Eccleſiæ priuantur debitis curis animarum, peccatum mortale proculdubio incurritur: quia contra diuinum ius eſt, ut priuetur Eccleſia debita cura animarum. Et ſimiliter ſi abſque rationabili cauſa diſpenſaretur, ut multa Eccleſiaſtica beneficia cum exceſſiuis prouentibus unus haberet, peccatum mortale eſt: quia contra naturale ius eſt, ut communia bona (qualia ſunt beneficia Eccleſiaſtica) ita iniquie diſtribuantur, ut unus ebrius ſit, & infiniti eſuriant.

Idem autem eſt iudicium de diſpenſatione in uoto ſeu iuramento: quia ex diuino iure obligant. Nec eſt tutus cõſcientia quo ad Deum, qui diſpenſatur in iſtis ſine rationabili cauſa etiam a Papa motu proprio & certa ſcientia, & de plenitudine poteſtatis: quia Papa non habet poteſtatem in deſtructionem, ſed ædificationem corporis Chriſti.

DIVINATIO IN QVANTVM DIABOLICO innititur auxilio, peccatum mortale eſt.

DIVINATIO, pro quanto ſignificat indebitam uſurpationem cognitionis futurorũ euentuũ uel præteritorũ, aut præſentium occultorum, peccatũ eſt: quia contra rectã rõnẽ eſt. Et ex ſuo genere mortale inquantum dæmoniacus innititur auxilio. Contingit tamen frequenter eſſe ueniale propter imperfectionem actus. Vel quia actus dæmoniacus non eſt ſecundum ſe, nec ex intentione tacita uel expreſſa exercentis illum: ut contingit in multis uanis, puta libro fortunæ, omnibus, &c. Vel quia non putatur actus dæmoniacus: ut cõtingit multis, in quibus ſola uanitatis deformitas apparet: puta in apertione librorum, & ſimilibus, quæ ex fortuna, ſeu caſu creduntur. Pro generali ſi quidem regula habendum, eſt quod ubi nulla interuenit dæmonis inuocatio, nec explicita, nec tacita, & non eſt mala intentio, non incurritur mortale peccatum. Excluditur autem tacita dæmonis inuocatio, quando nulla re aut uerbo quis utitur, ut inſtituta ab aliqua ſecreta cauſa: quod tunc fieret, quando quis uteretur aliqua re aut uerbo quaſi habente uirtutem ad affectum aliquem, ad quem

conſtat

conſtat nec naturalem nec diuinam habere virtutem. Tunc enim tacite conſentit in dæmoniacum auxilium: quia ad virtutem illius tacite recurrit, dum ſic vtitur re aut verbo illo. Vbi quoq; tacita interuenit dæmonis inuocatio, ſi cognita aut credita, aut dubia eſt, peccatum eſt mortale: vt patet. Si vero ignota eſt, & cum hoc ſi crederetur eſſe, non fieret, nõ eſt mortale peccatum: quia proprie loquendo non inuocat iſte dæmonem tacite, niſi materialiter & in voluntarie: quod non facit hominem ſocium dæmoniorum. Et iuxta has regulas iudica etiam ſortes.

DOCTORARI NON POTEST QVIS INſufficiens abſque peccato.

DOCTOREM fieri aut facere inſufficientem, notabiliter peccatum eſt: quia actus voluntarius caret debita ſibi materia: & quia iniuria per hoc fit omnibus quibus ille propter doctoratum præponitur, & quo ad honorem, & quo ad locum. Ex his tamen quia non notabiliter alij inde læduntur (non multum enim videntur homines æſtimare hoc) non video peccatum mortale. Sed gratia materiæ videtur peccatum mortale: ſi de Medicinę vel Theologiæ doctoratu ſit ſermo: quia eſt factum pernicioſum quantum eſt ex ſe: quoniam eo ipſo quod aliquis conſtituit aliquem doctorem in Medicina, approbat & proponit illum vniuerſo mundo in medicum: doctorare enim, eſt approbare publice ſcientiam in illa facultate. Et propterea quantum eſt in ſe, publicat, teſtatur, & approbat coram omnibus, quod ad illum vt medicum omnes pro ſanitate confugere poſſunt, ac per hoc mendacium pernicioſum facto committit, exponendo periculo uitæ corporalis, &c. omnes recurrentes ad illum ignorantem. Et ſimile eſt de doctore in Theologia, qui eſt uelut medicus animarum, approbatur nanque, quod omnes ad illum ut ad doctorem Theologiæ recurrere poſſunt. Et ſic non ſolum populares, ſed presbiteri habentes curam animarum confidunt de ſcientia illius magiſtri (& inde deciduntur erronee caſus conſcientiæ, inde docetur falſa, &c.) dicunt pro autoritate, Magiſter in Theologia dixit, &c. Quia ergo quantum in ſe eſt, in periculum

riculum corporum vel animarum agitur,& datur opera rei illicitæ conſtituendo inſufficientem doctorem, ideo pernicioſum factum hic inuenitur: ſicut eſſet pernicioſum mendacium teſtificari populo, quòd hic eſt ſufficiens ad mendendum,& ille ad inſtruendum animam.

De doctoratu vero in alijs materijs non apparet ſimile periculum. Nam de doctoratu in artibus, nulli videtur imminere periculum. De doctoratu uero in Iure, raro videtur periculum: quia niſi aliter ſciat eſſe doctus, non facile credit quis illi ſuam cauſam: medicum autem quum infirmus audit, propter ingentem ſanitatis ſpem & miſeriam infirmitatis ſtatim rogat. Et rurſus in cauſis ciuilibus poteſt adhiberi remedium ſi aduocatus errauit: ſed in cauſa ęgritudinis agitur de vita aut ſanitate irreparabili &c. Graue tamen peccatum incurrit in iuris doctoratu huiuſmodi. Et quamuis mortale non definiam, non tamen omnino excuſo a mortali: quia quantum in ſe eſt, periculo exponit clientulos.

DOLI EXEQVVTIO PROXIMO NOCIua, vitioſa eſt & damnabilis.

DOLVS (hoc eſt aſtutię exequutio, ſiue per verba, ſiue per facta ad decipiendum ordinata) peccatum eſt, uere prudentię contrarium. Et iuxta ſubiectam materiam poteſt eſſe mortale uel ueniale, ſicut deceptio ad quam aſtutia machinatur. Si enim intenditur deceptio pernicioſa, eſt peccatum mortale: ſi uero officioſa aut iocoſa, eſt peccatū ueniale.

DVELLVM NON POTEST LICITE vel iniuſte indici.

DVELLVM (hoc eſt ſingulare bellum eſt condicto) indicere, peccatum mortale eſt: quia eligitur percuſſio proximi,& expoſitio proprię & alięnæ uitę periculo mortis, abſque ſufficiente talis belli cauſa.

Suſcipere autem ſeu acceptare duellum, uel pro manifeſtatione ueritatis, peccatū mortale eſt: qa cōtra rōnē rectā eligitur percuſſio proximi, periculum uitæ, & diuini fit uſurpatio

iudicij cum tẽtatione Dei, & inducitur in teſtimonium quod non eſt teſtimonium, & diabolica adinuentio impletur. Vel ad oſtentationem virium, peccatum quoque mortale eſt: quia contra rectam rationem eligitur percuſſio proximi cum periculo vitæ, vt patet. Et per eandem rationem peccant mortaliter bellantes decem hinc & decem inde: vt quandocunque ſpectaculi gratia tempore belli fit. Non enim excuſantur propter tempus belli, quaſi ſit partialis conflictus cum hoſtibus: quia non habet locum finis belli in huiuſmodi partiali certamen. Non enim ordinatur conflictus iſte ad debellandum vel minuendum hoſtis virtutem, ſed ad hoſtentationem hominum. Vel ad euitationem ignominiæ (quaſi vilis & degeneris animi reputetur niſi acceptet duellum) peccatum quoque mortale eſt eadem ratione: quia contra rectam rationem non vulgarium ſed ſapientum, eligitur percuſſio, periculum &c. vel ad terminandam litem ciuilem vel criminalem, peccatum quoque mortale eſt: quia non eſt proportionatum mediũ ad terminandum litem armata pugna percuſſiua &c. Licitum tamen eſt ſuſcipere duellum autoritate principis, quando accuſator materiali gladio iudicis iniuſte me petit mutilando vel occidẽdo: quoniam inuaſus gladio poſſum me gladio tueri. Et ſimiliter licitum eſt reſoluere bellum iuſtum in duellũ, quando pars habens iuſtum bellum videt ſe aliter ſuccumbere, vtitur enim viribus ſuis vt melius poteſt. Et ſi hæc ſic breuiter dicta non penetras, vide diffuſe a nobis ſcripta in commentarijs ſecunda ſecundæ diui Thomæ in fin. xcv. quæſtio. Vnde principes concedentes duellum (vt communiter accidere videtur) petet peccare mortaliter. Secus autem eſſet, ſi ex rationabili cauſa permitterent, ſicunt permittunt meretrices, quoniam non peccarent.

EBRIETAS QVANDO SIT PECCATVM mortale.

EBBRIETAS præcognita & volita propter delectationẽ in potu vini immoderato, peccatum mortale videtur: quia contra rectam rationem violenre imponit quis ſibiipſi neceſſitatem vinculi tollentis vſum rationis. Ebrius enim non

non ſolum eſt abſque actuali vſu rationis. vt otioſus: & abſque ſoluta ratione, vt dormiens, ſed neceſſitatem habet permanendi in vinculo rationis, propter quam differt a dormiente, a quo etiam differt: quia ſomnus eſt priuatio naturalis, ebrietas vero violenta, vt pote ægritudinalis perturbatio exiſtens. Notanter autem dicitur pręcognita & volita: quia ebrietas niſi intenta ſit, non eſt ebrietas formaliter, ſed materialiter tantum. Dicitur quoque propter delectabilem potum vini: quia ſi quis ex intentione inebriaretur ex diſpoſitione artis medicinæ propter ſanitatem, non eſſet ebrietas peccatum, etiam veniale, quia non eſſet ebrietas formaliter: nec eſſet ibi immoderatus, potus: quia homini ſic diſpoſitio potus inebrians eſſet moderatus. Et rurſus recta ratio habet, vt homo imponat ſibi neceſſitatem permanendi ad breue tempus puta diem &c. ſub vinculo violento rationis vſus, vt poſtea poſſit ratione in corpore ſano diutius vti, quam habet corpus infirmum: ſicut liceret vti opio, & alijs ſtupefacientibus, impedientibus rationis vſum.

Ebrietas inculpabilis excuſat peccatis ex ebrietate commiſſis: quia tunc inuoluntaria ſunt. Si autē eſt culpabilis, alleuiat quidem peccata ex ipſa ſequentia, quia ſunt minus voluntarie, ſed diuerſimode: nam peccata præuiſa, quia ſolitus eſt ebrius talia peccata commutere, excuſatur a tanto: ſed non a ſuis ſpeciebus, quia voluntaria ſunt in ſua cauſa, ſcilicet ebrietate. Non præuiſa autem, excuſantur a ſuis ſpeciebus, ſed aggrauant ebrietatis peccatum: vtpote illius mali effectus.

Ebrietas non plena (quando aliquis vini redditur nimis lætus, aut turbatur in phantaſia: dum videtur ei quod domus gyretur, aut huiuſmodi aliquid incurrit: non tamen perdit vſum rationis) peccatum proculdubio graue eſt, niſi cauſa medicinæ fiat: quia immoderatus eſt potus ſecundum quantitatem vel qualitatem, & hoc ſi aduertenter aut negligenter accidit. Peius tamen ſi ex intentione. eſt enim tunc prope mortale, non tamen eſt mortale, quia nec attingit ad completam ebrietatis nec rationem, notabile damnum rationis eligitur.

ELIGENDVS IN PRAELATVM ECCLEſiaſticum duabus debet pollere virtutibus.

ELECTIO Eccleſiaſtici paſtoris debet in foro conſcientiæ fieri de homine habente duas conditiones. Prima eſt, quòd ſit bonus, hoc eſt ſine peccato mortali propter hoc enim dominus ter Petrum interrogauit ſi haberet charitatem: Secunda eſt, quod ſit melior cæteris cognitis, qui poſſet eligi & haberi. Melior autem, non quantum ad bonitatem vitæ, ſed quantum ad regimẽ illud nunc & hic reſpectu talium ouium, & reliquis particularibus occurrentijs penſatis. Exiguntur autem intantum ambæ conditiones, vt neutra earum poſſit ſcienter omitti ſine peccato mortali, Scienter autem dico, hoc eſt ſecundum conſcientiam eligentis tenetur enim eligens, ſi abſque peccati mortalis incurſu vult eligere tenere ſecundum ſuam conſcientiam, quod ille quem eligit, ſit in gratia Dei, & quod ſit ad tale officium, in hoc loco, hoc tempore &c. melior omnibus, quos nouit, poſſe haberi pro tali cura: Et ratio primi eſt: quia exiſtens in peccato mortali eſt indignus prælatione Eccleſiaſtica, vtpote non diligens Chriſtum ſuper omnia: ac per hoc impotens paſcere Chriſti oues ex ſua vita, quod præcipue exigitur in paſtore. Ratio ſecundi eſt: quia poſtponere meliorem minus bono in huiuſmodi, non eſt ſine crimine acceptionis perſonarum, dum perſona præponit cauſæ.

Et ſcito hic idem eſſe iudicium de prouiſore: hoc eſt de illo qui per viam prouiſionis abſq; electione facit paſtorem. Secus autem eſt de confirmatore: quoniam confirmator non eligit paſtorem, ſed electionem ſupponit. Et ſi dignus electus eſt, ſufficit ei. Et melior cæteris ille haberi poteſt ex hoc ipſo, quod electoribus ſolus iſte præ cæteris gratus nunc eſt: eſt ſi quidem conditio iſta multum faciens ad cauſam. Prælatus enim minus idoneus. gratus tamẽ ouibus, melior eſt illis præla to magis idoneo, & minus illis accepto: quoniam ibi claritas coaleſcit, hic periculum operandi ex metu &c. Si vero plures ſunt nominati, & liberum eſt confirmatori eligere inter illos in quem conſentiat, tenetur inter illos meliorem ad hoc præferre: vt de electore dictum eſt eadem ratione. Et

hęc

hæc quo ad ſecundam conditionem intellige, conſiderato affectu & reſpectu ad bona temporalia (gradum: ſ. celſitudinē, honorem, diuitias &c.) quatenus ſunt communia Eccleſiæ bona diſtribuenda inter Eccleſia membra: ſic enim habet in huiuſmodi electionibus locum acceptio perſonarum, qua iniuria irrogatur digniori ſi poſt habetur. Et hæc dico, propterea, quia ſi in electionibus ſpectaretur ad ſpiritale tantum officium ad quod eligitur, quum eligatur ad onus, ceſſat ratio ininriæ reſpectu dignioris; & ſufficeret eligere dignum, ſicut in cæteris oneroſis officijs credimus ſufficienter prouidiſſe, ſi eligimus dignum. Et ratio quare poſtponeret digniorem, eſſet; quia non tenetur eligere digniorem, quamuis melius faceret, ſi digniorem ad hoc eligeret. Vnde paulus Apoſtolus quales debeant paſtores eligi, deſcribens ad Titum & Timotheo nunquam meminit conditionis comparatiuæ, ſclicet ꝙ ſit cęteris magis dignus; ſed tantum cōditionum poſitiuarum quæ requiruntur ad hoc quod ſit idoneus Epiſcopus quia tūc Epiſcopi non beneficium, ſed officium habebant; & quia ad id quod eſt per ſe, reſpiciebat Apoſtolus. Ex quibus patet non eſſe ex ſuo genere peccatum mortale poſtpoſito digniore eligere uere dignum in Eccleſiaſticum paſtorē; quia ex hijs quę ſunt per ſe iudicanda, ſufficit eligere ſufficientem ad onus tale ſpirituale & ad diſpenſandum temporalia: quoniam ſecundum ueritatem etiam ad oneroſum officium reſpectu temporalium eligitur conſequenter.

Electio ſecularis officialis (ut prętoris &c.) debet de perſona ad officium illud idonea fieri: ita ꝙ appoſitum ſcienter aut negligenter faciens, peccat mortaliter, propter nocumentum reipublicę, quod ex inepto rectore incurrere oportet.

Ad eligendum autem meliorem ad hoc, quamuis forte teneatur, qui poteſt, non tamen uideo uinculum peccati mortalis ſi placet ſibi ſufficere idoneum; quoniam non uideo hic acceptionem perſonarum; quia nec uideo habere hic locum iuſtitiam diſtributiuam, quum officium hoc non detur ciui ut patri communitatis. Et ſimiliter non exigitur, quod credatur abſque peccato mortali; quam non fiat paſtor ouium Chriſti, ſed cuſtos pacis humanę in republica.

Et electiones quę in communitatibus ſecularibus fiunt de

ſuis officijs diſtribuendis ſuis ciuibus (ſiue ſit prætura, ſiue quodcunque aliud notabile) regulari debent ſecundum regulas iuſtitiæ diſtributiuæ.

Et ſi non vult errare qui neſcit huiuſmodi regulas, det votum ſuum illi qui magis idoneus eſt ad hoc inter eos, qui digni ſunt & poſſunt præponi. Quod ideo dico: quia ſi is qui vere eſt dignior, non poteſt præponi quia alijs non placet, eligendus eſt dignior inter illos dignos qui poſſunt haberi. Qui autem contra iuſtitiam diſtributiuam votum dat, peccat mortaliter, niſi propter imperfectionem actus excuſetur: ſicut in alijs vitijs contingit.

ELEEMOSYNA DVOBVS CASIBVS eſt neceſſario non omittenda.

ELEEMOSYNAM non facere, eſt peccatum mortale in duobus tantummodo caſibus. Primus eſt, ſi quis habet de ſuperfluo naturę & perſonæ. Et tunc quia præceptum hoc (.ſ. quod ſupereſt, Eleemoſynam dare) eſt affirmatium, & obligat pro loco & tempore &c. propterea fidei ac prudentiæ illius qui ſuperfluum habet, commiſſum intelligitur: quando & quibus actualiter diſpenſet illud ſuperfluum. ſimul vel ſucceſſiue, vt melius ſibi videbitur.

Secundus eſt, quum apparet pauper in extrema neceſſitate conſtitutus, iuxta illud Ambroſij, Paſce fame morientem: ſi non pauiſti, occidiſti.

Et in primo caſu intellige duo. Primo, ſuperfluum non conſiſtere in puncto: quoniam ſicut multis ablatis ab aliquo, non cenſetur quis indigens: ita multis adiunctis non propterea ſuperfluit. Secundo, quod ſuperfluum in tali latitudine conſiſtens, iudicandum eſt conſideratis ſumptibus honorabilibus etiam filiorum, familiæ, ſtatus munificentia, magnificentia, communibus euentibus, hæredibus, & alijs eiuſmodi: ita ut raro videatur contingere, vt homo ſecundum ſtatum glorioſe viuens, ſuperfluum habeat: In ſecundo quoque caſu intellige extremam neceſſitatem, non quando emiſſurus eſt ſpiritum: ſed quando ob defectum neceſſariorum apparet, quod ille moritur, niſi ei ſuccurratur de ne-

ceſſariis

ceſſarijs modo, quando poſſunt ipſi prodeſſe ſubuentiones, antequam deſperetur de vita illius.

EMPTIO DEBET ESSE DISCRETA, ET modo debito exercenda.

EMERE rem minoris iuſto pretio ex intentione emendi ſeu ſoluendi minus iuſto pretio, tunc hoc &c. peccatum mortale eſt: quia contra iuſtitiam læditur proximus, minus habendo quam habere debeat. Circa iuſtum autem pretium quid ſit, oportet non falli: quoniam iuſtum pretium non ſolum eſt illud quod communiter in illa patria currit, ſed illud quod nunc, hic, ſub hoc vendendi ſeu emendi modo poteſt communiter inueniri: ita quod licet res aliqua Romæ a mercatoribus vendatur centum, ſi eadem res Romæ vltro expoſita venditioni, ſiue ſubaſtando ſiue per proxentas, non inuenit emptorem niſi pro ſeptuaginta (tum quia vltroneæ merces vileſcunt: tum quia emptores pauci inueniuntur pro tunc: aut quia non indigent re illa: aut quia non habent pecuniam promptam pro re illa: aut quia non curant habere illam) iuſtum tunc ibi huius rei pretium conſtituitur ſeptuaginta: ita quod non peccant illi qui ex eo quod vident, quod res illa vænalitati expoſita poteſt haberi tali pretio, puta ſeptuaginta, inducuntur ad emendandum. Nec redditur iniuſtum pretium ex cauſa, puta quia neceſſitate ductus ac per hoc non voluntarie vendit: quia inopia qua cogitur quis ad vendendum, non reddit venditionem inuoluntariam: alioquin etiam ſi rigido pretio venderet, inuoluntaria redderetur venditio: quod conſtat eſſe falſum. Eadem ſiquidem ratione iuſtum pretium eſt, quod nunc hic ſub hoc modo vendendi vel emẽdi inuenitur cõmuniter, qua ratione iuſtum quoq; eſt pretiũ quũ poſt bella, aut peſtes, domus, agri, horti, &c. emuntur viliſſime, quia non inueniuntur emptores. Et eadẽ ratione gẽmæ quæ emptæ fuerãt mille, modo emuntur centum, quia non inueniũtur emptores. Et ſimiliter trãſeunte naui aliqua videmus emi res vilius q̃ ibi valeãt, quia nõ inueniuntur emptores nũc pro alio pretio. Et ſic de ſimilibus. Et ſi hæc latius diſcuſſa cupis videre cum ſuis funda-

mentis, vide commentaria noſtra in primo articulo, quæſtio. lxxvij. ſecunda ſecundæ. Et pro nunc vide differentiā pretij, inter rem expectantem emptorem, & ſeipſum non expectantem emptorē: & clarificabitur intellectus tuus. Domus enim expectans emptorem, venditur, quantū valet abſolute: domus autem non expectant, venditur quantum inuenitur. Et tūc vere venditur quantum valet nunc hic expoſita: quāuis non vendatur quantum valeret expectans emptorem. Iuſtum autē pretium eſt, non quantum valeret ſi expectaretur, ſed quantum valet nunc hic, & reliquis ſingularibus quæ tunc occurrūt pēſatis: vt patet in pignoribus quæ autoritate curiæ a pauperib. propter debita ablata, exponuntur ſub haſta plus offerenti. Et ſcito, quod emens minoris iuſto pretio, circa tamen medietatem: licet excuſetur a iure ciuili, nō tamē excuſatur a iure diuino. Permiſſiue ſiquidem iure humano dicitur licitum decipere citra dimidium iuſti pretij: ſed lex Domini immaculata eſt, ſecundum quam peccatum mortale eſt lędere proximū in quacūque re notabili. Emere iura, aliena temporalium bonorum licet in ſe nullum peccatum ſit, ſi tamen litigioſa ſint, aut futura credantur, turpe videtur quum non deceat hominē lites quærere. Et ſi minoris iuſto pretio emat, peccat: & non tenetur ei ſecundum ciuilia iura debitor plus dare, q̄ emerit. Et ſicut alia iura, ita iura quoq; creditorū (quibus. ſ. debentur pecuniæ mutuatæ aut cenſuales: & breuiter ex quocunq; cōtractu licito, ſiue debeantur in præſenti, ſiue in futuro certo tēpore) poſſunt licite emi, dūmodo iuſto pretio emantur. Iuſtū autem talium iuriū pretiū eſt, ꝙ cōmuniter inuenitur abſq; dolo, fraude, &c. ſicut in cæteris vænalibus tantū ualet res, quanti vendi poteſt. Contingit autē huiuſmodi iura paruo vendi, & tñ iuſto pretio: quia paucos inueniunt emptores, vileſcunt enim res quæ paucis emuntur: & propter penuriā pecuniæ: ſicut cæteræ res vileſcunt, quando & vbi rara currit pecunia.

EMPTIO MVLTIS CAVSIS DICITVR illicita.

EMPTIO eſt illa multipliciter. Primo ex fraude iuſti pretij: vt ſi quis cognoſcēs pretioſam gemmam, de manu ruſtici

ruſtici non cognoſcentis quid habet,emat vno carlino. Nam voluntaria commutatio ex notitia prouenit. Simile eſt enim ac ſi aurum pro aurichalcho ab ignorãter vendente quis emeret. Et tenetur huiuſmodi emptor ad reſtitutionem damni, vltra peccatum. Secus autem eſſet, ſi tam emente quã vendente ignorantibus committunt ſe fortunæ, valeat quantum valeat, tunc enim bona fides vtriuſque, & voluntas commutandi cum incuria diſcuſſionis, transfert dominium licite. Si quis quoque emptor cognoſcit pretium gemmæ: & monet ruſticum, quod ipſe vult cum bona conſcientia habere abſque ſcrupulo etiam ſi valeret mille aureos, & clare explicat quod pro donato habeatur quicquid amplius eſt, non videtur iniuſte emere: ex quo dominus rei monitus cum proteſtatione, non curat diſcutere rem ſuam, propterea quia non emit, ſed inuenit eam. Et emptor non tenetur ei explicite affirmare quantũ valet: quum habeat alius vnde poſſit inquirere & ſcire.

Secundo, ex fraude in ſubſtantia, quantitate, aut qualitate: vt ſi quis ab ignorante emeret quaſi aurichalchum aurum: aut in magno pondere pro paruo: aut quaſi vitioſam rem, quum eſſet abſque vitio. Tertio, ex anticipata ſolutione: vt ſi quis minoris emit quia prius ſoluit: vt faciunt ij qui emendo fruges aſſignandas primo tẽpore prę ſoluuntur minus. Aduerte tamen quod in huiuſmodi emptione ſpectatur ad ęſtimatum pretium tempore aſſignationis frumenti. Et propterea ſi veriſimiliter creditur frumentum valiturum menſe Iunij decem vel circa, licet nunc valeat quindecim, licite ego ex nunc emo pro menſe Iunij decem: vt patet ex cap. nauiganti. de vſu. Nec obſtat quod in Auguſto creditur valiturũ duodecim aut quindecim: quoniã emptor nõ emit pro Auguſto, ſed pro Iunio. Sed ſi emeret pro Auguſto decem, & creditur valiturũ quindecim, iniqua eſt emptio ex anticipata ſolutione iuſtitiã violans. Nota tamen ꝙ quia pretia rerũ nõ conſiſtunt in puncto, ſed diſtinguuntur in piũ, moderatũ, & rigoroſum: ſi ex hoc ꝙ homo prius aut tunc ſoluit, ad pretiũ piũ deducit emptionẽ, nullum peccatũ eſt. Et hinc fit vt abſque peccato eãdem rẽ vnus emat decẽ modo ſoluẽs, & alius poſtea ſoluturus emat duodecim: quia ille pretio miti, iſte rigoroſo emit. Quarto, ex pacto de retrouendẽdo, & quãdoque etiã cũ pacto deli-

cando vinditori ſub annuo cenſu moderato, ſi pretium quo emitur minus eſt, quam res valeat. Habet enim tunc ſpeciem mutui palliati ſub nomine emptionis & vſuræ palliatę ſub nomine cenſus. Vnde ſi pretium eſt iuſtum, contractus licitus reputatur, & frequenter fit.

Aemulatio (hoc eſt triſtitia de alieno bono, non quia ille alius bene habet, ſe quia ipſe non habet) peccatum quandoque eſt. Vel ex modo, quando ſcilicet immoderatus eſt dolor ex nimio amore ſui temporalis boni, & communiter eſt veniale. Vel ex bono affectato, quando ſcilicet improportionatum ſibi bonum concupiſcit: vt ſi plebeius altero facto principe triſtatur qui ipſe non eſt princeps. Et communiter aut ſtulti ſunt tales, aut ambitioſi, & tunc iuxta qualitatem ambitionis iudicabit hanc æmulationem. Et ſi in Eccleſiaſticis dignitatibus aut beneficijs ęmulatio inueniatur, iudica illam ſecundum appetitum ęmulantis: ita quod ſi appetitus illius ad beneficium, aut dignitatem eſt bonus, ęmulatio eſt bona: & ſi appetitus eſt malus venialiter, æmulatio eſt venialis: & ſi appetitus eſt malus mortaliter, æmulatio eſt mortalis. Cęterum in ſpiritualibus ęmulatio tantum eſt laudabilior, quanto appetitus eſt melioris boni: iuxta illud, Aemulamini chariſmata meliora.

EPISCOPORVM PECCATA PECVLIARIA QVĘ SVNT.

EPISCOPI peccata peculiaria ſunt, conferre ordines indignis, conſecrare non virgines, vt virgines, conferre beneficia Eccleſiaſtica indignis, non reſidere in eccleſia & cathedra ſua abſque rationabili cauſa, non intereſſe diuinis officijs diebus dominicis ſaltem, non viſitare ſingulis annis ſuam diœceſim & in viſitatione non ſeruare iura, tam de inquirendis & prouidendis, quam de prædicando, quam de procuratoribus &c. non inſtituere prædicatores ſeu potentes in opere & ſermone in eccleſia cathedrali & conuentualibus, non celebrare ſynodum ſingulis annis non prouidere de idonei. miniſtris, vicario, aſſeſſore, notario, œconomo non propinquo nec fauore coniuncto, ſed clerico de gremio Ec-

cleſiæ idoneo, &c. negligere executionem legatorum propter negligentiam aliorum ad ſe deuolutorum quo ad executionem: non corrigere verbo & facto vt opus eſt ſubditos, non conficere chriſma annis ſingulis: non diſpenſare redditus ſuos pauperibus & Eccleſiæ. vt debet negligere vt magiſtri inſtituantur ad docendum opportuna & artes liberales ſubditos: & vniuerſaliter negligere ea quæ ad paſcendum Chriſti oues ſibi creditas opportuna ſunt.

Inter hęc autem & ſimilia differentia conſideranda eſt duplex. Prima eſt, quod quędam ſunt ſecundum ſe mala, vt conſecrare non virgines, vt virgines: conferre ordines ſeu beneficia indignis quia actus cadit ſuper materia repugnante, negligere curam animarum quia pernicioſæ infidelitatis eſt manifeſte. Eccleſiaſticos prouentus diſſipare, quia eiuſdem eſt vitij: non curare de idoneis miniſtris, quia ad hoc tenetur omni iure, & tenetur de dannis omnibus, & ſimilia. Quędam vero ſunt mala propter aliud, hoc eſt propter mala quæ inde nata ſunt ſequi: vt non reſidere, non viſitare; non celebrare ſynodos, & huiuſmodi: hæc enim omnia mala pro tanto ſunt, pro quanto ex eis ouium paſtus aut tollitur, aut minuitur, aut impeditur &c. Secunda eſt, quod quædam ſtatuta ſunt perpetuæ durationis, vt de reſidendo, viſitando, prædicando &c. Quædam vero cum præterito tempore fluxa videntur: vt de inſtituendo œconomo, de prædicando in viſitatione. Et multa forte ſunt alia quæ aut per non vſum, aut alias abolita videntur in locis multis. Sicut etiam inſtitutio hominum potentum in opere & ſermone pro prædicationis officio, aut neglecta, aut non recepta in multis locis videtur, vbi nulla inuenitur præbenda pro huiuſmodi viris inſtituta: & forte hoc occidit in Eccleſiis, vbi tenues ſunt præbendæ. Et propterea errantes in primis (quæ ſcilicet ſunt ex ſe mala) peccãt mortaliter: niſi propter imperfectionem actus (puta quia paruulus error circa fidelitatem aut diligentiam interuenit) excuſentur. Errantes autem in ſecundis, quantum peccent, ex cauſa & ex malo quod ſequitur, & ex bono quo priuantur oues, penſandum eſt Circa illa vero quæ non eſt in memoria hominum, quod ſeruata fuerint in aliqua. Eccleſia (vt de œconomis & ſimilibus) non video peccatum aliquod modo

ad

ad finem aut fructum propter quem ſtatuta illa erant, ſtudeat Epiſcopus quantum in ſe eſt dirigere: puta quod redditus Eccleſiæ bene ac fideliter tractentur. quod promoueantur in canonicos meliores ſeu magis digni &c. Hoc enim eſt ad idem tendere, ſed alia via hodie conueniente.

VERECVNDIA POTEST IN BONAM & malam partem ſumi.

ERVBESCENTIA pro quanto verecundiam de bono importat, peccatū eſt: quia actus timoris cadit ſuper materia repugnante: non enim timidum eſt bonum.

Et eſt quandoque veniale; vt quum quis erubeſcit uoluntariæ orationi uocare propter ſocietatem. Quandoque autem mortale; ut quum erubeſcit confiteri peccatum ſuum mortale, aut confiteri Chriſtum &c. iuxta illud, Qui me erubuerit coram hominibus, hunc & filius hominis erubeſcet coram Angelis Dei. Diſcernere ergo erubeſcentiam mortalem a ueniali ex materia. Nam ſi quis erubeſcit de neceſſarijs ad ſalutem, peccat mortaliter; ſi autem de aliis, ueniali- ter communiter eſt.

MENTIS DISTRACTIO VEL EVAGAtio ſecundum apprehenſionum naturam eſt iudicanda.

EVAGATIO mentis ex ſuo nomine a recta ratione declinat, & propterea peccatum eſt. Sed ſi nuda eſt, uenialis eſt. Si autem ad illicitas materias exeat, iuxta illarum naturas iudicanda eſt; ita quod ſi ad Veneras delectationes declinat, ex Venereorum regulis iudicatur, & ſic de alijs. Et hæc intellige de mentis euagatione ſecūdum ſe. Nam de ipſamet ut coniuncta. Miſſæ, orationi, & alijs quæ attenta mente tenetur homo, perſoluere, aliud eſt iudicium propter iniuriam annexam, vt infra patebit.

EXCOM-

EXCOMMVNICATIO DIVIDITVR IN maiorem & minorem: & multipliciter eſt tam reſpectu excommunicatis quam excommunicati, & abſoluentis conſideranda.

EXCOMMVNICATIONIS tamen maioris quam minoris notitia neceſſaria ſufficiens confeſſori, in quatuor cōſiſtit. Primo, in caſibus quibus eſt quis excommunicatus: vt ſciat diſcernere, an pœnitens ſit excommunicatus. Secundo, in caſibus quibus excommunicatus peccat propter quia excōmunicatus dicit, facit, aut ſuſcipit aliquid, vt ſciat peccata quibus inuoluitur quis, poſtquam eſt excommunicatus. Tertio, in quibus caſibus alios peccare contingit occaſionaliter ex altero excommunicato. hæc enim peccata confeſſor diſcernere non poteſt, niſi nouerit excommunicationis efficaciam in eos qui excommunicati non ſunt. Quarto in qualitate vinculi, an ſit affectū reſeruatione: vt hinc diſcernatur, qui ab hoc, & qui ab illo ſint abſoluendi.

Et propterea de vtraque excommunicatione hæc quatuor dicentur: prius de maiore, deinde de minore: ita tamen vt primum & quartum ſimul locentur, & in ſingulis verba in ſententia poſita referantur, appoſita vbi opus videbitur, declaratione. Hæc enim cum ſupradictis de abſolutione, & infra dicendis de præcepto, ſufficere credimus confeſſori.

Ante omnia autem circa intellectum excommunicationum, ſiue a iure, ſiue a iudice ſint, prænotanda ſunt duo. Primum, in excommunicatione qualibet duo inueniri, ſcilicet perſonam quæ excommunicatur, & actionem pro qua excommunicatur.

Et perſonas quidem ad quas ſe extendit excommunicatio, facile eſt diſcernere, perſpiciendo an comprehendat omnes, an aliquos vel aliquem. Diſcernere autem actiones non tam facile eſt. Oportet ſiquidem actionem conſiderare & ex parte termini, & ex parte agentis, & ſcire quod ex parte termini actio excommunicationi ſubiecta, intelligitur conſummata, ita quod regulariter loquendo niſi actio illa ſit conſummata, non eſt locus excommunicationi. Verbi gratia: ſi excommunicatur quicunque occiderit Chriſtianum,

quantum-

quantuncunque aliquis anime occidendi mille vulnera lethalia Chriſtiano inflixerit, niſi mors ſequatur, non erit excommunicatus: quia non eſt Chriſtiani occaſio conſummata, vnde quantuncunque conetur aliquis percutere clericum lancea, ſagittis, lapidibus: niſi lanceę, aut ſagittæ,aut lapidis ictus pertingat ad clerici perſonam,non incurrit excommunicationem latam contra percutientes clericos:quia manus violentæ iniectio non eſt conſummata, conſummatur enim tactione ipſius clerici, & non aliter & ſic de alijs. Ex parte autem agentis,a quo egreditur actio exigitur quòd ſit agens,eliciens ſeu exercens illam actionem: ita quod ſi excommunicatur occidens Chriſtianum, excommunicatus eſt qui occidit, non autem ille qui mandauit occidere. Et ratio eſt: quia in iure non dicuntur vere agere, niſi illi qui faciunt, hoc eſt exercent ſeu exequuntur actionem illam, quæ excommunicationi ſubijcitur. Conſulens autem aut mandans ſolum dicitur interpretatiue facere.In cuius ſignum quando canonum conditor vult comprehendere non ſolum facientes ſed cooperantes,extendit apponendo quandoque & quicunq; dederit conſilium, auxilium, vel fauorem: quandoque & quicunque mandauerit; quandoque & qui fuerit mediator. Ex his enim & ſimilibus appoſitionibus ſignificatur, quod niſi appoſitiones huiuſmodi fierent, ſoli facientes eſſent excommunicati. Et propterea oportet lectorem & confeſſorem eſſe cautum, ne ſit præceps ad iudicandum cooperatores excommunicatos. Legat diligenter igitur verba textus ſeu ſententiæ, & videat quas actiones excommunicat:& ſolos faciẽtes illas actiones iudicet excommunicatos: niſi ſint etiam excommunicati dantes conſilium, auxilium,fauorem &c.

Nec obſtat dictis excommunicatio iuris communis contra participantes in crimine crimino ſo cũ excommunicatis:quia illa loquitur de participio cum iam excõmunicato: ita quod præſupponit iam excommunicatum: vt infra in loco ſuo declarabitur. Secundum quod actiones cooperatoriæ dupliciter excommunicationi ſubijciuntur. Primo, per modum extenſionis ſeu cooperationis: vt quum excommunicantur inijcientes manus violentas in clericum, & omnes qui ad hoc dederint mandatum, conſilium, auxilium fauorem, &c.

Et ſic quantumcunque aliquis mandet, conſulat, auxilietur, faueat: ſi non ſequitur effectus ſcilicet violentæ manus in clericum, non incurritur excommunicatio: quia actiones iſtæ ſic non excommunicantur, niſi quatenus cooperatoriæ ſunt. Nõ ſunt autem quatenus cooperatoriæ conſummatæ, niſi terminentur ad opus principale excommunicatum ſcilicet iniectionem manus in clericum. Et ſic de ſimilibus intellige. Alio modo per modum propriæ actionis: vt quum excõmunicatur religioſus dicens, aliquid, vt retrahat audientes a ſolutione debitarum. Eccleſijs decimarum. non enim exigitur, vt illud dicere conſummetur ad effectum retractionis a ſolutione decimarũ: vt ſcilicet ex illo dicere audiens retrahatur a ſolutione: ſed conſummatum eſt in hoc ipſo, quod dicere illud ſit cum tali intentione: quia tale dicere excommunicationi ſubijcitur per modum cuiuſdam actionis ſecundum ſe, & non per modum extenſionis ſeu cooperationis, Fuiſſet autem per modum extenſionis; ſi canon excommunicaret, principaliter non ſoluentes decimas, & acceſſorie dicentes ad retrahendum. Et ſic de ſimilibus intellige.

Hic igitur præmiſſis, ſeruanda ſunt quatuor promiſſa, incipiendo ab excommunicationibus latis contra repugnantia fidei Chriſti.

Contra hæreticos.

In hæreticos & fautores, receptatores, ac defenſores eorum.

CAPVT I.

HAERETICI DIVERSIMODE A CANON. conſiderantur.

EXCOMMVNICAMVS omnes hęreticos vtriuſq; ſexus, quocunque nomine cenſeantur, & fautores, & receptatores, & defenſores eorum. Hono. III. de ſent. excomm. nouerit.

CAnonis iſtius materia eſt hæreſis. Et eſt quo ad perſonas vniuerſalis. Quo ad actiones vero comprehendit quatuor: vnam principalem, & tres acceſſorias. Vna principalis eſt ipſa hæreſis, hoc eſt pertinax adhæſio ad aliquid

contra-

contrarium fidei. Secunda eſt fauor. Tertia receptio. Quarta defenſio, ita quod omnes ſunt ipſo facto excommunicati. Vbi aduerte, quod ad iſtum canonem cuius abſolutio non reſeruatur Papę, ſuperuenit iugis canon in cœna Danoni, excommunicans omnes hæreticos, & fautores, & receptatores, & defenſores eorundem: & reſeruatur abſolutio Papę. Et propterea hodie ſolus Papa prędictos abſoluere poteſt. Sunt autem verba canonis in cęna Domini, hęc. Excommunicamus & anathematizamus omnes hęreticos, Gazaros, Paternos, Pauperes de Lugduno, Arnaldiſtas, Speroniſtas, Paſſagerios, Vvicleffiſtas ſeu Huſſitas, Fraticellos de opinione nuncupatos: nec non Martini Lutheri hęreſim ſequentes, ipſique Martino quo minus puniri poſſit, quomodolibet fauētes & quoſlibet alios hęreticos quocunque nomine cenſeantur: ac omnes fautores, receptatores, & defenſores eorundem.

Aduerte quoq; inueniri alium antiquum canonem Gelaſij Papæ contra hęreticos, dicentem: Quicunque in hęreſim ſemel damnata labitur, eius damnatione ſeipſum inuoluit. xxiiij.q.1. Achatius.el primo. Et eſt canon iſte cum duobus capitulis ſequentibus dilecte ſignificans firmitatem & autoritatem ſententię ſemel promulgatę de aliqua hęreſi eſt enim tante efficacię, vt inuoluat omnes imitatores in ſecula ſeculorum. Siue igitur antiqua ſiue noua ſit hęreſis, ſi quis vēre hęreticus eſt, excommunicatus eſt cum fautoribus &c. Et ſcito quod proprie loquendo, fautor hęretici ſolus eſt, qui fauet hęretico vt hęretico. Et ſimiliter defenſor hęretici ſolus eſt, qui defendit hęreticum quatenus hęreticum. Et ſimiliter receptator hęreticis ſolus eſt, qui recipit hęreticum, quatenus hęretium; quoniam ex intentione & propoſito maleficia diſtinguuntur apud iura, & formaliter ſunt termini intelligendi apud ſapientes in qualibet facultate.

In dominos ſeu rectores temporales, & eorum officiales circa negotium inquiſitionis contra hęreticos deficientes; & omnes qui in hoc dederint conſilium, auxilium, vel fauorem. Cap. 11.

DOMINI TEMPORALES, VEL PROVINciarum rectores, qua de cauſa ſint excommunicandi.

VT inquiſitionis negotium contra hæreticam prauitatẽ ad Dei gloriam & augmentum fidei, noſtris temporibus proſperetur, &c. In qua conſtitutione octo fuerunt excõmunicationes. Primo enim omnes poteſtates, domini tẽporales & rectores (quibuſcũque dignitatibus vel officijs & nominibus cenſeantur) & eorũ officiales & balliui, qui diœceſanis, vel Epiſcopis, vel inquiſitoribus hæreticæ prauitatis non obediunt in hæreticorũ, vel ipſorũ, credentiũ, vel defenſorũ, receptarum, fautorum inueſtigatione, captione & cuſtodia diligenti cum ab eis fuerint requiſiti, excommunicantur.

Secundo, Omnes prædicti rectores, ſi prædictas perſonas peſtiferas nõ duxerint vel duci fecerint ſine mora poſtquam fuerint requiſiti, in poteſtatem ſeu carcerem Epiſcoporũ ſeu inquiſitorum, vel ad aliquem alium locum de quo ipſi vel aliqui ex ipſis mãdauerint infra eorum dominorum vel rectorum diſtrictum: vbi per viros catholicos a præfatis Epiſcopis vel inquiſitoribus, vel eorundem aliquo deputatos, ſub arcta & diligenti cuſtodia teneantur, donec eorum negotium per iudicem Eccleſiæ terminetur ſunt excommunicati.

Tertio, Omnes ſupradicti rectores & eorum officiales & nuntij ſi de hæreſi ab Epiſcopis vel inquiſitoribus condemnatos & eorum brachio derelictos, non ſtatim cœperint indilate animaduerſione debita puniendos, non obſtantibus appellationibus prædictorum, ſunt excommunicati.

Quarto, Omnes ſupradicti rectores & officiales ſi captos pro crimine hæreſis, abſque dictorum Epiſcoporum ſeu inquiſitorum aut ſaltem alterius eorum licentia vel mandato, a captione vel carcere liberauerint, ſunt excommunicati.

Quinto, Omnes prædicti rectores ipſorumq; officiales ſi de crimine hæreſis (quum mere ſit Eccleſiaſticum) cognouerint quoquo modo vel iudicauerint, ſunt excommunicati.

Sexto, Oẽs ſupradicti ſi exequutione pro huiuſmodi crimine a diœceſanis vel inquiſitore iniunctã, prompte (prout ad ſuũ ſpẽctat officium) facere detrectent, vel diœceſani ſeu inquiſitoris iudicium, ſententiã ſeu proceſſum directe vel indi-

recte impedire præſumant, ſunt excommunicati.

Septimo, Omnes ſupradicti qui prefato fidei negotio, Epiſcopo vel inquiſitori incumbenti ſe opponere preſumpſerint, vel ipſum aliqualiter impedire, ſunt excommunicati.

Octauo, Omnes qui ſcienter in prædictis vel aliquo prædictorum dederint auxilium, cōſilium, vel fauorem, ſunt excommunicati. extra de hæret. ut inquiſitionis.

CANONES iſti vſque ad octauum non contra omnes ſed officiales in materia hæreſis, vt clari iudicibus relinquuntur. Octauus autem contra omnes eſt.

Et eſt abſolutio oīum horum Epiſcopalis quantū eſt ex iſto canone. Quod ideo appono: quia pro quanto iſti, in numerum fautorū aut defenſorū hereticorū tranſirent, faciendo aliquid horum vt fauerent aut dſtfenderent hereticos, incurrerent ſententiā latam in cena Domini, & abſoluendi eſſent a ſolo Papa.

In inquiſitores & alios officij inquiſitionis executores, contra hæreticos contra conſcientiam ſuam procedere omittētes, vel falſo hereſim imponentes. Cap. III.

INQVISITORES HERETICAE PRAVItatis duplici de cauſa excommunicationem ratione officij ſui poſſunt incurrere.

INQVISITORES, & alij ad inquiſitionis officij exequutionem ſubſtituti ab Epiſcopo vel inquiſitore, ſi odij gratie vel amoris, lucri aut commodi temporalis obtentu, contra iuſtitiam & conſcientiam ſuam omiſerint contra quem, quam procedere, ubi fuerit ſuper prauitate heretica procedendum, aut obtentu eodem prauitatem ipſam aut impedimentum officij ſui alicui imponendo, eum ſuper hoc preſumpſerint quoquomodo vexare; præter alias pœnas, excommunicationis ſententiam eo ipſo incurrant. A qua niſi per Rom. Pont. nequeāt (præterquam in mortis articulo, & tunc ſatisfactione premiſſa) abſolui: nullo in hac parte priuilegio ſuffragante. Clemen. de hæret. c. multorum. in clemen.

CANONIS iſtius materia eſt iuſtitia, cum mala conſcientia inquiſitorum heretice prauitatis. Quo ad perſonas, ligantur duo genera perſonarum; ſcilicet inquiſitores & alij addicti

dicti officij exequutionē deputati. Quo ad actiones, ponuntur duæ: ſcilicet omiſſio procedēdi vbi fuerit procedendum: & vexatio innocētis, imponēdo illi vel hæreſim, vel quod impediret inquiſitionis officiū. Et debet vtraque actio veſtiri ob rēcu odij, gratiæ vel amoris, lucri aut cōmodi. Et præter hoc prima actio debet eſſe cōtra iuſtitiā & cōſcientiā: ita ꝙ huiuſmodi omiſſio ad hoc vt hinc pœnę ſubiaceat, requirit, vt ſi nō ſolū cōtra iuſtitiā, ſed etiā cotra cōſcientiā. Noluit enim conditor Canonis ligare omittentē cōtra iuſtitiā ignoranter, ſed voluit vt eſſet omiſſio cōtra cōſcientiā ſuā, hoc eſt contra ſciētiā ſuam applicatam ad talem omiſſionē, ita ꝙ etiā conſcientia ſua dictet non eſſe omittendū, quāuis amor vel odiū, &c. trahat ad omittēdū. Cæterum in loco iſto videre facile potes, ſub Eccleſiaſtico iudicio cadere actus interiores odij vel amoris non abſolute vt occulti ſunt, ſed vt ad extra procedunt: vt ſcilicet ſunt ratione exterioris commiſſionis vel omiſſionis. Excommunicantur ſiquidem hic inquiſitores, qui ex odio vel amore omittunt procedere, &c. Et eſt Papalis abſolutio, niſi cum ſatisfactione præmiſſa in mortis articulo.

In inquiſitores & ipſorum vel Epiſcoporum ſeu capitulorū ſede vacante cōmiſſario, pecuniam illicite extorquentes, aut ſcienter Eccleſiarum bona ob clericorum delictum fiſco etiā Eccleſiæ applicare attentantes. Cap. IIII.

BONORVM ECCLESIASTICORVM DIlapidatores & ſede vacante priuilegijs Eccleſiaſticis abutentes excommunicantur.

INQVISITORIBVS & tā ipſorū q̄ Epiſcoporum, quam capitulorū ſede vacante ſuper hoc deputatis cōmiſſarijs diſtrictius iniungimus, ne prætextu officij inquiſitionis quibuſuis modis illicitis ab aliquibus pecuniā extorqueant, nec ſcienter attentēt Eccleſiarū bona ob clericorū delictū, prædicti occaſione officij fiſco etiā Eccleſiæ applicare. Quod ſi ſecus in hic vel eorū altero fecerint, excōmunicationis ſententiæ eos ſubiacere decernimus ipſo facto. A qua nō poſſint abſolui (prę terquam in mortis articulo) donec illis a quibus extorſerint, plene ſatisfecerint de pecunia ſic extorta: nullis priuilegijs,

pactis aut remiſſionibus ſuper hoc valituris. Clemen. de hær. cap. nolentes. in clem.

CANONIS iſtius materia partim quaſi rapina, & partim ſacrilegiũ eſt. Et quo ad perſonas duo genera perſonarũ ligantur. Primũ eſt inquiſitorũ. Secundũ cõmiſſariorum quorumcunq; ſiue ſint cõmiſſarij inquiſitoris, ſiue Epiſcopi, ſiue capituli ſede vacante. Quo ad actiones explicantur duæ. Prima eſt extorſio pecuniæ a quocũq; modis illicitis prætextu officij inquiſitionis. Secunda eſt applicatio ſcienter bonorũ Eccleſiæ ad fiſcum etiã Eccleſiæ ob delictũ clerici, prætextu ſimiliter dicti officij. Vbi diſcernere potes, quod prima actio tribus contenta eſt conditionibus. Secunda aũt exigit quinq; cõditiones: vt patet cõputando illas. Nota hic, ꝙ appellatione cõmiſſariorũ in propoſito veniunt etiã vicarij: quoniã vicarij cõmiſſarios agũt. Appellatione quoq; pecuniæ venit omne ꝙ pecuniæ vicẽ ſupplet: vt frumentum, vinũ, & huiuſmodi quæ pecunia menſurãtur. Et eſt excõmunicatio iſta Epiſcopalis poſt plenam ſatisfactionem, & non aliter niſi in mortis articulo.

In ſuſpectos de hæreſi Fraticellos, Biſochos ſiue Beghinos &c. Cap. V.

SVSPECTVS DE HAERESI TRIBVS concurrentibus excommunicationem incurrit.

FRATRICELLIS, ſeu fratribus de paupere vita, aut Biſochis ſiue Beghinis, & alijs quibuſcumque ſub pœna excommunicationis (quam eos, ſi ſecus fecerint, incurrere volumus ipſo facto) iniungimus expreſſe, ne ſtatum ſiue ſectam huiuſmodi ab ipſis aſſumptam ſectentur vlterius, vel ipſum de nouo aſſumere quoquo modo præſumant.

Epiſcopos quoque & eorum ſuperiores, & etiam alios prælatos quoſcunque, qui prædictis perſonis vel alijs ritum viuendi & habitum ſupradictos præter ſpecialem Apoſtolicæ ſedis autoritatem deinceps conceſſerint, prædictæ excommunicationis pœnæ ipſo iure decernimus ſubiacere. Ioan. xxij. in Extra. cap. ſancta Rom.

CANONIS iſtius materia, eſt ſuſpecta de hæreſi ſecta Fratricellorũ, &c. Quo ad perſonas eſt vniuerſalis. Quo ad actiones tres explicantur. Prima eſt, perſeuerare in illa ſecta.

Secunda

Secunda eſt, aſſumere dictæ ſectæ ritũ. Tertia eſt, concedere ritũ & habitũ huiuſmodi. Et hæc tertia actio limitatur ad Epiſcopos & eorũ ſuperiores & alios p̄latos quoſcũq; : ita: ꝙ tam perſeuerantes, q̃ de nouo aſſumentes, q̃ prælati concedentes, ſunt ipſo facto excommunicati. Et eſt Epiſcopalis abſolutio.

Et nota ꝙ ex hac extrauaganti nõ habetur, quæ dicitur excõicutio contra inuenientes nouũ ordinẽ, habitũ, &c. quoniã (ut patet intuenti) iſta excommunicatio non excedit ſectam, ritum, habitumq; particularem, ſcilicet Fraticellorum.

In mulieres ſtatum Beghinatus aſſumptum ſectantes, uel ipſum de nouo aſſumentes: ac religioſos quoquo modo eas admittentes, dantes in hoc auxilium, conſilium, uel fauorem. Cap. VI.

BEGHINARVM STATVS SVSPECTVS tribus medijs excommunicationis ſubiacet.

SAcro approbante Concilio ſtatum Beghinarum perpetuo prohibendũ ducimus, & a Dei Eccleſia penitus abolendũ, eiſdem & alijs mulieribus quibuſcunq; ſub pœna excommunicationis (quã contrarium facientes incurrere uolumus ipſo facto) iniungentes expreſſe, ne ſtatum huiuſmodi dudum forte ab ipſis aſſumptum ſectentur ulterius, uel ipſum aliquatenus de nouo aſſumãt. Religioſis uero per quos eædẽ mulieres in huiuſmodi ſtatu Beghinali foueri. & ad ipſum ſuſcipiendũ duci dicuntur, ſub ſimili excõicationis pœna (quam eo ipſo ſi ſecus egerint, ſe nouerint incurſuros) diſtrictius inhibemus, ne mulieres aliquas prædictu ſtatum aſſumptum ſectãtes, uel de nouo aſſumeres, quoquomodo admittant, præbentes ſuper hoc auxilium conſilium, uel fauorem. de relig. do. c. 1.

CAnonis iſtius materia eſt ſuſpectus ſtatus Beghinarum. Quantũ ad perſonas, duo gña cõprehẽduntur. ſ. mulieres & religioſi. Quantum ad actiones uero tria gña. Primum eſt, ſectari ulterius huiuſmodi ſtatũ aſſumptum. Secundum eſt, de nouo dictũ ſtatum aſſumere. Et hæc duo reſpiciunt mulieres. Tertiũ autẽ quod reſpicit religioſos, eſt præbere ullo modo auxilium, conſilium, uel fauorẽ ſuper dicto ſtatu ſectando uel aſſumendo. Aduerte deinde appellatione Beghinarum nõ a-

nire mulieres deuotas, quæ alicubi Biſochæ vocant: quę in domibus paternis demiſſæ, a nuptijs abſtinent, nullamq; regulã profitentur, nulliq; modo viuẽdi ſe adſtringũt, ſed Deo famulari in ſua puritate malunt, prout Spiritus ſanctus illas inſpirauerit. Sed Beghinæ quæ hic excommunicantur, ſunt aut infideles, de quibus loquitur clem. ad noſtrũ de hæret. aut ſunt ſuſpectæ de fide: vt in hac Decretali inſinuatur. Et eſt Epalis.

Contra ſchiſmatichos.

In pertinaciter ſe ab obedientia Rom. Pont. ſubtrahentes ſeu quomodolibet recedere præſumentes, &c.

Cap. VII.

ROMANAE CVRIAE INOBEDIENTES vinculum excommunicationis indubitanter incurrunt.

EXCOMMVNICAMVS, & anathematizamus omnes illos, qui in animarum ſuarum periculum ſe a noſtra, & Rom. Pont. pro tempore obedientia pertinaciter ſubtrahere, ſeu quomodolibet recedere præſumunt: & qui per ſe, vel aliũ ſeu alios directe vel indirecte prædicta exequi vel procurare aut in eiſdem conſilium, auxilium, vel fauorem præſtare non verentur. In proceſſu cœnæ Domini.

CAnonis iſtius materia eſt ſchiſma. Quo ad perſonas, eſt vniuerſalis. Quo ad actiones explicãtur duo gña actionum. ſ. principalium & acceſſoriarum. Et principales quidẽ ſunt duæ. Prima eſt, ſubtrahere ſe pertinaciter ab obedientia Rom. Ponti. Secunda eſt, quomodolibet præſumere recedere ab eadem obedientia. Acceſſoriæ autem valde diſperguntur et dilatantur, dum multiplicantur per tot modos, per ſe, vel per alium directe vel indirecte, &c.

Vbi nota, ꝙ aliud eſt recedere ab obediẽtia Rom. Pont. & aliud eſt tranſgredi præcepta eiuſdem etiã ex contemptu. Nã recedere ab obedientia, eſt nolle recognoſcere ipſum vt ſuperiorem, vt patrem ſpiritualem, vt Chriſti vicarium, &c. trãſgredi autem præcepta ipſius etiam in deſpectum eius, ſtat cũ recognitione ipſius vt pontificis, ſuperioris &c. Et propterea

in

in hunc Canonem non incidunt contemptores præceptorum, niſi Rom. Pont. noli ut recognoſcere ut caput totius Eccleſiæ. vice Chriſti. Et eſt canon iſte reſeruatus Papę.

In præſumptuoſe uolentes, quod ordinationes ab Octauiano & Guidone factæ, vel ab ordinatis ab eis ſint ratæ, &c. Cap. VIII.

ORDINATIONE AB HAERESIARCHIS inditas approbantes vel recipientes, excommunicationis vinculo innodantur.

ORDINATIONES ab Octauiano & Guidone hæreſiarchis factas, & ab ordinatis ab eis, irritas eſſe cenſemus: adijcientes ut qui dignitates Eccleſiaſticas ſeu beneficia per dictos ſchiſmaticos acceperint careant impetratis. Alienationes quoque quæ per eoſdem ſchiſmaticos, ſeu per laicos factæ ſunt de rebus Eccleſiaſticis, omni careant firmitate, & ad Eccleſias ſine omni onere reuertantur. Si quis autem contrarie præſumpſerit, excommunicationi ſe nouerit ſubiacere. extra de ſchiſmaticis, cap. I.

CAnonis iſtius materia partim eſt ſchiſma, partim ſacrilegium circa alienationem rerũ Eccleſiæ. Et quo ad perſonas, vniuerſalis eſt. Quo ad actiones ponitur una: quę tamen multiplicatur iuxta materias. Actio eſt præſumere contrairé contra hoc: ſcilicet quod ordinationes ſint irritæ, & ꝙ beneficia accepta non retineantur, & ꝙ alienatio facta a ſchiſmatico, vel laico careat firmitate, & quod ſine onere reuertatur ad Eccleſiam, qui enim voluerit, quod ordinationes ſint ratę, aut quod beneficia retineantur, aut quod alienatio ſit firma, aut quod redeat Eccleſiam cum onere, excommunicationẽ incurrit. Epiſcopalis tamen eſt ſecluſo ſchiſmate.

Nota tamen hic, quod alienatio, de qua hic eſt ſermo, iuxta literæ ſonum intelligenda eſt vt expoſuimus, hoc eſt de ſacrilega alienatione: quoniam alienatio facta a laico, ſacrilega eſt: & litera diſtinguit a ſchiſmaticis laicos. Non damno tamẽ exponentes laicos non qualitercunque, ſed fultos autoritate ſchiſmaticorum. Rationabilis videtur hæc expoſitio: quia de

ſchiſmaticis eſt Canon iſte: vt per ipſos ſchiſmaticos, Eccleſiaſticos: per laicos vero, innixos illorum autoritati laicos ſignificet.

In eum qui de tertiæ partis Cardinalium nominatione confiſus, Papæ ſibi nomen vſurpat, & eos qui ipſum recipiunt: item in eum qui a paucioribus quam duabus partibus Cardinalium electus, niſi maior concordia interceſſerit, gerit ſe pro Papa. Cap. IX.

PRAELATIONIS NOMEN INDEBITE ſibi aſſumens vel vſurpans; & ſub illius prætextu falſum ſeminans, excommunicatus eſt.

STATVIMVS, vt ſi forte inimico homine ſuper ſeminante zizaniam inter Cardinales, de ſubſtituendo ſummo Pōtifex non poterit eſſe plena concordia, & duabus partibus concordantibus, tertia pars concordare noluerit, aut ſibi aliū præſumpſerit nominare, ille abſque vlla exceptione ab vniuerſali Eccleſia Rom. Pont. habeatur, qui a duabus partibus fuerit electus & receptus. Si quis autem de tertiæ partis nominatione confiſus, ſibi nomen Epiſcopi vſurpauerit: tam ipſe quàm qui eum receperint, excommunicationi ſubiaceant. Et infra. Si a paucioribus quam duabus partibus aliquis fuerit electus ad Apoſtolatus officium: niſi maior concordia interceſſerit, nullatenus aſſumatur: & prædictæ pœnæ ſubiacet, ſi humiliter noluerit abſtinere. extra de ele. ca. licet.

CAnonum iſtorum materia eſt ſchiſma aut ſchiſmatis initium. Quo ad perſonas, ſunt vniuerſales. Quo ad actiones, nota duos caſus. Primus eſt, ſi quis de tertiæ partis Cardinaliū nominatione confiſus, Papæ ſibi nomen vſurpauerit: & tunc tam ipſe quam ij qui eum receperint, ſunt excommunicati. Secundus eſt vniuerſalis caſus, hoc eſt a paucioribus quam a duabus partibus Cardinalium electus, niſi maior concordia interceſſerit, gerat ſe pro Papa, tunc enim prædictæ pœnæ ſubiacet. Et eſt abſolutio ſecluſo chiſmate Epiſcopalis.

Contra manus violentas.

In eos qui ſuadente diabolo in clericum vel monachū manus violentas iniiciunt. Cap. X.

MANVS VIOLENTAS IN CLERICVM inijciens excommunicatur.

SI quis ſuadente diabolo huius ſacrilegij uitium uel crimē incurrerit, quæ in clericum vel monachum manus violentas iniecerit, anathematis vinculo ſubijciatur. Et nullus Epiſcoporum præſumat illum abſoluere (niſi mortis vrgente periculo) idoneo Apoſtolico conſpectui præſentetur, & eius mandatum ſuſcipiat. In Decret. 17.q.4. cap. ſi quis: & eſt Innocen. ſecundo.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo manus violenta in clericū inijcitur. Et quo ad perſona: eſt vniuerſalis. Quo ad actiones vero vna eſt principalis ſcilicet manus violētas in clericum ſuadente diabolo inijcere. Et eſt papalis. Actiones vero acceſſoriæ (ſcilicet mandare, dare conſilium, auxiliū vel fauorem ad huiuſmodi manum violentam) ex alijs Canonibus habentur: quos breuitatis cauſa omitto.

Circa hanc excommunicationem punientem ſacrilegium manus violentiæ in clericum vel monachum, nota ſeptem.

Primo, ꝙ quia manus eſt organum organorum, appellatione manus violentæ venit non ſolum quæcūque percuſſio, ſed etiam pulueris aut aquæ iniectio: imo & conſputio, ac violenta acceptio cuiuſcunque rei de manu ſeu perſona clerici: inſuper captio, detentio, & carcer. Non autem præcipere exilium aut confinia intra quæ ſe contineat: quia in illis violenta manus (hoc eſt exterior violentia) in iſtis ſola præcepti vis interuenit. Per inferiorem quoque in violentiam clerico intelligē non ſolum exequutorem, ſed mandantem & dantem ad hoc conſilium, auxilium, fauorem, conſenſum: imo etiam ratum habentem poſt factum, ſi nomine ſuo factum eſt. Appellatur etiam a iure in propoſito conſentiens ac faciens, qui quum debeat & manifeſte poſſit, deſinit obuiare. Et propterea pari pœna punitur: quia (iuxta Apoſtoli ſententiam) digni ſunt morte non ſolum qui faciunt, ſed & qui conſentiunt facientibus. Et quia duplex eſt genus debentium. ſ. vel ex officio vt officiales (& iſti proculdubio ligantur, ſi manifeſte poſſunt obuiare, & non curant) vel ex caſu neceſſitatis: quo tenemur ſuccūbentem oneri ſubleuare, quum non ſit alter ſubleuans. Et iſti

ſi

ſi manifeſte poſſunt ex interpretatione iuris ligantur, ut patet in c. quantæ de ſen. excom. Crediderim ego iſtos tunc tantum ligari, quum ex intẽtione nolunt obuiare, cognoſcentes ſe abſq; periculo ac damno poſſe obſtare tales enim inexcuſabiles ſunt a conſenſu, ex quo neceſſitatis articulus obligat eos ad obſtandum, ſicut officiales obligant debitum ſui officij. Nota ſecundo, quod quia violentia diſtinguitur ab actib. ſubdolis, fraudulentis, & huiuſmodi, & rapina diſtinguitur a furto: ideo licet manus violẽta eſſet, ſi quis vi acciperet aliquid quod tenet clericus in manu ſeu in perſona, non tamen eſſet manus violenta, ſiquis furto tolleret nummos ex loculo geſtato a clerico. Et ſimiliter ſi quis cingulum quo actualiter cingeretur, furtiue tolleret, etiam ſi præciſo interueniat: quoniã præciſio illa non violenta ſed furtiua eſt. Nota tertio, quod violentia hoc in loco plus denotat quã ſignificet. Nam licet ſignificet quod fit in inuitum (quia hoc proprie eſt uiolentum) intelligimus tamen per hoc etiam iniurioſam manum: ita quod licet clericus conſentiat vt verberetur: ſi iniurioſa eſt verberatio, excõicatus eſt verberans. Et hac eadem ratione clericus percutiens ſeu verberans ſeipſum iniurioſe, per ſe uel aliũ excommunicatus eſſet non minus, quam ſi alium clericum ſic percuſſiſſet aut percuti procuraſſet. Et hinc reſpondetur quæſito, an monialis procurans abortu potione vel phlebotomia, incidat in hunc canonem? Dicitur enim ꝙ non incidit: quia manus hæc licet ſit violenta naturæ, non tamen eſt violenta perſonæ conſentienti, nec eſt iniurioſa ſtatui Eccleſiaſtico.

Nota quarto, ꝙ manus violenta poteſt eſſe ſacrilega dupli ci ratione: vel abſolute, vel ex iuris poſitione. Appellatur aũt & eſt ſacrilegium abſolute, iniqua percuſſio clerici. Vocatur uero & eſt ſacrilegium ex iuris poſitione, clerici merentis mille morte occiſio per ſententiam iudicis laici, hoc. n. & ſimilia quæ ſecundum ſe ſunt iuſta, & ſunt ſolum mala quia prohibita ex iure poſitiuo, ſacrilegia quidem ſunt, ſed ex poſitiuo iure originem trahentia. Et hoc modo ſacrilegium eſt, ſi monachus cauſa correctionis verberatur per laicum, aut neceſſitate non vrgente per alium clericum vel monachum ab Abbate: ut in cap. vniuerſitatis de ſententia excommunicationis.

In præſenti igitur cẽſura ſacrilegium ſumitur vtroque modo:

do:ita ꝙ excommunicationi ſubiacet manus violenta ſacrilega, ſiue abſolute, ſiue ex iuris poſitione. Et propterea quicũq; zelo iuſtitiæ laicus homo vel dominus moueatur contra cleri cum peſſime meritũ, non excuſatur a ſacrilegio manus violentæ: niſi in caſu ſibi a iure permiſſo. Permitti aũt creditur a iure officialibus laicis capere ac detinere clericum (præſentandũ quàm citius ſuo prælato) inuentum in crimine patrato vel patrãdo. Et nihilominus cuilibet cuius intereſt, permittitur recuperare violenter a clerico res furto ſublatas vel raptas, ante q̃ fur vel latro ad alia diuertat, hoc eſt ante q̃ adipiſcatur poſſeſſionem quaſi quietam rerum ablatarum, ſicut ẽt licitum creditur debitorem clericum fugientem vel fugam parantem detinere præſentandum ſuo Prælato. In his enim & ſimilibus quum conſtet ſacrilegium non interuenire ex natura facti (q͂a non ad iniuriam clerici, ſed ad iuſtitiam tenditur) & ex poſitiuo iure non ſit prohibitio, non eſt locus ſacrilegio. Nota quinto caſum, in quo manus violenta in clericum vere ſacrilegum non punitur hac excommunicatione. Et eſt ſi clericus turpiter operans cum vxore, matre, filia, vel ſorore inuẽtus percutitur: vt patet in cap. ſi vero de ſenten. excom. Percutiens enim ex vindicta, licet peccet mortaliter, & ſacrilegus ſit: iure tamẽ humano compatiente iuſto dolori, impunis euadit. Si tamẽ dolus interueniat (puta quia vir conſentit vt vxor clericum admittat ad hoc, vt percutere eum poſſit) excommunicatus eſt percutiendo: quia dolus interueniens compaſſionem legis tollit.

Nota ſexto, manum violentam in clericum non ſacrilegam quinque modis inueniri. Primus eſt, quum eſt ſacra: vt puta quum correctionis cauſa ab habente legitimum poteſtatem legitime exercetur. Sic enim Epiſcopus per clericum, inferiores vero Prælati per ſeipſos clericum verberãt, detinent autem & capiunt per quoſcunque. Et ad hunc modum ſpectat verberatio, qua naturalis pater corripit filios Clericos, & Magiſter diſcipulos, & maiores ſeu ſeniores Eccleſiæ pueros: & Clerici afficientes eos qui perturbant diuini officij cultum. Et ſicut ſacra eſt horum correctio, ita ſacrilega efficeretur eorundem actio, ſi ex odio & iniquitate Clericos eoſdem verberarent: ac per hoc eſſent excommuni-

cati

cati. ſecundus eſt, quũ eſt licita: vt quum quis defendendo ſe aut ſua, aut alios, vim vi repellit cum moderamine inculpatæ tutelæ. Nec arctatur licita hæc defendo ad caſum, quo inuaſus non poteſt aliter ſe, aut ſua, aut alios ſaluare: ſed rationabiliter extenditur etiam ad caſum: in quo tamen vituperabiliter fugiendo poſſet ſe ſaluare: quia non tenetur ignominioſam fugam pati laicus a clerico inuaſore, ſed poteſt ſuum ſaluando honorem ſicut & cæteras res, vim vi repellere. Non intelligas tamen licere ei propter hoc acceptare duellum a clerico prouocante illum: quia aliud eſt velle pugnare, & aliud ſe & ſua tuendo, contra clericum non minis, ſed facto inuadentem pugnare. Et ad hanc licitam defenſionem reducuntur ſuperius dicta in tertio notabili de captione licita, quoniam in defenſionem iuſtitiæ fiunt. Et quum non minus caſtitatem quam reliqua bona tueri debeamus, ſi mulier aut puer impetatur de turpitudine a clerico, & pro euadendo moleſtiã, non verbo, ſed facto inuadentis, percutit aut mordet (quia nec fugere licet, nec clamare poteſt, aut infamiam putat) nullam incurrit cenſuram: quia defenſio cum moderamine inculpatæ tutelæ, tali ſexui ſeu ætati videtur. Et ſi exceſſus interueniret, exemptus eſt a canone, qui excuſat patrem, maritum, fratrem & filium, vt prædictum eſt: Et multo magis excuſat agentem pro perſona propria in materia turpitudinis iniurioſæ. Si enim licet mihi impune percutere iniuriantem mihi in turpitudine meorum, multo magis impunis ſum percutiens iniuriantem mihi in turpitudine propriæ perſonæ. Et ſicut ſufficit ibi inchoatio actus, ita hic: qui enim attentat violare, iam turpem actum inchoat. Tertius eſt, quum manus violenta eſt, imperfecta ex defectu deliberationis: ut contingit in primis motibus. Si quis enim abſque deliberatione ex ſubita paſſione manum in clericum inijcit, ita quod aduertens quid facit, retrahit manum, non eſt excommunicatus: quia manus uiolenta, non eſt perfecte actus humanus ac per hoc non eſt ſacrilega niſi imperfecte: ſicut primus motus adulterij eſt adulterium. Excommunicatio autem hæc præſupponit ſacrilegium ſimpliciter, & non ſecundum quid tantum, quale eſt hoc. Et ad hunc modum reducuntur percuſſiones tam defenſiue quam correctiuæ, quando modicum excuſſiue

ſunt:

ſunt: quia non ex deliberatione fit exceſſus illæ, ſed quaſi ex impercepta paſſione impellente. Quartus eſt, quum uiolenta manus eſt imperfecta ex defectu exteriore actus: puta quia tam leuis ac leuiter iniecta eſt, ut pro nulla habenda ſit, & ut unico uerbo dicatur quando manus uiolenta eſt ita leuis, ut ſi eſſet in laicum, non conſtitueret peccatum mortale: propter hoc quod eſt in clericum, non ſubiacet huic excommunicationi. Et ratio eſt, quia non eſt ſacrilegium canon autem iſte expreſſe ſupponit ſacrilegium ſecundum completam ſacrilegij rationem, & non ſecundum quid: quale eſt ueniale ſacrilegium, ut ſic liceat loqui. Quintus eſt: quum manus uiolenta eſt imperfecta ex defectu formæ, hoc eſt intentionis quia ſcilicet non per ſe intenditur, ſiue quia uiolentia non intenditur: ut quum quis caſtigando clericum, modum excedit ex imprudentia, putans ſe non excedere: ſiue quia non intenditur quod ſit in clericũ: ut quum ex ignorantia clericus percutitur aut capitur: qm̃ per ſe loquendo non incurritur ſacrilegium niſi ſub intentione cadat. Et hoc intellige, niſi ignorantia culpabilis reducat actum in natura ſuæ formæ: vt quia debuit & potuit ſcire, nec curauit ſcire. Et ad hunc modũ reducuntur caſus oẽs, in quibus nõ formaliter, ſed materialiter tñ manus violenta in clericum inijcitur: vt contingit officiali Principis arcenti turbã, in qua ſunt clerici. Ad hunc etiã modũ reducuntur caſus, quibus abſq; animo iniuriandi violẽtia rationaliter infertur clerico: vt ſi quis fugiẽs perſequentes, clericũ ex caballo neceſſario fugienti tollat vt velociter ſe ſaluet: ſicut. n. non eſt reus rapinæ equi, ita nec violentiæ ſacrilegæ: quia non animo iniuriandi, ſed neceſſitate ſeipſum ſaluandi totũ fit in caſu, in quo ſi lex viua adeſſet, ceſſare ſe diceret. Et ſimile eſt, ſi in caſu defenſionis occurrentem gladium de latere clerici tolleretur. poſſet ſe tueri, Et ſic de ſimilibus.

Nota ſeptimo, apellatione clerici ſeu monachi venire non ſolum omnes habentes primã tonſuram, & omnes vtriuſque ſexus profeſſos aliquam approbatã religionem, ſed ẽt earũdẽ religionum nouitios & conuerſos, hoc eſt qui ſe & ſua, mutato habitu, alicui religioni dedicauerũt perpetuo. Et hoc intellige, niſi ſint priuilegio clericali priuati: vt ſunt degradati, & ſecundũ quoſdã hæretici & bigami: & cõiugati ſiue habitu &

tonſura:

tõſura:& apoſtatæ ſeu enormitatibus ſæuis vacantes,&c. Ter tianorũ aũt genus (qui. ſ. vocantur de tertio habitu alicuius religionis) ex hoc ſolo ꝙ ſunt tertiani, nõ gaudent hoc priuilegio: quia neç ſunt religioſi (quum non habeant ſolemnẽ profeſſionẽ, qua religioſi a non religioſis diſtinguuntur) nec conuerſi religionis, neç nouitij religionum, nec clerici. In iure aũt quatuor hæc genera tantum ponuntur, vt patet intuenti.

Demũ circa calcẽ huius canonis, vbi reſeruatꝰ Papæ abſolutio ab hac cenſura, ſcito tria exceptionum genera habere hic locũ. Primũ, ex qualitate facti. Secũdũ, ex qualitate perſonarũ. Tertiũ, ex accidẽte impedimẽto. Ex qualitate quidẽ facti, nã tripliciter inuenitur manus hæc violẽta. Quãdoque.n.eſt iniuria leuis, qñque grauis, qñq; enormis. Et ſi eſt leuis, poteſt Epiſcopus abſoluere: ſi grauis vel enormis, Papæ vel Legato de latere reſeruatur regulariter abſolutio. Diſcernere autem & iudicare leuem, vel grauem aut enormem ad iudicem (hoc eſt Epiſcopum) pertinet. Et de enormi iniuria, ex iure canonico manifeſtũ eſt multipliciter inueniri. Primo ex magnitudine facti: vt ſi peruẽtum eſt ad mutilationem membri, aut ſanguinis effuſionem (quæ abundantiam ſignificare videtur) aut graue vulnus. Secundo, ex perſona læſa: vt ſi in Epiſcopũ, aut Abbatẽ. Tertio, ex perſona lædente ut ſi laicus officialis autoritatiue percutiat clericum. Quarto, ex ſcandalo: vt ſi monachus percutiat clericum ſecularẽ: ꝙ ponderabis. Ex iure vero ciuili & doctoribus ſuperadditis, ex perſona læſa, ſi ſacerdos indutus ſacris veſtibus percutiatur. Et ex irreuerentia: vt ſi in conſpectu Prælati percuſſio fiat. Ex loco: vt ſi in Eccleſia vel in platea. Ex loco vulneris: puta ſi vulneratus in oculo. Et ex notorio, & ſpecialiter temporis: puta magnæ feſtiuitatis. Ex qualitate vero perſonarum, nam puerorum intra pubertatis annos exceſſus quicunque commiſſus, & mulierũ, põt ab Epiſcopo ſemp abſolui, ẽt ſi pueri poſt pubertatẽ abſolutionẽ petant. Similiter religioſi in clauſtro ſe inuicẽ percutientes, & ad religionem trãſeuntes, niſi difficilis, & enormis fuerit exceſſus: vt mutilatio, aut effuſio ſanguinis: aut in Epiſcopum vel Abbatem fuerit. cap. quum illorum. de ſenten. excom. Qui ẽt ſui iuris nõ ſunt (quales sũt ſerui, & filijfamilias, & huiuſmodi) abſolui poſſunt ab Epiſcopis in duobus caſib.

Primus eſt, ſi deliquerit in fraudē: hoc eſt ut ſubtrahant ſe ab obſequio debito dominis, veniendo ad ſedem Apoſtolicam. Secundus eſt, ſi ipſi domini ſine culpa ſua graue damnum ꝓpter hoc incurrat: niſi exceſſus ſit tam grauis & enormis, vt ꝓpter vitandum ſcandalum & tollendum exemplum aliorū, debeāt ad ſedem Apoſtolicam deſtinari. Ex interueniente demum impedimento abſolui in primis poſſunt a quocūque exceſſu omnes in mortis articulo conſtituti. Infirmi quoq; ſeu valetudinarij quacūque corporis impotētia impediti, & ſenes impotētes accedere, & ſimiliter qui ob inimicitias quas habēt, aut ob inopiam q̃ patiuntur, non poſſunt accedere, & demū quocūq; canonico impedimēto retrahātur, ut nec ad ſedē Apoſtolicam nec eius Legatum ire poſſint, abſolui poſſunt ab Epiſcopis, ſeruata duplici moderatione. Prima eſt, vt ſatisfiat clericis iniuriam paſſis. Secunda eſt, vt iurent quod ceſſante tēporali impedimento, præſentabunt ſe Apoſtolicæ ſedi, parituri illius mandato. De nobilitatis autem magna potētia, diſponit ius, quòd tali dominorum ac delicatorum exceſſus ſignificandus eſt, antequàm abſoluatur, ſedi Apoſtolicæ: & ſecundum illius conſilium poſtea fiat abſolutio: niſi periculum ſit in mora, tunc. n. iuxta impedimentorum canonicorum rationem agendū eſſet.

In inſequentes Cardinales, vel manus violentas in eos inijcientes. Itē in dominos temporales conſtitutionē cap. felicis. lib. VI. contra prǽſumptores, præfatos ſeruari non facientes. Cap. XI.

PRAELATOS ECCLE. HOSTILITER IN ſequentes anathematis vinculo innodantur.

SI QVIS in hoc ſacrilegij genus irrepſerit, ꝙ ſanctæ Rom. Eccleſię Cardinales hoſtiliter fuerit inſequutus, vel percuſſerit aut ceperit, vel ſocius fuerit facientis, aut fieri mandauerit, aut factum habuerit ratum, aut conſilium dederit uel fauorem, aut poſtea receptauerit uel defenſauerit ſcienter eundem ſicut criminis læſæ maieſtatis reus, perpetuo ſit infamis. Et infra. Ex inſequutione prædicta, ſicut ex iniectione manuū violentá, ipſo facto ſententiam excommunicationis quis incurrat:

rat:

tat: tam ipſe inſequutor quam alij ſupradicti tāti mali participes. Nec ab alio quam à Rom. Pont. poſſit beneficium abſolutionis obtinere, niſi in articulo mortis. Et infra: Si Princeps, Senator, Conſul, poteſtas, vel alius Dominus, ſiue rector, contra p̄ſumptores p̄dictos præſentis cōſtitutionis tenorē nō fecerit obſeruari: tam ipſe quā officialis eius intra mēſem, poſtquā res ad eorum notitiam venerit, eo ipſo ſententiam excommunicationis incurrant. Bonifa. extra de pœn. cap. felicis lib. vj.

MATERIA iſtius canonis eſt ſacrilegium inſequutionis & manus uiolentæ in Cardinales ſanctæ Rom. Eccleſię. Quo ad perſonas, canon eſt vniuerſalis. Quo ad actiones, comprehendit decem actiones. ſ. inſequi, percutere, capere, ſociare facientem, mandare, ratum habere, conſulere, fauere, receptare, defenſare ſcienter: ita ꝙ quicquid horū aliquis commiſerit, eſt excommunicatus. Et reſeruatur abſolutio Papæ. In ſecundo aūt canone, ſi Princeps, &c. materia eſt omiſſio ſeruandi dictam conſtitutionem, tanquam quaſi probans ſacrilegium factū. Perſonæ vero excōicatæ ſunt ſeptē. ſ. Princeps, Senator, Conſul, poteſtas, alius dn̄s, rector, & eius officiales. Actio quæ excōicationi ſubijcitur, eſt una: ſcilicet non facere ſeruari dictā cōſtitutionē intra menſem a die notitiæ cōputandum. Et eſt excommunicationis huius abſolutio Epiſcopalis.

In iniurioſe Pontificem percutientes, capientes uel bannientes. Cap. XII.

EPISCOPVM INIVRIOSE TRACTANTES, aut iniuriantibus opem præſtantes tanquam ſacrilegi uinculum excommunicationis incidunt.

SI QVIS ſuadente diabolo in hoc ſacrilegij genus proruperit, quod quamuis iniurioſe vel temere Pontificem percuſſerit, aut ceperit, bannuerit, uel hoc fieri mandauerit, aut facta ab alijs rata habuerit, uel ſocius in his fuerit facientis aut conſilium in his dederit uel fauorem, ſeu ſciēter defenſauerit eundē: in illis caſibus de p̄dictis, de quibus excōicationē p iam editos canones nō ſubiret, ſit hujus noſtrę cōſtitutionis autoritate anathematis mucrone percuſſus: ac nō queat niſi per ſummum Pont. (præterquam in mortis articulo) abſolui, & c.

Poteſtas

Poteſtas uero, conſiliarii, balliui, ſcabini, aduocati, rectores, conſules & officiales ciuitatis, quę in Epiſcopum ſuum cōmiſerit aliquid prędictorum, in præmiſſis culpabiles exiſtentes, ſimiliter excommunicationis ſententię (a qua non niſi ut prẹmittitur, ualeant beneficium abſolutionis obtinere) ſint ſubiecti. Cle. extra de pœnit. cap. ſi quis. in Clemen.

CAnones duo ſimul hic ponūtur: & vtriuſque materia eſt ſacrilegium in Epiſcopum. Et primus quidē quo ad perſonas, uniuerſalis eſt. Quo ad actiones uero, comprehendit duo genera actionum ſcilicet principalium & acceſſoriarum, Et principales quidem ſunt tres, ſcilicet percutere, capere, vel bannire Epiſcopum quemcunque. Actiones vero acceſſorię ſunt ſex ſcilicet mandare, ratificare, ſociare, conſolere, fauere, uel ſcienter defendere.

Secundus autem canon ſpecialiter loquens de hoc ſacrilegio perpetrato a ciuitate (quæ non excommunicatur: quia vniuerſitas non excommunicatur) particularis eſt quo ad perſonas: pro quanto ſeptem genera officialium, & octauo generali nomine omnes illius officiales excommunicat. Sed quo ad actiones extenſiſſimus eſt: pro quanto culpam omnem circa hoc ſacrilegium comprehendit. Et eſt vtriuſuque ab ſolutio papalis. Aduerte hic, quod appellatione Pontificis ſeu Epiſcopi non venit niſi conſecratus Epiſcopus: quia electus & non conſecratus, non eſt Epiſcopus. licet ſit adminiſtrator & Epiſcopus electus. Et ſcito quod prẹter hos canones, ad idem extat alius in cœna Domini, dicens: Excommunicamus & anathematizamus omnes temere mutilātes, nulnerantes, interficientes, capientes, incarcerantes, & detinentes Patriarchas, Archiepiſcopos, & Epiſcopos, eorumq; mandatores. Vbi videre potes canonem vniuerſalem quo ad perſonas & comprehendentem actiones ſex principales, & vnā acceſſoriam, ſcilicet mandare. Et eſt papalis, ſicut cæteræ in cœna Domini.

In ſacrilegos ad vrbem Romam pergentes, inuadentes. Cap. XIII.

ROMIPETAS QVALITERCVNQVE MVtilantes vel perſequentes, excommunicantur.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus oēs mutilātes, vulnerantes, & interficientes, ſeu capientes & detinentes, ſeu deprædantes & Romipetas & peregrinos ad vrbē cauſa deuotionis ſeu peregrinationis accedentes, & in ea morantes, vel recedentes ab ipſa: & in his dantes auxilium, conſiliū, vel fauorem. In proceſ. cœnæ Domini.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo inuadūtur ad ſanctam vrbem pergentes. Et quo ad perſonas eſt vniuerſalis. Quo ad actiones, cōprehendit ſex principales, & tres acceſſorias. Et principales ſunt, mutilare, vulnerare, interficere capere, detinere, deprædari. Acceſſoriæ aūt ſunt, conſulere auxiliari, fauere. Et nota ꝙ oportet perſonas ad quas principales actiones terminantur, habere multas conditiones. Prima eſt in qualitate, ꝙ ſint Romipetę ſeu peregrini. Secūda eſt in cauſa, ꝙ cauſa deuotionis, vel peregrinationis. Tertia eſt in poſitione, ꝙ ad vrbem accedant, vel in ea morentur, vel inde recedāt. Et ex defectu tertiæ conditionis, ſi quis tales percuſſerit antequā ſint in acceſſu, aut poſtq̄ redierint, nō incurrit hūc canonē. Ex defectu vero ſecūdæ cōditionis, ſi quis habitatorem Romæ euntem ex Hiſpania Romā vt in domū ſua vadat, pcuſſerit, nō incurrit hunc canonē: quia nec cauſa deuotionis, nec cauſa peregrinationis ad vrbem accedit. Ex defectu aūt primę cōditionis, ſi quis pcuſſerit habitātē Romæ cauſa deuotionis, nō incidis in hūc canonē: quia habitator nō eſt Romipeta, aut peregrinus morās in vrbe. Inter cauſam aūt deuotionis & peregrinationis nihil intereſſe video in propoſito, niſi quantum ad exteriorem manifeſtationem deuotio.n. interior eſt: peregrinatio vero exteriora ſolita eſt habere ſigna. Et vulgariter vocantur peregrini, qui deuotionis cauſa pergunt. Verum inter Romipetas & peregrinos ad vrbem, differentia eſt, inquātum communius eſt Romipetæ nomen, nam comprehendit etiā Romanū ciuem ad vrbem cauſa deuotionis accedentem.

Et nota, ꝙ canon iſte reſpicit nō Papā, non curiam, ſed vrbem Romam: ita ꝙ ſi Papa cum curia alibi eſſet, nihilominus canon iſte ligaret offendentes euntes ad vrbem cauſa de-

uotionis. Aduerte quoque, ꝙ iſte canō mutatus eſt: quia in ꝓceſſu cœnæ Domini tempore Martini comprehendebantur etiam peregrini ad Hieruſalem, Et eſt Papalis.

In eos qui ad ſedem Apoſtolicam uenientes, & recedentes ab eadē, temeritate propria capiunt, ſpoliant & detinent, &c. Cap. XIIII.

ROMANAM CVRIAM PETENTES, AVT ab ea recedentes ſub pœna excommunicationis impedire vel qualitercunque moleſtare prohibetur.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes illos qui ad ſedem Apoſtolicam venientes, & recedentes ab eadem, nec non omnes illos qui iuriſdictionem ordinariā vel delegatam aliquam non habentes, in eadem curia morantes temeritate propria capiunt, ſpoliāt, & detinēt, aut ex propoſito deliberato verberare, mutilare, vel interficere præſumunt & qui talia fieri faciunt ſeu mandant. In proceſſu cœna Dñi.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo offenditur ſedes Apoſtolica in ijs, quæ ſub protectione ſua ſunt. Et quo ad perſonas eſt vniuerſalis. Quo ad actiones vero comprehendit actiones principales ſex, & duas acceſſorias. Et quoniam in canone iſto aliter modificantur primæ tres actiones principales, quando terminantur aduenientes uel recedentes, & aliter quando terminantur ad morantes in curia Romana: ideo aduerte ex litera differentiam. Et multiplicando primas tres actiones, dicito quod capere, ſpoliare vel detinere, tam uenientes ad Apoſtolicam ſedem, quam recedentes ab ea, primo excommunicantur, deinde quod capere, ſpoliare uel detinere propria temeritate (hoc eſt autoritatiue) morantes in curia Apoſtolica, excommunicantur. Tertio, quod verberare, mutilare uel interficere ex propoſito deliberato tam venientes quam recedentes quam morantes, excommunicantur. Et eſt Papalis. Sed ſunt hic aduertenda multa. Prima, quod non eſt hic ſermo de Roma, ſed de ſede & curia Apoſtolica: ac per hoc oportet perſonas ſic offenſas ad ſedem Apoſtolicam venire, aut ab illa recedere, aut in illius curia morari, ita ꝙ nō ſufficit morari Romæ ubi eſt curia, ſed

oportet in curia morari. Secũdũ eſt, ꝙ ſi morātē in curia quis ſpoliat aut detinet, aut capit furtiue & per modum raptoris, & nõ autoritatiue, non incurrit hunc canonem, factus eſt enim hic canõ contra eos qui in curia autoritatem ſibi de facto uſurpãt. Propterea enim dicitur, qui iuriſdictionē ordinariam uel delegatã nõ habentes propria temeritate &c. Tertium eſt, ꝙ ſi quis exorta tunc ira, rixa, controuerſia, & breuiter non animo quieto præmeditatus prorumpit in verberandum aut occidendum curialem in curia, non incurrit hunc canonem: quia non vocatur in propoſito ex propoſito deliberato facere, q ex non præmeditatione quieti animi facit: alioquin ſuperflue apponeretur ex propoſito deliberato, ſi deliberatio ſufficiens ad peccatum mortale ſufficeret ad hunc canonem incurrendũ: commune ſiquidē eſt omni excõicationis ſubeſſe peccatũ mortale. Et ſemper hoc ſubintelligitur niſi quis adeo deſipiat, ut putet aliquem ex actu non deliberato excommunicatum, aut in hoc ſolo canone explicatum quod in cæteris ſubintelligitur: quod irrationabile eſt.

Quartum eſt, quod vltimus caſus (ſcilicet de percutientibus morantes in curia) ſcriptus quidem eſt, & iam per centũ annos quotanis promulgatur, & tamē à nullo aduerti aut practicari videtur tam in foro iudicandi quam pœnitentiæ, nullus ſiquidem (ni fallor) ex hoc ſe aut alium reputat excommunicatum. Actiones aũt acceſſoriæ duæ ſunt mandare ſcilicet, & facere fieri aliquid dictorum: ita quod non ſolum qui mandato, ſed qui alia uia quam mandato facit aliquid horum, fieri, excommunicatus eſt. Et eſt Papalis.

In ſacrilegos litigantes in Rom. curia quomodolibet offendentes. Cap. XV.

LITIGANTES IN CVRIA ROMANA NON ſunt ſpoliandi nec aliqualiter impediendi & hoc ſub pœna excommunicationis.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes illos qui per ſe vel alium ſeu alios, quoſcunque perſonas Eccleſiaſticas vel ſeculares ad Roman. curiam ſuper ſuis cauſis & negotijs recurrentes, illaq; in eadem curia proſequentes

aut

aut procurantes, negotiorumque geſtores, aduocatos uel procuratores ipſorum vel etiam auditores ſeu iudices ſuper dictis cauſis ſeu negotijs deputatos, occaſione cauſarum uel negotiorum huiuſmodi uerberant, mutilat uel occidunt, ſeu bonis ſpoliant. Vel qui per ſe, uel alium ſeu alios directe uel indirecte prædicta exequi uel procurare, aut in eiſdem conſiliũ, auxiliũ, uel fauorem præſtare non uerentur: cuiuſcunq; pręeminẽtiæ, dignitatis &c. fuerint. In proceſſu cęnæ Domini.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium. quo ex certa ſpeciali cauſa (ſcilicet litis uel negotij) offenduntur qui ſub protectione Apoſtolicę ſedis ſunt. Et quo ad perſonas offendentes eſt uniuerſalis. Quo ad perſonas uero offenſas, continet octo genera perſonarũ: ſcilicet ad Rom. cur. ſuper ſuis cauſis recurrentes, proſequẽtes, procurantes negotiorum geſtores, aduocatos, procuratores, auditores, iudices. Quo ad actiones aũt principales explicat quatuor: uerberare, mutilare, occidere, bonis ſpoliare. Oportet tamen actiones iſtas non ex quacunque cauſa, ſed occaſione cauſarum uel negotiorum huiuſmodi fieri ſi incurrenda eſt canonis huius cenſura. Quo ad actiones uero acceſſorias, multiplicatur ualde, vt patet intuenti. Et eſt Papalis.

In eum qui quempiam Chriſtianorum per aſſaſſinos interfecerit, uel interfici mandauerit, aut eos receptauerit, defenderit, uel occultauerit.

CHRISTIANVM PER ASSASSINVM INterficere, aut interficiendum curare, peccatum eſt excommunicationis puniendum ſententia.

STATVIMVS, ut quicunque Princeps, Pręlatus, ſeu quęuis alia Eccleſiaſtica ſecularisue perſona quempiam Chriſtianorum per aſſaſſinos interfecerit uel interfici mandauerit (quamuis mos forſitan ex hoc non ſequatur) aut eos non receptauerit, defenderit, uel occultauerit, excommunicationis ſententiam, & depoſitionis a dignitate, ordine, honore, officio & beneficio, incurrat ipſo facto Innoc. iiij. de homicidio cap. pro humani. lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt homicidium, non qualecumque, ſed ſacrilegiũ: cõditus eſt enim cõtra quãdã ſacrilegã uiã

occidendi Chriſtianos. Et quo ad perſonas, eſt uniuerſalis. Quo ad actiones vero comprehendit,quinq; actiones. Prima eſt,Chriſtianum per aſſaſſinos interficere:ſecunda eſt,mandare,et ſi non ſequatur effectus:tertia eſt, eos aſſaſſinos receptare:quarta eſt,eos defendere:quinta eſt,eos occultare.

Vbi primo nota,ꝙ aſſaſſini non dicũtur hic qui vulgariter vocantur aſſaſſini:ſed quædam ſpālis gens infidelis (ut litera innuit) habens ſuum dominum, quæ hodiæ ignota videtur. Deinde aduerte ꝙ in hoc canone mandati actio non punitur vt acceſſoria,ſed ut principalis: & propterea punitur etiam ſi effectus nõ ſequatur:& ſimile eſt de alijs tribus actionibus ſequentibus:ita ꝙ receptatores,defenſores. occultatores aſſaſſinorum et ſi non occiderint aut occiſuri ſint Chriſtianũ, ſunt excommunicati:quia ſic ius diſponit.Et eſt Epiſcopalis.

In ſacrilegos Eccleſiæ Romanæ terras offendentes. Cap. XVII.

TERRAS ET POSSESSIONES ECCLEſiæ Romanæ impugnantes excommunicantur.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes illos qui per ſe uel alium ſeu alios directe uel indirecte ſub quoque titulo vel colore occupant,detinent, vel hoſtiliter deſtruunt ſeu inuadunt,aut occupare,detinere vel deſtruere, aut inuadere hoſtiliter præſumũt in totum uel in partem, almam vrbem, regna Siciliæ ſeu Trinacriæ, inſulas Sardiniæ & Corſicæ,terram citra Pharum, patrimonium Beati Petri in Tuſcia, ducatum Spoletanum, comitatum Venayſinum, Sabinenſem, Marchię Anchonitanæ, Maſſæ, Trebariæ, Romandiolæ,Campaniæ,& maritimæ prouincias, ac terras ſpecialis commiſſionis Arnulforũ,ciuitateſque noſtras,Bononiã, Ferrariam,Beneuentum,Peruſinum. Auinionem,ciuitatem caſtelli Tudertũ, & alias ciuitates, terras & loca vel iura ad ipſam Rom.Eccleſiam ſpectantia & adærentia, ac fautores & defenſores eorum:ſeu in his dantes auxilium,conſilium,uel fauorem,In proceſſu cœnę Domini.

CANONIS iſtius materia eſt ſacrilegium quo, offenduntur terræ Eccleſiæ Romanæ.Et quo ad perſonas, eſt uniuerſalis.

uerſalis. Quo ad actiones vero principales, numerat quatuor: ſcilicet occupare, detinere hoſtiliter deſtruere, ſeu inuadere, tam in præſenti quam in futuro. Et modificantur dictæ actiones multipliciter: ſcilicet per ſe uel alium, & directe uel indirecte: & excluduntur colores &c. Acceſſoriæ autem ſunt, fauere, defendere, conſulere. Quæ autem ſint terræ & loca Eccleſiæ Rom. in litera explicatur. Et eſt Papalis.

Aduerte hic, ꝙ quū in terris Eccleſiæ contingit, ꝙ pars exiſtēs extra armata manu uolēs intrare, inuadit ciuitatē non ut ſubtrahat cū Eccleſiæ, ſed ut ipſa pars ibi regnet eo modo quo partes iſtæ regnare cōſueuerūt, canonē iſtū incurrit: quia terrā Eccleſiæ in parte ſalutē hoſtiliter inuadit ſub colore manēdi in domo ſua. Imo (ut á cōiter accidentibus patet) huiuſmodi inuaſio tendit ad ſubtrahendum Eccleſiæ Rom. terrā quo ad liberum regimen. Romana ſiquidē Eccleſia in terris ubi factio regnat, titulare dominium potius habet qaam cū effectu.

In latrones maritimos. Cap. XVIII.

PIRATÆ ET CVRSORES AVT PRAEDONES maritimi anathematizantur.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes piratas, curſarios, latrunculos maritimos: & illos præcipue qui mare noſtrum a monte Argentario vſque ad Tarracinam diſcurrere, & nauigantes in illos deprædari, mutilare, interficere, ac rebus & bonis ſuis ſpoliare præſumpſerunt hactenus & præſumunt ac oēs receptatores eorundē: & eis auxiliū dantes, conſilium vel fauorem. In proceſſu cœnæ Domini.

CAnonis iſtius materia eſt latrocinium maritimū. Et quo ad perſonas, unum genus perſonarū nominatur diuerſis nominibus. Nam piratę ijdem ſunt, qui vulgariter corſarij appellantur: latrunculi quoque marini, parui piratæ ſunt. Totū ergo genus piratarū excommunicātur, & præcipue intra mare Eccleſiæ Romanæ diſcurentium. Actiones principales ſunt quinque: deprædari mutilare, interficere, bonis ſuis ſpoliare, & receptare eoſdem. Acceſſorię autem ſunt tres, conſulere, auxiliari, fauere. Et eſt Papalis.

In ſacrilegos ſedem Apoſtolicam in ſuis victualibus offendentes. Cap. XIX.

VICTVALIA VEL ALIA ROMANAE CVriæ neceſſaria ſolicitantes, non ſunt ſub anathematis pœna impediendi.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes impedientes ſeu inuadentes victualia ſeu alia ad vsū Rom. curiæ neceſſaria adducentes: vel qui ne ad Rom. curiam ipſa adducantur vel deferantur, impediunt ſeu perturbant: & qui talia fieri faciunt vel defendunt: cuiuſcunque fuerint ordinis, præeminentiæ &c. In proceſ. cœnæ Domini.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo offenditur ſedes Apoſtolica in ſuis victualibus. Et quo ad perſonas eſt vniuerſalis. Quo ad actiones principales ſunt quatuor ſed diſtinctæ in duas combinationes propter diuerſitatem terminorum. Nam prima cōbinatio eſt impedire vel inuadere homines adducentes victualia vel alia neceſſaria ad vſum Romanæ curiæ. Secunda vero combinatio eſt, impedire vel perturbare, ne prędicta adducantur ad curiam: ita ꝙ primo ꝓuidetur hominibus adducentibus: ſecundo rebus adducendis. Quo ad actiones vero acceſſorias, ponūtur duę actiones: ſcilicet defendere, vel facere fieri talia: quamuis errore ſcriptorum ly fieri, omiſſum ſit in textu etiam plumbato. Et eſt Papalis. Aduerte hic, quod quum ex voluntate & propoſito maleficia diſtinguantur: ſi quis non gratia impediendi vel pertubandi ea quæ ſunt ad curiam, ſed conſulendi propriæ patriæ commoditati, inhibeat ne quis extrahat de patria fruges &c. quamuis inde ſequatur, ꝙ non poſſunt deferri ad curam Ro. non propterea incidit in hunc canonem. Similiter ſi quis tempore peſtis in curia, inhibet ſuis nequis vadat Romam reuerſurus &c. non incidit in hunc canonem: & ſic de ſimilibus: quia non per ſe agitur contra curiam, ſed pro neceſſitate, pro ſanitate patriæ, & huiuſmodi per ſe agitur: licet per accidens redundat in damnum curiæ, ſed pœnæ accenſuræ intelligendæ ſunt penes id quod eſt per ſe, & non penes id qnod eſt per accidens.

In ſacrilegos Chriſtianum principatum offendentes, opem ferendo inimicis crucis Chriſti. Cap. XX.

SARRACENIS ARMA VEL ALIA CHRIſtianitati nociturna deferentes excommunicantur.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus illos, qui contra Chriſtum & populum Chriſtianum, Sarracenis arma, ferrum, & lignamina deferunt galearum: eos ẽt qui galeas eis vendunt vel naues: quinque in piraticis Saracenorum nauibus curam vel gubernationem exercẽt, aut machinis, aut quibuſlibet alijs aliquod eis impendunt conſilium vel auxiliũ in diſpendium terræ ſanctæ. Ipſoque rerum ſuarum priuatione multari, & capientium ſeruos fore cenſemus: præcipiẽtes, vt per omnes vrbes maritimas in diebus dominicis & feſtiuis huiuſmodi ſentẽtia publice innouetur. Et talibus gremiũ nõ aperiatur Eccleſiæ, niſi totum ꝙ ex commercio tam damnato perceperint, & tãtũdẽ de ſuo, in ſubſidiũ terræ ſanctę trãſmiſerint. Et infra: Quod ſi forte ſoluendo nõ fuerin, ſic alias reatus talium caſtigetur quod in pœna ipſorũ alijs interdicatur audacia ſimilia præſumendi. Innoc. in conci. generali extra de Iudæis, cap. ad liberandum.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium contra Chriſtianũ principatum commiſſum, opem ferendo inimicis crucis Chriſti. Et multis in locis repetitus diuerſimode inuenitur & in iure, & in Extrauagantibus, & in proceſſu qui fit in cæna Domini.

Vt autem clare percipiatᷣ quid, qñ, & vbi prohibitũ ſit, diſtingue tempora & loca. Et ſcito, quod ſm omne tempus, & ſecundum omnẽ locum infideliũ, excommunicati ſunt deferẽtes equos, arma, ferrum, lignamina, & alia prohibita, quibus Chriſtianos impugnãt: vt patet in cœna Dñi, vbi ſic dicitᷣ: Excõicamus & anathematizamus omnes illos, qui equos, arma, ferrũ, lignamina, & alia prohibita deferũt Sarracenis, Turcis & alijs Chriſti noĩs inimicis quibus Chriſtianos impugnant. Tẽpore vero guerræ excõicati ſunt deferentes ẽt quodcunq; mercimoniũ. vt patet in cap. quod olim. de Iudæis & Sarrace. Et omni rurſus tempore deferentes ẽt victualia & quæcunq;

merci-

mercimonia in Alexandriam, vel alia loca Sarracenorũ terræ Aegypti, excõicati ſunt: vt patet in Extrauag.cle.v.multa mentis, poſita inter cões Extrauagantes.in tit.de Iudæis & Sarrac. Et tam hæc tertia quã prima excõicatio reſeruatur Papæ. Secunda autem quatenus ab vtraque harum ſeparatur, ab Epiſcopo abſolui põt. Aduerte deinde, ꝙ appellatione armorum ueniunt non ſolum offenſiua, ſed defenſiua, ex quacunque materia ſint. Per ferrum autem & lignamina, præcipuã materiã intellige armorum, & galearum, ac nauium. Et per aliã prohibita, accipe non ſolum naues & galeas ipſas, ſed quaſcunque ſecũdarias proprias materias armorum, galearum: nauium: vt ſunt ſartiæ, vela galearum: & breuiter quæcũque ad hoc ſunt, vt ex eis Chriſtiani impugnẽtur. ſic enim proceſſus cœnæ Domini explicat. Victualia autem & communis vſus merces (vt panni linei vel lanei, & alia huiuſmodi) non veniunt appellatione prohibitorũ: vt latiſſime patet ex eo ꝙ in dicta Extrauagante poſtquam dictũ eſt, ferrum, equos arma, & alia vetita, ſubiungitur, necnon victualia & mercimonia. Vnde ſequitur, ꝙ talis excõicatio in canone Cœnæ Domini non extenditur ad deferentes victualia & cões merces ad infideles. Et hæc bene nota. Vnde has oẽs merces deferentes non ſunt, excõicati, niſi tempore guerræ, aut niſi in Alexandriã, vel partes Aegypti deferant: quum excommunicatio contra illos non inueniatur, niſi vt dictum eſt. Et quilibet Canon eſt vniuerſalis quo ad perſonas. Sed quo ad actiones diſtant, quia in hoc canone explicantur quinque actiones. Prima eſt deferre: ſecunda vendere: tertia curam exercere: quarta conſulere: quinta auxiliari: vt patet in textu. In Canone uero cœnæ Domini ſola vna actio ponitur: ſcilicet deferre. Et eſt nõ ſolum papalis, ſed pœnalis abſolutio: ut in iure recitato uides.

In effractores locorum ſacrorum. Cap. XXI.

LOCI SACRI FRACTOR SEV SPOLIATOR pœnam excommunicationis incurrit.

MEMORATOS ſacrilegos (qui ſcilicet cõfregerant uiolenter quaſdam eccleſias, & expoliauerant) excommunicatas nuntietis: & faciatis ſicut excommunicatos arctius

cuitari

uitari, donec paſſis iniuriam congrue ſatisfaciant, & damna data reſarciant, & cum literis ueſtris rei ueritatem continentibus Apoſtolico ſe conſpectui repręſent. extra de ſenten. excommunic. conqueſti.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo frangitur ecclesia & expoliatur. Et quo ad perſonas uniuerſalis eſt. Quo ad actiones uero comprehendit duas ſimul: ſcilicet frangere & expoliare: Vbi nota primo, duo requiri ſimul ut ſit locus Canoni. ſ. effractionem, & ſpoliationẽ. Et effractio quidẽ ad templum (ſiue frangatur paries, ſiue ianua, ſiue ſera, ſiue tectũ &c.) ſpoliatio aũt ad res quę tolluntur, refertur. Et proptcrea ſi quis aperiret Eccleſiam & ſpoliaret, aut frangeret, ſed non ſpoliaret, non ſubijceretur huic Canoni. Nota ſecũdo ꝙ hic Canon nullã infert excõicationẽ, ſed latã ſupponit, & denuntiationẽ mandat, ac denuntiati abſolutionẽ Apoſtolicę ſedi reſeruat. Sed ubi lata ſit iſta ſententia quę hic ſupponitur, nõ facile patet: niſi dicendo ꝙ canon iſte per hęc ſua uerba interpretatur, quo ad hũc caſum fuiſſe anathema latę ſententię canonẽ Lucij Papę in Decretis. xvij. q. iiij. cap. omnes Eccleſię. Indubie ſiquidem tenetur huiuſmodi Eccleſiarũ effractores cum ſpolio, eſſe ipſo iure excommunicatos ex hoc textu quia mandatur denuntiari excommunicati, non poteſt enim denuntiari excommunicatus, niſi qui iam eſt excommunicatus. Et eſt papalis poſt denuntiationem.

In incendiarios. Cap. XXII.

ABSOLVTIO A PECCATO INCENDIARIJ Papę reſeruatur.

INCENDIARII ex quo ſunt per Eccleſię ſententiam publicati, pro abſolutionib. beneficio ad ſedẽ Apoſtolicã ſunt mittendi. Clemen. iij. extra de ſent. excommuni. cap. tua.

CAnonis iſtius materia eſt iniurioſum incendiũ. Et quo ad pſonas eſt vniuerſalis. Quo ad actiones vnã ſolã ponit actionẽ. ſ. iniurioſe incendere, nõ qualitercũq;, ſed poſt ſñiam. Vbi nota nullam in hoc Canone excõicationis ſententiam ferri: ſed ſi per Eccleſię (hoc eſt prœlatorum) ſententiam ſunt non ſolum excommunicati, ſed publicati: tunc abſolutio reſeruatur

uatur ſedi Apoſtolicæ. Et quia non arctat ſe Canon ad incendiarios Eccleſiarum, ideo de quibuſcunque incendiarijs intelligo. Et intelligitur in propoſito incendiarius nõ ab actu incendendi, ſed a uitio. qui enim malo ſtudio incendit domum, ſegetem, oliuetum, &c. incendiarij crimen incurrit.

Et ſcito excommunicationẽ cõtra incendiarios Eccleſiarum allatam, nullibi inuentã a me eſſe, quamuis quæſierim quæ allegantur loca: & propterea non habeo eos pro excommunicatis. Et ſi qui forte fundent excõicationem hanc ſuper canone qui habetur xi. q. iij. cap. canonica. aduertant primo canonem illũ communem eſſe omnibus violatoribus Eccleſiarum, deinde ꝙ non videtur ligare omnes Chriſti fideles: quia videtur canon nec concilij vniuerſalis, nec Papæ, ſed particularis ſynodi, ſcilicet Auriſiacen. Conſtat autem huiuſmodi canones, præſertim pœnales, nec ex ſe nec ex Gratiani cõpillatoris autoritate vim ſuam extendere ad vniuerſas Chriſti Eccleſias.

In eos qui Chriſtianos naufragantes rebus ſuis ſpoliant. Cap. XXIII.

CHRISTIANI NAVFRAGANTES NON debent ſpoliari, & hoc ſub pœna excommunicationis.

ILLI QVI Chriſtianos naufragium patientes ſpoliant rebus ſuis: niſi ablata reddiderint, excõicationi ſe nouerint ſubiacere. Ex Concil. Lateranen. de raptoris. cap. excõicationis.

CAnonis iſtius materia eſt furtũ ſeu rapina bonorũ naufragorum. Et quo ad perſonas uniuerſalis eſt. Quo ad actiones unam punit, ſ. ſpoliare bonis patientes naufragium.

Vbi aduerte canonem hunc contra iniquã detentionẽ rerũ Chriſtianorũ naufragorum, cõſideraſſe duo concurrere in hac iniquitate. Primo acceptionẽ rerũ ex naufragio: deinde uſurpationem earundem rerum ut propriarum. Et quia primus actus (hoc eſt accipere huiuſmodi res) poteſt bene & male fieri, & habet ſpeciem boni (quoniam eſt ſalutatio rerum periclitantium) & poteſt fieri ex pia charitate, ad opem ſcilicet ferendam dominis rerum illarum: & poteſt fieri ex auara iniquitate ad appropriandum ſibi res illas: ideo non eſt punitus actus iſte acceptionis ab hoc canone. Secũdus autem actus (qui

eſt detentio rei alienæ inuito Dño) quoniã manifeſtã & inexcuſabilẽ cõtinent iniquitatẽ, punitus eſt ab hoc canone excõicationis ſententia. Et quia actus iſte(.ſ.detinere res naufragorum ipſis inuitis) conſumatur in omiſſione reſtitutionis, propterea canõ iſte non percutit huiuſmodi quaſi raptores ſeu fures, niſi quum uenerint ad omiſſionem reſtitutionis debitæ. Et quia tp̃s reſtituendi determinatũ eſt ad ſtatim (quia obligat ſemper & ad ſemp̃) ideo ſtatim incurritur hæc excõicatio quũ quis eſt in mora: hoc eſt quũ quis põt reſtituere, & non reſtituit. Nec eſt opus monitione: tũ quia tp̃s reſtitutionis determinatum eſt ipſo iure, ut dictũ eſt: tum quia falſum eſt cenſuras contra omittẽtes, exigere monitionẽ: ut patet ex eo ꝙ inquiſitores odio uel amore &c. omittẽtes, abſq; alia monitione ſunt excõicati: iuxta c. multorum. de hæret. in clem. Et eſt Ep̃alis.

Aduerte confeſſor leges aut conſuetudines alicubi de confiſcatione bonorũ naufragorum, eſſe corruptiones legum & bonorum morum, addentes afflictiones afflicto.

Contra offendentes Apoſtolicam ſedem.

In Cardinales ſede uacante conſtitutioni de Romani Pont. præter ſimoniam facienda electione, quouis modo contrauenientes. Cap. XXIIII.

ROMANI PONT. ELECTIONEM PRAEter ſimoniacam impedientes ipſo facto pœnam excommunicationis incurrunt.

INHIBEMVS omnibus & ſingulis ſanctæ Rom. Eccleſiæ Cardinalibus qui pro tempore erunt, & eorum ſacro collegio: ne Apoſtolica ſede uacante prædictis (.ſ. de Roman. Pont. præter ſimoniam facienda electione) contrauenire, vel contra præmiſſa vel aliquod præmiſſorum ſtatuere, diſponere, ordinare, vel aliquo modo facere ſeu attẽtare præſumãt, quocũque exquiſito colore vel cauſa, ſub excõicationis latæ ſñiæ pęna: quã ipſo facto incurrãt. Et a qua non niſi per Rom. Pont. canonice electum abſolui poſſint, niſi in mortis articulo. Iul. II. in Extra ua. quum tam diuino. & fuit per Lateranen. Conc. approbata.

CAnonis iſtius materia eſt ſimonia, nõ quæcũque; ſed circa electionẽ Papæ. Et quo ad perſonas eſt particularis: ut pote ſolos Cardinales comprehendens. Quo ad actiones uero numerat ſex actiones: prima eſt, conuenire: ſecunda, ſtatuere tertia, diſponere: quarta, ordinare: quinta aliquo modo facere: ſexta, aliquo modo attentare. Et hæc omnia intelliguntur ſede vacante, ita q; ſi Cardinales contra ordinata de Papa præter ſimoniam electione, contraueniant aut ſtatuant &c. ſint excommunicati. Et eſt Papalis. Vbi nota, quod licet ſecundum antiqua iura non potuiſſet excipi contra Papam ſimoniace electũ (quia quantumcunque ſimoniachus, erat verus Papa) poſt hanc tamen conſtitutionem Papa ſimoniace electus non eſt Papa in veritate. Et Cardinales ſede vacante iurant ſe ſeruaturos hanc conſtitut.

In eos qui ab ordinationibus, ſententijs ſeu mãdatis Roma. Pont. ad futurum Concilium appellant: aut fauorem, conſiliũ, auxiliumve ad hoc præſtant, &c. Cap. XXV.

APPELLANTES A SENTENTIA, ORDInatione vel mandato ſummi Pontificis excommunicantur.

SANE olim fel. re. Pius Papa II. prædeceſſor noſter de fratrum ſuorum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium cũctorumque prælatorum, ac diuini & humani iuris interpretum curiam Rom. ſequentium in dicta ſeu congregatione Mãtuana exiſtentium approbatione, natura prius & graui pręmiſſa diſcuſſione, & de eorundem congregatorum unanimi conſilio & aſſenſu ac ex certa ſcientia prouocationes ad futurum concilium efficaciſſimis & palpabilibus rationibus tanquam erroneas & deteſtabiles damnauit, ac ſub excõicationis latæ ſententiæ & interdicti pœnis præcepit, ne qua perſona cuiuſuis dignitatis, ſiue etiam vniuerſitas aut collegium quouis quæſito colore ab ordinationibus, ſententijs, ſeu mandatis quibuſcunque ſuis & ſucceſſorum ſuorum, appellationem huiuſmodi interponere audeat: & contra facientes vna cum fautoribus ſuis, & concilium, auxiliumve præſtantibus (ſiue tabelliones ſint, ſiue teſtes, ſiue aduocati, ſiue alij quicunque) non ſolum pœnis & cenſuris prædictis, ſed etiam ijs quæ læ-

ſæ maieſtatis & hæreticę prauitatis reis imponuntur, obnoxios eſſe ſtatuit. Et infra: Dictaſque pœnas & earum quamlibet omnes illos ipſo facto incurrere volumus (cuiuſcunq; conditionis exiſtant, & gradus prærogatiua pręfulgeant) qui in ſenatu, concilijs, parlamentis, congregationibus etiam ſynodalibus & prouincialib. vel alias quomodolibet tacite vel expreſſe, voce vel ſcripto, per ſe vel alium, cuiuſcunque timoris vel reuerentię velamine, vel prętenſa excuſatione, & ſuperioris mādato non obſtāte decreuerint, conſuluerint ſeu deliberauerint, uel aliorum dictū approbauerint, conſiliū aut uocē dederint, ut ad futurum uniuerſale Concilium a nobis uel ſucceſſoribus noſtris Rom. Pont. contra prędictam conſtitutionē appellare liceat, poſſit, uel debeat, dictas pœnas ad ipſos & eorū quemlibet contrauenientem in prȩmiſſis, tenore prȩſentium dantes & extendentes & locum habere declarantes omni ambiguitate ceſſante. Iulius ij. in Extrauag. ſuſcepti regiminis.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium contra ſedis Apoſtolicę primatum. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones uero principales, conſtitutio Pij ponit vnam tantum: ſcilicet appellationem ad futurum concilium ab ordinationibus, ſententijs ſeu mādatis Rom. Pont. ſed acceſſorias ponit tres: fauere, conſulere, auxiliari. Extēſio autem Iulij addit ſex actiones principales. ſ. decernere, conſulere, deliberare, approbare aliorum dicta, conſilium dare, uocem dare ut ad futurū concilium cōtra dicta cōſtitutionē Pij appellari liceat poſſit, uel debeat. Et quęlibet actio multiplicatur ꝑ modos, tacite uel expreſſe, uoce uel ſcripto, per ſe uel alium. Vbi nota primo, quod licet omnes iſtę actiones tāquam acceſſorię fuerint excommunicationi ſubiecte per conſtitutionem Pij, non erant tn̄ per conſtitutionē illam excommunicationi ſubiectę tanquam principales actiones: & propterea non erant iſti dātes: conſilium aut uocem, uerbo uel ſcripto, excommunicati, niſi ſubſequutio effectu (hoc eſt niſi ſubſequuta principali a principali actione, quę eſt appellare ad futurum concilium) ſed per adiunctam extenſionem Iulij, quilibet horum eſt excommunicatus, ſtatim ut dat uocem ſeu concilium ut poſſit, liceat, ſeu debeant appellari, etiam ſi effectus non ſubſequatur, quia ſic diſponit Decretalis iſta. Alioquin fruſtra eſſet exten-

oſi

ſio iſta ad eaſdē actiones vt acceſſorias & con comitātes: quoniam iam per Pium comprehenſę ſic erant ſub nomine dantiū conſiliūm,auxilium,uel fauorem. Nota ſecundo differentiam inter conſulentes quod fiat hæc appellatio,& cōſulentes,quod fieri poſſit,aut liceat, aut debeat hæc appellatio.nam primi nō ſunt excommunicati,niſi ſequatur appellatio: quia per Pij cōſtitutionem excommunicantur ut cooperatores. Secundi autē ſunt excommunicati ipſo facto: vt patet per extenſionē Iulij. Nec iſtius differētiæ q̄renda eſt alia cauſa,niſi quia Decretalis ſic diſponit:& pęnæ non ſunt extendēdæ ultra proprios caſus.

In literarum Apoſtolicarum falſarios & ipſorum fautores. Cap. XXVII.

LITERAS APOSTOLICAS FALSIFICANtes,vel aliter quam ſint exponentes, vinculo tenentur excommunicationis.

EOS omnes falſarios literarum Apoſtolicarum,qui per ſe vel alios vitium falſitatis exercent, cum defenſoribus & fautoribus ſuis anathematis uinculo decernimus innodatos &c. Innoc. iij. Exrrauag. de crim. fal. ad falſariorum.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegiū, quo offenditur Apoſtolica ſedes in falſitate ſuarum literarum. Et quo ad perſonas eſt vniuerſalis . Quo ad actiones principales continet duas. Prima eſt,exercere vitium falſitatis in Apoſtolieis literas per ſeipſos. Secunda eſt,exercere hoc idem per alios.& duas acceſſorias. ſ. fauere & defendere. Aduerte primo,quòd canon excommunicationi non extendit ſe ad omnes quomodolibet falſarios,hoc eſt qui quouis modo poſſunt dici falſarij Apoſtolicarum litterarum. Vnde nō comprehendit ſubreptitias ſeu obreptitias literas Apoſtolicas impetrantes & edentes:quoniā literę tales non ſunt falſæ,ſed ueræ literæ Appſtolicæ. Nec comprehendit utētes ſcienter literis Apoſtolicis falſis : quia Canō ipſe diſtinguit utentes cōtra exercentes per ſe uitium falſitatis huiuſmodi, ac per hoc aperit vtentes non venire appellatione exercentiū per ſe vitium falſitatis huiuſmodi. Et quum conſtet quod non oportet vtētes cōprehendi ſub appellatione exercen

tium

tiũ per alium (quũ per ſeipſos utantur literis falſis) cõſequens eſt ut non cõprehendantur: utentes ſub hac cenſura. Nota ſecundo in eodem capitulo ſubiũgi excõicationẽ contra laicos utentes literis Apoſtolicis falſis: ita quod prima excõicatio eſt communis laicis & clericis, ſecunda autem eſt propria laicis: quia textus diſponit aliã pœnam clericis. Prima quoq; excõicatio comprehendit Apoſtolicarũ literarum falſarios omnes, qui uitium falſitatis exercent per ſe uel alios: ſecunda autem ſolos utentes. Aduerte tertio, ꝙ licet neutra harum excõicationum ſit Papæ reſeruata ex hoc textu; ex proceſſ. tamen cœnæ Domini reſeruatur prima; & extẽditur excõicatio prima abſque limitatione aliqua ad omnes falſarios literarum Apoſtolicarum, & ſupplicationum gratiam uel iuſtitiam concernentium. Et dicitur ſic: Excommunicamus & anathematizamus omnes falſarios bullarum ſeu literarum Apoſtolicarũ, & ſupplicationum gratiam uel iuſtitiam concernentium per Rom. Pont. uel uice cancellarium ſeu gerentes uices eorũ aut officiũ uicecancellarij ſanctæ Rom. Eccleſiæ de mandato eiuſdem Rom. Pontificis ſignatarum: aut ſub nomine eiuſdem Rom. Pont. uicecancellarij aut gerentium uicem prædictorum, ſignantes ſupplicationes eaſdem. Vbi uidere potes quod Canonis iſtius materia eſt latior quo ad actiones & quo ad actionũ materias. Quo ad actiones quidem: quia ibi ſola falſario, hic falſatio & ſignatio. Quo ad materias uero: quia ibi ſolũ de literis Apoſtolicis, hic de literis & ſupplicationibus agitur. Aduerte quarto quod in cap. dura. de cri. fal. reſeruatur. Papæ abſolutio tenentis literas Apoſtolicas falſas poſt uiginti dies, ſi epiſcopus tulit contra tales in communi excommunicationẽ. Recolito quoque quod tam utens falſis quam tenẽs falſa, per ſe loquendo non eſt niſi qui ex intentione utitur falſis, aut tenet falſa, hi enim ſoli directe crimẽ hoc incurrunt. Vnde vtentes aut tenentes ignoranter nõ ligantur: niſi forte ignorantia tam culpabilis fuerit, ut redeat actus in naturã ſui vitij, quod regulariter non eſt; quando ſi ſciuiſſet, nullo pacto uſus fuiſſet aut tenuiſſet; & hoc in foro cõſcientiæ. Aduerte quinto, ꝙ (ut refert ſanctus Antonius Archi. Floren. in tertia parte ex Hoſtien.) literis domini Papæ nec in magno nec in modico quis manum apponere poteſt, etiã literam uel punctũ corrigendo:

ita ꝙ ipſo facto excõicationis ſententiã incurrit, reſeruatam ſedi Apoſtolicæ, exceptis officialibus quibus hoc competit.

In offendentes Apoſtolicæ ſedis autoritatẽ tam in ſuis ſuorũq; literis proceſſibus & exequutionibus, quã in iuriſdictionum, fructuum reddituum, & prouentuum non vacantium autem vſurpatione &c. Cap. XXVII.

AVTORITATEM, IVRISDICTIONEM vel qualitercunq; ſedis Apoſtolicę dominum offendentes anathematis pœnam incurrunt.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus iſtos qui ne literis & mandatis Apoſtolicæ ſedis & legatorum ac nuntiorum & iudicum delegatorũ eiuſdem gratiam vel iuſtitiã concernentibus, decretiſque ſuper illis & cæteris iudicatis, proceſſibus & exequutionalibus, non habito primum eorũ beneplacito & aſſenſu pareatur: ne ve tabelliones & notarij ſuper huiuſmodi literarũ & proceſſum exequutione inſtrumenta vel acta conficere, aut confecta parti cuius intereſt tradere, ſub grauiſſimis pœnis prohibere, ſtatuere, ſeu mandare præſumunt, qui ve iuriſdictiones ſeu fructus, redditus & ꝓuẽtus ad eccleſiaſticas perſonas ratione eccleſiarum, monaſteriorũ & aliorum beneficiorum eccleſiaſticorum per eas obtentorũ pertinẽtes vſurpant vel arripiũt, ſeu quauis occaſione vel cauſa ſiue Rom. Pont. expreſſa licentia ſequeſtrant: vel qui per ſe vel aliũ ſe alios directe vel indirecte prædicta exequi vel procurare, aut in eiſdem conſilium, auxilium, vel fauorem præſtare non verentur: cuiuſcunq; præeminentiæ, dignitatis &c. fuerint. In proceſ. cœnæ domini.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo offenditur autoritas Apoſtolicæ ſedis tam in ſuis ſuorumq; literis, ꝓceſſibus & exequutionibus, quam in iuriſdictionum, fructuũ reddituum & prouentuum nõ vacantium vſurpatione. Et quo ad perſonas eſt vniuerſalis. Quo ad actiones vero principales ſecundum diuerſitatem materiarum diuerſificantur nã reſpectu primę materię tres actiones principales ponũtur: ſcilicet ſub grauiſſimis pęnis prohibere, ſtatuere, mandare: ita ꝙ primo excommunicantur oẽs prohibentes, vel ſtatuentes vel mãdantes

dantes ne obediatur literis & mandatis &c. non habito primo ipſorum mandantium beneplacito & aſſenſu. Et eſt hæc excõmunicatio cõtra illos qui ſtatuũt aut mãdant ſubditis ſuis ne obediant curiæ Romanę mãdatis ſine conſenſu ipſorum mãdantium. Et in eodẽ contextu circa eandem primã materiam ſimul excõmunicantur omnes qui prohibent vel ſtatuunt aut mandant, ne tabelliones & notarij inſtrumenta ſeu acta conficiant, vel confecta tradant parti.

Deinde circa ſecundam materiam tres actiones ponuntur. Prima eſt vſurpare: ſecundã, arripere: tertia, ſequeſtrare. Vbi quinque cõditiones apponuntur. Prima, ex parte rei acceptæ, ſcilicet ꝙ ſit eccleſię: puta ꝙ ſit iuriſdictio, fructus, prouẽtus, redditus eccleſiæ. Et per hanc conditionem excludũtur prouẽtus prophani quos aliunde eccleſiaſticę haberent perſonę. Secunda, ꝙ res eccleſię vſurpentur, arripiantur, aut ſequeſtrẽtur nõ qualitercũq;, ſed vt prouentus, vt redditus, vt fructus eccleſiæ: qm̃ formaliter verba intelligenda ſunt. Et per hanc cõditionẽ excluduntur fures ſeu latrones qui res eccleſiæ furãtur aut rapiunt vt quaſdã res, & non ea ratione quia ſunt fructus aut redditus Eccleſiæ. Factus eſt enim canon iſte, nõ cõtra fures & latrones, ſed contra dominos qui beneficiorum eccleſiaſticorũ prouentus vſurpant aut ſequeſtrant. Et quia nõ limitatur ad dominos ligat omnes qui ea ratione arripiũt: quia ſunt prouentus talis eccleſię. Tertia, ꝙ pertineat ad perſonã eccleſiaſticam obtinentẽ illud beneficium. Et per hanc conditionẽ excluduntur res eadem ſi ſint Eccleſiarum vocantiũ. Quarta, eſt, ꝙ iſta fiant ſine expreſſa licẽtia Papæ. Ex qua forte ſequitur quinta. ſ. ꝙ iſta fiant quaſi autoritatiue: vt nobiles domini & miniſtri qui vſurpãt aut arripiũt, aut ſequeſtrãt quaſi poteſtatẽ habentes, incurrãt hũc canonẽ: qui directe factus eſt ad protegẽdũ beneficiatos ab hmõi uſurpatoribus. Sed parũ prodeſſe videtur: quia domini faciunt quod volunt. Et ſi ſunt magni dñi, oportet habere patientiam, & canones ſilere. Quo ad actiones vero acceſſorias, multiplicato magna eſt propter tot modos: & extenditur ad oĩa & ſingula p̃miſſa. Et eſt Papalis.

In impugnantes literas electi in Papam antequam coronetur. Cap. XXVIII.

ELECTI IN SVMMVM PONT. LITERAS impugnans excommunicatur.

ADVERTE hoc in loco, quod impugnantes literas electi in Papam antequam coronetur, ſunt ipſo facto excommunicati per quandam extrauagantem Benedicti x j. vt refert ſanctus Antonius Arch. Florenti. in tertia parte. titul. xxiiij. cap. lxviij.

In eos qui ſub quibuſuis pœnis, ne ſine ipſorũ inhibentium aut Principum beneplacito mandentur exequutioni literæ Apoſtolicæ inhibent &c. Cap. XXIX.

LITERARVM APOSTOLI. EXEQVVtionem impediens excommunicatur.

EXCOMMVNICAMVS, & anathematizamus omnes illos qui ſub quibuſuis pœnis, quibuſcunque perſonis in genere & in ſpecie, ne aliquas literas Apoſtolicas etiã in forma breuis tam gratiam quam iuſtitiam concernentes & citationes & exequutoriales quæ a ſede prædicta emanarũt & ꝓ tempore emanabunt, ſine eorum vel Principium beneplacito & examine exequutioni mandent, inhibent: ac notarios, exequutores vel ſub exequutores literarum, monitoriorum citationum & inhibitionum huiuſmodi capiunt, incarcerãt & detinent, vel capi & incarcerari & detineri faciunt. Et qui ex eorũ officio vel ad inſtantiam quorumcũq; perſonas eccleſiaſticas. & capitula, cõuentus & collegia eccleſiarum quarumcunque, corã ſe ad ſuum tribunal, audientiam, cancellariam, cõſilium vel parlamentum trahunt, ac prȩter iuris cõmunis diſpoſitionẽ trahi faciunt vel procurant, directe vel indirecte, quouis quæſito ingenio vel colore. In proceſſu cœnæ Domini.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo offenditur autoritas ſedis Apoſtolicȩ: primo in ſuis literis, citationibus & exequutionibus: ſecũdo, in ſuis notarijs, exequutoribus & ſubexequutoribus: tertio, in eccleſiaſticis perſonis, capitulis, conuentibus & collegijs. Et quo ad perſonas eſt vniuerſalis. Quo ad actiones diuerſificatur ſecundum materias: nã in prima materia ponit vnã actionẽ, ſ. ſub quibuſuis pȩnis

inhibere, nec ſine ipſorum inhibentium aut Principum bene placito exequutioni mandent literæ Apoſtolicæ, & alia præmiſſa. In ſecunda vero materia ponit tres actiones publicatas prima eſt, capere: ſecunda, incarcerare: tertia detinere. Et duplicantur per facere capi, incarcerari vel detineri. In tertia demum materia ponit actiones tres prima eſt, trahere ad ſuum tribunal audientiam, &c. præter iuris communis diſpoſitionem: ſecunda eſt, trahi facere: tertia eſt, trahi procurare.

Vbi nota in tertia materia, ꝙ licet appareat ꝙ iſte canõ ſit editus cõtra dominos ſeculares, qui ſeipſos cõſtituunt iudices eccleſiaſticorũ perſonarũ, &c. ſecundum tamen veritatẽ ligat etiã eccleſiaſticos, qui præter iuris cõmunis diſpoſitionẽ hæc eadẽ preſũmũt autoritate alia quã eccleſiaſtica: quia in hoc canone nõ fit diſcretio inter laicos & clericos quũ excommunicantur: nõ enim dicitur, excõicamus illos laicos, ſed abſolute illos. Et forte fuit ratio, quia in multis locis prælati eccleſiaſtici inſtituũtur a principibus ad cauſas huiuſmodi: & ꝓpterea omnes communiter ſunt hic excommucati. Et eſt Papalis.

In offendentes ſedis Apoſtolicæ autoritatem in cognitione cauſarum. Cap. XXX.

CAVSAS AB APOSTOLICA SEDE COgnoſcendas in aliã curiã transferrens, vel ne de eis dicta ſedes cognoſcat impediens excõicationẽ incurrit.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes & ſingulos vicecancellarios, & conſiliarios ordinarius, & extraordinarios, quorumcunq; Aegum & Principium ac cancellariorum, conſiliorum & parlamentorum; necnõ procuratores generales, eorundẽ vel aliorũ principium ſecularium, etiã ſi imperiali, regali, ducali, vel alia quacunque prefulgeant dignitate: necnon Archiepiſcopos & Epiſcopos, Abbates & cõmendatarios, eorumq; vicarios & officiales, qui per ſe vel aliũ ſeu alios, quarũcũq; exẽptionẽ vel aliarũ gratiarũ & literarũ Apoſtolicarũ, necnõ decimarũ, & bñficiales ac alias ſpũales & ſpiritualib⁹ annexas cãs ab auditoribus & cõmiſſarijs noſtris aduocant: ac exequutiones monitoriorũ, citationũ, inhibitionum, ſequeſtrorũ, exequutiotiarũ & aliarũ literarũ Apoſtoli

rum tam gratiam quam iuſtitiam concernentium, a nobis nec nō camerario & præſidentibus cámerę Apoſtolicę, ac auditoribus & cōmiſſarijs Apoſtolicis, in eiſdem cauſis pro tempore emanatarum, illarumq; curſum & audientiam, ac perſonas, capitula, conuentus & collegia cauſas ipſas proſequi volēn. autoritate laicali impediunt, & ſe de illarum cognitione tanq̃ iudices intromittere, ac partes actrices quæ illas cōmitti fecerunt & faciunt, ad reuocandum ſeu reuocari faciendū citationes vel inhibitiones aut alias literas in eis decreta, & ad faciendum eos contra quos tales inhibitiones emanarunt, a cenſuris & pęnis in illis contentis abſolui ordinant. vel cōpellunt. In proceſ. cœnæ domini.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo offenditur autoritas ſanctæ ſedis Apoſtolicæ in cauſarum cognitione. Et quo ad perſonas comprehendit nouem genera perſonarum primo, Vicecācellarios ſecundo, Cōſiliarios quoruncunque Regum vel principium, cancellariorum, conſiliorū, parlamentorum: tertio generales procuratores eorundē &c. quarto, archiepiſcopos: quinto, epiſcodos: ſexto, Abbates: ſeptimo commendarios: octauo, eorum vicarios: nono, eorum officiales. Quo ad actiones autē ponit quinque actiones: ita tamē vt quælibet intelligatur tam ſi per ſe quam ſi per alium quis illā exerceat. Et referuntur ad diuerſa iſtę diuerſę actiones: niſi duę vltimę, quę referuntur ad idē. Prima actio eſt, aduocare cauſas ab auditoribus vel commiſſarijs Apoſtolicis. ſecunda eſt, autoritate laicali impedire exequutiones aut cauſarū curſum ſeu audientiam, aut perſonas, capitula, cōuentus ſeu collegia cauſas ipſas proſequi volentes, tertia eſt, ſe de illarum cognitione tanquam iudices intromittere. quarta ſimul cum quinta eſt, ordinare vel compellere partes actrices ad reuocādum &c. vel ad faciendum abſolui a cenſuris & pænis eos cōtra quos tales inhibitiones emanarunt: ita quod quicunq; ex ſupradictis nouē generibus perſonarum aliquā harum quinque actionum per ſe vel per aliū fecerit, excōicatus eſt. Et eſt Papalis. Et aduerte diligentiſſime docte cōfeſſor, ꝙ in proceſſu ſæpe dicto cœnæ Domini ſub Adriano VI. excluduntur excuſationes principiū vel cōſiliariorū & huiuſmodi, excuſātiū ſe ſuper tolerantia Rom. Pont. & huiuſmodi. nam ibi poſt oēs

cenſuras habētur hæc verba: Declarantes nihilominus ac ꝓteſtantes (prout tenore pręſentium declaramus ac expreſſe ꝓteſtamur) abſolutionem hodie vel alias ēt ſolenniter per nos faciendam. præfatos vicecancellarios, conſiliarios & procuratores, ac alios excommunicatos prædictos, niſi prius a præmiſſis cum vero propoſito vlterius ſimilia non cōmittendi deſtiterint, nō comprehendere, nec illis aliter ſuffragaturam eſſe. Ac inſuper in præmiſſis omnibus & ſingulis ac alijs qbuſcunque iuribus ſedi Apoſtolicæ ac ſanctæ Rom. Eccle. vndecunque & quomodolibet quæſitis ſeu quærendis, per quoſcūque actus contrarios aut quomodolibet præiudicantes: tatitos vel expreſſos, a nobis vel ſede Apoſtolica quomodolibet factos aut faciendos, aut quemcunq; temporis fluxum ſeu patiētiam vel tollerantiam noſtram, nullatenus quomodolibet præiudicari debere, aut quomodolibet poſſe: & ſic noſtræ incommutabilis intentionis ſemper fuiſſe, fore & eſſe.

Contra offendentes Eccleſiæ libertatem.

In eos qui Eccleſiaſticam, libertatem per ſtatuta ſeu conſuetudines offendunt. Cap. XXXI.

STATVTA VEL COSVETVDINES CONtra Eccleſiæ libertatem condentes excommunicantur.

EXCOMMVNICAMVS omnes qui de cætero ſeruari fecerint ſtatuta, edicta, & conſuetudines vel potius abuſiones introductas contra eccleſiaſticam libertatem, niſi ea de capitularibus ſuis intra duos menſes poſt huiuſmodi publicationem ſentētiæ fecerint amoueri. Excōicamus quoq; ſtatuarios & ſcriptores ſtatutorū ipſorū, nec nō & poteſtates & conſules, rectores & conſiliarios locorum, vbi de cętero huiuſmodi ſtatuta & cōſuetudines edita fuerint vel obſeruata: nec nō & illos qui ſecundū ea præſumperint iudicare, vel in publica forma ſcribere iudicata. Hono. iij. de ſenten. excōi. nouerit.

CAnonum iſtorum materia eſt ſacrilegium quo eccleſiaſtica libertas per ſtatuta ſe conſuetudines offendit. Et quo ad perſonas, primus canō vniuerſalis eſt. Quo ad actiones vero duas ponit actiones. Prima eſt, facere ſeruari ſtatuta & cō-

ſuetudines contra eccleſiaſticam libertatem. ſecunda eſt, non facere amoueri huiuſmodi ſtatuta de capitularibus ſuis.

Secundus autem canon ſpecificat ſex genera perſonarum: ſcilicet, ſtatutarios, ſcriptores ſtatutorum, poteſtates, conſules, rectores & conſiliarios locorum ubi fuerint edita uel ſeruata. Deinde uniuerſaliter extendit ſe ad omnes quantum ad duas actiones, prima eſt, iudicare ſecundum huiuſmodi ſtatuta: ſecunda, eſt ſcribere in publica forma huiuſmodi iudicata.

Vbi ſunt multa notanda. Primo, notanda eſt differentia inter abſolute uiolantes eccleſiæ libertatẽ, & inter illam uiolantes reſpectiue ad ſtatuta uel conſuetudinem: quoniam neuter iſtorum canonum excommunicat primos, ſed ſolos ſecundos, qui cum relationibus ſeu dependentis ad ſtatuta ſeu conſuetudines, uiolatores reputantur: ut patet diſcurrenti per omnes caſus in his canonibus comprehenſos.

Secũdo, notãda eſt cõſtructio primi canonis: quia aliud ſignificat, & aliud intelligitur. Nã ſignificat requiri ad incurrendũ illum canonẽ duo ſimul. primum eſt, facere ſeruari huiuſmodi ſtatuta uel cõſuetudines: ſcd̃m eſt, nõ facere amoueri illa intra duos menſes de capitularibus, quia manifeſte excommunicat facientes primũ cũ coniunctione exceptiua niſi fecerint amoueri, &c. Intelligitur autem diuiſim, ita quod ſint duo caſus: & tam facientes ſeruari q̃ non facientes amoueri, ſunt excõicati. Mihi uidetur non eſſe recedendũ a plano ſenſu literæ: adiungendo ꝙ canon iſte ſpecialis eſt, & reſpicit ſtatuta & conſuetudines tunc temporis editas & introductas: & propterea dedit illis tempus duorũ menſiũ a publicatione iſtius ſententiæ: ita ꝙ diſpoſuit Honor. iii. in quo ad tunc edita ſtatuta ꝙ utrunq; requireretur ad incurrendũ illã ſententiã: & ꝙ ſi nõ feciſſent illa ſeruari, ſufficiebat, nec ligabantur: quia nõ debebant. Propterea quoq; ſubiunxit alium canonem ad futura ſtatuta & conſuetudines. Et ſi quis affirmãdum oĩno cenſet primũ canonẽ reſpicere ſtatuta cuiuſq; tẽporis (quia nõ dicit hactenus edita) amplectatur quoq; literam cũ ſenſu ſuo: ut ſcilicet utrunq; requirat ſimul, & non ſenſum appoſitũ: ita ꝙ non ſufficit non facere amoueri ſtatuta de capitularibus ad incurrendũ hũc canonẽ: ſed ſimul oportet ꝙ ſit de numero faciẽtiũ illa ſeruari: quia ſic clare dicit textus: Faciens ergo ſeruari, ſi

non

non facit deleri, eſt excõicatus: & ſi non facit deleri, & tamen non facit ſeruari, non eſt excõicatus ex hoc ſolo quod non facit deleri. Tertio nota in ſecundo canone, ꝙ illa ſex perſonarũ genera quæ excõicantur abſq; actionũ propriarum explicatione (qm̃ non dicitur qui conſenſerint aut fecerint, ſed impersonaliter dicitur, ubi cõſuetudines uel ſtatuta fuerint edita uel ſeruata) non ſunt ſic dure interpretãda: quia excommunicatio eſt maxima pęna eccleſiæ quæ nõ niſi pro mortali peccato infertur. Sed qm̃ duæ actiones in textu explicantur (ſcilicet edi & ſeruari) hinc intelligendum eſt ꝙ ſex illa genera perſonarum pro quanto concurrunt ad alteram harum actio uel ad edendum uel ad ſeruandum) ſunt ipſo facto excommunicata. Et propterea ſtatuarij (qui ſcilicet faciunt ſtatuta hæc) & ſimiliter ſcriptores illorum, ut cancellarij, & ſimiles ſunt ipſo facto excommunicati: utpote concurrentes ad editionem ſtatutorum. Poteſtates uero, conſules, rectores & conſiliarij ſi nihil operentur ad editionem, aut obſeruationem, non ſunt excõic.

Quarto nota, ꝙ tam ſtatuarij q̃ alij excuſantur ab excommunicationis cenſura, ſi pura mente & recto animo nolentes aliquid contra eccleſiæ libertatem ſtatuere aut ſuſtinere, conſulunt doctores reputatos, &c. ſeu committũt examẽ eorum doctoribus huiuſmodi: & certificati ab illis ꝙ nihil eſt cõtra eccleſię libertatem, ſtatuunt, ſcribũt, &c. aliquid quod in ueritate eſſet contra libertatem eccleſiæ: quia agunt ex ignorantia plus q̃ probabili. Et nec apud Deũ nec apud eccleſiã agunt cõtra eccleſiæ libertatem: quia fecerunt quantũ in ſe eſt ꝙ uiros probos decet. Excuſantur nõ ſolum a tanto, ſed a toto. Quinto nota quid importat libertas eccleſiaſtica. Et ſcito ꝙ comprehendere uidetur omne id in quo eccleſia non ſubiicitur aut arctatur: ſiue illud ſpectet ad eſſe naturale uel ſpirituale, ſiue ad operari aut recipere, ſiue ad quodcunq; aliud: & rurſus ſiue illud cõueniat eccleſiæ ex dono naturali ſiue gratuito, ſiue ex iure cõi, ſiue ex priuilegio: ita ꝙ uñ habeat, non eſt curæ. Et hoc ex libertatis noĩe haberes, niſi libertas limitaretur ꝑ eccleſiæ nomen formaliter ſumptũ: hoc eſt quatenus eccleſiæ rationẽ habet. Ex hoc enim habes, ꝙ proprie loquendo, libertas eccleſiæ non comprehendit niſi illa, in quibus eccleſia quatenus eccleſia eſt libera undecunq; illa habeat, ſiue a Deo, ſiue a Papa, ſiue

pa, ſiue

ne. Et ſicut detractio contra honorẽ, adulteriũ cõtra alienum torũ, homicidiũ cõtra humanã vita: ita ſtatuere ꝙ clericis nõ dentur decimæ, eleemoſynæ, ꝙ nõ poſſint iudicare in cauſis eccleſiaſticis, quod teneantur ſoluere vectigalia de rebus ſuis non negotiandi gratia, & ſimilia, contra eccleſiaſticam tendit per ſe libertatem. Et iuxta hanc rationabilẽ theoricam dicendũ eſt, ꝙ ſtatutum ciuitatis diſponens de honore mortuario-riorũ, modũ imponẽdo ne exceſſus fiat, & pauperes ambitio in fletibus nõ grauet, ſi nõ diſponit niſi de illis quæ per ſe ordinant ad honorẽ, licitũ & ſanctũ eſt, ẽt ſi inde non per ſe, ſed per accidens proueniat effectus aliquis, qui videtur cõtra eccleſiæ libertatem: qm̃ ſecundũ id quod eſt per ſe iudicandum eſt ẽt in mortalibus, & non ſecundũ id quod per accidens. Et propterea quũ conſtet ſumptuoſa ſepulchra, multitudinem luminarium, indumenta equorum ac pediſſequorum, multitudinem crucum, varietatem religionum, & ſimilia, ad temporalem honorem defuncti aut viuorum per ſe ordinari non ſolũ ex intentione facientium hæc, ſed ex natura ipſorũ operũ: conſequens eſt vt moderari hæc ad poteſtatẽ politicã ſpectet; ad q̃ ſpectat cura ciuiũ circa honores tp̃ales. Nec obſtat ꝙ tanguntur clerici, quia non tanguntur niſi vt materia tẽporalis honoris, nõ ipſorum clericorum ſed ciuiũ. Regulare aũt eſt ꝙ cognoſcens, iudicans, curamq; habens de forma cognoſcit, iudicat ac diſponit de materia quatenus reſpicit illã formã: vt patet in oĩbus artibus. Nec rurſus obſtat ꝙ iſta moderatio ſit nociua clericis, & ſubtractiua eleemoſynarũ, & diminutiua cultus diuini, & ademptiua ſuffragiorum quæ obuenirẽt ex reliquis horum remanentium apud eccleſias: vel Eccleſiaſticas perſonas: quoniam hæc omnia & ſimilia per accidens eueniunt: per ſe autem de honore temporali agitur.

Nec obſtat ꝙ extra de reb. ecc. nõ alie. c. fi. decernitur eſſe cõtra libertatẽ eccleſię ſtatuere de mortuarijs, tãq̃ de annexis eccleſiaſticæ iuriſdictionis; qm̃ hoc intelligẽdũ eſt de mortuarijs ordinatis per ſe ad eccleſiã, ſalutẽ defuncti, ſeu cultũ diuinum: ſecus autem de per ſe ordinatis ad temporalẽ honorem.

In eos qui repreſalias aduerſus perſonas Eccleſiaſticas ſeu bona ipſarum concedunt vel extendunt. Cap. XXXII.

REPRE-

REPRAESALIA CONCEDENTES VEL extendentes in præiudicium eccleſiaſticorum excommunicationis iaculo feriuntur.

ILLI qui repreſalias aduerſus perſonas eccleſiaſticas, ſeu bona ipſarū concedunt vel extendunt ad eas, niſi præſumptionē huiuſmodi reuocauerint a conceſſionis vel extēſionis tempore intra menſem, ſi perſona ſingularis fuerit ſententiā excōicationis incurrat: ſi vniuerſitas, eccleſiaſtico ſubiaceat interdicto. Greg. x. de iniurijs. c. & ſi pignorationes li. vj.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegiū, quo offendit libertas eccleſiaſtica quātū ad exēptionē a reprȩſalijs. Quod ad perſonas eſt vniuerſalis. Quo ad actiones comprehendit duas actiones. Prima eſt cōcedere: ſecunda eſt, extendere. Vbi nota tria. Primo, ꝙ habent locum ſiue repreſaliæ ſint iniuſtȩ, ſiue alias iuſtæ contra ciues &c. quoniam clerici exēpti debēt eſſe ab huiuſmodi repræſalijs. Secundo ꝙ requiritur menſis poſt cōceſſionem vel extenſionem: quia lex diſponit. Et ꝓpterea ſi intra mēſē exequutio aliqua cōtra clericorū bona interueniret, nō incurreretur hȩc excōicationis ſnīa: debent tñ reuocando intra mēſem, reſtitui in integrū bona clericorū. Tertio, ꝙ ſi rep̄ſaliæ concedūtur ſolū cōtra bona clerici, debitoris p̄miſſis, ac ſeruatis ijs q̄ de iure p̄mittēda ac ſeruāda ſunt: nō eſt locus huic canoni; qa nō propriȩ ſunt rep̄ſaliȩ illȩ in quib. vnus pro alio grauari non p̄ōt, vt ex hoc textu habere potes. pœnȩ aūt nō ſunt extēdendȩ. Sed reſtringendȩ. Et eſt Ep̄alis.

In offendentes libertatem eccleſiaſticam compulſione ad ſub mittendum bona laicis, &c. Cap. XXXIII.

COMPELLENS ECCLESIASTICVM CVM ſuis bonis temporali domino ſe ſubmittere, excōicatur.

ILLI qui prælatos vel perſonas Eccleſiaſticas ad ſummittendum eccleſias bona immobilia ſeu iura ipſarum laicis non concedendo bona ipſa vel iura in emphyteoſim, ſeu alias alienando in forma & caſibus a iure permiſſis, ſed conſtituēdo vel recognoſcendo ſeu profitendo a laicis tanquam a ſuperioribus ſe tenere, ſeu ab ipſis aduocando, vel ipſos patronos

vel

vel aduocatos Eccleſiarum ſeu bonorum ipſarum, perpetuo aut ad tẽpus nõ modicum ſtatuẽdo cõpulerint: cuiuſcũq; ſint conditionis aut ſtatus, excõicationis ſnĩa ſint innodati. Et infra Laici ex contractibus ſuper præmiſſis, conſenſu capituli, & licentia Apoſtolica interuenientibus initis, ſeu occaſione illorum vltra id quod ex natura contractuũ ipſorum vel adhibita in illis lege permittitur, aliquid vſurpantes, niſi legitime moniti ab huiuſmodi vſurpatione deſtierint reſtituẽdo etiam quæ taliter vſurparunt eo ipſo ſententiã excõmunicationis incurrant. Greg. x. de reb. eccle. non ali. cap. hoc conſultiſſimo.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo offenditur libertas eccleſiaſtica compulſione ad ſubmittẽdum bona laicis, &c. Et quo ad perſonas eſt vniuerſalis. Quo ad actiones duas ponit actiones. Prima eſt, compellere: ſecunda eſt, vſurpare. Sed prima actio (ſcilicet compellere) ad multa extenditur: compellit ſiquidem vel prælatos vel perſonas eccleſiaſticas ad ſubmittẽdum aliquod trium, vel eccleſias, vel bona immobilia, vel iura laicis in caſu non permiſſo a iure. Et iſta ſubmiſſio fit aliquo trium modorum. Primo, profitendo ſe tenere prædicta a laicis tanquam a ſuperioribus. Secundo eadem a laicis aduohãdo, & eſt hoc vocabulũ Vltramontanum, quo ſolent uti in iſtis. Tertio laicos ſtatuendo patronos vel aduocatos. Compellentes, igitur ad aliquid horum, ſunt excommunicati. Secunda vero actio (quæ eſt vſurpatio) refertur ad plus quam illis conueniat ex talibus cõtractibus licite factis. Sed iſta ſecunda cenſura non incurritur ipſo facto, ſed ſi poſt legitimam monitionem recuſauerint deſiſtere, & reſtituere. Et vtraque eſt Epiſcopalis.

In grauãtes quaslibet perſonas eccleſiaſticas, pro eo quod rogatæ, eum pro quo rogabantur eligere noluerunt.

Cap. XXXIIII.

PERSEQVENTES EVM QVI ROGATVS aliquem in aliquam dignitatem eccleſiaſticam eligere & non eligit, excommunicationem incurrit.

SCIANT cuncti qui clericos vel quaslibet perſonas eccleſiaſticas ad quos in aliquibus monaſterijs aut alijs

pijs

pijs locis ſpectat electio, pro eo quod rogari ſeu alias inducti eum pro quo rogabantur ſeu inducebantur eligere, noluerũt vel conſanguineos eorum aut ipſas eccleſias, monaſteria ſeu loca cætera beneficijs ſeu alijs bonis ſuis per ſe vel per alios ſpoliando, ſeu alias iniuſte perſequendo grauare præſumpſerint: ſe ipſo facto excommunicationis ſententia innodatos. Greg. de elec. cap. ſciant cuncti. lib. vj.

CAnonis illius materia eſt ſacrilegium, quo offenditur libertas eccleſiaſtica quantum ad liberũ electionis opus. Et quo ad perſonas eſt vniuerſalis. Quo ad actiones punit vnã quidem actionem cõmuniſſimam. ſ. grauare, explicando duas vias grauandi: vel ſpoliando, vel alias iniuſte perſequendo. Sed & actionem ipſam ſubijcit excõicationi non vndecunq;, ſed ex certa cauſa procedentem. ſ. ſi fiat pro eo quod electores ſeu electrices rogati ſeu alias inducti eligere noluerunt illum vel illam pro quo vel qua rogabantur. Vbi aduerte quod ad incurrendũ hunc canonẽ requiritur primo quod fiat actus grauaminis per ſpolium vt perſequutionẽ iniuſtam. Secũdo, ꝙ iſtud grauamen inferatur ex dicta cauſa, partim affirmatiua (ſcilicet quod fuerint rogati ſeu impulſi) & partim negatiua, ſcilicet ꝙ non elegerunt illum. Tertio, ꝙ inferatur contra aliquem ex quinq;, ſcilicet vel perſonas electrices eccleſiaſticas, vel conſanguineos eorum, vel ipſas eccleſias vel monaſteria, vel cætera pia loca. Et eſt ſemper ſermo de electione quæ fit a perſonis eccleſiaſticis: quoniã ad electionẽ quę fit a laicis in ſuis fraternitatibus, & ſimiliter a mulieribus quæ non ſunt eccleſiaſticæ perſonæ (vt tertianæ, & huiuſmodi) non extenditur iſte canon: qui ad clericos, vel eccleſiaſticas perſonas dicit ſpectare electionem, Et eſt Epiſcopalis.

In impedientes litigãtes in foro eccleſiaſtico in cauſis qua de iure vel conſuetudine ad dictum forum pertinent.

Cap. XXXV.

PROCESSVS FORO ECCLESIASTICO competens non poteſt abſq; excommunicationis cenſura impediri.

Statuimus

STATVIMVS ne quis impetratores literarũ noſtratum, ad nos vel ad forũ eccleſiaſticum recurrentes ſuper cauſis quę ad idẽ forum de iure vel de antiqua conſuetudine pertinere noſcuntur, per ſe vel per alium ad deſiſtendum, vel in foro ſeculari de quęſtionibus huiuſmodi litigandum, per eorundẽ iudiciũ eccleſiaſticorũ, vel impetrantiũ aut litigantium ſeu volentiũ litigare, aut propinquorũ ipſorum, ſeu rerũ illorũ ſeu eccleſiarum ſuarum etiam captionẽ modiſue alijs quibuſcunq; compellat ſeu compelli faciat, vel procuret: nec per ſe alioſue impediat quominus coram iudicibus eccleſiaſticis delegatis ſeu ordinarijs querelantes de cauſis quæ (vt pręmiſſum eſt) ad cognitionem pertinent eorundem, poſſint libere iuſtitiam obtinere; nec ad præmiſſa facienda dat auxilium, conſilium vel fauorem. Si quis vero contra præſumpſerint, ſe ipſo facto excommunicationi nouerit ſubiacere. A qua niſi tã iudici cuius cognitio fuerit impedita, vel iuriſdictio vſurpata, quam parti quæ in proſequutione ſui iuris turbata fuerit de iniuria, damnis, expenſis & intereſſe, prius per eundem fuerit integre ſatisfactum, nullatenus abſoluatur. Bonif. extra de immu. eccl. quoniam. lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo offenditur libertas eccleſiaſtica quo ad opus iudiciale. Et quo ad perſonas vniuerſalis eſt. Quo ad actiones vero continet actiones principales quatuor. Prima eſt, compellere; ſecunda, compelli facere: tertia cõpelli procurare: quarta per ſe vel alios impedire. Acceſſorias vero tres. ſ. ad prædicta facienda conſulere, auxiliari fauere. Et bene nota ꝙ canon iſte nõ arctatur ad curiã Romanam, ſed fouet libertatẽ eccleſiaſtici fori in quacunque diœceſi. Et eſt epiſcopalis præmiſſa ſatisfactione: pro quanto tamẽ quis Apoſtolicas literas impediret contra proceſſum cœnæ Domini, eſſet Papalis: vt patet ſuperius in cenſuris contra ſacrilegia in ſedem Apoſtolicam.

In grauantes illos qui in ipſos aut alios ſententiam excommunicationis, ſuſpenſionis vel interdicti protulerint &c. Cap. XXXVI.

CENSVRAE ECCLESIASTICAE EXEquutorem damnificantes excommunicantur.

Quicun-

QVICVNQVE pro eo quod in reges, Principes & Barones, nobiles & balliuos, vel quoslibet miniſtros eorum aut quoſcunque alios excommunicationis, ſuſpenſionis ſiue interdicti ſententia fuerit promulgata licentiam alicui dederint occidendi, capiendi ſeu alias in perſonis, aut in bonis ſuis vel ſuorum grauandi eos qui tales ſentẽtias protulerunt, ſiue quorum ſunt occaſione prolatæ, uel eaſdem ſententias obſeruantes, ſeu taliter excommunicatis communicare nolentes: niſi licentiam ipſam reintegra reuocauerint, uel ſi ad bonorum captionem occaſione ipſius licentiæ ſit proceſſum niſi bona ipſa fuerint intra ſeptem dierum ſpatium reſtituta, aut ſatisfactio pro ipſis impenſa, eo ipſo ſententiam eccommunicationis incurram. Eadem quoque ſint ſententia innodati omnes qui auſi fuerint prædicta licentia data uti, uel aliquid præmiſſorum ad quæ committenda dari licentiam prohibuimus, alias committere ſuo motu. Qui autem in eadem ſententia permanſerint duorum menſium ſpatio, ex tunc ab ea non poſſint, niſi per ſedem Apoſtolicam, abſolutionis beneficium obtinere. Greg. x. de ſen. excom. quicunque, lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegiũ, quo offenditur eccleſiaſtica libertas quantũ ad opus promulgandi & exequẽdi cenſuras eccleſiaſticas. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones, punit tres actiones generales, Prima eſt, dare licentiam trium actionum. ſ. occidendi, capiendi, ſeu alias grauandi, tam in perſonis quam in bonis ſuis uel ſuorum. Secunda eſt, uti dicta licentia data ad aliquid dictorum. Tertia eſt committere aliquid trium dictorum. ſ. occidere, capere, uel alias grauare &c. motu ſuo hoc eſt non propter licentiam datam ab alio. Vnde pro clariori perceptione nota primo quod canon iſte primo punit dantes alicui licentiam occidendi, uel capiendi, uel grauandi quatuor genera perſonarum (. ſ. uel iudices, uel partem, uel obſequentes, uel uitantes) niſi alterum duorum faciant, hoc eſt, uel quod re integra licentiam reuocent, uel ſi res nõ eſt integra quo ad captionẽ bonorũ, quod reſtitutio aut ſatisfactio bonorũ intra ſeptẽ dierum ſpatiũ ſubſequatur. Vnde ſequitur quod quandiu res eſt integra nũquam qui licentiam hanc dedit eſt excommunicatus: quia adhuc pendet tempus reuocandi, & poteſt reuocando re integra præſeruare

uare

uare ſe ab excõmunicatione immunem. Oportet ergo licentiã habere effectum, ut ſit locus canoni. & quo ad unum effectum (.ſ. captionem bonorum) benignitas huius canonis prorogat adhuc tps ſeptem dierum poſt dictũ effectũ, in quo poſſit reſti tuẽdo uel ſatisfaciendo pſeruare ſe ab excõicatione. In cæteris uero effectibus ipſo facto eſt excommunicatus qui dedit licentiam quando effectus eſt ſubſecutus: puta quando capta vel occiſa eſt perſona propter licentiam datam. Nota ſecundo, ꝙ nullus proprie in perſona uel bonis ſuis uel ſuorum grauatur qui iuſte patitur: ac per hoc grauamen iniuſtum oportet eſſe ſi grauamen eſt. Nota tertio ꝙ quia canon iſte fauorabilis eſt, ideo appellatione ſuorum omnes qui quomodolibet ut ſui grauati ſunt veniunt, quacunque relatione remotiſſima ſint ſui. Neq; enim debet minor eſſe protectio huius canonis quam extendatur impietas offendenti um & eſt intra duos menſes Epiſcopalis, poſtea Papalis: ut in litera dicitur.

In dominos temporales, ſuis ſubditis ne perſonis Eccleſiaſticis vendant, emant, coquant, molant, aut alia obſequia exhibeant interdicentes. Cap. XXXVII.

SERVITIA VEL OBSEQVIA COMMVNIA perſonis eccleſiaſticis exhiberi prohibentes anathemate mulctantur.

EOS qui temporale dominium obtinentes, ſuis ſubditis nec prælatis aut clericis ſeu perſonis eccleſiaſticis quicquam vendant aut emant aliquid ab eiſdem, nec ipſis bladum molant, coquãt panem, aut alia obſequia exhibere præſumant, aliqñ interdicunt; cum talia in derogationẽ eccleſiaſticæ libertatis præſumantur, eo ipſo excõicationis ſentẽtiæ decernimus ſubiacere. Bonif. viij. de imm. eccl. c. libertatis. lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo eccleſiaſtica libertas offenditur in libera uẽditione, emptione, obſequis &c. Et quo ad perſonas particularis eſt: nam ligat ſolos illos q temporale dominium obtinent. Quo ad actiones uero unã ponit. ſ. interdicere ſubditis ſuis ne eccleſiaſticis perſonis uendat, emant, molant, coquant, obſequia exhibeant.

Et nota ꝙ nõ requiritur ꝙ de hoc faciant ſtatutum, aut ſub-

pœnis inhibeāt: ſed ſufficit quod inhibeant ſubditis ſuis. Et nota ꝙ iſta non ſunt ꝓprie cōtra libertatē eccleſiaſticā, ſed cōtra humanā ſocietatē: verū quia in odium eccleſię fiunt prę ſumuntur (vt in litera dicitur) fieri contra libertatem eccleſiaſticam.

In offendentes libertatem eccleſiam in eccleſiarum uacantium bonis. Cap. XXXVIII.

ECCLESIARVM VACANTIVM BONA vſurpantes excommunicantur.

VNIVERSOS & ſingulos qui regalia, cuſtodiā ſiue guardiam, aduocationis ſeu defenſionis titulum in eccleſijs, monaſterijs, ſiue quibuslibet alijs piis locis uacantibus, de nouo uſurpare conantes, bona eccleſiarum, monaſteriorum aut locorū ipſorum uacantium occupare, præſumūt, clericoſque eccleſiarū, monachos monaſteriorū, & perſonas cæteras locorū eorundem quæ hoc fieri procurant, eo ipſo excōicationis ſententię decernimus ſubiacere. Bonifa. de ele. general. lib. vi.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegiū, quo offenditur libertas eccleſiaſtica in eccleſiarum vacantiū bonis. Et quo ad perſonas eſt in parte vniuerſalis, quia ligat vniuerſos & ſingulos. In ſecunda autem parte eſt particularis, quia ligat ſolas perſonas illorū locorū vacantiū. Quo ad actiones uero in prima parte ponit duas actiones ſimul. Prima eſt, de nouo conari vſurpare aliquod horum quinque, vel regalia, vel cuſtodiam, uel guardiā, vel titulū aduocationis, vel titulum defenſionis uacantibus eccleſijs, monaſterijs, aut alijs pijs locis. Secunda eſt, occupare bona dictorum locorum, ita ꝙ ad incurrendum huius canonis cenſurā, nec ſufficit vſurpare aliquem dictorum titulorū ſine occupatione bonorū, nec ſufficit occupare bona ſine conatu ad vſurpandum aliquē dictorū titulorum: ſed oportet vtrūque concurrere ad hoc ut incurratur huius canonis ſententia. In ſecūda aūt parte vna actio ponitur. ſ. procurare hoc fieri. Et intellige cum effectu ſubſequutos, qm̄ vt acceſſoria ad tale fieri punitur. Et eſt Epiſcopalis. Et aduerte, ꝙ glo. exponit de nouo, ideſt a quadraginta annis citra: quia in hoc eodem canone quaſi diſtinguendo contra nouos, ſubditur. Qui autem ex fundatione vel ex antiqua conſuetudine iura ſibi hmōi vendicant.

In

10 In offendentes Eccleſiaſticam libertatem quãtum ad exemptionem a pedagijs & guidagijs. Cap. XXXIX.

ECCLESIASTICI AN ET QVANDO AD pedagia ſoluenda teneantur, vel non.

CONSTITVTIONEM felic.record. Alexandri Papæ iiij. prædeceſſoris noſtri, qui ſtatuit eccleſias & perſonas eccleſiaſticas a pedagia,& guidagia penitus non teneri,nec ad exhibendum vel ſoluendum talia pro rebus ſuis proprijs quas nõ cauſa negotiandi deferunt vel deferri faciunt ſeu tranſmittũt: volentes propter multorum inſolentiam & abuſum pœnę adminiculo adiuuare,edicimus, diſtrictius inhibendo (contraria conſuetudine quorumcunque non obſtante) ut nec collegium, nec vniuerſitas,nec aliqua etiam ſingularis perſona a pręfatis perſonis ſeu eccleſijs pro perſonis ipſis aut rebus prędictis talia exigat vel extorqueat per ſe vel per alium ſuo nomine uel etiam alieno,aut eas ad huiuſmodi perſoluenda cõpellat. Qui vero contrafecerint,ſi perſonę fuerint ſingulares,excommunicationis: ſi autem collegium uel vniuerſitas,ciuitatis,caſtri,ſeu loci alterius cuiuſcunque,ipſa ciuitas,caſtrum vel locus, interdicti ſnĩam ipſo facto incurrant. Nec ab excommunicatione huiuſmodi abſolutionem uel interdicti relaxationem obtineãt donec exacta plenarie reſtituerit, & de tranſgreſſione ſatisfecerint competenter. extra de cenſib. cap. quanquam. lib. vi.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo offenditur eccleſiaſtica libertas quãtum ad exemptionem a pedagiis & guidagiis. Et quo ad pſonas,eſt vniuerſalis. Quo ad actiones, una uidetur comprehendere tripliciter nominatam, ſcilicet exigere, extorquere,compellere per ſe vel per alium, proprio vel alieno nomine, ſiue eccleſias, ſiue perſonas eccleſiaſticas ad ſoluendum uel pro perſonis ſuis, aut rebus ſuis, quas non cauſa negotiationis deferunt vel deferri faciunt uel tranſmittunt. Vbi nota quòd pedagia proprie uocantur vectigalia pro tranſitu ſeu paſſu. Guidagia uero pro guida,non quę a volente conducitur,ſed quã uelis nolis oportet reſoluere, ſiue uelis habere ducentem te,ſiue non. Et quia exigere importat coactionem: ideo ſi nullo modo cogit,non incurrit: ſed ſatis cogit,qui

clericum requirit non rogando, ſed vt à debitore petendō ut ſoluat, iubendo ut ſiſtantur res, &c. ſicut petit à laicis. rarus eſt enim aut nullus qui ſponte ſoluat. Et eſt Epiſcopalis, præmiſſa reſtitutione ac ſatisfactione: vt in litera dicitur.

In offendentes Eccleſiaſticam libertatem quantum ad immunitatem à collectis ac exactionibus, & uſurpantes iuriſdictionem Prælatorum. Cap. XL.

IVRISDICTIONEM PRAELATORVM Eccleſiaſticorum iniuſte uſurpantes uel eos collectis uel tributis onerantes, excommunicationis nexu premuntur.

IN DIVERSIS mundi partibus cōſules ciuitatū & rectores, necnō & alij qui poteſtatem habere vñr, tot onera frequēter imponūt eccleſijs, ut deterioris cōditionis factum ſub eis ſacerdotiū videat̃ q̃ ſub Pharaone fuerit, q Legis Diuinæ notitiā nō habebat. Ille quidē oībus alijs ſeruituti ſubactis, ſacerdotes, & poſſeſſiones eorū in priſtina libertate dimiſit, & eis alimoniā de publico adminiſtrauit. Iſti uero onera ſua fere vniuerſa imponūt eccleſijs: & tot angarijs eas affligunt, ut eis qđ Hier. deplorat, cōpetere videat̃: Princeps prouinciarum facta eſt ſub tributo. Siue quidē foſſata, ſiue expeditiones, ſeu alia quælibet ſibi arbitrentur agēda, de bonis eccleſiarū & clericorū & pauperū Chriſti uſibus deputatis, uolunt fere cuncta cōpleri. Iuriſdictionē ēt & autoritatē prælatorum ita euacuāt, ut nihil poteſtatis eis in ſuis uideatur remanſiſſe hominibus.

Si aūt conſules aut alij decętero iſta cōmiſerint, & cōmoniti deſiſtere noluerint: tā ipſi quā fautores eorū excōicationi ſe nouerint ſubiacere, nec cōioni reddantur, donec ſatisfactionē fecerint cōpetentē, extra de immu. Eccle. cap. nō minus. Cæterum quia fraus & dolus alicui patrocinari nō debēt, nullus uano decipiāt errore, ut intra tēpus regiminis ſuſtineat anathema, quatenus poſt illud nō ſit ad ſatisfactionē debitū compellēdus. Nā & ipsū q ſatisfacere recuſauerit, & ſucceſſorē ipſius niſi ſatisfecerit mēſem, remanere decernimus eccleſiaſtica cēſura cōcluſum, donec ſatisfecit cōpetēter: quū ſuccedat in onere qui in honore ſubſtituit̃, extra de immun. eccle. c. aduerſus.

Canonum

CAnonũ horũ materia eſt, ſacrilegium, quo offenditur eccleſiaſtica libertas quantũ ad immunitatẽ à collectis, exactionibus & uſurpationibus iuriſdictionis Prælatorũ. Et quo ad perſonas ſunt particulares: arctantur. n. ad conſules, rectores, & alios qui poteſtatẽ habere videntur, cũ fautoribus ſuis, & eorum ſucceſſores in officijs. Quo ad actiones vero ponũtur in primo canone in generali quidẽ tres actiones. Prima eſt, onera imponere: ſecũda eſt, angarijs affligere: tertia eſt, euacuare iuriſdictionẽ & autoritatem prælatorum, ita vt nihil poteſtatis videatur remanſiſſe in ſuos. In ſecundo vero canone ponitur vna actio. ſ. non ſatisfacere. Vbi nota primo ꝙ ſecundus canon præſupponit primum, imo recitat ipſum: & præſupponit officialem cui ſucceditur eſſe excommunicatum ob primi tranſgreſſionem canonis. Ad incurrendum autẽ primũ canonẽ requiritur monitio: ita quod non ipſo facto, ſed niſi moniti deſiſtant, incurrunt excommunicationem, non ab ipſo monitore, ſed à iure hoc latam. Ad incurrendum autem ſecundum requiritur lapſus menſis: ita quod niſi intra menſem à ſucceſſione computandum ſatisfecerit, excommunicatus eſt. Nota ſecundo canonẽ primũ protegere bona non ſolum eccleſiarum & clericorum, ſed etiam deputata vſibus pauperum Chriſti. Et aduerte conferendo hunc canonem cum ſuperius immediate præmiſſo de pedagijs & guidagijs, differentiã inter onera ſub forma pedagiorum ſeu gabellarũ, & onera quæ ſub forma talliarum ſeu taxarum imponuntur ſeu exiguntur à clericis: quoniam in primo caſu eſt excommunicatio ipſo facto: vt habes in præcedẽti cap. In ſecũdo autẽ caſu non incurritur excommunicatio, niſi præcedat legitima monitio: vt hic habes. Et eſt Epiſcopalis ꝑmiſſa ſatisfactione: vt hic dicitur.

Aduerte quoque conſtitutionem Bonif. in vj. cap. clericis. de immu. eccl. cum tot cenſuris in hac materia eſſe totaliter reuocatam in Clem. cap. quoniam, de immu. eccle. & propterea reditur ad ius antiquum, quod nunc tractatum eſt. Scito demũ quod appellatione iuriſdictionis quæ euacuari dicitur, venit iuriſdictio temporalis prælatorum, quam ſcilicet eccleſiaſtici prælati habent in temporalibus: quam domini pure temporales frequenter euacuare videntur, adeo ut prælati reſtent temporales domini fere ſolo titulo.

In offendentes eccleſiaſticam libertatem quantum ad opus abſoluendi ſeu reuocandi pœnas excommunicationis, ſuſpenſionis, vel interdicti. Cap. XLI.

LIBERTATEM ABSOLVENDI VEL POEnas excommunicationis vel interdicti reuocandi à prælatis eccleſiaſticis vi vel metu extorquentes excommunicationis morbo feriuntur.

ABSOLVTIONIS beneficium ab excommunicationis ſententia, vel quamcunque reuocationem ipſius, aut ſuſpenſionis ſeu etiam interdicti, per vim vel metum extortam, præſentis conſtitutionis autoritate omnino viribus euacuámus. Ne autem ſine vindicta, violentiæ creſcat audacia: eos qui reuocationem ſeu abſolutionem huiuſmodi vi vel metu extorquent, excommunicationis ſententiæ decernimus ſubiacere. Greg. x. extra de his quæ ui met. cap. vnico. lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegiũ, quo offenditur eccleſiaſtica libertas quantũ ad opus abſoluendi ſeu reuocandi pœnas excommunicationis, ſuſpenſionis vel interdicti. Et quo ad perſonas eſt vniuerſalis. Quo ad actiones vero duas ponit. Prima eſt, extorquere vi. Secũda, extorquere metu abſolutionem ſeu reuocationẽ excommunicationis, ſuſpenſionis vel interdicti. Vbi nota primo ꝙ uis ſeu metus illatus non diſtinguitur inter magnũ & paruũ: qualécunq; enim uim aut qualẽcunq; metum intulerit, ſufficit ſi inde ſubſequutus eſt effectus abſolutionis ſeu reuocationis: quia canõ non diſtinguit (vt dictũ eſt) inter magnũ & paruũ. Quod ſi ex timore innato & nõ illato prelatus abſoluit aut reuocat, nõ eſt locus huic penæ: qa ĩ caſu tali nullus extorquet ui aut metu: ſed ipſemet iudex ſeu prælatus meticuloſus ſeipſum torquet. Nota ſecũdo ꝙ non refert ad præſentẽ canonẽ, an ſententia excõicationis &c. fuerit iuſta vel iniuſta: qualiſcunq; enim fuerit, prohibet lex modũ talẽ reuocandi, ſ. per uim & metum. Nota tertio quòd quia verba cũ effectu intelliguntur, ideo licet uis aut metus ingeratur niſi abſolutio aut reuocatio ex ui aut metu extorta ſit non incurrit excõicatio iſta. Nota quarto ꝙ quia canon reſtringit ſe ad extorquẽtes abſolutionẽ uel reuocationẽ cenſuræ cõtra

ſeipſos,

ſeipſos, & ſimiliter nõ reſtringit ſe ad ſentẽtiã latã ab homine vel à iure, ideo ligat extorquentes vi vel metu abſolutionẽ vel reuocationẽ, tã ſi contra aliũ, quàm ſi cõtra ſe: & tã ſi ab hoĩe, ꝙ quomodolibet aliter cẽſuræ ſnĩa lata ſit. Et eſt epiſcopalis.

In offendentes eccleſiaſticam libertatem in clauium officio, claudentium diuinum cultum excommunicatis & interdictis. Cap. XLII.

CLAVIVM BENEFICIVM VEL OFFICIVM eccleſiaſticis Prælatis conceſſum turbantes vel impedientes excommunicantur.

PRAESVMPTORES præfatos qui in locis interdicto ſuppoſitis quẽquam de cætero diuina celebrare officia quomodolibet cogere, aut qui modo prædicto ad officia eadẽ audienda aliquos excommunicationis præſertim vel interdicti ligatos ſententia, reuocare, ſeu qui ne excommunicati publice aut interdicti, de eccleſijs, dum in ipſis Miſſarum aguntur ſolennia à celebrantibus moniti vt exeant prohibere, necnon excommunicatos publice & interdictos qui in ipſis eccleſijs nominatim à celebrantibus vt exeant moniti, remanere præſumpſerint: excommunicationis ſententia (à qua per ſedem duntaxat Apoſtolicam poſſint abſolui) ſacro approbante Cõcilio innodamus, de ſent. excommu. grauis, in Clem.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegiũ, quo offenditur eccleſiaſtica libertas in clauiũ officio, claudentiũ diuinũ cultũ excõicatis & interdictis. Et quo ad perſonas partim eſt particularis, ligans ſolos nobiles & dominos temporales, & partim eſt vniuerſalis. Quo ad actiones punit quatuor actiones: cogere reuocare, prohibere & remanere: ita quòd excõicantur primo cogentes celebrare in locis interdictis: ſecũdo, euocantes ad eadẽ officia aliquos præſertim excõciatos vel interdictos: tertio, prohibẽtes ne exeant inde excõicati aut interdicti moniti quarto, remanentes in ipſis eccleſijs, ſi publice ſint excommunicati aut interdicti, & nominatim moniti a celebrãtibus vt exeãt. Et nota primo differentiã inter tres primos caſus & quartũ, in hoc quod tres primi reſtringuntur ad nobiles, & dominos tẽporales; quia pnomẽ relatiuũ, qui refert præſumpto-

per res præfatos, quos dixerat eſſe nobiles & dños tēporales. Quartus aũt cõmunis eſt omnibus vtriuſque ſexus excõmunicatis publice &c. quia ad hoc diſtinguendũ continetur litera, copulando ad præſumptores præfatos, omnes excõicatos publice &c. dum dicit, necnon excommunicatos publice &c.

Nota ſecundo differentiã inter tertium caſum & reliquos, in hoc ꝙ tertius reſtringitur ad Miſſarum ſolennia: alij autem communes ſunt Miſſæ & alijs diuinis officijs.

Nota tertio, ꝙ licet Decretalis narrãdo reſtringat ſe ad terras quæ ſunt nobilium ſeu dominorum, puniendo tamē latius iudicat, & ligat nobiles ac dominos, qui in locis interdictis, ſiue ſint illorum loca, ſiue non, præſumunt &c. ſi ſecundum verba exponēda ſit: Secus autem ſi punitionis ſentētia iuxta narrata intelligenda ſit. Quod ita verius videtur, vt ſic tenendum putem: quia concluſio præmiſſis conſonare debet.

Nota quarto quod quia Decretalis quadruplicem modum euocandi narrauerat, & ſtatuendo dicit prædicto modo, omnē prædictum modum quadruplicem comprehendit: ſcilicet nũc hos: nunc illos vocando, nunc compellendo, nunc campanis, nunc uoce præconia. Et eſt Papalis.

In impedientes ſequeſtrationem beneficij, vna diffinitiua ſententia poſſeſſorem promulgata, per loci ordinarium factum, vel fructus ſequeſtratos quoquomodo occupare præſumentes. Cap. XLIII.

BENEFICII SEQVESTRATIONEM POST ſententiam contra poſſeſſorem promulgatã impediētes excommunicationis ſententiam incurrunt.

DEFINIMVS vt vna contra poſſeſſorē diffinitiua ſententia ſuper beneficio apud ſedem Apoſtolicam duntaxat in petitorio vel poſſeſſorio promulgata, beneficium ipſum à poſſeſſore huiuſmodi (dũ tñ triennio pacifice antea poſſeſſum ab eo nõ fuerit) per loci ordinariũ apud aliq̃ idoneã ꝑſonã ſequeſtretur, &c. Si q̃s aũt ſequeſtratione huiuſmodi impedire, vel fructus ſequeſtratos quoqũo ꝑſumpſerit occupare: excõicationis ſententiã incurrat ipſo facto. A qua niſi impedimēto prius amoto, & occupatis per eum fructibus reſtitutis, nullatenus abſoluatur:

abſoluatur: extra de ſequen. ca. 1. in cle.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegiũ, quo eccleſiaſtica libertas in ſedis Apoſtolicæ autoritate offenditur in certo caſu ſequeſtri. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones ponit duas actiones. Prima eſt, impedire huiuſmodi ſequeſtrationem: ſecunda eſt occupare, ſequeſtratos fructus. Et quia hic caſus videtur de raro contingentibus: vide in litera conditiones requiſitas ad hoc quod iſte caſus in quo habet locum iſta excommunicatio. Et eſt epiſcopalis, amoto impedimento, & reſtitutis occupatis.

In impedientes monialium aut mulierum canonicarum ſecularium viſitatores in ſuo officio. Cap. XLIIII.

VISITATORES MONIALIVM AVT CAnonicarũ non ſunt ſub excõicationis pęnæ impediẽdi.

SI quis viſitatores monialiũ, aut mulierũ quæ vulgo dicuntur canonicæ ſeculares, in præmiſſis ſeu aliquo præmiſſorum impedire præſumpſerit, niſi monitus reſipiſcat: ipſo facto excommunicationis ſentẽtiam ſe nouerit incurſurũ: priuilegijs, ſtatutis & conſuetudinibus quibuſcunque in contrarium non ualituris. extra de ſta. mona. attendentes, in cle.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo offenditur libertas eccleſiaſtica in officio eccleſiaſticæ uiſitationis. Et quo ad perſonas eſt vniuerſalis. Quo ad actiones ponitur una generalis actio. ſ. præſumere impedire uiſitatores monialium &c. in aliquo præmiſſorum quæ videre potes in frõte: quia nõ incurritur ipſo facto, ſed niſi monitus reſipiſcat. Et eſt Epalis.

In ſepelientes in loco ſacro hæreticos, credentes, receptatores, vel fautores eorum. Cap. XLV.

HAERETICOS IN LOCO SACRO SEPEliens ipſo facto excommunicatus.

QVICVNQVE hæreticos, credentes, receptatores uel fautores eorum ſcienter præſumpſerint eccleſiaſticæ tradere ſepulturæ, vſque ad ſatisfactionem idoneam excommunicationis ſententiæ ſe nouerint ſubiacere.

Nec

Nec abſolutiones beneficium mereantur, niſi proprijs manibus extumulent publice, & proijciant huiuſmodi corpora dãnatorũ: & locus ille perpetuo careat ſepultura, de hær. lib. 6.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo ſacris locis iniuria fit ſepeliẽdo ibi hæreticos. Et quo ad perſonas eſt vniuerſalis. Quo ad actiones, ponit vnam. ſ. ſcienter tradere eccleſiaſticæ ſepulturæ quatuor hominum genera, ſcilicet vel hæreticos, uel eorum credentes, vel receptatores, vel fautores. Circa hunc canonem aduerte quod credentes hæreticorum vocantur qui illis hæreticis ita adhærent, ut quamuis neſciant quid illi hæretici credant, deliberato tamen conſenſu credunt quod illi hæretici credunt ſeu docent, quantuncunque contrarium teneat & docet eccleſia: ita quod non inhærent illis ſalua eccleſiæ doctrina: ſed plus credunt illis, quam Apoſtolicæ ſedis definitionibus circa ea quæ ſunt fidei. Et eſt epiſcopalis: ſaluis tamen conditionibus in litera expreſſis.

In eos qui cœmeterijs tempore interdicti, quoſcunque in caſibus non conceſſis, aut excommunicatos publice, vel nominatim interdictos, vel manifeſtos vſurarios, ſcienter ſepelire præſumunt. Cap. XLVI.

INTERDICTI TEMPORE TERRAM SANctam indignis aperientes excommunicantur.

EOs qui proprie temeritatis audacia, defunctorum corpora non ſine contemptu clauium eccleſiæ in cœmeterijs tempore interdicti in caſibus non conceſſis à iure, vel excommunicatos publice, vel nominatim interdictos, vel manifeſtos vſurarios ſcienter ſepelire præſumunt: ipſo facto excommunicationis ſententiæ decernimus ſubiacere. A qua nullatenus abſoluantur, niſi prius ad arbitrium diœceſani Epiſcopi, eis quibus per præmiſſa fuerit iniuria irrogata, ſatisfactionem exhibuerint competẽtem. Extra de ſepul. cap. 1. in clemen.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium locale. Et eſt quo ad perſonas uniuerſalis. Et unam tantum punit actionẽ (ſcilicet ſcienter ſepelire) ad quatuor tamen terminatam: ita quod ponitur hoc Canone ſacrilegium quadruplex: ſcilicet

et ſepelientium quoſcunq; tempore interdicti: niſi quatenus eſt à iure conceſſum, ſepelientium publice excommunicatos, ſepelientium nominatim interdictos, & ſepeliẽtium manifeſtos vſurarios: ſi tamen in loco ſacro ſepeliantur: alioquin ſacrilegiũ non eſſet. Nota hic primo, quod per publice excommunicatos, intelligimus eos quos non fictione iuris aut iudicis, ſed ſecundum rei manifeſtationem & notitiam publicam patet eſſe excommunicatos: ſiue à iure, ſiue à iudice. Et non ſufficit quod aliqui ſciant pro certo illum eſſe excommunicatum: ſed oportet manifeſtationem illius excommunicati eſſe publicam, vt locus ſit huic pœnæ. Nota ſecundo, manifeſtos vſurarios eos appellari, qui non occulte vſuras exercent, nec de quibus vertitur in dubium propter palliatos cõtractus: ſed eos qui ſic manifeſte exercẽt uſuras, vt ſint & habeantur manifeſte pro vſurarijs. Nota tertio, quod appellatione præſumentium ſepelire, ſoli ſepelientes de quibus uere dicitur, iſti ſepeliunt, comprehenduntur. Et licet communiter illi qui ſepeliunt (hoc eſt homo uel tumulo immittũt cadauer) ſint perſonæ minores in eccleſia, non tamen propterea Canon iſte ludibrio exponitur; quoniam conditor canonis noluit extendere ipſum ad facientes aut mandantes ſepeliri, nec ad dantes ad hoc cõſilium ſeu fauorem, ſicut in multis canonibus fit. Quia igitur pœnæ non ſunt extendendæ ſta, infra proprietatem ſignificationis Canonis huius ſicut in cæteris, & ſolos ſepelientes ligari dicito. Imo nec ſepelientes ligantur, niſi ſcienter & præſumptuoſe ſepeliant, quia ſic diſponit Canon. Vnde ſi manifeſtum uſurarium parochianus vt pœnitentem ac ſepulturam eccleſiaſticam portandum leuari iubet uerbo uel facto & propterea eccleſiaſticæ perſonæ apud quas ſepeliendus eſt ſepeliunt, putantes ipſum pœnitentem, iuxta cap. quanquam, de vſuris, in vj. non incidunt in canonem, quia non præſumũt ſcienter ſepelire. Et eſt epiſcopalis, præmiſſa ſatisfactione ad arbitrium diœceſani, vt in litera dicitur.

In eos qui ſcienter in gradibus prohibitis, aut cum monialibus, vel in religione aut ſacris conſtituti matrimonium contrahunt, aut inter ipſos ſcienter huiuſmodi matrimonia celebrant. Cap. XLVII.

Reli-

RELIGIOSI VEL RELIGIOSAE MATRImonium contrahentes excommunicationis vinculo innodantur: ſimiliter qui in gradibus prohibitis.

EOs qui diuino timore poſtpoſito, ſcienter in gradu conſanguinitatis vel affinitatis, conſtitutione Canonica interdictis, aut cum monialibus contrahere matrimonialiter nõ verentur, necnon religioſos moniales, ac clericos in ſacris ordinibus conſtitutos matrimonium contrahentes, & inter eos ſcienter eadem celebrantes: ipſo excommunicationis ſententiæ ipſo facto decernimus ſubiacere. Clemens v. de conſang. & affin. cap. j. in clemen.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium pro maiori parte, & inceſtus pro aliqua parte: vtrunque autem in cõtractu matrimonij. Et quo ad perſonas pro quãto punit inceſtuoſum contractum, eſt vniuerſalis quia ad omnes ſe extẽdit. Pro quãto uero ſacrilegum punit matrimonium, eſt particularis, quatuor genera perſonarũ comprehendens. Primo, viros: ſecundo, religioſos: tertio, moniales: quarto, clericos in ſacris conſtitutos ordinibus. Et demum iterum eſt vniuerſalis, quatenus ponit ſacrilegium celebrationem. Quo ad actiones ponit duas principales actiones. Prima eſt, contrahere matrimonialiter. Sed propter diuerſas conditiones appoſitas & diuerſas terminos, mulliplicatur hæc actio in ſex. Prima eſt ſcienter contrahere in gradu publico: id eſt quarto & infra conſanguinitatis: ſecunda eſt, ſcienter contrahere in ſimili gradu affinitatis: tertia, contrahere ſcienter cum moniali, quarta eſt, religioſum contrahere: quinta eſt, monialem cõtrahere: ſexta eſt, conſtitutum in ſacris contrahere. Secunda vero principalis actio eſt, celebrare prohibita hæc matrimonia inter dictos cõtrahentes. Vbi ſex occurrũt declaranda. Primũ eſt, quod quum dr̃ ſcienter, intelligitur de ſcientia facti: ita ꝙ ſola ignorantia facti intelligit̃ excuſare: puta quia neſciebat illam eſſe conſanguineã ſeu monialẽ. Secũdũ eſt, ꝙ ponitur cõtractus matrimonij: ita ꝙ ſi ſponſalia ſolũ interuenirent, aut coitus tm̃, non eſt locus huic pęnæ, ſed oportet interuenire contractum per verba de præſenti implicite uel explicite. Interuenit autẽ implicite duobus modis. Primo, ſi poſt ſpõſalia ſequitur coitus affe-

ctu coniugali. Secundo, ſi aliqui ignorantes ſe eſſe conſanguineos contrahant matrimoniũ & conſument, & poſtea ſcientes impedimentũ nihilominus affectu cõiugali incũbunt. In utroque. n. caſu interuenit matrimonij contractus nõ ſolũ præſumptus, ſed uerus, explicatus non per uerba de præſenti, ſed per corporum commixtionem: cõmixtio. n. corporum affectu cõiugali facta poſt ſponſalia ſeu cõtractum de facto, explicatiua eſt ſufficienter mutui cõſenſus in coniugiũ. Vnde non minus ſunt excõicati qui licet ignoranter cõtraxerint, ſcienter perſeuerant, nõ in ſolo cõcubitu, ſed in coniugio (hoc eſt in concubitu affectu coniugali) quam ſi à principio contraxiſſent ſcienter: cõcubitus. n. affectu cõiugali, claudiꝫ in ſe contractũ matrimonij plus quã contractus claudat in ſe ſpõſalia. Et ideo qñ excõicantur contrahentes, multo magis excõicantur conſummantes ſcienter. Tertiũ eſt, ꝙ dantes auxilium conſilium uel fauorẽ ad hmõi ſacrilega ſeu inceſtuoſa matrimonia, licet peccent mortaliter, non tñ ſunt excõicati; quia nõ ueniũt appellatione contrahentium: quia nõ uere enuntiatur de aliquo eorũ quod contrahit; ſoli autem contrahentes ſunt excõmunicati.

Quartum eſt, notare differentiã in litera poſitam, in hoc ꝙ & monialis contrahens eſt excõicata, & cum moniali contrahens eſt excõicatus. Aliter autẽ eſt de religioſis & conſtitutis in ſacris, nã licet iſti religioſi & cõſtituti in ſacris, cõtrahentes incurrant excõicationẽ, mulieres tñ cum quibus contrahunt, non incurrunt excõicationem, ut litera inſinuat ex hoc ipſo ꝙ excõicat ſeorſum contrahentes cum monialibus, & ſeorſum ipſas moniales. Religioſos autem & clericos in ſacris ordinibus conſtitutos, ita excõicat, ut non excommunicet mulieres contrahentes cũ ipſis. Quintum eſt, ꝙ ultra ſex caſus numeratos in litera, quibus contrahendo coniugiũ incurritur excõicationẽ, apponitur in litera ſeptimus, quo celebrãs ſcienter eadẽ damnata cõiugia inter eoſdẽ, incurrit excommunicationẽ. Et intelligo per celebrantem, eccleſiaſticã celebritatẽ adhibẽtem huiuſmodi damnatis contractibus. Nec huiuſmodi celebritas exigit ſolennitatẽ aliquam, ſed ad eam ſufficit ſacerdotẽ celebrare matrimonium dicẽdo uerba ſolita, puta, placet tibi iſte coniunx? placet tibi iſta uxor? Ita quod celebritas iſta conſtat, aut ſi celebritas eccleſiaſtica fiat, aut ſi ſacerdos ex ſacerdotali offi-

ſo officio celebret contractum dicendo verba, vel quaſi autoriзandoi nterſit, contra cap. fin. de ſponſa. claude. ad quod ſe refert Canon iſte in calce. Sextum eſt, quod multis exiſtentibus impedimentis matrimonij impedientibus contrahendum, & dirimentibus contractum, ſolis impedimentis hic numeratis excommunicatio hæc adhibita eſt: ſcilicet carnalis cognationis (hoc eſt conſanguinitatis & affinitatis) & uoti ſolennis, ſiue per profeſſionem, ſiue per ſacrum ordinem. Reliqua ergo impedimenta ab excommunicatione reſtans exempta.

In ſimplices religioſos, qui decimas Eccleſijs debita vſurpare præſumunt &c. niſi poſt requiſitionem deſiſtant a præmiſſis intra menſem, & damnificatis Eccleſijs emendam intra duos menſes faciunt. Cap. XLVIII.

DECIMAS VSVRPANTES AVT DETInentes excommunicati cenſentur.

RELIGIOSI quicunque qui noualium aut alias decimas eccleſijs debitas ad ſe non ſpectãtes appropriare ſibi præſumpſerint, aut exquiſitis fraudibus ſiue coloribus vſurpare: ſeu qui de animalibus familiarium & paſtorum ſuorum uel aliorum etiam animalia ipſa eorum gregibus immiſcentium ſeu qui de animalibus quæ in fraudem eccleſiarum in pluribus locis emunt, emptaque tradunt venditoribus vel ab aliis ab ipſis tenenda, ſeu qui de terris quas tradunt alijs excolendas, decimas ſolui eccleſijs non permiſerint aut prohibuerint, niſi poſt requiſitionem eorum per eos quorum intererit, ſuper hoc eis factam a præmiſſis deſtiterint intra menſem: aut ſi de ijs quæ contra præmiſſa vſurpare vel retinere præſumpſerint intra duos menſes damnificatis eccleſijs emendam non fecerint competentem ſint & tandiu maneant ab officijs, adminiſtrationibus & beneficijs ſuſpenſi, donec deſtiterint & ſatisfecerint: ut ſuperius eſt expreſſum. Quod ſi religioſi huiuſmodi adminiſtrationes vel beneficia non habeant, eo caſu quo alij ſupradicti ſuſpenſionis, ipſi ſententiam excommunicationis incurrant, ante ſatisfactionem condignam nullatenus abſoluendis priuilegijs non obſtantibus quibuſcunque. Cæterum

præmiſſa extendi nolumus ad animalia quæ per religioſorum ipſorum donatos ſeu oblatos tenentur: dũ tamen illi religioſis eiſdem cum effectu donauerint aut obtulerint ſe & ſua. de deci.cap.religioſi.in cle.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, circa eccleſiarum decimas. Et quo ad perſonas eſt particularis: quia perſonæ quę excommunicationi ſubiiciuntur, ſunt religioſi non habentes adminiſtrationes uel beneficia. Quo ad actiones uero aduerte, quod ante monitionem ſunt quatuor: ſcilicet appropriare, vſurpare, non permittere, & prohibere. Poſt requiſitionẽ uero ſunt duæ. Prima eſt, non deſiſtere a præmiſſis intra mẽſem. Secunda eſt, non facere emendam damnificatis eccleſijs intra duos menſes: ita quod religioſus carens beneficio, &c. ſi aliquam dictarum actionum circa eccleſiarum decimas fecerit, & requiſitus aliquam duarum incurrerit, excõmunicatus eſt: & non aliter. Et eſt Epiſcopalis, ſatisfactione præmiſſa.

In religioſos & clericos ſeculares, alios vt ſepulturas apud ſuas Eccleſias eligant, vel iam electam vlterius non immutẽt, ad vouendum, iurandum, vel promittendum inducentes.

Cap. XLIX.

INDVCENTES ALIQVEM AD ELIGENdum apud ſe ſepulturam, vel ad hoc uouendum vel promittendum, ſententiam incurrunt excommunicationis.

SANE temerarios violatores conſtitutionis illius, quæ religioſis & clericis ſecularibus prohibet, ne aliquod ad uouendum, iurandum, uel fide interpoſita ſeu alias promittendum inducant, vt ſepulturas apud eorum eccleſias eligant, uel iam electam vlterius non immutet, ſimilem ſententiam (pœna in dicta conſtitutione contenta in ſuo perdurante robore) incurrere uolumus ipſo facto ab alio quam a ſede Apoſtolica (præter quam in mortis articulo) nullatenus abſoluendos: nullis priuilegijs aut ſtatutis cuiuſcunque tenoris exiſtat, in contrarium ſuper his valituri extra de pœnitent. cupientes. in clemen.

CAnonis iſtius materia eſt auaritia tollens libertatē ſepulturæ. Et quo ad perſonas, eſt particularis: vtpote ligans ſolos religioſos & clericos ſeculares. Quo ad actiones, ponit vnā actionem habentem tres terminos: ſcilicet inducere ad uouendum, iurandum, vel promitendum.

Vbi colligendo aduerte tres caſus, in quibus ligat hic Canon. Primus eſt ſi inducunt ad vouendum: ſecundus, ſi ad iurandum: tertius, ſi ad promitendum. Et hoc ſiue promiſſio fit nuda, ſiue fide interpoſita. Duo autem ſunt quæ voueri, iurari, vel promitti prohibentur. ſ. uel electio ſepulturæ, vel electæ non mutatio apud inducentium relegioſorum ſeu clericorum eccleſias: ita quod ad incurrēdum hunc canonem requiritur primo quod agatur de ſepultura apud inducentis eccleſiam. Secūdo, requiritur inductio ad horum alterum promittendum vouendum vel iurandum. Tertio, requiritur quod iſta inductio ſit cū opere ſubſequuto (hoc eſt quod inductus hoc uoueat, iuret vel promittat) quia huiuſmodi pœna ſtricti iuris eſt, & effectum requirit.

Quarto quod inducens ſit religioſus vel clericus. Quinto, quod interueniat temeritas, propter verbum, ſane temerarios violatores propter quod ſi ex ignorantia putans ſe bene facere religioſus ſeu clericus tranſgrederetur dictam conſtitutionem non eſſet excommunicatus. Et ſimiliter ſi exhortatur ad eligendam ſepulturam in ſua eccleſia, non tamen inducit ad vouendum, nec ad iurandum, nec ad promittendum, non eſt excommunicatus. Et eſt Papalis.

In religioſos de clauſtris ad audiendum leges vel phyſicam exeuntes, & intra duos menſes ad clauſtrum non redeuntes: & in presbyteros ac alios clericos perſonatus habentes intra prædictum ſpatium ab huiuſmodi audientia legum vel medicina non deſiſtentes.

RELIGIOSI CLAVSTRVM EXEVNTES vt phyſicam vel leges addiſcant excommunicatur.

CONTRA religioſas perſonas de clauſtris exeuntes ad audiendum leges vel phyſicam. Alexander prędeceſſor noſter olim ſtatuit in concilio Turonen. ut niſi intra duorum

menſium

menſium ſpatium redierint ad clauſtrum, ſint excōicati, & ab omnibus euitentur, & in nulla cauſa (ſi patrocinium præſtare uoluerint) audiantur. Reuerſi autem in choro, menſa, capitulo, & cæteris locis vltimi fratres exiſtant (& niſi forte ex miſericordia ſedis Apoſtolicæ) totius ſpem promotionis amittant. Verum qa nonnulli ex talibus, propter quorundam opiniones diuerſas, excuſationis aliquid aſſumebant: nos volentes ut de cætero excōicationis ſententiam ipſo facto incurrant, diſtricte pręcipiendo mandamus, quatenus tam a dięceſanis & capitulis ipſorum, q̃ a cæteris epiſcopis in quorum diœceſibus huiuſmodi ſtudent tales excōicati & prædictis pœnis, obnoxij publice nuntientur. Quia vero theologiæ ſtudium cupimus ampliari &c. ad Archidiaconos, plebanos, decanos, præpoſitos, cātores & alios clericos perſonatus habentes, necnon presbyteros, niſi ab his intra ſpatium præſcriptum deſtiterint, hoc extendi volumus, & appellatione poſtpoſita firmiter obſeruari. Hono iij. extra ne cle. vel mon. ſuper Specula.

CAnonis iſtius materia eſt curioſitas legū ciuilium & medicinæ. Et quo ad perſonas eſt particularis: vtpote ligans ſolos religioſos & quoſdam clericos ſeculares. Quo ad actiones vero reſpectu religioſorum ponit duas ſubordinatas ſcilicet exire clauſtrum, & audire perſeueranter: reſpectu uero clericorum ſecundam tantum. Vbi pro clariori intelligentia aduerte in hoc canone curioſitatem eccleſiaſticorum circa leges ciuiles & medicinam punientes, tria genera perſonarum comprehendi. Primo religioſos. Secundo clericos perſonatus habētes: quorum quinque ſpecies in litera explicantur. Tertio, p̄sbyteros. Actio aūt ꝓpter quam iſti incurrunt excommunicationem eſt exire de clauſtro ad audiēdum leges vel phyſicā, ideſt medicinam, & hoc p duos menſes, ita ꝙ ſi aliquid horum trium in actione defuerit, non ſunt religioſi excommunicati. Oportet ſiquidem exitum ex clauſtro ad hoc ordinari, uel saltem durare, hoc eſt habitare extra clauſtrum, & auditionem interuenire, & perſeuerare ſic ut intra duos menſes non redeatur ad clauſtrum. Ex quibus aperte patet nullam eſſe quæſtionem de religioſis euntibus ad honorandum medicum, vel legiſtam principium facientem. Et ſimiliter de audientibus hæc in clauſtro: imo de audientibus hæc extra clauſtrum, ſic ꝙ le-

ctio quidem auditur extra clauſtrum, ipſi tamen habitant in ſuo clauſtro: quoniam iſti quotidie redeunt ad clauſtrum a lectione, & nunquam exeunt clauſtrum vt habitent extra clauſtrum in qua ſignificatione textus accipit exire de clauſtro: vt patet ex hoc quod duorum menſium dat ſpatium redeundi ad clauſtrum. Hæc de religioſis.

Quo ad presbyteros vero & alios clericos perſonatus habentes, omnia ſupradicta locum habent, niſi exitus de clauſtro, loco cuius non ponitur in litera exitus de domo, ſicut loco reditus ad clauſtrum, ponitur deſiſtere ab his, id eſt auditione legum vel phyſicæ intra prædictum ſpatium. Et proptere ad hoc vt clerici huiuſmodi & presbyteri incurrant, non requiritur exitus de domo (vt. ſ. ex proprijs domibus vadaet ad habitandum alibi propter hoc ſtudium) ſicut in religioſis requirebatur dimiſſio clauſtri: ſed ſufficit quod audiant leges vel phyſicam ita quod intra duos menſes non deſiſtant ab huiuſmodi audientia. Aduerte quoque appellatione plebanorũ non comprehendi hoc in loco curatos qui parochiales obtinent eccleſias, niſi eccleſiæ illæ fuerint plebanię habentes ſub ſe capellas, in quibus inſtituantur clerici perpetui: vt declarauit Bonifacius VIII. in vj. c. ſtatutũ. ne cle. vel mona. Et ſcito quod per alios clerios perſonatus habentes, intelligimus etiã illos qui ex quadam prerogatiua in eccleſia honorificum ſtatum habent etiam ſine iuriſdictione. In cuius ſignum ſpecificati ſunt cautores, Et eſt epiſcopalis.

In quoſcunque communicatum poteſtates aut officiales, vſuras quibuſdam ſtatutis fouentes. Cap. LI.

OFFICIALES STATVTA IN FOMENtum vſuræ condentes excõicationis modo vinciuntur.

QVICVNQVE communitatum poteſtates, capitanei, lectores, conſules, iudices, conſiliarij, aut alij quicunq; officiales, ſtatuta huiuſmodi decætero facere, ſcribere, vel dictare, aut quod ſaluantur vſuræ, vel ꝙ quum ſolutæ repetuntur non reſtituantur plene ac libere, ſcienter iudicare pręſumpſerint: ſententiam excommunicationis incurrant. Eandem etiam ſententiam incurſuri, niſi ſtatuta huiuſmodi hactenus edita,

edita,de libris communitatum ipſarum (ſi ſuper hoc poteſtatem habuerint) intra tres menſes deleuerint: aut ſi ipſa ſtatuta uel conſuetudines officium eorum habētes quoquomodo præſumpſerint obſeruare. Clemens v.de uſur.in cle.j.

CAnonis iſtius materia eſt uſurarum conſeruatio. Et quo ad perſonas eſt particularis; ligans ſolos communicatum officiales,quorum ſex ſpecies exprimit. Quo ad actiones uero ponit ſex actiones. Primæ tres ſunt, facere, ſcribere uel dictare ſtatuta huiuſmodi; hoc eſt quæ uſuras exigi & ſolui non ſolum concedunt, ſed ad ſoluendum eas debitores ſcienter compellunt,ac repetitionem uſurarum impediunt utendo uarijs coloribus & fraudibus &c. Quarta eſt, iudicare ſcienter alterum duorum,uel quod ſoluantur uſuræ, aut quod repetitæ non reſtituantur. Quinta eſt,non delere hactenus (hoc eſt tunc temporis) edita ſtatuta ſi poſſunt &c. Sexta eſt obſeruare quoquomodo ſtatuta ipſa uel conſuetudines uim ſtatuti habentes. Et eſt Epiſcopalis.

In clericos minores Epiſcopis uſurariam prauitatem terriſuis fouentes, Cap. LII.

CLERICI EPISCOPIS MINORES VSVras in ſuis locis ſuſtinentes excommunicati cenſentur.

HAc perpetua conſtitutione ſancimus, ut nec collegium nec alia uniuerſitas uel ſingularis perſona,cuiuſcunque ſit dignitatis,conditionis aut ſtatus, alienigenas & alios oriundos de terris ipſorum publice fœnebrem pecuniam exercentes aut exercere uolentes, ad hoc domos in terris ſuis conducere uel conductas habere,aut alias habitare permittant: ſed huiuſmodi uſurarios manifeſtos, omnes intra tres menſes de terris ſuis expellant, nunquam aliquos tales de cætero admiſſuri: nemo illis ad fœnus exercendum domus locet, uel ſub alio titulo quocunque concedat. Qui uero contra fecerint, ſi perſonæ fuerint eccleſiaſticæ, Patriarchæ, Archiepiſcopi,Epiſcopi,ſuſpenſiones:minores uero perſonæ ſingulares,excommunicationis: ſi autem collegium ſeu alia uniuerſitas,interdicti ſententiā ipſo facto ſe nouerint incurſuros. Quæ

ſi per menſem animo ſuſtinuerint indurato, terræ ipſorũ quã diu in eis ijdem uſurarij commorantur, ex tunc eccleſiaſtico ſubiaceant interdicto. Cæterum ſi laici fuerint, per ſuos ordinarios, omni ceſſante priuilegio, per cenſuram eccleſiaſticam cõpellantur. de vſuris. c. vſurarum. lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt vſurariæ prauitatis fomentum. Et quo ad perſonas eſt particularis, ligans ſolos clericos minores Epiſcopis. Quo ad actiones vero ponit actiones quatuor. Prima eſt, permittere, ſecunda eſt, non expellere: tertia eſt, locare domos: quarta eſt, quocũque alio titulo concedere domos ad exercendum fœnus. Vbi pro clariori intelligẽtia nota quatuor caſus, quibus incurritur hæc excõicatio a clericis minoribus (ut dictũ eſt) Epiſcopis. Primus eſt, ſi alienigenas & alios non oriundos de terra ipſorum, publice fœnebrem pecuniam exercentes, aut exercere volentes, permittant in terris ſuis vel domos conducere, uel conductas habere, aut alias habitare ad hoc, i. ad vſuram exercẽdum. Secundus eſt, ſi hmõi vſurarios manifeſtos intra tres menſes de terris ſuis non expellãt de cætero non admiſſuri. Tertius eſt, ꝙ nõ locent eiſdẽ ad fœnus exercendum domos. Quartus eſt, ꝙ non concedant quocũque alio titulo eiſdem domum ad exercendum fœnus.

Vbi nota, ꝙ ad ſaluandam proprietatẽ uocabulorum & literæ, per alienigenas intelligimus alibi genitos: & per alios non oriundos de terris ipſorum, illos qui nec ipſi nec patres eorum orti ſunt ibi. Et ſi hæc clauſula non eſt ſuperflua repetitio, vel litera corrupta: & ubi dicitur alios, legendum eſt alias. Et ſic eſt clauſula reſtrictiua alienigenarum: ita quòd non cõprehenduntur oẽs alibi geniti: ſed illi tãtum alibi geniti qui non ſunt oriundi ex terra illa: ita ꝙ Ioannes natus Romæ, filius Petri Florentini, quia eſt oriundos ex Florentia non comprehenditur inter alienigenas reſpectu Florentiæ. Et hic ſenſus conſonat menti conſtitutionis, non ligantis indigenas: quoniam iſti oriundi, ſunt ſicut indigenæ: & eadem eſt ratio de vtriſque.

Nota tertio, ꝙ tã primus quam ſecũdus caſus hẽt locum in clericis duntaxat qui ſunt dñi terræ, vnde in utroq; caſus explicatur in litera expreſſe ly in terris ſuis. In tertio uero & quarto quilibet clericus minor Epiſcopo incurrit excõicationẽ. Et hæc diſtinctio rõnabilis monſtratur ex eo ꝙ tam permittere

quam

quam expellere, eius qui poteſtatem habet, & non ſingularis perſonæ locare autem, vel alio titulo concedere, ſingularis poteſt eſſe perſonæ.

Aduerte quarto, q appellatione alterius tituli a titulo locationis, venit manifeſte pignoratio, commodatio, depoſitũ, & huiuſmodi in quibus non transfertur dominium. Et rationabiliter etiam venit donatio ſeu venditio, ſi fiat ad hoc, hoc eſt, ad exercendum fænus, Et eſt Epiſcopalis.

In eos qui vrbis Romæ dignitates ſeu officia vſurpant. Cap. LIII.

OFFICIA SEV DIGNITATES VRBIS ROmæ vſurpantes excommunicatione præmuntur.

NVLLVS imperator ſeu rex Romanorũ vel alius imperator, Rex, princeps, marchio. dux, comes, aut baro, vel quicunque alterius notabilis potentiæ, prẹeminẽtiæ, poteſtatis & eccellentiæ ſeu dignitatis exiſtat, frater filius vel nepos eorum, ad tempus vel in perpetuum, ſeu quiuis alius vltra annale ſpatium quouis modo colore vel cauſa, per ſe vel aliam perſonam quomodolibet ſubmittendã, in ſenatorẽ, capitaneũ patritium aut rectorem, vel ad vrbis Romæ regimen ſeu officium nominetur, eligatur, ſeu alias etiã aſſumatur abſque licẽtia ſedis Apoſtolicæ ſpeciali, per ipſius ſedis literas cõceſſionem licentiæ huiuſmodi ſpecialiter exprimentes. Quod ſi ſecus factum fuerit, nominationem, electionẽ & aſſumptionẽ huiuſmodi decernimus eſſe nullas. Et non ſolũ nominatores, electores & aſſumptores, verũ ẽt nominati electi & aſſumpti ſi hmõi nominationi, electioni & aſſumptioni conſenſerint, aut ſe de ipſis qũolibet intromiſerint, intẽdẽtes & obedientes eiſdem, & in hoc dantes ipſis noĩatoribus, electoribus & aſſũptoribus, aut noĩatis, electis vel aſſumptis auxiliũ, cõſiliũ, vel fauorẽ, publice vel occulte, cuiuſcunq; cõditionis extiterint: ipſo facto ſñiam excõicationis incurrãt. Et ĩ. Cõtẽptores quoque ſeu violatores alicuius pmiſſorũ, ab hmõi excõicationis ſentẽtia (præterq̃ in mortis articulo) abſolui nõ poſſint, niſi p Ro. Pont. vel de ipſius petita licẽtia & obtẽta ſpeciali, non obſtantibus priuilegijs &c. De elect. cap. fundamenta. lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt vſurpatio dignitatum ſeu officiorum vrbis Romę. Et quo ad perſonas eſt vniuerſalis. Quo ad actiones principales, ponit ſex actiones. Prima eſt nominare: ſecunda, eligere: tertia, aſſumere: quarta, conſentire nominationi, electioni ſeu aſſumptioni de ſe factæ: quinta, ſe de ipſis quomodolibet intromittere: ſexta eſt, intendere & obedire eiſdem. Quo ad actiones vero acceſſorias, ponit tres: auxiliari, conſulere, fauere ſiue nominatis ſiue nominatoribus. &c. Et omnes iſtæ actiones intelliguntur ſine licentia Papæ in ſcriptis. Vbi pro clariori notitia aduerte quatuor genera perſonarum excommunicari. Primo, nominatores, electores ſeu aſſumptores: ſecundo: nominatos, electos ſeu aſſumptos; tertio, intendentes & obedientes eis: quarto, dantes conſiliũ, auxilium vel fauorem. Et ſi cõſidera nominatos, electos ſeu aſſumptos diſtingui, & diuerſimode coerceri: nam Reges principes, barones, comites, eorũ fratres & nepotes &c. excluduntur totaliter: quia tam ad tẽpus quã in perpetuũ nominati non poſſunt, alij vero quicunq; excludunt ab hmõi officijs nõ totaliter, ſed vltra ſpatiũ vnius anni. ita ꝙ illi (hoc eſt prin cipes, comites, & fratres ac nepotes eorũ &c. ſunt excommunicati, ſi huiuſmodi officijs ſe intromittitur: iſti vero (hoc eſt quicunque alij non ſunt excõicati, niſi vltra annum ſe intrcmittãt ad huiuſmodi officia. Verum Romani duo priuilegia ex fine eiuſdem decretalis habent. Vnum, eſt quod excipiuntur a numero fratrum nepotumq; principium: ita quod Romani etiam ſi nepotes, ſeu fratres vel filij principum fuerint, poſſunt huiuſmodi officia habere ſicut alij quicunq;, hoc eſt, non vltra vnum annum. Secundum eſt, quòd excipiuntur a numero comitum ſeu baronum, ſi tamen comitatus, ſeu baronia non fuerit excellens, vt timeatur libertati: ita quòd Romani etiam ſi fuerint comites paruo comitatu, poſſunt huiuſmodi officia habere ſicut quicunque alij: ſcilicet non vltra annum. Et eſt Epiſcopalis.

In Dominum alioſq; rectores & officiales ciuitatis in qua Rom. Pont. electio celebranda eſt, ſibi iniuncta diligenter nõ adimplentes, aut fraudem in eis committentes. Cap. LIIII

MANDA-

MANDATA PAPALIA CONTEMNENtes, vel in eis fraudem cõmittentes excommunicantur.

SANCIMVS vt dominus, alijque rectores & officiales ciuitatis illius in qua Rom. Pont. electio fuerit celebrãda, autoritate noſtra & eiuſdem approbatione Concilij (ſcilicet Lugd.) poteſtate ſibi tradita prædicta omnia & ſingula plene ac inuiolabiter & ſine fraude & dolo aliquo faciant obſeruari: nec Cardinales vltra quam præmittitur arctare præſumãt. Super his autem taliter obſeruandis, ſtatim audito ſummi. Pont. obitu coram clero & populo vniuerſę ciuitatis ipſius ad hoc ſpecialiter conuocandis, præſtent corporaliter iuramentum. Quod ſi præmiſſa diligentes nõ obſeruauerint, aut fraudem in eis vel circa ea commiſerint, cuiuſcunque ſint pręeminentiæ, conditionis aut ſtatus, omni ceſſante priuilegio, eo ipſo ſententiã excommunicationis incurrant, & perpetuo ſint infames &c. de elec. cap. vbi periculum. lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt negligentia ac fraus circa ſeruanda in negotio electionis Papæ. Et quo ad perſonas eſt particularis, ligant tria perſonarum genera: ſcilicet dominũ, rectores, & officiales ciuitatis illius in qua Rom. Pont. electio eſt celebranda. Quo ad actiones vero punit duas. Prima eſt, non ſeruare præmiſſa diligenter: ſecunda eſt committere fraudem in eis aut circa ea.

Aduerte hic quod Clemens ſextus modificauit aliter tria præmiſſorum in conſtitutione hac ſcilicet de velis intermedijs inter cubicula cardinalium, de cibo poſt octo dies, & de numero ſeruitorum. Conceſſit ſiquidem ſimplex velamem intermedium & vnum ferculum ſemper, & duos ſeruitores: vt in bulla recitata in cerimoniali habetur. Sed cum his omnibus conſiderandum eſſe puto, an omnia præmiſſa conſtitutione hac Greg. x. ſic moderata, veniant tam arcte ſeruanda, vt cuiuſcunque omiſſio excommunicatos reddat dominum ſeu officiales. Quod ideo dixerim, quia de facto non ſic ſeruatur quandoque quo ad velaminis vnitatem propter frigus, neque quo ad numerum ſeruitorum, quia Cardinales volunt tres. Et forte excuſantur ex vſu ſi cœnus eſt memoriæ hominum, & a pluribus pontificibus ſic electis non reprehenſus.

Et de ſeruando quidem ea quæ ad clauſuram pertinent, & ea quæ poſt clauſuram conclauis ſeruanda ſunt, neſcio niſi ex altero dictorum capitum excuſare, ſi non plene ſeruant. De pluralitate autem ſeruitorum, & de tempore quo poſt elapſos dies decem conuenire debent, excuſandos eos crediderim: quia totum collegium Cardinalium decernit ex vſu vel abuſu quot conclauiſtas quilibet habiturus ſit. Et ſimiliter tempus quandoque procraſtinat tali modo, vt modo, vt difficile aut impoſſibile foret hodierno tempore eos compellere ad ſtatim poſt dies decem ingrediendum cõclaue: ad quod tamen Canon non ligat dominos & officiales, ſed ad diligentiam ſuam ahdibendam. Excuſari præterea videtur minor cura officialium in terris eccleſiæ ſubiectis antequam præſtent iuramentum in manibus Cardinalium de ſeruandis pręmiſſis ſi ad hoc præſtandum non niſi immediate ante conclaue vocantur. Et eſt ratio excuſationis quia, ſunt ſubditi collegio Cardinalium. Et eſt Epiſcopalis.

In mittentes ſcripturam vel nuntium Cardinalibus in conclaui exiſtentibus, vel alicui ipſorum ſecrete loquentes.

Cap. L V.

CARDINALIBVS IN CONCLAVI EXIſtentibus literas vel nuntium mittentes excommunicantur.

NVLLI fas ſit ipſis Cardinalibus vel ipſorum alicui (ſcilicet dux ſunt in cõclaui) nuntium mittere vel ſcripturam. Qui vero contrafecerit ſcripturam mittendo vel nuntium, aut cum aliquo ipſorum ſecrete loquendo, ipſo facto excommunicationis ſententiam incurrat extra de elec. cap. vbi periculum lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt occaſio differendi vel turbandi electionem Rom. Pont. & quo ad perſonas eſt vniuerſalis quo ad actiones vero ponit tres actiones. Prima eſt mittere ſcripturam: ſecunda eſt, mittere nuntiũ: tertia eſt, ſecrete loqui. Vbi duo nota. Primo, ꝙ canon iſte eſt vniuerſalis ad omnes exiſtentes extra cõclaue duntaxat, qui enim ſunt in cõclaui, loquuntur ſecrete vt volunt. Secundo, ꝙ intelligendo ipſum

ipſum vt ſonat, non requiritur ad miſſionem ſcripturæ vel niſi ij quod ſit ſecreta, ſed ad loquutionem tantum. Multi tamen doctores intelligunt oportere miſſionem etiam eſſe ſecretam ad hoc vt ſit locus huic pœnæ. Et eſt Epiſcopalis.

In religioſos medicantes, immoderate habitacula acquirentes vel dimittentes. Cap. LVI.

RELIGIOSI SVMPTVOSA LOCA ACquirere vel eis conſtituta deſerere ſub anathematis vinculo prohibentur.

TRANSGRESSORES conſtitutionis, quæ religioſis mendicantibus prohibet ad habitandum domos vel loca quæcunque de nouo recipere, ſeu hactenus recepta mutare, vel ea transferre in alios vſus cuiuſuis alienationis titulo quocunque, excommunicationis ſententiæ decernimus ſubiacere. Bonif. de exceſ. cap. j. lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt immoderata habitaculi acquiſitio vel dimiſſio. Et quo ad perſonas, ligat ſolos religioſos medicantes. Quo ad actiones vero ponit tres. Prima eſt, de nouo recipere: ſecunda, recepta mutare: tertia, illa transferre in alios vſus alienando. Et referuntur omnes hæ actiones ad domos ſeu loca ad inhabitandum per ipſos religioſos medicantes. Vbi nota excommunicationem hanc in Cle. poſitã cadere ſuper trangreſſores conſtitutionis in ſexto poſitæ. ca. quũ ex eo. de exceſſ. præla. Vbi tres ſupradictæ actiones non nudæ ſed affectę præſumptione inhibent: ac per hoc trãſgreſſor cõſtitutionis non eſt, niſi præſumat aliquid horum facere, & conſequenter non eſt excommunicatus.

Aduerte quoque excipi in eodẽ vj. eos qui de licentia ſuperiorum ſuorum habitacula in eremo acquirunt aut mutant.

Notandum etiam eſt verbum ad inhabitandum: quoniam ponitur ad differentiam domorum quæ acquiruntur ad alios vſus vtputa ad locandum, ad hoſpitandum, &c.

Per nouas quoq; domos ſeu loca intellige domos ſeu loca in ſua integritate. Et hoc ad differentiã domorũ quę acquirũt de nouo ad augmẽtanda pręhabita loca: hoc. n. non prohibet: ita ꝙ eſt ſi vnum palatiũ magnũ acquireretur de nouo ad augendum

gendum conuentum, non eſt locus huic pœnæ: quia non dicuntur acquirere ad inhabitandum noua loca integra ſeu tota, ſed augere antiqua loca. Et quia nihil ſuperfluum lex cōtinet, ideo quo ad mutanda loca comprehenduntur tantum loca olium accepta ante factam conſtitutionem, propter verbū hactenus ſeu hucuſq; ita quod ſi mutarentur loca poſt legem factam accepta, non eſſet locus pœnæ irrogatæ contra actum mutandi. Et eſt Epiſcopalis.

In ſcienter communicantes in crimine crimino ſo cum nominatim excommunicato, ei conſilium impendendo, auxilium vel fauorem. Cap. LVII.

COMMVNICAS SCIENTER CVM NOminatim excommunicato excommunitionis pondus ſibi inducit.

SI quis nominatim excommunicato ſcienter communicat in crimine crimino ſo, ei conſilium impedendo, auxilium vel fauorem, quum ratione damnati criminis videatur in eū delinquere, qui damnauit, ab eo vel eius ſuperiore merito delicti erit abſolutio requirenda. Et infra. Verum ſi difficile ſit ex aliqua iuſta cauſa ꝙ ad ipſum excommunicatorem abſoluendus accedat, concedimus indulgentiam, vt præſtita iuxta formam eccleſiæ cautione quod excommunicationis mandato parebit, a ſuo abſoluatur Epiſcopo vel proprio ſacerdote. Inno. III. de ſententia excommunicationis imper.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo eccleſiæ claues in excōmunicato offenduntur. Et quo ad perſonas eſt vniuerſalis. Quo ad actiones, ponit vnam ſcilicet ſcienter communicare in crimine crimino ſo aliquo trium modorum, ſcilicet conſiliando, vel auxiliando, vel fauendo cum excommunicato. Circa materiam huius canonis aduerte dupliciter contingere participare in crimine excommunicationi ſubiecto. Primo, cooperante ad illum criminis actum per quem incurrit primo alter excommunicationis ſententiam: vt ſi aliquis cooperetur ad hoc quod religioſus temere habitum dimittat, aut quod contrahat matrimonium, aut aliquid aliud propter quod religioſus ille incurret excommunicationem.

Et

Et hoc modo non incurritur excommunicatio maior communicando in crimine, regulariter loquendo ratione participij ſeu communionis, quia non communicatur excõmunicato: quoniam non eſt adhuc excommunicatus quando interuenit huiuſmodi cooperatio. Dixit autem regulariter, propter tres caſus exceptos. Primus eſt, ſi excommunicatio eſſet lata in aliquem qui cum participibus ſuis vinculo excommunicationis ſubijceretur, tunc enim participantes, ſententiam maioris excommunicationis incurrerent: vt patet in ca. quod in dubij de ſen. excom. Secunda eſt, quando excommunicatio fertur non ſolum in facientem, ſed & in eos qui dant auxilium, conſilium vel fauorem: vt in multis caſibus inuenitur expreſſum. Tertius eſt in caſu manus violentæ in clericum: quoniam caſus ille extẽditur ad omnes cooperantes: vt ſupra patet. Alio modo participatur in crimine excommunicationi ſubiecto, poſt quam aliter incurrit iam propter crimen illud excommunicationem, impendendo ei ad illud auxilium, conſilium vel fauorem. Et ſic communicando in crimine crimiñoſo excommunicato, incurritur excommunicatio maior, Et hoc tam ſi ille cui ſic communicatur, eſt ab homine nominatim excommunicatus (vt in hoc canone habes) quam ſi a iure vel a iudice eſt generaliter excommunicatus: vt habes cap. ſi concubinæ de ſenten. excommun.

Aduerte quoque quod iſte Canon recitatus ſupponit participantem excommunicatum, & circa abſolutorem principaliter verſatur: volens quod ad iudicem excommunicatorem recurrat participans quantumcunque non ſubditus. Et hoc ratione delicti vt in litera dicitur. Et dixit hoc: quia regulariter an excommunicatione iuris (qualis ſupponitur excommunicatio contra participantem) poteſt Epiſcopus abſoluere, ſi conditor canonis non reſeruauit abſolutionem.

In clericos qui ſcienter, & ſponte participant cum nominatim excommunicatis a Papa, & ipſos in officio recipiunt. Cap. LVIII.

Clerici

CLERICI EXCOMMVNICATVM SCIENter in ſuis negotijs vel officijs recipientes excommunicantur.

CLERICOS qui ſcienter & ſponte participauerunt cum excommunicatis a nobis, & ipſos in officio receperunt, eadem excommunicationis ſententia cum ipſis non dubitamus inuolui: quos etiam pro abſolutionis beneficio habendo ad nos volumus remitti. Clem. iij. de ſent. excommunicatio. cap. ſignificauit.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo excommunicatus a Papa recipitur ad diuina. Et quo ad perſonas eſt particularis, quia ligat ſolos clericos. Quo ad actiones verò, ponit vnicam actionem: ſcilicet recipere ad diuina. Vbi aduerte ſex conditiones requiri: quarũ quinq; habentur ex textu: ſextam aũt vſus apponit. Prima eſt, quod reſpicit ſolos clericos. Secunda, quod ſit participatio in diuinis: quia copulatione ponitur in litera, participauerũt & in officio receperũt. Imo ſi verba proprie interpretanda ſunt, non ſufficit qualiſcunq; in diuinis participatio, ſed requiritur participatio receptatiua: ita quod ſoli clerici qui recipiunt ad diuina, non autẽ clericus ille qui intereſſet ibi tanquam vnus de populo, excommunicantur. Tertia & quarta, quod ſcienter & ſponte: hoc eſt quod ſciat ſe participare in diuinis cum excommunicatis a Papa, & nec ui nec metu hoc faciat, alioquin non ſpõte fieret. Nec exigitur metus cadens in conſtantem virum, ſed quicunque metus contrariatur ad ſponte, ſufficit vt verba operentur quod ſignificant. Quinta conditio eſt, quod ſit excommunicatio a Papa. Et hæ omnes patent in litera. Sexta autem ex rationabili vſu accepta, eſt quod ſit excommunicatus nominatim, vel æquiualenter ad nominatim: alioquin quum omnes excommunicationes in iure poſitæ ſint a Papa: & ſimiliter omnes excommunicationes quæ in cœna Domini generaliter promulgantur, ſint a Papa, ſequeretur quod clerici recipientes ad diuina ſcienter & ſponte tam a iure cõmuni quam in cœna Domini generaliter excommunicatos, incurrerent excommunicationem maiorem, Papæ reſeruatam quod a nullo admittitur. Et eſt Papalis.

In fictionem ſeu fraudem committentes, ad hoc ut iudex perſonaliter vadat ad mulierem pro teſtimonio.

Cap. LIX.

FRAVDEM COMMITTENS QVATENVS iudex pro teſtimonio mulierem adeat perſonaliter, excommunicationem moretur.

CASVS huiuſmodi (videlicet ut iudex uadat perſonaliter ad mulierem pro teſtimonio) non fingatur, nec fraus interueniat in hac parte: alioquin fictor huiuſmodi vel fraudator ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrat. De iudi.cap.mulieres.in vi.

CAnonis iſtius materia eſt inſidiari pudicitiæ mulierum. Et quo ad perſonas eſt vniuerſalis. Quo ad actiones uero, ponit duas actiones. Prima eſt, fingere caſũ: ſecunda eſt, fraudem committere. Vbi nota ꝙ duo ad hãc cenſuram incurrendam requiruntur. Primo, ꝙ fictio ſeu fraus fiat ad hoc ut iudex perſonaliter vadat ad mulierem pro teſtimonio. Secũdo, ꝙ ſequatur effectus: ut talis pęna referatur ad opus ſubſequutum, quod ea non vitare intendit. Et quia opus ſubſequutũ ponitur duplex (primum, qđ ſubſequitur, ſi nullũ adſit impedimẽtum: & hoc eſt iudicem ire pſonaliter ad mulierem pro teſtimonio: alterũ, quod interueniente impedimento ſeqtur, & eſt mittere ad eas pro teſtimonio) quantũ ex litera apparet, niſi ſequatur effectus primus, ſ. ꝙ iudex vadat perſonaliter, non videtur habere locũ excommunicatio iſta: qa mittere ad mulieres pro teſtimonio, ſuperius in hoc eodem canone conceſſum eſt: & ire perſonaliter, repetitur quum fertur ſententia hæc. Et eſt Epiſcopalis.

In partem procurantem, vel ꝙ de alijs quam de manifeſtis iniurijs ſeu uiolentijs cõſeruatores ſe intromittant, uel quod ad ea quæ iudicialem indaginem exigunt, ſuam extendant poteſtatem. Cap. LX.

VSVRPATIO IVDICIALIS VEXATIONIS per conſeruatores, mulctam meretur excommunicationis.

Decerni-

DECERNIMVS, ut ſi conſeruatores de alijs quam de manifeſtis iniurijs & uiolentis ſcienter ſe intromiſerint, ſeu ad alia quæ iudicialem indaginem exigunt, ſuam extenderint poteſtatem, eo ipſo per unum annum ab officio ſint ſuſpenſi; pars uero quæ hoc fieri procurabit, ſententiam excommunicationis incurrat. A qua non poſſint abſolui, niſi ei quem ſic fatigauit indebite, primo ſatisfaciat integraliter de expenſis, extra de offi. deleg. hac conſtitutione. lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt uſurpata iudicialis uexatio per conſeruatores. Et quo ad perſonas eſt particularis, nam ligat ſolum partem; hoc eſt illum qui eſt pars in huiuſmodi uexatione. Quo ad actiones, ponit unam actionem; ſcilicet procurare alterum duorum, uel quod de alijs quam de manifeſtis iniurijs ſeu uiolentijs ſe conſeruatores intromittant: uel quod ad ea quæ iudicialem indaginem exigunt, ſuam extendant poteſtatem. Vbi nota quod hæc pœna habet locum duntaxat in pure conſeruatoribus, qui a ſede Apoſtolica conceduntur ut a manifeſtis iniurijs & uiolentis tueantur; ut in principio huius canonis textus dicit. Vnde ſi dentur conſeruatores ad tutelam ab omnibus ſiue manifeſtis ſiue immanifeſtis iniurijs, non habet locum hæc pœna. Et quia ſola pars legatur, ſi alij qui non ſunt partes, hæc procurarent, non incidirent. Et quia procuratio in iſta debet eſſe conſummata ad effectum ſubſequutum (ut patet ex eo quod abſolui prohibetur, niſi ſatisfecerit læſæ parti in expenſis) ideo ſi quis procuraret, & conſeruator non exaudiret procurantem uexando alteram partem, non incurreretur excommunicatio. Et eſt Epiſcopalis ſatisfactione præmiſſa.

In religioſos temere habitum ſuum dimittens, uel ad quæuis ſtudia ſine debita licentia accedentes; & in doctores qui religioſos, habitu ſuo dimiſſo, leges uel phyſicam audientes ſcienter docere, aut in ſcholis ſuis retinere præſumuntur.

Cap. LXI.

RELIGIOSVS TEMERE SVAE RELIGIOnis habitum dimittens uel mutans excommunicatus habetur.

Vt

VT periculoſa religioſis euagandi materia ſubtrahatur diſtrictius inhibemus, ne decreto aliquis quamcunque religionem tacite vel expreſſe profeſſus in ſcholis vel alibi temere habitum ſuæ religionis dimittat, nec accedat ad quæuis ſtudia literarum, niſi a ſuo prælato cum conſilio ſui conuentus, vel maioris partis eiuſdem, ſibi eundi ad ſtudium licentia primitus ſic conceſſa. Si quis autem horum temerarius violator extiterit, excommunicationis ſententiam incurrat ipſo facto. Doctores quoque ſiue magiſtri, qui religioſos, habitu ſuo dimiſſo, leges vel phyſicam audientes ſcienter docere, aut in ſcholis ſuis præſumpſerint, retinere, ſimili eo ipſo ſint ſententia innodati. ne cleri. vel mo. vt periculoſa. li. 6.

CAnonis iſtius materia eſt multiplex. Primo, immoderatio habitus: ſecundo, curioſitas gymnaſiorum, tertio, fomentum vtriuſq;. Et quo ad perſonas eſt particularis, lignas ſolos religioſos & doctores. Quo ad actiones vero ponit actiones tres in prima materia dimiſſionē habitus, in ſecunda, accedere ad quæuis ſtudia in tertia, retinere in ſcholis ſuis.

Et pro primo quidem caſu nota primo; quod dimittere habitum ſuæ religionis contingit dupliciter. Primo, totaliter: & ſic nunquam voluntarie dimittitur, niſi vel apoſtatando. Et ſic manifeſte incurrit hunc canonem: quia temere dimittit. Vel tranſeundo ad aliam religionem: & ſic etiam ſi irrationabiliter tranſeat, non temere tamen dimittit ſuæ religionis habitum, quia non eſt amplius habitus ſuæ religionis. Secundo ad tempus. Et ſic ad incurendum hunc canonem duæ conditiones requiruntur. Primo, quod dimittatur habitus religionis ſuæ: ſecundo, quod dimiſſio fiat temere. Et videtur poſſe addi tertium, quod dimiſſio ſit materia vagandi, quia hoc pro ratione Canonis in textu aſſignantur. Et dimiſſio quidem dupliciter inueniri poteſt vel totaliter non habendo habitum, vel non habendo in ſuperioribus. Et ſi totaliter non habetur nulla eſt ambiguitas. Si uero abſconditus portetur habitus, varia eſt doctorum opinio. Mihi autem videtur conſideranda qualitas occultationis, & diſtiguendo inter habitum ſic occultatium, vt reputetur communiter a conuerſatiuus cum eo qui eum aliter non nouerint non religioſus. Et ſic incurret hunc canonem, quia licet non dimittat materialiter

veſtem

ueſtem quæ eſt habitus, dimittit tamen formaliter habitũ ſuæ religionis: quia dimittit ipſum vt habitum quo diſcerni poteſt & cognoſci ut religioſus talis religionis. Et confirmatur hoc textu: tum quia occultatus omnino habitus non ſubtrahit ma teriam vagandi, ex quo ſic incedit ſuperius vt non religioſus: tum quia nullus doctor videns religioſum ſine habitu in ſuperioribus, eſſet certus quòd religioſus dimiſiſſet habitum quoniam relinqueretur ambiguum an dimiſiſſet ſubitos: quum tã men textus excommunicet doctorem admittentem religiosũ ſine habitu &c. Vel habitum ſic occultatum, ut tamen a conuerſantibus, quamuis non ab omnibus prætereuntibus, videatur quod religioſus eſt talis religionis. Et ſic non incurret hunc canonem: quia nec materialiter nec formaliter ſuæ religionis habitum dimittit ex toto, quamuis ſecundum quid aliqualiter dimittere dici poſſit. Et ex his ſequitur primo quòd dimittens temere ſuæ religionis habitum ad tempus excommunicatus eſt: quia vere ac temere dimittit. Et hoc ſignificat litera per illud verbum, in ſcholis vel alibi, ex hoc enim ſignificatur quod non requiritur Apoſtolica dimiſſio. nam ſcholæ non ſunt perpetuæ, ſed ad tempus. Sequitur ſecundo quod ſi religioſus non tranſeundo ad aliam religionem habitum alterius religionis aſſumat, ſuum temere dimittendo, excommunicatus eſt: alioquin fruſtra poneretur illud pronomen ſuæ. Sequitur tertio quod dimittens habitum ad horam ex leuitate, vel etiam per totum diem domeſtico manendo, non eſt excommunicatus: tum quia proprie loquendo non eſt temeraria dimiſſio: tum quia ceſſat legis ratio expreſſa de materia euagationis. Pro ſecundo autem caſu nota duo. Primum eſt, plus exigi ad licentiam eundi ad ſtudium, quam eundi ad alia quamuis diuturniora negotia: quoniam ſic iure diſponet non ſufficit licentia Prælati, ſed requiritur conſilium capituli ad licentiam eundi ad ſtudium quodcunque etiam Theologiæ, ad alia autem, Prælati licentia ſufficere uidetur: & ſaltem hoc eſt uerum, quod etiam ſi ſine licentia fiant. non habet locum huius canonis ſententia. Et mouit forte conditorem canonis, frequens ac pronus religioſorum animus ex hac honeſta occaſione exeundi ad manendum extra clauſtrum. Secundum eſt, quod canon
iſte

iſte non habet locum in religioſis accedentibus ad alia loca religionis ſuæ vbi eſt ſtudium: quia non accedunt proprie ad ſtudia ipſa (hoc eſt ad manendum in ſtudijs quæ extra clauſtra, eſſe ſupponuntur) ſed de clauſtro migrant ad clauſtrum vbi cõmoditatẽ habẽt ſtudẽdi. Similiter non habet locum in religioſis quorum licentia morandi extra clauſtrum non clauſtrũ nõ pendet a Prælato ſui conuentus, ſed a ſuperiori Prælato: vt in religionibus mendicantiũ contingere videtur: in quibus ſi ſola licentia ſupremi Prælati aut prouincialis cõſueuit ſufficere ad manendum extra clauſtrum tam in ſtudijs quam alibi, locum non habet ſententia iſta. Et poteſt hoc accipi ex textu, dum loquitur de religioſis quorum introitus & exitus ſolitus eſt pendere a Prælato ſui conuentus, per hoc enim diſcernuntur ab eis religioſis, quorum introitus & exitus a ſuperioribus cõſueuit diſponi: ita ꝙ nulla videtur in Prælato ſui cõuẽtus & illius capitulo autoritas remanſiſſe circa religioſum illum, niſi quũ eſt in conuentu illo. At ſi cõtẽdat quis circa rigorem iuris aduertat ſaltem ex conſuetudine tales excuſari: quum ſimplici corde iuxta morem ſuæ religionis actus ſuos diſponant.

Quo ad tertiũ demũ caſum, hoc ſolum aduertendum cenſeo, ꝙ quatuor requiruntur conditiones ad hoc ꝙ incurratur. Duæ ex parte religioſorum (ſcilicet ꝙ audiant leges, vel phyſicam, id eſt medicinam: & quod dimiſſio habitu) & duæ ex parte doctoris: ſcilicet quod ſcienter & præſumptuoſe doceat ſeu retineat tales religioſos. Et eſt epiſcopalis.

In ſimplices monachos, & canonicos regulares ad curias principum ſe conferentes, vt damnum aliquod inferant ſuis prælatis aut monaſterio. Cap. LXII.

RELIGIOSI PRINCIPVM CVRIAS AB ſui ſtatus vel religionis perſequutionem inſequentes excommunicationis catena tenentur.

HOC edicto perpetuo prohibemus, ne monachi aut regulares canonici adminiſtrationem aliquam non habentes ad curias principum abſque ſpeciali Prælatorum ſuorum licentia ſe conferant. Quod ſi vt damnum aliquod inferant ſuis Prælati aut, monaſterio, ſe conferre præ-

ſumpſerit: excõmunicationis ſnĩam eos incurrere volumus ipſo facto. Prelatis eorum diſtricte nihilominus iniungentes, ut ipſos a curiarum prædictarum acceſſu, & alijs quibuslibet vagationibus & diſcurſu diligenter compeſcere, aut ſuper hoc nõ parentes eiſdem, ſeuere corrigere non omittant. extra de ſtatu mona. cap. ne in agro. in clem.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, contra monaſteriũ aut Prelatum. Et quo ad perſonas eſt particularis, ligãs ſolos monachos & canonicos regulares, non omnes, ſed adminiſtrationem non habentes. Quo ad actiones vero ponit vnum actum exteriorem affectum ynica intentione interiori. Actus exterior eſt conferre ſe ad curias principum: intentio interior eſt animus damnificandi monaſterium vel Prælatum. An autem actus ille exterior requirat aliam conditionem, ſ. quod fuerit abſque ſpãli licentia ſui prælati, gloſſa putat quòd non, qa non reperitur. Et certe ſi textus bene diſtinguatur, due ſunt inhibitiones. Vna, in qua prohibetur ire ad curias principũ ſine ſpãli de hoc licentia abſque excommunicatione. Secunda vero eſt ipſa excommunicationis ſententia abſque repetitione licentiæ habitæ vel non habitæ. Et propterea videtur nõ ſolum ſubſtantiuum qualificatum ſubintelligi repetitum, ſ. monachi aut regulares canonici, non habentes adminiſtrationem. Et ſi pro quia hoc eſt verum, non requiritur ad incurrendum hanc excommunicationem, quod ſine licentia ſpeciali Prælatorum ad principum curias ſe conferant. Et eſt epiſcopalis.

In monachos intra ſepta monaſterij ſine licentia abbatum ſuorum arma tenentes. Cap. LXIII.

MONACHI IN SVIS CLAVSTRIS ABSque Abbatis licentia arma tenentes excommunicantur.

PRAEFATAE quoque ſententiæ monachos intra ſepta monaſterij ſine licentia Abbatum ſuorum arma tenentes, decernimus ſubiacere. extra de ſtatu monach. cap. ne in agro. in clemen.

Canonis

CAnonis iſtius materia eſt habere inſtrumenta rixarum. Et quo ad perſonas eſt particularis, ligans ſolos monachos. Quo ad actiones vero vnicam ponit. ſ. tenere arma duabus adiunctis circunſtantijs. Altera loci. ſ. intra ſepta monaſterij. Altera licentiæ, ſ. ſine licentia Abbatis. Et intelligitur tam de armis defenſiuis quam offenſiuis. Nec vocatur tenere arma ſine licentia Abbatis, qui ex obliuione aut ex ignorantia iuris nullo malo animo arma aliqua ēt in cella haberet: quia formaliter loquendo, talis nō tenet ſine licentia: quia non ex intētione tenet ſine licētia id ad ꝙ ſi ſciret reqri licentiā, nullo pacto teneret: ſed tantū materialiter tenet ſine licentia. Pœnæ aūt huiuſmodi nō ſunt extendēde, ſed reſtringēdæ. Et eſt epiſcopalis.

In religioſos parochiale officium circa extremam unctionem, Euchariſtiam, matrimonium, & abſolutionem vſurpātes. Cap. LXIIII.

OFFICII PAROCHIALIS VSVRPATIO excommunicationis pœnam meretur.

RELIGIOSI qui clericis aut laicis ſacramentum unctionis extremæ vel Euchariſtię miniſtrare, vel matrimoniū ſolennizare, non habita ſuper his parochialis presbyteri licentia, aut quēquam excommunicatum a canone (præterquam in caſibus a iure expreſſis, vel per priuilegia ſedis Apoſtolicæ conceſſis eiſdem) vel a ſententijs per ſtatuta prouincialia aut ſynodalia promulgatis, ſeu ſi a culpa & pœna abſoluere quenquam præſumpſerint; excommunicationis ſententiam incurrant ipſo facto a ſede Apoſtolica duntaxat abſoluendi. extra de priuileg. c. religioſi. in Cle.

CAnonis huius materia eſt vſurpatio parochialis officij. Et quo ad perſonas eſt particularis: ligat enim ſolos religioſos. Quo ad actiones vero ponit ſex actiones, tres circa ſacramenta tria: ſcilicet extremam vnctionem, Euchariſtiam, & matrimonium. Et tres circa abſolutionem: ſcilicet excommunicatorum a canone, excommunicatorum a ſtatutis prouincialibus vel ſynodalibus, & abſoluere a pœna & culpa. Nota primo, quod hi actus excōicationi ſubijciuntur quatenus affecti ſunt præſumptione: alioquin fruſtra appoſitū eſſet verbū,

præſumpſerunt. Et hinc habes quod ſi quis religioſus ex ignorantia vel ſub ratihabitionis ſpe aliquid horum faceret, nõ incurreret excommunicationem, q̃a in veritate nõ præſumeret. Nota ſecundo, ꝙ ſi quis religioſus communicet alium religioſum exemptum, non eſt locus huic pœnæ. Quod ex duob. patet: tum quia hæc conſtitutio directe in fauorem parochialem presbyterorum facta eſt, quibus nihil in hoc caſu derogatur: tum quia etiam in verbis ſtando, nullus eſt parochialis presbyter a quo licentia ſit petenda, quoniam religioſi exempti non ſubſunt parochialibus presbyteris ſed ſuis prioribus, Abbatibus &c. quos conſtat non venire appellatione parochialium presbyterorum. Nota rurſus ꝙ licet appellatione parochialis presbyteri non veniat communiter epiſcopus: conſuetudo tamen (quæ eſt optimam legum interpres) in hoc caſu admittit tam epiſcopum quam etiam Vicarium eius, & Vicarium parochialis presbyteri poſſe dare licentiam hanc: ſicut etiam admittit parochialem qui non eſſet presbyter, poſſe dare hanc licentiam. Nec eſt opus ꝙ licentia hæc ita ſit ſpālis, vt oporteat ſcrupulum habere ex omiſſa aliqua de articulatione: ſed ſufficit ꝙ ita ſit ſpālis, quod æquiualeat ſpāli. Et hoc ſemper eſt quandocunque ex verbis licentiæ communiter intelligitur concedentem da re hanc licentiam, ẽt ſi non nominarentur hæc ſacramenta in ſpecie. Nota demum ꝙ abſoluere a pœna & a culpa hic excommunicatum, nihil aliud eſt q̃ id quod vulgo dicitur. Quod in veritate importat pluſquam indulgentiam plenariã. Importat. n. quod reddat hoĩem mundum ab omni culpa & ſine debito alicuius pœnæ: ꝙ eſt longe plus q̃ indulgentia plenaria. Et propterea merito tales præſumptuoſi excõicantur, ſi aliquem quicunq; ſit abſoluerint. Cum his tamen ſtat, ꝙ ex ſimplici abſolutione cõfeſſoris, eccellẽter contritus ac cõfeſſus cõſequatur a Deo abſolutionem a pęna & a culpa. Et eſt Papalis.

In religioſos qui in ſuis ſermonibus vel alibi aliqua proferunt, vt audientes a ſolutione decimarum eccleſijs debitarum retrahant. Cap. LXV.

DEBITORES DECIMARVM AB EARVM ſolutiones retrahentes excommunicantur.

Religioſos

RELIGIOSOS, qui aliqua vt audientes a decimarum eccleſijs debitarum ſolutione retrahant, in ſuis ſermonib. vel a'ibi proferre præſumunt, excommunicationis ſnīæ ſubiacere decernimus ipſo facto. extra de pœnis cupientes lib. vj.

CAnonis huius materia eſt nequitia ſacrilega retrahens debitores a ſolutione decimarū. Et quo ad perſonas eſt particularis: vtpote ligans ſolos religioſos. Quo ad actiones ponit vnam actionem. ſ. proferre aliqua, vt audiētes retrahant a ſolutione decimarum eccleſijs debitarum. vbi aduerte tres conditiones oportere concurrere ad hoc vt quis per ſua verba incurrat hanc ſnīam. Prima, ex parte rei: ut. ſ. agatur de decimis eccleſijs debitis. Secunda, ex parte intentionis: ut ſcilicet intentio dicentis ſit ad hoc vt retrahat audientes ab huiuſmodi ſolutione. Tertia, vt ſi religioſus. Et eſt Epiſcopalis.

In religioſos qui ab officio prædicationis, quia confitētibus de ſoluendis decimis ſcienter conſcientiam facere neglexerūt ſuſpenſi, dicta negligentia non purgata prædicare prçſumunt. Cap. LXVI.

PRAEDICATORES AB OFFICIO PRAEdicationis ob negligentiam in confeſſionibus reſpectu decimarum ſolutionum commiſſam ſuſpenſi excōicantur ſi negligentia non purgata prædictum officium reaſſumpſerint.

RELIGIOSI, qui ſcienter poſtpoſuerint confitentibus conſcientiam facere de ſoluendis decimis eccleſijs debitis, ab officio prædicationis tamdiu maneāt ipſo facto ſuſpēſi, donec confitentibus ipſis (ſi hoc ipſum eis dicendi commode facultatem habuerint) conſcientiam fecerint: excommunicationis incurſuri ſententiam ipſo facto, ſi prædicare præſumpſerint, prædicta negligentia, vt præmittitur, non purgata. Ad religioſos tamen monaſteriorum uel eccleſiarum decimas percipientes nolumus hoc extendi; extra de pœniten. cupientes. in clemen.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium negligentiæ primo circa debitas eccleſijs decimas, & præſumptæ poſtea prædicationis.

dicationis. Et quo ad perſonas eſt particularis, ligans ſolos religioſos. Quo ad actiones ponit ſimul tres ſuccedentes actiones. Vbi pro clariori intelligentia nota diligēter uerba totius Decretalis, cuius hæc excommunicatio pars eſt: & perſpicere oportere ad hoc ꝙ excōmunicatio hæc incurratur, ultra hoc ꝙ perſona ſit religioſa, concurrere tres actus. Primus eſt, negligere facere conſcientiam confitentibus ſibi de ſoluēdis eccleſijs decimis. Et hæc incuria modificatur in litera, ꝙ oportet ꝙ interueniat ſcienter. Secundus eſt, negligere poſt prædictam negligentiam eiſdem facere conſcientiam de dicto debito. Et iſte modificatur in litera, ſi hoc ipſum ſcilicet eas dicendi commode facultatem habuerint. Tertius eſt, ſi durante hac ſecunda negligentia (quā comitatur ex litera ſuſpenſio ab officio prædicationis) præſumeret prædicare. Et hæc manifeſte ex plano ſenſu literæ habentur. De quarto autem actu, quod. ſ. oporteat huiuſmodi religioſos eſſe prærequiſitos, fateor me non uidere quo ad hanc negligentiam de qua loquitur circa audientiam confeſſionum quoniam actus requiſitionis in litera circa actum prædicationis in certis feſtiuitatibus apponit, ſecundum planum literæ contextum. Et propterea ſi religioſus confeſſor non prædicet, nunquam incurret iſtam ſententiam: quia pœnæ non ſunt extendendæ ultra caſus ſuos. Memento demū exceptionis in calce Decre. poſitæ. ſcilicet quòd excipiuntur religioſi monaſteriorum & rectores eccleſiarum quibus debentur decimæ. Et eſt Epiſcopalis.

In religioſos interdictum quod ſeruat matrix eccleſia non ſeruantes. Cap. LXVII.

INTERDICTVM MATRICIS ECCLESIAE non ſeruantes excommunicationis vinculo obligantur.

CIRCA interdictorum obſeruantiam, generalium autoritate ſedis Apoſtolicæ uel à locorum ordinarijs poſitorum. de fratrum noſtrorum conſilio, diſtrictæ præcipiendo mandamus, quatenus religioſi quicūque tam exempti, quam non exempti, cuiuſcunque ordinis & conditionis exiſtant, quum cathedralem uel matricem ſeu parochialem loci eccleſiam

ſiam illa viderint aut ſciuerint obſeruare non obſtantibus quibuſcunque appellationibus ante etiam ad eandem ſedem uel alium ſeu alios interiectis, & alijs obiectionibus quibuſcunque) abſque dolo & fraude, cum moderatione tamen Decretalis alma, inuiolabiliter ea obſeruent. Alioquin non ſeruantes, excommunicationis ſententiæ hoc ipſo volumus ſubiacere. Quod etiam in interdictis & in ceſſationibus a diuinis interdictis per prouincialium conciliorum ſtatuta vel ipſorum autoritate, volumus obſeruari. In ceſſationibus vero generalibus a diuinis ciuitatum, terrarum, & aliorum locorum quas aliquando ex conſuetudine vel alias capitula, collegia vel conuentus ſecularium aut regularium eccleſiarum ſibi vendicant, idem intelligimus obſeruãdum. Ipſi vero ſint attenti, vt ſtatuta Rom. Pontif. prędeceſſorum noſtrorum ſuper his edita diligenter obſeruent. Porro ſanctionem hanc ad prudentia trahimus: non obſtantibus priuilegijs, &c. de ſen. excommu. cap. Ex frequentibus. in clemen.

CAnonis huius materia eſt ſacrilegium in non ſeruando interdictum, Et quo ad perſonas eſt particularis, ligans ſolos religioſos. Quo ad actiones vero ponit vnam. ſ. non ſeruare interdictum ſeu ceſſationem a diuinis, quod ſeruat matrix eccleſia, &c. Vbi nota conditiones in litera poſitas. Et primo ex parte interdicti ſeu ceſſationis a diuinis, quòd ſit localis ac generalis: hoc eſt quòd tota illa ciuitas ſeu terra, aut villa ſit interdicta, ſeu ceſſare debeat a diuinis. Secundo, ex parte autoritatis: & ponitur quadruplex, Primo ſi autoritate ſedis Apoſtolicæ, Vbi nota quòd non dicit, ſi a Papa, ſed ſi autoritate ſedis Apoſtolicæ, comprehendit. n. interdictum impoſitum a iudicibus delegatis Apoſtolicis: quia autoritate Apoſtolica imponũt interdicta tales iudices. Secundo, ſi ab ordinarijs locorum. Tertio, ſi per prouincialium conciliorum ſtatuta, uel ipſorum autoritate. Quarto, ſi p conuentus, capitula vel collegia regularia vel ſecularia ex conſuetudine vel alias habentia hanc ptãtem.

Tertio ex parte effectus, q; huiuſmodi interdictum ceu ceſſatio a diuinis, ſeruetur a cathedrati ſeu matrice parochiali eccleſia. Quam diſiunctiuam intellige reſpectiue: hoc eſt a cathedrali, vbi eſt cathedralis: ut in ciuitatibus, a matrice, ubi deeſt cathedralis; ſed ex matrix eccleſia, ut in caſtellis a pa-

rochiali, vbi nec cathedralis, nec matrix ecclesia eſt, ſed parochialis, vt in villis. Quarto, ex parte modi ſeruandi. ſ. ſine dolo & fraude: hoc eſt ꝙ religioſi nō latenter per forent ianuas vel feneſtras vnde laici poſſint videre aut audire diuina: & breuiter ſyncere ſeruent. Et eſt Epiſcopalis.

In eum qui in ciuitate ſeu diœceſi ubi ſunt populi diuerſarũ linguarum habentes ſub vna fide varios ritus, vſurpat præſulatum. Cap. LXVIII.

PRAESVLATVS OFFICIVM VSVRpans excommunicatur.

QVONIAM in pleriſque partibus intra eandem ciuitatẽ atque diœceſim permixti ſunt populi diuerſitatũ linguarum, habẽtes ſub vna fide varios ritus & mores, diſtrictæ pręcipimus, ut pontifices huiuſmodi ciuitatum ſiue diœceſum prouideant viros idoneos qui ſecundum diuerſitas rituum & linguarum diuina illius officia celebrẽt, eccleſiaſtica ſacramenta miniſtrẽt inſtruendo eos verbo pariter & exemplo. Prohibemus autem omnino, ne vna eademq; ciuitas ſiue diœceſis diuerſos Pontifices habeat tãquam vnum corpus diuerſa capita, quaſi noſtrum. Sed pp prædictas cauſas vrgens neceſſitas poſtulauerit, Pontifex loci catholicum Pręſulem nationibus illis conformem prouida deliberatione cõſtituat ſibi uicariũ in pręđictis, qui ei per omnia ſit obediẽs & ſubiectus. Vnde ſi qs aliter ſe ingeſſerit, excõicationis mucrone nouerit pcuſſum: & ſi nec ſic reſipuerit, ab omni miniſterio eccleſiaſtico deponẽdum adhibito, ſi neceſſe fuerit, brachio ſeculari ad tantam inſolentiam repellendam. extra de offi. ord. c. quoniam in pleriſque.

CAnonis iſtius materia eſt uſurpatio præſulatus. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones uero ponit vnã ſcilicet aliter ſe ingerere, quam ex ordinatione epiſcopi. Vbi aduerte quòd canon iſte directe excommunicat illos qui ubi ſunt, verbi gratia Latini & Græci & epiſcopus eſt Latinus uſurpant ſibi præſulatum ſuper Græcos, & ſic de ſimilibus. Horret enim canon iſte duo capita in eadem ciuitate ſeu diœceſi & propterea vult ſi neceſſitas vrgens poſtulauerit, quòd epiſcopus

pus ſubſtituat ſibi epiſcopum ſuper illos alterius ritus vt ſuum vicarium. Hodie tñ canon iſtæ parum aut nihil videtur ſeruari, quoniam Apoſtolica ſedes prouidet quandoque in eadem ẽt ciuitate habente Latinos, & Gręcos, de duobus epiſcopis ſeu archiepiſcopis. Et eſt epiſcopalis.

In eos qui pp legitimum impedimentum at ſñĩa canonis vel hominis ab eo qui regulariter abſoluere nnn poterat abſoluti contemnunt quãprimum cõmode poſſunt ei a quo regulariter erant abſoluendi ſe prętentare &c. Cap. LXIX.

IMPOENITENS IN ACTV ABSOLVTIOnis ab incurſa excommunicatione denuo excommunicationis vinculo regrauatur.

EOS qui a ſententia canonis uel hominis quum ad illum a quo alias de iure fuerant abſoluendi; nequeunt pp imminẽtem mortis articulum, aut aliud impedimẽtum legitimũ pro abſolutionis beneficio habere recurſum, ab alio abſoluuntur. ſi ceſſante poſtea periculo uel impedimẽto huiuſmodi, ſe illi a quo his ceſſantib. abſolui debebant, q̃ cito commode poterun cõtempſerint prętentare, mandatum ipſius ſuper illis pro quib. excõicati erant humiliter recepturi, prout iuſtitia ſuadebit, decernimus in eãdem ſñĩam recidere ipſo iure. Idem ſtatuimus de ijs quib. a ſede Apoſtolica uel legatis ipſius, abſolutionis beneficium a quibuſuis ſentẽtijs conſequuntur. iniungitur ut ordinariorum ſuorum uel aliorum quorumlibet ſuſcepturi pœnitẽtiam ab eiſdem, ſe cõſpectibus reprę ſentẽt, & paſſis iniuriam, ſeu ijs quibus propter hoc ligati exiſtunt, ſatisfactionẽ exhibeant competentem: ſi hæc quum primum poterunt, non curauerint adimplere. De ſen. excom. c. eos. lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt impœnitentia abſolutorũ a cenſuris in certis caſibus. Et quo ad perſonas licet ſit abſolute uniuerſalis, reſtringitur tamen ad eas quæ in talibus caſibus tenentur ſe prętentare prælatis ſeu ordinarijs, &c. Quo ad actiones uero, duas ponit: prima eſt contemnere præſentare quamprimum commode quis poterit illi a quo ceſſante periculo uel impedimento abſolui debebat, ſecunda eſt, non

curare

curare adimplere iniunctionem de præſentando & ſatisfaciendo quum primum commode poteſt.

Vbi nota tres caſus. Primus eſt eorum qui abſoluti ex periculo mortis vel legitimo impedimento ab excommunicatione lata à iure uel ab homine, ab eo qui non poteſt regulariter abſoluere, ſi poſt hæc non ſe præſentant illi à quo regulariter fuerant abſoluendi &c. Secundus eſt. eorum qui abſoluti à Papa uel ipſius legato, ſi miſſi ad ordinarios uel aliquem aliũ pro pœnitentia, non implent iuſſionem. Tertius eſt, ſi iſtiuſmet iniunctum fuerit ut ſatisfaciant iniuriã paſſis ſeu illis qbus propter hoc ligati exiſtunt, & ſimiliter nõ curauerint adimplere.

Et pro ſecundo quidem & tertio caſu ſtabis cum uerbis canonis: ut ſcilicet locum habeat duntaxat quando abſolutio & iniunctio ſunt ab Apoſtolica ſede ſeu legato ipſius, ita quod ſi ſunt à iudice delegato aut ab Epiſcopo, non ligat iſte canon. Pro oĩ aũt caſu aduertendum eſt, quod tempus quamprimum commode poterunt, in foro iudiciali arbitrio iudicis decernitur: in foro autẽ conſcientiæ, abſolutus ipſe teſtis eſt ſuæ conſcientiæ ſi fuerit negligens aut contemptor. Et quia lex iſta non arctat ad præſentandum ſe perſonaliter, idcirco ſi quis per procuratorem ad hoc inſtitutum cum ueritate ſatisfactionis compareret corã iſtis quamprimum poſſet, ſatisfacere videtur canoni: quum nihil horum quæ agenda ſunt exigat præſentiam perſonalem: ut patet diſcurrendo per ſingula. Et iſta excommunicatio eſt epiſcopalis, ſi illa à qua fuerat abſolutus, erat epiſcopalis. & ſimiliter eſt Papalis, ſi prima erat Papalis, reincidit enim in eandem ſententiam qua prius ligabatur.

In eos qui in locis Chriſtianorum corpora defunctorum ad alia loca transferenda exenterare, in fruſta incidere, elixare, excutere carnes ab oſſibus &c. præſumunt.

Cap. L X X.

CRVDELITATEM IN HVMANA CORpora exercens præcipue Chriſtiana excommunicatur.

SI defuncti exequutor uel exequutores, aut familiares eius ſeu quiuis alij cuiuſcunq; gradus fuerint, aliquid contra

nostri

noſtri ſtatuti & ordinationis tenorem præſumpſerint attentare, defunctorum corpora ſic inhumaniter & crudeliter pertractando vel faciendo pertractari, excommunicationis ſententiam (quam ex nũc in ipſos proferimus) ipſo facto ſe nouerint incurſuros: a qua non niſi per Apoſtolicam ſedem (præterquã in mortis articulo) poſſint abſolutionis beneficium obtinere. Et nihilominus ille cuius corpus ſic inhumanæ tractatum fuerit, eccleſiaſtica careat ſepultura. Bonifa. VIII. in extraua. detestandæ. de ſepul.

CAnonis iſtius materia eſt crudelis immanitas in cadauera humana. Et quo ad perſonas eſt vniuerſalis. Quo ad actiones vero comprehendit actiones duas. Prima eſt, ſic inhumaniter & crudeliter pertractare. Secunda eſt, facere ſic pertractari, Apponuntur tamen quaſi quatuor limitationes. Vna eſt, circa loca defunctorũ: quia non ligat, niſi mortuus ſit in loco vbi fidei cultus viget. Alia eſt declaratio ipſarũ actionũ, ſ. exenterare, incidere in fruſtra, elixare, excutere carnes ab oſſibus, & ſimiles crudelitates. Alia eſt, circa qualitatem animi: ſ. ꝙ præſumpſerint contra hmõi ſtatutum & ordinationẽ. Quarta demum eſt. circa finem: quod. ſ. huiuſmodi immanitas fiat ut transferantur corpora defunctorũ ad alia loca. Et hæc quarta conditio elicitiue ex textu a doctoribus ſumitur: ex hoc qđ caſus quẽ tollere intendit lex, eſt hmõi abuſus propter transferenda corpora ad alia loca: pœnæ autem nõ ſunt extendẽdæ extra caſus ſuos. Et ſcito ꝙ huiuſmodi conciſiones & exenterationes cadauerum humanorum multipliciter conſiderari poſſunt. Primo abſolute & ſic habent quandam ſpeciem mali, ſ. crudelitatis & feritatis, & propterea Bonif. hoc cõſiderans, fecit hanc legem contra quorundam conſuetudines. Secũdo poſſunt cõſiderari in ordine ad aliquẽ finẽ: & ſic iuxta qualitatem illius finis iudicandæ. Nã ſi fiant ad iniuriam irrogandam, ſub crimine beſtialitatis comprehenduntur. Si vero fiant ad ſcientiam acquirendam, ſub medicinalibus actionibus comprehenduntur: ut in anatomijs patet. Vnde qui uſque hodie corpora regalia exenterant & excerebrant, ut multis diebus venerari ſine fœtore a populo poſſint, nec feritatis rei ſunt, nec contra canonem iſtum agunt: quia non exenterant, ut transferant ad alia loca, ſed ne fœteant. Et ſic de ſimilibus. Et eſt Papalis.

In

In omnes qui in terris ſuis noua pedagia imponunt,vel prohibita exigunt. Cap. LXXI.

PEDAGIA PROHIBITA VEL INSOLITA ab incolis ſuis exigentes excommunicationis mucrone veniunt feriendi.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus oēs qui in terris ſuis noua pedagia imponūt,vel prohibita exigūt. In proceſſu cęnæ dñi. Canonis iſtius materia eſt libertas humana ab oppreſſione illicitarum gabellarum. Et quo ad perſonas eſt vniuerſalis. Quo ad actiones,duas actiones ligat,prima eſt, imponere noua pedagia: ſecūda eſt,exigere prohibita. Vbi aduerte canonem iſtum nō facere mētionem de clericis pluſquā laicis,& loqui ſolum de pedagijs: qm̄ nullum aliud ſubſtantiuum in hac locutione reperitur. Et vbi tpe Mart. V. excommunicabātur duntaxat qui imponunt noua pedagia, poſtea adiūctum eſt vel exigunt prohibita ꝓculdubio pedagia,de quib. erat ſermo inchoatus: alioquin exigentes quæcunq; prohibita eſſent ab hoc canone excommunicati: quod eſt ridiculum. Ex quibus ſequuntur duo. Primum eſt,ꝙ imponentes nouas collectas ſeu taxas non incurrunt hunc canonem punientem imponentem nouas gabellas. Secūdum eſt,ꝙ exigentes prohibita pedagia a quibuſcūque exigāt (ſiue laicis ſiue clericis) incurrūt hūc canonem dūmodo exigāt,qđ importat coactionem quandam : ſiue coactio iſta fiat imperio,ſiue arreſtatione rerū uel perſonæ, ſiue minis,& breuiter quomodolibet fiat quod inuitus ſoluat.

Et quia uerba proprie intelligenda ſunt, nec ſunt in materia pœnali extendenda: aduerte differentiam inter exigere pedagia prohibita,& exigere pedagia non prohibita,ſed a perſonis prohibitis qui enim exigit pedagia licita, ſed a perſonis prohibitis (puta priuilegiatis : ſiue illi priuilegiati ſint laici, puta milites, ſiue clerici) non incurrit hunc canonem : quia non exigit pedagia prohibita , ſed licita, quanuis ab ijs qui non tenentur, alioquin exigentes licita in ſe pedagia a quibuſcunque priuilegiatis, ſiue laicis, ſiue clericis, incurrerent hāc cēſuram: ꝙ non eſſe verum videtur manifeſtiſſimum. Sed ad hoc vt exigentes incurrant hunc canonem,requiritur quòd

exigant

exigant prodagia in ſeipſis prohibita: qualia ſunt omnia ſine debita licentia impoſita, & ſimiliter ea quæ ſunt impoſita pro ijs quę deferuntur pro uſu proprio, vel ad fiſcum, vel exercēdi iuris gratia: quū hæc ſint ex iure ciuili prohibita ſub pœna capitis. Cum his tñ memēto ꝙ exigentes a clericis ēt licita pedagia, incurrūt excōicationem ex alio canone; ut ſupra patet. Et quia canon pręſens eſt in cœna Domini, eſt Papalis.

In dantes & recipientes in ſimonia ordinis vel beneficij, item in eos qui quod illa fiat mediatores extiterint ſeu procurauerint. Cap. LXXII.

SIMONIACI IN BENEFICIORVM COLlatione vel adeptione indubitanter ſunt excommunicati.

MVLTAE contra ſimoniacam prauitatem iam olim factæ ſunt conſtitutiones, quibus morbus ille non potuit extirpari volētes igitur: de cętero vt poſſumus attētius prouidere, ſacro approbāte cōcilio declaramus, ꝙ ordinati ſimoniace, ab exequutione ſuorum ordinum ſint eo ipſo ſuſpēſi. Electiones aūt, poſtulationes, cōfirmationes, & quęuis ꝓuiſiones ſimoniacę eccleſiarum, monaſteriorum dignitatū, perſonatuū, officiorū, & beneficiorū, quorūcunque deinceps factæ, nullæ ſint ipſo iure, nullumque per illas ius cuiquā acqratur: nec promoti, confirmati, ac prouiſi faciāt fructus ſuos: ſed ad illorū reſtitutionem tāquam inique ablatorum teneātur percipiētes. Statuētes inſuper quod dantes & recipientes, ipſo facto ſentētiam excommunicationis incurrāt, etiam ſi pōtificali aut cardinalatus præfulgeant dignitate. Martinus v. in conc. Conſtantien.

CAnonis iſtius materia eſt ſimonia. Et eſt quo ad perſonas vniuerſalis. Quantum ad actiones vero duas excommunicat ſcilicet dare recipere: ita quod tam dantes quam recipientes in ſimonia ordinis vel beneficij, ſunt excommunicati. Et tertiā addidit Paulus ſecundus in Extrauaganti quum deteſtabile: ſcilicet contra illos qui ut hmōi ſimonia fiat, mediatores extiterint uel procurauerint. Vbi nota ꝙ licet huiuſmodi. Extrauagantes uideantur prima facie ad oēs ſimoniacos ſe extendere:

tendere propter quædam verba lata ibi contenta: quia tamen materia de qua agitur, eſt ſola ſimonia in ordine aut beneficio (vt patet in tractatu & contextu earundem) ideo communiter dicitur & rationabiliter quod ſoli & omnes ſimoniaci in ordine aut beneficio ſunt excommunicati. Excommunicati autem ſimoniaci pro ingreſſu monaſterij, ſub his non comprehendũtur, ſed ſuo loco relinquuntur. Appellatione autem beneficij intellige non ſolum illud quo aliquis dicitur habere beneficiũ, ſed etiam prioratum, guardianatum, & ſimilia quouis nomine vocentur, quæ ſunt prælationes & officia paſtoralia apud mendicantes: quoniam monaſteriorum ſeu cõuentum ſunt electiones, confirmationes, ſeu prouiſiones huiuſmodi, quanuis non computentur inter eccleſiaſtica beneficia. Et eſt Papalis.

In ſingulares perſonas aliquid ex pacto dantes aut recipientes pro ingreſſu religionis. Cap. LXXIII.

INGRESSVM RLLIGIONIS EMENTES, aut pro ea aliquid recipientes excommunicationis incurrunt exitum.

VNIVERSIS & ſingulis Abbatibus, Prioribus, decanis, præpoſitis & magiſtris, necnon Abbatiſſis, & prioriſſis, alijſque Prælatis quouis nomine nuncupatis & eorum officialibus (quaruncunque etiam eccleſiarum monaſteriorum, prioratuum, domorum, & locorum quarumlibet religionum ordinum etiam militarium tam exemptorum quam non exemptorum, quocunque nomine cenſeantur) ac capitulis & conuentibus & ſingularibus perſonis eorum tenore præſentium autoritate Apoſtolica, quamuis ſit eis a iure inhibitum, diſtrictius inhibemus, ne tam a maribus, quam a muleribus religionem eorum ingredi volentibus eccleſias, monaſteria, prioratus, domos ſeu loca, in earundem perſonarum receptione aut ante vel poſt illam, quoſcunque paſtus, prandia ſeu cœnas, pecunias, iocalia, aut res alias, etiam ad eccleſiaſticum ſeu quemuis pium vſum alium deputata vel deputanda de cætero directe vel indirecte petere vel exigere quouis modo præſumant; ſed eas potius cum omnimoda pietate recipiant, ac in victu & veſtitu

veſtitu ſicut alias perſonas eccleſiarum ſuarum, monaſteriorũ, prioratuum, domorum, aliorumque locorum ſyncera charitate pertractent: illa duntaxat quæ ipſæ perſonæ ingrediẽtes pure ac ſponte & plena liberalitate omnique pactione ceſſante dare vel offerre eccleſijs, monaſteriis, prioratibus, domibus & locis huiuſmodi uoluerint, cum gratiarum actione licite recepturi. Nos enim qui ſecus exegerint, ſi ſingulares perſonę ſint, tam dantes quam recipiẽtes huiuſmodi, excommunicationis: ſi uero capitulum ſeu conuentus fuerit, ſuſpenſionis ſententijs eo facto decernimus ſubiacere. A quibus (præterquam in mortis articulo) abſolui nequeant abſque ſedis Apoſtolicæ licentia ſpeciali, Vrbanus V. in Extrauagan. ſane ne in uinea.

CAnonis iſtius materia eſt ſimonia pro ingreſſu monaſteriorum. Et quo ad perſonas, comprehendit omnes, quo ad actiones uero, duas: ſcilicet dare uel accipere. Vbi nota ꝙ ſicut in cęteris ſimonijs ab eccleſia punitis requiritur pactio, ita & in iſta: ita quod ex pacto dantes uel accipientes ſunt excommunicati. Si aũt ſine pacto darent uel acciperent, nõ eſſent excommunicati, quantuncunq; intentio dantium & accipientium eſſet peruerſa: ſicut in cæteris ſimonijs contingit. Aduerte quoque Decretalem hanc pluries repetere edita iura contra huiuſmodi petitiones, conſuetudines & exactiones: quoniam hinc elici poteſt quod ſi aliqua petuntur uel exiguntur non contra alia iura edita, exempta ſunt ab excommunicatione quæ adiuncta eſt prioribus iuribus: ut ipſe conditor canonis teſtatur.

Et ex hoc capite excuſantur omnes putantes ſe pie agere pro conſuetudinibus antiquis ſeruandis, non uendentes ingreſſum religionis, ſed exigentes ſeruari laudabiles conſuetudines, excuſantur autem tantum ab iſta cenſura, quantum excuſantur a tranſgreſſione communis iuris: quamuis ex alio capite uideantur excuſari, ſcilicet ex communi ut uidetur conſuetudine: ex qua Decretalis hæc aut nunquam uidetur recepta, aut ſic interpretanda. Non deſunt quoque uerba Decretalis huius ex alio capite excuſantia, ſcilicet ex præſumptione: quoniam præſumptione affectas ſupponit huiuſmodi petitiones. Et propterea qui non præſumunt, ſed imitantur præ-

deceſſorum.

deceſſorum veſtigia, bona intentione, non incurrunt huiuſmodi cenſuras, Quocirca moniales petentes ſolitas ibidem dari dotes, & lectiſternia, veſtes & huiuſmodi, & inſtantes ad hoc vt parentes puellæ faciant ſicut alij (ſiue monaſterium egeat, ſiue non) non ſunt excommunicatæ: quum nulla hic interueniat pactio, ſed inſtantia vt faciant ſicut alij. Si vero monaſterium egeat, ita vt non poſſit ſuſtentare recipiendam abſque penuria, poſſunt licite paciſci vt portet ſecum quod neceſſe eſt ad ſui ſuſtentationem: quoniam hoc naturæ ius exigit. Et eſt Papalis.

In religioſos qui ex ordinibus mendicantium quoruncunque ad aliquem monaſticum ordinem, Carthuſienſium excepto, abſq; ſedis Apoſtolicæ licentia ſpeciali conuolant: & eos qui ipſos recipiunt. Cap. LXXIIII.

MENDICANS NON POTEST ABSQVE cenſura excommunicationis ad alium ordinem ſine ſpeciali ſedes Apoſtolicæ diſpoſitione tranſmutari.

IN futurum nullus ex profeſſoribus alicuius ex ordinibus mendicantium quorumcunq; in aliquem monaſticum ordinem (tam ſancti Benedicti, quam Ciſtercien. Camaldulen. Vallis vmbroſæ, Canonicorum regularium ſancti Augu. vel aliorum monaſticorum ordinum) Carthuſienſium duntaxat excepto, poſſit aut debeat per quemcunq; recipi uel ad mitti virtute alicuius licentiæ vel indulti abſq; ſedis Apoſtolicæ licentia ſpeciali ſub dictis pænis (ſcilicet excommunicationis latæ ſententię reſeruatę Papæ) quas tam recipientes quam recepti ipſo facto incurrant. Et nihilominus ſecus facta non teneant ipſo iure. Martinus v. in Extrauag. viam ambitioſæ.

CAnonis iſtius materia eſt ambitioſus ſeu mollis tranſitus de religione ad religionem. Et quo ad perſonas eſt particularis, qua ligat ſolos mendicantes & monachos, exceptis Carthuſienſibus. Quo ad actiones ligat duas, recipi & recipere: hoc eſt tranſitum mendicantium ad religionem monachalem, excepta Carthuſienſi, & receptionem eorundem: ita quod recipientes, & recepti ſunt excommunicati. Et eſt Papalis.

In

In eos qui bona Eccleſiaſtica alienant, & illos qui ipſa alienata recipiunt. Cap. LXXV.

BONA ECCLESIASTICA ALIENANS & alienata recipiens excommunicatur.

OMNIVM rerum & bonorum eccleſiaſticorum alienationem, omneque pactum per quod ipſorum dominium transfertur, conceſſionem, hypothecam, locationem, & conductionē vltra triennium, necnon infeudationē vel contractum emphyteoticum, præter quā in caſibus a iure permiſſis, aut de rebus & bonis in emphyteoſim ab antiquo concedi ſolitis, & tunc eccleſiarum euidente vtilitate, ac de fructibus & bonis quæ ſeruando ſeruari non poſſunt pro inſtantis tēporis exigētia hæc perpetuo valitura conſtitutione præſenti fieri prohibemus. Si quis autem contra huius noſtræ prohibitionis ſeriem de bonis eiſdem quicquam alienare præſumpſerit, alienatio hypotheca, conceſſio, locatio, conductio, & infeudatio huiuſmodi, nullius ſint momenti: & tam qui alienat, quam is qui alienatas res & bona prędicta receperit, ſententiam excommunicationis incurrat. Paul. II. in extrauag. ambitioſæ.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium circa alienationem rerū eccleſiæ. Et quo ad perſonas excōicatio eſt vniuerſalis. Quo ad actiones, duæ in genere ponuntur. Prima eſt, alienare. Secunda eſt, alienata recipere contra conſtitutionē hāc. Vbi nota duo. Primo, tres caſus explicite in hac conſtitutione concedi, ſeu non prohiberi. Primus eſt locationis & conductionis intra triennium. Secundus eſt, emphyteoſis habēs tres conditiones: ſcilicet in caſibus a iure permiſſis, & de bonis ſolitis ab antiquo dari in emphateoſim, & cum euidenti eccleſiæ vtilitate. Tertius eſt, alienationis fructuum qui ſeruando ſeruari non poſſunt: vt frumētum, vinum, & huiuſmodi. In his. n. tribus caſibus nulla incurritur excōicatio ſecundū tutiorē ſenſum huius Decretalis. Nota ſecundo, ꝙ quia hæc Decretalis non eſt recepta vbique, & alicubi videtur recepta non totaliter, ſed quo ad aliquid, ideo vbi non eſt recepta, & ſimiliter quantū ad illud in quo alicubi non eſt recepta, neminem damnes: eo quòd niſi conſenſu vtentium lex fuerit firmata, pro nō

O lege

lege habetur. Iſto ergo cautus confeſſor, vt ſcias conſuetudine patriæ quo ad hoc: ſcies autem illam a curia Epiſcopali.

Nota quoque quòd in rebus immobilibus minimis non reputatur Paulinam hanc habere locum. Et eſt Epiſcopalis.

In ſacerdotem officium vicecomitis aut præpoſiti ſingularis habentem, & poſt monitionem emendare nolentem.

Cap. LXXVI.

SACERDOS SECVLARE EXEQVENS officium excommunicatus habetur.

INHIBEMVS ſub interminatione anathematis, ne quis ſacerdos officium habeat vicecomitis, aut præpoſiti ſecularis. Si quis autem contra hæc uenire præſumpſerit, & commonitus emendare noluerit, excommunicationi ſubiaceat. extra ne clerici uel monac. cap. clericis.

CAnonis iſtius materia eſt quoddam ſacrilegium quo per indecẽs officium, ſacerdotio iniuriam facit ipſe ſacerdos. Et quo ad perſonas, ſoli ſacerdotes excommunicantur. Quan tum ad actiones, duæ ſimul iunctæ excommunicationi ſubijciuntur. Prima eſt, habere officium vicecomitis aut præpoſiti ſecularis. Secunda eſt, poſt monitionem nolle emendare. Hæ enim duæ actiones ſi ſimul concurrant in ſacerdote, excommunicationi ipſum ſubijciunt. Aduertant hic Prelati qui ſunt regnorum gubernatores ſeu viceregentes, quoniam appellatione præpoſiti ſecularis omnis huiuſmodi præſidentia iuriſdictionem habens ſecularem venire videtur. Et hoc intellige qñ huiuſmodi præpoſitura eſt aduentitia perſonæ: nam ſi eſt annexa, vel etiam de nouo annecteretur eccleſiaſticæ dignitati (vt contingit in Epiſcopis habentibus vtramq; iuriſdictionẽ) non habet locum hic Canon. Et ſimiliter ſi quis Dominus tẽporalis efficeretur ſacerdos non propterea perdit dominium ſuum ſeculare: ſed poteſt illud exercere, quemadmodum Epiſcopus habens vtramque iuriſdictionem. Secus autem eſſet, ſi quis habens officium vicecomitis aut ſecularis prepoſiti (puta poteſtatis aut huiuſmodi) fieret presbyter: quia non poteſt retinere officium illud; quoniam inhibetur ſacerdoti habere huiuſmodi officium, Et eſt Epiſcopalis.

In con-

In confeſſores qui in xij. caſibus hic enumeratis, & generaliter in caſibus bullæ cœnæ Domini quenquam abſoluere, aut quatuor excepta uota commutare attentant.

Cap. LXXVII.

SACERDOS A CASIBVS PER SEDEM Apoſtolicam ſpecialiter reſeruatis abſoluens excõicatur.

AVTORITATE Apoſtolica tenore præſentium ſtatuimus & ordinamus, quòd decætero pretextu facultatum quarumcunque conceſſarum a nobis uel autoritate noſtra, & quas concedi quomodolibet cõtinget in futurum, etiam cum clauſula quòd ſola ſignatura ſufficiat etiam in fauorem fidei & cruciatæ, nullus confeſſor quemuis qui offenſæ eccleſiaſticæ libertatis, uiolationis interdicti a ſede Apoſtolica impoſiti, ſeu hæreſis poſtquam quis fuerit de ea ſententialiter condemnatus, delatus ſeu publice diffamatus, conſpirationis in perſonam aut ſtatum Rom. Pont. ſeu cuiuſuis offenſæ inobediẽtiæ aut rebellionis eiuſdẽ Pont. uel dictæ ſedis, mutilationis membrorũ, uel occiſionis cuiuſcunq; in ſacris ordinibus cõſtituti, offenſæ perſonalis in Epiſcopum ſeu alium prælatum, inuaſionis, deprædationis occupationis, ac deuaſtationis terrarum Romanæ eccleſiæ mediate uel immediate ſubiectarum, ac etiam inuaſionis Romipetarum, ſeu quorumcunque aliorum ad Romanam curiam uenientium prohibitionis deuolutionis cauſarum ad dictam curiam, delationis armorum & aliorum prohibitorum ad partes infidelium, impoſitionis nouorũ onerum realium uel perſonalium eccleſijs vel eccleſiaſticis perſonis, ſimoniæ ſuper ordinibus uel beneficijs conſequendis in dicta curia uel extra eam contractæ quomodolibet reus foret, & generaliter in caſibus contentis in literis quæ conſueuerũt in die cœnæ Domini publicari, prætextu huiuſmodi facultatum abſoluere, & per quo ſuis emiſſa peregrinationis ultramarinæ, uiſitationis liminum Apoſtolorum Petri & Pauli. in Cõpoſtella, & caſtitatis ac religionis uota, niſi ex ſpeciali licentia & certa ſcientia noſtra (de qua demum conſtare cenſeatur quum in ſignatura noſtra deſuper manu noſtra ſcriptũ aut in literis noſtris expreſſum fuerit nos ex certa ſcientia & de ſpe-

ciali gratia id concedere cũ derogatione p̃ſentis conſtitutionis illius de verbo ad verbũ inſerto tenore, non autẽ per clauſulas id importantes) vel in articulo mortis conſtitutum (& tunc in caſibus vbi ſatisfactio fuerit impendenda, facta ſatisfactione, vel idonea præſtita cautione) cõmutare præſumãt. Et ſi aliqui confeſſorem cõtra præſentẽ conſtitutionẽ quemq̃ abſoluere, aut excepta vera prædicta cõmutare attentauerint, abſolutio & commutatio huiuſmodi nullius ſint roboris uel momenti: & contrafacientes eo ipſo excõicationis ſententiam incurrãt. A qua (niſi in mortis articulo conſtituti) ab alio q̃ Rom. Pont. abſolui non poſſint. Sixtus iiij. in extrauag. Et ſi dominici.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegiũ circa vſurpatã ſpiritualem iuriſdictionem in abſoluendo a caſibus reſeruatis &c. Et quantũ ad perſonas, cõfeſſores cõprehenduntur. Quantum ad actiones uero, duæ ſunt in genere: ſcilicet abſoluere a reſeruatis, quę hic enumerantur: & cõmutare uota hic reſeruata. Et declaratur qũo in articulo mortis agendum ſit. Vbi nota caſus huiuſmodi dupliciter inueniri. Primo, vt nõ remanſerit pęnitens obligatus ad ſatisfaciendũ. Et tunc põt in articulo mortis quilibet abſolui cũ promiſſione vel iuramento quòd p̃ſentabit ſe ſi euaſerit, potenti legitime abſoluere: non pro abſolutione, ſed ad ſtandũ mandatis eccleſiæ. Si aũt pęnitens remãſerit obligatus ad ſatisfaciendũ, ſi põt, præmitti debet ſatis factio, ꝙ ſi nõ põt, tunc præſtare debet idoneã cautionẽ anteq̃ abſoluatur. Et vocatur idonea cautio, pignoratitia. ꝙ ſi hanc nõ põt. det fideiuſſoriam. & ſi hanc etiã non põt, det iuratoriã. Et hoc aduertant bene cõfeſſores, ne illaqueantur. Et eſt Papalis, non ſolum hinc, ſed etiam ex proceſſu in cœna Domini, quantum ad abſoluentes a contentis in bulla cœnæ Domini.

In eos qui aſſerunt tenentes beatã virginẽ ab originali peccato fuiſſe præſeruatam, hæreſim aut peccatũ mortale incurrere, &c. & eos qui affirmant cõtrariã opinionẽ tenentes in hereſim vel peccatum mortale incidere. Cap. LXXVIII.

VIRGINEM MARIAM ASSERENTES originali macula fuiſſe contaminatam aut oppoſitũ tanquam hæreticum impugnantes excommunicationis onere præmuntur.

Motu

MOTV proprio aſſertiones quorumlibet prædicatorum, qui affirmare præſumerent eos qui crederent aut tenerent Dei genitricem ob originalis peccati macula in ſua conceptione præſeruatam fuiſſe, propterea alicuius hæreſis labe pollutos fore, vel mortaliter peccare, aut conceptionis officium celebrantes, ſeu ſermones illorum qui eam ſine huiuſmodi macula conceptam eſſe affirmant audientes alicuius peccati reatum incurrere: vtpote falſas & erroneas, editoſque deſuper libros id continentes: quo ad hoc autoritate Apoſtolica tenore præſentium reprobamus & damnamus: ac motu, ſciẽtia & autoritate prædictis, ſtatuimus & ordinamus quod prædicatores verbi Dei & quicunque alij qui decætero auſu temerario præſumpſerint in ſuis ſermonibus ad populum ſeu alias quomodolibet affirmare huiuſmodi ſic per nos improbatas & damnatas aſſertiones veras eſſe, aut dictos libros pro veris legere, tenere vel habere poſtquam de præſentibus ſcientiam habuerint, excommunicationis ſententiam eo ipſo incurrant. A qua ab alio quam a Roma. Pont. niſi in mortis articulo, nequeant abſolutionis beneficium obtinere. Item motu, ſcientia & autoritate ſimilibus ſimili pœnæ ac cenſuræ ſubijcientes eos, qui auſi fuerint aſſerere contrariam opinionem tenentes (videlicet glorioſam virginem Mariam cnm originali peccato fuiſſe conceptã) hæreſis crimen vel peccatum incurrere mortale: quum hoc nondum ſit a Roma. Eccle. & Apoſtolica ſede deciſum. Sixtus. IIII. in Extrauag. cap. graue nimis.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilega ſeu præceps aſſertio ſeu affirmatio cuiuſdam ambigui in doctrina Chriſtiana circa conceptionẽ beatæ Virginis. Et quo ad perſonas in vtroque caſu excommunicatio eſt vniuerſalis. Quo ad actiones vero, in vtroque caſu actio eſt audere aſſerere ſeu affirmare hæc vel illa, prout in litera. Et adiungitur in primo caſu habere quoſdam libros pro veris quo ad hoc.

Nota confeſſor, ꝙ vbi de ſimplici corde aliquis erraſſet, non incurrit hunc canonem, pro quanto defuit ibi audacia ſeu præſumptio, quæ non fruſtra in litera appoſita eſt. Et eſt Papalis.

In impedientes legatos vel nuntios Apoſtolicos ne recipiantur & faciant ea ad quæ miſſi ſunt. Cap. LXXIX.

APOSTOLICAE SEDIS NVNTIOS QVO minus ſuum exequantur officium impedientes, excommunicationis ſubijciuntur.

ALIQVI officium & poteſtatem Romani Pont. quā non ab hoīe, ſed a Deo recepit, ſub ſuo arbitrio redire molientes, legatos ipſius niſi ab eis petiti fuerint, vel de beneplacito eorum tranſmiſſi, ſibi terras ſubiectas (dicentes hoc ſibi de coſiſuetudine competere) ingredi non permittunt. Nos huiuſmodi conſuetudinem autoritate Apoſtolica penitus reprobantēs, legatos ipſos ab omnibus cuiuſcunque præeminentię, conditionis, aut ſtatus fuerint, debere admitti decernimus: nec eos prætextu cuiuſuis conſuetudinis impediri poſſe a quoquam Chriſtiano nomine gloriāte, quo minus regna prouincias, terras quaſlibet ad quæ ipſos deſtinari contigerit, ingrediatur libere, ac commiſſę ſibi legationis officium exerceant in eiſdem.

Qui vero de cætero ſuper prędictis dictos legatos aut etiam nuntios quos ad quaſcunque partes per cauſis quibuslibet ſedes ipſa tranſmiſerit, præſumpſerint impedire, eo ipſo ſententiam excommunicationis incurrant. Ioan. xxij. in Extrauag. cap. ſuper gentes.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium in Apoſtolicam autoritatē. Quo ad perſonas eſt vniuerſalis. Quo ad actiones, vna prohibetur: ſcilicet impedire legatos ſeu nūtios Apoſtolicos ne recipiantur & faciant ea ad quæ miſſi ſunt. Et eſt epiſcopalis, quantùm eſt ex hoc canone.

In vocatos ad dirigendum moniales in electionibus, non ab ſtinentes ab his vnde oriri vel nutriri poſſit diſcordia in ipſis electionibus faciendis. Cap. LXXX.

DISCORDIAM IN ACTV ELECTIONIS ſeminantes vel nutrientes excommunicantur.

HI QVOS ad dirigendas in electionibus moniales de inceps cōtigerit euocari: ab his prorſus abſtineant, per quę inter eas ſuper faciendis ipſis electionibus oriri poſſit diſcordia, vel exorta nutriri: alias eo ipſo excommunicationis ſententiæ ſe nouerint ſubiacere, de elec. cap. indemnitatibus lib. vj.

Canonis

CAnonis iſtius materia eſt diſcordiæ occaſio in electione. Et quantum ad perſonas comprehendit omnes & ſolos uocatos ad dirigendum moniales in electionibus faciendis. Quantum ad actiones, duas comprehendit. Prima eſt, non abſtinere ab his vnde poſſit oriri diſcordia in faciendis dictis electionibus, Secunda eſt, non abſtinere ab his, vnde poſſit nutriri diſcordia exorta ſuper dictis electionibus faciendis.

Ex quibus bene conſideratis, clare liquet ꝙ non vocati ad dirigendas &c. quantumcunque ſeminēt diſcordias & diabolice agant, exēpti ſunt ab hoc canone. Et ſimiliter illis q̄ diſcordias ſeminant ſuper electionibus factis, etiam ſi ſunt de numero vocatorū: qm̄ pœnę nō extenduntᷣ vltra caſus ſuos, Et eſt ep̄alis.

In eos qui ordini prędicatorum aut minorum contumeliam ſeu iniuriam in ſeptem caſibus inferunt. Cap. LXXXI.

INIVRIAM ORDINI PRAEDICATORVM vel minorum inferentes quibuſdam caſibus excommunicantur.

INTRANTES monaſteria monialium prædicatorum, ſiue ſeculares, ſiue eccleſiaſticæ perſonæ ſint, in caſu non cōceſſo a conſtitutionibus earum, vel ſine licentia magiſtri ordinis, aut alterius ab ipſo magiſtro habentis ſuper hoc poteſtatem, ſunt ipſo facto excommunicati. A qua excommunicatione nō poſſunt abſolui (præterquam in mortis articulo) niſi a Papa vel magiſtro ordinis, vel ab alio habente ſuper hoc ſpecialem autoritatem ab aliquo prædictorum. Et iſta ſententia eſt lata etiam per Papam in bulla ordinis.

Intrantes monaſteria ſanctæ Claræ ſeu monialium ordinis minorum & in caſibus non cōceſſis in regula ipſarum, vel ſine licentia eorum qui dare poſſunt, ſunt ipſo facto excōmunicati. Et Papæ reſeruatur abſolutio, vel Generali ipſius ordinis.

Quicunque libellos famoſos in vulgari vel literali ſermone necnon cantilenas vel rithmos edere, vel detinere, vel publicare præſumunt infamiam ſtatus ordinis prædicatorum vel minorum, ſunt excommunicati. A qua excommunicatione non poſſunt abſolui, niſi perſonaliter ſedi Apoſtolicę ſe pręſentent.

Alexander in priuilegio ex alto, & in alto, non ſine multa.

Quicunque prædicare, docere vel defenſare præſumunt, ꝙ prædicatores vel minores nõ ſint in ſtatu perfectionis, & quod non liceat eis de eleemoſynis viuere, & quod nõ liceat eis prędicare, vel confeſſiones audire de licentia ſummi Pont. aliorũ prælatorum inferiorũ & rectorũ eccleſiarum aut ſacerdotum parochialium conſenſu minime requiſito, ſunt excõmunicati. A qua ſententia non poſſunt abſolui, niſi perſonaliter ſedi Apoſtolicæ ſe præſentent. Alexander vbi ſupra.

Idẽ Bonifac. xj. in priuilegio ſacræ religionis: vbi etiam excommunicãtur omnes qui impediunt eoſdẽ fratres ne poſſint in ſuis eccleſijs celebrare, recipere eleemoſynas, vel prędicare.

Quicunque præſumunt in loco fratrum prędicatorum violentiam damnabilem exercere, eo ipſo ſententiam excõmunicationis incurrunt. A qua abſolui nequeunt, niſi per ſedẽ Apoſtolicam, vel per conſeruatores ordini prædicatorum deputatos. Clemens in quibuſdam locis, & in alto.

Quicunque in monaſterio vel eccleſijs ſuis detinent apoſtatas ordi. prædicatorum, niſi eos eiecerint poſtquã eis ꝑ fratres dicti ordinis ne eos ditineant fuerit denuntiatum: ſunt excommunicati. Bonifac. in priuilegio, virtute.

Item fratres minores, qui pręſumunt recipere fratres ordi. prædicatorũ profeſſos, ſine licentia ſummi Pont. faciente expreſſam de indulto hmõi mentionem, vel niſi prius ſuorũ priorum licentia fuerit petita & obtenta, ſunt excommunicati. Clemens ad minores, quos nos. Idem de eremitanis, Alexander ad eremitas veſtram.

Magiſtri rectores artiſtarum, & ſcholares ſtudij Pariſien. qui publice vel occulte fratres prędicatores vel minores a conſortio vniuerſitatis Pariſien. excludere moliuntur, ſunt ipſo facto excommunicati. A qua excommunicatione abſolui nequeunt: niſi perſonaliter ſedi Apoſtolicæ ſe præſentent. Alexander ex alto.

CIrca hos ſeptem canones relatos a ſancto Antonino in tertia parte ſuæ ſummæ, aduerte quod primus (.ſ. de ingreſſu monaſterium) dolum ſeu præſumptionem requirit: ita ꝙ non ſolũ excuſantur ingredientes ex ignorantia quaſi inuincibili (puta quia conſueuerunt monaſteria alicubi liberũ haber

ingreſſum

ingreſſum, & nihil ſcitur de excõicatione) ſed et ſcientes excõicationẽ, & exiſtentes in locis ubi ſeruatur, ſi ingrediuntur in aliquo caſu putantes ſibi licere, excuſantur: quia non preſumunt. Et in Decretali prohibente ingreſſum in monaſteria ordi. prædicatorum, punitur verbum præſumat. In ſecundo quoque canone nota ꝙ non excommunicati detrahentes huiuſmodi religioſis, ſed detrahentes ſtatui; vt litera clare dicit.

EXCOMMVNICATIO POTEST DIVERſimode incurrit, vltra canones conſideranda.

PRAETER has autem excõicationes inueniuntur multę aliæ, in tria diſtinctæ genera. Earum nanque aliquę quamuis ſint notæ, non tamen ſunt conſenſu vtentium comprobatæ: quales ſunt oẽs contra non reuelantes ſimoniam, & contra dantes pro habenda gratia vel iuſtitia in curia Romana. Aliæ ſunt cõiter ignotæ: quales ſunt multę quæ dicuntur Ioan. xxii. quæ non poſſunt eſſe vtentiũ conſenſu firmatę, ex quo vt ignotæ aut incertæ fuerunt & ſunt. Vidit forte quiſpiam vnam copiam, & ſcripſit: quod ea facilitate reijcitur, qua proponitur. Has ego non retuli: quia nolo eſſe doctor ſimiliũ. Et hæc duo genera non ligant: quia leges infirme ſeu abrogatæ ſunt. Aliæ ſunt nouæ quidẽ, ſed quia nouæ, & neſcio an ſit receptæ, ideo ambiguus ſum: vt ſunt illæ quæ in concilio Lateranen. vltimo ſub Iulio ſecundo, & Leone decimo continetur: quas gloſſare præſumere excõicatum ibi eſt. Et vna eſt contra cardinales Roma. eccle. reuelantes aliquid in conſiſtorio vetitum a Papa: alia eſt contra impreſſores librorum: alia contra prædicatores miraculorum. Quartum tenor eſt.

STatuimus ne quis cardinalium uota in conſiſtorio data, & quæcunque ibi geſta aut dicta, quæ in odium aut præiudicium aut ſcandalum alicuius redundare poſſunt, verbo vel ſcripto, vel quouis alio modo reuelet ſub pœna periurij & inobedientiæ. Et quotieſcunque a nobis & Rom. Pont. pro tempore exiſtente ſpecialiter & expreſſe vltra præmiſſa inductum fuerit ſuper aliquare ſilentium, ſi quis contra fecerit, vltra dictas pœnas excõicationem latæ ſnĩæ incurrat: a qua non poſſit abſolui niſi a nobis prefato Rom. Pont. & cum expreſſione cãæ,

prӕterquam in moris. articulo Leo x. in ix. ſeſſione concilij Lateranen.

STatuimus & ordinamus ꝙ decetero perpetuis futuris tēporibus nullus librum aliquē ſeu aliā quamcunque ſcripturā tā in urbe noſtra quam alijs quibuſuis ciuitatibus & dioeceſibus imprimere ſeu imprimi facere prӕſumat, niſi prius in urbe per uicarium noſtrum & ſacripalatij magiſtrum, in alijs uero ciuitatibus & dioeceſibus per epiſcopum uel aliū habentem peritiā ſcientiӕ libri, ſeu ſcripturӕ hmōi imprimendӕ ab eodem epiſcopo ad id deputandū, ac inquiſitorem hӕreticӕ prauitatis ciuitatis ſiue dioeceſis in quibus librorum impreſſio huiuſmodi fieret diligenter examinentur, & per eorū manu propria ſubſcriptionē ſub excōicationis ſniā gratis & ſine dilatione a ponendā approbentur. Qui aūt ſecus prӕſumpſerint, ultra librorū impreſſorū amiſſionē, & illorum publicā cōbuſtionem ac centū ducatorum fabricӕ baſilicӕ principis Apoſtolorum de urbe ſine ſpe remiſſionis ſolutionem, ac anni continui exercitij impreſſionis ſuſpenſionem, excōicationis ſententia innodatus exiſtat. Idem ibidem in x. ſeſſione.

SI qui in ſuis prӕdicationibus ad populū miracula falſa aut incerta, uel prophetias quӕ ex ſacra ſcriptura nō cōſtant, prӕdicare, ſeu Epiſcopis aut ſuis ſuperioribus (.ſ. eccleſiӕ Prӕlatis) detrahere auſi fuerint, ultra pœnas contra tales a iure ſtatutas, excōicationis etiā ſententiā (a qua non niſi a Rom. Pontifice, prӕterquā in mortis articulo conſtituti abſolui poſſint) eos incurrere uolumus. Idem ibidem in xj. ſeſſione.

EXpeditis duobus (primo. ſ. & quarto promiſſis ſuperius de excōmmunicatione tractandis. ſ. in quibus caſibus incurritur excōicatio, & ad quem ſpectat abſolutio cuiuſque) occurrit: tractandum ſecundum inter promiſſa: ſcilicet quӕ ſunt uetita excommunicato: quӕ ſi faciat, peccat.

EXCOMMVNICATO PLVRA SVNT ILlicita, tam diuina quam humana a quibus non abſtinens peccato, aggrauatur excommunicationis.

VBI ſcito ꝙ hӕc ſunt multa tam diuina quam humana, excommunicatus ſiquidem excluſus eſt a participatione ſacramen-

cramẽtorum,& diuinorum officiorum communione ita quòd peccat mortaliter ſacramẽtis participando actiue vel paſſiue. Et ſi clericus eſt, & actum alicuius ordinis ſacri exercet,aut ordinem ſuſcipit. efficitur irregularis. Et ſimiliter peccat mortaliter orando cum alijs, ſiue dicendo, ſiue audiendo, ſiue intereſſendo ad hoc vt diuinis interſit: & hoc tam in eccleſia quam extra. Et ratio peccati mortalis in his caſibus eſt præceptum eccleſiæ ſic communiter intellectum: quia excommunicatio directe excludit a diuinorum cõmunione. Eſt quoque ſuſpenſus ab eccleſiaſtico officio & beneficio. Et hinc eſt quòd nõ poteſt cõferre beneficia,nec iudicare, nec alia quæ iuriſdictionis ſunt: immo nec facere fructus ſuos ex beneficio quod habet, quandiu eſt in morá petendi abſolutionem. Nullum præterea poteſt acquirere beneficium, nec poteſt eligi aut eligere nec valent literæ per eum impetratæ a Papa. Et eſt nihilominus excluſus a legitimis actibus,ſcilicet accuſare, teſtificari, conſtitui in procuratorem,conſtituere procuratorem,niſi ſit reus. Et geſta per eum ratione publici officij etiam ciuilis, non valent. Et demum a conuerſatione humana excluditur: ſcilicet colloquutione,conuiuio,& huiuſmodi: ita quod excommunicatus contraria faciens peccat: quiá contra rectam rationem legis eccleſiaſticæ facit. Non tamen peccat in quolibet prædictorum mortaliter,ſed quãdoque. Diſcerni autem hoc poteſt, diſtinguẽdo actus vetitos excommunicato in tria genera: duo extrema,& vnum medium. Excommunicatio ſiquidem ſeparando a communione fidelium, ſeparat primo a ſacramentorum & diuini cultus communione,quod eſt primum commune fidelibus. Separat deinde ab eccleſiaſticorum actuum communione; quod ſecundum eſt in quo communicant Chriſtiani. Separat demum ab humanorum operũ communione, quæ cõmunia ſunt Chriſtianis & non Chriſtianis. Et quantum ad duo extrema ſpectat, clara eſt differentia, in hoc quod contra primum genus agere, eſt peccatum mortale: vt prędictum eſt. Contra tertium autem nõ eſt peccatum mortale, quia excommunicatio directe excludit a communione hominum quatenus Chriſtiani ſunt, & per quandam extenſionem a communionem hominum. Et ideo illud contra, hoc præter inhibitionem eccleſiæ agitur illud mortale hoc veniale.

Sed

Sed de medio genere,& de actibus legitimis ciuilibus, non vſquequaque clarum eſt. Rationabile tamen videtur, ꝙ ſi in hmōi actibus non ſeimmiſcet aliqua iniuſtitia, aut aliquid aliud ex ſuo genere mortale, ꝙ non peccetur mortaliter. Verbi gratia, ſi excommunicatus iudicat, eſt peccatum mortale ex ſuo genere: quia incidit in iudicium vſurpatum, quia poteſtas eius ligata eſt, ſicut non poteſtas durante ſuſpenſione ſeu quaſi ſuſpenſione. Vſurpatum autem iudicium eſt mortale ex ſuo genere, quia iniuriam facit per illum actum & illius quos iudicat. tanquam potens actu ſuper illos, & communicato cuius actum uſurpat. Similiter ſi excommunicatus electus acceptat: iniuſtitiam enim manifeſte incurrit. Et ſimiliter ſi eligit, iniuriatur & electoribus, quorum numerum iniuſte auget: & eccleſiæ, cuius ſe quaſi prouiſorem agit. Et multo magis conferendo beneficia, & faciendo fructus ſuos in caſu non conceſſo: & ſic de ſimilibus, vel iniuſtitia immiſcetur. Vbi autem nec iniuſtitia nec aliud ex ſe mortale immiſcetur (vt ſi excommunicatus pro veritate teſtimonium ferat in eccleſiaſtico etiam iudicio, vel aliquid eiuſmodi faciat) non video vnde peccetur mortaliter: quum ab his non primo ſed ſecundario ſit excluſus. Petere autem etiam exigendo debitum in matrimonio, non eſt magis peccatum quam petere pecuniam a debitore. vtrunque enim poteſt excommunicatus, licet poſſit debitor excipere allegando excommunicationem.

PARTICIPATIO CVM EXCOMMVNICATIS quibus caſibus impune permittatur.

CIRCA tertium præmiſſorum (ſcilicet de peccatis participantium cum excommunicatis) pro conſtanti habetur, quod participantes in diuinis cum excommunicato in caſu non licito, peccant mortaliter: & quod participantes in alijs in caſu non licito, peccant venialiter.

Caſus autem licite, extra diuina tamen continentur hoc verſu: Vtile, lex, humile, res ignorata, neceſſe: Hæc quinque faciunt anathema ne poſſit obeſſe. Et exponuntur ſic: Vtile, hoc eſt propter vtilitatem propriam: quia licitum eſt ab excommunicato & exigere & recipere quod mihi debet. Rurſus propter vtilitatem animæ ipſius excommunicati: quia licitum

citum eſt prouocare, monere, &c. ad ſalutem animæ ſuę, etiam ſi alia interponantur, vt facilius aut fructuoſe agatur. Lex matrimonij, quia vxor licite communicat marito excommunicato, vt canon dicit.

Et eadem ratione uir communicat uxori excommunicatæ, ſaltem in ijs quæ debet illi. Humile, propter ſubiectionem, & canon explicat filios, ſeruos, ancillas ſeu mancipia, ruſticos ſeruientes, necnon omnes alios qui non adeo curiales ſunt, ut eorum conſilio ſcelera perpetrentur, & intellige de ijs qui erant antequam excommunicatus eſſet, in huiuſmodi eius ſeruitijs, & ecõtrario ſuperior communicat licite ſubdito in ijs ad quæ ei tenetur. Res: ignorata ignorantia facti vel iuris quando excuſat, & hæc etiam excuſat a participatione in diuinis. Neceſſe, in articulo enim neceſſitatis ceſſat peccati ratio.

Sed quia multipliciter neceſſitatis, ſcito neceſſitatem clare excuſare primo uiolentiæ: vt ſi quis uiolenter tenetur etiam in diuinis cum excommunicatis, & talis deberet animo intendere non intereſſe diuinis: vt ſic nullo modo agat ad communionem, ſed patiatur quo ad corporalem præſentiã: cui & non conſenſui poteſt inferri violentia. Secundo corporalis indigentiæ meę: vt ſi non poſſum neceſſario aliunde emere vel habere quam ab excommunicatis, vt patet in c. quoniam multos, xj. q. iij. Tertio, ratione neceſſitatis corporalis ſuſtentationis ipſius excommunicati. licet enim dare excõmunicatis eleemoſinam ad eorum ſuſtentationem; ut ibidem dicitur, & eadem ratione licitum eſt medicare in infirmitate, & huiuſmodi. Quarto, ratione neceſſitatis damni uitandi ex contractu inito. licitum eſt enim continuare cum excommunicato exequutionem contractus quem excommunicatus non vult reſcindere, ne damnum inde ego innocens incurram: vt patet in cap. ſi uere de ſent. excom. Quinto ratione neceſſitatis ſpiritalis concilij pro me uel alio: ut quia non habeo alium ſufficientem ad quem in hac indigentia conſilij ſpiritalis recurram. ſi enim mihi licet pro ſalute ſuę animę excommunicato communicare, conſequens eſt ut etiam idem liceat pro indigentia animę meę. Sextus vero caſus, ſcilicet ratione metus, quãtum ad participationem in diuinis, reprobatur a canone. cap. ſacris. de ijs quę vi metuſve cauſa fiunt: quia participatio in diuinis

eſt.

eſt peccatũ mortale, & pro nullo metu etiam cadente in conſtantẽ uirum debet quis peccare mortaliter. Quantũ uero ad cõionem extra diuina, indubitatus eſt (loquendo de metu cadente in conſtantem uirum) ex ratione iuris; quia ſi ſecũdum iura licitum eſt communicare extra diuina ratione neceſſitatis damni uitãdi ex contractu init o, multo magis ratione damni uitandi ex metu cadente in conſtantem uirum: quum longe maius ſit hoc damnum quam illud ex contractu inito.

COMMVNICATIO SEV PARTICIPAtio cum excommunicato quibus caſibus omnino ſit illicita.

ILLICITA autem cum excommunicatis, continentur hoc verſu.

Os, orare, vale, communio, menſa negatur.
Si pro delictis anathema quis efficiatur.

Et exponunt ſic; Os, hoc eſt loquutio, ſiue coram, ſiue per literas, ſiue per nuntium Orare: hoc eſt communicare in oratione & diuinis quod fit ſimul cum eo orando, uel audiendo. Miſſam uel officium diuinum quodcunque. Nec prædicatio tamen nec lectio quantumcunque theologalis computatur inter officijs diuina in propoſito. Vale: hoc eſt ſalutare: & loco ſalutationis dicitur ei, Deus te illuminet, aut aliquid huiuſmodi. Communio in quibuſcunq; actibus ſpecialiter legitimis. Menſa ſimul comedere, &c. Ita quod in huiuſmodi non attenditur propinquitas aut etiam identitas loci, in quo uterque orat aut comedit: quoniam in eadem camera poſſunt ambo ſeorſum comedere, & orare abſq; eo quod communicent in comedendo aut in orando: ut contingit quando pulſatur ad Aue Maria. & ſinguli ſeorſum dicunt; quoniam non pulſatur ad orationem communem, ſed priuatam. Et ſimiliter in eadem eccleſia ſi vnus audit Miſſam in una capella, & excommunicatus audit in alia capella non communicant. Communicarent autem ſi ambo intereſſent ueſperis, aut uni miſſe, aut uni proceſſioni, etiam ſi unus eſſet in capite, & alter in cauda proceſſionis extenſæ per duo milliaria. Et hinc fit, ut ſi excommunicatus tranſit per eccleſiam, aut eſt ibi non ut inter

ſit veſperis,ſed propter negotium aliquod licet tranſeundo genuflectat,& oret priuata oratione ; non propterea communicant dicentes veſperas cũ illo,ſicut nec ipſe communicat cum illis,& ideo nullus in hoc peccat.

EXCOMMVNICATIO MINOR DIVERſimode conſideratur.

EXCOMMVNICATIO minor (hoc eſt eccleſiaſtica cenſura,quo homo excluditur a paſſiua tantum participatione ſacramentorum & ex conſequentia paſſiua electione canonica :quia ius ſic diſponit.extra de cleri.excommu.) ante Concilium Conſtantienſe frequenter poterat incurri : ſed poſt illud concilium in duobus tantum caſibus participando cum excommunicatis,&c. incurritur. Primus ſi participatio interuenit cum nominatim excommunicapublice. Secundus eſt, & ſi cum excommunicatis propter manum uiolentam in clericum notoriam.Et intellige in utroque caſu tunc incurri minorem excommunicationem, quando participatio interuenit extra caſus a iure permiſſos in caſibus enim a iure permiſſis etiam cum iſtis participatio non inducit excommunicationem minorem.

Tenor autem decreti Conſtantienſis relatis a ſancto Antonino Archiepiſcopo Florentino eſt iſte:Inſuper ad euitandum ſcandala,& multa pericula,quæ conſcientijs timoratis cõtingere poſſunt, Chriſti fidelibus tenore præſentium miſericorditer indulgemus quod nemo deinceps a communione alicuius in ſacramentorum adminiſtratione vel receptione, aut alijs quibuſcunque diuinis, vel extra prætextu cuiuſcunque ſententiæ aut cenſuræ eccleſiaſticæ a iure vel ab homine generaliter promulgatæ teneatur abſtinere, vel aliquem vitare, aut interdictum eccleſiaſticum obſeruare, niſi ſententia uel cenſura huiuſmodi fuerit in uel contra perſonam, collegium,vel vniuerſitatem,eccleſiam uel locum certum uel certam terram a iudice publicata vel denuntiata ſpecialiter & expreſſe ; conſtitutionibus Apoſtolicis & alijs in contrarium facientibus, non obſtantibus quibuſcunque; ſaluo ſi quem pro ſacrilega manuum iniectione in clericum ſententiam latam a canone

adeo

adeo notorie conſtiterit incurriſſe, quod factum non poſſit aliqua tergiuerſatione celari, nec aliquo ſuffragio excuſari: nam a communione illius, licet denunciatus non fuerit volumus abſtineri iuxta canonicas ſanctiones.

EXCOMMVNICATIO MINOR QVAE inducat incommoda.

PECCAT igitur mortaliter peccato ſacrilegij excommunicatis minore excōmunicatione ſi ſe ingerit paſſiue participationi cuiuſcunque ſacramenti: quia excluſus ab eccleſia, indignus accedit: ſicut excommunicatus maiore ingerens ſe diuinis. Participantes autem cum excōmunicato minore, nullam ex participio incurrunt cenſuram: quia excommunicatio minor non tranſit in tertiam perſonam. Et reſeruatur abſolutio ab excommunicatione minore ſacerdoti proprio, hoc eſt ſacerdoti qui poteſt abſoluere a peccato mortali: non quia excommunicatio minor habet annexum peccatum mortale, ſed quia eſt vinculum eccleſiaſticum, ac per hoc ſoluendum a miniſtro iuriſdictionis eccleſiaſticæ: quam non habet quilibet ſacerdos qui poteſt abſoluere ſolum a venialibus ea ratione quia pœnitens ſe illi ſubmittit in materia non neceſſaria in ſacramento pœnitentiæ: qualis materia eſt peccatum veniale, quod homo non tenetur confiteri. Ex hoc enim quod pœnitens ſola peccata venialia confitendo habet, obtinet vt poſſit ſe confitendo ſubijcere cui maluerit ſacerdoti: quia nulli tenetur de illis confiteri: Sed ex hoc non eſt priuilegiatus vt poſſit a quo ſacerdote voluerit abſolui a vinculo eccleſiaſticæ cenſuræ: quia totum oppoſitum concurrit hic quoniam teneatur de hac cenſura quærere abſolutionem & obtinere eam ante abſolutionem a quibuſcunque peccatis, & cuiuſque ſacramenti ſuſceptionem, & propterea oportet recurrere ad miniſtrum eccleſiæ habentem alias poteſtatem iuriſdictionis. Et poſſet diaconus imo ſimplex clericus habens iuriſdictionem abſoluere a minore excommunicatione multo magis quam poteſt abſoluere a maiore: quoniam vtriuſque abſolutio non ſpectat ad poteſtatem ordinis, ſeu iuriſdictionis.

PECCATVM FALSI MVLTIPLICITER committi poteſt.

FALSARIVS tam monetæ, menſurarum & ponderum, quam ſcripturarum ſeu literarum aut ſigillorum, peccat proculdubio mortaliter; quia interuenit ibi factum pernicioſum ex ſuo genere. Poſſet tamen propter imperfectionem actus ueniale tantum interuenire peccatum, uel ratione minimi nocumenti, vel quum loci gratia alieno nomine quis fingit literas. Contingit quoque ſine omni forte peccato fingere alieno nomine literas officioſe, dum utiliter agitur alterius negotium nec dubitatur quod gratum erit illi cuius nomine ſcribitur. Et in huiuſmodi priuatis literis alieno nomine fictis, ratihabitio a falſitate excuſat.

INFAMIAM PROPRIAE PERSONAE NEgligenter non impediens peccat in ſeipſum, & dicitur crudelis.

FAMAM propriam falſo ereptam negligere, tunc eſt peccatum, quum alijs hoc nocet ſeu nocere timetur; nam fama propter alios nobis neceſſaria eſt. Et in tali caſu dicit Auguſt. Qui confidens conſcientiæ, negligit famam, crudelis eſt; quia aliorum animas occidit, uel blaſphemantium uiam Dei audita bonorum infamia, uel imitantium malum quod factum putant, excuſando de ſuper reputatos bonos. Verum iuxta occurrentis neceſſitatis caſus & facultatem prouidendi iudicandum eſt in ſingularibus de peccato hoc. nam quãdoque melius prouidetur proximis cum hilari patientia tolerando infamias noſtras quam obſiſtendo; nec tunc negligit quis famam propriã, ſed optimũ curam hẽt eius offerẽdo illã Deo. Vñ niſi charitas proximi impellat, melius tolerat̃ infamia q̃ pro fama laboret.

VIOLATIO FESTORVM IN HONOREM Dei ſanctificatorum uitioſa eſt & punibilis.

FESTOS dies in honorem Dei ſanctificatos uiolare, peccatum eſt ſacrilegij; quia iniuria fit tempori ſacro quãtum

ad illud ad quod ſanctificatum eſt. Et quia ſanctificatum tempus feſtiuum eſt ad exteriorem cultum exhibendum deo & poſitiue vacando diuinis, & negatiue abſtinendo ab omni opere ſeruili, & quibuſdam alijs per eccleſiam adiunctis, extra de ferijs, idcirco peccatum violationis feſtorum trifariam committitur, vel omittendo diuina pro tunc præcepta, vt faciendo opus ſeruile, vel committendo aliqd prohibitorum fieri in feſto. Et quãtum ad primum, qa ſola Miſſa communiter eſt in præcepto, ideo ſine rationabili cauſa omittere Miſſam in feſto, peccatum mortale reputatur. Et hic eſto prudẽs, admittendo pro rationabili cauſa omne motiuum rationi humanæ conſentaneum etiam ſi non fuerit vrgens: quoniam deficiente, & ſubſiſtente ratione quæ illius conditionis perſonas libenter ad Miſſam euntes inducere videtur ad omiſſionem Miſſæ in tali caſu non incurritur peccatũ mortale: quãuis ſi minus ſufficiẽs eſt rõ, peccetur uenialiter. Et vniuerſaliter ſic eſt, quando quis bona fide putat ſe excuſari ab auditione Miſſæ, & ideo omittit illã. Et ſimile eſt ſi pręter intentionem ex aliqua negligentiola Miſſa omittitur. Et omnium rõ eſt: quia nõ formaliter agitur contra pceptum: nec vſq; adeo materialiter interuenit tranſgreſſio, ut redeat peccatũ in naturã ſuæ formæ. Verbi gratia: rõnabilis cauſa omittendi Miſſam, eſt occupari in ſeruitio infirmorum, cuſtodire ea quæ cuſtodia indigent, quando oportet alterum omittere. potius enim omittenda eſt Miſſa, quã ſeruitiũ infirmorũ, q̃ cuſtodia rerũ, Hinc .n. excuſantur puellæ non euntes ad Miſſam, qa ſic eſt conſuetum, & ſic iubent matres & mulieres per mẽſem luctus, & p purificationem poſt partum abſtinentes iuxta conſuetudinem patriæ a Miſſa: & ſic de ſimilibus. Ex hoc autem ꝙ ſolus exterior cultus cadit ſub hoc præcepto, non continetur ſub hoc præcepto contritio peccatorũ, nec vitatio aliorum peccatorum. Et propterea circunſtantia feſti diei non eſt circunſtantia neceſſaria aliorum peccatorum commiſſorum in feſto, niſi fiant in contemptum feſti. Minus autem ſufficiens ſed rationem ſapiẽs ratio eſt, matutinũ iter in feſto abſque vrgente neceſſitate aggredi, vt cum ſocijs quis eat tunc euntibus, putans enim propterea ſe excuſari, cõtra pręceptum non agit, quamuis male faciat.

Intelligitur aũt Miſſa in feſto præcepta Chriſti fidelibus,

ut

vt interſint ſacrificio Miſſæ. interſint autem corpore & mēte: hoc eſt animo vacandi Deo durāte Miſſa. Et propterea ſi quis corporaliter præſens ſit Miſſæ, ſed mētem aduertenter a Miſſa diuertat ad alia, non ſatisfacit præcepto Miſſę, quoniam ita ibi eſt ac ſi voluntarie ibi dormiret. paria nāque ſunt longe a Miſſa fieri per voluntarium ſomnum, & per voluntariam diuerſionem mentis ad alia. Vnde ſicut obligatus ad Horas canonicas, nō ſatisfacit ſi ex propoſito mētem ad alia diuertat ab officio: ita obligatus ad Miſſam, non ſatisfacit ſi a Miſſa mentē ad alia aduertenter diſtrahit notabiliter. modicū enim pro nihilo reputatur. Vtrum autem audiatur vel non, vtrum ſit Miſſa propria vel non, ſub præcepto non cadit. Et quāuis dum ſacerdos non auditur, aut nō intelligitur, vel ſecreta dicit, liceat aliquam ſpontaneam orationem dicere ad habendam mentem Deo vacantem tempore ſacrificij durante: nō tamē videtur vſquequaque tuum prima facie in Miſſa de præcepto dicere præceptas Horas canonicas: aut iniunctam pœnitētiam, ſeu orationē ex uoto debitā: quia duo diuini cultus debiti, debent ut duo exolui, & non confundi ſub vno tempore & una actione. Si tamen de facto oppoſitū quis fecerit, nō damno illum: quia licet forte male fecerit, ſatisfecit tamen præcepto vtrique quātū ad uitandum peccatum mortale omiſſionis vtriuſque, ex eo ꝙ idem tempus compatitur vtrūque ſimul perſolui: dū ſolo interiore actu, Miſſę poſſumus attendere, aut quia ſecreta dicuntur, aut quia nō auditur ſeu nō intelligitur ſacerdos. Dixi autem forte male fecerit: quia non oportet perſoluētem intra tempus Miſſæ præceptæ alias de præcepto quoque orationes, peccare: ſed tunc tantum quum impedimentum præſtatur debitæ attentioni ad Miſſam. Videmus enim abſque vllo ſcrupulo ſacerdotē ipſum qui celebrat, dum chorus cantat, dicere cum miniſtris Horam aliquam canonicam, ex eo ꝙ dixit totum quod chorus cantat: quaſi tempus illud ei vacet, licet in veritate ſit tempus Miſſæ. Et ſimiliter dum ſonant organa, poteſt ab omnibus fieri eadem ratione ſemper militante: quia ſcilicet non impeditur debita Miſſæ attentio, ſed vnus diuinis cultus alterum compatitur. Quo ad ſecundum uero, quia ſolum opus ſeruile ſeruilitate non myſtica ſed corporali (quod ſolum comprehendit exteriora opera ſeruis propria, ad quæ ſcilicet ſer-

uos deputatos habemus) intelligitur ad literam. ideo exercere in feſto opera ſeruilia, peccatum mortale eſt.

Quod ut clarius percipias, ſcito exteriora opera trifariam diſtingui. Quædam enim ſunt ex ſuo genere ſeruilia: & hæc ſunt propria ſeruis: ut opera mechanica, arare, fodere, ſuere &c. Quædã uero ſunt ex ſuo genere libera; ut artiũ liberalium exercitia: ut pulſare inſtrumẽta muſica, diſſerere, ſcribere &c. Quędam uero ſunt communia liberis & ſeruis; ut itinerari, curam ſui agere &c. Sola prima ſunt in feſto prohibita. Reliqua ſunt licita: & intantum licita, ut etiam ipſa opera ſeruilia quando tranſeunt in communia, fiant licita. Tranſeunt aũt in communia dupliciter, uel ratione neceſſitatis: quia. ſ. occurrit neceſſitas eorum ad ſalutem corporis mei uel proximi: ut ſunt opera pręparantium medicinalia, & ſeruitia infirmorum, & hmõi.

Vel ratione damni uitãdi: ut quia ſegetes ſunt in periculo, aut hoſtes timẽtur, oportet laborare: & ſimilia. quilibet enim ſiue ſeruus ſiue liber tenetur ſuę & proximi ſaluti conſulere, & damnum uitare.

Quo ad tertiũ, quum ab eccleſia quatuor inueniantur in feſto prohibita, quæ opera ſeruilia non ſunt (ſcilicet fieri primo mercatũ, ſecũdo placitũ, tertio iudicium ad mortẽ uel pęnam, quarto iuramẽtum niſi ꝓ pace uel alia neceſſitate; ut patet in c. omnes. extra de ferijs) ſecundum ac tertium intãtum inhibẽtur, ut nõ ſolum iudicialis ſtrepitus conquieſcat: niſi neceſſitas urgeat, aut pietas ſuadeat, ſed tam proceſſus habitus quam ſententia promulgata annulletur in cap. conqueſtus.

Vt aũt ſingula clarificentur cõfeſſoribus, aduertẽdũ eſt mercati nomine duo poſſe intelligi. Primo, nũdinas quæ ſemel aut bis in anno alicubi iuxta diuerſarum patriarum mores fiunt, ſeu quaſi nundinas, quæ uulgariter dicuntur mercata: quæ ſemel aut bis aut ẽt ter in hebdomada alicubi fiunt, dum ruſtici &c. ad forum deferunt oua, pullos, fructus, uinum &c. ad uendendum. Secundo actũ mercandi: hoc eſt emendi, & uendẽdi. Et ſiqdem nundinæ intelligãtur, ius hoc cõtraria cõſuetudine præualente, nullibi forte locum habet. Et quia Pręlati iam diu uiderunt & uidẽt, nec reprehendunt, pro abrogato haberi põt ubi ſic fit. Si uero quod uocatur mercatus intelligatur iuxta uulgare expreſſum, a cõſuetudine approbatur: & ubique quan

tum

tum memini uidiſſe, mercatus qui die feſto occurrit, in alterũ transfertur diem. Si autem actus mercandi intelligatur, & ſub actu mercandi oĩs actus uẽdendi, locãdi, conducendi, &c. tunc grano ſalis eget, quoniã conſuetudo populi Chriſtiani in multis oppoſitum habet. Panis enim, vinum, herbę, fructus, carnes, & reliqua hmõi ad minutum (hoc eſt pro vſu illius diei) paſſim emuntur & venduntur vbi inueniuntur, Nec eſt dubium licite fieri quodlibet horum & ſimilium, niſi epiſcopus aliquid horum prohibeat aut reprehẽdat, vel per totum diem feſtum vel vſque ad certam horam, puta veſperarum: quod laudabile eſt fieri, vbi obedientia ſperatur. Et hinc habes quid de tabernarijs, hoſpitibus, lanijs, piczicarolis, & ſimilibus iudicare debes: ſ. iuxta conſuetudinem non reprehenſam a Prælatis. Placiti nomine iudiciales lites intelliguntur. Quæ duobus ſunt tantum caſibus conceſſæ in feſto, vel vrgente neceſſitate, vel ſuadente pietate. Et hinc excuſantur iudices rurales ius dicentes ruſticis iuxta patriarum aliquarum conſuetudines. pietatis. n. cauſa hoc fit, ne pauperes perdant diurnum laborem neceſſarium eis ad victum. & eadem rõne cauſis miſerabilium perſonarum intendere licet. Vrget quandoque ad hoc neceſſitas: ut quia haberi poſtea non poteſt teſtis aut iudex &c. Iudicium ad mortem uel ad pœnam, niſi in flagrãti crimine repertus ſtatim puniendus ob neceſſitatem fit: qa timemur ne impediat iuſtitia ſi detinetur, vel qa latronum augmentum hoc exigit: vel quia temporis, puta belli conditio hoc requirit. Hoc. n. quod ꝓ reuerentia feſti inſtitutum, eſt non dẽt, contra rectę rõnis iudicium dilationem vetantis militare: quoniam ſpũs ſanctus eſt ſpũs ſapientiæ, intellectus, ſcientiæ & conſilij. Iuramentum demum in feſto prohibitum intelligo iudiciale: niſi pro pace aut neceſſitate, quæ rectæ rationi relinquitur iudicanda.

Sunt autem quinque circa hoc præceptum diligenter conſideranda, ne pręceps detur ſententia de peccato mortali.

Primum eſt commune huic & alijs præceptis, ut perſpiciatur ſi formaliter (hoc eſt ex intentione) commiſit uel omiſit quis ut feſtum violaret, ſeu non curans quod violet feſtũ; nam hoc eſt peccatum mortale ex ſuo genere, ſiue id quod committitur ſit opus ſeruile, ſiue ab eccleſia prohibitum. ſi uero nec intentio fuit violandi feſtum nec tam affectus fuit cõmiſſioni

aut omiſſioni ut nō curauerit implicite de uiolatione feſti (redi ret.n.tūc actus in naturam ſuę ſpeciei) non incurritur peccatū mortale: q̄a non proprie fit contra præceptum. Poteſt tamen grauius & minus graue & leuius in huiuſmodi interuenire ueniale peccatū iuxta exceſſus modum, conſideratis perſona, notitia, ratione & reliquis ſingularibus circunſtantijs. Et hinc excuſantur a peccato mortali infinitæ commiſſiones & omiſſiones, quaſi bona fide non credendo agere cōtra præceptū patratæ. Secundum quoque cōe, eſt modicū pro nihilo reputari: ita quod propter imperfectionem actus (hoc eſt uiolationis feſti) non requiratur uiolatio: ſicut propter imperfectionē nocumēti, lædere proximū in minimo, ueniale eſt: ut patet in furto, detractione, & contumelia. Et hinc excuſantur a mortali parum laborantes, uel ſuendo, tondendo, uel reparando aliquid &c. & ſimiliter ementes aut uendentes rem unam minimum tempus in hoc occupando: & ſimiliter qui modicum quid Miſſæ omittunt. Qui uero cōicato ſacerdote, a Miſſa recedunt non expectata benedictione, peccant abſque dubio, non tamen mortaliter: quia non omittitur pars notabiles. doctrina ſiquidem & ſacrificium Miſſæ iam completum eſt.

Tertium eſt, ꝙ ex cauſis ſex excuſantur opera in feſto illicita. Primo, ex diuino cultu. Hinc enim licita fiunt opera per ſe ordinata ad cultem diuinum, quæ ſcilicet ſunt partes diuini cultus: ut geſtare cruces & ſtatuas ſanctorum in proceſſionibus: & quę ſunt pręparatoria quaſi ſimultanea cum diuino cultu: & pulſare campanas. Et quæ debuerunt prius præparari, ſi tamen tunc ſuperſunt agenda: ut mundare & ornare tēplum, conficere hoſtias pro Miſſis: Hæc enim debent ante feſtum fieri. ſed ſi ex rationabili cauſa non potuerint fieri, poſſunt in feſto fieri. Dixi autem per ſe ordinata; quia opera ſeruilia quę accidentaliter ordinari poſſunt ad cultum diuinum (ut fodere terram, colore agros, ædificare domos, & huiuſmodi) non fiunt licita ex hoc quòd fiunt propter eccleſiam: ut conſuetudo Chriſtiani populi teſtatur, & ratio exigit; quoniam hæc quia impediunt diuinum cultum, prohibita ſunt. Quod ſi alicubi neceſſitas pauperculæ eccleſiæ hoc facit licitum de conſenſu epiſcopi, non damno; non tamen extendendum conſulas; quū ipſi eccleſiæ ſeruitores & ruſtici teneantur, nō minus quā

alij

alij ab operib. ſeruilib. in feſto abſtinere: & ſi ipſi tenētur ſeruare, quomodo alijs licet propter ipſas eccleſias non ſeruare?

Secundo, ex pietate. Et hinc licita ſunt in feſto iudicialia: ut decr. dicit pro miſerabilibus enim perſonis noluit eccleſia hęc prohibere. Vnde & tolerantur iudices in uillis ius ruſticis dicētes cauſa pietatis, quia alijs diebus non poſſunt ſine damno cōueniri: & ſimilia. De pietatis uero operibus, cum ſupradicta diſtinctione dicito opera per ſe pietatis ſemper eſſe licita: ut ſepelire mortuum, ſeruire infirmo, & huiuſmodi. Seruilia autem opera quæ accidentaliter poſſunt ad pietatem ordinari, nequaquam ex pietatis ratione fiunt in feſto licita, niſi neceſſitas exposcat: tum quia in iure non conceditur: ſicut onus iudiciale quod eſſet in feſto licitum, niſi eccleſia prohibuiſſet. quia non eſt ſeruile, tum quia opus religionis (quale eſt obſeruare feſtū) non eſt prætermittendum, occupando ſe in ſeruilibus propter pietatem ceſſante: neceſſitate. Et ideo ex hoc capite non dicas quā reficere potēs & uias, &c. licitū ſit in feſto propter pietatem. Et confirmatur: quia hæc non ſunt licita propter conſanguineos: ad quos una eademque pietas eſt. Noli tamen damnare hæc faciētes ſimplici corde, arbitrantes obſequium ſe præſtare Deo, quia aliunde illis ſubueniri poteſt, ſcilicet ex conſuetudine, uel autoritate maiorum, uel ex neceſſitate. Tertio, ex neceſſitate. Et hæc habet multos ramos. ſ. neceſſitatem proprij corporis, neceſſitatem corporis proximi, neceſſitatem uitandi imminentis damni tam in rebus proprijs quam proximorū, & demum neceſſitatem publicæ utilitatis. Ex his enim excuſantur in primis nō ſolum iudicialia (ut Decret. expreſſe docet dicēs, niſi neceſſitas urgeat) ſed ēt opera quæcūq; ad ſubueniendum infirmo opportuna, minutorū, aromatariorum, tōſorū, & breuiter oīum. Hinc quādoque & lanij tpe æſtiuo uel cōtinuorum feſtorum, & ſimiliter multores & piſtores ſuperueniente multitudine egentium pane, & ſimiles excuſantur. Hinc ſub haſta uendere in caſtellis autoritate publica, ne damnum incurrant dñi rerū, excuſantur: qa alijs diebus nō compatent emptores occupati agriculturę. Hinc bellare, foſſas, aggeres, propugnacula facere quandoq;, ſuccurere, ruinæ, tollere fruges ab illuuione, ab igne, ab incurſionibus, & ſimilia operari, ferrare equos in itinere, continuare muliones iter, excuſantur. Et ſimili-

ter artifices eorum quæ continuatã exigũt operã (ut decoctio laterũ, ſaponum, calcis, & ſimilia) poſſunt operas ſuas in feſtis continuare, Et ſimiliter qui ſunt adeo indigentes, vt niſi laborẽt in feſtis, nõ poſſunt ſe ſuoſque filios ſuſtentare, magna urgente neceſſitate ad laborãdum in feſto: & ideo excuſantur, audita tamẽ Miſſa, ſecreto laborando ob uitãdum ſcãdalum. Præcepta ſiquidem eccleſiæ, ſecundum id quod in pluribus inueniuntur, intelligenda ſunt ligare cõiter autem homines communibus eccleſiæ feſtis ſeruatis, prouidere ſibi ſuique poſſunt: ſed vbi aut tot ſunt multiplicata feſta, aut tanta vrget neceſſitas, vt non poſſit quis illa ſeruãdo ſibi ſuiſque prouidere, ceſſat legis vinculum: niſi q̃s dicat ꝙ tenetur ille mendicare: ꝙ eſt ſtultũ.

De violentia aũt coactis ad laborãdum in feſto, diſtinguendum eſt: quoniam ſi violẽtia infertur ideo ut iniuria fiat feſtis, non eſt parẽdum, ſed potius eſt moriẽdum: nam ſicut tenet̃ q̃s mori potius q̃ loco ſacro iniuriam facere, ita tenetur quoque mori potius q̃ tempori ſacro iniuriam inferre: utrunque enim ſacrilegij crimen eſt. Vnde Machabæi potius mori elegerũt q̃ carnes porcinas comedere: quia ad hoc cogebantur ut contra legem facerent: tunc enim vrget Chriſti comminatio: Qui meos ſermones erubuerit coram hominibus, &c. Si uero infertur violentia non propter feſti iniuriam, ſed propter exactionem operis, & niſi ſerui, famuli, ſubditi. aut quicunque ſic compulſi pareant, imminet eis damnum magnum in perſona vel rebus, tũc ex neceſſitate imminẽtis dãni vitandi, poſſunt audita (ſi poſſunt) Miſſa laborare. Neceſſitans demum publicæ vtilitatis rõnabiliter excuſat labores illos, qui niſi abſque diſcretione dierum fierent magnum reſpublica ſentiret incommodum. In quo gñe ſunt curſores, q̃ non ob priuatum dãnum ſibi aut alteri imminens uitandum, ſed quia ars ſua eſt, omni tempore illa exercent, ſemper parati. His enim aut oportet damnare, aut ex hoc ꝙ publica vtilitas huiuſmodi exigi artem, excuſare nõ ſolum a labore, ſed ẽt ab omiſſione Miſſæ, in quam frequẽter incurrore hos oportet. Er quoniam non damnantur aliæ licitę artes, quæ feſtorum violationem inducunt (vt nauigatiua, & quæcũque cõtinuum exercitium pluſquam ſex dierum inducunt) rationi conſentaneum eſt, vt ars curſorum, ſiue peditum, ſiue equitum, valde vtilis reipub. excuſet dãtes illi operam, & inde

viuentes: præcipue, quia non ſpectat ad eos quærere quanta & qualis eſt neceſſitas eundi, nec hoc eſt cõſuetum quærere. Vnde hos & ſimiles ex neceſſitate publica excuſat: ita quòd ex cõſuetudine ſcita & non reprehenſa a Prælatis excuſatio cõpleatur. Quarto, ex occurſu lucri tranſitorij. Indulſit enim eccleſia (vt patet in c. licet. de ferijs) vt alecia quæ quodam tpe tranſeunt, capere liceat in feſto . Et pari ratione non ſolum alios piſces tranſitorios, ſed quomodolibet repente occurrat trãſitorium aliquod lucrum, aggredi licitum eſt: tãquam huiuſmodi lucrũ ceſſans dãnum reputet. Sed memento moderaminis ſubiuncti ut. ſ. circumpoſitis eccleſijs & Chriſti pauperibus honeſta lucri portio detur. Quinto, ex hoc quod corporale opus eſt ſpiritalis actus exercitium. Et hinc ſcribere ad docendum, uel diſcendum, vel ad ſignificandum alteri (vt fit per literas) conſilium dare verbo ſcripto, & legere in ſcholis non ſolum Theologiã, ſed Philoſophiã, & quamcunque aliam licitã ſcientiam, & concilia ac electiones facere, ſtudere, & reliqua quæ mentis opera ita ſunt, ut non ad exteriorem perficiẽdam materiam ſint, vt artiũ mechanicarum exercitia materiam perficiunt, formãdo lignum, ferrum, lanã, linum, &c. proculdubio licita ſunt in feſto: qm̃ nihil horum eſt ſeruile opus, nec inter prohibita ab eccleſia cõputatur: imo ex hoc capite excuſari uidentur ij qui diebus feſtis picturis inſpiciendis uacant diſcendo retrahẽdo, nõ ut pingãt, ſed ut diſcant: & archimagiſtri qui deſignant in charta qũo aliqd ſit fabricandum ad inſtruendum aliquem de futuro opere. Hæc enim ſpiritalis potius eſt exercitatio, nõ operis mechanici, ſed doctrinæ & diſciplinæ. Sexto, ex conſuetudine Chriſtiani populi generali aut ſpeciali in aliqua patriȩ ſcita, & nõ ſolum tolerata, ſed nõ reprehenſa ab Epiſcopis ſeu Prælatis. Hinc enim coquorum, tabernariorum, hoſpitũ, naturarum in fluminibus, vendentium & emẽtium ad minutũ comeſtibilia. cõducẽtiũ equos aut operarios pro die craſtina, nũdinarũ, itinerumq; exercitia, & ſimilia conſueta excuſantur. Et merito: quia ſicut conſuetudo poteſt facere de licito opere illicitum quantum ad tp̃s; ita econtrario poteſt de alias illicito in feſto efficere licitum. Quartum eſt, ne fallaris, iudicare volẽs opus licitum uel illicitum in die feſto ex hoc quòd fit uel non ſit mercenarie; quoniam omne opus ꝙ licitum aut ex ſe aut ex

neceſſita-

neceſſitatis articulo aut conſuetudine & huiuſmodi in feſto eſt ſi venale eſt,poteſt mercenarie in feſto fieri,nec p hoc redditur ſeruile:ut in commentarijs ſuper ſecunda ſecundæ.q.cxxij.diffuſe declarauimus, ubi latius de feſtorum obſeruatione diſſerimus. Quintum eſt,quod licet cum abſtinenti a ſeruilibus, ſolius Miſſæ cultus ſufficiat in feſto ad euitandum mortale peccatum: tenentur tamen fidelis diem expendere in diuinis laudibus, ſaltem eundo ad prædicationem & ad ueſperas. Vnde qui feſtos dies poſt Miſſam uane conſumunt ludendo,iocando,otioſeque uagando,aut uenando,ſpectaculis intendendo,& huiuſmodi,licet ipſis operibus,utpote non ſeruilibus, mortale nō incurrant: ex omiſſione tamen diuini cultus ad quem feſta inſtituta ſunt,grauiter peccant : quia non reddunt quæ ſunt Dei Deo:& quia quantum in ſe eſt. ridiculo exponunt Chriſtiana feſta : iuxta illud, Viderunt eam hoſtes , & deriſerunt ſabbata eius.Et hoc præcipue tangi uiros graues & maiores & dominos cæteri nanque eos imitantur.

FESTA POPVLO CHRISTIANO INDICta quæ ſunt.

QVAE ſint feſta ab omni Chriſtiano populo ſeruanda,ex conſuetudine diſcerne. Nam certa q̃dem omnium dierum dominicorum,Natalis,Circuncisionis,Epiphaniæ,Reſurrectionis,cum duobus diebus ſequentibus,Aſcenſioniſque Domini,ac Pentecoſtes,cum duobus ſequentibus diebus, & corporis Chriſti , quatuor ſolennitatum beatæ Mariæ ſemper Virginis, Purificationis, Annuntiationis, Aſſumptionis , & Natiuitatis : natiuitatis Ioannis Baptiſtæ, duodecim Apoſtolorum quo ad feſta principalia, (quo dicimus propter feſta eorum ſecundaria : ut cathedra Petri , & ſimilia) martyrum duorum Stephani & Laurentij , & feſtiuitatis omnium Sanctorum,& inuentionis ſanctæ Crucis. De feſtis uero ſanctorum Angelorum , & præcipue in Septembris fine de Sancto Martino , Syluestro , ac Innocentibus , & ſimiliter de dedicatione eccleſiæ, & quibuſcunq; alijs poteſt conformare ſe quiſque conſuetudini patriæ. Quod ideo dixerim,quia non uidentur prædicta ubique ſeruari,quanuis præcepta dicantur.

CONSVETVDO IN FESTORVM OBSERuatione ſeruanda eſt.

CIRCA principium & finem feſtorum, patriæ conſuetudo ſeruetur; ita ut licet communiter feſtum celebretur de ueſpera in ueſperam; ſi tamen ars aliqua (puta ſutoia aut tonſoria) conſueuit a media nocte in mediam noctem celebrare ſeruari poteſt huiuſmodi conſuetudo; habetur enim pro approbata patriæ conſuetudine quantum ad illas artes quæ ſic conſueuerint abſque Prælatorum reprehenſione celebrare feſta.

FILIVS POTEST TRIPLICITEA IN parentes peccare.

FILII peccata particularia ſunt tria. Primum eſt, irreuerentia parentum; quæ ſi notabilis eſſet iniuriando, irridendo, aut operando, peccatum proculdubio mortale impietatis eſt. Secundum eſt, inobedientia quo ad illa in quibus filius ſubijcitur patri, ſubijcitur autem & quo ad domeſticam gubernationem, & morum inſtructionem; eſt enim patet ex naturæ iure gubernator & inſtructor filiorum & domus, & ideo inobedientiæ crimen filius incurreret paterna præcepta contemnẽs. Tertium eſt, omiſſio ſubuentionis, & hoc in caſu neceſſitatis; quoniam pater tenetur ſuſtentare filium, & non econtrario, niſi in caſu neceſſitatis; in quo filius peccat pluſquam mortaliter non ſubueniendo patri indigenti, iuxta uires prouidendo illi de neceſſarijs. Impietatis enim hæc omnia crimina ſunt; quia pietas parentibus cultum obſequiumque prebet, & ſunt contra primum præceptum ſecundæ tabulæ.

CONCVBITVS SOLVTI CVM SOLVTA ſemper eſt peccatum.

FORNICATIO (hoc eſt concubitus naturalis ſoluti cum ſoluta) peccatum mortale eſt; dicente Apoſtolo quòd excludit a regno Dei ad Galat. v.

FRAVS AN SEMPER IN PECCATVM inducat.

FRAVS peccatum ſonat, ſicut & mendacium; ſed mortale vel veniale iuxta materiam. Nam fraus ad damnum proximi tendens pernicioſa eſt, niſi circa minimum verſetur, Si uero iocoſa aut officioſa eſt, venialis eſt, quia non contra dilectionem Dei aut proximi militat. Excuſatur quoque fraus nociua a mortali, ſi præter intentionem accidit: ſed quum illam percipit, tenetur damnum reſarcire, & famæ ſuæ conſulere, ne ſcandalum ſit de eo tanquam doloſo.

ABLATIO REI CVIVSCVMQVE INVITO domino ſemper peccatum eſt.

FVRTVM (hoc eſt occulta acceptio alienæ rei inuito domino) peccatum eſt mortale ex ſuo genere: quia iuſtitiam violat contra charitatem proximi. Poteſt tamen eſſe veniale propter imperfectionem actus, vel ex parte primi motus, uel ex parte paruitatis rei: quia modicum pro nihilo reputatur. nõ enim reputatur quis lęſus in rebus ex parua re ablata.

Sunt aũt quatuor circa furti peccatum aduertenda. Primum eſt, de animo furandi, ne erres intelligendo ꝙ ſi quis ſurripit pomum, peccet mortaliter, ꝗa hñt animum illud pomum furãdi. Erro eſt iſte; quoniam animus furãdi importat animũ inferẽdi nocumẽtum proximo non vocatur aũt nocumentũ ſi eſt nocumẽtum ſecundum ꝗd, quale eſt nocumentum in re minima. Et propterea ꝑ animum furãdi, intellige ſolummodo animum ſurripiẽdi aliquid notabile. Et ideo ſi quis ſurripit aliꝗd minimum, hñs animum nõ ſurripiẽdi aliꝗd notabile, excuſaᷓ a furto mortali. Si aũt paruum ſurripit, ita ꝙ ſi poſſet, notabile ẽt aliꝗd acciperet, proculdubio animo furãdi accipit, & peccat ex furtiuo animo mortaliter. Et hinc hẽs vnde furta famulorũ famularumq; excuſes, quũ cõmeſtibilia domi ſurripiunt ut comedant: ſunt enim cõiter peccata venialia. Et ſignũ animi nõ furtiui eſt, quando non æſtimat quis accipere, quia modicum eſt, aut pro modico æſtimat quod accipit; Secundum eſt, de inuito domino: quoniam intelligitur reſpectu rei ad hoc ꝙ ſit

furtum. Poteſt ſiquidem dn̄s rei eſſe inuitus dupliciter. Vel quantum ad rem quæ ſurripitur: uel quātum ad ſolum modū accipiēdi; puta q̄a diſplicet ei ꝙ occulte accipiatur, & nō quòd res tollat: ut ſæpe contingit in furtis domeſticis inter patrem & filium. Non.n. committit furtum filius occulte ſurripiēs res patris uolentis filium res illas habere, ſed nolentis ꝙ occulte acciperet: qm̄ tunc proprie loquendo non inuito ſed non uidente domino accipit. Et hinc multas occultas acceptiones domeſticas excuſare potes; dum præ uerecundia aut reſpectu tollūtur res occulte non inuitis dominis quo ad rem. uenialia ſiquidem ſunt omnia hęc.

Tertium eſt, de re aliena. intelligitur nanque in propoſito res aliena non ſolum quantum ad dominium, quia. ſ. res eſt alterius, ſed etiam ſi tantummodo ſit alterius quantum ad cuſtodiam ſeu detentionem: ita quod ſi quis rem propriam quam alius tenet uel in pignus, uel in depoſitum, uel etiam quia furto illam ſubtraxit, furtiue accipit, furti crimen incurrit; quia rem alienam quantum ad cuſtodiam occulte accipit cuſtode inuito: debet enim iuris ordine ſeruato rem ſuam repetere, & non ſibiipſi ius dicere. Eſt autem aduertendum quod licet ita ſit regulariter: in caſu tamen quo quis non poteſt iuris uia rē ſuam recuperare, aut propter paupertatem, aut propter excellētiam detinentis, aut propter defectum iudicis uel probationum, aut propter ſcandalum &c. & abſque ſcandalo poteſt quis ſecrete rem ſuam recuperare, non creditur reus furti: quia tunc non proprie ius ſibiipſi dicit: ſed exequitur naturale ius circa rem ſuam, ex quo ius ciuile impeditum eſt ei. Tenetur tamen efficere ut qui detinebat, ſciat ſe non teneri ad reſtitutionem illius rei: ne ſi ad pœnitentiam conuerſus fuerit, damnum incurrat ipſe aut eius hęres iterum reſtituendo.

Quartū eſt, ꝙ inter aliena computantur inuenta: tenetur.n. inuentor non ſibi ſed domino reddendam accipere rem inuentam, ſi bona conſcientia accipere uult illam, alioquin furtum committit. Et ſi quidem dn̄s ſcitur, aut diligentia præmiſſa inuenit, reddatur illi. Si autem dn̄s nō inuenitur (quia forte uiatori cecidit) debet illi reddi in bonis ſpiritualibus, ex quo non poteſt in temporalibus reddi. At ſi inuenta domino carent ſunt inuentoris; ſicut quęcūque in nullius bonis ſunt, occupan

tis

tis ſunt. De theſauris tamen vbi ius ciuile diſponens in obſeruantia eſt, ſeruandum eſt: Naufragorum vero bona iuxta leges quorundam littorum confiſcata ex hoc ipſo quod ex naufragio ſunt, neſcio quia iuſtitia occupentur, niſi illa qua afflictio additur afflictio. Vnde non leges, ſed legum corruptiones ac tyrannides ſunt. Nec excuſantur ſeruantes illas: imo (vt patet extra de rapto. c. ex communicationi.) niſi ablata reſtituāt, excommunicationi ſe nouerint ſubiacere, qui Christianos naufragium patientes ſpoliant.

INANIS GLORIAE APPETITVS AN ſemper in peccatum inducat.

GLORIAE humanæ appetitus licet malus non ſit (nam ita licitum eſt cupere & quærere humanam gloriam, ſicut licitum eſt, cupere & quærere alia bona humana, ſcilicet pecunias, agros, & huiuſmodi eſt enim gloria vnum inter bona humana non parum) inanis tamen gloriæ appetitus peccatum eſt: quia a recta diſſonat ratione omne vanum. Eſt autem gloria vana non ſolum quando de falſis eſt, ſed etiam quando de tranſitorijs aut a tranſitorijs expetitur, quia non ſolum de falſis vana eſt gloriatio) vtpote de his quæ non ſunt) ſed etiam quum tranſitoria tanti fiunt vt de illis aut ab illis quæratur gloria, vanitas eſt. Sufficere debet homini a tranſitorijs gloria tranſitoria vt ſic, & non quaſi gloria abſolute: illa enim parui fit, ſi cognoſcitur, dum autem magni fit, quia ut gloria abſolute æſtimatur, uane appetitur: quia reuera magnum quid non eſt. Non eſt autem ſemper mortale peccatum: ſed ſolum quando amor gloriæ repugnat charitati, vel quantum ad illud de quo eſt gloria, vel quantum ad intentionem appetentis gloriam. Et primo modo ſolum peccat mortaliter, qui gloriatur de aliquo quod eſt peccatum mortale, quicquid ſit illud. Secundo vero modo, qui ponit ſuum finem vltimum in gloria humana, hoc eſt qui tantum aſſicitur gloriæ, vt illam præferat obſeruationi præceptorum: vt eſt ille qui ob amorem gloriæ conſequendæ, vel timorem gloriæ perdendæ incurrit aliquod peccatum mortale: vt Lucretia elegit adulterium ne infamaretur: cuius oppoſitum elegit Suſanna, præ-

ferens

ferens diuina præcepta gloriæ humanæ & vitę.

GVLA QVID DICATVR, ET AN SEMper ſit peccatum.

GVLAE peccatum conſiſtit non in hoc quod cibus delectabilis delectabiliter ſumitur, quoniam hoc nullum peccatum eſt, niſi quis ſit adeo inſipiens, ut putet omnem voluntariam delectationem ſenſibilem eſſe peccatum. Sed conſiſtit in hoc quod inordinate delectatio cibi appetitur aut habetur, puta quia plus aut prius, &c. quam deceat, delectatione cibi afficitur homo.

Et tunc ſolum eſt mortale quando delectationem cibi hēt. quis pro vltimo fine, iuxta illud: Quorum Deus vēter eſt. Hoc autem cognoſcitur ex hoc ꝙ homo ob delectationem in comedendo non currat tranſgredi præceptum Dei aut Eccleſiæ, vt ſi propter hoc furetur, aut contemnat ieiunare &c.

Frequenter autem eſt veniale, & quandoque valde graue. vt cum delectatio cibi allicitˀ ad comedendum uſque ad uomitũ, aut alia inconuenientia, & ſimiliter quum inducit ad alia peccata, puta ad nimium ſumptum, uel ad nocendum propriæ ſanitati, & ad quæcunque alia peccata, quæ ſecundum ſe ſunt iudicanda quanta ſint.

MVTATIO HABITVS DEBITI ET CONuenientis uitioſa eſt, niſi cauſa rationabilis interueniat.

HABITVS debiti omiſſio uel occultatio, niſi rationabilis cauſa excuſet, peccatum eſt: quia contra aut præter rectam eſt rationem. Quinque autem habitus differentias debitas in communi conuerſatione humana inuenimus.

Prima eſt, circa differētiã maris & fęminæ. Et cõſtat peccatũ eſſe marē in habitu fęmineo, aut ecõtrario cõuerſari. & in Deuter. c. xxij. ꝓhibetˀ vt abominabile Dño & in decretis diſt. xxx. anathema ſit mulier induēs veſtē uirilē. Verũ hæc intelligūtˀ, quãdo ꝓ ſuperſtitione aut luxuria fiunt. Vñ ſi in laruis aut comędijs hęc fiãt tranſire pñt. Sed in continua cõuerſatione non eſt permittēdum: qa contra bonos mores, & cuſtodiam caſti-

tatis communis eſt. Et niſi ab Epiſcopo moniti ſub pœna excõmunicationis deſiſtant, excommunicandi ſunt, & eijciendi de conuerſatione humana. Secunda eſt, circa differentiam clericorum & laicorum. De qua uide ſupra in uerbo clericus. Tertia eſt, circa differentiam religioſorum & aliorum. Et quantum ad religioſorum dimittentium habitum peccatum, uide infra in uerbo, religioſus. Quantum ad aliorum peccatum, qui religioſo habitu in laruis vtuntur diſtinguendum eſt an fiat laudabilis repreſentationis gratia; quia tunc non eſt peccatũ; aut in religionis uel religioſi ludibrium; & tunc ratione iniuriæ notabilis eſt peccatum mortale, aut ſola uanitate; & tunc uana tranſire poteſt ſi ſecundum ueritatem non irrogatur iniuria alicubi notabilis.

Quarta eſt circa differentiam Christianæ fidei ab alijs ſectis; puta Iudæis, Mauris &c. Nam ſi differentia certa diſtinctiua Chriſtianorum & aliorum eſt; ita ut quilibet utens tali habitu fateatur ſuam fidem; mortale eſſet peccatum Chriſtiano deferre habitum Iudæi, aut Mauri. Nec ſic erat tempore quo beatus Sebaſtianus ſub militari habitu degebat; ita quod ex eius exemplo non licet ex cauſa quacunque in caſu propoſito contrauenire, puta Chriſtianum deferre ſuper ueſtes characterem O, ex aliquo timore, ubi hoc eſt proprium ſignum Iudęorum; quoniam hoc nihil aliud eſt quam ex timore fateri ſe Iudæũ. Nec eſt ſimile de clerico qui ob timorem iter agit in habitu laicali; quoniam etiam explicite tunc negate ſe clericum, nõ niſi officioſum mendacium eſt.

Quinta eſt, circa differentias ſtatuum perſonarum, nobiliũ uel ignobilium &c. Et huius uiolatio ad immodeſtiã pertinet. De qua infra in ver. ornatus.

PECCATVM AN POSSIT IN HASTILVdio committi.

HASTILVDIVM (quo pro exercitatione bellica, aut pro ſolennitate feſtiuæ alicuius iucunditatis regiæ, armati equites duo contra ſe inuicem currunt cum lanceis) ex ſuo genere peccatum mortale non eſt; quia in eo non interuenit ut in pluribus mors, aut mutilatio, aut quodcunque notabi-

le

le perſonæ nocumentũ: huiuſmodi enim ludi ex hac ſola cauſa pernicioſi ſunt, ſcilicet ex nocumento perſonali. Et propterea ſi verũ eſt, quod ſupponimus (ſcilicet quòd vt in pluribus non accidat huiuſmodi nocumenti periculum) haſtiludium & quicunque alius ludus militaris habens talem conditionem, damnandus non eſt: quoniam actus humani ex eo quod vt in pluribus inuenitur, iudicantur. In cuius ſignum torneamentũ damnatur, quia ſępe inde mortes proueniunt: vt patet extra de torneamentis. cap. felicis.

PECCATVM INFIDELITATIS QVIBVS modis committatur.

HAERESIS crimen eſt infidelitatis, ex tribus conſtans, ſcilicet errore in ijs quæ ſunt Chriſtianæ fidei pertinaciter. Et aduerte primo diligenter, quòd tertia cõditio requiſita ad hæreſim (ſcilicet obſtinatio) non ſic requiritur, tanquam nõ ſit hæreticus, niſi qui ſit inflexibilis & immutabilis: ſed ſic exigitur ꝙ homo vult in ijs quę ſunt fidei ſic credere, non obſtãte ꝙ Eccleſia oppoſitum decreuerit quãtum ad manifeſta, aut decernere quantum ad ambigua. Verbi gratia quantũ ad manifeſta: ſi quis vult deliberate credere ꝙ Spirituſſanctus nõ procedit a patre & filio, aut ꝙ non erit reſurrectio mortuorũ, aut ꝙ mortuo corpore moritur etiam anima, nõ eget alia obſtinatione: quia iam eſt hæreticus ex hoc ꝙ non dubitat hæc eſſe contra fidem ſanctæ matris eccleſiæ, & tamen ipſe voluntate deliberata credit hæc eſt enim ſatis pertinax qui eligit non captiuare intellectũ ſuum ſacræ ſcripturæ ſanctæq; matri eccleſiæ. Quantum vero ad ambigua, ſiquis ignẽ inferni aut aquas quæ ſuper cœlos ſunt, credat eſſe vel nõ eſſe ſimiles iſtis igni & aquæ exiſtentibus apud nos, non propterea eſt hæreticus: quia neutra pars clarificata eſt a ſcriptura vel eccleſia. Sed ſi ſic adhæreat vni parti, vt etiam ſi ſancta mater eccleſia decerneret alteram eſſe neceſſaria affirmandam, ipſe nihilominus vellet deliberate credere ſuã partẽ, hęreticus eſſet propter hanc pertinacẽ animi præparationem adiunctã. Aduerte ſecundo, ꝙ licet hæreticus pure mentalis ſit vere & perfecte hæreticus, non eſt tamen excõicatus: ſed ad hoc quod ſit excõicatus, exigitur ali-

quis actus exterior: quia eccleſia non iudicat actum interiorem nudum ſecundum ſeipſum. Vnde talis poſſet abſolui a peccato libere. Sed ſi etiam ſibi ipſi dixit exteriori loquela, iam eſt excommunicatus in cæna domini &c.

HISTRIONATVS EXERCITIVM AN quando ſit peccatum.

HISTRIONVM peccatum non conſiſtit in exercitio hiſtrionatus: nam licite poteſt officium ſuum exercere, hoc eſt vacare vt geſtibus, verbis, nouis adinuentionibus delectationem alijs præbeat, ſeruatis debitis circunſtantijs. Sed præcipue conſiſtit in materia: vel inhoneſta, vtendo ſcilicet actibus aut verbis inhoneſtis. Vel diuina, ponendo res fidei aut eccleſiæ in iocum. Vel iniurioſa, deſpiciendo alios. Aut adulatoria &c. Peccant quoque ſecundum locum, tempus, negotia, & perſonas: dum horum aliquid non conſiderant aut parui faciunt. Peccant & tertio ex fine, nimis placere cupientes hominibus. Quando autem in huiuſmodi peccatum mortale interueniat, non facile dixerim: quia iocoſe hæc dicuntur & fiunt. Veruntamen in ijs quæ ex ſuo genere ſunt mortalia (vt iniuriæ diuinorum & hominum & ſimilia) niſi paruitas offenſæ excuſet, quia modicum pro nihilo reputatur, peccatum mortale incurritur: quia licet iocoſitas excuſet a tanto, non tamen a toto. Propter huiuſmodi autem annexa hiſtrionatus, ab Aug. tantopere damnatur hiſtriones & dantes eis: vt habes in decretis. diſtin. lxxxvj. cap. donare, & qui venatoribus, el primo.

PECCATVM HOMICIDII DVPLICITER poteſt incurri.

HOMICIDIVM (hoc eſt illicita hominis occaſio) peccatum mortale eſt, contra iuſtitiam & charitatem. Et quia occidere hominem dupliciter contingit (vel per ſe, hoc eſt intentione occidendi: vel per accidens, hoc eſt præter intentionem) ſi eſt ex intentione, eſt illicita ex triplici capite. Vel ex parte hominis occidendi, quia non meretur

mortem.

mortem. Et hinc ſemper occidere innocentem eſt illicitum: niſi per accidens iudex excuſetur in caſu in quo oportet ipſum ſecundum allegata & probata damnare innocẽtẽ ad mortem. Et ſimiliter per accidens excuſatur carnifex exequens, ſententiam iniuſtam, non continentem errorem manifeſtum. Et ſimiliter excuſantur milites ſubditi in bello occidente, ex obedientia ad bellum reputatum iuſtum, quamuis ſecundum ſecretam veritatem ſit iniuſtum, accedentes: iuxta illud Aug. contra Manichæos: Vir iuſtus ſi forte etiam ſub Rege & homine ſacrilego militet, recte poteſt illo iubente bellare, ſi quod ſibi iubetur, vel non eſſe contra Dei præceptum certum eſt: vel vtrum ſit, certum non eſt: ita ut fortaſſe reum faciat Regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem oſtendat ordo ſeruiendi. xxiij. q. j. quid culpatur. Vel ex parte occidentis: quia ſcilicet publicam autoritatem non habet ſupra illius occidendi vitam. Et hinc ſemper eſt mortale occidere ex intentione hominem abſque publica autoritate, nec vllam noui exceptionem. Hinc enim homicidijs rei ſunt non ſolum ex vindicta, rixa &c. occidentes, ſed etiam qui ſeipſos defendendo, alios occidunt: hoc eſt ideo ſe defendunt vt occidant, vel non ſunt defenſione contenti niſi occidant: quum ſolummodo in foro conſcientiæ liceat eis occidere per accidens, hoc eſt ideo occidere quia ſe defendunt, quia non poſſunt aliter ſe defendere niſi occidant. Iuxta hoc caput (ſcilicet ex parte occidentis) peccatum accidentaliter interuenit, ſi mala ſit occidentis intentio: vt quamuis iuſta ſit occiſio, occiſor tamen ex odio vindictæque liuore mandat aut eſſequitur. Hoc enim accidentale omnino eſt: quia ex mala intentione etiam opera miſericordiæ polluntur, & non ſolum hæc iuſtitiæ opera.

Vel ex parte modi occidendi: quia ſcilicet non ſeruato iuris ordine ſcriptum eſt enim Iuſte quod iuſtum eſt exequeris. Deuterono. xvj. Et hinc homicidij ſunt rei occidentes veneno vel alias ſecreto de mandato dominorum non citatos, non auditos, non damnatos, etiam ſi læſæ maieſtatis dicerentur rei. Nec excuſat autoritas principis, etiam ſi conſtaret principi, vt perſonæ priuatæ quod meretur quis mille mortes: quoniam ſcientia & poteſtas currunt pari paſſu: hoc

eſt quòd oportet poteſtatẽ publicã moueri a ſcientia publica, & ſecundum illã regulari. Nec hoc eſt de iure poſitiuo, vt poſſit princeps legibus ſolutus non ſeruare, ſed eſt iuris naturalis. exigit namq; natura actus publici (quales eſt iuſta occiſio hominis ex publica poteſtate) vt ſit ex publica voluntate, & publica ſcientia: alioquin nec cauſæ ſunt ſibijnuicem commenſuratæ (dum poteſtas eſt publica, & ſcientia eſt priuata) nec adhibentur cauſæ commenſuratę effectui, dum actio poteſtatis publicæ ponitur exire a ſcientia priuata. Sunt igitur homicidæ & princeps & conſulentes & exequentes occiſiones hominum indemnatorum ex publica ſcientia.

Nec excuſat (quã allegaret princeps) ratio ſcandali vitandi. aiunt enim perſuadere necem conantes, ꝙ illum mortẽ mereri conſtat clariſſime: ſed vt honor illius & familiæ, & dignitatis ſeruetur, & vt ſcandalũ vitetur, oportet ipſum ſine iudico occidere cum dexteritate, ſunt.n.diabolicæ artes ad excuſandas excuſationes in peccatis. Nec propterea dãnamus iudices qui repertos in flagranti crimine notorio (vt latrones in vijs & huiuſmodi) ſtatim ſuſpendi iubent. interuenit ſiquidẽ ibi notoriũ facti loco accuſatoris & teſtium, faciens publicam ſcientiam, & excitans publicam volũtatem & poteſtatem ad publicum iuſtitiæ actum. Et hinc videre potes nõ excuſari officiales & ſubdominos quibus a Regibus iubetur vt aliquẽ inauditũ ſine vllo crimine notorio capiant ac decapitent, ſi iuſſa perficiunt. Debẽt ſiquidem obedire quantum ad capturam & cuſtodiã (quia hoc ex rationabili cauſa poteſt Rex iubere) ſed nõ quo ad occidendũ: quia hoc non poteſt Rex abſq; ſcientia publica iubere ſcientia autem publica non eſt niſi tripliciter, ſcilicet uel ex ꝓpria confeſſione iudiciali, uel ex probatione iudiciali, vel ex notorio facto. Vnde vbi nullus interuenit actus iudicialis, nullumq; extat notorium crimen, non eſt exequendum principis mandatum ad necẽ proximi. Nec excuſat obedientia tanquam in dubijs, quia non eſt ſubditi diſcernere ſuperioris iudicium: quoniã hoc habet locum in iis in quibus princeps poteſt bene male iubere: non autem in ijs in quibus certum eſt eos eſſe homicidas, quale eſt mandatum propoſitum.

Hinc quoq; mortaliter peccãt iudices, qui non ſeruato iuris ordine damnãt ad mortem aliquos ẽt ſi morte ſunt digni: ſi tñ

aliquid

aliquid de ſubſtantialibus omittitur, puta ſufficiētia teſtiū: eſt enim tūc iudex ipſe homicidij reus: quoniā occidit hominem non ut ius ſeruans & dicens. Ex his demum clare habes ꝙ occidere ſeipſum, ſemper eſt illicitum: quoniā occiditur homo cōtra naturale in charitatem ſuiipſius, & contra iuſtitiā: quū nullus ſit ſuiipſius iudex nec propriæ uitæ Dominus, & quilibet ſit pars ciuitatis, & ſolus Deus ſit qui occidit & uiuere facit.

HOMINIS OCCISIO ACCIDENTALIS dupliciter conſiderari poteſt, ad hoc ut in peccatum occidentem inducat.

OCCISIO autē hominis per accidēs (hoc eſt præter intētionē) illicita ex duplici capite inuenit', uel ex immoderata actione, uel ex neglıgētia. Et ex primo quidē capite infiniti ſunt modi iuxta plurima immoderata opa ex quibus pōt occiſio hominis præter intētionem operātis euenire. Nā & immoderata ſui aut proximorū, aut rerum defenſio, illicitā reddit inuaſoris occiſionē: quę ſi moderata eſſet, nō ei ad peccatū imputaret' mors inuaſoris: nā nō ſolū ſeipſum, ſed proximū (vt Ambro. in primo de officijs teſtatur, & habentur. 23. q. 3. in c. fortitudo. & c. non inferenda.) tuendo licet occidere iniuriā irrogantē, & pari rōne tuendo libertatē membrorū ſuorum, ne ſcilicet turpiter patiatur, & ſimiliter integritatē, ne mutilet' aut vulneretur: & ſimiliter neceſſaria ad uitā & uirtutē, aut perdat res ſuas aut ſuorū. Quę ſi uis uide diffuſe in cōmētarijs noſtris ſuper ſecunda ſecundæ. q. 64. art. 7. ad ſecundū. Et notabis verba Ambroſij, quæ uniuerſaliter de iniuria loquūtur. Immoderata quoq; uenatio ſeu ſagittę emiſſio, æquitatio ſeu relaxatio equorum calcitrantium, aut animalium malignātium, & quorumcunq; lædere ualentium, culpabilem reddit mortem inde ſequentē. Immoderata demū medicina tāto magis homicidā medicum reddit, quanto minus eſt preter intentionē: quia non debet tentare medicinarū uim cum periculo uitæ alienæ: nec ubi certa notitia morbi deeſt, pōt exhibere periculoſam de uita medicinam: de cuius medicinæ uiribus non poteſt ſe excuſare qui profeſſionē facit medicinæ. Comprehēditur ſub hoc quoq; genere oppreſſio tenellorum paruulorū in lecto, ex hoc

Q 3 quòd

quòd tenẽtur ſimul ad dormiendũ: quũ hinc facile poſſit talis oppreſſio ſequi. Hoc aũt intellige cõiter: poſſet. n. in particulari caſu hoc licere, in quo ſcilicet ſecundũ ſenſatorum iudicium non exponitur infans oppreſſionis periculo. Propter frigus aũt non video licere: quia non ſunt faciẽda mala, ut euitetur aliud malum. ſed põt aliter prouideri: puta ponendo tabulã aliquam intermediã, ne poſſit infans opprimi, & huiuſmodi: & tanto plus quanto ætas illa patiens eſt frigoris. Ex ſecundo vero capite (ſcilicet ex negligentia) infiniti ſunt modi iuxta infinitos caſus in quibus huiuſmodi negligentia interuenire poteſt. Colligendo tamen ad genera, diſtinguitur negligentia eorum qui poſſunt & debent ex officio prouidere, a negligentia eorũ q̃ poſſunt, & debent ex articulo occurrẽtis neceſſitatis prouidere: nullus enim neglıgit, qui licet poſſit non tamẽ debet. Exigit enim negligentia tria: ſcilicet poſſe, debere, & non facere. Imputatur igitur homicidij peccatum dominis & officialibus, ſi ex eorum negligentia occiditur homo. Et hoc ſiue in caſu inuaſionis particularis occurrat: ſiue in caſu quo publicis uijs nõ prouidetur, ſiue in caſu quo ciuitas ſine iuſtitia aut quaſi ſine iuſtitia regitur, & quaſi cuilibet licet impune occidere, mutilare, ob fauores aut pecuniam aut ignauiam, &c. omniũ enim malorum hmõi rei ſunt, quia tenentur cuſtodire iuſtum publicum. Sub hoc quoq; genere comprehenditur negligentia medicorum, qui curiam ægri alicuius ſuſceperunt, quũ ob eorũ negligentiam in ſtudendo, uiſitando, &c. perit quoniã ex ſuſcepta cura tenentur. Imputatur deniq; homicidij crimẽ ijs qui poſſunt & ex articulo neceſſitatis occurrente tenentur occurrere, ſi non occurrunt. Primo, ſi nõ paſcit quis fame morientem, iuxta illud Ambr. Si non pauiſti, occidiſti. Secundo, ſi nõ ocrurrit ad tuendum proximum inuaſum, ſi poteſt cũ moderamine inculpatæ tutelæ: iuxta illud Ambr. Qui non repellit a proximo iniuriam ſi poteſt, tam eſt in uitio, q̃ ille qui facit. uterq; enim caſus eſt extremæ neceſſitatis. Tertio, ſi non reuelãdo, aut retrahendo, aut, &c. prouident ne aliquis ex ſibi noto tractatu aut propoſito, &c. interficiatur, q̃a tenentur adiuuare & eruere quantum in ſe eſt a morte proximos. Ad hæc enim tria videntur oẽs negligentiæ caſuum neceſſitantium ad occurrendum ne quis pereat, reduci. In primo enim mors naturalis,

turalis,in ſecūdo mors uiolenta manifeſte, in tertio mors uiolenta occulte imminēs cogit proximum ut occurrat ſi poteſt.

CIRCVNSTANTIAE QVINQVE IN CAnonicarum horarū celebrationis omiſſione cōſiderandę.

HORARVM canonicarū omiſſio exigit ad ſui diſcretionē peccati,ut tractentur quinque,ſcilicet qui quid, qualiter, quando, vbi. Et quantū ad primum (qui.ſ.teneantur ad horas canonicas) quamuis ex præcepto in iure contento ſoli presbyteri expreſſi inueniantur : communiter tamen tenetur, ꝙ quicunque in ſacro ordine conſtitutus abſque rationabili cauſa(quæ ſemper ſubintelligitur) omittit,peccat mortaliter. Et ſimiliter beneficiati,ſiue ſint in ſacris ſiue non, obligati dicuntur. In his tamen exceptio rationabilis videtur , vt ſcilicet excipiantur nihil percipientes de fructibus beneficij: ita tamē quòd ex parte ſua nō deſit percipere fructus: quia ceſſat ratio obligationis , tenetur enim beneficiatus ad officium diuinum, quia ſtipendium habet Eccleſiaſticum. Et ſecundum hoc beneficiatus non appellatur quis quantum ad uinculum diuini officij ſi non poteſt habere poſſeſſionem ac fructus beneficij, niſi fructus ei poſtmodum dandi ſint:quia tunc cōſtat beneficium ei fructificare, quāuis actualis perceptio fructuum pro tunc ſit impedita. Dicuntur & tertio obligati religioſi profeſſi. Et certe niſi conſuetudo illos obliget(de qua nihil ſcio) nō tenentur ex profeſſione: vt patet ex hoc quòd monachorū ordo contra regulares, clericos diſtinguitur, ex eo ꝙ iſti diuinis miniſterijs horarū canonicarū & miſſarum mācipati ſunt,illi ad contemplationē abſtrahēdo ad hmōi diuinis miniſterijs. Hinc.n. patet eſſe profeſſos monachos in Dei Eccleſia abſque horis canonicis. vide ſi vis ſanctū Tho.in vlt.q.ſecūda ſecundę.art.7.ad ſecundum & Hier.xvj.q.1.c.alia.& c.ſic uiue, & c.ſi clericatus. Vnde nec cōuerſi qui ad ſeruitia clericorū in religionibus recipiūtur,nec profeſſi in habitu clericali donec in ſacris ſint cōſtituti, tenētur ex iure aut ratione ad horas canonicas. Victus nāque religioſis debetur ex eo ꝙ totaliter Deo dicat in illa religionis obedientia ſunt,non minus q̃ debetur a temporalibus dominis & hoſpitalibus uictus illi qui eis per totam uitam in

miniſterium adſcripti ſunt. Et de profeſſis clericis, vt dixi, ſta conſuetudini. de conuerſis nō dubites, Tertia, nos vero & ſimiles longe ab hoc vinculo eſſe ſcito: quia modus tantum quidā viuendi eſt eorum vocata religioſitas.

Nec propterea de conuerſis, & tertianis fluctues, quia in eorum regula ſeu ſtatutis decernuntur illis quædam orationes pro horis canonicis; quoniam hinc fit quidem vt teneantur ad illas òrationes ſicut ad alia mandata regulæ, non autem vt teneantur ex Eccleſiæ præcepto ad horas canonicas. Hæc de primo.

HORAE CANONICAE SVNT IVXTA eccleſiæ propriæ ritum celebrandæ, & de iurę ſeptem ſunt.

QVO ad ſecundũ (ſcilicet quid dicere tenentur) ex iure q̄dem ſolum inueniuntur ſeptē horæ canonicæ pręceptę. Ex cōſuetudine autem quilibet debet iuxta ſuæ Eccleſię, ſeu religionis conſuetudinem id dicere ꝓ horis ꝙ ibi conſueui pro horis dici. Et idē reputatur iudiciũ de adiũctis, ſiue ſuffragijs, ſiue pſalmis, ſiue horis beatę virginis &c. Diſcernēdo tamen cōſuetudine habentē vim præcepti, a cōſuetudine ſimplici: ita ꝙ conſueta ſēm vim præcepti ſoluãtur vt præcepta, & cōſueta ut cōſueta: non eſt propterea reus mortalis peccati cōmutas qualitatē horarum: puta ſoluens de ſanctis quas deberet ſoluere de feria, & ſimiliter ſoluens iuxta ritum Romanæ Eccleſię, qui deberet ſoluere iuxta monachalem ritum: & ſimiliter commutans ordinem horarum, puta dicens ſextã prius, & poſtea tertiam. Et horum & ſimilium ratio eſt, quia ſubſtantia præcepti conſiſtit in hoc ꝙ canonicæ horæ dicantur, & non in qualitate aut ordine. Grauiter tamen peccant qui abſq; rationabili cauſa hmōi mutationes ad libitum faciunt. Hæc de ſecundo.

DIVINVM OFFICIVM DEVOTE ET ATtente & integre celebrandum eſt.

QVO ad tertium (ſcilicet qualiter horæ dicendæ ſunt) quamuis diuerſi diuerſa ſentire videantur; plenus tamen ſenſus

ſenſus textus. in c. dolentes. de celeb. Miſ. manifeſtat ſub præcepto cadere modum dicendi quoniam & verba hoc ſignificãt clare, dum dicitur: Diſtricte præcipientes in virtute obedientiæ, vt diuinum officium nocturnum pariter & diurnum quantũ eis Deus dederit, ſtudioſe celebrent pariter & deuotę. Et ratio textus confirmat: quia iam tunc erat officium diuinũ pręceptum, & in modo exoluendi illud errabatur: & conſtitutio illa corrigendum defectũ qui in modo exoluendi cõmittebat, facta eſt: vt ipſa de ipſa teſtatur. Non ergo ad iterandũ pręceptũ de dicendo officio diuino, ſed ad præcipiendũ modum dicendi nouum pręceptum factum eſt: vt. ſ. ſtudioſe & deuote quãtum Deus dederit exoluatur. Nec propterea quia Eccleſia non iudicat de actibus interioribus, ſtudioſitas & deuotio referuntur ad exteriora tantum: quoniam quidẽ eſt ad Eccleſiæ iudicium non ſpectare actus interiores ſecundum ſe, hoc eſt nudos: ſed non eſt verum Eccleſiæ iudicium ſubterfugere actus internos vt ſunt rationes actum exteriorum. Excõicat nanque Eccleſia eos qui odio vel amore inquirunt, aut mittunt inquirere hæreticos: vt patet c. multorum. de hæret. in cle. Sic autem eſt in ꝓpoſito, quod licet internam ſtudioſitatem & deuotionem nudam eccleſia non præcipit tamen utranque, internam vt rationem exterioris cultus. Nec propterea laqueus iniectus eſt animabus: quoniam facilimum eſt huic præcepto obedire. nã nihil aliud exigit, niſi ꝙ quis aĩo vacandi Deo horas inchoent, & in contrarium animus iſte non mutetur dum exolui diuinum officium. Mutari autem in contrarium eſt impoſſibile ex inaduertentia: quoniam non voluntarie an officio vagatur, qui inaduertenter vagatur. Et ideo ſi quis aduertit ſe cogitare hæc vel illa quæ debent eſſe extranea tunc a meditatione ſua, ſed non aduertit ꝙ ab officio diuino diſtrahit, quamuis voluntarie illa meditetur, non tamen voluntariæ animus ab officio diuino diſtrahitur: ac per hoc animus vacandi Deo a principio officij habitus non eſt mutatus in contrarium: quia nunquam iſte habuit animum recedendi a vacando Deo in illo officio: oportet enim receſſum humanum a termino a quo, fieri per ſe, hoc eſt ex intentione. Tanto autem facilius hoc monſtratur, quanto non vna ſe quatuor vijs põt quis officio diuino attendere. Vel quantum ad verba, ne. ſ. dicat vnũ uerbũ ꝓ alio,

nec

nec cōfundat aut colligat,verba,vt diſtricte ac reuerēter dicat. Vel quantū ad ſenſum verborū,vt percipias mēte, & applicet affectū ad id quod verbis ſignificat. vel quantū ad gratiā petitā: vt puta caſtitatem,humilitatē,fidem,ſpē,diuinam amicitiā, cęleſtem patriā,& alia huiuſmodi, quæ ſola (vt patet intuent) petuntur cōiter in diuino officio. Vel quantū ad ipſum Deū, ſeu Ieſum Chriſtū crucifixum &c.Et hæ oēs,ſecunda excepta, cōes ſunt doctis & indoctis, maribus & mulieribus: niſi ꝙ in prima ignorantes poſſunt materialiter errare, ſed nō refert ad propoſitū. ſat.n.eſt quod quis attendit ne erret.Et qa vna iſtarū attentionum ſufficit. ideo inexcuſabilis eſt quiſquis officiū diuinū dicit nō cū animo quantū ex ſe eſt vacādi Deo. Qui.n. cū hoc aīo inchoat,& non mutatur in contrariū(hoc eſt in voluntatē non attēdendi diuino officio) celebrat diuinū officium ex parte ſua ſtudioſe & deuote, expectans quantū Deus det in proſequendo tam attentionis,quæ ſpectat ad ſtudioſitatem applicatiuam intellectus: & ſenſus ad attendendū,quam cuiuſq; ſanctæ affectionis quę ſpectat ad deuotionem oblatiuam prōpte voluntatis ád ea quæ Dei ſunt. Sicut igitur cōtra Eccleſiæ præceptū agit. ex occultiſſimo interiori odio omittens inquirere,&c.ita contra Eccleſiæ, præceptū agit,ex occulto interiori propoſito in ſtudioſo,& indeuoto dicens officiū diuinum.

Qui vero ſaluo animo vacandi Deo inuoluntarie vagatur, non peccat. Qui vero negligenter ſe habet circa exequutionē attentionis & deuotionis uenialiter peccat. Nunquam enim interuenit tranſgreſſio præcepti, quandiu inmutatum manet primum propoſitum uacandi Deo, hæc de tertio.

TEMPVS QVALITER SIT IN HORARVM canonicarum celebratione conſiderandum.

QVo ad quartum de tempore, diſtinguendum eſt, quia priuatum dicendo officium tēpus éſt totus dies inchoāſ a veſpere præcedentis diei uſque ad mediā noctem ſequentis diei: ita tamē ut ſolas matutinas liceat in veſpere prę cedenti dicere. Graue tamē eſt peccatum ſine rationabili cauſa retardare multum horas: ut dicere primā hora nona vel veſperarum. Præuenire tamen ut quietus aut deuotius dicatur, con ſu-

conſulitur a iure in c.presbyter. ut ſcilicet mane dicantur horæ uſque ad ueſperas incluſiue. Tempus autem publicæ celebrationis horarũ,eſt iuxta laudabilẽ cuiuslibet eccleſiæ ac patriæ conſuetudinem.Et licet ſancitum ſit in iure, ut horis debitis in Eccleſijs cathedralibus & collegialibus horæ dicantur, nullum tamen ego cognoſco peccatũ mortale in huiuſmodi, etiã ſi quandoq; negligentia magna interueniat, dũmodo cõiter ſeruetur conſuetudo: quia in huiuſmodi circunſtantijs nõ puto incurri mortale peccatum ſine contemptu,quoniam non ſpectat ad ſubſtantialia materiæ præceptæ.Hæc de quarto.

DIVINVM OFFICIVM QVOCVNQVE in loco priuatim celebrari permittitur publíce autem ut iura iubent in eccleſia tantum.

QVó ad quintũ de loco, nullus eſt locus in quo nõ liceat priuate diuinum exoluere officium.Publice autem eccleſia celebrandum eſſe iura iubẽnt a deputatis ad illud: ita quòd deponendi a clerici conſortio ſunt qui caſtigati nolunt intereſſe,ut in Decretis diſt.92. c.vlt.decernitur.Vbi tñ contẽptus deeſt, & propter meam abſentiam nõ notabiliter læditur diuini cultus officij: & Prælati diſſimulant, parum de ijs quæ Dei ſunt curantes, nõ incurro mortale peccatum ex hoc quòd deſum horis Canonicis in eccleſia mea:quia contra pręceptũ iuris poſitiui proprie non venio, nec notabile damnum infero diuino cultui. Grauiter tamen pecco, ſi ſine rationabili cauſa me debitis horis ſubtraho;quia grauis eſt ratio diuinini debiti.

De totalitate aũt diuini officij nocturni pariter & diuini in eccleſijs cathedralibus & collegialibus tã ſingularibus quã regularibus,debita ſcđm iura, & minime ſoluta in tot huiuſmodi eccleſijs,dicẽdũ eſt ꝙ ubi tenuitas cenſus in cauſa eſt & fuit ſemper quãtũ eſt in memoria hominũ, excuſantur collegiales ſeruantes conſuetudinẽ:puta dicendo Miſſam maiorem, & veſperas in eccleſia,uel aliquã horã, prout ibi moris eſt antiqui: qm̃ derogatũ ibi videtur iuri cõi ex rationabili Prælatorũ tolerantia.ubi aũt ſufficientes habent prouentus, & extant tẽpla ac deputari ad huiuſmodi cultum percipiẽtes ſuas portiones, & parũ aut nihil exoluũt diuini cultus in ipſis eccleſijs ex introdu-

troductio abuſu, ipſi viderint ſi vinculo iuris derogatum eſt.

De illo autē qui in choro verſus ſui chori ſubmiſſe ſibi tantū dicit, alterius autē chori uerſus audiendo tantum exoluit, ratio dictat quod non ſatisfacit: quia cōmunis exolutio communicantiū eſt: iſte autem per ſe loquendo non cōicat alteri choro. Et ita alibi ſcripſimus. Si tamen intelligerem quod uiri timorati conſueuerunt ſic facere, dicerē quod conſuetudo bonorum optima eſt legum interpres: & charitas quæ omnia cōia reddit, efficit ut uerſus auditus ſit cōis omnibus audiētibus, tanto magis quanto maiores in choro non debent cantare, ſed meditari quæ ab inferioribus cantantur. Hæc de quinto.

PECCATVM HYPOCRISIS DVPLICIter incurritur.

HYPOCRISIS, (quo homo ſimulat perſonā iuſti uel iuſtioris) peccatum eſt: quia mendacij uim habet. Incurritur autem dupliciter. Vel formaliter, hoc eſt ex intentione: uel materialiter. Sed hypocriſis formaliter non eſt vna, ſed diuerſificatur iuxta diuerſa intentionis obiecta. Inueniuntur eñi in hypocriſis peccato duo mala, ſcilicet defectus bonitatis, & ſimulatio illius. Et propterea hypocriſis altera eſt quę intendit vtrunque malum: vt quum homo intendit eſſe malus & ſimulare ſe bonum. Et hæc eſt perfecta hypocriſis, excludens a regno cœlorum. Altera intendens unum malum tantum ſcilicet ſimulare ſe bonum: uel meliorem quam ſit: ut quum homo ſcit quidem non eſſe bonum, aut eſſe malum, non tamen hoc intendit aut contemnit, ſed ſolummodo intendit ſimulare ſe bonum ſeu meliorem quam ſit. Et hæc hypocriſis ſi nuda ſit, licet non ſit peccatum mortale, eſt tamen peccatum, quia mēdacij vim habet. Si vero hæc hypocriſis ſit veſtita aliquo alio malo fine, ex illo iudicanda eſt. Si enim finis ille ſit contra charitatem, eſt peccatum mortale.

Si aūt finis ille ſit uana gloria, non tamen ita ꝙ in ea ponatꝰ ultimus finis, peccatū eſt ueniale quidē, ſed duplicatū. Si autē finis ille ſit bonus (puta ad ædificationem aliorū) nihilominus peccatum eſt: quia non ſunt facienda mala vt eueniant bona.

Hypocriſis uero materialiter eſt quū homo facit opera naturaliter

turaliter ſignificantia interiorē bonitatē, aut meliorem bonitatē, & tamen intus non eſt: nec homo intendit per illa opera ſimulare illā interiorem diſpoſitionē bonam: vt quum quis quaſi eleemoſynaliter aut quaſi liberaliter dat alicui rem quaſi ex debito ei dare tenetur, non quod intendat ſimulare ſe liberalem aut eleemoſynarium, ſed vel occultare ſe debitorem, vel aliquid aliud. Et ſic de ſimilibus. Vnde ſcito, quod ille qui opera ad Dei ſeruitium naturaliter ordinata (vt ſunt ieiunium oratio, eleemoſyna) facit ex intentione non ſeruiendi Deo, ſed ob gloriam humanam &c. hypocriſis peccatum incurrit formaliter, implicite tamen: quia facit opus ſignificans intentionem ſeruiendi Deo quæ in ipſo non eſt, & intendit reputari eleemoſynarius, vel deuotus &c. Vnde conuincitur quod intendit ſimulare intentionem rectam quæ non eſt in eo, quantumcunq; explicite non intenderet ſimulare, ſed gloriam ex opere illo acquirere humanam: redit enim hypocriſis actus in naturam ſuæ formæ ex tot concurrentibus. Vnde Matth. vj. hypocritis hos appellat. Quum facies eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut faciunt hypocritæ.

PECCATVM IACTANTIAE SEX CIRCVNſtantijs quale ſit agnoſci poteſt.

IACTANTIA (qua quis verba plus, de ſe quā ſit aut apparet, eleuādo dicit) ſex habet capita, ex quibus diſcerni quātum peccatū ſit, poteſt. Primum eſt, mendaciū eſt enim ſpecies mendacij. Et hic diſcerne, ſi interuenit iactando mendaciū perniciosſum, aut officioſum, aut iocoſum. Secundum eſt, incluſa laus: non enim iactator pure narrat. ſed tanquam laudans narrat. Et ſimiliter hic diſcernere oportet, ſi laus eſt pernicioſa, officioſa, aut iocoſa. Tertium eſt, arrogantia, quando eſt illius iactantiæ efficiens cauſa. Et hic oportet diſcernere ſi eſt pernicioſa. Quartum eſt inanis gloria, propter quam quis ſe iactat. Et hic oportet attendere ſi ponitur in ea finis vltimus. Quintum eſt, lucrum propter quod quis quandoque ſe iactat. Et hic oportet inſpicere ſi eſt in damnum proximi. Sextum eſt vanitas ex qua multi ſe iactant. Et hoc conſtat eſſe veniale.

Tranſeo aūt hæc ſub breuitate, ne repetantur quæ de menda-

dacio,

dacio, arrogantia, & inani gloria in locis proprijs dicuntur. Laus quoque pernicioſa ſicut adulatio, & inanis gloria diſcernitur, ſi ſcilicet laudatur ſeu approbatur aliquid contra Deum, aut proximum: vt quodcunque peccatum mortale. Ex his enim habes, quod niſi pernicioſa ſit iactantia, ex intentione aut materia contra Deum aut proximum, venialis eſt, & frequens humani generis labes.

IDOLATRIAE CRIMEN PLVSQVAM mortale dicitur.

IDOLATRIAE (qua ſcilicet alteri quam Deo diuinus cultus exhibetur) peccatum eſt mortaliſſimum: quia quantum in ſe eſt, æquiparat creaturam creatori.

IEiunij eccleſiaſtici omiſſio multiplici eget conſideratione, vt ſane iudicetur. Et ad quatuor capita cuncta reduci poſſunt. Primum eſt, quid eſt de neceſſitate ieiunij. Secundum, qui ſunt dies ieiunij. Tertium, qui tenentur ad ieiunium. Quartum, quali vinculo adſtringamur ad ieiunium.

IEIVNII NECESSITAS TRIA INCLVdit neceſſaria.

QVO ad primum, de neceſſitate ieiunij, ſunt tria: ſcilicet qualitas ciborum hora competens, & vnica commeſtio. Exigit quippe omne Eccleſiæ ieiunium abſtinentiam ab eſu carnium. Sed inter quadrageſimam & alia ieiunia hoc intereſt quod quadrageſima requirit etiam abſtinentiam ab ouis & lacticinijs, in alijs autem ieiunijs poteſt quiſque vti ouis, & lacticinijs ubi conſuetudo eſt: ubi autem non eſt conſuetudo, non licet. Quod ſi alicubi in quadrageſima conſuetum ſit vti butyro, excuſantur: ex quo tanto tempore Prælati ſciunt & non reprehendunt. Horam conuenientem ad comedendum intantum exigit ieiunium, vt ab hora nomen acceperit: ut patet ex eo quod dicimur ieiunare vel vſque ad nonam, uel ueſperam, quaſi tota vis ieiunij conſiſtat in protogatione mediæ vſque ad horam tardiorem. Et vere ſic eſſe teſtatur eccleſiaſtica obſeruatio, Propter quod quanto plus tarda hora

hora comeditur, melius ieiunatur: non enim præcipit eccleſia manducari hora nona: ſed negatiuamq́; ſcilicet non manducari ante. Et hora quidem conueniens antequam non eſt comedendum, eſt meridies groſſa æſtimatione. Sed vbi communiter non ſeruatur a ieiunantibus, poteſt quis comedere illa hora qua communiter ieiunantes ibi comedunt. Et hoc ideo dico: quia paulatim detractum multum videtur horæ: nam trecenti anni adhuc non ſunt ex quo hora prandij in ieiunio erat hora tertia poſt meridiem: vt patet in diui Thom. ſcriptis. Nunc autem religioſi etiam multum ante meridiem æſtiuo tempore in quadrageſima videntur comedere. An autem antequam comedat dixerit clericus nonam aut veſperam, ad officij magis quam ieiunij horam refert: ad neutrius tamen ſpectat neceſſitatem. Vnica demum comeſtio niſi ad ieiunium neceſſaria ſit, metitur Gregor. a quadrageſimali ieiunio, dies dominico ſubtrahens: quoniam inter dies dominicos tunc & alios tantum vna vel multiplici comeſtione abſtinentiam diſtinguere experimur. Et hoc teſtatur eccleſiaſtica obſeruatio.

Accidit tamen circa hoc quæſtio, tum de veſpertino ientaculo vocato collatione veſpertina, tum de diuidentibus prandium, tum de propinam ſeu credentiam facientibus dominis, tum de pluries bibentibus cum aliqua confectione, tum de comedentibus aliquid propter ſuperuenturam tarditatem prandij, tum de ſumentibus mane ientaculum, ſeu collationem ſerotinam, & prandium differentibus ad noctem: videntur enim omnes hi pluries comedere, & tamen non frangere ieiunium. Sed quædam horum facile patet non aduerſari vnicæ comeſtioni intentæ ab eccleſia. Interpretamur ſi quidem commeſtionem per ſe, hoc eſt ex intentione comedendi: ita quod ſolus ille vltra ordinariam comeſtionem manducat, qui ideo manducat vt manducet. In quorum numero non computari conſtat facientes credentiam, ſumentes aliquid ne potus noceat, & hoc modo ſumentes ientaculum ſerotinum, & pari ratione diuidentes prandium: puta quia præaccipiunt aliquid ſeruitores aut lectores menſe: vel quia ſurgunt e medio prandio ad aliquid occurens, & poſtea redeunt ad terminandum prandium. In his non eſt ex intentione niſi vnica comeſtio:

ſtio: quia per accidens diuiſio illa accidit, Præſumentes autem aliquid mane propter præuiſam longam occupationẽ retardatiua a prandio, ex eodem capite videtur excuſari. Sed quia hora non videtur admittere q; ad vnitatẽ prandij ſpectet q; mane ſumitur, ideo ex debilitate iſti excuſantur quando excuſantur, quia. ſ. ſi hoc non facerent, quaſi deficerent, & inepti eſſent ad id quod interim facere oportet. Sumere vero ientaculum ſerotinum ad ſuſtentationem naturæ, eſt proculdubio iterum comedere: quia directe manducare ad naturæ ſuſtentationẽ ordinatur, vnde apud religioſos manducatio vocatur refectio: & locus manducandi, refectorium: quia religioſi non debent vti cibo niſi ad reficiendum. Sumere autẽ dictum ſerotinum ientaculum ex conſuetudine, quia ſic conſuetum eſt, pie interpretandum eſt: vt. ſ. fiat ne potus noceat. Sumere autem ipſum vt conceſſum cõſuetudine ẽt ſine ſiti tolerabile videtur, quamuis vere ſecundam inducat comeſtionem paruulam: ſed quaſi pro nihilo habetur, conſuetudine ſuffragante. Verũ ſerotinũ ientaculum mane ſumere, & prandium in veſpertinum tẽpus differre, nulla video ratione licere: quia nec conſuetudo excuſat, nec ius concedit. Poſſet tamen perſona aliqua vel ſic complexionata, vel propter occupationes diurnas, &c. diſpenſari in hoc (ſicut & in alijs rationabilibus caſibus, vt dicetur) ab Epiſcopo. Nec ſumere in ientaculo ſerotino parum panis frangit ieiunium: quia ad hoc videtur ſerotinum ientaculum reductum, vt non referat quid quiſque ſumat, ſi modum non excedit, & recte ſibi quiſque conſulere videtur, quid illud ſumit quod ſuæ complexioni plus prodeſt, ex quo medicinæ cauſa conceditur. Hæc de primo.

IVRA DIES IEIVNIORVM STATVERunt & conſuetudo.

DIES ieiunij noti ſunt ex conſuetudine magis quam iure. Et propterea cõſtat & quadrageſimam, & quatuor tempora, & vigilias natiuitatis Domini, Pentecoſtes Aſſumptionis beatę Virginis & omnium ſanctorum & Apoſtolorum (niſi Ioannis Euangeliſtæ ac Philippi & Iacobi) natiuitatis Ioannis Baptiſtæ, ac beati Laurentij, & non plures communiter eſſe ieiu-

ſe ieiunio celebrandas; niſi alicubi antiqua conſuetudo aliter obtinuerit in aliquo dictorum dierum: quoniam conſuetudo derogare poteſt iuri, ſicut fecit ius præcepti in ieiunijs quatuor temporum paſchalium, & vigilia Pentecoſtes, quorum nullum ex iure apud diuum Thomam eſt in præcepto; quia eſt ieiunium exultationis. Hæc de ſecundo.

IEIVNIVM QVIBVS PERSONIS INEXcuſabiliter ſit obligatorium.

QVO AD tertium (qui ſcilicet tenētur ad ieiuniū) quum hoc ſit præceptum generale cōmune toti populo Chriſtiano, omnes tenentur quos rationabilis cauſa non excipit aut excuſat. Rationabilis autem cauſa in propoſito vocatur tam vera quam æſtimata quam autorizata: ita ꝙ non ſolum quæ vere ac euidenter eſt cauſa rationabilis, ut infirmitas, ſed etiam quæ a ieiunare debente creditur abſq; fraude quod ſit cauſa rationabilis (puta dolor aut debilitas talis ꝙ putat ſe quis excuſari a ieiunio) & rurſus cauſa dubia an ſit ſufficiens ad frangendum ieiunium, ſi autoritate Epiſcopi fulciatur, pro rationabili habenda eſt. Igitur ſub recte rationabili cauſa comprehendunt tria, ſcilicet impotentia, neceſſitas & pietas melioris boni.

Ex impotentia ſiquidē excuſantur pueri & adoleſcētes uſq; ad finē tertij ſeptennij, in quo cōmuniter finit ætas augmenti; quia egēt nutrimēto multiplicato propter augmētū. Excuſant ſenes: quia ſenectus morbus eſt incurabilis. Sed ætas qua incipit ſenectus nō eſt determinata: quia naturaliter aliqui trigeſimo anno ſeneſcunt, aliqui quadrageſimo alij quinquageſimo, put habent naturaliter longiores ætates Cōmuniter tamen q ſunt ſexaginta annorum, ſenes ſunt: quia ſcriptum eſt, Dies annorū noſtrorū ſeptuaginta anni. Vnde in hac ætate, niſi euidēter conſtat ex robuſtiore complexione poſſe abſq; læſione ieiunare, non tenētur ad ieiunia: quia ex quo de ætate conſtat, & de robore eſt ambiguum, non eſt expectandus caſus amplioris uirtutis: quę quum manifeſte deficere incipit, irreparabilis eſt.

Excuſantur infirmi & debiles manifeſte, aut iuſſu medicorum habentiū timorē Dei. mulieres pregnātes & lactātes, quia egent alimēto multiplici, ſicut illi qui creſcunt: ſcilicet pro ſe,

& pro fœtu ſeu pro ſe. Et hos quidem excuſat impotẽtia naturalis: illos autem qui hora prandij nõ poſſunt habere ſufficiẽtẽ refectionẽ, excuſat impotentia habendi panem, &c. Ex neceſſitate excuſatur quis quandocunque aliquid impediens ieiunium opotet facere; quod eſt neceſſarium ad ſalutem ſeu ſanitatem corporis uel animæ, uel ad ſtatum temporalem, uel ad uitandum damnum, uel ad acquirendum aliquid de raro contingentibus: ut ſi oportet aliquẽ quantum poteſt labora, cum quo non ſtat ieiunium (quia aliter nõ poteſt ſe ſuamq; familiã alere, ueſtire, dotare, tenere filium in ſtudio &c.) non tenetur minuere laborem ut ieiunet. Et hinc excuſantur non ſolum laborantes in agricultura, ſed in quacunq; arte, qui aut uix ſic, aut nec ſic acquirere poſſunt omnia neceſſaria, ſibi familięq; ſuæ, &c. ſi cum huiuſmodi exercitio non poſſunt ſimul ieiunare. Excuſantur quoque omnes ex neceſſitate cuiuſcunque debiti operis, ſi cum exequutione debiti operis non poteſt quis ieiunare: quia lex ieiunij ſicut non impedit neceſſaria opera, ita non impedit opera debita. Et hinc fit, ut quum longũ iter debitum, eſt impediens ieiunium abſoluat a ieiunio. Similiter ſi uir non poteſt ieiunando debitum vxori reddere, non tenetur ieiunare. Et ſimiliter ſi uxor non poteſt ſe gratam uiro ſeruare (puta quia propter ieiunium macilenta aut pallida diſpicitur a uiro (non tenetur ieiunare. Et uniuerſaliter non tenetur homo omittere opus aliquod ad quod tenetur. ob pręceptum ieiunij.

Ex pietate autem maioris boni excuſantur a ieiunio quicũque alicui maiori bono incũbunt, quod non poſſunt ieiunãdo efficere: quia ieiunium præcipitur ut promotiuum ad bonum, & non ut impeditiuum maioris boni. Et hinc excuſantur, qui pietatis ſeu miſericordiæ corporalis aut ſpiritualis operibus uacant, ſi cum his nõ poſſunt ieiunare: quoniam opera utriuſque miſericordiæ meliora ſunt quam ieiunij: iuxta illud Apoſtoli, Corporalis exercitatio ad modicum vtilis eſt: pietas autem ad oĩa ualet. Verum quia peregrinatio ſub genere eſt corporalis exercitationis pluſquã ieiuniũ (quia ieiunium eſt actus uirtutis. ſ. abſtinentiæ ſeu temperantiæ: peregrinatio uero nullius importat uirtutis actum, ſed a religione imperatiue aſſumitur in peregrinatione ad loca ſancta) non audeo excuſare a

ieiunio

ieiunio propter peregrinationem non neceſſariam ad loca ſancta, niſi in duobus caſibus. Primus eſt, ſi illius perſonæ peregrinatio ad locũ illum eſſet ualde utilis ad diuinũ honorẽ; puta quia eſt perſona autoritatis, ex cuius peregrinatione multũ augetˀ cõis deuotio, & ille non poteſt ſimul ieiunare & peregrinari. Secundus eſt, ſi feruor deuotionis ſic accendit ad peregrinandum, ut utilius animæ peregrinãtis ſit peregrinari ſine ieiunio, q̃ ieiunare ſine tali peregrinatione. Et utriuſque ratio eſt una: quia ieiunium non debet eſſe impeditiuũ maioris boni, in primo autem caſu impediret maius bonum cõmune: in ſecundo uero maius bonum proprium. Hæc de cauſa excuſante a ieiunio uere rationabili & ſufficiente. De rationabili autẽ cauſa æſtimatã ſufficiente ab ipſo debẽte ieiunare, uel a ſua dentibus illis quãuis in ueritate ſufficiens non fuerit: dicendum eſt ꝙ ſi abſque fraude aliqua credit quis ſe excuſari ob aliquẽ laborem, uel dolorem, uel occurrentiã, & propterea frangit ieiunium, ita ꝙ non frangeret illud niſi crederet ſe in caſu illo excuſari a peccato uiolati ieiunii, non eſt talis tranſgreſſor p̃cepti; quia nec per ſe agit contra præceptum (quia ex intentione non prætexit obedientiam nec abſtinentiam) nec per accidens ſeu materialiter ſic operatur ut redeas peccatum in naturam ſuæ formæ: quia nihil hic ponitur interuenire faciẽs hanc reductionẽ; quum nec ſcandalũ nec nocumentũ aut aliquid huiuſmodi ad miſceri ponatur. Et ex hoc capite ex hoc capite innumerabiles perſonæ timoratæ excuſantur ſæpiſſime trãſgreſſione præcepti de ieiunio dum uel ex multis reputatis ſm ipſos rationabilibus cauſis ſoluerunt ieiunium, aut collatione exceſſiuã putarunt ſibi licere aſq; ſolutione ieiunij propter debilitatẽ, aut propter ſomnũ habendum &c. omnium enim hmõi una, eſt q̃ diximus ratio excuſans. Et caue ne ſis imprudens, & nimis ſapiens in oculis tuis, dicendo ꝙ omnino iſti ſoluunt ieiuniũ &c. & ſis cauſa ꝙ iſti non ieiunent iuxta ſuum poſſet: nam ipſi ſic ut dictum eſt agendo, non agunt contra præceptũ eccleſiæ & forte quandoque nec uenialiter peccant: & ex tua ſapientia egent forte poſtmodum contra præceptum: ſicut ieiunãtes ter in hebdomada in quadrageſima, audientes a doctis ſtultis ꝙ qui unum diem non ſeruat, reus eſt totius quadrageſimæ, omittunt etiam illorum trium dietũ ieiunium, in damna-

tionem vtrorunq; , ſi enim cæcus cæcum duxerit ambo in foueam cadunt. Satisfacit.n.eccleſiæ præcepto,qui impotentē ſe putãs ad ieiuniū totius quadrageſimæ,alternis diebus ieiunat aut bis aut ſemel in hebdomada iuxta uires ſuas. Et ſimiliter qui ientaculo ſerótino eget pro ſuſtentatione naturæ, & cū illo pōt pertrāſire, non eſt propterea licenciatus ut cœnet: moralia enim pcepta moraliter ſunt interpretanda in exequutione, ut mos bonus intētus in exequutione; quantū fieri poteſt ſeruetur. De rationabili demum cauſa authorizata, ſciendum eſt ꝙ optimū refugiū dubitantibus ac timētibus eſt ſuperioris autoritas. Nam qui cauſam aliq̃ habet rationabilem quidē ſed iudicio ſuo non ſufficientē aut dubiam, exponat negotium ſuum fideliter ſuperiori, & illius arbitrium pōt ſequi. Superior autē debet non puro concilio, ſed autoritatē ſuam interponendo diſpēſare, ſi uidetur ſufficiens cauſa, aut cōmutare in aliquā eleemoſynam, uel orationem, ſeu aliquod aliud opus pium, ſi de ſufficientia cauſæ dubitat, aut cauſam minus ſufficientem abſolute cognoſcit, ſed ſupplendam per cōmutationē iudicat in tali caſu. Verbi gratia, perſona ſuis cōmoditatibus aſſueta, iter aggreſſura eſt, & difficilimū ſibi fore cognoſcit ieiuniū cū cōditionibus itineris, ſubmittit ſe ſuperiori: & uidetur ſuperiori expedire animæ illius in hoc caſu diſpenſationem: & propterea ſupplendo commutat in aliud opus pium, & præcipue eleemoſyne. Vocatur autem ſuperior in huiuſmodi caſibus Epiſcopus & ſi cauſa facilis eſt. aut Epiſcopus nō poteſt cōmode adiri, ꝓprius curatus, & apud religioſos ſui prælatus: quia pro his minimis nulla ratio ſuadet oportere paſſim Papam adire. Nec ſolum hæc poteſt epiſcopus, ſed etiam poteſt & debet transferre ieiunium occurens in magno feſto, in antecedentem diem: ut ieiunia Chriſtiani populi conſonent iuris diſpoſitioni: ut ſi uigilia Ioannis Baptiſtæ occurrerit in die corporis Chriſti, debet populus mandante epiſcopo ieiunare in uigilia corporis Chriſti, & in die corporis Chriſti ueſci carnibus ſicut in die dominico: & in hoc eodē debent religioſi conformari quantum ad ieiunij tranſlationem. Idem eſt autem iudicium ſi in feſto ſolenni patroni ciuitatis uigilia aliqua occurrerit.

Notanter autem loquor de ieiunio uigiliæ: quia eccleſia fugit uigilias fieri in feſtis: & propterea Ioannis Euangeliſtæ

uigiliam

uigiliam non facit in feſto ſancti Stephani. Non horret autem ieiunium quatuor temporum in feſti: ut patet de feſtis ſanctorum Thomæ & Matthæi Apoſtolorum, quæ ſepe in ieiunijs quatuor temporum celebrat. Hæc de tertio.

VINCVLVM AD IEIVNIVM ASTRINgens quale ſit.

QVO ad quartum (quale ſcilicet eſt uinculum quo tenemur ad eccleſiæ ieiunia) ex communi interpretatione uidetur uinculum præcepti obligantis mortale trangreſſores ex inobedientia uel contemptu: quia contra obedientiam directe ageretur: & hoc habetur pro certo, uel ſine rationabili cauſa uera aut æſtimata, uel authorizata, non habita generali aut ſpeciali gratia ſummi Pontificis: quia tunc ſcienter ageretur contra opus præceptum. Et hoc ego non audeo ex iure ſcripto aſſerere: quia nullibi ſcio ſcriptum eſſe præceptum obligans ad mortale non ieiunantem. quamuis inueniatur pręceptum, hoc eſt ſtatutum obligans: hoc eſt, inuenitur præceptum, ut diſtinguitur contra conſilium, & non præceptum antonomaſice, ꝙ ſolum obligat ad mortale: ut in uerbo præceptum habes infra & propterea quantum eſt ex iure ſcripto, nullum cognoſco interuenire mortale peccatum in fractione ieiunij Eccleſię, ſi deſit contemptus. Dixi autem generali gratia ſummi Pont. propter conſuetudinem refectorij ſeu tinelli in curia Romana: ex eo enim quod cum Pontificum tam diuturna ſcientia ſic ſeruatur, curiales qui tinello ſunt, contenti, non frangunt ieiunia: quamuis panem cum acetario ſeu ſalutatio comedant ueſperi, prout ibi dari conſueuit: ſed ieiunant more curiæ. Frangens autem ieiunium aliquo die, non toties quoties comedit, de nouo peccat, quia poſtquam illud fregit, non facit contra præceptum quod impoſſibile eſt amplius obſeruari. Et quia quolibet die poteſt quis ſeruare præceptum ieiunium illius diei: id eo nouo quotidie peccat peccato omiſſionis, qui quotidie omittit ieiunium quadrageſimæ &c. Hæc de quarto, & tota materia ieiunij: quam ſi amplius ſcrutari uis, uidere Potes commentaria noſtra ſuper quæſt. cxlvj. ſecundæ ſecundæ.

IGNORANTIA QVO CASV VERTANtur in peccatum.

IGNORANTIA tunc tantum peccatum eſt, quum quis poteſt & debet ſcire aliquid ſiue iuris, ſiue facti, & non facit quod in ſe eſt, vt ſciat illud. Tenetur quilibet ſcire communia & fidei & iuris quæ communiter a fidelibus Chriſtianis communiter inſtructis a parentibus & prædicatoribus & conuerſatione Chriſtiana ſciuntur: vt articuli fidei, decem præcepta, præcepta de confeſſione, communione, & ieiunijs eccleſiæ. Non quod teneantur ſcire verba ſymboli, aut numerare decem præcepta, aut ſcire diſcernere pręcepta: ſed quod nouerint fide, eſſe vnum Deum omnipotentem, & Ieſum Chriſtum filium, & ꝙ natus ex Maria virgine &c. ſimiliter ſciant quod ſolus Deus adorandus eſt, non eſſe periurandum, ſeruanda eſſe feſta, honorandos parentes &c. Hoc enim eſt noſſe & credere in actu exercito ea quæ quis tenetur ſcire. Et non conſiſtit in ſcire verba hæc vel illa quæcunq; ſint. Præter hæc aũt quilibet tenetur ſcire illa quæ debet ex ſuo officio aut gradu, aut voto &c. facere quum aliter non niſi a caſu recte ſe habere poſſit in occurentibus. Eſt autem ignorantia tunc tantum ſe cauſa peccati, quando ſi quis ſciuiſſet, peccatum illud non feciſſet. Nec excuſat a peccato niſi ſit inculpabilis. Minuit, tamen peccatum: quia minuit voluntarium: niſi ſit affectata: quia tunc auget voluntarium.

SVPERSTITIOSA IMAGINVM OBSERuatio damnabilis eſt.

IMAGINIBVS pure aſtronomicis vti ad effectus ſubiectos cœleſtibus corporibus, nullum peccatum eſſe videtur: quia vt res pure naturales habentur, nec debemus ſecreta naturæ præſertim cœleſtis influxus, noſtri ingenij viribus metiri, vt priſcis aſtrologis non deferamus. Dixi autem pure aſtronomicas, vt nulla ſuperſtitioſa obſeruatio ſit adiuncta, aut ſuffumigationum aut characterum: quoniam hæc conſtat non pertinere ac cœleſtes influxus ſed ad ſecretos intellectus, quorum ſocietas nobis eſt interdicta.

Sermo

SERMO INDISCRETVS IN PECCATVM inducere poteſt proferentem.

IMMVNDITIA in ſermone morali, generale peccatum eſt, quo immundus redditur operans illud. Vſurpatur tamen primo ſpecialiter ꝓ peccato inordinatæ ſeminationis humanę cuiuſcunque præternaturalis: ex hoc enim homo maxime immundus fit. Et ſic conſtat eſſe peccatum mortale: de quo pluries Apoſtolus loquitur, docens immundos excludi a regno Dei. Vſurpatur ſecundo pro peccato inordinatæ emiſſionis ſuperfluorum: vt cibi per vomitum, & ſimilium ex gula procedentium. Et ſic ponitur filia gulæ. Frequenterq; eſt peccatum veniale: vtpote nec contra Dei nec proximi dilectionem: turpe tamen, vtpote etiam corporalem immunditiam inferens.

CORPORALIS INDECENTIA RESPEctu ſtatum poteſt in peccatum quem inducere.

IMMVNDITIA corporalis ꝓ quanto humanū dedecet vsū peccatū eſt: quia rectæ diſſonat rationi. Eſt aūt in profanis venialis, Sed in ſacris ſi notabiliter offendit, peccatū eſt mortale, pro quanto ad diuinā irreuerentiam ſpectat: & tanto magis quanto a Canonico etiā iure ſub præcepto prohibetur huiuſmodi immunditia. extra de cuſtod. euchariſt. cap. relinqui. Vbi non ſolum ſacra vaſa, corporalia, & veſtimenta miniſtrorum, ſed oratoria ipſa præcipiuntur munda & nitida (hoc eſt abſq; macula) ſeruari. Aduertant hæc qui ſordidis vtuntur in Miſſarum ſacrificio, ita vt abominabile ſit tangere & videre.

LIBERTATIS ECCLESIASTICAE VIOlatio ſemper peccatum eſt.

IMMVNITATIS eccleſiaſticæ violatio mortale peccatum eſt formaliter loquendo: hoc eſt ex intentione facta, vt ſcilicet illam quis violet: quia iniuriam infert eccleſiæ in priuilegio eccleſiaſticæ libertatis, vel quo ad locum, vel quo ad perſonas, vel quo ad bona mobilia vel immobilia. Propter imperfectionē tn̄ actus inuenitur hic veniale peccatum ſicut in cęteris.

IMMVNITAS ECCLESIASTICA MVLTIS modis offenditur.

ET SCITO hic ſex. Primo, ꝙ eccleſiaſticam violare immunitatem non eſt aliqua vna peccati ſpecies, ſed eſt tãquam generale peccatum ad omnes ſacrilegij ſpecies. Violatur ſiquidem eccleſiaſtica libertas, iniuriam inferendo & perſonis, & locis, & rebus ſacris ita quod violare eccleſiaſticã immunitatẽ ſonat quẽdã generalem actũ vitij quod ſacrilegiũ vocamus. Secundo, ꝙ in hoc peccato eſt aliquid formale, & aliquid materiale. Habet.n. ſe vt forma, ex intentione agere contra libertatẽ eccleſiaſticam, materia aũt eſt illa res in qua eccleſia lęditur, aut dehonoratur. Verbi gratia: cum clericus iudicatur a laico, quum extrahitur ab eccleſia qui ſaluus in illa eſſe debet, quum bona eccleſiæ vſurpantur ab alijs, formale in omnibus eſt quòd tenditur contra id, in quo eccleſiaſtica perſona ſeu eccleſiaſticus locus, aut eccleſiaſtica res debet eſſe libera, materiale autem eſt exemptio clerici a laico, ſalus confugientis ad eccleſiam, quòd res ſeu bona eccleſiæ ſint eccleſiæ, & ſic de alijs. Tertio, quòd crimen hoc poteſt referri vel ad pœnas iuris, vel ad naturam ipſius peccati. Et ſi referatur ad pœnas iuris non eſt violator eccleſiæ libertatis qui agit contra priuilegium conceſſum alicui particulari eccleſiæ: puta, ſi agit contra libertatem conceſſam eccleſiæ Mediolanenſi aut ordini prædicatorum &c. ſed oportet quod agat contra libertatem cõem eccleſiæ. Et hoc non ſic intelligas, vt oporteat illam agere contra totam eccleſiam: ſed ꝙ quicunq; homo, aut quæcunq; res, aut quicunq; locus offendatur: oportet ꝙ offendatur in illa libertate non quam habet ex proprio, ſed quam habet ex priuilegio communi toti eccleſiæ, ad hoc vt incurrat pœnas iuris latas contra violatores. Sed ſi ad naturam criminis ſpectetur ita peccat mortaliter qui uiolat libertatem peculiariter cõceſſam alicui eccleſiæ, ſicut qui violat libertatem communiter conceſſam toti eccleſiæ, nam vtriuſq; peccatum, ſacrilegium eſt, violans perſonam, rem aut locum cultui diuino deputatum. Quarto, ꝙ huiuſmodi libertates ſeu immunitates eccleſiaſticæ quæ particulariter ſunt alicui conceſſæ, non ſubiacent ſcienciæ: nec confeſſor de his debet eſſe ſolicitus: quia ex ſpecialibus

priuile-

priuilegijs pendent, quæ debent promulgare illi quorum intereſt. Sed immunitates communes continentur in iure. Et locales quidem immunitates valde multæ ſunt: præcipuę tamen ſunt, ꝙ ſecularia placita (hoc eſt iudiciales proceſſus) & ſententiæ ſeculares, & maxime in cauſa ſanguinis, conclamationes, ſeditiones, impetus, publica parlamenta, vniuerſitatum conuocationes, negotiationes nundinarum & fori, non poſſunt in loco ſacro fieri: nec poſſunt ibidem reponi ſupellectilia, uel hoſpitari, niſi neceſſitate cogente. Nec poteſt illi violentia inferri, aut aliquis vel aliquid violenter aut furtiue inde abſtrahi, aut in confinibus frangi, exceptis caſibus a iure permiſſis, excipiuntur ſiquidem publici latrones (vt piratæ in mari, & ſimiles in terra) & nocturni populatores agrorum, & occidẽtes uel mutilantes in eccleſia ſub ſpe vt ab eccleſia ſaluentur. Et idem videtur etiam, ſi hoc uel quodcunque aliud enorme fiat in eccleſijs etiam ſine ſpe quòd ab eccleſia defendatur: quia fruſtra legis implorat auxilium, qui in legem committit. Perſonales autem immunitates manifeſtæ ſunt, quòd eccleſiaſticæ perſonæ ſunt exemptæ a iudicibus ſecularibus, ꝙ ſunt liberæ a manibus violentis ſuadente diabolo, & a pedagijs & angarijs. Reales autem immunitates ſunt, quòd eccleſiaſticæ perſonæ exemptæ ſunt a gabellis pro rebus ſuis vel eccleſiæ, quas non cauſa negotiationis deferunt: ꝙ eccleſiæ poſſeſſiones non poſſunt pro alienis debitis obligari, &c.

Quinto, ꝙ violare eccleſiaſticã quãcunq; immunitatem cõtingit dupliciter. Vel formaliter: hoc eſt ex intentione agendi cõtra eccleſiaſticã libertatẽ, ſeu contra talẽ eccleſiaſticã immunitatem. Et ſic proculdubio eſt peccatum mortale violare quãcunq; immunitatem eccleſiaſticã, ut dictum eſt: quia cõmittitur ſacrilegiũ, Vel materialiter: hoc eſt non animo faciendi cõtra iura eccleſiaſtica, ſed ex aliqua paſſione ſeu rõne. Et tunc oportet aduertere, ſi actus ille qui ſit, ſit talis aut fiat taliter ꝙ redeat in naturã ſuæ formæ: quia ſi ſic eſſet, licet nõ cõmitteretur ſacrilegiũ ex intẽtione, nihilominus incurreret ſacrilegiũ formaliter, & eſſet peccatũ mortale, ſicut cõtingit in cęteris uitijs materialiter cõmiſſis. Si aũt actus ille nõ rediret in naturã ſuæ formæ, eſſet peccatũ ueniale propter imperfectionẽ actus.

Diſcernendum eſt autem hoc in propoſito ex duobus. Primo, ex

mo, ex natura, quantitate, qualitate &c. iniuriæ ſeu damni illati. Secundo ex vinculo prohibitionis præcepti. Nam ſi opus ſit notabiliter iniurioſum aut nociuum, non euaditur ſacrilegium. Vnde qui in eccleſia fornicatur non animo iniuriandi immunitati eccleſiæ, ſed caſu quantum ad locum, non excuſatur a ſacrilegio: quia dum non curauit continere in illo loco ob reuerentiam loco debitam, redit actus tantæ irreuerentiæ in naturam ſacrilegij. Et ſimile eſt in alijs notabiliter iniurioſis aut nociuis. Similiter ſi opus eſt prohibitum ſub tali vinculo, vt appareat vinculum eſſe ligans ad mortale peccatum (vt eſt excommunicatio) non euaditur ſacrilegium: vt ſi quis exigat gabellas clericis: dum enim non curat exactor incurrere excommunicationem, vt ſuæ vel alienæ ſatisfaciat voluntati in exigendo a clerico, ſacrilegium incurrit, etiam ſi illud non intendat. Et per oppoſitum quando opus non eſt notabiliter nociuum ſeu iniurioſum, & arcto vinculo præcepti non ſubeſt, licet ſub immunitate eccleſiæ contineatur, ſi deſit contempus, non eſt mortale peccatum: quia nec formaliter (quia non ex intentione) nec materialiter ſacrilegium inuenitur redire, vt dictum eſt: ſed velut imperfectum quid in hoc genere relinquitur peccatum veniale. Et de horum numero ſunt comedere in eccleſia abſq; neceſſitate, confabulari, conſilia facere, hoſpitari, nautica ligna ibi ſeruare, & ſimilia. Ex quibus parua videtur irreuerentia haberi, in nullius iniuriam aut damnum. Vnde ad quæſtionem de venditione candelarum in eccleſia aut cœmeterio, dicitur ꝙ aliud eſt ibi manere vendentes ad vendendum, & aliud eſt ibi fieri ſolam venditionem. Primum eſſet abuſionis, nec ſcio a peccato excuſare: quum dominus eiecerit vendentes ea quæ opportuna erant ad ſacrificia: & non proprie de templo, quia templum proprie non introibant, ſed de atrio templi: quod templum appellatur ab Euangeliſta: exiſtens enim populus in atrijs templi dicebatur eſſe in templo. Secundum autem ſi auaritia deſit, & vt ſatisfaciat deuotioni populi fit, non vitupero, videns hoc a perſonis religioſis & doctis ſeruari. Nec propterea primum damno peccati mortalis ſed venialis, ſi in cœmeterio fiat (quod non eſt domus Dei, ſed fidelium defunctorum) ex quo Pontifices ſciunt nec reprehendunt, & non

pro

pro notabili habetur irreuerentia. Si autem in templo fieret, niſi imperfectio actus excuſare: quia licet Matthæi xxj. dominus eijciendo vendentes de templo, allegauerit iniuriam maximam, dicens: Vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Ioan. tamen ij. allegauit irreuerentiam negotiationis. dicens: Nolite facere domum patris mei, domum negotiationis. Et quia hoc dixit vendentibus minima, ſcilicet columbas (vt ibi patet) conſequens eſt ut declarauerit negotiationem omnem in templo iniurioſam eſſe Domini Dei, non ex poſitiuo ſed diuino iure. Nota tamen hic, quod imperfectio actus in propoſito non attenditur penes imperfectionem venditionis, ſed penes imperfectionem ſacrilegij, quo iniuria fit loco ſacro: ita quod perfectus actus eſt qui complete irreuerens eſt templo Dei. Et hic eſſet quum venditor vteretur templo Dei tanquam officina negotiatoria ſeu ad vendendum: puta ſi haberet in templo locum ad vendendum quaſi in officina. Et hoc inſinuant verba Domini, dicentis: Nolite facere domum patris mei domum negotiationis. non enim dixit. Nolite uendere aut negotiari: ſed, Nolite facere domum negotiationis. Significauit enim per hoc quod ita vendere vt fiat domus negotiationis, eſt ſacrilegium perfectum: vendere autem citra hoc quod fiat domus negotiationis, quum de genere prohibitorum ſit, imperfecti eſt ſacrilegij. Vnde ex hac imperfectione excuſantur a mortali tam pauperes qui deferunt vænales candelas per eccleſiam, quam ij. qui propter accidentem tunc pluuiam ſuas bancas cum candelis vænalibus trahunt intra templum, neutri ſi quidem faciunt domum Dei, domum negotiationis: ſed quaſi per accidens ibi vendunt.

Sexto, quod confundendo vocabula immunitatis & libertatis eccleſiaſticæ, hæc & ſimilia intelligenda ſunt. Sed quum ad diſcernendum cenſuras ſacrorum Canonum & caſus reſeruatos deuenitur, ſerua proprietatem nominum, & diſtingue inter eccleſiaſticam immunitatem & eccleſiaſticam libertatem. Et per immunitatem eccleſiaſticam, intellige emptionem loci ſacri: per libertatem vero eccleſiaſticam, intellige exemptionem perſonæ eccleſiaſticæ, non ſolum in ſua perſona, ſed in omnibus quibus per liberum arbitrium vtitur, &

quæ poſſidet: ita quod ſi quis iniuriam loco ſacro facit, non eſt reus violatæ libertatis, ſed immunitatis eccleſiaſticæ: nec incurrit cenſuras latas contra violatores eccleſiaſticæ libertatis. Qui autem iniuriatur perſonæ libertatem eius impediendo vt non vtatur ſuis, &c. violat eccleſiaſticam libertatem. Vnde Benedictus xj. in Extra. inter cunctas ponit diſtinctos caſus violationem libertatis, & violationem immunitatis eccleſiaſticæ.

IMPEDIMENTA matrimonijs, vide infra in verbo matrimonium.

IMPIVS IN PARENTES VEL ALIOS quoſcunque vitioſus eſt & peccator.

IMPIETAS (qua parentibus & patriæ, conſanguineis & conciuibus debitus cultus ſubtrahitur, aut iniuria irrogatur) peccatũ ex ſuo genere mortale ac valde graue eſt, contra primum præceptum ſecundæ tabulæ. Poteſt autem ſicut & ſimilia peccata dupliciter incurri, ſcilicet formaliter, vel materialiter. Appellatur autem & eſt impietas formaliter, qua ex intentione contra partem vel patriam, &c. omittitur vel committitur, ut quum quis inhonorat partem ut inhonoret, hoc eſt animo inhonorandi patrem aut nocet conſanguineo. offendit conciuem, vt offendat conciuem: detrahit patriæ beneuolo, vt detrahat patriæ beneuolo. Et hoc eſt proprie crimen impietatis, & eſt mortale ex ſuo genere: vtpote contra dilectionem debitam parentibus & patriæ. Contingit tamen peccatum hoc eſſe veniale propter imperfectionem actus: vel ex parte primi motus, ad omittendum vel committendum contra patrem aut patriam, vel ex parte materię: puta minimæ omiſſionis aut cõmiſſionis, tanquam pro nihilo computatæ.

Alio modo incurritur impietas materialiter: quando ſcilicet offenditur pater uel patria, aut conſanguineus, aut cõciuis, ſed non contemnendo beneficium ſeu vinculum ſanguinis & patriæ, ſed propter alias paſſiones, ut accidit. Et ſic impietas materialiter inuenitur in multis generibus peccatorum, quibus proximi offendi poſſunt. Et eſt circunſtantia illius peccati, quo conſanguineus aut conciuis offenditur, mortalis uel

ue-

uenialis iuxta naturam commiſſi uel omiſſi: ita ꝙ ſi commiſſum in conſanguineum eſt mortale, ipſa quoq; materialis impietas eſt mortalis. Spectat tamen hæc circunſtantia ad ſpeciẽ *illius* peccati quo offenditur ille qui eſt conſanguineus, &c. quia habet idẽ motiuũ. Et idẽ fac de hac circũſtantia iudicium, quod eſt de ingratitudine: quia eadem eſt utrobiq; ratio.

PECCATVM IMPVDICITIAE DIVERſis actibus committi poteſt.

IMPVDICITIA, qua homo actibus, tactibus, oſculis ſeu amplexibus uacat libidinoſe, hoc eſt delectationis ſenſibilis quæ ibi ſentitur cauſa (etiam ſi nullũ intẽdatur aliud opus) peccatũ eſt: quia hmõi delectatio ad generationẽ ordinata eſt ſicut & cæteri actus ueneri: & propterea niſi propter generationẽ fiant, peccatũ incurritur, ob priuationẽ proprij finis. Sed ſi horũ aliquid ſic fiat a non cõiugibus, peccatũ eſt mortale: dicente Apoſtolo ad Galat. v. ꝙ impudicitiam agentes regnum Dei non conſequentur. Et ratio eſt: quia huiuſmodi actus impudici eiuſdem ſunt moris, cuius eſſet coitus conſumatus inter illos: ita quod ſi fiant inter ſanguine iunctos, ſpectant ad inceſtum: ſi inter ſolutus, ad fornicationem: & ſic de alijs. Et propterea inter coniuges ueniale eſt: quia concubitus ipſe inter eos propter delectationem uenialis eſſet. Ratio autem quare ſunt eiuſdem moris cum actu conſumaro, eſt quia hæc ſic accepta (ſcilicet ut ſunt delectabilia ſecundum ſenſum tactus) ſunt ordinata naturaliter ad actum conſummatum, multo uicinius quã delectatio moroſa in ſola mente conſtens, quãto exterior tactus propinquior eſt conſummationi ueneteæ. Oſcula autem & amplexus quæ fiunt ex beneuolentiæ ſigno, licita ſunt: quæ autem ex leuitate iocoſa, uenialia ſunt. Et ſcito non eſſe ſimile iudicium de tactu & uiſu. Delectari enim in uſu pulchræ mulieris, nullum peccatum eſt, niſi otio ſe aut ad cõcupiſcendum uideatur. Et ratio diuerſitatis eſt: quia tractus ſuapte natura ordinatur ad concubitum, uiſus autem minime. Hinc enim fit, ut conſentire in delectationem ſenſibilem quæ eſt ſecundũ tactum, ſic cõſentire in delectationem ueneteã. Voluntarie autem delectari de perſona quacunq; pulchra uiſa, licet

cet non ſit venereum ſecundum genus ſuum, poteſt tamen & facile fieri venereum ex affectu videntis illecto, tentato &c.

DAEMONIS INVOCATIO MANIFESTA, quæ proprie incantatio dicitur, peccatum eſt grauiſſimum.

INCANTATIO omnis, peccatum eſt mortale ex ſuo genere: quia inuocatio eſt dæmonis manifeſta vel tacita ex aliqua ſuperſtitione adinuenta ad nonnullnm dæmonis cultum. Et propterea non excuſatur exercens incantationem quancunque a mortali peccato, niſi propter imperfectionem actus ex parte hominis, non per ſe (hoc eſt ex intentione) ſed per accidens dæmonem inuocantis: puta quia neſcit interuenire ibi dæmonum inuocationem, & bona fide credit ſe dare operam rei licitæ.

Sed bene nota hanc ignorantiam tacitæ inuocationis habere locum in perſonis idiotis, quandiu non ſunt moniti vt deſerant. Nam poſt monitionem non excuſantur amplius: quia ceſſat boua fides: & inde conuincuntur quod non per ignorantiam peccant, qui poſtquam ſciunt aut dubitant de inuocatione dæmonum, nihilominus faciunt. Et ſimiliter non excuſantur de præteritis ignorantes qui ſi ſciuiſſent, nihilominus feciſſent: quia ignorantia non fuit cauſa peccati.

Deprehenditur autem tacita inuocatio dæmonum ex multis, & ſpecialiter ex ſeptem.

Primo, ex adiuncta aliqua conditione vana aut neceſſaria: vt ſi ponatur virtus in verbis ſacris, dum tamen ſcripta ſint in pelle aut tali hora, & ſimilia quæ nec ad Dei cultum ſpectant, nec ad rectam rationem, Hæc enim uana diabolus appoſuit ut ſua ſacra.

Secundo, ex adiunctis rationabilibus ut naturalibus: ut ſi ad effectus naturales adhibeautur characteres ſignificatiui: referuntur enim huiuſmodi characteres ad dæmones intelligentes ipſos Tertio, ex adiunctis nominibus ignotis, uel abſolute, uel ad quid pertineant: hoc enim dæmonum eſt opus quaſi manifeſtnm. Quarto, ex excellentia affectus ſperari, quia ſcilicet excedit uirtutem naturalium agentium: ut noſſe

ſecreta

ſecreta cordium,ſanari ſtatim hominem aut equum, & huiuſmodi. Et hoc intellige quo ad medicinalia ſeu naturalia.
Quinto, ex vanitate effectus: puta quia quædam ſacra verba dicta mouent annulum ſuper filum: & ſimilia vana. Ex hoc enim ipſo quod vanus eſt effectus, conſtat quod non eſt virtus diuina, ſed diabolica, non aſſiſtens verbis ſacris, ſed aſſiſtens ſacrificio quod ſibi fit, honorando ipſum illis verbis, gaudet [illegible] verbis & rebus ſacris. Et ſciant lectores, quod volui non experiri ſed conuincere huiuſmodi diabolicam inſtitutionem ad effectus vanos propter vtilitatem fidelium. Accepto nanque filo & anulo, proteſtatus ſum quod verſum illum ſacrum Deo vero (cui a Pſalmiſta dirigitur) dicebam, & non tanquam inſtitutum ad mouendum annulum: & ſic dixi verſiculum illum, & annulus non eſt motus, vt hinc cognoſcant omnes, quod tunc diabolus mouet annulum quod verſus ille dicitur ei, vt ipſe inſtituit. Dicit autem ei tacita intentione quicunque dicit etiam iocando illum, vt habentem vim ad mouendum annulum. quia vim illam non habet niſi ex pacto olim inito cum dæmone ab aliquo. Et de ſimilibus idem fac iudicium.

Sexto ex falſis adiunctis: puta quod Chriſtus habuit febrem aut ſpaſmum neruorum,& huiuſmodi eſt enim diabolus pater mendacij: Deus autem non eget mendacijs noſtris. Et huic modo propinquos eſt ſeptimus, quando adiunguntur apocrypha ſeu incerta. Mirum eſt enim quod huiuſmodi incerta habeant a Deo virtutem, & certa non. Et rurſus quod ſanctis viris quibus Deus credidit ſecreta ſapientiæ ſuæ, & virtutem potentiæ ſuæ in miraculis & ſacramentis, & curam animarum, quibus promiſit notitiam omnis veritatis, ſecretas has ſacrórum virtutes negauerit, & vetulis ac perſonis qualibuſcunq; hæc communicauerit. Vnde huiuſmodi incerta ſunt ſaltem vt ſuſpecta canenda. Et ſi non vis falli, nulli in materia incantationum credas: quia impoſſibile videtur vt non interueniat aliqua ſuperſtitio ſaltem in modo dicendi: puta dicere Pater noſter ad aures equi hoc enim ſuperſtitioſum conſtat eſſe, & ſic de alijs.

Crimen

CRIMEN INCENDIARII VOLVNTARIE commiſſum mortale eſt, & ciuili pœna mulctandum.

INCENDIARIVS (hoc eſt malo animo comburens) manifeſtum damnum infert, & periculo reliqua exponit. Vnde a crimine maximo non excuſatur ſi ex intentione facit. Si vero præter intentionem ex negligentia, iuxta modum negligentiæ reus eſt apud Deum. Quod ſi abſque omni ipſius culpa contingat ab eo incendium proceſſiſſe, nullum peccatum eſt: ſicut abſque culpa tempore ſtatuto communiter incēduntur campi in fine Auguſti, vel &c. iuxta patriarum conſuetudines diuerſas. Sunt autem incendiarij excommunicandi. Et ſi denuntiati fuerint excommunicati, non poſſunt niſi ab Apoſtolica ſede abſolui: vt habetur ex tua de ſan. excom.

COITVS CARNALIS INTER CONSANguineo commiſſus damnabilis eſt, quia naturalem deſtruit honorem.

INCESTVS (quo inter conſanguineos ſeu affines carnalis fit cōmixtio abſque diſpenſatione matrimoniali) peccatum eſt mortale inter grauiora, propter naturalem reuerentiā, naturaleque fœdus violatum. Et ſicut ad inceſtus crimen ſpectat etiam ſine opere conſenſus in conſanguinea ſeu affinem: ita ad inceſtus ſpeciem ſpectant impudicitiæ & carnales commixtiones impuberum perſonatum, ſi conſanguinitate aut affinitate ſunt iunctæ: quoniam & ſunt huiuſmodi actus vt via ad conſummatum inceſtum, & multo propinquius quam cogitationes ad inceſtum ordinantur quantum in ſe eſt, conſummatum: licet ex impotentia ætatis non conſummetur.

IMPRVDENTIAE PECCATVM EX INconſideratione inductum negligentiæ poteſt attribui, & ideo damnabile eſt.

INCONSIDERATIO, agibilium humanorum quantum ad eas conditiones quas poteſt & debet homo talis conſiderare,

derare, peccatum eſt imprudentiæ, ſiue ſit uoluntaria ex inten tione, quia. ſ. noluit conſiderare; ſiue ex negligentia, quia non adhibuit ſuam diligẽtiam ad conſiderandum illa quæ cõſiderã da erant. Põt autem eſſe peccatum mortale, quando. ſ. eſt reſpe ctu eorum quæ ſunt de neceſſitate ſalutis faciẽda, dicenda, appetenda, cauenda &c. Veniale autem, quando reſpectu alioꝶ. Et hæc intellige de conſideratione conſummata: hoc eſt proce ... m actum male conſideratum, in quo eſt inconſiderato contrarie: uel non conſideratum, in quo eſt inconſideratio priuatiue.

Aduerte tamen, quod ſi contingat aliquem ex ſola incõſide ratione actuali facere opus aliquod ꝙ ſcit eſſe prohibitũ, & ſi tunc actualiter aduerteret ad quo ſcit, non faceret, excuſatur a mortali: ut ſi quis non conſiderans hodie eſſe feſtum, emit aut vendit: vel non cõſiderans eſſe diem ieiunij, comedit &c. aut non aduertẽs cõtractũ eſſe vſurariũ, facit illũ &c. Et ratio horũ & ſimiliũ eſt: quia non uidetur eſſe in poteſtate noſtra occurſus omnium quæ ſcimus in ijs quæ quaſi ſine diſcuſſione operamur. Et multo magis excuſatur ille, qui meditatus quantum bona fide credidit oportere, inuenit ſe poſt factum opus aut da tum conſilium conſiderationem omiſiſſe peccatum enim mor tale præter intentionem valde difficile, contra intentione uero impoſſibile eſt accidere: in propoſito autem & præter intentio nem manifeſte eſt, & contra intentionem videtur eſſe.

ACTVS INCONSTANTIAE VITIOSI ſunt & damnabiles.

INCONSTANTIA (qua homo a bono ac debito ꝓpoſito recedit non exequendo illud) peccatum eſt: quia a rectę rõnis ordine declinat. Eſt aũt mortale vel veniale peccatũ iuxta materiã ſubiectã: nam ſi incõſtãs omittit ea q̃ ſunt de neceſſita te ſalutis, peccat mortaliter; ſi uero alias debita, peccat venialiter. Et ſi incõſtãs ex inordinata aliqua paſsione amoris vel ran coris omittit propoſitũ prius bonũ aliquod ſupererogationis, peccat quoq; venialiter, qa inordinate deſiſtit a bono ꝓpoſito.

INCONTINENTIA (qua homo rectam habẽs intẽtionẽ vincitur a concupiſcenti delectabilium carnaliũ aut hono-

ris, aut iræ) peccatum manifeſte eſt perſonarum non omnino malorũ quæ habituatæ ſunt in malo luxuriæ, ambitionis, iræ & huiuſmodi: nec omnino bonarum, quæ hẽnt huiuſmodi paſſiones domitas ſed mediocrium, quæ hẽnt rectam intẽtionem circa caſtitatem, mãſuetudinẽ &c. & tamen uigent in eis paſſiones, vtpote non domitæ habitibus uirtutum: earũdem. n. perſonarum eſt continentia & incontinentia. Contingit autem dupliciter. Vel ita ꝙ paſſio huiuſmodi præueniat rõnem pugnantem recte ſentiendo, ita ꝙ antequam pugnet, cedit ut ſępe accidit cholericis propter velocitatem cholęræ, & melancholicis propter uementiam impetuoſi motus. Vel ita ꝙ ratione inde (hoc eſt ex parte ſuperiore) & paſſione hinc (hoc eſt ex parte inferiore) pugnantibus, tandem multiplicata & augumenta paſſio vincit. Vtroque aũt modo ſi ad cõſenſum deliberatum alicuius quod eſt peccatũ mortale (puta uindictam, fornicationẽ &c. homo trahitur, peccatũ eſt mortale huiuſmodi incontinentia aliter eſt peccatum ueniale. Et licet Ariſtotiles in mulieribus nolit continentiam & incontinentiam recognoſcere, qa quaſi pueri ſequuntur facile abſque pugna paſſiones: in mulieribus tamen Chriſtianis propter lumen fidei quo ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem, ac per hoc pugnat contra carnem, recognoſco continentiam, quum ſpiritus vincit, & incontinentiam quum ſpiritus vincitur.

PECCATVM INDIGNATIONIS MEMbrum eſt ſuperbiæ: quapropter damnabile & mortale dici debet.

INDIGNATIO (qua ex ira homo afficitur proximo tanq̃ indigno ſua affabilitate, cõuerſatione & huiuſmodi) peccatũ eſt pp inordinatam paſſionem: & cõiter veniale, procedens ex eo ꝙ indignum reputat ſe a tali nunc &c. pati ſeu tractari. Poteſt tñ eſſe ſine peccato, quando ſcilicet ex iuſto rationis iudicio procedit: iuxta illud Greg. Indignantur iuſti, ſed non dedignantes, hoc eſt non habentes affectũ inordinatum. Poteſt & eſſe peccatũ mortale, quãdo vſq; ad ſubtrahendum aliquid de neceſſitate ſalutis impẽdẽdum proximo procedere, aut uſque ad deliberatum contemptum aut odium proximi creſceret.

Contem-

CONTEMNENS AVDITVM VERBI DEI infidelis dicitur,& peccator mortalis.

INFIDELITAS Chriſtianæ fidei oppoſita,priuatiue ſum
pta (hoc eſt illius qui natus eſt hẽre fidem quia eſt homo,
non tñ hẽt) tũc tñ eſt peccatũ,quum negligit auditui fidei cre-
dere : iuxta verbum Domini. Si non veniſſem,& loquutus eis
non fuiſſem,peccatum non haberent infidelitatis. Contrarie
autem ſumpta peccatum ſemper eſt maximũ. Et diſtinguitur,
in tres generales ſpẽs.ſ. paganorum hoc eſt eorum ꝗ nullo pa
cto fidẽ ſuſceperũt Chriſtianã; Iudæorum,ꝗ profitentur in ue-
ritate noſtrã fidẽ in figura,& negant illam in ſeipſa iã clarã: &
hæreticorum, ꝗ ſunt baptizati, ſed pertinaciter errant in fide.

Et quamuis infinite ſint hæreſum ſpẽs, iuxta infinitas erro-
neas ſñias,quæ cõtra fidẽ poſſunt eſſe: de his tñ non oportet ſo
licitũ eſſe cõfeſſorem ꝗ̃tum ad peccati notitiam, ſed ſolũ quan
tũ requirit medicina adhibenda: ut non remaneat in aliquo er
rore,vt ſanus fiat totus, ut non facile redeat ad uomitum &c.
Incurritur autem infidelitatis peccatum tripliciter. Primo,ex
intentione: ut quum quis in his quæ ad fidei neceſſitatem ſpe-
ctare nouit,ab eccleſia diſſentit deliberate credẽdo oppoſitum.
Et tunc eſt peccatum mortale maximum. Et ſi Chriſtianus eſt,
vocatur peccatum hæreſis : & eſt excommunicatus ſi in inte-
riorem aliquem actum etiam coram ſeipſo ſolo exierit : & re-
ſeruatur abſolutio Papæ cum reliquis de cœna Domini. Secun
do,per primos ſeu imperfectos motus : vt quum quis obtenta-
tiones aut rationes auditas &c.quaſi vacillat in ijs quæ ſunt fi-
dei,non tamẽ ad deliberatum cõſenſum diſcernendi peruenit.
Et hoc eſt peccatũ infidelitatis quidem, ſed veniale,propter im
perfectionem actus. Et licet modo ſit grauius, & modo minus
graue iuxta modum negligentiæ: ſemper tamen eſt graue pro
pter genus arduum,& ideo ſtatim adhorrendum eſt,quum ad-
uertitur quicquid cõtra fidem occurrit dicendum, aut audien-
dum,aut cogitandum &c. Tertio, propter ignorantiam ex par
te materiæ: ut quia vel ſcit materiam ſpectare ad fidem,ſed ne
ſcit ſe errare in illa,vel neſcit materiam ſpectare ad fidẽ, quæ
tamen ad illam vere pertinet. & in vtroque caſu putans ſe re-
cte ſentire,nimis tenet, affirmat atq; aſſerit errorem quẽ non

uidet eſſe errorem, infidelitatis peccatũ materialiter incurrit; vt contingit ſancto Cypriano martyri; qui cum octoginta Epiſcopis (vt habes xxxij. diſtin. cap. præter hoc) appellauit baptiſma hæreticorum lauacrum diaboli; quos B. Aug. redarguit. Et quia in huiuſmodi materialiter tantum erratur in fide, & non formaliter (hoc eſt ex intentione: quia omnino intendunt tales ſtare in fide ſanctę matris eccleſiæ, imo pro illa pugnare, & intellectum in illius obſequium captiuare) no [illegible] mor tale peccatum. Sed tamẽ peccatur propter nimiam adhæſionẽ; quod in Cypriano excuſabilius fuit ex ſententia tot Epiſcoporum, & martirij tandem charitate omnino deletum.

Infidelium conuerſationem habere in humanis occupationibus quamuis peccatum non ſit abſolute, cauendum tamẽ eſt vt occaſio peccandi, & ſcandali puſillorum, ubi ſcandalũ timetur. De Iudæis autem in uerbo Iudæi, dicetur.

In ijs autem quæ ad infidelitatis cultũ ſpectant, nullo pacto communicandum eſt. Vnde nõ licet commodare aut donare aut vendere illis aliquid pro uſu ſuorum ſacrificiorum, & huiuſmodi; quoniã particeps eſſet quis criminis, utpote adiuuans illos ad exequendum infidelitatis ſuæ cultum.

INfidelitas vt eſt violatio promiſsionis, tractatur infra in uerbo, perfidia.

GRATIAS PRO ACCEPTIS BENEFICIIS non referens, aut referro contemnens, peccatum incurrit ingratitudinis.

INGRATITVDO (qua homo pro accepto beneficio gratias nõ refert opere pro loco & tpe, aut nõ agit lingua laudãdo &c. aut nõ hẽt aĩo, recordãdo, & recognoſcẽdo, & affectũ beneuolum habẽdo) peccatum ꝓculdubio eſt; qa cõtra rectam eſt rõnem. violatur. n. mortale debitum; nam ꝓ beneficio accepto debetur ſtatim gratus animus grataq; lingua, & gratum opus ꝓ loco & tpe. Et multo magis ac maius ingratitudinis peccatũ eſt, ſi aut aĩum malum rependat qs, aut vituperet, aut offendat illũ a quo bñficium accepit. Cõmittitur aũt ingratitudinis peccatũ dupliciter; ſ. formaliter, & ꝑ ſe, hoc eſt ex intentione; vt quum qs adeo ingratus eſt, vt vices non rependat, aut malas

vices

uices reddat beneficio ſeu benefactori ut ſic. Et hoc eſt propriè peccatum ingratitudinis, quod eſt ſpāle peccatum ab alijs diſtinctum: & hoc eſt eſſe ingratum ex interiori contemptu beneficij. Et eſt peccatum mortale ex ſuo genere: qm̃ cōtemptus beneficij eſt contemptus non tam effectus quam boni affectus benefactoris: & contrariatur directe dilectioni debitæ benefactori. Contingit tamē hoc eſſe veniale propter imperfectionē actus, & propter primum motum ad cōtemnendum, & propter beneficium minimum: qa minimum tanquam nihilum: ita q̨ inde fiat vt contemptus nō ſit perfecte contemptus propter imperfectionem materiæ: ſicut furtum rei minimæ non eſt perfecte furtum propter imperfectionem materiæ.

Materialiter aūt incurritur ingratitudinis peccatum, quando vel omittitur aliqd neceſſarium ad gratitudinem, vel cōmittitur aliquid offenſiuum benefactoris non eo animo ut ingratus ſit, ſed alia intētione. Et tūc ingratitudo non eſt ſpāle peccatum ſed circunſtantia peccati in benefactorē cōmiſſis. Et ſi quidem omittitur aliquid de neceſſitate ſalutis exhibendū benefactori, aut cōmittitur aliquid de neceſſitate ſalutis, cauendum ne fiat benefactorem, peccati mortalis rōne inducit circūſtantia illa. Si vero omittitur aliquid aliter debitū, aut committitur aliter uitādum, venialis eſt. Et quia in omni peccato includitur huiuſmodi circunſtantia materialis ingratitudinis ad Deum omnium datorem, nō oportet ſcrupulo quenquam moueri de huius confeſſione circūſtantiæ, ſed de illius cōtritione aſſidua ſolicitum eſſe. Verum quando offenſa notabilis in benefactorē aliquē commiſſa eſt, explicanda eſt, ſicut aliæ circūſtantiæ aggrauantes infinitæ, non tamen mutantes ſpeciem.

INHVMANVS DICITVR QVI SEIPSVM nimis contemnit, & peccare in hoc poteſt.

INHVMANITAS (qua homo hominem ſe eſſe quaſi oblitus, alienæ miſeriæ non ſe æſtimat participem) peccatū eſt durioris cordis: qui miſericordiæ virtutem tollit, qua humani nihil a nobis alienum putamus, & qua ſi vnum membrum Ieſu Chriſti patitur, reliquum compatitur: ſumus enim omnes vnum corpus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra, inquit Apoſtolus. Habet autem duas malas matres: quoniā ip-

ſa cordis duritia ex ſupbia naſcitur, qua quis ſe tāti tenet, quaſi ſit adeo celſus, ut ad ipſum mala vix pertingere poſſint. exterior uero omiſſio ſubuentionis, ex auaritia naſcitur. Vnde inhumanus a tribus eſt vulneribus curandus, ut diſcat quid eſt, miſericordiam uolo.

INIVSTITIA SEMPER EST PECCATVM mortale.

INIVSTITIA (qua quis iniuſtum facit in quacūque materia) peccatum eſt mortale ex ſuo genere: quia illatiua eſt nocumēti ꝙ charitati repugnat. Et hoc intellige qñ homo facit ꝑ ſe (hoc eſt ex intētione) aliquid iniuſtum, intendens rem, aut famam, aut honorē, aut mēbrum &c. tollere. Nam qñ per accidēs aliqs iniuſtum facit (puta qa nec intendit offendere in aliquo proximum, nec ſcit ꝑ ſe per actum ſuum lædere quemquam) nō eſt peccatum mortale: niſi magnitudo nocumēti illati, aut negligentia ſciendi, reducat actum in naturam iniuſtitiæ. Exemplum primi: ſiqs ex loquacitate mulierem cōiter habitam pro pudica, lędat notabiliter in eius fama. Exemplum ſecundi quantum ad ignorantiam facti: ſiqs iaciendo ſagittā interficiat hoīem ibi manentem: quia non fecit diligētiam ſuam an ibi poſſet homo lædi ſagittá. Quantum aūt ad ignorātiam iuris: ut ſi qs violenter eijciat propria autoritate hoīem iā olim poſſidētem agrum ſuum, quia putat licere ſibi rem ſuā ſibi uendicare. in hmōi redit actus in naturam iniuſtitię. Eſt aūt iniuſtitia peccatum veniale propter imperfectionem actus ex parte actus, ut primi motus: aut ex parte materiæ, vt in re minima.

PECCATVM INOBEDIENTIAE DVPLICITER incurritur.

INOBEDIENTIA (qua ſuo ſuperiori homo ſubditus nō obedit in illis in quib. illi ſubijcitur) dupliciter incurritur. Vel per ſe, hoc eſt ex intentione. Et hoc eſt ex ſuo genere peccatum mortale: qa iniuriam facit ſuperiori ſuo, contēnens illius ꝑceptū. Idē namq; eſt cōtemptus pręcepti, & nolle extra intētionē obedire pręcepto: quia qui ex intentione inobediendi tranſgreditur præceptum, vult non ſubijci per obedientiam præcepto:

pto: quod eſt nolle ſubdi precepto: quum nõ ad aliud ſubdatur homo præcepto niſi ad obediẽdum. Quia ergo paria ſunt contemptus precepti, & nolle ex intẽtione obedire precepto, cõſtat peccatum mortale eſſe non obedire ſubditum præcepto ſuperioris ut non obediat. Intellige autem præcepti nomine, omnem ſuperioris mandatum obligans ſubditum ad obediẽdum: ita ꝙ nõ exigitur ut ſit preceptum antonomaſice (hoc eſt obligãs ad peccatum mortale) ſed ſufficit ꝙ ſit præceptum, hoc eſt habẽs vim obligatiuam ſubditi ad obediendum, ut præceptum in moralibus diſtinguitur contra concilium. Et intellige ꝙ inobediẽtia formalis (hoc eſt ea intentione ut nõ obediat) ſufficit ad peccatum mortale inobedientię. Contingit tamen interuenire peccatũ veniale, propter imperfectionem actus vel primi motus, vel materiæ minimæ: ut ſæpe dictum eſt in ſimilibus.

Incurritur aũt inobediẽtia materialiter, quãdocũque non ex intẽtione inobediendi, ſed alia intentione cõtra precepta Dei vel ſuperiorũ homo facit. Et tunc inobedientia nõ eſt ſpãle peccatum: ſed concurrit gñaliter cum omni peccato, inquãtum in eo eſt inobedientia Dei: & ſimiliter inobediẽtia præceptorum iuris vel Prælati tanq̃ generale peccatum oĩum tranſgreſſionũ iuris vel mãdatorum a Prælato inuenitur: qñ ſubditus nõ ideo tranſgreditur ut non obediat. Et propterea de hmõi inobedientia materialiter, iudicãdum eſt ſecũdum grauitatem peccati cũ quo concurrit: nam ſi cõcurrit cum peccato alias mortali: eſt mortalis: & ſi cum peccato alias veniali, eſt venialis. Et hinc fit, ut ſi ſupioris p̃ceptum obligãs ad mortale ſubditus trãſgreditur nõ eo aĩo ut nõ obediat, ſed ex alia uoluntate, peccat mortaliter: qa materialis inobediẽtia cõcurrit cũ peccato alias mortali, hoc eſt ex vitalis p̃cepti conſtituto inter peccata mortalia.

MENS HVMANA DEBET AB INQVIETVdine vacare, ne ſolicitudine nimia labatur in peccatum rationem omittens.

INQVIETVDO mentis peccatum ſonat commune multis materijs: prout aliqui inquietam tenent mentem circa negotia ſęcularia ex auaritiæ affectu: alij circa ea quæ ſunt Veneris, alij circa ea q̃ ſunt gulæ, alij circa ea q̃ ſunt vindictę &c.

Vnde poteſt eſſe peccatum mortale, quando ex mortaliter malo animo eſt deliberate. Et poteſt eſſe veniale peccatum: vtpote vel ex malo habitu præcedente ueniens abſque deliberatione, vel circa venialiter malam materiam uerſata: vt contingit negotiatoribus lucroſis auaris abſque cuiuſquam damno.

PECCATVM INSENSIBILITATIS QVAliter committatur.

INSENSIBILITAS, rariſſimũ peccatũ eſt: quo quis ſine rationabili cauſa fugit delectationes ſenſibiles naturales. Et ſi inuenitur hoc peccatum, mortale eſt: ut ſi quis horreret in tantum delectationes ſenſibiles, vt neceſſaria ad cibandum ſe ipſum ſubtraheret, aut negaret debitum vxori, & breuiter neceſſaria prætermitteret. Aut ex lapidea natura cõſtaret homo talis: ita ꝙ forte nõ haberet tantum luminis & liberi dominij ſup ſuã malã cõplexionẽ ut mortaliter poſſet in hoc peccare.

INSIPIENTIA INQVANTVM OPPOSItum eſt ſapientiæ peccatum cauſat.

INSIPIENTIA pro quantum peccatum ſonat cõtrarium ſapientiæ, male affectæ mentis ad effectiue iudicãdum ſecũdum primam cauſam, crimen eſt: ſiue tollat a ſe Deum ut finẽ ſuorum operum, ſiue ut prouiſorem, ſiue totaliter: iuxta illum, Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Sed tũc uſque adeo excæcat ut infidelitatem inducat, qui enim primo operatur tãquàm qui putat non eſſe Deum, non multum diſtat ut putet ꝙ dicat in corde ſuo non eſſe Deum.

VIOLATIO INTERDICTI ECCLESIAſtici ſemper eſt prohibita.

INTERDICTI eccleſiaſtici violatio, peccatum videtur ſolummodò clericorum, quoniam ſolis clericis pœna indicitur. Nec etiam eſt clericorum qualitercunque, ſed pro quanto exercent aliquid certo ordini deputatum: ita ꝙ nec ipſi clerici violant interdictum, niſi faciẽdo aliquẽ actum ordinis. Ex pœnis autem irregularitatis & ſuſpenſionis ab officio & beneficio, & intelligibilitate & impoſtulabilitate, &c. quas clericus uiolãs interdictum incurrit; apparet peccatum eſſe mortale:

tanta.n.multiplicatio tam grauium pœnarum,graue dictũ ſup ponit. Nec quantum ad hæc refert, an ipſe clericus ſit interdictus;an hec faciat in loco interdicto. Intelliguntur aũt in propoſito appellatione clericorũ nõ ſolũ qui uere ſunt clerici, ſed ẽt moniales,quæ nullius ordinis ſunt capaces: ut patet in c.poſtulaſtis.de cleri.excom.&c.miniſtrante. Ita ꝙ ipſæ tunc uiolare intelliguntur interdictum,qñ officiarẽt eccleſiam ut prius, & breuiter ita facerẽt quæ clericis intelliguntur prohibita tanquam competẽtia ex ordine aliquo. Et quoniam imponitur eis multũ grauis pœnitentia(.ſ.ꝙ in arctiori debẽt retrudi monaſterio ad agẽdũ pœnitẽtiam)apparet ſimiliter peccatum mortale. Verum hmõi apparẽtia mortalis peccati, ſiue in clericis, ſiue in monialibus,non cogit fateri peccatum mortale:quia ſolæ pœnæ ſunt tẽporales,quas poteſt homo cum merito incurrere: vt patet in iudice qui incurrit irregularitatem iudicando iuſte hoiem ad mortem: omnes.n.hmõi pœnas aut maximas inter illas incurrit homo abſque peccato. Et propterea ſicut ex cõicatio minor poteſt incurri abſq; mortali peccato, & tamen priuat hoĩem a maximis myſterijs ſacris & neceſſarijs ſingulis hominibus(quia priuat a perceptione ſex ſacramentorum)ita interdictum ſicut & irregularitas & ſuſpenſio incurritur abſq; mortali peccato,quantum eſt ex parte pęnarum.aliunde ſiquidem põt eſſe mortale,ſ.ex parte contemptus aut præcepti adiũcti,ſi contingat aliquid horum adiũgi. Dixit aũt violationem interdicti peccatum eſſe clericorum quatenus clerici:quia laici non proprie violant interdictum niſi faciendo a clericis illud violari: & tunc non minus q̃ clerici peccant. Et in multis caſibus huiuſmodi,incurrunt laici excommunicationem: vt habes ſupra in verbo,excommunicatio.

Sed ſi clericis violantibus aut non violantib. interdictum, laicus interdictus aut in loco interdicto audit diuina quæ ibi dicuntur,dicendum eſt ꝙ peccat quidem,ſi ipſe laicus eſt interdictus: quoniam dẽt humiliter ſuſtinere interdictum,& obedire abſtinendo a diuinis. Si tamen ipſe non eſt culpa, nec eſt nominatim, ſed vt vnus de populo interdictus, & ſine ſcandalo ex deuotione hoc faceret tanquam putans in noxijs pias interpretationes pœnarum ſubuenire, creditur excuſari a tanto. Si aũt ipſe non eſt interdictus, ſed audit in loco interdicto,

non uidetur peccare: quia ex quo ibi diuina dicuntur ipſo non autore, melius eſt ut fructum ex illo malo bonus percipiat, q̃ ꝙ abſtineat: niſi hoc eſſet fomentum clericorum ad non ſeruandum interdictum. Et ſimiliter ſi celebrans admittit ad diuina aliquem interdictum non teneor ego exire: quia non eſt aſſignatum delictum participij in diuinis cum interdicto ſicut cum excommunicato: quamuis celebrans incurrat ſuſpenſionem ab ingreſſu eccleſiæ: ut patet in cap. Epiſcoporum de priuileg. in vj. Aduerte hic, quod hodie nullus tenetur ſeruare interdictum a iure vel a iudice poſitum, ſi non eſt cõtra certum locum aut perſonam denuntiatum: quia ſic in Concilio Conſtantienſi ſub Martino Quinto indultum eſt: ut patet in conſtitutione ſuperius recitata in tractatu de excommunicatione minore.

CONFESSORES QVALITER SE HABERE debeant circa pœnitentialem interrogationem.

INTERROGATIONES pœnitẽtiam a cõfeſſoribus, propter finem huius operis occurrunt hic inſerendæ: ut confeſſor ſciat exercere officium ſuum. Vbi ſcito primo ꝙ ut in uerbo confeſſor tactum eſt, confeſſor tenetur ad irrogandum pœnitentem in caſu quo putat aut rationabiliter dubitat omitti aliquid neceſſario confitendum ſi non interrogat: quia tenetur iudex diſcernere omnia neceſſario diſcernenda ante ſententiam abſolutionis: alioquin iudicis officio abutitur. Vnde ſi ad neceſſaria diſcernenendum oportet interrogare, tenetur interrogare. Et quia abuſu ſacramentalis iudicij eſt ſacrilegium, proculdubio peccatum eſt mortale nolle interrogare de neceſſarijs. Et confirmatur hoc ex iuris autoritate. extra de pœniten. & remiſ. omnis vtriuſque ſexus. Vbi dicitur de cõfeſſore, diligenter inquirens peccatoris & peccati circunſtantias. Vbi autem confeſſor bona fide putat non eſſe opus interrogatione non peccat: quia præcepta affirmatiua, quale eſt de interrogando, intelliguntur pro loco & tempore, & ſecundum omnes prudentiæ circunſtantias. Imprudentis autem eſt interrogare quem, aut quando non putat bona fide interrogandum. Scito ſecundo quod interrogationum quadam ſunt

præambulæ ad confeſſionem, & quædam ſunt ipſius confeſſionis. Interrogationes præambulæ ſunt tres. Prima, ſi audiendus poteſt ſibi ſubdi quo ad ſacramentum pœnitentiæ iuxta dicta in uerbo, abſolutio: quia aliter non poſſet ipſum abſoluere, & propterea ante omnia oportet noſſe ſi eſt de ſua parochia vel diœceſi &c. Secundo, ſi eſt impeditus, ita vt non poſſit ab ipſo abſolui, putà ſi eſt excommunicatus aliqua reſeruata excõmunicatione, ſi eſt in concubinatu, ſi vſurarius, ſi perſeuerans occupator alieni, ſeu tyrannus, & queçũque huiuſmodi. Et hoc vt non poſſit poſtea pœnitens conqueri dicendo, quod voluiſti audire & ſcire facta mea, & non vis me abſoluere &c. Similem quoque cautelam adhibe eccleſiaſticis, qui deteſtabilem abuſum habendi tot beneficia curata incompatibilia abſque rationabili cauſa ſequentes confidunt in bullis ſcriptis, prædicendum eſt eis. Prouide primum vt ſit tuta conſcientia ſecundum Deum, & deinde audiam. Præmittendi ſunt quoque eccleſiaſtici comati &c. ad tonſorem, & deinde audiendi. Et ſic de alijs.

Tertia eſt, ſi præparatus eſt diligenti diſcuſſione p̃miſſa ad cõfitendum, nam impoſſibile humano more videtur, vt ſtatim quis lõgi temporis delictorum neglectorum recordetur: ita vt poſſit credi illum diligenter diſcuſſiſſe conſciẽtiam ſuã. Oportet autem præcogitaſſe ſecundum ſuum modum iuxta fragilitatem humanam, & poſtea ſupplementum à confeſſoris inquiſitione ſperare. Hęc de præambulis.

Ante interrogationes autem confeſſionis, facit confeſſor pęnitentem dicere peccata ſua modo quo ſcit: quia hoc recta ratio & iudicij & medicinæ requirit. Nam accuſator debet ſe prius accuſare: & ſimiliter æger debet dicere quid ſibi dolet, caput, an ſtomachus &c. Pœnitens autem eſt accuſator ſuimet, & eſt æger: confeſſor autem, iudex & medicus. Nec hoc putes tempus perditum: quoniam ex tali ſpontanea confeſſione quamuis craſſo modo, habes circa quæ interrogare debes. Memento autem non interrumpere accuſantem ſe: ſed põſtquam compleuit, interrogato ordine qui tibi magis placuerit. Nos aliorum ordinem ſequentes, ſecundum decem præcepta interrogationes quæ uidentur neceſſariæ, ſummatim per capita pro memoriali ſubiungemus. Circa primum præceptum

ptum capita nomen occurrunt. Primum eſt, de infidelitate: Si receſſit a fide nihil credendo: quod eſt apoſtaſia a fide. Si non credidit aliquid fidei; quod eſt hæreſis. Si vere dubitauit de ijs quæ ſunt fidei: quia dubius in fide, infidelis eſt. Intellige ſi deliberato conſenſu voluit dubitare, & non credere. Si vacillauit in fide circa deliberatum conſenſum, eſt veniale. Si ex timore negauit fidem verbo vel ſigno, quamuis non corde: quia mortale eſt. Secundum eſt, de idolatria. Si adorauit dæmonem: & breuiter aliud quam verum Deum. Tertium eſt, de blaſphemia Dei & ſanctorum. Si blaſphemauit Deum aut ſanctos, Si maledixit Deum aut ſanctos &c. aut iniurioſe impudica membra ſanctorum dixit &c. Quartum eſt, de falſo cultu veri Dei: vt ſi Iudaicum etiam cultum ſeruauit, aut in cultu Eccleſiaſtico falſum inſeruit: quia pernicioſum eſſet mendacium cultus. Quintum eſt de ſuperfluo cultu ueri Dei: ut ſi fiat exceſſus corporalis apparatus, aut cantus, aut ſoni, quod communiter veniale videtur. Sed ſi exceſſus conſiſtat in hoc quod adiungitur diuino cultui cantilena aliqua (ſiue in uoce humana, ſiue in uoce organi) mortale peccatum eſt ex ſuo genere: quia iniuria irrogatur eccleſiaſtico coltui ac Deo, dum colitur huiuſmodi cantilenis. Sextum eſt, de inuocatione dæmonum explicita: quia mortale eſt. Et ſimiliter ſi familiaritatem aut pactum aut ſociale colloquium cum dæmone habeat: quia non licet cum eis niſi hoſtiliter aut dominatiue diuina uirtute ſe habere. Colloqui autem cum dęmone in arreptitijs & energuminis vane & curioſe (vt a multis fit) peccatum proculdubio eſt: quia publicati ſunt nobis hoſtes. Mortale autem non video, ſi nihil aliud peius curioſitate aut vanitate occurit: quia imperfectum quid in genere ſocialis conuerſationis hoc eſt. Septimum de incantationibus & diuinationibus per ſuperſtitioſa, in quibus dæmonis inuocatio implicite inuenitur: quoniam mortale eſt, niſi ignorantia excuſet: vt habes in locis proprijs. Et his annectuntur diuinationes per aſtra, ſomnia, auguria, ſortes, quando ſuperſtitioſæ ſunt, & deportantibus breuia ſuperſtitioſa ad collum &c. Octauum, de perfidia votorum. Si non impleuit votum tempore debito. Si vouit facere malum: puta percutere, Si vouit non facere bonum aliquod puta non

mutuare,

mutuare, non fideiubere; quia non ſolum non ualet, ſed peccauit uouendo. Nonum eſt, de tentatione Dei. Si tentauit Deum, uolens Deum ſuccurrere ſibi miraculo quum poſſet ſe paſcere; aut &c. Circa ſecundum præceptum occurrunt tria, iuxta tres comites iuramenti; Iurabitis in iudicio, iuſtitia, & veritate, Hie.iiij. Quantum ad ueritatem. Si iurauit aſſertiue, ſcienter falſum: uel dubitans, aſſertiue tamen iurauit. Et ſimiliter ſi promiſſorie iurauit non intendens implere. Et ſimiliter ſi comminatorie iurauit. Et ſi quod iurauit ſe facturum, noluit implere. Quantum ad iuſtitiam. Si iurauit ſe facturum malum, præcipue peccati mortalis. Quãtum ad iudicium, Si iurauerit indiſcrete & ſine rationabili cauſa. Et ad hæc reducitur interrogare, ſi fuit cauſa quòd aliquis iuraret falſum aut malum, aut non impleret iuramentum. Circa tertium pręceptum occurrunt quinque, ſcilicet de tempore ſacro, de actibus ſacris, de loco ſacro, de rebus ſacris, de perſonis ſacris.

Circa primum. Si feſtos dies uiolauit, opera ſeruilia aut alia ab eccleſia prohibita exercendo, aut iubendo illa fieri. Si omiſit Miſſam dictis diebus abſque rationabili cauſa. Si diem feſtum audita Miſſa conſumpſit in ludis vanis &c. Si tempore ſacrorum ieiunorum (hoc eſt quadrageſimæ uigiliarum, & quatuor temporum) omiſit ieiunare abſque rationabili cauſa. Si uiolauit hæc eadem cibis prohibitis. Circa ſecundum. Si nõ communicauit in paſchate. Si non communicauit in paſchate. Si non confeſſus ſemel in anno. Si confitens mentitus eſt, uel tacuit aduertenter aliquod mortale; quia in hoc caſu confeſsio utpote dimidiata eſſet iteranda.

Si non peregit pœnitentiam iniunctam. Si contraxit matrimonium cum perſonis ſanguine iunctis uſque ad quartum gradum. Si contraxit matrimonium clandeſtinum. Si neglexit ſacramentum confirmationis pro ſe aut ijs quorum curam habet. Si neglexerit ire ad prædicationem, & ſcire quæ tenetur ſcire. Si fecit ſacros actus (hoc eſt actus alicuius ordinis, vt celebrare, facere diaconatum, & huiuſmodi) & breuiter, ſi dedit aut ſuſcepit ſacramentum aliquod in peccato mortali, hoc eſt, abſque illius contritione, aut ad hoc faciendum induxit aliquem. Si excommunicatus ingeſſit

ſe diui-

ſe diuinis, puta Miſſæ, officio, proceſſioni. Si cum excommuni catis participauit in diuinis extra caſus conceſſos. Si excommu nicatus minore excommunicatione ſuſcepit aliquod ſacramẽ-tum. Si ſuſpenſus aut irregularis aut interdictus ingeſſit ſe ꝓhibitis ſibi. Si qui tenetur ad officium diuinum, non dixit il-lud. Si ex propoſito euagata mente illud dixit, in parte præci-pue notabili. Si dixit illud ita collidendo ut non exprimeret di-ctiones, ſed principium & finem verſus ſonãdo, quoniam n ue-re ita eſt, non ſatisfit. Si mutauit officium ad libitum. Circa ter tium. Si violauit locum ſacrum (hoc eſt eccleſiam, aut cœmete rium) ſemine aut ſanguine humano. Si violauit loci eccleſiaſti ci immunitatam, inde furando, rapiendo, vel extrahendo vi inde homines, aut ibidem prohibita exercuit vel exerceri fe-cit; ut iudicia ſęcularia, parlamenta &c. Si interdictum non ſeruauit.

Circa quartum. Si abuſus eſt ſacramentis, & præcipue Eu-chariſtia: aut ſacramentalibus, puta oleo ſancto, & huiuſmodi: Si non ſeruabit formas ſacramentorum. Si iniuriam fecit ſan-ctorum reliquijs aut imaginibus. Si vſurpauit aut occupauit res mobiles vel immobiles Deo dicatas; vt ſunt res eccle-ſiarum.

Circa quintum. Si percuſſit aut quomodolibet uiolentauit clericum ſeu eccleſiaſticam perſonam. Si carnale peccatum ſi-militer commiſſum eſt per ordinem ſacrum, aut religionem, aut votum caſtitatis. Si libertatem a gabellis &c. eccleſiaſtica-rum perſonarum violauit, exigẽdo ab eis prohibita exigi. Cir-ca quartum præceptum occurrunt quinque. ſ. de impietate, in-humanitate, in obedientia, in obſeruãtia, & ingratitudine. Quã tum ad impietatem. Si parentes non honorauit. Si illis nõ ſub-uenit. Si ſanguine iunctis debitum honorem & ſubſidium non impendit. Si patriæ, ſi conciuibus & patriæ beneuolis debita non exhibuit auxilia & officia. Si filios aut nepotes ſibi com-miſſos non educauit inſtruxit, curauit. Si maledixit illis. Si ne-glexit corrigere illos verbo & verbere ut expedit præcipue in peccatis mortalibus, vt blaſphemię &c.

Si vxorem vel virum male tractauit. Si famulos famulaſque male gubernauit, & econtrario ſi hi debitum non fece-runt: Quantum ad inhumanitatem. Si crudus ad pauperes. Si ad

ad opera miſericordiæ negligens. Si de ſuperfluo nõ fecit eleemoſynam. Si exiſtenti in neceſſitate extrema aut magna, non ſubuenit vt potuit.

Si contra pauperes aliquid fecit, aut dixit, aut impediuit aliquam eis conferendam eleemoſynam.

Quantum ad inobedientiam. Si ex contemptu non obediuit: ſeu ſi non obediuit vt non obediret. Si non obediuit in ijs quæ ſub præcepto mortalis peccati mandata ſunt. Si non obediuit in damnum alicuius. Si non obediuit in ijs quę ſunt notabilis importantiæ. Si non obediuit in communibus mandatis. Et hic inſere de obſeruatione legum & ſtatutorum &c. Quantum ad inobſeruantiam. Si principibus & his qui in dignitate ſunt conſtituti, non detulit debitum honorem & reuerentiam & ſubiectionem verbo & opere. Si magnatibus &c. non aſſurrexit. &c. Quantum ad ingratitudinem. Si ex contemptu beneficij aut benefactoris fuit ingratus: ſeu ſi ideo fuit ingratus, vt eſſet ingratus. Si fuit ingratus uerbis. Si affectum nõ habuit retribuendi. Si memoriam non replicauit recompenſandi, ſed obliuioni mandauit beneficium. Si benefactori detraxit, aut malefecit, aut fieri fecit. Non occides, quintum præceptum. Vbi de iniurijs perſonalibus mortis, mutilationis, vulneribus, vinculorum, carceris, ſeruitutis, cruciatus, & exilij, conſiſtentium in facto. Si occidit, aut occidere attentauit. Si infantem tenuit in lecto cum periculo oppreſſioni. Si procurauit abortum viuificato fœtu.

Si etiam procurauit abortum ante viuificatum fœtum, ſcilicet primo menſe: quia etiam mortale eſt, minus malum tamẽ. Si venenum ſterilitatis ſumpſit aut dedit. Si aliquid horum fieri fecit, aut dedit conſilium, auxilium vel fauorẽ: imo ſi nõ obſtitit quum poſſet, in crimine eſt, Si mutilauit aut mutilari fecit &c. vt de homicidio interrogatum eſt. Et ſic de alias ſex. Si vulnerauit, ſi vinculauit, ſi calcerauit, ſi cruciauit; quacunque corporali afflictione, ſi in exilium miſit, aut aliquid horum fieri fecit &c. vt ſupra. Demum ſi voluntate deliberata aliquid horum deſiderauit vt alicui eueniret. Ad hæc reduc de odio, ira, inimicitia, & bello. Si odio habuit aliquem. Si deſiderauit illi malum animæ, vel corporis, vel honoris, famæ, rerum &c. Si gauiſus eſt de malo alicuius, & quali ma-

lo.

lo. Si vindictam fecit propria ptāte, aut ſimiliter fieri fecit, aut optauit fieri. Si noluit parcere inimico quantum ad offenſam. Si negauit aut ſubtraxit communia beneficia. Si inimicitias fouit. Et hic innumera occurrunt de actibus propterea geſtis intus & extra: & de peccatis quorum fuit cauſa aduocando ſocios criminis &c. Si fecit bellum iniuſtum. Si iuit ad bellum iuſtum ſcienter. Si iuit ad bellum dubium de iuſtitia, abſque mandato ſuperioris: ita quod obedientia non [illegible] præceptum. Non mœchaberis de iniurijs venereis: ſ. de adulterio, inceſtu, ſacrilegio, ſtupro, fornicatione, & crimine innaturali. Si cum perſona coniugata, aut eſt adulterium. Si cum ſanguine iuncta, eſt inceſtus. Si cum perſona Deo dicata per ſacrum ordinem aut votum ſolenne religionis, aut etiam per uotum ſimplex caſtitatis, ſemper eſt ſacrilegium. Si cum muliere virgine, eſt ſtuprum. Si cum perſona ſoluta, eſt ſimplex fornicatio. Si innaturaliter cum perſona ſola, eſt mollities. Si cum perſona alia, eſt ſodomia. In his venereis modus innaturalis, hoc eſt mulier ſupergrediatur, culpabilis maxime eſt. Alij vero tolerabiles ſunt. & uidentur potius confitentibus relinquendi ut dicant ipſi. De oſculis, tactibus & alijs huiuſmodi interroga ſummarie inter non coniuges: inter coniuges nulla quaſi cura habeatur, niſi vel ad pollutionem extra actum coniugij agatur, aut cum periculo talis pollutionis agatur. Omnis enim extra coniugij actum voluntaria pollutio, peccatum eſt contra naturam.

Septimum præceptum. Non furaberis de iniurijs quantum ad res: de furto, rapina, fraude, vſura, & huiuſmodi. Si furatus eſt. Si rem alienam inuentam quæ non habetur pro derelicta, accepit animo retinendi pro ſe. Si ex naufragio res alienas accepit. Si vendidit aut emit cum fraude: aut circa pretium, aut circa rem, aut circa pondus, aut circa menſuram, aut circa numerum. Si fecit contractus uſurarios. Si impoſuit nouam gabellam. Si exegit gabellas a perſonis eccleſiaſticis contra ipſarum exemptiones. Si violenter abſtulit rem alienam, aut etiam ſuam a quieto poſſeſſore, quamuis male poſſideret. Si contractum ſocietatis iniuſtæ fecit. Si communia bona uſurpauit. Et de cambijs. Et breuiter hæc melius ipſi qui fecerunt ſciunt ſi volunt ſe accuſare: quoniam conſcien-

tia

tiâ eorum accuſat eos intus. Octauum præceptum, Non dices falſum teſtimonium, habet duo capita magna. Primum, de iniurijs iudicialibus. Et hic ex parte iudicis, ex parte accuſatoris, ex parte rei, ex parte teſtis, ex parte aduocati, ex parte procuratoris. Secundum, de iniurijs uerborũ. Et hic de mendacio, detractione cõtumelia, rixa, contentione, litigio, ſuſurratione, irriſione maledictione. Et quoniam illa quæ pertinent ad primum caput, non ſunt communia, ſed aut rara, aut ad ſtatus ſpectant iudicum, aduocatorum, &c. ideo uide in locis proprijs: non prætermittendo circa teſtes in iudicio, an non ſolum uerum dixerint, ſed etiam an reſponderint iuxta interrogata abſque ſophiſticatione. Et ſimiliter ſi reus in caſu quo tenetur, noluit fateri uerum, aut mentitus eſt: & tanto peius ſi inde alter (puta actor) infamatus eſt quaſi calumniator, &c.

De mendacio. Si mentitus eſt pernicioſe, hoc eſt in damnũ alterius: ſiue quo ad ſcientiam, docendo falſa: ſiue quo ad res dicendo ꝙ res iſta non eſt iſtius: ſiue quo ad quocunq; aliud bonum animę uel corporis, uel rerum exteriorum. Si mentitus eſt officioſe uel iocoſe. Hic annecte de ſimulatione & hypocriſi, quæ ſunt mendacia in facto. Si ſimulatio aut hypocriſis fuit pernicioſa, hoc eſt in damnũ, &c. aut ſi fuit adeo affectata, ut pro illa ſeruanda nõ curauerit incurrere mortalia peccata. Si mendicauit quaſi egens quum non egeret. Si finxit reliquias ſanctorum, aut miracula, &c. ad quæſtum. Annecte & de iactantia, ſi pernicioſa: Vide in locis ſuis.

De detractione. Si dixit aliquid ad infamiã alterius aĩo infamandi. Similiter ſi audiuit, aut fouit, aut induxit tali aĩo. Si nõ aĩo detrahendi dixit uerba detractoria cũ læſione famæ. Si facile retulit ex auditu mala aliorũ. Si nõ defendit famã proximi iniuſte infamati, in caſu quo poſſet, & proeterea læſa eſt proximi fama. De cõtumelia. Si dixit alicui aliquid crimínoſũ, aut conuitiũ aĩæ uel corporis aĩo iniurandi. Si ſine tali aĩo dixit: ita tñ ꝙ notabiliter proximus eſt iniuriatus. Si ad hæc dedit conſiliũ &c. Si alias leuiter iniurias aliquas dixit. Si rixatus eſt, quo aĩo, & qb⁹ verbis iniurioſis aut minis. Si cõminatus eſt, & quo aĩo, & quid. Si contentioni uacuit: & quo aĩo, an impugnandi ueritatem ut impugnaret ueritatẽ, an ex duritia aut apparentia quædam, & an in rebus fidei uel morum &c. Si litigioſus

fuit oı̄bus opponens, ſemper quaſi moleſtus in colloquijs &c.

De ſuſurratione. Si ſeminauit diſcordias, aut fouit eas animo diſcordiam cauſandi aut fouendi. Si non eo animo, ſed tamen tam notabiliter vt diſcordia ſequeretur. Si leuiter aliqua dixit quæ ingroſſatiua ſunt animorum.

De irriſione. Si deriſit aliquem animo confundendi illũ. Et ſi non tali animo, tamẽ ita turpiter vt cõfuſio ſequeretur. Si ioco aut leuiter irriſit aliquem. De maledictione. Si inpręcatus eſt malũ alicui: & quod malum animę uel corporis, vel damnũ rerum, famæ &c. Si hoc dixit animo vt eueniret. Si ex ira ſiue aı̄o malo. Si maledixit, creaturis irrationabilibus. Si male dixit diem natiuitatis ſuæ aut alterius, deteſtando hominem natum, ex conſenſu deliberato volens male natum aut non notum. Et ſic de ſimilibus. His annecte de verbis turpibus, quæ male inoriginati habent in conſuetudine. Nonum præceptum. Non concupiſces rem proximi tui. de peccatis auaritiæ in corde. Si deſiderauit rem alterius iniuſte habere. Si machinatus eſt ad damnum alterius. Et hic de propoſitis & ſtudijs acquirendi per fas & nefas. Si fuit mediator aut conſultor ad aliquid huiuſmodi. Decimum præceptum. Non concupiſces vxorem proximi tui. Hic de peccatis carnalibus in corde, & conſequenter in loquutione. Si concupiuit mulierem alienam, aut conſanguineam &c. ſecundum ſupradictas ſpecies luxuriæ. Si miſit ad hoc nuntios, ſi literas: Si fuit medior ad hoc aut adiutor. Si oculis aut nutibus prouocauit. Si in eccleſia aliquid horum fecit: & prius ſi in Miſſa &c. Et hic occurrunt innumerabiles actus amantium, quos ipſi ſciunt &c.

CONFESSOR QVALITER INTERROGARE habeat confitentem circa capitalia vitia.

INTERROGATIONES autem de ſeptem vitijs capitalibus non arbitramur aliter apponendas, quam remitẽdo ad ipſa vitia, vt ſcilicet confeſſor viderit in verbo ſuperbia quæ ſunt ſuperbiæ: & in verbo gloria, quæ ſunt inanis gloriæ: & in verbo auaritia, quæ ſunt auaritiæ: & ſic de alijs, ne contingat idem repetere. Similiter circa ſtatus diuerſos hominum: ſiue communes, vt coniugatorum: ſiue ſpeciales, vt Epiſcopor

benefi-

beneſiciatorum, clericorum, religioſorum, viſitatorũ, iudicum, aduocatorum, procuratorum, medicorum, magiſtrorũ, doctorum. Artificum vero diuerſorũ peccata, in ijs quę fraudis ſunt applicata ad illa materiam maxime videntur conſiſtere: & ideo non duxi replicanda.

PERICVLVM VITAE PROPRIAE NON timens, eo poteſt peccatum incurrere, oppoſitum fortitudini & rationi.

INTIMIDITAS (qua homo non timet pericula vitæ: integritatis membrorum, & bonorum temporalium, quando, vbi, cur, & ſicut oportet) peccatum eſt contrarium fortitudini: quia contra rectam eſt rationem. Eſt autem peccatũ mortale, quando ex conſenſu deliberato homo non timet, contra rectam rationem nocendo ſibiipſi vel proximo notabiliter: ſiue cauſetur animus hic impauidus ex minore quam debeat amore proprie vitæ &c. ſiue ex electione animi: vt frequentius accidit hominibus putantibus vilis animi eſſe timere, & ſeparare ſe a contentionibus, rixis, armis &c. Veniale autem peccatum hoc eſt, quando ex ſtultitia excuſabili procedit: ſcilicet quia quaſi ſtolidus non perpendit pericula, & ideo non ponderans, non timet. Tantaque poſſet eſſe ſtoliditas: quòd nullum eſſet peccatum. Eſt etiam veniale & propter imperfectionem actus, vt ſi deeſt deliberatio (vt in primis motibus) & propter imperfectionem materiæ; ut in paruis periculis ſeu paruis rebus. Aduerte hic tam pro hoc non timendi peccato. quam pro ſimilibus peccatis in defectu paſſionum conſiſtentibus, quòd quia paſſiones amoris, timoris, triſtitiæ, ire, audaciæ &c. inditæ ſunt nobis ad proſequendum noſtra bona, vel ad fugiendum mala, non ſit tibi curæ ſi quis quaſi Stoitus ex naturali complexione aut vndecunq; animum habeat aut videatur habere ſine paſſione timoris vel triſtitiæ &c. ſi tamen habet illam quantum ad effectum neceſſarium: puta quòd proſequitur bona proſequenda, fugit fugienda, cauet cauenda, quando, vbi, cur, ſicut, &c. oportet. in huiuſmodi enim voluntarijs omiſſionibus conſiſtit peccatum, ſiue habeat paſſionem, ſiue non.

INDEBITE PROCVRANS BENEFICIVM Eccleſiaſticum ſi indebite intrudatur, ſibi damnationem acquirit.

INTRVSIO crimen eſt canonicum: quo ſcilicet aliquis honorem eccleſiaſticum ſeu beneficium abſque canonica prouiſione acquirit de facto, & intruſus eſt, & dicitur quandiu ſic tenet: & eſt in ſtatu æternæ damnationis.

PECCATVM INVIDIAE INDVBITANTER tam à Deo, quàm ab hominibus damnatur.

INVIDIA (qua homo triſtatur de proſperitate alterius ſimilis ſeu ęqualis uel ſub alijs uerbis, qua homo triſtatur de bono alterius quaſi diminuat propriam excellentiam) peccatum eſt: quia triſtatur quis de bono alieno, de quo debet potius gaudere. Et eſt ex ſuo genere peccatum mortale: quia contra charitatem, qua bonum proximorum diligere tenemur. Et proprie inuidia eſt quũ aliquis dolet quòd alius proſperetur, non propter aliud ſed propter hoc ſolum quòd ille quarum a ſe diſtans, bonum ſeu melius habet. apprehendit enim inuidus quaſi illius bonum ſit ſuæ diminutio excellentiæ. Qui autem triſtatur de bono alterius propter aliquam conditionem adiunctam (puta propter damnum inde ſequens aut quia caret ipſe, aut quia indignus habet) non eſt inuidus. Et ſunt tres: ſcilicet timidus, æmulus, & nemeſius, de quibus in ſuis vide locis. Et ſicut contingit in alijs uitiis: ita hic intellige inuidiam ex uoluntatis conſenſu eſſe peccatum mortale: ſine deliberatione autem eſſe ueniale: ut in motibus paſſionum imperfectis, & ſimiliter in rebus minimis. Nec inuenitur inuidiam humanam habere plures ſpecies. Dico autem humanam, propter inuidiã fraternæ gratiæ, qua quis triſtatur de diuinæ gratiæ diffuſione ſeu participatione: quoniam hæc inter peccata contra Deum eſt, & ponitur peccatum in Spiritum ſanctum, & eſt grauiſſimum.

IRA QVANDO FIT PERMISSA, ET quando prohibitã.

Ira,

IRA, paſſio eſt naturalis qua appetimus vindictã. Et ſi ratione reguletur, non eſt peccatũ ſed ſua recta ratione exorbiter, peccatum eſt. Poteſt enim vindicta iuſta recte appeti, ſicut etiam poteſt recte infligi: vt quum pater aut Prælatus iraſcitur contra filij aut ſubditi delicta & punit.

Dupliciter autem diſcordare poteſt a recta ratione. Primo, quantum ad vindictam appetitam: quia ſcilicet quiſpiam appetit vindictam iniuſtam: ſiue ſit iniuſta ſecundum ſe, puta quia appetit quòd quis occidatur quum non mereatur mortem. ſiue ſit iniuſta quantum ad actorem: puta quia licet mereatur mortem, non tamen ab homine priuato, ſiue ſit iniuſta quantum ad intentionem appetentis: quia licet ille mereatur mortem a iudice, iſte tamen appetit illam non vt iuſtam, ſed vt ſatiatiuam ſui animi. Et ſic ira eſt peccatum mortale, quia contra charitatem: ita tamen quòd propter imperfectionem actus, vel ex parte irati, quia non ex conſenſu rationis (vt contingit in paſſionibus antequam vere conſentiamus) vel ex parte vindictæ, quia minima eſt (vt contingit in punitionibus minimis, quæ ſi fierent, quaſi pro nihilo haberentur) peccatum ſolummodo veniale intelligas, ſicut in cæteris vitijs humanis. Secundo, poteſt a recta ratione ira diſcordare quantum ad modum iraſcendi: puta quia nimis ardenter intus quis iraſcitur, aut ſecundum exteriores motus nimis excandeſcit. Et ſic ſi exceſſimus modus eſt nudus, peccatum eſt veniale. Si autem huic exceſſiui adiacea aliquid contra dilectionem Dei vel proximi (vt blaſphemia, aut maledictio ex animo) eſſet ex adiacenti mortali mortalis.

VITIVM IRONIAE QVOD DICATVR & an ſemper vertatur in peccatum.

IRONIA apud morales vitium iactantiæ contrarium ſignificat, ſicut auaritia contrariatur prodigalitati: ita quod ironia fingit minus de ſe quã ſit, ſicut per oppoſitũ iactãtia fingit de ſe maius quam ſit. Et quoniam ironia aut negat aliquid magnum in ſe quod quis in ſe recognoſcit, aut affirmat de ſe aliquem defectum, quem in ſe non recognoſcit, ideo ſemper pec-

catum eſt, vtpote mendacij ſpecies. Et põt diſtingui ironiã in officioſam, iocoſam, & pernicioſam: vt pernicioſa quæ ſola eſt peccatum mortale, intelligatur illa ironia quæ contra charitatẽ Dei aut proximi tendit: vt quum quis ad decipiendum illa vtitur: iuxta illud. Et qui nequiter ſe humiliat, & interiora eius plena ſunt dolo. Quum autem aliquis prædicat ſe defectioſum vt habeatur humilis, incurrit ſimul contraria vitia: & ironiæ, fingendo defectus quos non habere & iactantiæ, fingendo humilitatem qua caret. Et quia hæc eſt eius finis, ideo magis eſt reus iactantiæ quam ironiæ.

IRREGVLARIS NON SEMPER DICITVR peccator, ſed pœnam ferre peccati.

IRREGVLARITAS, non culpa, ſed pœna eſt, nec ſpectans ad confeſſores: quia pariter abſoluuntur a peccatis irregulares & non irregulares. Vnde pertranſeundum cenſui, monendo confeſſorem quod ſi alicubi peccatum clerici ꝓpter quod incurriſſet irregularitatem reſeruatum reperit, dicat clerico quod ipſe de ſeipſo rationem reddat: ne oporteat confeſſorem reuoluere omnia iura ad videndum omnes caſus quibus incurritur irregularitas. Et ſic in ſimilibus (puta in ſynodalibus & ſtatutis municipalibus) ſeruare memento, ne erres, & te exoneres.

Scito tamen irregularitatẽ non ſolum a laicis incurri quandoque ſine peccato (vt quum iudex occidit maleficum) verum cum clericus etiam male operando incurrit irregularitatem, non propterea peccat mortaliter: ita ꝙ actus aliquis habẽs annexam irregularitatem non inducit peccatum mortale, ſiue exercens illum actum propterea reddatur inhabilis ad executionem ſui ordinis, ſiue non: quia plus eſt facere illud propter quod homo redditur inhabilis ad ſuſceptionem ſacramentorum, quam facere illud per quod inhabilitatur ad exequutionem ordinis quum ſucipere ſacramentum ſit maius exequutione ordinis, & ſit magis de neceſſitate ſalutis. Sed primũ nõ inducit peccatum mortale, vt patet de excõicatione minore: ergo nec ſm incurritur quippe excõicatio minor abſque mortali peccato: & tamen priuatur per eam homo perceptione omnis

nis ſacramenti. Et ſimile eſt de ſuſpenſionis & interdicti cēſuris iudicium propter eandem rationem. Scito quoq; ꝙ appellatione irregularitatis homicidij volũtarij non venit irregularitas ꝑpter occiſionē, hoīum in bello iuſto, aut iudicio iuſto: qm̃ vbi non interuenit homicidiũ, ibi nõ inuenit irregularitas homicidij. Conſtat aũt ꝙ quando homo iuſte occiditur, non committitur homicidiũ: qm̃ homicidium ſpecies eſt criminis, non enim ſignificat occiſionē hominis qualemcunq; ſed iniuſtam. ergo non eſt ibi irregularitas hnmicidij ſiue voluntarij, ſiue inuolũtarij. Cum quo tamen ſtat ꝙ interuenit in huiuſmodi alia irregularitas, puta cauſæ ſanguinis vſq; ad mortē. Et hæc ideo ſint adiecta, vt ſciant priuilegiati in diſpenſatione irregulariũ citra homicidium uoluntarium, poſſe ſe diſpenſare in omnibus caſibus occiſionis humanæ, in quibus non interuenit crimen homicidij. Nec ſint decętero propter hęc ſoliciti ad petēdum diſpenſationem a Papa: quia ipſi non poſſunt diſpenſare.

IRRISIO, vide ſupra in verbo, Deriſio.

CEREMONIARVM SVPERSTITIOSA obſeruatio peccatum eſt.

IVDAIZARE (ſiue ſeruando ſabbatum, ſiue alia Iudæorum cuſtodiendo) peccatum mortale eſt, ad ſuperſtitionem falſi cultus diuini ſpectans.

Chriſtianorum cum Iudæis, conuerſatio prohibita eſt.

IVDAEORVM conuerſatio illicita eſt Chriſtianis, in generali quidem quantum ad aſſiduam ſeu familiarem conuerſationem. In ſpeciali vero quantum ad decem. Primo, ad ſimul habitandum. Secundo, ad ſimul conuiuendum. Tertio, ad ſimul balneandum. Quarto, ad uocandum illos in infirmitate.

Quinto, ad percipiendum medicinas ab eis. Sexto, ad nutriendum infantes eorum in domibus eorum. Septimo, ad ſeruiendum eis ut illorum famuli. Octauo, ad eſſe ſeruum eorũ. Nono, ad perficiendum ſeu permittendum illos in aliquo officio publico inter Chriſtianos. Decimo, ad comedendũ azyma illorum: ut uidere potes. extra de Iudæis. & xxviij. q. j. in plu-

tib. capitulis. Et quoniam in multis appoſita eſt pęna excõica tionis (ut in primo, tertio, quarto, quinto, & ultimo. in c. nullus. xxviij. q. j.) ſecũdum autem dicitur ſacrilegium, ſextũ uero ſeptimũ committitur Prælatis ut compellant per eccleſiaſticam cẽſuram: nono quoq; cenſura cõmunicationis ferẽda indicitur. xvij. q. ij. c. cõſtituit. ideo cautum oportet confeſſorem in huiuſmodi non ferre, vnam de omnibus ſnĩam, ſed quædã nullo pacto pertranſire: qualia ſunt omnia quæ quaſi continuam cõuerſationẽ aut multam familiaritatem ingerunt (ut cohabitare famulari domeſtice quouis miniſterio &c.) & ꝙ tolerentur in officijs publicis. Primum enim horum periculũ habet annexũ ſubmerſionis: iuxta illud Apoſtoli: Modicũ fermentũ totã maſſam corrũpit. & propterea inhibitum eſt. Secũdũ aũt derogat dignitati fidei, & idcirco eſt interdictum. Quædã aũt ſi abſq; cõtemptu nõ ſunt ſeruata, ex incuria aut aliqua cauſa rationabili, ſaltem ſecũdũ trãſgreſſorũ iudiciũ, tolerari poſſunt: ut cœnaſſe cũ eis, aut balnearũ ſimul eſſe, uocaſſe ad curã ęgritudinis, & ſimilia. Spectandum ſiquidem eſt ad tria.

Primo, ad obedientiã, cui nõ cõtrauenitur ſi deſit cõtẽptus.

Secundo ad finem pręcepti, qui eſt, ne fides fidelium periculo corruptionis exponatur: contra quem fieret ſi familiaritas, aut illorum ſuꝑ Chriſtianos præfectura quęlibet ꝑmitteretur.

Tertio, ad alium finem præcepti: ſcilicet dignitatem fideliũ ſeruandam: contra q̃ fieret, & per illorum officia publica, & per azymorum illorum comeſtionem, & per conuiuia. ipſis enim tanq̃ diuina profitentibus, noſtra abominantibus, Chriſtiani quaſi prophanos ſe exhiberent, illis deferendo. Et omnibus conſideratis ſecundum diuerſitatem temporum, locorum. & perſonarum eſt iudicandum, ſaluãdo ſemper tria prædicta.

IVDEX POTEST DVPLICITER IN IVdicijs offendere.

IVDICIS peccata ſunt in duplici differentia, q̃dam nanque ſunt cõtra diuinum vel naturale ius: quædam cõtra ius poſitiuũ. Et peccata quidẽ iudicis prima principalia sũt quinque. Primũ eſt, iudicium iniuſtum in toto uel parte. Secũdum eſt iudicium temerariũ, qñ ſine ſufficientib. teſtibus, documẽtis & iuris ordine quo ad neceſſaria indicat, etiam ſi eueniret

inde

ĩnde ſnĩa iuſta : quia non dẽt iudicare niſi ex ſufficientibus ad iudicium. Tertium eſt, iudicium vſurpatum, qñ uel non ſibi ſubditam pſonam, uel opus non ſibi ſubditũ (puta occultũ) iudicat. Quartum quaſi extraiudiciale eſt iniuſta remiſſio pęnę: quando.ſ.iudex ẽt ſi princeps fuerit, relaxat pœnam homicidij mutilationis, latrocinij, & huiuſmodi, in damnum reipublicæ, aut partis. Magnum ſiquidem reipublicæ nocumẽtum cõiter infertur, quum mali impunes euadunt: quia creſcunt: mali qui ſunt mali aut ad malum proni audent perturbare, uulnerare, occidere &c. Nec excuſat commutatio pœnæ in pecuniariã nec pax a parte habita: qm̃ princeps eſt cuſtos iuſti: ita quòd abſque rõnabili cauſa utens huiuſmodi uocatis clemẽtijs peccatum mortaliſſimum incurrit, imo reus eſt homicidiorũ &c. conſequentium. Quintum eſt, negatio ſeu dilatio iuſtitiæ, pręſertim petitæ. Dico autem præſertim petitæ: quia tenetur etiã non petitam iuſtitiam facere, uigilando & inquirendo, ac purgando rempublicam malis hominib. punitionibus. Sed tanto grauius peccat petitam negando, aut procraſtinando iuſtitiã: & tenetur de expenſiś & damnis illorum quibus negatur uel differtur ſine rationabili cauſa. Et quodlibet horum quinque eſt peccatum mortale: quia eſt iniuſtitia: quæ ex ſuo genere eſt mortale peccatum. Annexa autem peccata ſunt inumera iuxta multitudinem cauſarum quæ poſſunt iudicem inducere ad aliquid dictorum. Poteſt nanque ex odio uel uindicta, ex auaritia, ex amicitia alicuius, ex ambitione, ex ignorantia culpabili, ex timore mũdano &c. incurere hæc peccata. Ex poſitiuo autem iure, ſiue canonico, ſiue ciuili, ſiue municipali, tot incurrunt peccata, quot tranſgrediuntur prohibita. Quę non tenetur confeſſor ſcire, ſed ipſi iudices tenentur ſcire q̃ ſpectant ad officium ſuũ. Et propterea ipſe ſeipſum probet ſi eſt iudex ordinarius, ſi uiolauit quæ ſunt ordinarij. Et ſi eſt delegatus, ſi uiolauit quæ ſunt delegati: puta petere aut recipere p̃ter eſculenta paucorum dierum, & expenſas in caſu: quia eccleſiaſticus tenere reſtituere. de ſcrip. in 6. c. ſtatutum. & cũ ab omni. de ui. & honc. cle. Secularis autem non poteſt præter eſculenta pluſquam quatuor aureos recipere, ſi cauſa excedit centum aureos: ut ciuiles leges ſtatuunt. Sed hæc ſunt exempli cauſa dicta, ipſi de ſeipſis loquantur.

TEMERITAS IN IVDICIIS EVITANDA eſt, & poteſt verti in peccatum.

IVDICIVM temerarium (quo homo quicunq; ſine ſufficienti certitudine iudicat proximum de animo ſeu intẽtione) peccatum eſt: quia nemo debet diffinitiue aſſerere ẽt in ſuo corde quod ne ſcit, in præiudicium præſertim alterius. Et ſi ſic iudicat quod proximum de peccato mortali, peccat mortaliter quia ſine ſufficienti cauſa deſpicit proximum, & in corde ſuo dat illi iniurioſum locum abſq; rationabili cauſa. Si autẽ iudicat de peccato veniali, aut de mortali nõ aſſertiue in corde ſuo determinat, quamuis credat firmiter & temerarie, non peccat mortaliter: quia non diffinitiue iudicat, ſed venialiter, magis & minus grauiter iuxta qualitatem ſignorum æſtimandi, & affectus male diſpoſiti. Vbi quoque pro timoratis conſciẽtijs, memento diſcernere inter iudicium operis, & iudicium perſonæ. Nam ſi quis non plus ſciens audit aliquem maledicentem (puta in mala hora) aut videt aliquem exercentem aliquem turpem actum, & credens actus huiuſmodi eſſe ſecundum ſe peccata mortalia, iudicat illos peccati mortalis, non incurrit peccatum iudicij temerarij, de quo eſt communis ſermo: quoniã non iudicat perſonam, ſed opus: nec errat in iudicio perſonali, ſed in iudicio rerum. Tunc autem iudicaret temerarie, quando eſſet iudicium perſonale; ita quod ex parte intentionis ſeu animi iudicaret illum peccare mortaliter, audens definire in actibus dubijs aut venialibus intentionem mortalem.

IVRAMENTO LICITO DVO CRIMINA contrariatur.

IVRARE ſi ſuos habet comites, iudicium, iuſtitiam, & veritatem, actus virtutis religionis eſt, vtpote profitens Deum infallibilem omnium notitiam ac veracitatem habere. Propter quod ſcriptum eſt: Laudabuntur omnes qui iurant in eo.

Contrariantur autem iuramento duo crimina, periurium, & iurare per falſos Deos, aut creaturas. Et de periurio quidem in loco ſuo inferius tractabitur.

De hoc autem crimine quod grauius eſt nec habet nomen

proprium, aduerte ꝙ ad blaſphemiã reducitur: quia dũ aliquis intendit vere iurare, intendit teſtimonium infallibile afferre: & dum per creaturã quamcunq; aut falſum Deum iurat, profi tetur creaturam illam ſeu illum æſtimatum Deum eſſe infallibilem teſtem, quod eſt proprium Dei veri: ac per hoc attribuit quod eſt proprium Dei alteri: quod eſt blaſphemare. Eſt ergo iurare per creaturas, aut falſum Deum, pluſquam periurium, quia eſt peccatum blaſphemiæ.

Veruntamẽ quum Chriſtiani iurare videntur per creaturas (vt per ſancta euangelia, aut per ſanctos &c.) pie interpretãdũ eſt: hoc eſt ſecundũ Chriſtianũ morẽ & ſenſum: hoc eſt, vt intentio iurantis ſit Deũ in creatura afferre in teſtẽ, & nõ ipſam ſecundũ creaturam. Et iuxta hanc diſtinctionẽ diſcerne diuerſa ſcripta prohibentia & cõcedentia iurare per creaturas. Nam prohibentia intelliguntur de creaturis ſecundum ſe: concedẽtia intelliguntur de creaturis vt in eis eſt Deum.

VSVS LARVARVM QVIBVS MODIS reddatur illicitus.

LARVARVM vſus illicitus ex circunſtantia aliqua redditur, & non eſt ſecundum ſe illicitus: vt patet ex hoc quod in repræſentationibns eſt licitus. Nec ſolum redditur illicitus ex malo fine, & incongruo tempore, loco & modo: ſed ex conditione perſonæ plurimum penſandus eſt. Nam quia tempore quo quaſi inſanire licet, laruæ aſſumuntur, iuuentutis hæc eſt licentia: & propterea a grauibus viris aliena cenſetur. Et licet magnates etiam eccleſiaſtici ad excuſandas excuſationes in peccatis, dicant ſe maxime decere vt laruati incedant, vt poſſint libere diſcurrere incogniti, quod non deceret illos manifeſtos, nihilominus non excuſantur. Tum quia tales non egent propter graues toto anno occupationes huiuſmodi recreatione. Tum quia non ad recreandum animum, ſed ad ſuperfluam agunt delectationem. Tum quia non curãt cognoſci, imo plures eorum volunt cognoſci. Tum quia ſcandalizantur puſilli ex pręlatis pręſertim eccleſiaſticis laruatis. Et merito, quia perſonas ſubeunt leuium & iuuenum ſecundum morem. Et hoc eſt valde penſandum; ſcriptum eſt enim:

enim: Qui ſcandalizauerit vnum ex iſtis puſillis, expedit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, &c.

Latrones a quo denominationem ſortiantur.

LAtrocinium (quo obſeſſor viarum ſiue publice, ſiue occulte per vim aufert res a tranſeuntibus) ſpecies eſt rapinæ: & manifeſte peccatũ mortale: a quo denominantur latrones.

LENONES DICVNTVR PERSONAE INfames & deteſtabiles ratione peccati.

LENOCINIVM (quo perſona mediat, fouet, allicit ad venerea aliena) peccatum eſt mortale, tanto grauius, quanto reatum in ſe habet omnium criminum quæ inde ſequuntur. Hinc enim lenones & lenæ perſonæ infames ſatis notæ denominantur.

LEx iniuſta peccatum eſt maximi criminis: nec meretur vocari lex, ſtatutum aut &c. ſed corruptio legis. Conſurgit autem iniquitas legis ex quatuor. Primo, ex materia: vt quũ mãdatur fieri aliquod q; eſt peccatum, & præcipue mortale: vt ſunt leges de ſacrificando idolis, de fallendo proximum.

Secundo, ex forma: vt ſunt leges grauantes inæqualiter ſubditos inæqualitate ꝓportionis, q̃ cõſtituit iuſtitiã diſtributiuã. Vt quũ ſit edictũ de colligẽdis decẽ milibus ducatorũ a populo, ita q; tales ſoluant centũ, & tales viginti &c. quũ tamen ſecundũ proportionalem iuſtitiam econuerſo forte fieri deberet: ſed quia attenditur ad fauores vel ad amicitiam, ideo ſic inique diſtribuitur onus. Et ſic de ſimilibus. Tertio ex autore legis, quia ſcilicet non habet poteſtatẽ ſtatuendi, vel non habet poteſtatem ſuper illos, vtpote exemptos, aut ſuper illam rem ſeu illud opus. Quarto, ex fine: quia non ordinatur in veritate ad commune bonum, ſed ad proprium commodum principis. Et quocunq; horum modorum lex ſeu mandatum iniuſtitiã habeat, non ſolum eſt iniqua: ſed non obligat ſubditos ad ſui obſeruantiam. Ad ſecundum modum ſpectant omnes gabellę iniquę ex forma, vt videntur omnes gabellæ de ijs quæ deferuntur pro proprio vſu, quę etiam ex ciuili iure ſunt prohibitę. Ad

quartum autem omnes iniquæ ex non durante amplius fine: ut ſi gabella fuit poſita ad faciendum muros ciuitatis, perfectis muris iniuſta eſt, ſi perſeuerat exactio.

GRAVISSIMVM PECCATVM COMMITtitur in libelli famoſi emiſſione.

LIBELLVS famoſus (quo quis proximũ infamat exponendo iniurioſam alicui ſchedulam ut inueniatur, legatur &c.) ad detractionis crimen ſpectat, ſi autoris nomen occultatur. Si uero ſeipſum nominat, ad contumeliæ nequitiam pertinet, & propterea ſemper eſt ſcelus magnum.

APERIENS LITERAS ALIENAS, INVITO domino peccat.

LITERAS alienas ſigillatas aperire inuito dño, peccatũ eſt iniuſtitiæ & curioſitatis. Interuenit ſiquidem in hoc opere iniuſtitia: qm̃ fit iniuria cuſtodienti literas ſub ſigillo: ideo. n. apponitur ſigillũ, ut cuſtodiatur ſcriptura interior per ſigillum. Et quia cuſtoditur duobus, ſcilicet mittenti, & ad quẽ mittitur (mittens ſiquidem, cuſtodiam ſigilli appoſuit, ut ſic cuſtodita litera perueniat ad eum ad quem mittit) ideo appellatione domini in propoſito uenit uterque. Et propterea niſi alter eorum conſentiat, aperitur ſigillum inuito domino. Et utrique ſit iniuria: quia ius aperiendi quod utriq; ſoli conuenit, non ſolum uſurpatur, ſed tollitur: non enim reſtat quod aperiatur poſtquam apertum eſt. Curioſitas quoq; inuenitur in hoc actu: quia ad hoc aperiuntur literæ ut legantur, ut ſciat legens id quod ſcire non decet, aut ſaltem unde ſcire nõ decet: quia ex alienis ſecretis non decet acquirere notitiam. Eſt igitur peccatum iniuſtæ curioſitatis aperire literas ſigillatas inuito domino. Et quia iniuſtitia ex ſuo genere eſt mortale peccatum formaliter loquendo: ideo actus iſte ex ſuo genere eſt peccatum mortale ſi formaliter fiat. Dupliciter namque contingit hoc facere. Primo, formaliter & per ſe, hoc eſt ex intentione iniuriam talem faciendi, ſicut detrahens animo detrahendi, & dicens conuitium animo, iniuriandi &c. Et ſic eſt mortale: quia iniuria iſta non eſt inter paruulas

las iniurias, quæ quaſi pro nihilo ab hominibus habentur: ſed eſt iniuriæ æſtimata ab hominibus: vt patet. Et ſi quæratur, in quo iniuſtitia hæc nocet proximo, dicendum eſt quod læditur proximus, in proprio iure cuſtodiæ ſcriptorum ſuorum quod contra ius gentium violatur, quaſi ius legatorum inanimatorum: communi enim fidei ſigilla literarum credita intelliguntur. Alio modo aperiuntur literę ſigillatę non animo iniuriam hanc irrogandi. Et tunc non proprie incurritur iniuſtitia; quia non fit iniuſtum formaliter, ſed materialiter ac per hoc non eſt peccatum mortale, niſi actus redeat in naturam ſuæ formę aliunde: puta ex nocumento ſubſequuto in fama, honore, rebus &c. vel forte ex excellentia perſonæ offenſæ, puta principis, vel ex alio accidente.

CONSIDERANDA TRIA CIRCA LITErarum ſigillatarum apertionem.

EX his autem habere potes tria ſpecialia. Primũ eſt, quod ſi quis ſigillatas alienas literas legat ſub ratihabitionis ſpe in mittente, vel ad quem mittitur, excuſatur: quia non aperit inuito domino. Secundum eſt, quod ſi quis huiuſmodi literas aperiat ex curioſa leuitate, putans pro certo quod nõ ſunt ibi ſcriptæ res importantiæ, paratus tamen ad ſecretum: ſi caſu ibi inuenitetur aliquid ſecreto tenendum, peccat quidem ſed venialiter tantum: quia nec per ſe facit iniuſtum, nec per accidẽs redit iniuſtum materialiter in naturam formalis iniuſtitiæ: quia nullum eſt periculum nocumenti. Tertiũ eſt: quod autoritate publica ex cauſa rationabili aperire huiuſmodi literas, non eſt iniuſtum, quamuis fiat inuito domino: quia reſpublica ius habet prouidendi ſibi oportune, ad prouidendam autem cautelam publici boni ſpectat tempore belli vigilare ſuper inſidijs, proditionibus, & tractatibus &c. quæ per literas poſſent ſignificari. Et idcirco excuſan tur aperientes huiuſmodi literas de mandato publico ex cauſa belli, aut alia rationabili cauſa. Et ſibiipſi imputet extraneus vel dominus eccleſiaſticus, aut ſecularis qui mittit literas ſi diſpicet factum: ſcire enim debet quod nulli iniuriam facit qui vtitur iure ſuo Et hæc eadem ratione (quia ſcilicet vtitur iure ſuo) maritꝰ

aperit literas vxoris, ſeu ad vxorem, & pater filiorum, & Prælatus religioſorum & ſic de ſimilibus.

Litigioſus duplex peccatum incurrere poteſt.

LItigivm duo ſignificat peccata. Alterum, quod vacatur contentio, qua quis contra veritatem ex propoſito litigat: de qua ſuperius dictum eſt. Alterum, quod propriũ nomen non habet, quo homo in conuerſatione humana omnibus opponit verbo vel motu aliquo: ac p hoc moleſtã habet cõuerſationẽ: vtpote triſtitiã ingerens his cum quibus conuerſatur. Eſt aũt peccatum hoc contrarium affabilitati: quia homo conuerſatur cũ omnibus delectabiliter vt decet. Et poteſt hoc peccatũ incurri dupliciter. Vel formaliter, hoc eſt ex intentione contriſtandi hominem contra dicendo. Vel materialiter, hoc eſt abſque huiuſmodi intentione. Et vtroque modo eſt peccatum: quia contra rectam rationem exigentem hominem debere cõuerſari delectabiliter vt decet. Et communiter eſt peccatum veniale, propter paruitatem nocumenti intenti ſeu ſubſequentis: nam huiuſmodi triſtitia minimum quid eſt. Si tamen intenderet aliquis confundere hominem, aut contemptibilem reddere per huiuſmodi contradictionem, eſſet peccatum mortale propter notabile proximi nocumentum.

LITIGANS IVDICIALITER PRO TEMPORALIBUS quadrupliciter peccare poteſt.

LItigare in iudicio pro temporalibus rebus ſibi iniuſte debitis, vt quotidie fit, peccatum eſt quadrupliciter. Primo ex irrationabili cauſa: puta ſi ex cupiditate ſeu auaritia, aut pertinacia quadam vel opprimendi aut moleſtandi cauſa litigatur. Secundo, ex modo perſonali ſi contentioſe & quaſi inimice, non colloquendo &c. litigatur. Tertio, ex modo iudiciali: ſi fraudulenter, ſi peruerſe producendo, probando, pro rogando &c. litigatur. Quarto, ex ſcandalo puſillorum: vt contingit quando frater contra fratrem aut religioſi contra laicos grauatos filijs & filiabus, ſeu alias indigentes &c. quibus deberent donare, litigant. Deberent enim præpoſiti

poſiti proponere capitulo, & cum capituli conſilio blanda charitate aut donare, aut differre in pinguiorem fortunam (hæc enim eſt vera fides boni diſpenſatoris rerum Chriſti) & non ſcandalizare mundum litibus, quaſi ſuffocando debitorem (redde quod debes) prætextu eccleſiæ: quaſi Chriſtus non habeat vnde aliunde cultores ſuos paſcat.

Ludus dupliciter conſideratur.

LVDERE ex duplici capite inuenitur pctm̄, uel ex gn̄e ludi, uel ex circūſtantijs, Ludis aūt ex proprio gn̄e pctm̄ eſt, q̄ conſiſtit in actionibus turpibus uel iniuſtis. Et diſtinguitur in tria gn̄a. Primū genus eſt, quū ludus aſſumit turpia verba uel facta. Et ſi quidē uel uerba facta ſunt peccata mortalia, ludus eſt pctm̄ mortale: ſi aūt uerba uel facta ſunt peccata uenialia, ludus quoq; erit pctm̄ ueniale. Secundum genus eſt, quum ludus aſſumit nociua proximo: ſiue noceant in perſona, ſiue in fama, ſiue in honore, &c. Et ſic ſemper eſt peccatum mortale: quia nocere proximo eſt mortale peccatū, niſi propter imperfectionem actus excuſetur. Eſto tn̄ hic prudens interpres: qm̄ moderata haſtiludia, & moderata gladiatoria, & ſimiles exercitationes armorum quæ parum nocumenti periculo exponunt ob commune bonum militaris diſciplinæ, quæ exercitatione comparatur prouocatur & fouetur, non comprehēduntur ſub his damnatis ludis. Tertium genus eſt, quū in ludum aſſumuntur ſanctorū geſta, tanquam contemnantur, & in deriſionem deducantur: hoc enim peccatum mortale eſt, iniuriam inferēs, non homini, ſed Deo in ſanctis aut ſacris ſuis.

Ludus uero ex circunſtantijs malus cenſetur ex ſeptē. Primo, ex fine ut ſi quis ita eſſet affectus ludo, ut multum tempus conſumeret in ludis, & hoc eſſet ueniale uel ēt non curaret de præceptis Dei uel eccleſiæ pp ludum: quia hoc eſſet mortale. Secundo, ex perſona: ut ſi dedecet perſonā talem ludere tali ludo: ut Prælatos &c. Tertio, ex loco: ut ſi in eccleſia luderetur: quod eſſet mortale quo ad ludos theatrales, & ſimiles: ueniale autē ſi ſine rationabili cauſa quis ibi luderet ad ſcaccos. Quarto, ex tempore ut ſi diebus feſtis nimis abſtraheretur a diuinis propter ludum. Quinto, ex qualitate: ut ſi talis ludus (puta

alearum

alearum) ſit prohibitus. Hodie tamen ſolis clericis prohibiti quidam ludi ut̃ uide in uerbo, clericus. Laicis enim omnis ludus nõ ſecũdũ ſe malus licitus uidetur, niſi ubi ſpãliter prohibitio ſeruari conſueuit. Sexto, ex modo: ut ſi fraudulenter ludatur. Septimo ex abuſu dum multi ludo qui cauſa recreationis licitus & ſanctus eſt, abutuntur, ut negotiatione ad lucrum: ita ꝙ non ludunt propter delectationẽ principaliter & pecuniam interponunt quaſi ſtimulum ad uere ludendum: ſed ludunt principaliter propter lucrum. Et hoc ſemper eſt peccatũ: quoniam eſt dare operam turpi lucro ſi tamen nulla alia deformitas immiſceatur, non eſt peccatum mortale.

LVXVRIA CONSIDERATVR RESPECTV uenerearum ſuperfluitatum, quæ duplex eſſe poteſt.

LVXVRIA apud morales pcm̃ gñale eſt animi ſuperfluitatibus uacãtis: Appropriate tñ uſurpatur pro ſuperfluitate in ueneréis. Et ſic ponit vnũ inter ſeptem uitia capitalia.

Poteſt aũt dupliciter ſuperfluitas uenereorũ inueniri. Primo, ſecundum ſolas circũſtantias: ut contingit inter cõiuges. Et ſic communiter eſt uenialis luxuria. Secundo, ſecũdum ipſam ſpeciem actus: ut contingit in fornicatione ſtupro, adulterio, &c. & ijs quæ ad hæc ordinantur. Et ſic ſemper eſt mortale peccatum: ut de qualibet ſpecie in ſuo loco patet.

MAGISTER SCHOLARVM TRIPLICIter peccare poteſt.

MAGISTRORVM peccata circa tria ſunt, doctrinam, mores & lucrum. Quantum ad doctrinam peccat̃ primo docẽdo noxia aĩæ: ſiue cõtra fidẽ catholicã, ſiue contra bonos mores. Et hoc ſiue directe, ſiue indirecte, hoc eſt ex modo dic[illegible], magnificãdo cõtraria, & quaſi deſpiciẽdo ea q̃ ſunt fidei ſe[illegible] bonorũ morũ: ut contingit doctorib. multis philoſophię, & poetis arrogãtibus ſibi philoſophiæ autoritatem, libertate ingenij, & cõtemptu fidei, & bonorum morum, quaſi non ſint ueri philoſophi, nec ueri poetę, q̃ boni Chriſtiani ſũt. Scdo docendo falſa ut uera. Et hoc ſi ex induſtria fit, incurritur mendacium pernicioſum mentiendo in ijs quæ ad perfectionem

ſpectant intellectus: qualia ſunt ſcibilia omnia: nocumentum enim inferre in bonis intellectus, non eſt minus q̃ nocere in bonis corporalibus. Secus autem eſt mentiri de aliquo ſingulari: quoniam ſingularia non ſcibilia, & illorum notitia non per ſe ſpectat ad perfectionem intellectus. Si autem non ex ꝓpoſito falſum dicitur in ſcibilibus, non eſt peccatum mortale: quum non ſit mendacium niſi materialiter: niſi forte nocumẽtum notabile inde proueniens ex incuria aut temeritate doctoris aſſerentis temere falſum, reducat actum in naturã mendacij, tanquam non curauerit mentiri in nocumẽtum aliorũ. Tertio, negligendo ſtudere ut docere bene poſſit &c. Quarto nolendo docere aliquid egregium ex inuidia. Quinto, deuiando, ſcholaſticos auditores ab alijs doctoribus in damnum ipſorum auditorum, & iniuriam doctoris. Et hoc eſſet mortale ſi ſic fieret. Quantum aut ad mores non ſolum peccat minus corrigendo, vel excedendo in correctione, ſed quod magis vrget fouendo aut inuitando ad turpia, ſeu ludos &c. ſunt. n. cauſæ multorum per hoc malorum inde ſubſequentium in adoleſcẽtulis. Quo ad lucrum vero peccatur ſi exigit pluſquam ſibi debeatur, aut a quibus non ſibi debetur.

MALVM AVT CVM IMPRECANS AGIT contra charitatem, & ideo peccat.

MALEDICTIO qua quis imprecatur alicui malũ peccatum eſt mortale ex ſuo genere: qa contra charitatem eſt cupere alicui malũ. Aduertẽda tñ ſunt hic quatuor. Primũ eſt, ꝙ eſt ſermo de malo ſub rõne mali, & nõ ſub rõne boni honeſti vel vtilis: hoc eſt, ad maledictionem reqritur ꝙ deſideret homini malũ, puta mors, infamia, dãnũ rerũ, infirmitas, & ſi ꝙ aliud malũ occurrit: ita ꝙ nõ deſiderent iſta illi ut iuſtitia Dei aut reipublicę hẽat ſuũ locũ: ſicut lętabitur iuſtus quũ uiderit vindictã. Et ſimiliter ꝙ nõ deſiderẽtur iſta illi ut medicina corrigẽs illũ, & reducẽs ad ſanitatem animę. aut ſaltem reuocans ab oppreſſione bonorũ. Sed deſiderãtur iſta proximo nõ curando plus: hoc. n. eſt deſiderare malũ formaliter. Scdm, ꝙ ſermo eſt de creatura rõnali, cui ſoli põt aliquid mali obuenire. Vbi caute aduerte, ꝙ ſi maledicunt creaturę irrationales abſq; alia

adiunctio-

adiunctione, peccatum eſt otioſi uerbi. Si uero maledicerentur vt ſunt creaturæ Dei, non eſſet ſimplex maledictio, ſed blaſphemia: ſicut ẽt blaſphemia eſt maledicere ſanctos aut Deum. Si autem maledicerentur in ordine ad homines, uel ut ſunt res alicuius (vt ſi quis imprecetur ſterilitatem ergo alicui ius, aut mortem pecudibus alicuius &c.) perinde eſſet ut imprecari damnum homini qui eſt Dominus. Vel vt ſunt contentiuæ, & breuiter relatiuę ad bona humana: vt ſi quis hac ratione maledicat diem natiuitatis ſuæ, vel alterius, idem eſt, ac ſi maledixiſſet hominem illum naſcentem. Si vero relatiue ad mala humana, nullum peccatum eſt: ſicut maledicere humanis malis. Sic.n. Iob maledixit diem natiuitatis ſuæ, pro quanto continent tot mala culpæ & pœnę huius uitæ. Et Dauit mõte Gelboe, pro quãto ibi occiſus eſt populis dñi. Et ſic de ſimilibus. Dæmonem demum maledicere abſolute non eſt peccatum: quia rõne ſtatus ſui mali intelligitur a Chriſtianis maledici. Tertiũ eſt, quòd maledictio dupliciter incurritur. ſ. vel per ſe, hoc eſt ex intentione maledicẽdi, ut malum eueniat. Et ſic eſt peccatum mortale, ſi homo maledicitur directe uel indirecte, vt declaratum eſt: niſi propter imperfectionẽ actus, vel ex parte mali, quia minimum pro nihilo reputatur uel ex parte affectus, quia non ex conſenſu rõnis cupiebat. Et materialiter incurritur maledictio, quum quis maledicit verbo, ſed non animo maledicendi, ſed ex ſurreptione vel lapſu linguæ, aut malo vſu huiuſmodi profert. Et eſt veniale peccatum.

Quartum eſt, vt non fallaris confeſſor quo ad duo. Primo, ad diſcernendum ſi perſona illata maledixit ex animo uel nõ, nã non oportet inſpicere ad tempus quietis, ſed ad tẽpus iræ & furoris. Ex hoc.n. ꝙ poſt iram perſona quieta nollet malũ illi cui imprecata eſt, non habetur ſignum ſufficiens ꝙ nõ maledixit ex animo, ſed ſolummodo quod non perſeuerat in malo animo. Sed oportet ſcire ſi tunc quando imprecabatur, paſſio iræ & furoris intantum præualuit quòd flexit uoluntatem ad conſenſum, ita ꝙ tunc uoluiſſet ut eueniret quod imprecabatur. Nã ſi ſic eſt: non excuſatur a mortali: ſicut nec qui ex nimio libidinis ardore cõſentit ut vellet fornicari, q̃uis tranſacta tẽtatione nollet, & gaudet ꝙ non fecerit, & multũ doleret feciſſet: ſimile eſt enim hic & ibi. Secundo, ad diſcernendum

animum eius q maledixit irrationali creaturæ reſpectiue ad bona humana; puta maledictus ſit dies in quo natus eſt, aut in quo natus ſum, & ſimilia: qm̃ ipſimet q dicunt non intelligũt uerborum proprium ſenſum, q.ſ. redũdet in maledicẽdum illum hoĩem naſcentem. Et propterea oporte: examinare aĩum dicentis, ſi tunc p illam maledictionem optabat aliquid mali notabilis illis homini, ſiue ſit ipſemet, ſiue alter. Nã ſi optando illi malũ notabile dicit, maledictus dies in quo natus es, quaſi optans illum non fuiſſe natum, aut fuiſſe male natum, peccatũ eſt mortale ſine dubio. Si uero ex ira maledicit diei illi, & intẽdit, q dies ſit maledictus, ſed nõ intendit p hoc uelle ut ille habuerit uel hẽat malum ex natiuitate ſua. peccatum ueniale eſt: qa intẽtio maledici non protẽditur ad cupiẽdũ malũ proximi.

MALEFICII CRIMEN QVALITER COMmittatur.

MALEFICIVM peccatum eſt gñale, quo quis noçet proximo. Vſurpat tñ appropriate pro peccato quo qa nocet proximo p aliquam dęmonis inuocationem. Vnde malefici dicuntur qui impediunt cõſummationem matrimonij, pueros lædunt aut ẽt occidunt, & quæuis mala alia incãtationibus ſuis inferunt. Conſtat autem crimen hoc eſſe mortale ex duplici capite; & quia inuocatio eſt dęmonum, & qa nociuum eſt humano generi. Cõfunditur tñ plerũque nomen maleficij ad inuocationes dæmonum etiam utiles hominibus. quum diſputatur an liceat maleficium ſoluere maleficio altero.

Vbi ſcito, q ſoluere maleficium alio maleficio, peccatũ quoque eſt mortale; quoniam maleficium eſt ſecũdum ſe prauum & nulla poteſt intentione bene fieri. Et ſimiliter inducere maleficium paratum ad maleficia perpetranda, ad ſoluendum maleficium alio maleficio, eſt peccatum mortale; quia nulla ratione licitum eſt inducere hoĩem quantumcũque paratum, ad offendendum Deum. Nec habet locum in propoſito diſtinctio inter inducere ad peccandum, & uti iniquitate alterius parati ad peccandum, ut diſtinguitur in uſura, & in iuramento infidelium. quoniam illa diſtinctio non habet locum niſi in illis in quib. actio petita poteſt ab illo parato fieri ſine peccato

ſi vult: & ex iniq̃tate ſua prouenit ꝙ apponit ipſe peccatum. tunc.n.petẽs petit opus bonum: ſed q̃a ille a quo petitur, non vult niſi cum peccato efficere, ideo petẽs, vtitur iniq̃tate parati, & nõ communicat peccato illius. Verbi gratia: petens mutuum ab vſurario, petit opus bonum, ſ. mutuum: qđ uſurarius ſi vellet poſſet ſine peccato cõcedere, & ſimiliter petẽs iuramẽtum ab infideli, petit opus religionis ſanctum, ſ. iurare, qđ idolatra p̃t ſi vult ſine peccato concedere, recognoſcendo verum Deum, & p illum iurando. In propoſito autem petitur a malefico ut ſoluat maleficium, ꝙ ille non p̃t etiam ſi vult præſtare ſine peccato. Et propterea conuincitur quis quod petit peccatum, & inducit paratum ad peccãdum. digni autem ſunt morte (inquit Apoſtolus) non ſolum qui faciunt, ſed ẽt qui conſentium facientibus. Si autem maleficus ſciret maleficium factũ conſiſtere in laqueo ibi alligato, nullum peccatum eſſet rogare vt ſolueret illam alligaturam: quia hic nulla interuenit dæmoniaca opera, ſed humana tãtum actio, quam quilibet alius poſſet efficere ſi ſcire ubi eſſet illa alligatio.

MALITIOSVS QVIS DICATVR: ET quando malitia ſit uitioſa.

MALITIA peccatum eſt generale, quo homo ex ſola intentione mali eligit malum. Hinc enim diſtinguẽdo peccãtes ex malitia vel infirmita, vel ex malo vſu, excuſamus illos q ex paſſione aut vſu, aut imprudẽtia peccant, agrauãtes eos qui non niſi qua intendunt malum, eligũt peccare, ſunt.n. peſſimi in quocunque genere peccent difficile.n. videtur corrigi poſſe. Contingit tamen propter imperfectionem actus eſſe ueniale peccatum ex malitia: ut ſi quis vana mendacia eligit dicere ex intentione huius mali quod eſt vane mentiri, & non pr[illegible]ter aliud. Eſt ſiquidem imperfectio actus ex parte mali, [illegible]a non eſt malum pernicioſum.

CONTRACTVS MATRIMONII POTEST ex ſeptem capitibus dici vitioſus.

MATRIMONIVM tum ad peccata quæ in illius contractu interueniunt, tractandum eſt primo: deinde de

peccatis quæ in illius vſu occurrunt. In contrahēdo igitur ma trimonium per verba de præſenti, pōt ex ſeptem capitibus peccatum incurri. Primo, agendo contra impedimenta dirimētia. Secundo contra impedimenta non dirimentia. Tertio contra modum. Quarto, contra intentionem ſacramēti. Quinto, ex intentione finis mali. Sexto, ex præpoſtera intentione finis. Septimum, ex indignitate perſonæ.

Quantum ad primum, impedimenta dirimentia continent in his verſibus.

Error, conditio, votum, cognatio crimen;
Cultus diſparitas, vis, ordo ligamen honeſtas:
Si ſis affinis, ſi forte coire nequibus.
Hæc ſocianda vetant connubia facta retractant.

Quorum ſummaria explanatio eſt.

Primum impedimentum eſt error circa ſubſtantiam perſonæ: puta intendit quis contrahere cum primogenita, & ſupponitur alia, erratur ibi in perſona.

Sed ſi erret in qualitate (puta quia non eſt bona, aut diues. aut ſana &c. ut ei dicebat) non ſuffragat. Secundum eſt, conditio. ſ. ſeruilis. nam ſi ignoranti ſeruitutem, libero datur ſerua, quam ſi ſciret ſeruam, non acciperet, non tenet matrimoniū. Tertium eſt, votum: ſ. ſolenne religionis approbatæ, ſiue fuerit profeſſio expreſſe ſiue tacite facta: nam illius matrimoniū nullum eſt. In quarto impedimento clauduntur tria impedimenta iuxta tres cognationes: ſcilicet naturalem, ſpiritalem, & legalem. Cognatio naturalis tollit matrimonium vſq; ad quartum gradum incluſiue: ita quòd inter conſanguineos ac conſanguineas in primo, ſecundo, tertio & quarto gradu non poteſt eſſe matrimonium.

Cognatio ſpiritalis, quæ contrahitur in baptiſmo uel cōfirmationis ſacramento tollit mrimonium ſecundum tres tā̄tum lineas. Prima eſt, inter ſpiritalem parentem & filiū ſeu filiam; hoc eſt inter tenentem ad baptiſmum vel chriſma. & baptizatum ſeu confirmatū. Secunda eſt, inter compatrem & commatrem. Tertia eſt, inter fratres ſpiritales, hoc eſt perſonā baptizatā ſeu confirmatā, & filios ſeu filias naturales patris ſpiritalis. Et aduerte hic duo. Primum, ꝙ idem eſt iudiciū de tenente ad baptiſmum, & baptiſmante. Secundum ꝙ idē eſt iudicium

de

de tenente ad baptiſmũ,& illius uxore, ſi iam conſummatum matrimoniũ erat. Cognatio legalis (quæ contrahitur ex adoptione alicuius in filium ſeu filiam) tollit matrimonium ſecundum tres lineas.

Prima eſt, inter adoptantem & adoptatum, ac illius filium, & iterum filium filij, & deinceps.

Secũda eſt, inter filios naturales ac legitimos adoptantis & adoptatũ. Tertia eſt, inter uxorẽ adoptantis & adoptatum, & inter uxorẽ adoptati & adoptãtẽ. Inter quas ponit dñs ꝙ tam prima q̃ tertia eſt ꝑpetua : ſcda aũt tpalis. ſ. quandiu manet in ptãte pris adoptãtis: & ideo mortuo patre, aut emãcipato filio naturali vel adoptiuo, põt inter eos eſſe mrimonium. Quintũ impedimentum eſt, crimen: quod duplex eſt ; adulteriũ & homicidiũ. Sed quatuor cõficiunt hinc caſus impediẽtes. Primus eſt, ex puro homicidio, quãdo alter cõiugũ ꝓcurat alterũ occidi ꝑ aliquam tertiam ꝑſonam ; nã inter cõiugem remanẽtem, & ꝑſonam illã tertiã cõſortem in homicidij talis crimine. non põt eſſe matrimonium in ꝑpetuum; ut patet extra de cõuerſione infidelium, c. laudabilem. Secũdus eſt ex homicidio mixto adulterio, qñ alter cõiugũ adulterat, & p ſe vel alium occidit alterum cõiugum; nam inter remanẽtem & cõiugem & perſonã illã cũ qua adulteriũ cõmiſſum fuerat, non pt eſſe cõiugiũ; ut patet extra de eo q duxit in matri. quam poll. p adul. c. ſup hoc. & xxxj. q. j. ſi qs viuẽte. Et ſcito ꝙ multi & forte oẽs exponũt hos duos caſus limitãdo cum vna cõditione. ſ. ſi dictũ homicidiũ fiat ea intentione ut ſit ſeu fiat mrimonium inter prædictos; ita ꝙ ſi non pp hanc intentionem coniunx occidens p ſe uel aliũ occidat ſuũ cõiugẽ, nõ incurrit impedimẽtũ dirimẽs mrimonium. Sed quum hoc ſpectet ad ius poſitiuũ, & iura nõ inueniant opponere dictam cõdõnem (vt patet dicta capitula inu[illegible]nti) nec aliquis alius canon alleget hãc limitationem ap[illegible]ens, neſcio qua ſecuritate limitatio hæc aſſeri poſſit. Ter[illegible]us caſus eſt, ex adulterio non puro, ſed mixto promiſſioni fide vallatæ ꝙ quũ alter coniunx morietᷣ accipiet illum uel illã in cõiugẽ: ſiue ꝑcedat, ſiue ſequat adulterium hmõi promiſſio. Nã inter iſtos adulteros cũ tali ꝓmiſſione in æternũ non põt eſſe coniugium: vt patet extra de eo qui duxit in matri. quam poll. per adulte. c. ſi quis vxore. & xxxj. q. j. c. relatum. Quar-

tus caſus eſt,ex adulterio quoq; mixto contractui ſecūdi ma-
monij de præſenti:ita ꝙ iſti non ſolum adulterium commiſe-
runt,ſed de facto cōiuges ſe fecerunt ſtante altero eorum liga
to in priore matrimonio:nec refert,an adulteriū præcedat aut
ſequatur huiuſmodi contractum ſecundi matrimonij: nam in
ter iſtos ſic adulteros non poteſt vnquam eſſe coniugium : ut
patet extra de eo qui duxit in matrim.quam poll.per adul.ca.
ſignificauit.& cap.ex literarum.& cap.ſi quis.Et hunc caſum
intellige cum grano ſalis:hoc eſt, ſi perſona ſoluta, puta Ber-
tha,ſciebat eſſe coniugatam perſonam illam cum qua cōtra-
xit matrimonium,& commiſit adulterium, puta Ioannem.
Sciebat inquam aut tunc quando contraxit,aut ſi tunc neſcie-
bat, & poſtea ſciuit, nihilominus poſtquam ſciuit, commiſit
adulterium illud,ſcilicet cum illa perſona coniugata,cum qua
ignoranter contraxerat.ſ.cum Ioanne. Si uero perſonā illā.ſ.
Ioannem, eſſe coniugatam neſciuit quandiu uixit alter cōiux
ſcilicet Ioannis,ſed poſt illius mortem tantum ſciuit: poteſt ſi
vult matrimonialiter coniugi cum eadem perſona,ſ.Ioāne(ut
patet in c.propoſitum.& c.ueniens.de eo qui duxit in matri.q̃
poll.per adulte.) quoniam ipſa Bertha nūquam commiſit a-
dulterium cum Ioanne formaliter:id eſt ex intentione,ſed ma
terialiter tantum:quia putabat ſe cum proprio marito dormi-
re.Aduerte hic adiungi dictis quatuor caſibus quintū.ſ.ſi mu
lier occiderit uxorem alterius vt illum habeat in maritum,aut
econtrario ſi vir occidit maritum alterius vt illam habeat in
vxorem, ita quòd inter talem homicidam ſic & illum ſeu il-
lam relictam non poteſt eſſe coniugium. Et allegatur cap. ſi
quis viuente.xxxj.q.j. Sed quoniam canon ille loquitur de
homicidio coniugis non puro,ſed mixto adulterio(ut patet in
tuenti)& hæc expoſitiuo iure robur trahunt, ideo in ſolis illis
caſibus qui in iure poſitiuo ſunt,ſtandum uidetur.

Sextum eſt, diſparitas cultus: ita ꝙ inter baptizatum & nō
baptizatum nō poteſt eſſe matrimonium. Si autem ſint bapti-
zati quamuis hæretici & apoſtatæ,tenet matrimonium. Septi-
mum eſt,uis:hoc eſt uiolentia. Et ſub hoc clauditur nō ſolum
violentia abſoluta,ſed violentia per metum cadētem in con-
ſtātem virum:qui metus in propoſito definitur quadruplex.ſ.
ſtupri,ſiue ſtatus verberis, atq; necis: ita ꝙ ſiue metu mortis,
ſiue

ſiue verberum, ſiue ſtatus, id eſt libertatis, ſiue ſtupri, conſentiens in mrimonium, non conſentit ſufficienter ad perpetuum matrimonij vinculum: vult enim eccleſia matrimonia quæ ꝑpetua ſunt, habere conſenſum non qualemcunque ſed liberũ. Poteſt autem impedimentum hoc tolli, ſi poſtea libere vult cõſentire in quod prius coactus, aut non conſenſit, aut non liber conſenſit, ſed ex metu cadente in conſtantẽ virũ. vt dictum eſt.

Octauum eſt, ordo, ſcilicet ſacer. Nam ordinatus in ſacris non poteſt contrahere matrimonium: & ſi contrahit, non ualet. Nonum eſt, ligamẽ. ſ. alterius coniugij. Alligata. n. perſona alteri cõiugi per uerba de præſenti. non põt contrahere cũ perſona alia: & ſi contrahat & cõſummet etiam mrimonium ſecũdum, nihil valet, etiam ſi primum non ſit conſummatum, ſed oportet ſtare in primum. Decimum eſt, honeſtas: hoc eſt publicæ honeſtatis iuſtitia, uetãs illos inter quos ſunt vel fuerũt ſponſalia, poſſe cõtrahere cũ conſanguineis alterius partis vſque ad quartum gradum. Ita ꝙ Ioannes mortua ſua ſponſa non poteſt cum conſanguineis ſpõſæ olim ſuæ contrahere, & ſimiliter ex parte ſponſi. ſtatuit enim eccleſia ſponſum & ſpõſam quo ad hoc pares marito & uxori carnalites commiſtis. Vndecimum eſt, affinitas: hoc eſt, parentela cõtracta ex carnali commixtione naturali cõſummata viri & mulieris: ſiue ſint maritus & vxor, ſiue quæcunque aliæ perſonæ: & durat uſq; ad quartum gradum: ita ꝙ perſonis carnaliter ſic commixtis, puta Petro & Antonia, non poteſt Petrus aliquam Antoniæ conſanguineam uſq; ad quartum gradum hẽre vxorem: quia ſunt effecti ſibi affines. Similiter Antonia non poteſt aliquẽ conſanguineum Petri vſque ad quartum gradum habere in maritum: quia ſunt ſibi effecti affines.

Duodecimũ impedimẽtũ eſt, impotẽtia coeũdi: ſiue hoc proueniat ex natura, ſiue ex maleficio perpetuo. Et quia hoc impedimentum quum accidit, ſubiacet ſpãli examini accidentis facti qđ a prælatis eccleſiæ fit, ideo ſufficiat cõfeſſori hoc noſſe.

Hæc ſunt impedimẽta quæ & impediũt mrimonium cõtrahendum, & dirimũt illud ſi de facto cõtractum fuerit, etiam ſi fuerit cõſummatum, & inde geniti filii & filiæ. Hoc eſt primũ caput, ex quo cõtingit peccare in contrahendo matrimoniũ.

Secũdũ uero caput ex quo peccatur in cõtrahẽdo matrimonium,

niũ,cõſtat ex impedimentis non dirimẽtibus quidẽ matrimoniũ,ſed impediẽtibus & efficientibus ut de iure non poſſit contrahi matrimoniũ:ſi tñ cõtrahatur, valet. Sũt aũt impedimẽta hęc xj. Primũ eſt interdictũ eccleſię: ſi Epiſcopus uel curatus inhibeat aliquibus ne cõtrahant propter aliq̃ rõnabilem occaſionẽ,donec conſtet clare ſi eſt aliqđ impedimẽtum inter eos. Secundum eſt,votum ſimplex caſtitatis. Tertium eſt, ſponſalitium cum altera perſona. Ille enim qui hẽt caſtitatis votum, & iſte q̃ iam promiſit alteri,non dẽt uiolare fidem ſuam:ſed ille dẽt ſeruare fidem Deo, iſte homini. Quartum eſt,ſi qs iunctus eſt alteri catechiſmo,quia tenuit ipſum ad catechiſmum qui fit ante baptiſmum. Quintũ eſt,inceſtus cũ affinibus, hoc eſt cum cõſanguineis coniugis:ita ꝙ talis punitur ut decedẽte cõiuge nõ poſſit contrahere matrimonium cum quacũq; pſona. Sextũ eſt,vxoricidium. Septimum eſt, raptus alienæ ſponſæ. Octauũ eſt, proprij filij de fonte uel ad chriſma ſuſceptio inſidioſa matrimonio, vt.ſ. coniunx priuetur debito matrimoniali. Nonum eſt, presbytericidiũ. Decimum eſt, ſolennis pœnitentia. Et vndecimum cõiugium ſcienter cum moniali. Hæc eñ impedimẽta ex inſtitutione eccleſiæ ſunt præter ſecundũ & tertium, q̃ ex naturæ iure ſunt, qa ad fidelitatem ſpectãt. Et primũ nã tũ ad clandeſtinum:qa cõtra morẽ humanæ ſocietatis eſt. Et ſcito peccatum eſſe mortale, ſi cum tribus primis impedimẽtis cõtrahitur matrimonium:hoc eſt, ſi contra interdictum eccleſiæ iudice ꝓhibẽte, ſi cõtra uotum ſimplex, ſi cõtra ſpoſalitium alterius cõtrahit matrimoniũ: quia matrimonia clãdeſtina totaliter dãnata ſunt: & eccleſiæ debetur obediẽtia omnimoda in re tãta,& fidẽ tã Deo q̃ homini uiolare in re tãta mortalis offenſa eſt. Notanter autem dixi contra uotũ ſimplex, & contra ſponſalitium alterius: quia ſi quis poſt uotum ſimplex contraheret,animo tñ ingrediendi religionem ant[...] conſummet matrimonium, non contraheret contra votum quia non contraheret cum animo violandi votum, ac per hoc non peccaret mortaliter contrahendo: ſed teneretur implere votum,imo teneretur ad religionem profitendã,ex quo poſuit ſe in ſtatu in quo non poteſt aliter implere caſtitatis uotũ niſi per religionis profeſſionem. Similiter non contraheret contra ſponſalitium,ſi ſponſalitia eſſent ſoluta. Cum reliquis autem

ſecto impedimentis contrahere, ſi contemptus deſit, noli iudicare mortale, ſi non eſt conſuetum petere diſpēſationem, & re vera ſi non eſt in memoria hominum ꝙ Epiſcopi diſpenſent circa hæc videntur tacite conſenſiſſe. Tutior tamen pars eſt eligēda, vt habēs aliquod horum impedimentorū non dirimentium, petat diſpēſationē ſaltem ſecrete per tertiā perſonam ab epiſcopo, ut licite contrahat. Poteſt enim omnibus epiſcopus diſpenſare, niſi circa votum & ſponſalitium: quia aliunde q̃ ex poſitiuo iure hæc robur habent peccati. Hæc de ſecundo capite. Tertium caput, vnde peccatur in contractu matrimonij, eſt modus clandeſtinus. Et hic modus dupliciter intelligitur.

Primo, ſi contrahitur omiſſis bannis, vt ſciātur impedimēta ſi qua ſint &c. Et hoc habet locum, vbi hæc conſueuerunt ſeruari: vbi aūt non cōſueuerunt hæc fieri, non incurrit peccatum omittendo hæc q̄ ex poſitiuo ſunt iure. Alio modo intelligit ſi contrahitur non in facie eccleſiæ: hoc eſt occulte ſine ſufficientibus teſtibus qui eccleſiam repręſentāt. Et quia hoc eſt de iure naturæ, tum ratione publici actus qui exigitur ad hoc vt in ſociali vita perſonæ ſe habeant vt coniuges, tum ratione ſcandali, tū ratione periculi quotidiani quo tranſitur ad ſecunda cōiugia omiſſo coniuge clādeſtino: ideo hoc nō poteſt fieri abſq; peccato mortali, niſi per accidens: vt ſi poſt contractum de facto tm̄ matrimonium in facie eccleſiæ & conſummatū, ad corrediens alter coniugum qui impedimenti ſecreti dirimentis eſt conſcius, obtenta diſpenſatione cōtrahere iterū velit, tūc abſq; teſtimonio ſufficit contrahere ad euitandum ſcandalū: imo debet etiā coniugi occultare, & petere, ut pro ſua conſolatione velit iterum acceptare ſe in coniugem, & ſic contrahere; nam ceſſant in hmōi caſu oīa inconuenientia. Poſſunt etiā per accidens contingere multi caſus excuſantes a mortali contractum clandeſtinum ad horā, quaſi ſtatim publicandū. De quibus vide ſi vis in cōmentarijs noſtris ſuper tertia parte diui Tho. circa finem. Quartum caput peccati in contrahendo matrimoniū eſt intentio contra ſacramentū. Et hoc peccatum cōe eſt ſacrilegium contra quolibet eccleſiæ ſacramētum, qn̄ perſona exteriori actu ſimulat ſacramentum; quia ſecundum intentionē interiorem nō intendit ſacramentum ſuſcipere ſeu efficere; vt ſi quis dicat, accipio te in coniugem, & nō intendit quod dicit.

Huiuſ-

Huiuſmodi.n.mẽdaciũ pernicioſum & ſacrilegium nõ ſolum mortale eſt pcm̃,ſed irritũ reddit ſacramentũ, & tenetur talis deceptor ſatisfacere læſæ parti &c. Simile ſacrilegium irritãs mrĩmonium cõmittitur cõtrahẽdo mrĩmonium cum pacto cõtra aliquod trium bonorum mrĩmonij.ſ.fidei,prolis, & ſacramẽti: vt ſi deducatur in pactum ſterilitas,aut ſeparatio totalis, aut non reddẽdũ debitũ hoc.n.eſt cõtra fidẽ,primũ cõtra prolẽ,ſecũdũ autẽ cõtra ſacramẽtũ.Et ideo ultra peccatum non tenet matrimoniũ: vt patet extra de cõditionibus appo. cap. vltimo. Quintum caput peccati in contrahẽdo matrimoniũ, eſt intẽtio mali finis. Et hoc quoque peccatũ cõe eſt reliquis ſacramentis & bonis actibus exterioribus: ſemper.n.eſt peccatum exercere illa ad malum finẽ, vnde contrahere matrimoniũ ad finẽ malũ (puta ad libertatẽ adulterandi,ad furandum,ad occidẽdum,ad lenocinandũ &c.) peccatum eſt mortale manifeſtũ. Sextũ caput peccati in contrahendo mrĩmonium, eſt intentio præpoſtea reſpectu finium ſeu bonorũ ex cõiugio expectatorum expectantur ſiquidem ex coniugio, primo proles,ſecundo uitatio fornicationis,tertio amicitia affinium,vtilitas bonorum temporalium,delectatio carnalis cum coniuge &c. Quãdo ergo aliquis contrahit, & non principaliter propter prole(niſi ſenes ſint) peccatum interuenit ueniale. Quando uero nec propter prolem nec propter vitanda fornicationem mouentur ad contrahendum,ſed propter cõmoditatem tpalium bonorum aut obſeqorum præpoſterus eſt ordo finium. Et ſimiliter quando propter nihil horum principaliter, ſed propter pulchritudinem coniugis,& delectationem &c. ualde prę ponitur delectatio cæteris bonis: & quia non ſeruatur debitus rationis ordo, peccatum incurritur. Nũquam tamen pp hæc & ſimilia incurritur peccatum mortale, nec interuenit abuſus ſacramẽti,quia nõ ordinatur ꝓpterea ſacramẽtum cõiugij ad finẽ extraneũ,ſed remanet ordinatum ad ſuũ finẽ, qui eſt mutua poteſtas corporum coniugum, & ſanctificatio eorum: ut ſciat vnuſquiſq; ſuum vas poſſidere in ſanctificationem: quoniam intendunt ſe habere vt coniuges ſecundum eccleſiam: ſed aduentitius finis delectationis vel diuitiarum &c. ponitur vt eſt finis non coniugij, ſed vel quare magis cum iſta quam cum illa contrahat: vt Iacob maluit cum Rachele pulchra, q̃

Lia lippis oculis contrahere, uel mutationis uoluntatis ad applicandum ſe ad contrahendum cōiugium; ſicut Dauid, quia egebat calefaciente ſe, mutauit uoluntatem ut acciperet uxorē Abiſac Sunamitem. ſicut ēt ſacerdos nō celebraturus hodie, mutat uoluntatē ut cōplaceat alicui, & celebrat. Nō.n. pp hęc, ſacramēta ordinātur ad hæc, ſed mutationes noſtrarum uoluntatum. In his igitur aut nō inuenitur peccatum, ſi uoluntas eſt ordinata; aut ueniale, qñ inordinata eſt intētio præponēs poſtponenda. Septimum caput peccati in contrahendo matrimonium, eſt indignitas perſonæ. Et hæc eſt duplex. Prima eſt, excōicationem, ut ſi perſona eſſet excōicata, ſiue maiore, ſiue minore excōicatione; quia excōicatio minor, excludit a paſſiua participatione ſacramentorum. Conſtát autem utrunque coniugem ſuſcipere ſacramentum matrimonij qnum contrahit̃ p uerba de præſenti. Secunda eſt, peccati mortalis: ut ſi eſſet in peccati mortalis ſtatu. Cēſetur autem quilibet in peccato mortali eſſe, ſi poſtquam commiſit mortale peccatum, non eſt cōtritus ſi autem eſt contritus, iam non eſt in peccato mortali. Igitur antequam contrahant matrimonium, debet uterque cōteri de omnibus peccati ſuis. Et ſi tunc non confitetur, & ſcit aut dubitat ſe excommunicationi maiori aut minori ſubiacere, faciat ſe abſolui, ut indigne poſſit contrahere; non contrahens cum altera excommunicatione ſcienter, aut cum peccato mortali ſcienter, peccat mortaliter peccato ſacrilegii notabilem exhibens ſacramento irreuerentiam.

VSVS MATRIMONIALIS CONIVGII multipliciter uiciari poteſt.

MATRIMONII peccata q̃tum ad uſū coniugii ſunt ex capitib. xiiij. Primo, ex fine. Scd̃o, ex modo. Tertio, ex indiſpoſitione. Quarto, ex periculo. Quinto, ex debito. Sexto, ex loco. Septimo, ex tpe. Octauo, ex more. Nono, ex uoto. Decimo, ex adulterio. Vndecimo, ex abuſu. Duodecimo, ex īpudicitijs. Tertiodecimo, ex qualitate dānata. Quartodecimo, ex innaturaliter cōtra ipſū mr̄imonij uſū. Primū igit̃ caput peccati in cōiugij uſu eſt finis; nam cā generādi exercēdus eſt, aut in remediū cōcupiſcētię. Si igit̃ ſolius delectationis cauſa fit, pecca-

tum

tum eſt, veniale tamen. Secundum caput peccati eſt modus innaturalis. Et quia infiniti ſunt modi quos humana delectatio adinuenit, hoc ſcito quod niſi ex rationabili cauſa mutetur naturalis modus, ſeruato ſemper vaſe naturali, ſemper eſt peccatum. Et niſi modus ſit intantum exorbitans ut impediat poſſe concipere (hoc eſt poſſe bene recipere ſemen, ita ut poſſet concipere ſi aliud non obſtaret) communiter eſt peccatum veniale. Videtur autem valde obſtare facultati concipiẽdi, ſi mulier ſuper virum ſit: & propterea hoc videtur mortale aut prope. Si tamen poſſet mulier ſic concipere, noli damnare. Tertium autem caput ex indiſpoſitione menſtruorum. Mulier enim menſtruata peccat petendo debitum reddendo autem excuſatur, ſi uiro conſulit. Non tamen eſt peccatum mortale petere aut reddere menſtruatam: quia nulli facit iniuriam qui vtitur iure ſuo. Quartum caput eſt, periculum aut abortus, aut notabilis nocumenti: hoc. n. eſt manifeſte contra charitatem proximi, nam uita prolis & ſanitas mariti, bona ſunt non lædenda. Vnde non curare de huiuſmodi, eſt peccatum mortale. Quintum caput eſt debitum. Nam negare debitum coniugale petenti coniugi, peccatum eſt mortale ex ſuo genere: quia eſt iniuſtitia. Excuſatur tamen coniunx a reddendo debito in duobus caſibus.

Primus eſt, ſi non poteſt ſine periculo uitæ vel ægritudinis: quoniam debitum coniugij intelligitur ſalua conſiſtentia & ſanitate ſubiecti. De periculo autem infectionis lepræ, canonica lex non eripit, dicens autoritate Apoſtoli Pauli teneri ſanum coniugem reddere debitum leproſo exigenti: vt patet extra de coniug. leproſo, cap. quoniam. Quod tamen a quibuſdam moderate exponitur, ſcilicet quando ex redditione debiti non imminet ſano periculum infectionis. Et ſatis rationabiliter: quoniam redditio debiti coniugalis intelligitur ſalua non ſolum conſiſtentia, ſed ſanitate ſubiecti: quia non tenetur ægritudinem notabilem incurrere propter reddendum debitum hoc: generandi enim opus ordinatum eſt a natura ad bonum ſpeciei ſine malo indiuidui.

Et ideo ſicut non tenetur incurrere ex hoc notabilem debilitatem: ita nec lepram, quę maius malum eſt. Vnde in huiuſmodi caſu videtur ſtandum conſilio medicorum de periculo in-

fectionis,

fectionis, conſideratis particularibus circunſtantijs & qualitatibus. Secundus eſt, ſi petens fornicationem commiſit: quia ex hoc alteri autoritate domini licet coniugis totum dimittere. Ad hunc caſum reducuntur omnes caſus in quibus coniunx perditius exigendi debitum. Niſi ergo rationabile impedimentum adſit, peccat mortaliter negans debitum, etiam ſi dies Paſchæ fuerit in quo debeant communicare.

Sextum caput eſt locus duplex: ſacer, vel publicus. Nam actus polluens locum ſacrum, non poteſt licite ibi exerceri. Cõſtat autem quod omnis effuſio uoluntaria ſeminis humani polluit locum ſacrum, ſicut effuſio ſanguinis iuſta a iudice facta vnde committeretur ſacrilegium etiam tempore obſidionis in eccleſia matrimonio utendo. Nec inconuenit coniuges teneri ad caſtitatem ex penuria loci: quum teneantur ex mutua abſentia per multos annos viro exiſtente occupato in militaribus, &c.

In publico autem loco non patitur honeſtas humanæ ſocietatis id fieri. Septimum caput eſt, tempus ſacrum duplex ſcilicet commune, ut ſunt dies feſti & quadrageſimales: in quibns (niſi contemptus feſtorum interueniat) conceſſus uſus coniugi. Aliud eſt ſacrum tempus ſpeciale: quo ſcilicet prohibitæ ſunt nuptiæ, de quo in uerbo, nuptiæ, dicetur. Sed nunc dicetur quantum ad conſummationem matrimonij, qđ conſummare matrimonium tali tempore, peccatum eſt: quia contra finem præcepti fit. Non tamen eſt peccatum mortale, ſi ſine ſolennitate nuptiarum, ſine traductione uxoris in domũ, fit conſummatio matrimonij: quia hoc non inuenitur prohibitum: nec cadit ſub prohibitione eccleſiæ ut prohibitum: ſed ut finis prohibiti. Aliud autem conſtat eſſe quod præcipitur: & aliud quod eſt finis præcepti: ſicut finis præcepti ieiunij eſt eleuatio mentis: ſi tamen quis ieiunat, & non eleuatur mente, non eſt transgreſſor præcepti.

Vbi autem conſummato matrimonio nullum peccatum eſt hoc tempore, ſicut nec alio ſacro tempore. Octauum caput peccati eſt, non benedicẽdi ſponſas ante nuptias, & uere peccatum eſt uti coniugio ante benedictionem ſolitam. Si tamẽ deſit contemptus, non eſt peccatum mortale cõſummare matrimonium ante benedictionem: quia nec ſtatuti nec conſuetu-

dinis violatio ex infirmitate paſſionum infert peccatum mortale: ut latius declarauimus in commentarijs tertiæ partis circa finem uide ibi ſi uis. 9 Nonum caput peccati eſt, votum ſimplex caſtitatis. Contra quod coniunx uoto aſtrictus agit petẽdo debitum: non autem reddendo, ſiue expreſſe, ſiue interpretatiue petatur. Et ratio peccati mortalis in petendo eſt: quia votum caſtitatis eſt votum de negatiuo obligans ſemper & ad ſemper: quia obligat ſe ad non exercendum actum venereum. Et propterea licet excuſetur reddendo (quia tenetur maiore vinculo ad reddendum actum illum alteri) non habet tamen vnde excuſetur petendo: quum teneatur ex voto ad non exercendum, & in libertate ipſius ſit non petere.

Et bene nota, quod ſecus eſt de habente ſimplex votum religionis. Ille nanque qui vouit ingredi & perſeuerare in religione, & poſtea abſque diſpenſatione vxorem duxit, poteſt poſt conſummatum matrimonium petere debitum ab uxore: quia votum eius eſt de affirmatione ſcilicet de aſſumendo ſtatum religionis, & non eſt de caſtitate, ſicut nec de paupertate, niſi per uiam ſequelæ ad ſtatutum religionis, votum autem caſtitatis (ut dictum eſt) de negatiuo eſt. Et propterea iſte tenetur ad negatiuam quandocunque eſt in ſua libertate: & ſimiliter ille tenetur ad affirmatiuam quandocunque eſt in ſua poteſtate ſcilicet mortua vxore. Vnde ſicut habens votum religionis & poſteà illicite vxoratus, non tenetur ad paupertatem niſi quando erit religioſus: ita nec ad caſtitatem ex ſuo voto. Et ne hoc tibi videatur mirabile, vide quod ſi homo poſt emiſſum caſtitatis votum fornicatur, peccat contra uotum ſi uero poſt emiſſum ſimplex religionis votum fornicatur, non facit contra votum. Hinc enim perpendere poteſt dictam differentiam eſſe in cauſa, quia ſcilicet ille vouit negatiuam, iſte affirmatiuam: & ideo ille non poteſt petere debitum, iſte ſic.

10 Decimum caput peccati eſt adulterium: quod poteſt intel. uel de proprio, vel alterius coniugis.

Et ſi de proprio quidem agitur, quãuis aliter poſſit ei ob hoc negare debitum autoritate domini noſtri Ieſu Chriſti, non tamen peccat petendo aut reddendo: ſiue hoc peccatum eius ſciatur a coniuge, ſiue non: quia non eſt adhuc priuatus, ſed priuandus; ut latius in uolumine primo reſponſionum diſſeruimus.

timus. Si vero de cõiugis adulterio manifeſto agitur, grauis, eſt cauſa præſertim mariti. Veruntamen (ut in primo quodlibeto noſtro diſcuſſimus diffuſe) vxor ſciens virum publicā cõcubinam tenentem, & ob hoc triſtis & dolens non ſperans ex hoc ꝙ contineret ſe ab illius concubitu, emendationem eius, faciens quod in ſe eſt vt maritus corrigatur, poteſt illius coniugio uti. quia ceſſat in ea tam ratio ſcandali (qa nullus putat de ipſius conſenſu fieri hoc adulterium) quam ratio patrocinij & participij, ex quo nullam habet viam prouidendi. Vir autem ſciens vxorem publice adulterari, quia tenetur ad correctionem eius nõ ſolum verbo, ſed opere vtpote caput, debet oībus qbus põt modis cohibere ipſam a crimine adulterij, & prouidere ſcandalo ne patronus turpitudinis habeatur. Et qa difficile eſt hæc duo facere, & ſimul uti coniugio illius, ideo niſi caſus occurat in quo utrunq; horũ ſaluũ ſit utendo cõiugio. non licet ei vti tali coniugio: vtrunque. n. de iure. charitatis debitæ. In caſu aũt quo utrunq; ſaluũ eſſet, non uideo quare inuoluatur peccato ſaltem mortali tali uſus: quum oīs legis rõ ceſſet, & contemptus deſit. Vndecimum peccati caput eſt, abuſus coniugij, quo quis abutitur actu coniugij ad delectationē in opere, ita ut perficiatur opus extra naturale vas: ſicut maritus Thamar faciebat. Et hoc eſt manifeſte ſcelus magnũ. Duodecimũ eſt impudicitia cõſiſtens in tactib. venereis. Verumtñ actus venerei tripliciter inueniũtur inter coniuges.

Primo, ratione vſus coniugij: & ſicut liciti & quandoq; ut neceſſarij tranſeunt. Secundo, non propter actum coniugalē, ſed nihil aliud intēditur quam ſiſtere in hmõi tactibus: & tũc proprie eſt impudicitia. Et ſi ſine periculo pollutionis in vtroque cõiuge hæc fiāt, tolerabile eſt, vtpote veniale: quia nõ niſi ſuperfinitas eſt delectationis intra cõiugales terminos. Si uero cũ periculo pollutionis in altero ipſorum fiāt, dicēdum eſt ſicut de multũ bibētib. cũ periculo ebrietatis. Et peius hic: qa non eſt in ptāte perſonæ continere pollutionem, ſicut continere decimam potationem inebrietur. Vnde ſi experta perſona eſt ſe pollui ex ſimilibus tactibus tot & talibus, & aduertit periculum. & non obuiat, neſcio excuſare a mortali, etiam ſi non ſequatur pollutio. Tertio, fiunt huiuſmodi tactus ex intētione aut quaſi ut polluantur, & eſt manifeſte peccatũ nefan-

dū. Dixi autem quaſi, pp vacantes huiuſmodi tactibus, nō cogitādo ſi eueniat pollutio, vel nō eueniat: eſſent aūt contēti ut eueniret: dāt ſiquidem operam actib. illicitis ex quib. nata eſt ſeq pollutio: & ideo tanq̄ intēta imputatur illis ſic male affe-
13. ctis. Tertiumdecimum caput eſt, damnata qualitas: ſ. mr̄imonij clādeſtini. Nam & ipſum clādeſtinnm cōiugium & ipſius vſus per ſe loquendo eſt peccatum mortale: vtpote offendens ſocietatem humanam, ſcādaloſus & damnatus ad eccleſiā. Si tamen per accidēs quandoque licet, vide diffuſius ſcripta in ſu
14. pradictis commētarijs. Quartumdecimum caput peccati eſt innaturalitas, qua naturalis uſus immutatur in eum uſum q̄ eſt contra naturam: hoc eſt cognoſcēdo uxorem extra uas naturale: Eſt. n. hoc peccatum peſſimum, & omnino execrabile.

MEDICVS POTEST MVLTIPLICITER peccare.

MEDICI peccata peculiaria conſiſtunt in temeritate. Nam ante cognitā ægritudinē peccat uel temere curādo (quia morbi incogniti nulla eſt uia curæ) uel temere tētando, dum ad explorādam naturam morbi adhibet periculoſa, & exponit hominem diſcrimini uitæ uel grauis læſionis. Melius eſt. n. relinquere infirmum regimini naturæ, q̄ diuinando exponere illum periculo alteri: ſed pp lucrū, aut ne uideatur ignorās medicus, aut pp ignorantiam, aut pp negligētiā, ſtudendi, diuinando procedit contra charitatem. Poſt cognitum autem morbum peccat temere curando, dum aut negligit ſtudere, aut uiſitare, aut conſulere, aut perſpicere fidelitatem medicinarum, ubi hoc uertitur in dubium. Vel, quod peius eſt, erubeſcit mutare ſn̄iam, & pertinacia ſua reuocat in dubium rectam curam q̄ alius adhiberet. Nec eſt dubium hoc eſſe mortaliſſimum crimen. Nec eſt a temeritate curę diſtās quod medicus cognito morbo experiri vult medicinam non certā q. ā tum ad efficaciam, in periculū uitæ aut grauis læſionis pauperis infirmi. Eſt. n. hoc (ſicut quodlibet aliorum ꝙ infirmi uitā aut ualetudinem, mortis aut lęſionis grauis periculo exponit) mortale peccatū: utpote cōtra charitatem, qua quilibet tenet diligere ꝓximum ſicut ſeipſum. Sunt præter hęc duo alia me-

dicorum

dicorum pctã. Vnum contra diuinum ius, quum conſulunt aliquid facere contra ſalutem animæ, quodcunq; mortale pcLm̃ conſulunt. Nam ſm̃ Apoſtolum, nõ ſunt facienda mala ut eũe niant bona, ſiue ſanitatis, ſiue vitæ. Alterũ contra eccleſię præceptum (extra de pœ. & re. quũ infirmitas.) qñ omittunt infirmos monere & inducere ut medicos aduocent animarum. Intellige hæc de infirmitate ex qua merito homo decumbit: qm̃ intentio textus clare patet ꝙ uult præueniri infirmum ad confeſſionem, ne exinde concipiat deſperationem uitę corporis, & forte animæ. Vnde nec in qualibet ægritudine tenetur medic' ad hoc, ne inderiſum monitio ueniat: nec expectanda eſt ægritudo periculoſa: quia ſic nõ p̄ueniretur infirmus, ac ꝑ hoc non ſatisfit intentioni & uerbis literæ: ſed media uia incedendo, quum infirmitas eſt talis ꝙ non ex delitijs, nec ex podagiæ impedimento, ſed ex ſe lectum ægritudinis exigit: vt textus etiã ſonat. Si iſte tamen pedem, & ne cito iudices mortale peccatũ medici hoc non ſeruantis niſi poſt viſum periculum quaſi uicinũ morti, & tunc ẽt non ob contemptũ præcepti eccleſiæ, ſed quia ſic conſueuerunt medici facere, non per ſeipſum; ſed per conſanguineos, vel alios monentes de confeſſione. Nam ſi conſtitutio hæc ſic eſt conſenſu utentium acceptata, & Pręlati quibus ibidem committitur exequutio contra medicos tranſgreſſores diſſimulãt, excuſantur medici a peccato mortali: quoniã iuris poſitiui decreta per non uſum abrogari conſtat, pręcipue nunquam recepta adamuſſim, vt hoc videtur. Et rationabile uidetur decretum hoc ſcriptum tantum fuiſſe, & nunquam cõſenſu utentium comprobatum; quia medicorum officio contrariatur; ac per hoc ſemper uidentur obſtitiſſe. Medici enim habent ex artis præcepto ſemper ingerere læta, & quæ ſunt ſanitatis & ſpei infirmo, & propterea aiunt nõ ſpectare ad ſe huiuſmodi triſtitia inferre ſi periculum eſt; & ſi periculum non eſt, non debere exponere ſe aut verba ſua ridiculo. Intelligo hæc ad excuſandam conſuetudinem bonorum medicorum.

FALSA VOCIS SIGNIFICATIO CVM intentione fallendi peccatum eſt.

MENDACIVM (hoc eſt falſæ uocis ſignificatio cum intentione fallendi, hoc eſt falſum dicendi) ſemꝑ eſt pec-

catum; quia eſt per ſe prauum, vtpote rectę rationi repugnans. Eſt aũt triplex. Aliud iocoſum, quod nulli nocet, ſed delectãdi cauſa dr̃; & hoc eſt veniale. Aliud officioſum, quod ſine alicui⁹ iniuria dr̃ vt alicui proſit, & hoc ẽt eſt veniale. Aliud demum pernicioſum, quod iniurioſum ſeu nociuum eſt diuinis aut humanis, & hoc eſt mortale ex ſuo genere; quia contra charitatem eſt: vt patet. Poteſt autẽ hmõi mendacium deficere vt non pertingat ad pctĩ mortalis perfectionem tripliciter. Vel pp imperfectionem actus ex parte dicentis; vt in primis motibus contingit pp non deliberate conſentire. Vel pp imperfectionem actus ex parte nocumenti; vt in minimis contingit. Vel pp imperfectionẽ actus ex parte formæ, vt contingit in detractione non aĩo detrahendi, & ſimilibus; ita ꝙ mẽtiens in materia pernicioſa (puta in ſcientificis) non aĩo nocendi alicui, ſed ex loquacitate non putans inde aliquem notare & cõcipere falſam doctrinam, quia non formaliter dicit pernicioſum, non peccat mortaliter; niſi nocumentũ ſit adeo notabile, vt pctm̃ redeat in naturam ſuæ formæ. Et ſcito pernicioſum eſſe mendacium, oẽ mendacium circa ſacram ſcripturam, oẽ mendaciũ circa ſcientifica, pro quanto ſunt bona intellectus, & oẽ mendacium prædicatoris contra veritatem ſpectãtem ad prædicatoris officiũ, & ſimiliter oẽ mendacium iudicis contra veritatem ſpectantẽ ad iudicis officium, quoniam hæc tantum ſunt prædicatoris vt ſic, & iudicis vt ſic mendacia; reliqua ſunt per accidens, & ideo venialia niſi ratione ſcandali aliud occurrat cenſendum.

Mercantia ſolius lucri gratia exercitata vitioſa eſt & uituperabilis.

MErcatura nuda (hoc eſt ſolius lucri gratia) vituperabilis eſt; vtpote infinita, ac per hoc inſatiabilis. Ordinata autẽ ad finem politicum (hoc eſt ciuitatis bonum) vel ad finem œconomicum, hoc eſt domeſticum bonum, laudabilis eſt ſi iniuſtitia fraudum, mendaciorum & huiuſmodi deſint.

Meretricium ſemper eſt peccatum.

MERETRICIS turpitudo ſiue venialis ſit, ſiue non, peccatum eſt mortale. Et quoniam multas implicat crimi-

num

num maculas, dum omnium aut multorum libidini patet (qm & adulterij, & inceſtus, & ſacrilegij reatus facile incurrit, præter fraudes extorſioneſque, qua exercent, aut quibus conſentiunt) earum pœnitentiæ relinquamus. Quæ quando ei euenerit, ſit confeſſor prudens, non curans diſcernere ſpecies a ſpeciebus dictorum criminum; ne ſe & illam intentationem præcipitet inutiliter; ſat eſt enim confuſe tunc hæc dici; ut declarauimus in commentarijs tertiæ partis.

Miles poteſt tripliciter peccare.

MILITVM peccata peculiaria ſunt tria. Concutere pauperes; hoc eſt extorquere vi uel metu ab eis, & lædere et in perſona quandoq; calumniam inferre diuitibus, imponendo illis quòd ſunt factioſi, quod ſunt rebelles, quod ſunt hoſtes &c. Et tertium quod eſt cauſa omnium, non contentari ſtipendijs ſuis, hinc enim conceſſiones, hinc calumniæ, hinc prædæ, rapinæ &c. Præter hæc autem tria quæ a Ioanne Baptiſta dicimus Luc.iij. ponit Ariſtoteles luxuriam: tanquam gens militaris nata ſit ad carnis petulantiam. Implicantur quoque hodie multi eorum blaſphemiæ uitio.

Vindicatio ſemper eſt peccatum: & quid de mina.

MINARI, actus eſt uindicatiuus: & poteſt bene & male fieri. Contingit autem in minimis inueniri quintupliciter peccatum. Primo, ex malo comminato: ſi ſcilicet non eſt iuſtum. Et tunc eſſet peccatum mortale: quia iniuſtum ex ſuo genere eſt mortale, niſi minimum quid ſit.

Secundo, ex ratione comminandi: ſi ſcilicet minatur non ratione iuſtitiæ, uel correctionis &c. ſed ad ultionem. Et hoc tunc eſt mortale, quum uoluntas ultionis uſq; adeo procedit, ut non curet ſiue iuſta ſit, ſiue non. Tertio, ex modo: ſi nimis accenditur ira comminando. Et hoc communiter eſt ueniale. Quarto, ex deſiſtendo ab exequutione iuſtarum minarum, præſertim iuramento firmatarum. Et hic oportet diſcernere an mutatio aliqua ſuperuenerit, ob quã minæ poſſint aut debeant remitti: minæ enim iuſtæ intelliguntur & ſunt ſecundum præ

ſens demeritum: quia ſcilicet tunc quando fiunt minę, ille contra quem fiunt meretur illam punitionem. Et propterea ſi ante punitionem mutatio aliqua ſuperuenit (puta quia pœnitentia agit, aut petit veniam, aut alii benemeriti rationabiliter intercedunt, aut melius eſt non punire, quamuis ille demereatur) nõ peccatur remittendo minas. Repente, inquit Deus, loquar aduerſus gentem: ſi pœnitentiam egerit gens illa, agam & ego pęnitentiam ſuper verbo quod loquutus ſum. Et Dauid iurauit extincturum ſe Nabal cum eius domo, & tamen precibus Abigail placatus remiſit. Et hoc modo mater quæ iurauit, uerberare filiũ uel famulam, poſtea ne quietã domus pacẽ turbet, non exequitur, tanquã exequutio eſſet impeditiua melioris boni. Et ſic de ſimilibus. Si aũt oĩa immutata ſunt, exequẽdę ſunt minæ iuſtæ: alioquin pctm̃ incõſtantię eſt negligentis iuſtitiã. Et iuxta naturã cauſæ, de grauitate eius iudicandũ eſt ſi iuratę non ſunt: nã iuramentũ in hoc caſu obligaret ſub periurio ad exequutionẽ: ut infra in uerbo, periurium, declarabitur. Quinto peccatur ex fictione: vt ſi quis minatur ſolo uerbo, non aĩo exequendi quod dicit ſe facturum. Et tunc committitur peccatum mendacij officioſi, ad terrendum vtiliter delinquentes.

PECCATA MISTA POSSVNT IN MISſarum celebratione committi.

MISSAE celebratio tot poteſt habere omiſſionis peccata annexa, quot ſunt requiſita ad celebrationẽ Miſſæ. Et illa quidem quæ manifeſta ſunt oĩbus (puta ꝙ celebrans ſit ieiunus: ꝙ adſint veſtes ſacræ neceſſariæ: ꝙ altare conſecratum ſaltem portatile, ꝙ calix, patena, & alia hmõi) tranſeũda puto.

Tacendũ aũt nõ eſt multorũ crimẽ valde intolerabile circa immunditiam corporaliũ & veſtiũ ſacrarũ, damnatam non ſolum a canonico iure. extra de cuſtod. euchar. ſed ẽt a naturali iure: quum dedeceat immunditia hmõi ẽt prophanos: & ipſimet non vterentur ſudariolis ita immundis, nec ad menſam.

Scire quoq; decet celebrãtes, ꝙ tota cõio reputatur pro vno actu. Et propterea ſi particula aliqua hoſtię inter ſumẽdũ ablutionẽ poſt partẽ ablutionis aſſumptã ſumitur, a ieiuno ſumitur, qa menſe reliquiæ cũ menſa cõputantur: vt latius diſſeruimus

in no-

n noſtro primo quodlibeto. Si contingat quoq; inaduertẽter aliquid omitti ex neceſſarijs ad celebrationẽ, non eſt iudicandum mortale: quoniam formaliter & per ſe nõ eſt omiſſio voluntaria: niſi forte inaduertentia ſit adeo culpabilis, vt tedeat omiſſio in naturam ſui criminis.

Peccatum mollitiei diuerſimode conſiderandum.

MOLLITIES triplex eſt, & ſemper mala. Pro quanto nãq; eſt defectus oppoſitus perſeuerãtię (quo.ſ. homo adeo eſt deditus delectationibus, vt non ſolum cõtriſtantibus, ſed a tollentibus delectationẽ abducatur, vt uiam uirtutis deſerat) manifeſte peccatum eſt, quum ſit contra rectam rationẽ.

Põt aũt e ſſe mortale & ueniale iuxta materiã. Nã ſi quis ita eſt mollis aĩo, ut cedat omittẽdo neceſſaria ad ſalutem, incurrendo cõtraria ſaluti, peccat mortaliter. Si aũt nihil cõmmittit aut omittit cõtra ſalutem, ſed præter illam, peccat uenialiter.

Pro quãto uero mollities eſt uitiũ infirmũ cõtra naturã (.ſ. ſolius pollutionis uoluntarię) peccatũ eſt mortale. ut patet. Et ſimiliter pro quãto eſt crimen contra naturã, quo mas patitur ut muliei (ut gloſſa interlinearis exponit. j. ad Corinth. vj. ubi molles excluduntur a regno Dei) peccatum eſt nefandum.

MONACHI ET MONIALES POSSVNT multipliciter offendere & peccare.

MONACHORVM & monialiũ peccata propria, ipſis ex ſuis, regula, ſtatutis ac conſuetudinibus ſcientes diſcutiãt, Circa dotem tñ earum qaæ recipiuntur in moniales, uide in uerbo, excõicatio. cap. lxxiij. Circa clauſuram illis indictã a iure, ſi nunquam fuit acceptata, & Epiſcopi ſic ſemper gubernarunt dando eis licentiam exeundi, excuſantur: qm̃ iura non recepta tanto tempore, infirma ſunt. Nec ſufficit eſſe ſcripta & inſerta in corpore iuris, & eſſe rationabilia.

Peccata mulieris peculiaria multa ſunt & diuerſa.

MVLIERIS pecularia peccata quatenus ad ſexũ ſpectant non egẽt ſpeciali tractatu: quia proportionaliter

ſunt communia eis & maribus nõ ſolum naturalis carnis peccata, ſed etiam quæ contra naturam ſunt vſque ad mollitiem incluſiue. Peccata autem concernentia ornatum, in verbo ornatus, tractabuntur.

Quæ autem ex poſitiuo & diuino iure ſunt eis peccata, quia prohibita, multa dicuntur: puta quod non tondeantur, quod non vtantur veſte virili, quod non prædicent aut doceãt publice, quod non tangant ſacra vaſa & pallas, & non deferant incenſum circa altare, quod non benedicant, quod nullũ ordinis actum exerceant.

Sed aduerte, ꝙ horum quædam ſunt omnino mulieri illicita; vt actus ordinum, quia mulier eſt ex natura irregularis, & ſimiliter publicè prædicare aut docere ea quæ ſiunt fidei: quoniam hæc ab Apoſtolis interdicta rationabiliter ſunt. Cũ quo tamen ſtat ꝙ poſſunt ſuas ſubditas prælatæ in ſuis capitulis inſtruere, exhortari, &c. vt conſueuerunt: quoniam hoc non eſt docere eccleſiam, ſed ad quaſdã particulares perſonas reſtringit huiuſmodi doctrina: quæ magis materna inſtructio & exhortatio vocanda eſt, ſicut mater naturalis inſtruere poteſt & debet filias ſuas. Quædam autem horum intelligenda ſunt nõ vt ſonant: nã tonderi, nullum eſt peccatũ, niſi pro ſuperſtitione aut aliqua alia mala ratione fieret, nec aliter intelligitur a iure prohibitum: vt patet diligenter intuenti diſtin. xxx. &c. vxoratus. de conuer. coniug. ibi enim & de ſuperſtitionibus hæreticorũ agitur: & expreſſe dicitur quaſi reſoluẽs ius ſubiectionis: vbi notat actum fieri pro ſuperba religionis libertate. Hic autem tonſurare importat mulierem quaſi virum tõdere in religioſum: vt pluries legitur olim factũ: hoc eſt enim quod lex prohibet: prout etiam in ſtatutis religioſorum prohibitum ſub eiſdem verbis inuenitur.

Veſte autem virili vti mulierem, contra bonos mores eſt, & ſcandaloſum: & ideo intolerabile eſt, niſi ſolatij cauſa quãdoque fiat, vel neceſſitas expoſcat. Sacra autem ſcriptura & ius canonicum hoc prohibent vt non ſuperſtitioſe fiat.

De ſacris autem alijs actibus crediderim ego poſſe cõſuetudinem antiquã tolerari: nã alicubi moniales in veſperis cum cappa ſerica altare thurificant intra clauſam eccleſiam ſuam, in qua ſolæ moniales ſunt. Et hoc ſi ab hoc vſu abduci non

poſſunt,

poſſunt, quum a tempore Sotheris Papę mandatum ſit Epiſco-
s Italiæ vt hanc peſtem curent. diſtin. xxiij. cap. ſacratas. &
dhuc duret. male quidem, ſed non pernicioſe, ſi contemptus
eſit. Prælatæ tamē quę benedicunt in profeſſione ueſtes pro-
tentū, in nullo errant. Et quæ lauāt corporales pallas poſtq̃
ertæ ſunt ꝙ nulla eſt particula ſacramenti in eis, & ſunt ali-
ualiter ablutæ, merentur uitam ęternam: nam cauſa uidetur
ationabilis: quia ratione maioris munditiæ hoc fit.

DETRACTIONIS VITIVM IN QVO DIFferat a murmuratione.

MVRMVRATIO ut ad uitioſos actus transfertur, peccatum eſt coincidens cum detractione: quamuis minus
ignificetur murmurationis nomine: quia magis ſoni q̃ uocis
eccatum ſignificat. Vnde ſonum querelæ impatientiæ mur-
ur uocare ſolemus. quaſi multum preſſus aut pulſus homo
onet. Et tñ ſm rē detrahitur illi cōtra quē murmuratur, tan-
uam iniuſte aut irrationabiliter &c. ſe habuerit uel habeat.

MEMBRI MVTILATIO POTEST ESSE licita & illicita reſpectu diuerſorum caſuum.

MVTILATIO ſiue ſui, ſiue alterius (niſi ex neceſſitate ſanitatis abſciſſionem membri expoſcentis fiat) pecca-
um eſt mortale: utpote contra charitatē, qua & nos & proxi-
nos ſicut nos diligere tenemur. Iudici tñ ſecundū iuſtitiæ or-
inem ſicut licet occidere, ita licet mutilare malefactorem.

VSVS NECROMANTIAE QVO DAEMOnis inuocatur auxilium, omnino prohibitus eſt.

NECROMANTIA qua diuinatur per mortuos ſeu mortuorum perſonas agentes dæmones (ut petēte Saule re
ge mulier ſuſcitauit Samuelem conſulendum de bello Phili-
ſtinorum) peccatum eſt magnum ualde: utpote ad inuocatio-
nem dæmonum recurrens. Inchoant ſiquidem tales hic ſocie-
tatem quam perpetuo habituri ſunt cum dæmonibus.

Sollici-

SOLICITVDINEM SALVTIS CONTEMnens, peccatum incurrit grauiſſimum.

NEGLIGENTIA, qua homo deficit a ſolicitudine debiti operis intus vel extra, peccatum eſt: quia rectæ rationi diſſonat. Eſt aũt mortale peccatũ dupliciter. Vel ex opere debito de neceſſitate ſalutis, vel ex contemptu, nam ſi quis ex contemptu diuini amoris negligit, aut negligit illud ad q̃d de neceſſitate ſalutis tenetur, manifeſte incurrit mortale peccatum. Extra hos autem caſus venialis eſt negligentia.

TRISTITIA DE ALTERIVS BONO VEL proſperitate damnabilis eſt, & proprie vocatur nemeſis.

NEMESIS (hoc eſt triſtitia quam homo habet de alieno bono temporali, quia ille habens tale bonũ eſt indignus tali bono: vt quum quis triſtatur quia homo malus habet diuitias, eſt bene fortunatus, omnia illi ſuccedunt ad uotum &c.) peccatum eſt, pro quanto diuinæ prouidentiæ actionem arguit tanquam iniuſte diſtribuentem bona temporalia. Et propterea ſi ad huiuſmodi deteſtationem extenditur triſtitia hæc, proculdubio peccatum eſt mortale. Et ſimiliter ſi triſtitia hæc ita afficit, ut decat hominem ad imitandum malos, ut proſperetur, mortale peccatum eſt: ut patet. Suppoſita autem debita reuerentia ad diuinæ prouidentiæ diſtributionem, triſtari aliqualiter de temporalibus bonis indignorum, nullum apparet peccatum ex propria ratione, ſed eſſe licitũ, ſicut triſtari de monſtris. De his vide commentaria in ſecũda ſecundę, ſi profunde vis perſcrutari.

NOTARIVS POTEST SVVM OFFICIVM exercendo diuerſimode peccare.

NOTARIORVM peccata peculiaria ſunt, in primis periurium, ſi iuramentum quod fecerunt non ſeruant: deinde falſum conficere inſtrumentum in toto uel in particula quacunque, aut de actu reprobato, aut quomodolibet alias illicitum occultare quoque inſtrumenta ſeu protocola, aut lacerare. Horum enim quædam ſunt manifeſte crimina maxima.

Nullum

Nullum tamen ſcio excuſare a peccato mortali: niſi forte deceptus quis faceret inſtrumentum illicitum, credens eſſe licitum tunc enim iuxta ignorantiæ excuſantis regulas iudicandus eſſet in foro conſcientiæ: & cum illo ſalis grano, quod modicum pro nihilo reputatur.

NVPTIARVM peccata duo ſunt. Primum, ſi fiant tpe interdicto. hoc eſt a principio aduentus vſq; ad Epiphaniam, & a Septuageſima vſque ad octauas Paſchæ, & a tribus diebus Rogationis qui ſunt ante Aſcenſionem, vſq; ad Pentecoſtem hoc eſt totam hebdomadam Pentecoſtes. Hæc tēpora ſunt certa. De octaua vero Epiphaniæ, & de die octauo Pentecoſtes ſerua Ambroſij documentū, vt ſcilicet conformes te eccleſiæ in qua es conſuetudini, vt oīum diſputationes effugias. Et quoniam nuptiæ tria important (ſcilicet benedictionē ſponſi & ſponſæ, traductionem ſponſæ in domum viri, & celebritatem conuiuij) ſcito tria hæc intelligi his tēporibus interdicta. Et quoniam pœnæ non ſunt extendendæ, nihil aliud eſt dictis temporibus interdictum: poſſunt enim contrahi matrimonia de præſenti, & ſponſalia. Vnde putantes euadere violationem legis, & facientes primum tantum, ſ. benedictionem, in ſabbato ante aduentū vel ſeptuageſimā, & in dominica reliqua duo, non effugiunt legis iram, plus. n. ſunt prohibita illa duo, quam pri mum, quod non niſi quia ſimul cum nuptijs fit intelligitur prohibitum: quia illa ſunt carnalia, benedictio eſt ſpiritalis.

Reputatur autem mortale peccatum, violare hoc eccleſiæ ſtatutum. Et merito ſi ſcienter fit: quia quum deliberate & præparate ac publice hæc fiant, & cum ſcandalo non uidetur poſſe niſi contemptu interueniente tranſgreſſio huiuſmodi ſcienter eſſe. Secundum nuptiale peccatum eſt, ſuperflua vanitas: & vtinam non admixta turpibus verbis & actibus.

PECCATO PERTINACITER INHAERENS tanquam obſtinatus damnationis iter ambulat.

OBSTINATIO (qua homo pertinaciter inhæret peccato) dupliciter incurritur. Primo, per ſe hoc eſt ex intentione: vt quum quis intendit pertinaciter perſeuerare in peccato. Et hic eſt proximus ſtatui damnatorum. Alio modo quaſi

quaſi per viam ſequelæ,ut quum homo eſt adeo habituatus in peccando,& tam delectabile ac connaturale factum eſt ei uerſari in peccato, vt nullus aut leuiſſimus inſit illi unquam motus ad reſurgendum in ueritate a peccato. Et hic parum diſtat a damnatorũ ſtatu. Vterq; tamen poteſt per Dei gratiam præueniri & conuerti. Primus tñ non ita difficile,ſi non ex habitu, ſed ex accidente aliquo(puta odio inimici) obſtinationem elegit: quoniam tranſeunte accidente illo curabilis eſt. Habitus autem tanquam connaturalis factus difficillime abjcitur.

Otioſitas periculoſa eſt,eo quia uitiorum nutritiua.

OTIVM ſeu otioſum ad uitia tranſlatum eſt, ꝙ caret neceſſitate aut utilitate,extenſo utilitatis nomine. Et hoc conſtat eſſe peccatum, quia a recta diſſonat ratione aliquam humanam operationem aut omiſſionem non regulari ratione recta. Si tñ otium aut otioſum ſit nudum (hoc eſt nihil aliud deformitatis habens niſi otij) ueniale eſt. Fugiendum tamen eſt ualde otium, tanquam dans aditum malis, præcipue malarum cogitationum,cupiditatum,machinationum &c.

Scito tamen laudabile eſſe otium internum & externum,ad quietem & recreationem naturæ intentum: quoniam & hoc habet recta ratio:ut laſſis detur requies,ſicut & ſomnus.

Odire bonum peccatum eſt in ſpiritum ſanctum, & omnino rationi & naturæ contrarium.

ODIVM boni, peccatum eſt:quia actus uoluntatis habet materiam repugnantem, odij.n. materia eſt malum, ſicut amoris materia eſt bonum. Summi autem boni (quod eſt Deus) odium grauiſſimum eſt ſcelus: quum nihil ſit in Deo, quantum eſt ex ſe,odibile,utpote pura bonitas. Proximi uero aut etiam ſuiipſius odium peccatum eſt mortale ex ſuo genere: utpote directe charitati contrarium: niſi ob imperfectionem actus ſit peccatum ueniale, uel quia non eſt odium deliberatum,uel quia circa minimum bonum. Nec excuſatur ab odij crimine qui inimicũ odio habet,ſi ipſum proximum odit: hoc eſt ſi illi uult malum corporis,aut damnũ honoris, famæ,

aut

t rerum:niſi hæc velit ei iuſtitia mediante:quia tunc non eſt
lij ſed iuſtitiæ vindicatiuæ affectus. Eſt autem odio habenda
imicitia proximi,& non proximus qui eſt inimicus.
Odij effectus ſeu ſigna prohibita ſunt ſubtrahere proximo
bita beneficia eo modo quo ſunt illi debita ad hoc: & ſimili
debita colloquia eo modo quæ ſunt illi debita ab iſto. Sunt
t debita proximo a conciue quæ debentur ciuitati in cōi, a
nſanguineo quæ debentur conſanguinitati in cōi a Chriſtia
quæ debentur ſanctæ eccleſiæ & cōioni fidelium in cōi. Et
opterea niſi caſus accidat, in quo debeam huic in particula-
ſicut non teneor actu interiori cogitare de iſto in particu-
i,ita nec teneor illi in particulari benefacere aut loqui, ſuf-
it enim ut in cōmunibus orationibus & cōibus eccleſiæ non
cipiam Chriſtianum inimicum:in cōibus ciuitatis non exci-
am conciuem inimicum, in cōibus conſanguinitatis non ex-
iam conſanguineum inimicum. Sic.n.docuit Saluator no-
r, docēs in benefaciendo inimicis imitari Deum, qui ſolem
um oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos &
uſtos: hoc eſt communia beneficia humano generi (ſcilicet
em & pluuiam) non ſubtrahit inimicis. Et hinc tu confeſſor
lere potes multos ſcrupulos perſonarum offenſarum, quæ
ſq; odio cum illo qui offendit nolunt particulariter conuer-
i aut colloqui: quia non tenentur niſi in caſu debiti: ut di-
um eſt,& in commentarijs Secundæ Secundę tractatum, vbi
dilectione inimicorum agitur.

culariaofficia vendere vel emere turpe eſt & perniciosum.

Officiorum ſecularium uenalitas licet ſpeculatiue loquen
do ſit licita (quia venditio & emptio habent materiā ven
bilem) vt tñ ad cōem humani generis morē contrahitur, tur
ac pernicioſa reipublicæ non parum eſt: qm̄ uiri digni re-
ta it indignum,ut quod ſuæ virtuti debetur,pecunia emant:
indigni cōiter habent officia vbi ſunt venalia. Tollitur &
io ſtudiorum bonorum,& virtutum,ex eo q̄ non niſi pecu-
habentur officia. Et oportet vt non virtuoſi,ſed pecunioſi
inueniantur vbi pernicioſi honorātur, imō honorant ſeip-
emendo officia honorabilia. Præterea qui prius emit offi-
cium,

cium, qũum non emerit niſi vt lucretur, oportet ut uẽdat actus officij, & plerunq; iuſtitiæ, & inhumanus ſit in gratijs, tanquã ius habeat uendendi, & quæ ſunt iuſtitiæ, & quæ ſunt gratiæ, quia prius emit. Teſtatur magiſtra rerum experientia ruinam publicam vbi officia ſunt uenalia. Et quia actiones humanæ iudicandæ ſunt ſecundum quod in pluribus inuenitur, ideo huiuſmodi venalitates ut abominabileſ exterminandæ ſunt.

SECTARVM AEMVLATORES VEL OPInionem ſæpenumero reprehenſibiles habentur.

OPINIO tripliciter eſt illicita. Primo, ex eo quod voluntaria: nam in oĩ genere ſcibilium voluntaria eſt illicita: quia nõ ex eo quod magis placet, ſed ex eo quod rationabilior eſt, non ex uoluntate ſed ratione amplectenda eſt opinio. Et hinc errant ſectarum æmulatores, opiniones ſuæ ſectæ ſequentes non ut rationi magis conſentaneas, ſed quia nati ſunt aut nutriti in ſecta illius doctrinæ. Secundo, ex non relatione ad ſuam regulam: omnis.n. opinio examinanda eſt ad ſuam regulam. Et quia in his quæ ſunt fidei & morum, regula eſt ſacra ſcriptura expoſita ab Eccleſia Catholica, nõ excuſatur aliquis a quantumcunque rationabili opinione in huiuſmodi, ſi ſuſpecta eſt communi eccleſiæ ſeu Apoſtolicę ſedi. Et hinc damnantur credentes hæreticorum & antiquorum & nouorum, adhærentes doctrinis reprobatis aut ſuſpecti ſaltẽ apud ſedem Apoſtolicam. Tertio ex modo: dum nimis firmiter inhæretur opinioni & aſſeritur ut certum atq; indubitatum, quod tamen eſt intra latitudinem opinabilium. Et hinc ſæpe erratur ex nimio affectu ad noſtra, & minore quam opus fuerit examine, reſolutione ac iudicio, dum probabilia accipiuntur ut demonſtrata.

OPINIONIS VSVS QVANDOQVE LICItus, quandoque illicitus.

OPINIONE vti ut regula operum interiorum & exteriorum, eſt quandoque licitum, & quandoque illicitum. In credendis quidem illicitum eſt, niſi ſubmittendo opinionem regulæ ſuperiori, ſcilicet ſanctæ matris eccleſiæ, & Apo-

olicæ ſedis: quoniam ambiguitatis aliquid habens regula, ualis eſt opinio omnis, reſoluenda eſt in regulam certam, ne rror poſſit in fide inueniri. In operandis vero niſi tutiorē par m eligendo, non licet opinionem cuiuſcunque aſſumere ut gulam operis: quoniam eo ipſo quo operatio regulanda cō ittitur opinioni, committitur regulæ ambiguæ, quia opinio mnis ambigua eſt, vtpote cum formidine alterius partis. Et uia præſupponitur quod non eligatur tutior pars, cōſequens t vt operatio committatur regulæ ambiguæ ad caſum pecca, ac per hoc exponatur periculo peccandi, quod conſtat eſſe licitum. Et ſi de peccato mortali agitur, conſtat eſſe peccatū ortale, facere ſcienter operationem dubiam an ſit mortalis: uoniam talis operans ma uult adimplere uoluntatem ſuam tali opere, etiam ſi ſit mortale quam abſtinere ab illo, ac ꝑ oc præfert diuinæ amicitiæ opus illud, nō curando ſi contin- it perdere diuinam amicitiam ex tali opere. Et hęc intellige opinione proprie dicta, vt diximus quæ eſt cum formidine terius partis, & ꝑ ſe loquēdo. Non.n. propterea aliquod opi- one tenetur, quia diuerſi doctores contraria ſentiunt: qm̄ m huiuſmodi contrarietate ſtat quod una pars ſit rōne ſuf iente ad moralem certitudinem fulta & iam non eſt opinio ud capientes rationem illam, ſed quia neſciunt multi diſcer re inter certitudinem moralem & mathematicam, omnia odammodo locant ſub opinionibus. Dixi quoque per ſe lo endo, quia per accidens contigit neſcientes diſcernere inter tum opinione, & notum certa ratione mortali, errare & ex ſari, credentes abſque formidine alterius partis viris probis doctis dicentibus, facite ſic, quia poteſt licite fieri. Non.n. igit Deus ab homine plus quam conditio hominis habet: ia diuina ſapientia diſponit omnia ſuauiter.

RATIO PERFECTA PRAESVPPONIT attentionem, & ſine attentione orans irreuerentiæ uitium committere dicitur.

ORATIO ex intentione ſine attentione, illicita eſt propter irreuerentiam inſertam. Oportet enim etiam ſupererogationis bonum bene agere, aut ſaltem non male: con

ſtat

ſtát autem irreuerenter loqui Deo, qui ex propoſito loquitur ſine attentione,irreuerentia autem peccatum eſt. Et hoc intel lige loquẽdo de oratione per ſe,ut oratio eſt. nam ſi quis oratione ut exercitatione quadam aut quaſi cantico delectabilitatur,ne ſe occupet uanis non intendens attendere,ſed tempus ſic pertrãſire,bene facit: & nõ proprie & formaliter orat, niſi extenſo orationis nomine, quo dicitur, ſemper orat qui ſemper benefacit. Sed materialiter tantum orat, pro quanto orationis uerba pro materia ſuæ occupationis piæ aſſumit.

ORDINANDI VEL ORDINATI IN ECcleſiaſticis dignitatib. multipliciter offendere poſſunt.

ORDINANTIVM & ordinandorum peccata tot contingit eſſe,quot neceſſaria contingit omitti uoluntarie aut negligenter. Sed quoniam hæc in pontificalibus habent͛, attẽdendum eſt confeſſori,ſi ordinantes ſeruarunt ritum pon tificalis. Et quoniam pontificalia non concordant adinuicem, nullius eccleſiæ antiquum in uſu pontificale damnandum uidetur:ac per hoc non ur̃ iterandum aut ſupplẽdum alicubi, ꝙ forte,ſecundũ aliud pontificale iterandum,aut ſupplẽdum eſſet. Et de horum numero ur̃ eſſe cõtractus materiæ: ubi diuerſa põtificalia antiqua & in uſu diuerſa ordinant. Propter ꝙ in concil. Flor. ſub Eugen. iiij. quum tradit͛ materia ordinis, nunquam fit mẽtio de tactu ipſius,ſed ſolum de actu tenente ſe ex parte miniſtri. ſ. porrectione,datione, traditione & aſſignatione. Attendendum quoque eſt ſi ordinantes admiſerunt indignos aut inhibitos,ſi nõ contulerunt gratis. Et ſimiliter ſi ordinandi ſunt indigni ex parte intellectus,q̃a ignorantes,ex parte affectus,quia mali puta in peccato mortali, ex parte ætatis ſtatutæ a iure,ex parte licentiæ ſui ſuperioris,ex parte mortui ad ſuſcipiendum ordinem,ſi ob lucrum &c.

ECCLESIASTICI QVA RATIONE POSſint licite organis in ſuis eccleſijs uti.

ORGANORVM uſus in eccleſia licet ſit nouus (in cuius ſignum eccleſia Romana adhuc non utitur eis coram pontifice)

ſeifice) licitus tñ eſt pro carnalibus adhuc fidelibus & impeꝛ-ſectis. Nulla tñ rõne licitum eſt inter diuina in organis canere. u pulſare ſeculares cantus, aut plauſus: aut, qđ ꝑ eius eſt, tur-es & amatorias cantilenas. Et iõ eſt: quia ſonus organorũ ap-ſitus eſt diuinis officijs. vt pars eccleſiaſticæ ſolennitatis. In-rere aũt diuinis vt partẽ ſolennitatis prophana & turpia, ni-il aliud eſt q̃ coniungere Chriſtũ cũ Belial lucẽ cũ tenebris. nde per ſe loquẽdo, crimẽ eſt ſuperſtitionis ſacrilegæ, & pec-tũ mortale talis mixtio: cõtraria tam fini diuini cultus (.i. vt xcitetur deuotio) q̃ veritati eccleſiæ, contra cuius ordinatio-ẽ loco antiphonarũ & diuinæ laudis offeruntur ex ipſius ec-eſiæ perſona, prophana hæc a falſarijs miniſtris. Nec excu-ntur ex eo ꝙ ſonus abſtrahit ab oĩ materia, & quælibet me-dia ſoni põt ad ſacra verba applicari. Tũ quia ſm rei verita iſti ſoni fiunt vt accõmodati ad delectationẽ auditorũ: qui on nouerunt illos niſi vt ſonos illorũ verborum prophanorũ t turpiũ. In cuius ſignũ audientes, ex illo ſono excitantur ad la prophana ſeu turpia, vt experientia teſtatur: ita ꝙ non eſt cus inficiationi. Tũ quia cantus ẽt abſtrahit ab omni mate-a: & tñ eccleſia interdixit prophanos cãtus in eccleſia: vt can-s teathrales: vt patet diſt. xcij. c. cãtantes. Memento hic Apo-olicæ ſñiæ. Nolite errare, Deus non irridetur aut fallitur. In-oluuntur aũt eodẽ crimine non ſolũ pulſantes, ſed qui cõdu-unt & cõſentiũt pulſantibus hæc: vt impleãtur ſcripturæ, Glo-iati ſunt qui oderunt te, in medio ſolennitatis tuæ. Excuſan-os tñ illos crediderim, qui ſimplici corde credẽtes licere non rpia, ſed vana quaſi pro recreatione pulſare, pro eo ꝙ vbiq; c vident fieri, errauerunt: ita ꝙ ſi ſciuiſſent criminoſum eſ-e, nõ feciſſent. tales enim ex ignorantia probabili errauerũt: uia eccleſiaſtici paſtores nõ quæſierũt quæ Ieſu Chriſti ſunt. Excuſantur a tanto, quamuis non a toto. A turpium autem ſo-o nulla ignorantia excuſare poteſt, quia cõtinet ſtatim diſſo-antiam & contrarietatem ad Ieſu Chriſti ſolennitatem.

ACTVS EXTERIOR PRAECIPVE ORNA-tus an & quando vertatur in peccatum.

ORNATVS exterioris peccatum ex ſeptem capitibus pendet. Primo, ex fine ornantis in ſe. Secundo, ex ſoli-

eitudine eiuſdem. Tertio, ex conſuetudine ſeu lege. Quarto ex qualitate ornatus in ſe. Quinto, ex fuco. Sexto, ex pretioſitate. Septimo, ex ſcandalo.

Caput primum commune eſt etiã quibuſcunque bonis operibus, & propterea manifeſtum eſt. Si enim quis ornat ſe ob ſuperbiam, inanem gloriam, aut ad prouocãdum ad malũ &c. ipſe ornatus malus eſt iuxta malitiam illius finis. Ita ꝙ ſi finis eſt peccatum veniale (puta vt appareat pulchra, aut ditior, aut ſuperior &c.) vanitas eſt. ac per hoc ueniale peccatum. Si uero finis eſt peccatum mortale (vt ſi intendit prouocare ad ſui malam concupiſcentiam) ipſe quoq; ornatus eſt mortale peccatum. Caput ſecundum (ſcilicet affectuoſa ſolicitudo ad ornatum) quandoque ſimiliter facit ornatum uenialem: vt ſi affectus & ſolicitudo habeat ſuperfluitatem. Quandoque mortalem: vt ſi ſit tantus affectus, aut tanta ſolicitudo, ut propterea quis non curet de neceſſarijs ad ſalutem ut ſi ob ornandum ſe non curet de Miſſa in feſtis, & huiuſmodi.

Caput tertium (conſuetudo. ſ. uel lex) duo conſideranda inducit. Primo, qualitatem legis, ſi obligatiua eſt ad mortale: ꝙ ex pœna cognoſci poteſt, ut ſi eſſet ibi pęna excommunicationis, & ita ſeruaretur. Secundo, ſi deſit contemptus ex parte tranſgreſſoris. ſi enim lex leuis eſt, & contemptus deeſt, non incurritur mortale. Conſuetudo autem niſi in legem trã ſierit, communiter inducit peccatum ueniale: quia non legale, ſed morale debitum habet. Si autem in legem tranſierit ſiue pœna aliqua uenialem quoq; inducit tranſgreſſionem, ſi cõtemptus deſit. Longe tamen grauius peccat qui primus eſt conſuetudinis uiolator, nouitatem ornatus inferẽs patriæ, citra mortale tamen (ut dictum eſt) ſi ſola uanitas in cauſa eſt uiolandæ conſuetudinis. Et ad hoc caput ſpectat ſtulta pręſumptio utentium habitu maiorum: ut ſi ueſtiatur idiota ut doctor, aut plebeius ut eques, & ſimiles exorbitationes a more politicæ modeſtiæ. Caput quartum (qualitas ſcilicet ornatus) communiter pctm̃ inducit ueniale, ſi indecens eſt ac minus caſtus: ut ornatuus mulierum monſtrantium media hubera. Veruntamen vbi conſuetus iam eſt, ſine pctõ videtur: & in remedium ne peiora fiãt forte introductus. Caput quintũ ex fuco, cõiter conſtituit pctm̃ veniale: quia in ſimulatione et fictione vana cõſiſtit.

Caput

Caput ſextũ ex pretioſitate ornatus: quia quod pretioſum
ſt uni,non eſt pretioſum alteri,quem decet ſumptus magnos
n ueſtibus & annulis,& monilibus &c. facere: ideo ſi ornatus
elatus ad perſonam eſt exceſſiuus in pretio, ſine peccato non
ſt. Communiter tamen uidetur uenialis huiuſmodi exceſſus,
upeibus,ſtultus & uanus: non enim propterea æquantur ma-
oribus quia ornatur pretioſe ſicut maiores. Caput ſeptimum
x ſcandalo,hoc eſt ex occaſione peccandi: quia ornata ſuper-
ue mulier mouet ad ſui concupiſcentiam. Sed ſi ex parte mu
eris non eſt intentio prouocandi,nec ſibi placet quod prouo-
etur aliquis ad ſui libidinoſum amorẽ, licet placeat ei quòd
audetur ut pulchra,& uana ſuperfluitate,& fuco ſe ornet, nõ
ropterea peccat mortaliter: quia alij peccant mortaliter ip-
am adamando: eſt enim occaſio accepta,non data: quum lon-
e pulchriorem Deus naturaliter proponat aliquam mulie-
em,quæ nulli dat occaſionem peccandi, ſi exhibet ſe conſpe-
tui publico,ac per hoc multorum adamantium illã. Si uis
iffuſe hæc diſcernere, uide commentaria noſtra in quæſtio.
lxix. ſecundæ ſecundæ.

·SCVLVM POTEST ESSE HONESTVM una cauſa,& uitioſum altera.

OSCVLVM beneuolentiæ, bonum ac laudabile eſt iuxta morem patriæ, inter quaſcunque perſonas ſit.

Oſculum uero libidinis, niſi inter coniuges ſit, eſt peccatũ ıortale: iuxta ſuperius dicta de impudicitia.

·CTVS ALIQVIS QVARE DICATVR mortalis,uel peccatum mortale.

PECCATVM mortale eſt quod priuat in præſenti animã uita ſpiritalis amicitiæ,quæ eſt ſeu eſſe debet inter homi-
ıem & Deum. Homo enim qui eſt in gratia Dei, amat in ue-
itate Deum plus quam quamcunque rem creatam,& ecõtra-
io amatur a Deo ut charus amicus. Quia ergo priuat hominẽ
piritali hac uita,quæ conſiſtit in charitate, ideo dicitur & eſt
eccatum mortale, & etiam quia facit hominem dignũ mor-
e æterna, hoc eſt perpetua ſeparatione a uita cæleſtis patriæ,

adiuncta ſimul perpetua miſeria. Cõſiſtit autem omne peccatũ mortale tũ offenſa diuinę amicitię: qa quilibet peccãs mortaliter, uel expreſſe, vel interpretatiue refutat Deũ ꝓ vltimo fine ſuo, & pro amico ſuo: dũ mauult implere volũtatẽ ſuã quã Dei: & ideo Dauid dicebat Deo, tibi ſoli peccaui. Et ſi hoc nõ penetras, vide ex contrario, ꝙ exiſtẽs in charitate pręfert in amore ſuo Deũ omnibus amabilibus, delectabilibus, honorabilibus, horribilibus &c. ſic videbis ꝙ peccans mortaliter, ac per hoc amans aliquid aliud plus quam diuinam facere voluntatẽ, remouet Deum a loco ſuo quem in corde illius habere debet: qa non pręfert amplius cũ omni amabili &c. ſed illud in quo peccat mortaliter, pluris facit ꝓ tunc q̃ diuinã uoluntatẽ.

PECCATVM VENIALE QVARE SIC DIcatur, & in quo differat a mortali.

VENIALE autem peccatum non infringit diuinam amicitiam: vtpote non contra ſed præter diuinam exiſtens voluntatem, non contra ſed præter charitatem, non contra ſed præter diuina pręcepta, & ideo veniam a Deo amico meretur: quemadmodum in humanis amicitijs ſi quid diſplicens amico, ſaluo tamen amicitiæ fœdere, acciderit, facile remittitur.

Pedagium illicitum, vide in uerbo, vectigal.

Statutorum pęnam obſeruare an ſit obligatorium.

POENAM ſubire ſtatutam licet non teneatur aliquis in foro conſcientię, niſi poſtquam ad illam damnatus eſt a iudice, quia tamen hoc fallit in duobus caſibus ſcilicet in cenſuris & teſtamentarijs, ideo & excommunicatus, & ſuſpenſus, & interdictus & irregularis eſt quiſquis contra latam a canone de huiuſmodi ſententiam facit, abſque alia declaratione iudicis. Et rurſus ideo vidua non caſte uiuens, cum mala conſciẽtia perſeuerat donna & domina & uſusfructuaria ut relicta fuit a marito cum conditione ſi caſte uixerit. Vnde tenetur de conſumptis poſtquam non uixit caſte, etiã ſi nullus iudex humanis ad hoc compellat. Et hoc ſubtiliter conſideratum non ideo eſt, quia pœna teſtamẽtaria infligitur ſine executore: ſed

ideo

ideo eſt, quia euenit caſus in quo uoluntas teſtatoris ſic diſpoſuit. Et propterea ſicut reliqua a teſtatore diſpoſita in diuerſis caſibus nõ egent declaratione iudicis, cum caſus illi eueniunt, ita diſponente teſtatore ꝙ uxor ſua ſit domina &c. quandiu caſte uixerit, adueniente caſu caſtitatis omiſſæ deſinit ſuccedere marito in illis bonis ſic ſibi diſpoſitis. Simile eſt.n. hoc alteri caſui, quo maritus relinquit illam uſusfructuariam, niſi tranſierit ad ſecundas nuptias, conſtat.n. ꝙ ſiue clam, ſiue publice nubat, deſinit eſſe vſusfructuaria, et ſi nullus iudex, nullus exequutor inhibeat. Horum.n. omnium vna cõis eſt ratio. ſ. ventũ eſt ad caſum in quo teſtator noluit bona ſua ad illam tranſire: ac per hoc nullũ tunc habet ius mulier in illis bonis, quæ ex teſtatoris uoluntate ſola habebat, quicquid iuris in illis habebat.

VERBERATIO PROXIMI DVPLICITER conſideratur.

PERCVSSIO (qua proximus uerberatur) peccatum eſt mortale ex ſuo genere, quia iniurioſa eſt, nocet proximo. Propter imperfectionem tamen actus ſi minima eſt, venialis eſt. Quod ſi autoritatiue fiat, uel a iudice, uel a Prælato, patre, magiſtro &c. non eſt peccatum, ſed opus iuſtitiæ & charitatis, modo non ſit immoderata, nec malo animo fiat.

PROMISSVM NON OBSERVANS AN ſemper peccatum committat.

PERFIDIA, qua homo non facit quod promiſit, pctm̃ eſt: utpote contra uirtutẽ fidei, qua fiunt dicta: quia promiſſione facit ſe homo debitorem implendæ promiſſionis. Inuenitur aũt triplex. ſ. pernicioſa, officioſa, & iocoſa. Et iocoſa quidem & officioſa uenialis eſt: qm̃ ex ſimplici promiſſione non naſcitur maius debitum q̃ ſit naturale debitũ non mentiendi: nam utrũq; debitũ eſt debitũ morale, ſine quo morũ honeſtas ſalua- ri nequit: & ad eandem uirtutẽ reduci creditur, ſ. ad uirtutem ueracitatis: & utrunq; ad alterum eſt, pro conuictu, utilitate conuerſatione humana. Pernicioſa aũt (quę. ſ. nocet proximo, ſiue quo ad animam, ſiue quo ad corpus aut res) peccatum eſt mortale, ſicut mendacium pernicioſum. Et hæc de perfidia

ſimplici dicta ſint. Nam quum promiſſio tranſit indebitum legale (ut quum quis promittit ita ꝙ poteſt quantum eſt ex ui promiſſionis cogi in iudicio humano) tunc ſupra debitum morale adiungitur debitum legale, ac per hoc debitum iuſtitię. Et ſi non ſeruantur promiſſa, incurrũtur duo crimina, ſ. perfidiæ, & iniuſtitiæ, quam conſtat ex ſuo genere eſſe peccatum mortale. Cum quibus omnibus memento hic quod propter imperfectionẽ actus ſępe actus excuſatur a mortali: ſiue imꝑfectio ſit ex parte affectus, ut in primis motibus, ſiue ex parte materiæ, ut in nocumentis minimis, ſiue ex parte formę: hoc eſt q͂a non per ſe, ſeu ex intentione peccatũ illud fit, puta nõ intendit quis uiolare fidẽ, ſed ex obliuione aut ignorantia facti, aut ex fiducia quam accipit de eo cui promiſit, aut ex cauſa quæ ſibi ur̃ rationabilis, & breuiter quando non per ſe eſt perfidus, nõ incurrit mortale, niſi per accidẽs: hoc eſt ꝑꝑ notabile nocumẽtum aut ſcandalum, & ſi quod aliud eiuſmodi eſſet accidens. Et hinc habes claritatẽ infinitorũ caſuum contingentiũ in nõ ſeruata fide de tacendo, de fauendo, de eundo, faciendo &c.

EXPONERE SE PERICVLO CORPORIS uel animæ an ſit licitum.

PERICVLO peccandi ſe exponere dupliciter euenit. Primo faciendo ſcienter opus dubium an ſit licitum uel illicitum. Et hoc modo exponere ſe periculo peccandi, eſt peccatũ: & ſi agitur de licito aut illicito mortaliter eſt peccatũ mortale. Et ratio eſt, quia uoluntas ex hoc ipſo exorbitat a recta ratione & diuino amore, quod mauult opus illud cum dubio incurrendi tranſgreſſionem diuini præcepti, quam abſtinere in opere illo cũ certitudine non errandi: ac per hoc uoluntas magis amat opus illud quam Deum in ſuo præcepto. Et ſic uerificatur ſententia illa: Exponẽs ſe periculo peccati mortalis, peccat mortaliter. Secundo, eundo ad locum ſine ſocietatẽ ubi eſt periculum peccandi mortaliter, propter aſpectũ, perſuaſiones, cõmoditates, aut aliquid huiuſmodi. Et hoc quidẽ ſi ſine urgẽte neceſſitate ſit, ad incautelæ peccatum ſpectat. Non eſt autẽ ex ſuo genere peccatũ mortale: quia in ſuæ libertatis arbitrio reſtat peccare mortaliter ẽt præſentibus talibus occaſionibus peccandi. Ex conditione uero perſonæ fragilis, menſurare ſe

tenetur

tenetur qui fragilitatis propriæ conſcius dubitat de caſu. Et ſi experientia teſte didicit ſe non ſubſiſtere in huiuſmodi, ſed ſtatim aut quaſi ſtatim cadere, nulla neceſſitate uincatur ut il luc eat, aut ibi moretur. Scriptum eſt enim: Si pes tuus ſcādalizat te, abſcinde eum, & proiice abs te. Si uero cōſtantem ſe putat futurum, & neceſſitas eundi urget, peccatum nō uideo. Non vrgente autem neceſſitate, peccatum eſt incautelæ (ut dictum eſt) maius vel minus iuxta conditiones ſingulares periculi undique penſatas.

IVRAMENTVM FALSVM SEMPER EST peccatum mortale.

PERIVRIVM proprie, (hoc eſt iuramentum falſum) peccatum eſt mortale, q͞a Deo inuocato in teſtē iniuria fit. Contingit aūt incurrere periuriū & in iuramēto aſſertorio & in iuramēto ꝓmiſſorio, & in iuramēto cōminatorio. Ad quorum clariorem notitiā duae ꝑnota diſtinctiones: alterā de formali uel materiali: alteram de perfecto uel imꝑfecto, Quæ diſtinctiones licet in oībus huiuſmodi moralib. habēdæ ſint ante oculos: in peccatis tn̄ līguę (de quorū numero eſt periuriū) ſunt multum neceſſariæ, Diſcernendum eſt. n. periuriū ſi eſt ex intētione, ꝙ vocat̃ formale: ut quum q͞s aduertit ſe falſum iurare, & vult falſum iurare. Et hoc ſemꝑ eſt peccatum mortale. Aut ſi non intēdit iurare falſum, & tn̄ iurat falſum: q͞d uocat̃ periurium materialiter. Et rurſus ſi periurium ipſum exit ab hoīe ut actus ꝑfectus (puta quia ſciēs & prudēs periurat) quia ſine dubio ſemꝑ eſt mortale peccatum. Aut ut actus imperfectus (puta ex lapſu līguę, aut alias inaduertēter ſeu ignorāter) nam periurium materialiter tm̄, hoc eſt nō ex animo iurādi falſum, nō eſt peccatum mortale, q͞a non eſt periurium: quoniā nullus actus bonus vel malus eſt talis ſine ſua forma. Memento tamen hic & ſemꝑ in ſimilibus illius exceptionis, niſi actus redeat in naturā ſuæ formæ: quod in propoſito contingeret, ſiquis nō intenderet iurare falſum, & tamen non curaret adhibere curam ne iuret falſum. Tunc enim talis iurans falſum, incurreret periurium mortale: q͞a propter talem negligentiam in tanta re, rediret actus in naturam ſuæ formę: con-

uincitur: enim ille q maluit incurrere periurium, quam diſcutere ut debuit an iuret falſum.

Inchoando igitur a periurio aſſertorio (hoc eſt iuramento mēdaci ter affirmante uel negante) ſcito omne hmõi periuriũ eſſe mortale, in quacunque materia ſit, & quibuſcunque uerbis dicatur, & quacunq; coactione, metu, loco, leuitate, cõſuetudine, vtilitate, aut excuſatione fiat: quia Deo fit magna irreuerentia inducendo ipſum in teſtem quaſi mendacẽ. Nulla.n. admittitur in hoc excuſatio niſi (ut dictũ eſt) ex imperfectione actus: puta quia inaduertenter, vel ut primus motus: ex lapſu linguæ, & ſi quid eſt aliud reddens actum imperfectum.

PERIVRIVM PROMISSORIVM DVOBVS poteſt committi temporibus.

PROMISSORIVM autem periurium duobus incurritur temporibus. Vel præſenti quando fit: uel futuro qñ non adimpletur. Et in præſenti quidem (hoc eſt qñ iuramentũ promiſſorium fit) incurritur dupliciter periurium. Primo, ex mendaci animo: ut quum ſub iuro promittitur aliquid bonum vel obligandi ſe, aut ſine animo iurandi. Et hoc ſemp eſt mortale, quia deeſt veritas præſens. Idem eſt enim iudiciũ de hoc periurio quantum ad præſentem veritatem, & de periurio aſſertorio. Secundo ex materia mala: ut quum quis vero animo ſub iuramento promittit aliquod malum, puta interficere talem, uel adulterium perficere &c. Et tunc ſi iuratur ſuper patrãdo peccato mortali, incurritur iurando periurium non ſolum qa firmatur voluntas ad peccatum mortale, ſed etiam quia applicatur iuramentum ad materiam quam oportet omnino falſificare: qa eſt contra charitatem. Si uero eſt malum veniale, incurritur periurium non ſimpliciter (qa non deficit ueritas pſens iuramento: nec de neceſſitate ſalutis oportet deficere ueritatem futuram, quia non eſt contra, ſed præter charitatem) ſed ſecũdum quid: quia firmatur uoluntas ad malũ, ueniale tamen & irreuerentia quædam fit iuramẽto, applicãdo illud ad materiã nõ obligabilem apponitur.n. per hoc impedimentum effectui iuramenti, q eſt obligare ad faciendum. Vñ graue uidetur & eſt hoc peccatum, non tñ mortale. Idem eſt quoq; iudicium,

cium, ſi iuramẽtum ꝓmiſſorium eſt de omittendo bonum ſu pererogationis: ut quum qs iurat ſe nõ ingreſſurũ religionẽ, nõ mutuaturum, nõ fideiuſſurum, & ſimilia. Huiuſmodi.n. iuramenti ueraci animo facta, peccata ſunt quando fiunt: quia irreuerentia fit iuramẽto, utendo illo ad materiam nõ obligabilem ad uerificandum & propterea periurium ſecũdum qd incurrit, ſicut de iuro venialium operũ dictũ eſt. Nõ tñ eſt periuriũ abſolute: qa nec deeſt præſens ueritas, nec oportet deficere ueritatem futuram, quæ eſſet non contra charitatem. Et hęc intellige quando huiuſmodi iuramenta fiunt cum animo non faciendi hæc cõiter. nam ſi intẽderet quis non facere hæc ẽt in caſu quo de neceſſitate ſalutis accideret ipſum teneri ad illud, tam non iuraret omittere bonum ſupererogationis, ſed bonũ neceſſarium ad ſalutẽ, & peccaret mortaliter: utpote iurans peccare mortaliter. Sũt autem communiter & nõ ſic extenſe ad caſus de neceſſitate ſalutis interpretanda huiuſmodi iuramenta: qa iurantes ſup ſua libertate ſe fundant, dicentes: ego nõ teneor mutuare, fideiubere &c. & ideo nolens incidere in foueam iuraui. Vnde manifeſtum iudicium eſt intentionis cõis, & non ad caſum de neceſſitate ſalutis, qui in huiuſmodi q̃ rariſſimus uidetur. In futuro uero tempore (hoc eſt ſi iuramentum ꝓmiſſorium non adimpletur) incurrit periuriũ ſem per qñ iuramentum obligatiuum eſt: quia deeſſet ueritas iuramento, ac ꝑ hoc peccaretur mortaliter. Ex quatuor aũt capitibus cõtingit iuramentũ promiſſorium non adimplere abſq; peccato. Primo, ex parte materiæ. Secundo, ex parte euentus. Tertio, ex parte modi. Quarto, ex parte relaxationis.

Primũ caput ex parte materiæ, intellige quãdo materia nõ eſt capax uinculi obligatorij. Talis autem eſt triplex. Primo, omnis actus moraliter malus, ſiue ſit peccatũ mortale, ſiue ueniale, & ideo quicũq; iurauit occidere, aut dicere uerbum otioſum, nõ obligat ad exequẽdum iuramentũ, ſed peccat exequẽdo. Scđo õis omiſſio boni ſupererogationis, nam licet non teneatur ad illud bonum, tenet tñ nõ ponere obicem ſpiritu ſancto. Et ꝓpterea qui iurauit nõ mutuare, aut non fideiubere, aut aliqd hmõi, nõ obligatur ad implendum iuramẽtum: ſed liber remanet, & põt mutuare & non mutuare ſicut prius ante quã iuraret. Tertio, actio indifferens ſalua ſua indifferẽtia: ut

ſi quis

ſi quis abſq; uella ratione boni utilis, honeſti uel delectabili iu rauit tranſire extra muros, ciuitatis, aut aliquid eiuſmodi, non tenetur ſeruare, ſi nulla ſit ratio ſic tranſeũdi: quia iuramentũ non eſt uinculum ad otioſum aliquid: conſtat autem quod ſalua indefferentia actus otioſum eſt exercere illum Secus autẽ eſt ſi actus in ſeipſo indifferens iuratus eſſet ad cautalem ſeu utilitatem ſpiritalem uel temporalem ſui uel alterius: quia tunc tenetur implere iuramentum: ut ſi quis iurauit non intrare in talem domum, aut non tranſire per talem uiam ad cauendum ſibi a tentationem talis mulieris &c.

Caput uero ſecundum ex parte euentus, intellige primo ſi euentus ſit malus: ut patet de iuramento Herodis quum iuraſſet dare puellæ ſaltanti quicquid petiiſſet, tolerabile enim erat iuremẽtum ſane intellectum: ſed malus fuit euentus, quando puella petiit caput Ioãnis Baptiſtæ Non enim aſtringebatur Herodes ex iureiurando facere tantum ſcelſus: quia euentus malæ petitionis excludebat uim iuramenti. Et hinc qui iurauit reddere depoſitum enſem, non tenetur reddere furioſo. Et ſic de ſimilibus.

Intellige ſecundo, ſi euentus ſit impeditiuus maiori boni: ut ſi quis iurauit contrahere matrimonium, & poſtea inſpirante Deo uult in ueritate cœlibem uitam ducere, non tenetur adimplere iuramentum: quia in euentu iſto iuramentum eſſet uinculum ad impediendum meliorem ſtatum. ſcilicet continentium quem conſtat eſſe meliorem ſtatu coniugatorum. Et ſic de ſimilibus

Caput tertium ex parte modi, intellige primo quantum ad conſuetum modum ſub intelligendi, ut quum aliqui honorare ſe uolentes, iurant, non præcedam per Deum &c. in his enim & ſimilibus ſecũdum communem & ſanum ſenſum ſub intelligitur, quantum eſt ex me: ſicut in Petri Apoſtoli uerbo quum dixit, Non lauabis mihi pedes in æternum, & propterea abſque peccato periurij faciunt ſtatim oppoſitum permittendo ſe uinci. Intellige ſecundo quantum ad modum iurandi uiolentum, in materia tamen matrimonij: quia ſicut matrimonium coactum timore cadente in conſtantem &c. non ualet, ita iuramentum metu extortũ de contrahendo, uidetur relaxatum ipſo iure. Tutius tamen eſt relaxationẽ a ſuperiori

ri habere, ſicut in cæteris iuramentis ui uel metu extortis.

Caput quartum ex parte relaxationis clare patet. nam ſiue relaxatio fiat ab illo cui promiſſio facta eſt cum iuramento (qui poteſt libere quod in ſui fauorem factum eſt relaxare) ſiue fiat a ſuperiore qui poſſit relaxare, ceſſat obligatio iuramenti promiſſorij.

IVRAMENTVM COMMINATORIVM quando periurium inducere dicatur.

COMMINATORIVM denique iuramẽtum inducit periurium in duobus quoque temporibus. Vel in præſenti. Et dupliciter. Primo, ſi fiat mendaci animo. Ex tunc ſemper eſt periurium mortale: quia deficit iuramento præſens ueritas, ſiue comminatio ſit iuſta, ſiue iniqua. In quacunque nanque materia bona uel mala iuramentum cadit ſuper mendacio, inexcuſabileq; eſt a peccato mortali. Secundo, ſi fiat ueraci animo ſuper materia mala: hoc eſt: ſi quis non comminetur facere opus aliquod quod eſt peccatum mortale uel ueniale. Et idem eſt tunc iudicium de comminatorio quod de promiſſorio: ideo non replico. Vel in futuro: hoc eſt tempore exequutionis. Et ſi quidem comminatio facta eſt de aliquo malo culpæ ſiue mortali ſiue ueniali, poteſt & debet iuramẽtum comminatorium non adimpleri: ut ſi quis comminatus eſt percutere aliquem: aut diripere bona eius, aut impedire eum ab aliquo aſſequendo &c. tenetur non exequi: ut patet. Si uero comminatio facta eſt de iuſta inflictione aut procuratione mali pœnę, ſiue quantum ad corpus, ſiue quantum ad bona temporalia, grano ſalis opus eſt: quoniam hinc eſt uinculum iuramenti ad opus iuſtum adimplendum, hinc uero eſt malum proximo infligendum, ad cuius ceſſationem miſericordia inuitat. Tria igitur hic conſidera. Primum, commune, quod ſicut iuramentum non eſt vinculum iniquitatis, ita nec impedimenti melioris boni. Et hinc fit, ut quando melius eſt parcere aut abſtinere a comminati mali iuſti exequutione, non teneatur quis ad iuramenti exequutionem, exempla Dauid, qui licet iuraſſet percutere Nabal cũ domo eius, poſtea ad preces Abigail abſtinuit. Secundum appropriatum comminationi, quod comminatio intelligitur ſecundum præſentem

ſentem iuſtitiam: teſtante hoc verbo Domini apud Hierem. Repente loquar aduerſus regnum & gentem vt diſperdam, ſi pœnitentiam egerit gens illa, pœnitentiam agam & ego ſuper verbo meo. Et hinc fit, vt qui iurauit iuſtam punitionẽ, poſtea petenti veniam parcat abſque periurio: quia ceſſauit illa tunc præſens iuſtitia ſecundum quam iurauit, ex quaſi ceſſatione demeriti: quia ad pęnitentiā conuerſus eſt qui peccauerat. Et hoc eſt etiam perſpicere in dicto exemplo Dauid: quia non ad pœnitentiam Nabal, ſed ad merita & preces Abigail innocẽtis pepercit ipſi Nabal: tanquā ceſſauerit ratio præſentis iuſtitiæ ex aliquorū innocentia & ſupplicatione humili præueniente.

Tertium proprium materiæ comminatæ, ſcilicet ꝙ pœnæ in hac vita non ſunt appetibiles niſi vt medicinæ, uel perſonæ puniendæ, uel boni cōis. Et propterea qñ comminata pœna ceſſaret habere rationem vtriuſq; medicinæ, non teneretur quis ex uinculo iuramenti ad implendum iuratam comminationẽ. Qñ autem hoc accidat, relinquitur iudicio prudentiæ, quæ eſt circa ſingularia occurrentia. Ex his autem habes, quare mater quæ iurauit uerberare filium, aut dominus qui iurauit uerberare ſeruum, & poſtea parcit (vel ne turbet pacem domus: uel quia amplius non opus eſt medicina talis pœnæ, & breuiter quia iudicat melius eſſe ut parcat) non tenetur ad implendam comminationem iuratam. Et ſic de ſimilibus.

De periurio aūt large ſumpto (hoc eſt quū abſq; neceſſitate iuratur ſuper ueritate) conſtat veniale tm̄ peccatum eſſe. Periculoſum tamen peccatum eſt ſi ſit frequens. ſcriptum eſt enim Iurationi non aſſueſcat os tuum: multi enim ſunt caſus in illa.

MALI ALICVIVS ACTVM PERMITTERE quando ſit peccatum.

PERMISSIO ex ſuo genere pctm̄ non eſt: vt patet ex hoc ꝙ Deo conuenit permittere mala culpæ, quæ ſunt maxima mala, & propterea tunc tm̄ peccatum eſt, quando abſq; rationabili cauſa fiat. Eſt autem rationabilis cauſa permiſſionis, vel vitatio maioris mali (ſicut meritricium permittitur, ne ciuitas adulterijs & inceſtibus repleatur) uel deductio maioris boni: ſicut Petrus præſumptuoſus permiſſus eſt labi in negationẽ

Chriſti

Chrī & periurium, ut eſſet humilior. Vnde ſuperior qui poteſt obuiare ne ſubditus peccet, & ſi rōnabili cā nō obuiat, peccat. Et ſimiliter qui pōt punire, & ſine rationabili cā permittit impunitos, peccat. Quando aūt mortaliter uel uenialiter, oportet ex ſingularibus occurrentijs conſiderare & iudicare in eo qui vigilare ſtudet ſuper gregem ſuum. De illo aūt cui cura nō eſt an oues errent, non oportet ſolicitū eſſe; quia iā iudicatus eſt.

ACTVS PERMVTATIONIS POTEST tribus concurrentibus eſſe uitioſus.

PERMVTATIO illicita eſt tripliciter. Primo ex communibus, ſi iniuſta eſt: puta quia non ſeruatur æqualitas rei ad rē: & ſimiliter ſi cum fraude aut dolo fiat. Secundo, ex materia repugnante: ut ſi permutentur ſpiritalia, quaſi æſtimata pretio aliquo. Tertio, ex materia prohibita, ſeu limitata ex iure humano. Et hęc ponitur triplex: ſcilicet mācipia eccleſię, q̄ permutari ſi debeant, oportet ſeruari quæ de illis iura diſponunt. Serui fugitiui quādiu in fuga ſunt, qui prohibentur permutari. Et tertio beneficia eccleſiaſtica, q̄ nō licite permutan̄ cōiter: ſi aut pacta firmātur ſine autoritate ſuperioris aut ſi fiat ſine autoritate ſuperioris, aut ſi det̄ aliq̄d tēporale pro ſpiritali, aut oībus his ſeruatis, ſi permutando nulla eſt, cui Chriſti oues commitantur. Et hoc coram Deo eſt crimen maximum.

SENTENTIA VEL OPINIONI PROPRIAE pertinaciter inhærens peccare poteſt.

PERTINACIA (qua homo in propria perſeuerat ſententia plus quā oportet) peccatum eſt: utpote a recta ratione diſſonans. Oportet autem ſecundum ſubiectam materiam iudicare an ſit mortale uel ueniale peccatum. Nam ſi pertinax quis eſt circa plantandam arborem, aut aliquid eiuſmodi, hoc non pernicioſum eſt, ſed ueniale. Si autem circa aliquid pernicioſum (ut ſunt ea quæ ſunt fidei, & quæ nocent homini) mortale eſt, pp iniuriam quæ fit Deo aut homini gratia materiæ. Et hoc intellige de ſententia cōſummata in opere uoluntario interiore (puta credere) uel exteriore, puta colere, emere &c. ſecundum erroneam pertinaciam. Quod ideo dico; quia ſi in

ſolo nudo puroque intellectu quæcũque pertinacia conſiſtat, credat autem, ſperet, diligat, opereturque ſecundum communem eccleſiæ traditionem, nullum video peccatum mortale.

PIGNVS accipere, illicitum redditur tripliciter. Primo, ſi ad lucrum non computãdum in ſortem accipitur. quia hoc eſt contra naturalem iuſtitiam. Secundo, ex materia prohibita ut ſi homo liber accipiatur in pignus pro debito: aut ſi uaſa ſacra & huiuſmodi eccleſiaſtica contra iuris diſpoſitionem impignorentur. Tertio, ex adiacentibus pactis prohibitis a iure: quæ tria ponuntur. Primum, ſi debitor obligat ſe dare pignus inſolutum. Et ad hoc reduci dicitur, ſi fiat pactum ut ſi die certo non ſoluerit pignus tranſeat in feudum. Secundum, ſi debitor obligatur ad non redimendum pignus abſolute, uel ante talem diem. Tertium, ſi creditor obligatur ad nõ uendendum pignus poſt legitimam interpellationẽ debitoris.

Et hæc omnia pro quanto cum damno patris ſiue debitoris (ut duo prima) ſiue creditoris, ut tertium, tendunt, peccata ſunt iniuſtitiæ: ac per hoc mortalia, ultra iuris poſitiui tranſgreſſionem, quæ ex concurrentibus conditionibus ſingularibus perſonarum &c. penſatur.

HOMO PIGER ET PVSSILLANIMIS poteſt in delicta uaria cadere.

PIGRITIA. (qua homo tardus metu laboris, paſſionis, aut difficultatis apparentis redditur ad opportuna exequenda) peccatum eſt: quia recte diſcordat rationi. Iuxta materiam autem ſubiectam iudicandum eſt de mortali: ſi ſcilicet contra aliquid neceſſarium ad ſalutem trahit & ducit iuxta regulas de negligentia.

PRAEDO MARINVS GRAVISSIMO peccatorum uinculo tenetur.

PIRATA (hoc eſt prædo marinus) contra humani generis pacem manifeſte agit: & in ſtatu damnato. Quomodo autem ſint piratæ excommunicati habes ſupra, excommunicatio.

Hominibus

HOMINIBVS PLACERE STVDERE AN ſit vitioſum.

PLACERE hominibus peccatum tunc ſolum eſt, quum propterea a recta ratione diſceditur. Mortale aũt eſt tunc tantum, quum propterea dilectionem Dei aut proximi poſtponimus. Quod tunc tantum incurrimus, quum propterea diuina aut humana præcepta tranſgredimur: vt quũ miniſtri principis vt placeant illi non curanti offendere proximos: vt placeant iuncto ſanguine vel amicitia, negant iuſtitiam, aut opprimunt alios faciendo vel loquendo, vel tacendo: & ſic de alijs. Frequenſq; hoc videtur vitium, paruipendentium illud Apoſtoli: Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem.

POLLVTIO DVPLICITER CONSIDEratur: ſcilicet vt voluntaria, & eſt peccatum: & vt inuoluntaria & non eſt peccatum.

POLLVTIO (qua ſemen humanum ſolitarie funditur) ſi non eſt voluntaria, ſiue in ſomno, ſiue in uigilia ſit, peccatum non eſt. Si autem eſt uoluntaria, peccatum mortale eſt, & eſt unum de peccatis contra naturam, & uocatur mollities. Eſt autem uoluntaria non ſolum ſi ſit procurata, ſed etiam ſi ex ſe uenienti conſenſus præbetur, & etiam ſi quum poteſt & debet perſona prohibere, non prohibet primis enim duobus modis eſt uoluntaria directe, tertio autem eſt uoluntaria indirecte. Dixi autem ſi poteſt & debet: quia ad indirecte uoluntarium culpabile requiritur utrunq; ſimul. ſ. quod poſſit & debeat. Nã ſi non poteſt prohibere, quia natura facit opus ſuum, conſtat non teneri, & ſimiliter ſi poſſit impedire tollendo occaſiones, & tamen non tenetur illas tollere, non eſt in culpa.

Et hinc doctores & confeſſores uacantes cogitationibus uel auditionibus operum turpium intuitu pietatis, non peccant ſubſequentibus corporalibus pollutionibus contra eorum uoluntatem: quia licet poſſint, non tamen debent ſubtrahere ſe ab operibus ſanctis, propter huiuſmodi quæ ſequuntur ex neceſſitate materiæ. Et de ſimilibus idem eſt iudicium. De hoc diffuſe ſcripſi in quodlibeto primo, perſonæ uero

quæ

quæ ſine rationabili cauſa manent voluntariæ in cogitationibus turpibus aut conuerſationibus ingerentibus ſibi huiuſmodi commotiones, quia poſſunt & debent tollere tales occaſiones, incurrunt uoluntariam pollutionem, niſi inaduertentia excuſet: quia uolendo illas illicitas, periculoſas, & ſibi notas cauſas pollutionis propriæ, conuincuntur uelle culpabiliter ipſam pollutionem earum naturalem effectum.

TRANSGRESSIO CVIVSLIBET PRAECEPTI liciti & honeſti peccatum eſt.

PRAECEPTI trãſgreſſionem peccatum eſſe cõſtat. Sed quia præcepti nomẽ ut diſtinguitur cõtra cõſilium, confuſum inuenitur) dũ quãdoq; proprie ſm ſuam ſignificationẽ ſumitur, ut imponit neceſſitatẽ obediendi, ita quod peccatur ſi non impletur, iuxta illud xiiij. q. j. Quod præcipitur, imperatur: & quod imperatur neceſſe eſt fieri &c. Quandoque autem antonomatice, ut imponit neceſſitatem talem, ſcilicet mortaliter peccandi ſi non pareatur: iuxta Clemen. exiui de Paradiſo de uerbor. ſignific. Et utroque modo in omni iure inuenitur) ideo obſcurare redditur diſcretio tranſgreſſionis præceptorum quando eſt mortalis, & quando uenialis.

Commune eſt autem utriuſque generis præcepto, quod tranſgreſſio tam ex contemptu quam ex per ſe impeditione finis, eſt peccatum mortale. Et horum primum clarum eſt: quia contemptus ſiue præcepti, ſiue præcipientis iniuriam infert ex propria ratione. Secundum autem declaratur, ex eo quod finis pręceptorum communium eſt diſpoſitio animi uirtuoſa neceſſaria ad ſalutem ad hoc enim ordinantur præcepta naturalia, diuina & eccleſiaſtica: iuxta illud Apoſtol. j. ad Timoth. j. Finis præcepti eſt charitas de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta. Et declaratur. Nam aut ſunt de neceſſarijs ad ſalutem: qualia ſunt quæ ſpectant ad peccata mortalia, aut de neceſſarijs ad munditiam: qualia ſunt quæ ſunt peccatorum venialium quæ diſponunt ad mortalia, & ad illa ordinantur ut imperfecta ad perfecta, ac per hoc præcepta contra uenialia ſanitatem animæ perturbantia, ad uitam

animæ quæ per mortalia tollitur, ordinantur: ſicut ſanitas corporalis ad vitam corporis.

Exiſtente autem communium præceptorũ fine neceſſario ad ſalutem, conſequens eſt vt ſi huiuſmodi præcepta tranſgrediatur quis vt impediat finem: vel (& in idem redit) propter aliquid cui annexa per ſe eſt impeditio finis, peccet mortaliter. Qui enim hoc modo præceptũ trãſgreditur, proportionaliter ſe habet ad finẽ præcepti, ſicut qui tranſgreditur ex contemptu, ſe habet ad præceptum ſeu præcipientem: nam iſte reſpuit finẽ, ſicut ille reſpuit præceptum. Verbi gratia: circa præceptum de audiẽdo Miſſam, non ſolum peccat mortaliter qui omittit audire Miſſam, quia non vult ſubijci præcepto, ſed etiam ſi ideo omittit quia non vult mente vacare Deo.

Præter hos vero duos modos mortalis tranſgreſſionis præceptorũ, ſunt alij quatuor modi diſcernendi huiuſmodi tranſgreſſiones ſeu præcepta: ſcilicet ex materia, pœna, verbis, & intentione. Diuinorum enim & naturalium præceptorum antonomatice materia eſt neceſſaria ad uitam animæ: vt ſunt, Non occides, non mœchaberis, &c. & propterea eorum tranſgreſſio eſt mortalis. Præceptorum autem aliorum materia neceſſaria eſt ad ſanitatem animæ: vt ſunt, Non dices verbum otioſum, iurationi non aſſueſcat os tuum &c. & propterea eorum tranſgreſſio non occipit, ſed ægram reddit animã. In iure autem humano ex ſola materia diſcernere præcepta impoſſibile videtur: quum inueniantur minima quędã pręcepta ſub mortali peccato: vt patet de concidentibus cadauera vt tranſferant ad alia loca: quod ex ſe nullum eſt peccatum &c.

Pœna præceptorum antonomatice, eſt excõicatio vel aliquid ſimile quod non ſtat cum vita animæ, & propterea ubicunq; apponitur excommunicatio, incurrritur peccatum mortale tranſgrediendo. Pœna autem aliorum præceptorũ eſt aliquid ſtans cum uita animæ: ut ſuſpẽſio, interdictum, irregularitas, uel aliqua pęna pecuniaria, & huiuſmodi, & propterea non oportet in trãſgreſſione horum incurrere peccatum mortale. Siſte tamen hic pedem, & aduerte ꝙ inter excommunicationem latę ſententiæ & comminatam excommunicationis pęnam, differentia eſt etiam quantum ad peccatum tranſgreſſionis, in hoc ꝙ tranſgreſſor præcepti cum lata excõmunica-

tionis ſententia, peccat mortaliter: quia ſolum peccatum mortale dignum facit excommunicatione. Tranſgreſſor autẽ præcepti ſub comminata pœna, non peccat mortaliter, quouſque tranſgreſſio nõ peruenerit ad hoc quòd ille dignus ſit excommunicari. Quod ideo dico, quia ſi debet præcedere monitio antequam ille excommunicetur, non peccat mortaliter antequam monitorio reſiſtat: quia non eſt adhuc dignus excommunicari. Verbi gratia clericus ſi nutrierit comam, excommunicetur. Si nutriens comam non debet excommunicari niſi monitus generaliter vel ſpecialiter, non peccat mortaliter quouſque monitus perſeueret. tunc enim vtpote excommunicatione dignus, peccat mortaliter. Verba diſtinctiua præceptorum non ſunt certa, quum ipſum præcepti nomen incertum ſit, vtpote commune vtriuſque præceptis. Et propterea de præceptis iuris communis incerta eſt ſententia. In qualibet autem eccleſia ſeu religione, illa tantum verba vim præcepti antonomatice obtinent, quæ cõſueuerunt intelligi apud illos pro præcepto antonomatice: & quæ nõ conſueuerunt ſic intelligi, non habent vim huiuſmodi præcepti: quia nominibus vtimur iuxta vſum. Intentio demum poteſt referri vel ad hominem vel ad legem. Et intentio quidem hominis præcipientis ſi ſciri poteſt. ſufficit: quoniam ex intentione præcipientis pendet præcepti vis, intentio autem legis in communi certa eſt, quoniam eſt facere homines virtuoſos. Et legis eccleſiaſticæ intentio eſt non inijcere laqueos animabus, ſed ad ædificationem corporis Chriſti myſtici promouere. Et hinc fit, vt non tam lata multitudo præceptorum obligãtium ad mortale in iure interpretanda ſit: ne laqueus multiplicatus contra animas cenſeatur.

Hinc etiam fit vniuerſalis regula, ꝙ in ijs quæ ſunt poſitiui iuris, ſi abſque contemptu ac refutatione finis ex ignorantia pura, aut ex apparente ſibi excuſatione tranſgreſſio fiat ab eo qui animum habet nullo pacto conſentiendi contra præceptũ obligans ad mortale, non incurritur mortale peccatum: quando non eſt intentio piæ ac iuſtæ matris eccleſiæ bonas huiuſmodi animas illaqueare tam hoſtili vinculo. Et propterea talis apud Deum non incurreret excommunicationẽ: abſoluendum tamen ad cautelam crediderim ignorantem.

Præceps

PRAECEPS IN SVIS ACTIBVS TAM INterioribus quam exterioribus periculo ruinæ ſe exponit.

PRAECIPITATIO (qua homo ad ſimilitudinem præcipitationis localis ſecundum actus interiores animi pręceps ruit) peccatum eſt conſilio contrarium. Maturitas enim conſilijs gradatim procedit ex memoria præteritorum, intelligentia præſentium, auſculatione aliorũ, circumſpectione obuiantium &c. præceps autem omiſſis huiuſmodi ſtatim cõclůdit, deliberat, facit: & propterea peccat contra prudentiam. Quãdo autem mortaliter, & quando uenialiter, ex materia diſcernitur. Si enim præcipitatio huiuſmodi pernicioſa eſt, utpote contra pręcepta, mortalis eſt. ſi autem præter, venialis eſt: ut in alijs peccatis prudentiæ oppoſitis contingit.

PRAEDICATORES IN QVIBVS COMmuniter peccare dicantur.

PRAEDICATORVM peccata peculiaria ſunt ſex. Primũ eſt ſine autoritate prædicare. Oportet enim vel ex paſtorali officio vel ſuperioris autoritate prædicare, iuxta Apoſtoli ſententiam, & iura in cap. excommunicamus. extra de hære. Et quia hoc ſub pœna excõmunicationis interdicitur, ad mortale peccatũ ſpectat. Secundum eſt, indigne prędicare, hoc eſt in peccato mortali ſibi noto in contrito: iuxta illud, Peccatori dixit Deus, Quare tu enarrans iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meũ per os tuum? Et hoc mortale videtur: quia iniuria fit prædicationi a Chriſto inſtitutæ, euacuans quantũ in ſe eſt autoritatem prædicatorum Chriſti: quaſi uerbo & non facto prædicatores fuerint inſtituti velut declamatores quidam. Vnde & in pdicto Pſal. ſubditur: Exiſtimaſti inique ꝙ ero tui ſimilis. ſ. dicens bona, & non faciẽs bona. Et hoc intellige in eo qui ſic indigne prędicat vt prædicatione tanquã declamationę abutatur (qm̃ hic directe iniuriatur officio prædicationis Chriſti) in contẽnente. Qui autem prędicat indignus non ut prędicet indignus, ſed uellet prædicare mundus, licet per accidens ex humana paſſione, incuria & huiuſmodi indignus prædicet: quãuis peccet (quia non ſe exhibet Dei talẽ miniſtrũ qualis eſ-

ſe debet) mortale tñ peccatum non uideo: quia prædicare non eſt ſecundũ ſe actus alicuius ſacramenti. Et licet prædicans nõ furandum, prædicet contra ſeipſum ſi furto maculatus eſt: nouã tñ inde damnationẽ non incurrit: pluſquã adulter iudex cõdemnãs alterũ adulterum, quẽ nõ dubito excuſari a nouo peccato mortali. Tertium eſt, mendacia p̃dicare. Et hoc cõſtat eſſe peccatum mortale grauiſſimum: qm̃ euacuat quãtum in ſe eſt vniuerſam eccleſiæ autoritatẽ ac Chriſti fidem per prędicationẽ propagatã, ſiue mẽdacium dicatur cõtra doctrinã fidei aut mortem, ſiue circa geſta ſanctorum, aut miracula, aut prophẽtias, ſiue quodcunq; aliud quod ad docendum, inſtruendũ, perſuadendum, monẽdumq́; auditorem tanquã verbum Dei prædicatur: quia quicquid a prædicatore vt ſic dicitur, oportet eſſe uerũ: & ſi eſt incertũ, debet dici ut incertũ: & ſic non receditur a vero, dum ita dicitur ut ſcitur. Sed ſi dubium prædicatur vt certum, hoc eſt aſſertiue, peccatum eſt mortale eadem ratione qua mendacium. Quod ſi is qui prædicat, impertinentia inſerat, non peccat mortaliter mentiendo, niſi forte ratione ſcandali: ſicut nec iudex de impertinentibus ad iudicium mentiens peccat mortaliter quamuis ſedens pro tribunali illa mendacia dicat. Quartum eſt, prædicare inutilia: ut ſpeculatiuas quęſtiones, & leges ciuiles, poetas vulgares vel Latinos, Philoſophos, geſta Romanorum, & ſimilia. Hoc enim eſt abuti prædicationis officio, dicente Chriſto Prædicate Euangelium. ſunt enim huiuſmodi prædicationes ſolo nomine. Et propterea ſi aduertenter in his exceditur grauiſſimum peccatum incurritur: imo tanquam falſarij ſunt apud Deum, adulterantes prædicationis officium, an nuntiantes in perſona Chriſti & eccleſię quę nec Chriſtus nec eccleſia ſibi commiſit prædicanda. Quintum eſt, affectus mercenarius, ſiue pecuniæ, ſiue laudis humanæ, glorię &c. Et ad hoc ſi oculos dexter prædicatoris ſpectaret, peccatũ eſſet manifeſte: mortale quidem ſi finis vltimus in huiuſmodi poneretur, aut ſi affectus pecuniæ in effectum procederet ſimoniæ uendendo prædicationem. Veniale autem ſi vane propter gloriam aut ſpem quæſtuariæ eleemoſynæ prædicaretur, receperunt enim mercedem ſuam.

Si autem oculo ſiniſtro (hoc eſt non principaliter ſed acceſſoriæ) hæc expetuntur, menſuret ſeipſum apud ſe prædicator

quid

quid plus ſibi diſplicet, minui auditores, aut animarū fructū, de quo eſt magis ſolicitus ſi fructuoſe, an ſi gratioſe auditur. Et ſic cognoſcet quāta rectitudine vel peruerſitate affectus tenetur, ac p̱ hoc quātū peccat: quia quāto magis ſiniſter oculus ipſum ſolicitat q̃ dexter, tanto magis ſibimet homo mentitur, tribuēs ſiniſtro oculo illud in quo dextri ſolicitudo ſuperatur. Ad hoc autem caput ſpectant quæcunq; geſticulationes, canti lenæ & huiuſmodi quæ fiunt vt placeant hominibus. Sextum eſt, immiſcere prædicationi facetas fabellas delectandi gratia. Quod beatus Ambroſius reprehendit, quia non debent in tam graui actione de rebus tam arduis qualia ſunt diuina verba, immiſceri iocoſa & ridicula. Communiter autem eſt hoc veniale: cauendum tamen ob reuerentiam diuini verbi.

Prælatorum peculiaria peccata, vide in verbo, epiſcopus.

PRAESCRIPTIO QVANDOQVE LICITA, quandoque illicita eſt.

PRAESCRIPTIO legitima, (hoc eſt cum bona fide poſſeſſio tanto tempore vt iura canonica approbant &c.) ius parit in foro conſcientiæ. ita vt ſine peccato poſt retineatur ēt ſi poſtea ſciatur fuiſſe alienum: quia autoritate legum rationabilium (vtpote pro communi bono ſancitarum) factus eſt dominus præſcriptarum legitime rerum.

Opus vltra ſuam facultatem aggrediens tanquam præſumptuoſus maximum incurrit vitium.

PRAESVMPTIO (qua homo actu interiore vel exteriore aggreditur opus excedens ſuam facultatē, quaſi non excedat ſed ſit ſibi commenſuratum) pctm̄ eſt, vtpote contra rectā rationem. Et quia facultas quandoq; conſiſtit in ſcientia (vt in medicina, & in cura animarum, & vniuerſaliter in artibus) præſumptio eſt ignorantem medicinam velle medicare corpora: & neſcium ſacrarum literarum velle medicare animas: ſicut in cæteris artibus accidit ignorantibus ſimilis præſumptio. Qñq; vero cōſiſtit in poteſtate ordinis vel iuriſdictionis: & ſic præſumptio eſt diaconum velle dicere Miſſam: aut non

iudicem velle iudicare, aut laicum iudicē velle iudicare clericos. Quandoq; aūt conſiſtit in habitibus virtutum, ſeu diſpoſitionibus earundem. Et ſic præſumptio eſt in peccato communicare, aut incipientem velle facere ea quæ ſunt perfectorum: vt quotidie celebrare, arguere alios, conuerſari ſecure cum mulieribus, velle vacare aſſiduæ contemplationi, non domitis adhuc paſſionibus, & ſimilia. Eſt autem peccatū præſumptionis quandoque veniale: quum ſcilicet nulli eſt perniciosa ſeu iniuriosa. Et quandoq; mortale, quum ſcilicet iniurioſa eſt alteri qualis eſt præſumptio medici in damnum corporis: & ſimiliter præſumptio confeſſoris ignorantis, & iudicis, & ſimilium.

PECCATVM PRAESVMPTIONIS GRAuiſſimum eſt.

PRAESVMPTIO rurſus qua homo ſperat aliquid poſſe conſequi a Deo quod impoſſibile eſt ſm diuinam legem ab illo conſequi, pc̄tm̄ eſt contrarium ſecundæ virtuti Theologicę, quæ vocatur Spes: & contrarium deſperationi: vt quum quis ſperat conſequi peccatorum venia ſine pœnitentia, aut æternam gloriam ſine meritis. Et hoc eſt peccatum mortale vtpote derogans diuinæ diſpoſitioni, qua decretum eſt nō dari veniam perſeuerantibus in peccato, nec gloriam ſine merito. Et eſt vnum de peccatis in ſpiritum ſanctum: utpote contemnens ſpiritusſancti auxilium ad pœnitendum & mœrendum.

OFFICIVM PROPRIVM CORRVMPENS præuaricator eſt iuſtitiæ.

PRAEVARICATIO (qua homo a debito officio ſeu certamine variat ad oppoſitum fouendum vt actor ad fouendum reum, aut econtrario, & ſic in ſimilibus) pc̄tm̄ eſt: quia contra rectam rationē. Et ſic in iudicio iuſto hoc fiat, aut alias in præiudiciū diuini uel cōis boni aut cuiuſq; proximi, peccatum eſt mortale: quia iniuſtitia ipſa peccatum eſt mortale ex ſuo genere. Secluſa aūt omni iniuria, penſanda eſt ratio declinandi: & ſm illam iudicanda eſt præuaricatio an ſit mortalis.

Procuratorum crimina, vide ſuperius in verbo, aduocatus.

RES PROPRIAS SVPERFLVE DISSIPANS & prodigaliter conſumens viam ambulat perditionis.

PRODIGALITAS (qua hō ſuperflue erogat res ſuas) peccatum eſt, vtpote liberalitatis virtuti cōtraria. Nō eſt autem mortale peccatum ſi pura eſt: quia minus peccatū eſt quam auaritia liberalitati contraria: quam ſi pura eſt, conſtat non eſſe mortalem. Et vtriuſque ratio eſt: quia neutra agit cō tra charitatem Dei aut proximi, ſed præter illam.

Si uero mixta eſt iniuriæ diuinorum præceptorum, & breuiter cuicunque alteri uitio (puta impietati filiorum aut filiarum: aut intemperantiæ, vt filius prodigus diſſipauit ſubſtantiam ſuam cum meretricibus) iudicanda eſt iuxta qualitatem uitij cui admiſcetur: ita ꝙ ſi prodigus agitur ab appetitu mortali, prodigalitas ipſa mortalis eſt: ut patet de filio prodigo, & de parente ob prodigalitatem impio verſus filios effundendo bona debita filijs. Si vero agitur ab appetitu ueniali (vt quum ſuperflue dat ob vanam gloriam) liberalis eſt.

Promiſſionis uiolatio, uide ſupra in verbo, perfidia.

MEDIATOR INTER NEGOTIATORES poteſt iniquitatem multipliciter committere.

PROXENETA (id eſt mediator inter negotiatores) hoc habet familiare peccatum vt fallat vtrunque inter quos mediat, neutri dicendo integram veritatem, & vtrique ſæpe mentiendo. Et quia damnificare eſt ex ſuo genere mortale: ideo proxeneta nō contentus ſua mercede, fallēs vtrūque aut alterum & peccat mortaliter, & tenetur reſtituere ſi quid ſibi appropriauit ex huiuſmodi fraude: ut dixit uni puta venditori ꝙ non inuenit pretium niſi centum, & ſic accipit licentiā vendendi pro centum: & dicit emptori ꝙ non poteſt minus ſolui quam centum & viginti, & ſic appropriat ſibi illos viginti, tenetur reſtituere illos viginti venditori. Tenetur.n. ex officio mediatoris fideliter agere vtriuſque negotium.

ANIMI MOLITIES VITIOSA EST ET puſillanimitati attribuitur.

Pvsillanimitas (qua hō ex prauitate añimi retrahit ſe a magnis operib. & honoribus ſuam facultatem non excedentibus, tāquam ſi excederent) peccatum eſt, vtpote contraria uirtuti magnanimitatis. Et eſt maius peccatum præſumptione, utpote magis cōtraria virtuti: quia diſſimilior eſt magnanimitate, ut patet. Eſt autem peccatum mortale, qñ retrahit a magnis quę sūt de neceſſitate ſalutis, vel ſimpliciter: vt ſi quis ex timore peccandi poſt baptiſmum nollet baptizari aut cōicare, vel in caſu: vt ſi quis ex timore deficiēdi nollet præceptum ſibi officium paſtorale acceptare. Nec excuſatur, ſed accuſatur ex huiuſmodi timore & ignorantia propriæ uirtutis, quam non diſcutit: qm̄ ex his cauſatur puſillanimitas. Vnde Dñs in euangelio ſeruum puſillanimem, qui talē tum non expoſuerat lucro, damnauit. Qñ vero retrahit ab aliis vtilibus proximo & præcipue ſaluti aīarum, licet ueniale ſit, graue tñ eſt: & tanto periculoſius, quanto ſub humilitatis ſpecie detinens animum imbibitur & radicatur perſeuerans.

REI ALIENAE INIVSTA DETENTIO RApina eſt, & peccatum iniuſtitiæ.

Rapina (qua homo uiolentia iniuſta accipit alienas res) peccatum eſt mortale: quia iniuriam infert proximo & quātum ad res & q̄tum ad modum. Dr̄ autem iniuſta: quia ſi violentia iuſte infertur non eſt rapina: ut quum in bello iuſto præda tollitur: & ſimiliter quum autoritate publica, iuſtitia exigente puniuntur in rebus ciues. Sed ſi iuſtitia deſit, rapina committitur tam in bello quam in ciuitate res ciuium auferendo, publica autoritate abutendo ad rapiendum.

RAPINA DIFERT A RAPTV IN EO quod raptus reſpicit perſonam, rapina uero rem.

Raptvs quo pſonæ rapiunť iniuſte, maius crimē eſt q̄ rapina, q̄to perſona maior eſt rebus exterioribus. Et ſpecialiter appropriatur ad raptum puellarum; quæcunque tñ pſona rapiatur, habet in ſe crimen raptus, & admixtam iniquitatem pro qua rapitur: quæ iuxta genus ſuum iudicanda eſt.

RELI-

RELIGIOSI COMMVNITER SOLENT in tribus offendere & peccare.

RELIGIOSORVM peccata ſpālia ſunt in triplici differentia. Nam q̄dam ſunt cōia reis & clericis: quæ uide in verbo, clericus. Quędam ſunt cōia omnib. religioſis, vel ex tribus votis communib. oī religioſo (vt ſunt vota caſtitatis, paupertatis, & obediētiæ) vel ex ſacris canonibus concernentibus ſpāliter religioſos: ut quæ ſunt in cle. religioſi, de priuile. videlicet, Quibus ēt (ſcilicet religioſis) in virtute ſanctæ obediētiæ & ſub interminatione maledictionis æternę diſtrictius inhibémus, ne in ſermonib. ſuis eccleſiarum p̄latis detrahāt, aut ēt retrahant laicos ab eccleſiarum ſuarum frequētia vel acceſſu, ſeu indulgētias pronunciēt indiſcretas: ne ve quum cōfectionib. teſtamentorum intererunt, a reſtōnibus debitis aut legatis matricibus eccleſijs faciendis retrahāt teſtatores: nec legata uel debita aut mala ablata incerta, ſibi aut alijs ſingularib. ſui ordinis fratrib. vel conuentibus in aliorum p̄iudicium fieri ſeu erogari procurent. Nec ēt in caſibus, ſedi Apoſtolicæ aut locorum ordinarijs reſeruatis quenq̄ abſoluere, aut perſonas eccleſiaſticas p̄ſertim coram iudicib. delegatis a nobis ſuam contra eos iuſtitiam proſequētes vexare indebite, aut ad loca plura & p̄ſertim multū remota cōuenire p̄ſumant. Multa quoque recitata ſunt ſuperius in tractatu de excōicatione, q̄ ſunt ſub excōicationis latę ſnīæ pœna religioſis ſpecialiter inhibita. Quædam vero ſunt propria iſtis religioſis ex propria ſibi regula aut conſtitutionibus, & hæc quilibet de ſeipſo ſciat.

REPRESALIA SPECIES EST BELLI particularis: & in ea poteſt frequenter iniquitas committi.

REPRAESALIARVM iniquitas frequens forte eſt, uel quia iniuſte decernuntur: vtpote non pp conſtitutā culpam præſidentium negligentium facere iuſtitiam. Nam ſi nō conſtet illos puta Florētinos culpabiles eſſe negligendo facere iuſtitiam populo Romano creditori Florentię, iniquæ eſsēt repræſaliæ a Romanis cōtra Florētinos: ſicut eſſet iuſtum bellum

lum cõtra Floren. ſine culpa communitatis pp. culpã alicuius particularis ciuis. Repreſalia. n. eſt ſpẽs belli particularis. Cõtingit quoq; iniquitatem in executione interuenire, vel in q̃titate plus exigendo vel in qualitate clericorum res accipiẽdo: clerici. n. intelliguntur exempti a repreſalijs: vel in ſubſtãtia, vt ſi facerẽt repreſalias nõ ſolum res ſed pſonas accipiẽdo: qa in perſona, nec pater portat iniquitatem filij, nec filius patris.

CAPITA OCTO SVNT IN MATERIA reſtitutionis conſideranda.

RESTITVTIO cõfeſſorib. ſæpe occurrit diſcutienda, neceſſaria eſt (quia non remittit peccatum niſi reſtituat ablatum) nec facile põt quilibet diſcernere caſus eius multos, & ex multis capitib. contingentes, ideo diffuſiore opus eſt doctrina. Sunt igit octo capita in reſtõne conſideranda. ſ. quis, quid, quantum, cui, ubi, quando, quomodo, & quo ordine.

RESTITVTIONIS FACIENDAE DVPLEX eſt ratio.

CAPVT primum eſt qs tenet ad reſtõnem. Et quantum ad hoc notãdæ ſunt duæ radices reſtõnis oĩs. ſ. acceptio, & res: ita quod oĩs reſtitutio aut eſt debita rõne acceptionis p̃cedentis, aut rõne rei acceptæ. Et extendit hic acceptionis & accepti nomen ad oẽm actionem quia alienum accipitur, ſiue uere accipiendo, ſiue dãnificando: ita ꝙ accipere dr̃ nõ ſolum qui mutuo accipit, aut emit, aut furat, aut rapit, ſed qui cõbuþrit, qui detrahit, qui conuitiat: & ſic de alijs. Et q̃m acceptio duplex eſt). ſ. vel iuſta: vt per mutuum, aut emptionẽ, aut depoſitum, cõductionem &c. vel iniuſta: ut rapina, vſura detractio &c.) omiſſa prima, vtpote clara cõfeſſoribus, de ſecũda habendum eſt pro regula generali reſtõnum, ꝙ quicunq; eſt cã iniuſtæ acceptionis, tenetur ad reſtõnem: ita ꝙ ex prima radice oritur hæc regula. Ad cognoſcendum quis tenet reſtituere, reſponde & dic, quicunque fuit cauſa iniuſtæ acceptionis: ita ꝙ ſi vna acceptio iniuſta eodem vel diuerſo modo a multis cauſata eſt, qlibet illorum tenetur reſtituere.

Et ne vageris quærendo quot modis cauſare quis poteſt in iuſtam

iuſtam acceptionẽ vt teneatur ad reſtitutionẽ: ſuſcipe laborem patrum noſtrorum in his verſibus poſitum: Iuſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus: Participans mutus, non obſtans, non manifeſtans, In his enim nouem modi ponuntur quibus aliquis cooperatur iniuſtæ acceptioni quam alius exequitur: ita quod computato executore qui ipſam actionem iniuſte exercet, inueniuntur decem genera perſonarum quæ tenẽtur ad reſtitutionem ratione iniuſte acceptionis: quarum ſeptem directe, tria vero vltima indirecte ad cauſandam iniuſtam acceptionem concurrunt. Inchoando igitur ab exequutore (qui non computatur in dictis verſibus, ſed præſupponitur. quia de cooperatoribus tantum loquuntur verſus) ſcito ꝙ exequutor iniuſtæ actionis, hoc eſt ille qui exercet per ſeipſum illam (vt eſt ille qui furatur, qui occidit, qui dat ad vſuram, qui detrahit &c. ſiue hoc faciat motu proprio, ſiue ex præcepto Domini, ſiue pro proprio, ſiue pro alieno lucro, tenetur ad reſtitutionem: quia eſt vere cauſa proxima efficiens iniuſtam actionem: vt clare patet. Et hinc patet, ꝙ ſicut vulnerator aut occiſor proximi ad domini ſui mandatum & vtilitatem tantummodo, tenetur ſatisfacere vulnerato vel occiſi hæredibus: ita miniſter vſurarij qui ad mandatum & vtilitatem Domini ſui tm̃ exercet vſurariam prauitatem, tenetur ad reſtitutionem, & ſic de alijs. Nec obſtat ꝙ ſi ille miniſter non faceret, ꝙ per aliũ omnino fieret: ſicut non obſtat vulneranti ꝙ ſi ipſe non vulneraret, ꝙ omnino per alium vulneraretur. ſcriptũ eſt enim Neceſſe eſt vt veniant ſcandala, veruntamen uæ homini illi per quem ſcandalum venit. Et hoc intellige ſecundum veritatem iuſtitiæ propter rationem dictam. nam ſecundũ quandam humanam ęquitatem miniſtri vſurarum ad aliorum tantum vtilitatem excuſari videntur a debito reſtitutionis: veritas tamen iuſtitiæ præferenda eſt huic humanitati. magis tamen tenetur ad reſtitutionem dominus quãm miniſter.

Ingredien doautem expoſitionem verſuum ordine. quo numerantur, occurrit primo iuſſio, hoc eſt præcipiens fieri actionem iniuſtam. Iubens. n. habet rationem principalis cauſæ mouentis ſuo imperio ad patrandam actionem iniuſtam, & ideo tenetur ad reſtitutionẽ. Conſiliũ: hoc eſt dans conſiliũ efficax ad perpetrandam actionem iniuſtam, cauſa eſt directe mouẽs

ſuo

ſuo conſilio ad illam. & ideo tenetur ad reſtitutionem. Notanter autē dixi efficax: quia ſi conſilium non peruenit ad hoc ꝙ ſit cauſa rapinæ, non tenetur qui dedit conſilium iniquitatis, ad reſtitutionem: q̃uis peccauerit mortaliter. Conſenſus: hoc eſt ille qui ſuo conſenſu cauſat aut concauſat actionē iniuſtā.

Vbi nota ꝙ de conſenſu oportet diſtinguere inter conſenſum qui eſt cauſa, & inter conſenſum qui ſolummodo eſt conſenſus, & non cauſa, v.g. tractant aliqui de bello iniuſto: requiruntur ij ad quos ſpectat: conſentiunt. Horum conſenſus non ſolum eſt conſenſus, ſed cauſa belli iniuſti, quia ex horum conſenſu pendebat negotium. Audiunt pleriq; alij huiuſmodi negotium, placet eis, conſentiunt: dicunt, fiat. Horum conſenſus eſt ſolummodo conſenſus, & non cauſa belli iniuſti: quum ex ipſis voluntas volentium bellum iniuſtum facere, non pendeat, non mutetur &c.

Attende ergo ſi conſenſus fuit cauſa ſeu concauſa, actionis iniuſtæ. Et ſi fuerit cauſa ſeu concauſa, ſcito ex tali cōſenſu teneri ad reſtitutionē ex hoc ipſo ꝙ fuit vere cauſa iniuſtæ acceptionis. Et hinc habere potes ꝙ ſi in cōmunitate aliqua plura vota vincunt, & dum dantur vota aperta, aliquis ex vltimis videns vnita vota præcedentium iam viciſſe, & videns ꝙ ſuum votum in contrarium nihil prodeſſet, conſentit ob aliquem humanum reſpectum iniuſto facinori, peccat quidem mortaliter (quia conſentit iniquitati) non tenetur tn̄ ad reſtitutionem: quia conſenſus eius nec eſt cauſa, nec concauſa. Secus autē eſt de præcedentibus: quia licet præuideant ſubſequentes conſenſum daturos, non propterea conſenſus eorū a cauſarū numero excluditur: tum quia conſenſus omnes antecedentes ſunt & tēdunt vere ad integrandam cauſam: tum quia in inſtanti homo mutatur, & propterea poſſent ſubſequētes diſſentire: quorum nullum locum habet in primo caſu. Et hinc fit vt ſi indigno ſecundum Deum canonice tamen electo alij conſentiant, peccent quidem mortaliter, non tamen tenentur in conſcientia de damnis ſpiritalibus & temporalibus ſubſequentibus, quia conſenſus eorum non eſt cauſa ꝙ eligatur, ſed conſenſus concurrens vt conſenſus tm̄: niſi conſenſus eorū eſſet concauſa vt confirmaretur: ꝙ tunc non habet locū qn̄ ſcitur ꝙ electio omnino erat confirmanda. Et ſic de ſimilibus. Palpo: hoc eſt laudator

dator criminis ſub ſpecie boni; puta quia ſic oportet domare ſtultos &c. Sed hic etiam opus eſt diſcretione an adulatio ſit cauſa acceptionis iniuſtæ,an non ſi enim pura eſt adulatio, nõ tenetur ad reſtitutionem,quamuis peccet mortaliter;ſi vero eſt non ſolum adulatio lætificatiua,ſed cauſatiua iniuſtæ actionis tenetur ad reſtitutionem adulator.

Recurſus:hoc eſt receptator refugiumq; iniuſte agẽtis. Eſt enim huiuſmodi complexus cauſa iniuſtæ actionis;& antequã fiat,tanquam prębens ſeu adiuuans ſecuritatem iniuſte agendi,ac tanquam conſeruans hominem in perſeuerando ad iniuſtas actiones.& poſtquam facta eſt, tanquam ſaluans illã quaſi proprius ſocius eius,& breuiter ſicut patronus iniquitatis patrocinium illi pręſtans.Et propterea ad reſtitutionem tenetur. Participans; hoc eſt qui particeps eſt criminis, ſiue vt ſocius, ſiue ut mediator, ſiue ut explorator, & vniuerſaliter quomodolibet particeps eſt criminis illius iniuſtę actionis. Particeps enim quicunque ſi ſic eſt particeps criminis ut ſit etiam cauſa ſeu concauſa iniuſtæ actionis, tenetur ad reſtitutionem ratione ipſius actionis. De participe autem rei acceptę dicetur infra in ſecunda radice reſtitutionum;nunc enim de debito reſtituẽdi ratione actionis tractatur. Mutus;hoc eſt qui & poteſt & tenetur loqui conſulẽdo reprehendendo, præcipiendo &c. & tamen tacet. Talis enim quia eſt cauſa non directe ſeu poſitiue,ſed indirecte & priuatiue iniuſtæ acceptionis (ſicut incuria ſeu ſomnus naucleri eſt cauſa ſubmerſionis nauis) ideo tenetᷣ ad reſtitutionem.Notanter aũt dixi,qui põt & tenetᷣ; quia licet aliquis poſſit, ſi tñ non tenetur, computatur extra cauſas actionis ſequentis, ad priuatiuam enim cauſam iniuſtæ actionis exigitur ꝙ debeat ſeu teneatur impedire; alioquin non ei imputatur;ut patet ex hoc ꝙ Deus poteſt quidẽ obuiare cuilibet peccato hominis:quia tamen non tenetur, non ei imputatur peccatum aliquod noſtrum. Qui ergo poteſt & debet pręcipere aut conſulere,& tacet,quia non impedit iniquam actionem quam tenetur & poteſt impedire, cauſa eſt illius, ac per hoc tenetur ad rationem. Et ne uageris quærẽdo quis eſt qui tenetur,ſcito illos ſolos eſſe quibus ex officio incumbit præcipere,conſulere &c.& idem intellige in duobus ſequentibus.

Non obſtans; hoc eſt non præbens auxilium impeditiuum

actionis

actionis iniuſtæ. ſi tamen poteſt, & tenetur: quia ſic eſſet indirecte priuatiua cauſa inique actionis. Et propterea domini tẽporales, qui non obſtãt latrociniis crebeſcentibus in terris ſuis tenentur ad reſtitutionem damnũ paſſis: quia poſſunt & tenentur ad hoc ex officio: quia ſunt cuſtodes iuſti.

Non manifeſtans: hoc eſt non manifeſtans inuaſorem uel tunc uel poſt factũ, ita ꝙ nõ manifeſtatio ſit cauſa uel iniuſtæ actionis uel iniuſtæ detentionis. Et hoc tunc tantum eſt quãdo aliquis poteſt, & debet manifeſtare: alioquin non eſſet cauſa iniuſtæ actionis vel detentionis. Et propterea teſtis non manifeſtans ꝙ põt, quia ex officio ei incumbit, tenetur ad reſtitutionẽ eius damni quod patitur alter ex ipſius non manifeſtatione. Et ſic de ſimilibus. Aduerte ꝙ in his tribus immediate præcedentibus capitibus (ſcilicet mutus, non obſtans, non manifeſtans) quãuis verũ ſit regulariter ꝙ ſoli illi quibus ex officio incumbit loqui, obſtare aut manifeſtare, comprendant, verũ tñ quoque eſt comprehendi illos qui ex occurrenti articulo neceſſitatis vrgentis, manifeſte tenentur & poſſunt abſq; ſuo damno & periculo, vt ſi quis ſciat inuaſurum aliquẽ domũ alterius, & rapturum ſeu furaturum, & niſi ipſe preſignificet, ſequit̃ furtum, & poteſt abſque periculo & damno prouidere, reus eſt furti: ſicut reus eſſet homicidij, ſi eodem modo ſciret homicidium futurum, & poſſet prouidere & non curaret. Et quia eſt cauſa iniuſtæ actionis quamuis indirectæ, ad reſtitutionem tenetur. Hæc ergo decem perſonarũ genera teneri ad reſtitutionem intellige cũ duplici adiectione. Prima eſt, ſi effectus eſt ſubſequutus: hoc eſt iniuſta actio inferens damnum, proximo. Nam ſi actio iniuſta non eſt ſubſequuta, aut ſi eſſet ſubſequuta non tamen damnificaſſet proximum, nullus tenetur ad reſtitutionem: quia reſtitutio non eſt neceſſaria, niſi vt alterius damnum recompenſetur: ac per hoc vbi nullum fuit damnum, nulla eſt opus reſtitutione. Secunda eſt, ꝙ quilibet ſupradictorum tenetur ad reſtitutionẽ inſolidum, hoc eſt ad reſtituendum totũ damnũ quod cauſauit ſeu concauſauit: quia fuit cauſa actionis quæ intulit totum illud damnum: quãuis enim non fuerit ſolus in cauſando, fuit tamen concauſa totius actionis quę dãnum illud intulit. Et hæc quoad primam reſtitutionis radicẽ (ſcilicet actionem iniuſtam) pro nunc ſufficiant ad diſcernendum

dum ex hac radice quis teneatur ad reſtituendum. Secunda vero radix reſtitutionum eſt res accepta, & iuxta hanc ponitur generalis regula, ꝙ quilibet habens rem alienam tenetur eam reſtituere. Et in promptu cauſa eſt: quia res illa non eſt ipſius ſed alterius: ac per hoc non detinenda ſed danda illi cuius eſt. Si enim non redderetur illi, minus haberet de ſuo, & damnum pateretur, quod conſtat eſſe iniquum.

Aduerte circa hanc regulam, ꝙ res aliena dupliciter haberi poteſt, ſcilicet vel bona vel mala fide: & rurſus vel in ſeipſa vel in aliqua re ſeu effectu loco illius rei: puta quia habetur illius pretium, vel habetur res propria conſeruata, quę cōſumpta fuiſſet niſi affuiſſet vſus rei alienæ. Et ſi quidem mala fide res aliena habeatur, quomodolibet habeatur, tenetur reſtituere. Si autē bona fide habeatur in ſeipſa; tenetur eā reſtituere: quia aliena eſt. Et hinc fit, vt qui bona fide emit rē alienam quam putabat eſſe vendentis, teneatur reſtituere eam domino rei abſque pretio aliquo: quia reſtitutio illa oritur ex re aliena, & non ex culpa acceptionis. Si autē bona fide habetur non in ſeipſa, ſed in ſuo vel pretio vel effectu, vel quocunque alio ſimili aut quaſi ſimili modo, tenetur reſtituere id in quo factus eſt ex re illa locupletior: & nō plus: & ſi nullo fact᾿ eſt locupletior, ad nullam tenetur reſtitutionem. Et hinc primo fit, vt ſi quis bona fide rem alienam ſibi dono datam vendidit, teneatur reſtituere domino rei pretium: quia factus eſt ex re aliena locupletior in illo pretio. Fit ſecundo vt ſi ipſe emiſſet, & vendidiſſet abſq; lucro eandem rem, ad nullam reſtitutionem ipſe teneretur, ſed ſolus ille apud quem res eſt: quia aliena eſt, & alter non eſt ex ea factus locupletior.

Tertio, vt ſi quis bona fide inuitatus ad cœnam de alieno vitulo comedit, ſi omnino conſuetos ſumptus in domo ſua cœnæ propriæ currit: non tenetur ad reſtitutionem: quia non eſt factus ex vſu rei alienæ locupletior. Si vero propter conuiuium pepercit ſumptui quem feciſſet pro cœna propria, tenetur ad reſtituendum non quantum valent comeſta in conuiuio, ſed quantum factus eſt ex rei alienæ vſu locupletior.

Et hæc ideo ſint ſpecialiter dicta, vt ex his ſimilia ſcias dijudicare de vſu alienæ veſtis, aut cuiuſcunque alterius rei alienæ quando bona fide actum eſt: aduertendo ꝙ nulla eſt

quo

quo ad reſtitutionem differentia inter rē alienam, & fructus rei alienæ: quia fructus ipſe eſt res aliena ſi fructus eſt rei alienæ. ſecus autem ſi eſſet fructus induſtriæ ex re aliena.

Ex his regulis & exemplis reliqua omnia iudicari poſse puto de reſtitutione ex parte rei conſurgente: ſicut ex antedictis poteſt iudicari de reſtitutione ex parte actionis iniuſtæ conſurgente, & ſciri quis tenetur ad reſtituendum. Quandó uero aliquis tenetur reſtituendū ex parte utriuſq; .ſ. actionis iniuſtę & rei acceptæ (ut quum is qui iniuſte accepit, habet rem apud ſe uel pretium eius) non oportet occupare librum: quia ex ſimplicibus cōſurgunt cōpoſita: & applicando dicta de utraq; reſtitutionis radice, & regulas earū, facillimū eſt noſſe hoc cōpoſitum. ſ. obligatū ad reſtituēdū ex utraque uel altera radice.

RESTITVTIONIS EFFECTVS EST CIRca quidditate conſiderandus.

CAPVT ſecundum, quid reſtituendum eſt. Vbi diſtingue de rebus uel damnis reſtituēdis, & ſcito q͛ ſi res aliena extat, illa reſtituenda regulariter eſt; ſi uero non extat, aut ex aliquo ſingulari caſu occurrente non poteſt reddi, reſtituendum eſt æquiualens. Damna uero uitæ membrorum, ſanitatis, libertatis, honoris, famæ, iurium, fructum, ſeminum damni emergentis, uel lucri ceſſantis, & ſimilium, reſtituenda ſunt, ut poſſibile eſt in bonis aliquibus loco damnorum, ita ut boni uiri arbitrio ſatisfactum reputetur quantum ad quid pro quo de quantitate enim nunc dicetur.

Quantitas eſt in materia reſtitutionis conſideranda.

CAPVT ergo tertium quantum eſt reſtituendum, conſtat oportere reſtitui æquale. Vt autem diſcernatur & perueniatur ad reſtituendum æquale oportet diſtinguere de certa uel incerta quantitate rei ſeu dāni. Si nāq; quātitas rei ſeu dāni eſt certa, opus eſt ut tantumdem reſtituatur quantū ablatū ſeu in quāto dānificatus quis eſt. Si uero incerta eſt quantitas (ut cōtingit in damnis iniuriarū, percuſſionum, iuriū pendentiū ſeminū, lucri ceſsantis, & ſimiliū) reſtituendū eſt tm̄ quantum

tur vir bonus arbitrabitur conſideratis ſingularibus negotijs tēporis, loci perſonarum &c. Debet autem vir bonus arbitrari tantum quantū ad æquiualens exigitur ſi fieri poteſt: quod ſi fieri nequit, conetᷣ appropinquare ad æquale quātū fieri pōt.

Reſtitutio cui ſit facienda.

CAPVT quartum, cui reſtituendū eſt. Diſtingue de cauſa reſtitutionis, an ſit acceptio iniuſta, an ſolum res accepta. Nam ſi ex ſola re aliena conſurgit reſtitutio reddenda eſt regulariter dño rei: & appellatione domini intellige illum cui debetur: ſiue perſeuerauerit dominium apud eum, ſiue translatū ſit, ſiue ſit uerus dñs, ſiue diſpēſator, ut Prælatus eccleſiaſticus. Dixi autem regulariter: quia in aliquo caſu (puta ſi prælatus eſt dilapidator rerum eccleſiæ, & experientia teſte dilapidabit etiam hæc.) non ei, ſed illi eccleſiæ quæ eſt vera domina, reſtitutio in foro conſcientiæ fieri poteſt & debet, conuertendo reſtituendas res in vtilitatem illius eccleſiæ, habito ſi fieri commode poteſt, ut ſeruetur etiam omnis iuſtitiæ modus, conſenſu ſuperioris. Simile autem eſt iudicium in caſibus in quibus domino rei fieri reſtitutio non poteſt propter aliquod aliud accidens: puta quia eſt omnino ignotus: debet enim reſtitui tunc Chriſto, qui eſt hæres vniuerſorum. Si autē reſtitutio conſurgit ex acceptione iniuſta, diſcernendum eſt an acceptio illa iniuſta fuerit ex datione prohibita (ita quod nō ſolum obligatus ad reſtituendum accepit iniuſte, ſed etiam ille qui donauit, donatione iniqua dedit) ita ꝙ ipſa datio fuerit mala: ut quum datur pecunia pro corrumpendo iudice, uel ingreſſu monaſterij vel quocunque ſpiritali, & breuitur quādo ipſum dare eſt prohibitum quia in huiuſmodi caſibus reſtitutio facienda eſt, ſed non illi qui male dedit, ſed eccleſiæ in cuius iniuriā datum eſt: & eadem ratione homini in cuius iniuriam corruptus eſt in iudex: aut Chriſto hæredi vniuerſorum. Si vero ſola interuenit acceptio iniuſta, reſtitui debet damnificatio ex illa acceptione iniuſta. Ita quod duę conditiones oportet ꝙ ſimul concurrant. Prima, ꝙ ille damnum habeat: alioquin nulla eſſet reſtituendi eidē ratio. Secūda, ꝙ damnum paſſus fuerit ex illa acceptione iniuſta: alioquin etiam ſi damnum haberet, ſed non illatum ex illi iniuſta acceptione, nō eſſet illi ab hoc reſtitutio facienda:

da: ut patet quũ quis furatus eſſet a mercatore aliquod pignus. tũc enim licet damnum ſit duorum, ſcilicet domini pignoris, & mercatoris qui tenebat pignus: fur tamẽ tenetur reſtituere non domino, ſed mercatori: qa actio furti mercatorẽ dãnificauit, q teneť domino de pignore reddẽdo. Ita q̃ in huiuſmodi re ſtitutione pſona cui debet reſtitui, non ex dominio rei, ſed ex dãnificatione ſibi illata diſcerniť & definiť. Et ratio eſt, qa ipſius intereſt ſaltẽ cuſtodire ſeu reddere rẽ illã domino ſi nõ eſt ſua. Et hoc in tantum iura exigunt, vt ẽt prædo in poſſeſſione ruendus ſit; quia præda etſi non eſt prædonis ſimpliciter, eſt tamen ipſius ad cuſtodiẽdũ ut reddatur domino; teneť enim ipſe reddere. Veruntamen quando ſine ſcandalo põt publice uel ſecrete res reddi dño ſine alterius iniuria, dãno uel periculo reali, hoc eſt quo ad rẽ, põt in foro conſcientię reſtitui domino, tã quã exequẽdo ius naturale dormiente iure ſcripto; ut ſi reſtituẽda ſit ablata res aliena depoſita apud ſuſpectũ depoſitariũ aut ablata a fure aut latrone, aut vſurario qui non creduntur vnquam reſtituturi; põt reſtitui uero domino, cum illo ſalis grano, q̃ prouideatur ne iterato contingat fieri reſtitutionẽ, ſi quãdoque uenerint illi occupatores ad pœnitentiam.

Quacunq; autẽ ex cauſa contingat reſtituere alicui mortuo ignoto uel abſenti, ſeruandum hoc eſt q̃ mortuo ſuccedit hæres; ignoto uero poſt exactam diligentiã ad cognoſcendũ ſuccedit Chriſtus; de quo ſcriptum eſt q̃ hæres eſt vniuerſorum. Abſcenti autẽ ſi fideliter & facile mitti poteſt, mitti debet, vel ſaltẽ ſignificari; ut diſponat de tali re ſibi debita in tali loco, niſi forte res tam parua ſit, & abſentia tam a remotis, ut arbitrio boni uiri cenſeatur ratum habendum a domino ſi ſciret, q̃ detur Chriſto pro ſalute domini. Verum quando res mittenda eſſet non ſine ſumptibus, debet mitti ſumptibus eius qui iniuſte accepit, quoniam ipſe ſemper fuit in mora & in cauſa iniqua q̃ dominus rei non potuit uti re ſua antequã perueniretur ad hunc articulum neceſſitatis vt oporteat illi mitti.

Reſtitutio vbi fieri debeat.

CAPVT quintum, vbi reſtitutio eſt faciẽda. Diſcerne, ſi reſtitutio conſurgit ex ſola re aliena, reſtitutio eſt exercenda

cenda ubi res illa aliena habetur: vt poſſeſſor bonæ fidei ex reſtitutionis opere iuſto nō reportet damnum, quum nō fuerit in culpa. Si uero reſtitutio cōſurgit ex actione iniuſta, reſtituēdum eſt vbi acceptio iniuſta patrata eſt ſi locus cōgruit reſtitutioni: ut ſic reſtituat in priſtinū ſtatū in quo inuenta eſt tā res accepta q̃ poſſeſſio dn̄i. Si vero locus ille reſtitutioni non congruit. reſtituendum eſt ubi eſt dominus, ſeu illic quo tunc dn̄s translaturus rem ſuam erat, & breuiter debet dn̄s ſeruari indemnis, & grauari occupator qui ſemper fuit in mora.

RESTITVTIO NON DEBET DIFFERRI ſed citius quo fieri poſſit incipienda.

CAPVT ſextū, qn̄ reſtitutio fieri dēt. Certum eſt oportere fieri ſtatim: quia reſtituere licet ptineat ad p̄ceptum affirmatiuum obligās ꝓ loco & tpe, hēt tn̄ annexum p̄ceptum negatiuum. ſ. nō detinebis alienū inuito dn̄o negatiuum autē p̄ceptum obligat ſemp & ad sēper: & ꝓpterea ſtatim oportet reſtituere. Qd intellige cū grano ſalis: hoc eſt ꝙ q̃tum ad p̄paratione animi ſtatim habēdus eſt aīus non detinēdi alienū inuito dn̄o, ſed paratus reſtituere cuiq; ꝙ ſuum eſt: q̃tū uero ad exequutionem reſtōni tpe cōgruo reddere: non .n. oportet ſurgere media nocte ad reſtituēdum, ſed cum prudētia actū reſtituēdi exercere, ſeruando cōgruas circūſtātias loci, tēporis &c.

Aduerte hoc in loco, ut quū de reſtōne iudicas, habeas ſemper prę oculis præceptum negatiuum. ſ. non detinebis alienū inuito dn̄o: qm̄ hinc uidebis ꝙ ſola aut uoluntas dn̄i, aut ignorantia, aut impotentia excuſat a ſtatim reſtituendo. Voluntas quidem domini ſicut excuſaret totaliter a reſtōne ſi donaret debitori libere; ita excuſat a nunc reſtituendo ſi conſentit dilationi. tunc. n. conſtat alienum detineri non inuito, ſed cōſentiente dn̄o ad tm̄ tempus. Ignorantia quoque ſiue facti ſiue iuris, quæ tn̄ rōnabiliter excuſat talem hominem; quamdiu manet ſicut excuſat à reſtituendo, ita excuſat a tempore reſtituendi. Impotentia aūt ſi uere eſt impotentia nunc reſtituēdi, excuſat a ſtatim reſtituēdo; qa reddit detētionē alieno inuito dn̄o, inuoluntariā. tunc. n. uoluntas reſtituendi parata ſufficit corā Deo, & ſufficere decet hominibus uelint nolint. Eſt autē uere

impotens ad reſtituendũ ſtatim, non ſolum conſtitutus in extrema neceſſitate, ſed etiã conſtitutus in neceſſitatis articulo tali q̃ magnum damnum honorum propriorũ incurreret ex præſenti reſtitutione alienorũ, quod magnũ damnũ uitaretur ex dilatione nõ damnoſa illi cui reſtituendũ eſt. nã impotens non ſolũ dicitur qui non poteſt omnino, ſed qui uix poteſt. In huiuſmodi autẽ humanis uix poſſe, eſt cũ magno ſuo damno poſſe. Et hoc qñ reſtituere quis tenetur ex ſola aliena re, & nõ ex iniuſta acceptione propria. impium quippe videtur, vt is qui ſine culpa eſt damnificetur in ſuis ex reſtitutione alieni. Quando vero aliquis ex propria iniquitate tenetur ad reſtituendum, quia ſeipſum poſuit in tali caſu ſi damnoſo, ſibi imputet: multum tamen æquitati inuiti uidetur dilatio reſtitutionis etiam in hoc ad tantum damnum euitandum. Notãter uero dixi damnum magnum propriorum: quia ſi damnũ magnum eſſet non in proprijs, ſed quia magna ſunt quæ reſtituenda ſunt, non excuſaretur ad ſtatim quia damnum hoc nõ eſt in proprijs, ſed in carere alienis. Et ſimiliter ſi damnum magnum eſt lucri ceſſantis: puta quia ſi reſtituit, non poteſt amplius lucrari. hoc enim non eſt damnum in proprijs, ſed in non poſſe vti alieno. Notanter quoque dixi ex dilatione non damnoſa illi cui reſtituendum eſt: quia ſi dilatio eſſet damnoſa illi cui debet fieri reſtitutio, oporteret aut ſtatim reſtituere, aut illum ſeruare indemnem. Et rurſus uere impotens pro tunc, qui non poteſt tunc ſine famæ ſuæ detrimento tunc reſtituere: quia non vult occultum peccatum detegere, ſed expectat perſonam idoneã, qua mediante ſecreta fiat reſtitutio. quoniam non tenetur incurrere damnum in rebus ſuperioris ordinis (qualis eſt fama) ob uinculũ ad ſtatim reſtituendum.

Et ne præceptum hoc de ſtatim reſtituendo, confitentes & confeſſores reos ſimul inuoluat, non ſunt abſoluendi pœnitentes antequam cum effectu reſtituant, ſi in alia confeſſione abſolui neglexerunt reſtituere. dicentibus enim, hac uice pateet reſtituam uere &c. reſponderi debet, credo tibi, & propterea modo in illa bona diſpoſitione uade ad reſtituendum, & poſtea abſolueris. Debet enim confeſſor credere pœnitenti pro ſe, & contra ſe: ſed tamen cum hoc debet etiam cauere ne mora pariat delictum ſicut alias peperit.

Modus

MODVS EST IN RESTITVTIONIBVS obſeruandus.

CAPVT ſeptimum, quomodo eſt reſtituẽdum. Modus reſtituendi habet difficultatẽ vnam vniuerſalẽ mul[illegible] autẽ n quibuſdam particularibus ſcilicet incertis, occultis, priuilegiatis, fama & bonis animæ. Communis enim quæſtio eſt, an ufficiat reſtituere rogando ſibi remitti a creditore, ſubſequente remiſſione. Dubitant enim de hoc quidam pro eo ꝙ nõ videtur omnino libera remiſſio illius qui ſi rem haberet nõ donaret. Oportet autem in caſibus iſtis non reſpicere ad præſumptiones: ſed ad veritatem animi illius qui remittit. Si enim in ueritate & ex corde intendit remittere (quod ſi ipſe affirmat, redendum eſt: quum ſolus ipſe poſſit eſſe certus teſtis ſui cordis) proculdubio totus eſt in foro conſcientiæ ille cui remiſſio facta eſt: ſiue interuenerit ipſius rei oblatio; ſiue ſolum uerbalis oblatio (hoc eſt paratus ſum reddere) ſiue ſolæ preces: hoc ſt, rogo ut remittas: ſiue interueniãt interceſſores: & breuiter quomodocunq; ad liberam ex corde remiſſionẽ ueniatur: uia inde pendet totũ negotium. Et hoc intellige ſi ille põt ad bitum donare: utpote uerus dominus debiti ſibi reſtituendi.

Et ſcito quod quando pauper obligatur ad reſtituendum diiti, expedit non offerre diuiti rẽ reſtituendam, ſed rogare & nterponere interceſſores ad remittendum, ne affectus ex præentia rei durior ſit ad remittendum. facilius enim remittimus on habita quam poſſeſſa. Sed hoc non obſtat libertati remiſſionis, ſed prodeſt ad tollendam tentationem inhumanitatis. Ad particularia uero deſcendendo, de reſtitutione incertorum ifficultas mouetur an per ſe uel alium &c. Veritas tamen eſt quod tutius homo per ſeipſum reſtituit Chriſto. Poteſt tamen er fide dignam perſonam reſtituere confitendo quòd melius abit indigentibus &c. Occulta quoque, occultando perſonæ crimen, per ſe uel alium fide dignum reddenda ſunt. Priuiegiata autem, hoc eſt ea de quibus lex ſtatuit, quomodo reſtiuenda ſunt (ut quum publici uſurarij reſtitutio agenda eſt) uxta cap. quanquam. de uſur. in ſexto. ſeruanda eſt lex. Famam falſo ablatam tenetur reſtituere dicendo ſe falſum dixiſe. Si autem non falſo ablata eſt, debet reſtitui dicẽdo ſe iniu-

ſic infamaſſe. Eſto tamen hic prudens: quia ſi coram populo aut vulgaribus reſtitutio hæc ſecunda facienda eſt, debet ſic fieri. Sed ſi coram ſapientibus tantum: iſta reſtitutio eſſet confirmatio infamiæ: quia intelligentes penetrant quod licet male & iniuſte, veruntamen dixit detrahendo. De bonis autem animæ, ſi pertinent ad partem intellectiuam: vt ſi quis damnificauit aliquem docendo falſa, tenetur reſtituere docendo vera, vel ſaltem ſignificando illi, quod falſa ſunt quæ docuit. Si autem pertinent ad partem affectiuam (ut ſunt illa quę ad mores ſpectant, quæ non poſſunt ab inuito tolli, nec ab altero poſſunt reſtitui) tenetur dare operam ad reducendum eũdem ad bonos mores ſi poteſt, vel ſaltẽ orationibus, ieiunijs, eleemoſynis iuuare illum vt reſipiſcat. Et hæc proprie habent locum quando damnificatio in huiuſmodi bonis animæ fuit per ſe: quoniã ſi fuit per accidẽs (puta quia doctor putauit ſe uerã dicere: & laſciuus ſocium prouocauit ad ſimiles libidines, nõ vt illi noceret, ſed delectationis, libidinis, & huiuſmodi cauſa) ſatisfaciendũ eſt magis Deo q̃ hoĩnibus: ut experientia teſtatur pęnitentium. Satisfacere enim intelligitur utrique ex hoc q uere pęnitẽs eſt: & plus ædificat pęnitẽtiam quã læſerat petulantia, ut in Maria Magdalena & alijs ſimilibus uidemus.

Ordo debet in reſtitutionibus obſeruari.

CAPVT octauũ, quo ordine reſtituendum eſt. Nullus eſt ordo in reſtitutione neceſſarius, ſi põt omnibus reſtitui. Sed vbi facultates ad reſtituendum non ſuppetunt ut omnibus ſatisfiat, ſeruandus eſt ordo iſte ut certa prius reſtituantur q̃ incerta: quia illa poſsũt abſque humano damno omitti, certa autem non. Conſtat enim omnia reſtituenda, ad humana dãna reſtauranda ordinari. Et hinc habere potes q̃ grauis ſit eorum error, qui quum omnia reſtituere nequeant, componere quærunt pro incertis cum Prælatis eccleſiæ, quaſi propriũ de cætero poſſeſſori quantum æquiualet incertis reſtituendis, & ſic certos creditores eludere. His quippe dicendum eſt. Nolite errare, Deus non irridetur. Niſi incerta extarent in ſua adhuc ſpecie: puta q a inuentus aut furto ſublatus calix adhuc extat, & nõ põt inueniri dñs: Nã in tali caſu, reddẽdo prius Chriſto

to rem eccleſię ſeu pauperum, nulli fit iniuria creditori certo: quia debitor non tenetur creditoribus ſatisfacere de re aliena. Conſtat aũt rem illam in tali caſu nunquam fuiſſe ſuam, ſed adhuc perſeuerare alienam, & propterea idem eſt de illius reſtitutione iudicium: vt nunc de ſimilibus certis ſubiungetur. Inter certa igitur prius reſtituenda ſunt quæ adhuc in ſua ſpecie extãt & aliena ſunt: qualia ſunt depoſitæ res, & ſimilter res furto aut rapina occupatæ: quia res hmõi non cõputantur inter bona reſtituentis: vtpote quarum dominium nunq̃ fuit in eum tranſlatum: & ideo res ipſæ ante omnia reſtituendæ ſunt dominis. Similiter ẽt ſi res emptæ & poſſeſſæ, ſed non ſolutæ adhuc in ſua ſpecie extãt, reddendæ ſunt illi a quo emptæ ſunt: qm̃ licet tranſlatum fuerit dominium in eum qui emit, ſubiecta tñ obligationi ipſamet res manet quouſq; ſoluta eſt: & propterea tanquam non fuerit inter bona reſtituentis computanda eſt. Poſtquam aũt res extantes alienæ ſimpliciter vel pp pendentem ſolutionem ipſarum reſtitutæ ſunt, ſeruanda videntur ſtatuta municipalia ſi extant & iniqua non ſunt, circa reſtituendi ordinem in hmõi: vt in multis locis dicuntur eſſe circa nummularios qui decoxerunt. Si vero nullum extat ſtatutum, ius ciuile ſeruandum vr̃, & vbi diuerſitas opinionum occurrit, tutior pars eligatur ſi vera neſcitur. Eſto ergo cautus in huius iudicio, interrogãdo ſi ibi extant ſtatuta aliqua de hoc: & ſi neſcis conſule peritos an iuſtificata ſint. Si nanq; contra ſupradicta pugnarent, tuta non viderentur: niſi forte circa vltimum dictorum aliter diſponerent: quia pro cõi bono creditorum certorum quos oportet aliquid perdere de ſuo, tolerabile vr̃ vt res emptæ ac poſſeſſæ extantes licet non ſolutæ inter bona debitoris computarentur ſicut alia: quia hoc ẽt pro cõi bono ciuitatis vr̃, & non contra ius naturale, ſed ciuile. Sed ꝙ res extantes alienæ in veritate & indubie, computarentur promiſcue, ſicut alia debitoris bona, contra naturale ius eſt, quo aliena bona tuenda non occupanda, non minuenda ſunt vt alteri bene fiat. Circa quæſtionẽ vero illam, an quum bona vſurarij non ſufficiunt ad ſatisfaciendum debitis licite contractis (puta emptionis, conductionis, mutui honeſti, & ſimilium) & vſuris, & prius ſatisfaciendũ ſit debitis licite contractis, & de reſiduo vſuris quantum põt, an econtrario. Naturalis rõ dictat ꝙ re-

ſtituenda ſunt integre debita licite contracta, ſi duæ adſint cō ditiones. Prima eſt, quod res vſurariæ non extent in propria ſpē, ut ſi extent pignora per vſuram acquiſita. Nam quia huiuſmodi res ſunt alienæ (hoc eſt domini pignoris) debent hæc prius reſtitui dominis reddentibus quod mutuo acceperat ſuper illis pignoribus, & poſtea reſtitui debita licitorum contractuum; hoc enim patet ſic oportere fieri ex ſuperius habita regula, ꝙ res extantes alienæ debent ante omnia reſtitui dominis earum. Secunda conditio eſt, ſi ex huiuſmodi cōtractibus licitis, non eſt factus pauperior ad reddenda priora uſurarum debita: ut contingeret in dote promiſſa, & in cōditionibus infructuoſis, & ſimilibus: quia huiuſmodi cōtractus ſuperuenientes vſurarijs debitis non debent tollere aut impedire ius illorum quib. debent vſure reſtitui. conſtat autem ꝙ ius illorum tolleretur ex hmōi ſuperuenientibus contractibus, eo ipſo ꝙ ex illis contrahens redditur impotens aut magis impotens ad reſtituendum uſuras: quia in reſtituendo hæc id quod debebatur pro vſuris, oporteret dari pro iſtis contractibus. Non ſic autem eſt in contractibus mutui, emptionis. & huiuſmodi: ex quibus nihil fit quo minus uſuræ poſſint reſtitui ut prius. nam ex mutuo accreuit in bonis tantum quantum accepit mutuo, & ſi emit, res empta accreuit: & ſic reſtituendum mutuū, & ſoluendo rē emptā, non fit pauperior ad reſtituendum. Rō autē quare regulariter prius reſtituenda ſunt debita ex licitis contractib. q̃ vſuræ, eſt quia non ſunt accipienda aliena inuito dn̄o ut reſtituat alias male accepta aliena, ſi autem debita ex licitis cōtractibus nō redderent, eo ipſo ꝙ inciperent detineri inuito dn̄o: acciperent aliena inuito dn̄o, quæ uſque in illam horam accepta & poſſeſſa erant uolente & expectante Domino. Et ſi inſtetur ꝙ ſi iſta ratio efficax eſt, cōcluderet etiam ꝙ quando eſſet factus ad reſtituendum pauperior ex licito contractu, adhuc prius reſtituenda ſunt debita ex licito contractu quā vſuræ: quia tunc ſi debita ex licito contractu non redduntur, incipit detineri alienum inuito dn̄o. Soluitur hæc inſtantia, intelligendo qđ in tali caſu quo ex contractu debiti liciti factus eſt ad reſtituendum priores vſuras pauperior, non incipit detineri alienum inuito domino: ſed incipit detrahi ex debito talis contractus tātum quātum damnificauit talis contra

ctus

ctus præexiſtentia debita ex reddēdis vſuris. Non.n.diximus ꝙ prius reſtitui debent oēs vſuræ quam aliquid debitum ex tali contractu licito: ſed ꝙ debitum ex contractu licito ſuperueniente debito uſurarum, pro quanto fecit pauperiorē ad reſtituendum vſuras, pro tanto non debet proponi debito vſurarum: pro quanto autem non damnificauit, debet proponi debito vſurarum: alioquin acciperetur alienum inuito domino, eo ipſo quod inciperet detineri inuito domino.

Reſtitutionis caſus quaſi infiniti ſunt.

QVIA vero reſtitutionis caſus infiniti ſunt & innumeræ accidunt qōnes, an oporteat reſtituere, an non reducendum ad mentem duxi, vt confeſſor qui iudicare debet, habeat ante oculos mentis duas reſtitutionis radices, ex quibus conſurgit omnis neceſſitas reſtitutionis, vt ad illas ſemper examinet an ſit reſtituēdum. Sunt duę hę radices, acceptio & res. Omnis nanq; reſtitutio cōſurgit aut ex acceptione (puta quia accepit mutuo depoſito, cōducto, pignore, furto, rapina, fraude, combu ſtione, excidio, & ſimilibus) aut ex re puta quia res aliena eſt apud eū in ſeipſa, vel in ſuo effectu, fructu, ſeu æquiualente. Aut ex vtraq; ſcilicet acceptione, & re ſimul: vt quia accepit & habet rem alienam. Et ſcito ꝙ ſecluſis licitis contractibus, acceptio obligans ad reſtitutionem eſt duplex. Quædā iniuſta proprie (hoc eſt ſecundum propriā rationē iniuſtitiæ) quia ſcilicet damnificans proximum: vt acceptio furtiua, raptiua, vſuraria, fraudulenta, violenta tam abſolute quā mixtū inuoluntarium inducens (vt meretricum blandæ valde extorſiones ſupra debitam mercedem, & cupida attractio quaſi cōpellens ad ludendum, eſt ſiquidem omnis ſimilis actio ex ſuo genere damnificatiua proximi, cauſans inuoluntariam dationē rei ſuæ: quia nō minus neceſſitatur ex hmōi humanus animus ad dandum ſua, q̄ ad ſubeundas vſuras paſſiones enim noſtræ ab extrinſeco ſuaſore illatæ quaſi vim faciunt) detractiua, contumelioſa, vexatiua iurium, rerum, proximorum &c. & ſimiles quæ proximum lædunt. Quædam vero eſt iniuſta, hoc eſt mala, quia acceptio prohibita eſt, vt acceptio ſimoniaca, vel ad faciendam juſtitiam uel iniuſtitiam, ut ſi iu-

dex

dex vendat ſententiam, aut teſtis veritatem. Vide ergo qñ occurrit caſus aliquis, ſi aliqua reſtitutionis radix inuenitur, an non. V.g. ſi quæritur an meretrix ſeu adultera teneatur reſtituere, conſiderabis ꝙ licet perſonis iſtis cauſa accipiendi (ſcilicet concubitus malus) cadat ſub prohibitione, & ſit peccatum, ipſa tamen acceptio non eſt peccatum. non enim peccat meretrix accipiendo mercedem, ac propterea non tenetur ad reſtituendum ratione acceptionis: nec ratione rei, quia voluntarie ei data eſt, ſi fraudulenter accepiſſet, teneretur ratione acceptionis. Similiter videre potes in lucratis ex ludo. nam dato ꝙ ludere ſit peccatum, accipere tamen quod ex ludo euenit abſq; fraude, non eſt peccatum: niſi hoc alicubi eſſet prohibitum, & eſſet inobſeruantia: quia tunc acceptio ipſa eſſet peccatum. Perſpice quoq; exempla de actionibus iniuſtis. Si quęritur an impediẽs proximum a conſequutione alicuius boni: teneatur reſtituere, vide ſi impediuit ius illius, aut gratuitum beneficiũ. Nam ſi impediuit ius proximi, tenetur reſtituere: quia actio impeditiua terminatur ad iniuſtum: & propterea tenetur reſtituere ad æqualitatem iuſti reducendo. Et hinc conſurgit ꝙ impediens clericum dignum a conſequendo eccleſiaſticum beneficium, tenetur ad reſtituendum: quia impediuit iuſtum diſtributiuum, quo illi digno erat debitum &c.

Si vero impediuit gratuitum beneficium (puta donationem, legatum teſtamentum procurando ꝙ donator reuocet legatũ teſtamentum aut donandi voluntatem) non tenetur reſtituere quamuis mortaliter peccauerit ſi ex odio fecit: quia actio impeditiua non terminatur ad iniuſtum: quia nullum ius adhuc habebat proximus, voluntate exiſtente ambulatoria. Et vt ſis capax rationis, conſidera ꝙ ſi teſtator ipſe ex odio reuocet teſtamentum, quamuis peccet mortaliter, nullius tamen ius violat, ad nullam reſtitutionem tenetur. Si igitur ipſe teſtator ex odio reuocans non tenetur reſtituere, quia nullius ius tollit, multo minus inducens teſtatorem ex odio tenetur reſtituere: quum ſit cauſa remotior. Radix ergo non reſtituendi eſt quia actio non terminatur ad iniuſtum. Ex iſtis ergo regulis prudens confeſſor conſideret & iudicet: vt non oporteat ſcribendo ſingulos caſus, implere libros.

Caſus

CASVS SPECIALES MVLTI A CONFESſoribus in materiæ reſtitutionis non negligendi.

QVAMVIS aũt nõ ſi omnes ſcribendi caſus ſigillatim, quidã tamen qui quaſi dubij uidentur, tacẽdi non ſunt. Primus eſt, circa reſtitutionem famæ indirecte læſæ. Verbi gratia. Petrus accuſatur uel denuntiatur de furto a Ioanne; & licet uere Petrus fecerit furtum illud, negat tamen affirmando in iudicio ſe non feciſse furtũ illud: ac per hoc indirecte Petrus facit Ioãnem mendacem mendatio pernicioſo, ut patet. Dubitatur an Petrus teneatur ad reſtitutionẽ famæ Ioannis.

Si reſpondendo diſtinguitur de obligatione accuſati Petri, vel eſt obligatus ſecundum iuris ordinẽ fateri ueritatem, uel non: & rurſus uel Ioãnes poteſt probare, uel non: & dicat quod in caſu quo non põt Ioannes probare, aut in quo Petrus non tenetur cõfiteri: ſibijpſi imputet Ioannes ſuã infamiam: quia nõ debuit temere accuſare. Si ſic inquam dicatur, aduerte ꝙ erratur: tum quia non licet maleficiũ maleficio cõpẽſare tum quia non agitur nũc de culpa, ſed de fama. Vnde ſuppoſito ꝙ Ioannes temere de uero tamẽ crimine accuſaſset, ſi propterea a Petro accuſato fuiſset percuſsus, conſtat ꝙ deberet ei a Petro ſatisfieri de iniuria & dãno, & ſi pro quia ſic eſt, cõſequens eſt quod ſi eſt ab eodẽ percuſsus in fama, debet ei reſtitui fama: quanto damnum famæ maius eſt damno rerũ. Vnde nõ eſt attẽdẽdum in huiuſmodi reſtitutione ſi Ioannes poteſt probare vel non aut ſi Petrus tenetur cõfiteri uel non: quoniã hæc oĩa per accidẽs cõcurrũt ad ꝑcuſſionẽ Ioãnis in ſua fama.

Dicẽdum eſt autẽ ad caſum, quod qa non directe Petrus accuſatus tollit famam (qa non animo detrahendi Ioãni Petrus negat, ſed accuſandi ſui gratia) ideo ſecundum regulas detractionis materialiter tantum reſpondendum eſt, ꝙ ſi ex huiuſmodi negatione ſubſequuta eſt læſio famæ ipſius Ioãnis, puta quia inde reputatur mendax pernicioſe) tenetur Petrus reſtituere illi famã. Si uero ex hoc Ioãnes nõ minus bonus habere ſed creditur ꝙ ille omni quo poteſt modo ſe excuſat ſiue uero, ſiue falſo, non tenetur ad reſtitutionem quia non eſt illi ablata fama, neque ſecundum rẽ, neque ſecundum affectum: quia ut dictum eſt, non aĩo detrahendi negauit. Secũdus caſus

eſt

eſt circa reſtitutionem etiam famæ: an falſo confitēs ſe homicidium aut aliud crimē patráſſe, ob dolorem ſeu timorem tormentorum, teneatur ad reſtitutionem ſuæ famæ. Si dicitur ꝙ ſi potius vult mori in illa ſua infamia quam experiri iterum tormenta, quæ oporteret experiri iterum ſi poſtquā ratificauit retractaret reſtituendo ſibi famam, non tenetur ad reſtitutionem famæ. Aduerte ꝙ erratur: qm̃ detinere alienam famam non reſtituendo illam, multo grauius eſt q̃ detinere æs alienum. non minus autem tenetur homo ad reſtituendū ſibijpſi Ieſu Chriſti membro famam quam alteri, eſt igitur in peccato detentionis famæ quandiu illam non reſtituit. Vnde ſicut tormenta non excuſant a negatione veritatis neceſſariæ ad ſalutē, ita nec ab huiuſmodi omiſſione reſtitutionis famæ membri Chriſti: quum ſit neceſſarium ad ſalutem non detinere famam nonminus ſuam quam proximi a ſe læſam. Quia igitur iſte infamando ſeipſum ob tormenta, peccauit mortaliter, vt patet (qm̃ commiſit deliberate actū ex ſuo genere peccati mortalis, detractionem. ſ. falſam) conſequens eſt vt detinendo quoq; famam quam detrahendo abſtulit, peccet mortaliter: ac per hoc ſicut tormentorum metus aut dolor non excuſauit detractionem, ita nec excuſet detentionem famæ. Tenetur igitur reſtituere ſibi Chriſti membro famam.

Tertius caſus eſt de reſtitutione rerum: an vxor, filia, ſerua hominis nihil aliud habentis quam bona aliena ſeu ad reſtitutionē obligata, peccet victum ſumendo, & teneat̄ reſtituere? Ad hoc dicitur immiſcēdo ea quę ſunt ꝑ accidēs: ꝙ & perſonę iſtæ conſumētes hæc bona, inducunt perſonas vtiliter gerētes negotiū creditorū (puta quia dant operā vt maritus, pater, dñs &c. reſtituat) vel ſi tm̃ operarū ſuarū impēdunt ad bonificādū bona illa, & hmõi: aut ſi ſunt in extrema neceſſitate, ĩ qua ſunt oĩa coĩa: nõ tenētur reſtituere. Manēdo aũt in caſu ſecluſis his accidētib. dicēdū eſt ꝙ nõ eſt dubiū ꝑſonas iſtas q̃ aliena cõſumūt in ſuo victu, teneri ad reſtõne: qa alienas res conſumunt. Sed an peccent ſic vtendo quaſi coacte (quia oportet vxorē, filias, & hmõi perſonas ſub aliena poteſtate conſtitutas veſci ijs quæ in mēſa ſunt, veſtiri veſtes quas maritus, pater &c. dat) non facile patet. Crediderim ego has & ſimiles perſonas poſſe abſque peccato vti rebus hmõi alienis, nõ tanquā inuito

dño:

domino, ſed ſub rõnabili ratihabitionis ſpe ꝙ ego innocens ueſcar, induar, reſtituturus de meo ſi habeo: aut ſi habuero tãtundẽ: ita tñ ꝙ ſi non habeo in præſenti unde reſtituere poſſim, ſolis neceſſarijs cũ timore dñi utar: quia rõnabile eſt ut quiſq; uelit alteri ꝙ ſibi uellet fieri: cõſtat autẽ ꝙ quilibet innocens ſub patria poteſtate, uellet ſibi concedi: igitur rationabile eſt ꝙ quiſq; hoc uelit alteri in tali articulo conſtituto.

Quũ primũ aũt perſona ſui iuris eſt, tenet̃ potius mendicare q̃ de alieno uiuere. Si aũt habeo in pſenti undẽ & poſſum & uolo reſtituere æquiualens, poſſum etiã nõ ſubditus uti re aliena abſque mea culpa accepta: quia hoc non eſt uti re aliena inuito domino ſed hoc eſt emere rem alienam ad utilitatẽ potius dñi, qui ex hoc pro quanto ego utar nihil perdet. Verum oportet in hmõi caſibus prouiderent ut non eueniat alicui ſcandalum ex hac mea libertate & uoluntate bona latẽte.

Quartus caſus eſt de reſtõne rerũ ex fictione: an fingens ſe bonũ aut pauperẽ, aut oratorẽ, teneatur reſtituere eleemoſynaliter ſibi collata. Et breuiter diſtinguendũ occurrit ſi fictio talis cõcurrit per ſe (hoc eſt ex intentione) ita ꝙ propterea ille fingat ut habeat eleemoſynã: aut ſi cõcurrit p accidẽs, hoc eſt ſi nõ propter habendam eleemoſynã fictio iſta fit, ſed pp alium finẽ. Nã ſi primo modo concurrit fictio, conſequens eſt vt lucrũ hoc fraudulentũ ſit: & iſte ſimulatos reus ſi fraudulẽtes actiones acquiſitiuæ: & propterea tenet̃ ad reſtitutionẽ ſicut quilibet alius ex fraude & dolo acquirens. Non eſt tñ reſtituẽdũ illi q eleemoſynaliter dedit, ſed Chriſti pauperibus ſeu operibus talibus qualibus ille qui dedit putauit ſe dare: qa ex quo datur eleemoſynæ principaliter dedit Xpi bonis ſeruis ſeu pauperibus ſeu p Miſſis & orõnibus expoſitis, iam ius q̃ſitũ aut quaſi q̃ſitũ eſt Xpo q mercedẽ reddidit (iuxta illud: Qui dederit calicem aquæ frigidæ alicui in noĩe diſcipuli, nõ perdet mercedem ſuam) iam nõ eſt ſuum quòd dedit Chriſto in nomine diſcipuli, ſiue ille ſit uere diſcipulus, ſiue non.

Si uero fingit quis ſe bonũ aut ſanctum non rõne lucri, nõ tenetur reſtituere, ſed ſatisfacere deuotioni eleemoſynam dãtis quia licet dans decipiatur in opinione bonitatis; ab iſto hypocrita, non tñ decipit̃ ab eodem quantum ad actionẽ dandi eleemoſynam, ſed ad hanc ex propria deuotione ducitur.

Contentio

CONTENTIO CONTRA PROXIMVM qua quis nequiter proximum inuadit peccatum eſt mortale.

RIXA (hoc eſt contentio ad facta perueniens ex inordinato animo: vt quum propria autoritate vnus alterum inuadit) peccatum eſt mortale ex proprio genere: quia nociua eſt proximo. Et ſi ex vtraque parte rixa ſe tenet (hoc eſt ꝙ mutuo contra ſe pugnant irati) vtrinque eſt peccatum mortale. Si autem altera pars ſoli defenſioni operã dat, non eſt ex parte eius rixa.

Aduerte tamen ſi ſeruata eſt moderatio inculpatæ & tutelę quantum ad factum & quantum ad animum deliberatum, paſſiones nanque niſi ad deliberatum conſenſum vindictæ inducant, veniales ſunt, & ſimiliter modicus exceſſus moderatæ tutelæ venialis.

SACRILEGII CRIMEN TRIPLICITER conſideratur.

SACRILEGIVM peccatum eſt mortale ſuo genere: qa violationem, hoc eſt irreuerentiam ſeu iniuriam rei ſacrę ponit. Eſt aũt triplex ſacrilegij ſpẽs. Vna, qua fit iniuria pſonę ſacrę ut ſic: ut ſi clericus pcutiat̃, aut a ſeculari iudice puniat̃: ſi contra votum perſonale (puta caſtitatis vel abſtinentię) peccetur: & ſic de ſimilibus. Alia qua fit iniuria loco ſacro ut ſi de loco ſacro extrahatur ibi ſaluatus, aut inde furto uel rapina res accipiat̃, aut ſanguine vel ſemine humano voluntario locus ſacer violetur. Tertia ſpecies eſt qua fit iniuria reb. ſacris ſeu dicatis Deo: ita quod non ſolum iniuria quæ fit ſacramentis & vaſis ſacris & reliquijs ſanctorum ac imaginib. eorum, ſed etiam quæ fit rebus eccleſiæ mobilibus uel immobilibus, quia Deo dicatæ ſunt, dum ad vſum miniſtrorum Dei mancipatæ ſunt, ſacrilegium committitur. Et ſi uis cognoſcere quãdo proprie committitur ſacrilegium in omnibus ſpeciebus, conſidera ad quid perſona, locus, vel res ſanctificata eſt: & uide ſi contra illud ad quod ſanctificata dicitur actum eſt. Verbi gratia: ager eccleſiæ eſt ſanctificatus quo ad hoc quod eſt exemptus a ſecularibus oneribus & iuriſdictionibus. Committitur ergo ſacrilegium ſi grauetur ſeculari autoritate &c. non autem ſi quis ibi fornicetur; quia non eſt ab hoc emptus per

hoc

hoc quod eſt eccleſiæ. & ſimiliter ſacrilegium eſt ſi quis in loco ſacro fornicetur, non autem ſi quis ibi detrahat: quia loci ſanctitas eſt ad exemptionem ab effuſione ſeminis humani, non autem a detractione. Similiter ſacrilegium eſt ſi ſacerdos fornicetur, quia ſanctificatus eſt ad caſtitatem: non autem ſi blaſphemet: quia non eſt ad eius oppoſitum directe ſanctificatus, & ſic de ſimilibus. Ex his nanque habes vnde potes diſcernere quæ ſint ſacrilegia ab his quæ non ſunt ſacrilegia, etiam ſi ſint peiora ſacrilegio.

ARS VEL OFFICIVM SAGITTARII AN & quando ſit illicita.

SAGITTARII ars ſeu officium, quãuis ſecundum ſe non minus liceat quã aliorum armorum vſus, quia tamen ab eccleſia prohibetur contra Chriſtianos (ut patet in cap. artem. extra de ſagit.) ſub pœna excõicationis, inter prohibita computatur. Sed quia gloſſatur inhibito hæc, & reſtringitur ad bellum iniuſtum contra Chriſtianos, promiſcue pro nihilo haberi uidetur canõ iſte, dum quilibet bellum ſuum ut iuſtũ habet.

Satisfactio vt pars diuerſimode conſideranda.

SATISFACTIO ſacramentalis (quæ ſcilicet eſt tertia pars ſacramenti pœnitentiæ quũ diſtinguitur in tres partes, ſcilicet, contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionẽ) quæ vulgariter vocatur pœnitentia iniuncta a confeſſore, conſideranda eſt primo a confeſſore ſi imponenda eſt, & quę, quanta, qualis, & qñ. Regulariter ſiquidem in omni confeſſione ſacramentali imponenda eſt ſatisfactio aliqua, ut ſacramentum pœnitentiæ omnes materiales ſuas partes habeat. Dico aũt regulariter: qm̃ in tribus caſibus omitti poteſt: Primus eſt, ſi cõſtaret pænitentem ſatisfeciſſe integre: nam tunc nulla ſatisfactio iniungenda; quia ſacerdos debet Dei iudicium imitari, vtpote Chriſti miniſter; ac per hoc pœnitentem, coram Deo non amplius obligatũ ad ſatisfaciendũ pro confeſſis peccatis debet nõ ligare ad ſatisfaciendum pro peccatis illis. Secundum eſt, qm̃ impotentia pęnitentis excuſat, utpote quia in extremis conſtitutus

tutus tantam non poteſt ſatisfactionem exoluere. Poteſt enim tunc abſolui,& ſatisfactio indicari tali infirmo,& diuinó relinqui iudicio, adiuuanda tamen ſuffragijs eccleſiæ:ut habentur xxvj.q.vij.ab infirmis. Tertius eſt, indiſpoſitio pœnitentis, qa nullam vult pœnitentiam hic peragere, ſed offert ſe in purgatorio ſubditurum. Talis enim videtur abſoluendus & relinquẽdus purgatorio ad ſatisfaciendum,ſi caſus ſit poſſibilis:quia ſaltem ſemel ſignare ſe ſigno Crucis,nullus refutaret.

Quid aũt imponendum ſit, conſtat: ſcilicet uel ieiunium vel oratio vel eleemoſyna, extenſo ieiunij nomine ad omnes corporales exercitationes propter Deum &c. Quãta aũt & qualis debet eſſe, conſiderandũ eſt vt ſit cõmenſurata tribus: ſ. peccatori,peccato,& fini, hoc eſt ſanitati animæ: ſicut medicina debet eſſe proportiõnata primo infirmo, ſecundo infirmitati, & tertio ſanitati. Oportet.n. videre fortem vel debilem infirmum ſcd̃m animã,& qualiter diſpoſitus ſeu promptus eſt ad ſatisfaciendũ, nã ſicut infirmo ſm corpus forti & bene diſpoſito põt dari fortis medicina, debili aũt minime: ita pœnitenti bene p̃parari & robuſti animi ſatisfactio quã meretur imponẽda eſt. debiliter aũt diſpoſitis detur ſatisfactio paruula iuxta debilitatẽ ſui animi,& paruulus ignis foueatur appoſita palea, & non ſuffocetur appoſitis magis lignis deſuper. Similiter cõſiderandum eſt quali morbo laboratur. Nam luxuria ieiunio,auaritia, eleemoſyna,blaſphemia diuinis laudibus &c. curatur. Oportet & plurimum aduertere,vt ſanitas animę cõſeruetur,iniungendo pęnitenti,vt excidantur cauſę peccatorũ:puta tollere talem conuerſationẽ,manere in tali modo,& ſic de alijs. Quando demũ imponenda eſt, nihil refert in ponere ipſum ante vel poſt abſolutionẽ: ſufficit ſiquidem præparatio pœnitentis ad illam.

Caueat autem coofeſſor ne illorum vſum ſectetur qui dant pro ſacramenti pęnitentia ſemel Pater noſter, aut aliquid parum tunc implendum, vt pęnitentia fiat in gratia,& nihilominus multa imponunt pro ſatisfactione. Nociua eſt hęc cautela pœnitentibus:quia tota illa reliqua ſatisfactio impoſita nõ eſt ſacramentalis, per hoc non tantum ualet ſicut ſi eſſet abſolute impoſita. Timetur quoq; plus quã oportet: quia non oportet iterare confeſſionẽ,ut iſti forte putant aut dubitant,ſi pęnitentia quæcunq; facta eſt in peccato mortali: vt alibi declaratum

eſt.

eſt. Eſt & ſecundo ſatisfactio exequenda à pœnitente neceſſario in charitate: tota, qñ, vbi, & ſicut impoſita ac acceptata eſt. Vbi ſcito ꝙ regulariter exequutio pœnitentiæ ſeu ſatisfactionis fructuoſæ, oẽs dictas cõditiones requirit. Et licet uaria uideatur opinio circa hæc, ut diffuſe ſcripſimus in fine cõmentariorũ ſup tertia parte, concluſio tñ eſt quantũ ad neceſſitatẽ, ꝙ omittere ſatisfactionẽ eſt peccatũ ſed non mortale, ſi deſit contẽptus: quia non omittit aliquid neceſſarium ad ſalutẽ: quia ſatisfactio eſt ſolutio pœnæ temporalis omiſſæ debitæ, q̃ ſi hic non ſoluatur, in purgatorio ſoluetur.

Quantum uero ad charitatẽ, ꝙ ſi non fit in charitate, licet ualeat in foro eccleſiæ (ſicut ualent horæ canonicæ dictę in peccato mortali à ſacerdote) non tñ tunc ualet ad expiationẽ pœnæ debitæ corã Deo pro peccatis: quia ſine charitate nihil mihi prodeſt, inquit Apoſtolus; Valebit tñ quo ad hoc qñ redibit peccator ad cor, quia ſacramentalis pars eſt, ſicut confeſſio informis & baptiſmus informis incipit valere poſtea. Vide ibi ſi vis. Quantũ vero ad integritatẽ, tp̃s, locum &c. nulla eſt ambiguitas. Si tñ debito tempore pœnitens non impleuit orationem aut ieiunium, impleat poſt: qm̃ principale in ſatiſfactione eſt ipſum opus, non circunſtantia temporis.

Satisfactio ſacramentalis an poſſit per alium exolui.

POTEST demũ ſatisfactio ſacramentalis exolui per aliũ ad hoc voluntarium: ſiue ille altera confeſſore ſibi imponi acceptet, ſiue acceptatã a pœnitente ſuſcipiat in ſe, de conſenſu tñ confeſſoris qui impoſuit, vel alterius: vt mutatio ſuię quantum ad perſonam ſatisfactricẽ a iudice fiat. Poſſet tñ in articulo neceſſitatis ſub ratihabitione hoc fieri.

Exiguntur autem ad fructuoſam ſatisfactionem vnius pro alio, duo, ſ. charitas, qua opera vnius communicantur alteri, & computantur vt vnum in Chriſto, & cauſa rationabilis: qm̃ declinare a bono ad minus bonum non debet quis abſq; cauſa rationabili. ſatisfactio autem per alterum, eſt minus bona pœnitente: quia non eſt niſi pœnæ ſolutio: ſi autem ipſe per ſeipſum ſatisfaceret, eſſet & pœnæ ſolutio, & ſibijpſi meritum & remedium ſeu medicina.

Bb Vitium

VITIVM SCANDALI DVPLICITER committitur.

SCANDALVM (hoc eſt dictum vel factum minus rectum occaſionẽ ſpiritalis ruinæ præbens) peccatũ eſt: quia charitati (qua ſpiritale bonũ proximi amare ita debemus vt nõ in periculum ruinæ ponamus) opponitur. Committitur autẽ dupliciter. Vel per ſe: hoc eſt ex intentione vt alter peccet. Et ſic eſt ſpeciale peccatum: & eſt mortale, niſi intendat vt alter imperfecte, hoc eſt venialiter peccet: quia tunc eſſe veniale. Vel per accidens: hoc eſt non ex intentione vt alter peccet. Et hoc duobus modis fit. Aut cõmittendo aliquid quod habet ſpeciẽ mali. Et ſic etiã eſt ſpeciale peccatum: quia ad ſcandali ſpeciẽ hoc peccatũ reducitur. ſicut detractio præter detrahẽdi intentionem reducitur ad detractionis ſpeciẽ. Aut cõmittendo aliquod vere malum: puta adulterium publicum, vnde alijs præbetur malũ exemplũ, non intentũ ab adultera. Et hoc non eſt ſpeciale peccatũ, ſed circunſtantia peccati, puta adulterij: quia grauius eſt ſi eſt publicũ. Vtroq; autem modo ſcãdalũ per accidẽs poteſt eſſe peccatum mortale & veniale. Nã vltimo modo ſi peccatum publicum eſt mortale, conſtat ſcandalum eſſe mortale: ſi vero eſt veniale, ſcandalum quoque eſt veniale.

Sed primo modo non eſt ad qualitatem actus in ſe ſpectandum (quia ſola apparẽtia mali in illo ponitur) ſed ad periculũ ruinæ alienæ, cõſideratis cõditionibus perſonarũ, locorũ, tẽporum, & cauſarum. Si enim ex facto meo habẽte mali ſpeciem audio a fide dignis ignorãtes aut infirmos ſcãdalizari (hoc eſt diſponi ad ruinam peccati mortalis) abſtinere debeo donec informentur & clarificẽtur de veritate & bonitate operis: ita ꝙ peccare mortaliter non curando de puſillorum ruina. Videre (inquit Chriſtus de hac materia loquens) ne cõtemnatis vnũ ex his puſillis, & Apoſtol. ad Roma. xiiij. Noli cibo tuo perdere pro quo Chriſtus mortuus eſt. Si vero venialis tantum peccati periculum eſt in proximo, conſtat non eſſe mortalẽ incuriã talis periculi. Et ſimiliter non eſt mortale ſi ex ignorantia facti latet me talẽ meum actum eſſe occaſionẽ ruinæ alijs. Et hæc de actiuo ſcandalo intellige. Nã de paſſiuo ſcandalo nihil dicendum eſt, niſi ꝙ eſt generale peccatum. Eſt nanq; quod-

libet peccatũ in quod homo ex alterius minus recte dicto vel facto ruit. Vnde nec circunſtantiã aggrauantẽ peccatũ, ſed mõſtrantẽ infirmitatem peccantis addit. De perfecte ſiquidem firmis in charitate ſcriptum eſt: Non eſt illis ſcandalum.

Schiſmaticis crimen dupliciter incurritur.

SCHISMA (hoc eſt ſeparatio ab eccleſiæ vnitate ex intentione) peccatum eſt mortale: vtpote contra vnitatem catholicæ eccleſiæ. Incurritur autem ſchiſmatis crimen dupliciter. Primo, ſi quis ex intentione non ſe habeat vt pars vnius vniuerſalis eccleſiæ: ita ꝙ operationes ſuas (credere, ſperare, miniſtrare ſacramẽta, dare eleemoſynas, orare, ieiunare &c.) nolit facere vt pars vnius ſanctæ eccleſiæ, ſed ipſe velit habere tanquã ſit quoddam totum ſeorſum: ita ꝙ non ſit alterius, id eſt vniuerſalis eccleſiæ pars. Sumus enim omnes mẽbra unius corporis Chriſti myſtici, quod uocatur eccleſia catholica. Et ſimiliter iuxta hunc quoque modum incurritur ſchiſma, ſi quis non ſe habeat ex intentione ad Chriſti vicarium in terris Romanum Pontificem indubitatum ut caput uice Chriſti iſtius corporis: quoniam hoc eſt ſubtrahere ſe ab vnitate corporis in ordine ad vnum caput.

Et aduerte perſpicaciter ꝙ horum utrunq; dupliciter incurrere homo poteſt. Primo, ſtando infra limites voluntatis præciſe: hoc eſt, quia non vult recognoſcere vnitatem eccleſię ſeu capitis quãuis credat illam, & tunc eſt ſchiſmatis crimẽ purũ. Altero modo extendendo malam hanc uoluntatem ad actus fidei: ita & non ſolum vult vnitatem eccleſiæ ſcindere, aut vnum caput non recognoſcere, ſed etiam credit non eſſe unam omnium fidelium Chriſtianorum eccleſiam: aut ſi credit vnã eccleſiam in ſeipſa, non tamen unam etiam ſecundum unum caput Chriſti in terris uicarium. Et ſic eſt non ſchiſma purum, ſed admixtum hæreſi contra illum articulum, Et vnam ſanctã eccleſiam catholicam. Et ſi quidem vnitatẽ eccleſiæ non credit manifeſta eſt hæreſis. Si uero vnitatem capitis, hoc eſt Papæ non credit, quãuis in dubium forte reuocetur an ſit hæreticus, propterea quia non inueniri videtur a ſacris Concilijs damnata hæc hæreſis, communis tamen doctrina hęreticum reputat.

Alio autẽ modo incurritur ſchiſma: quũ aliquis mauult uoluntatẽ ſuã implere, ſeu opus aliquod efficere vel perficere, ꝙ ſeruare vnitatẽ eccleſiaſticã: vt contingit ijs qui vniuerſales ſynodos contempto capite celebrãt aut celebrare volunt, quaſi ipſi ſint eccleſia catholica. Tunc enim ſecũdum effectũ ſchiſma incurrunt, ſicut homicidiũ ſecundum effectũ incurritur ab illo qui etſi non intẽdit occidere, intendit tñ potius ſuam implere voluntatem ſagittando in loco non deſerto, ꝙ homicidij periculum uitare: dũ enim vſurpant iſti eccleſiæ nomen ab vnitate veræ eccleſiæ catholicæ quæ ſecundũ unitatem capitis eſt, ſeipſos ſeparant. Vtroq; autẽ modo ſchiſmatis crimen cum ſuis pœnis incurritur, ſicut homicidij crimen vtroq; ſimili modo incurritur. Si autẽ tempore dubiorũ põtificum incertitudo veri pontificis hominem dubium reddat de certo Chriſti vicario, teneatur primo quod certum eſt. ſ.ut quilibet ſe reputet & habeat vt vnius eccleſiæ catholicę, & ad unum ipſius caput in cęlo, Chriſtũ, & dubios uicarios Chriſti habeat ut dubios, nulli ut certo & indubitato pontifici inhæreat, quoniã errandi periculo nõ ſe tenet exponere: nec dubia tenetur habere pro certis: imo tenere ageret inhęrendo, dubio pontifici tanquã certo. Deinde conſulat peritos viros ſimul ac bonos: a quibus ſi certum conſilium tute ſe habendi habere poterit, ſequatur illud: ſi vero in ambiguo conſilium manet, eligat tutiorẽ partẽ. Et hoc ideo ſummarie pertranſeo. quia lõgo opus eſt tractatu de modo ſe habẽdi quo ad obediẽtiã tẽpore ſchiſmatis propter multitudinẽ dubiorum ex vario facto cauſante ſchiſma emergentium: quem ſi Deus conceſſerit, intendimus ſeorſum condere.

Aduerte tamen perſpicaciter ꝙ ſchiſmatis peccatum tendit contra unitatem ſiue eccleſiæ ſiue capitis formaliter, & nõ cõtra unitatem cum iſta uel illa perſona, determinate. Et propterea ſi rationabiliter dubitatur has perſonas eſſe partes ſeu mẽbra eccleſiæ, & ſimiliter ſi rationabiliter dubitatur hanc perſonam eſſe caput eccleſiæ, & propterea non habetur hic pro Papa certo, aut non habetur totaliter pro Papa ratione ad hoc ducente, non incurritur crimẽ ſchiſmatis, etiam ſi error interueniret: quia non interuenit ſchiſma formaliter. Et ratio probabilis excuſat ut ſchiſma materialiter non redeat in naturã ſuæ formæ, hoc eſt in formale ſchiſma in caſu quo ſic erraretur.

Gratia

GRATIA DEI CVRANTVR ſcrupuloſi.

SCRVPVLOSORVM medicina diuina, eſt gratia Dei non ſolum intus habitãs, ſed exteriori aſſiſtẽtia cuſtodiẽs: quę propriis & alienis orationibus, ieiuniis & eleemoſynis cõtinue quærenda eſt humiliter, deuote & cum fiducia diuinæ largitatis ex ipſius miſericordia immẽſa. Humana autẽ medicina eſt cõſulere & acquieſcere, rurſus uitare principia ſcrupulorũ, hoc eſt uitare cogitationem de illis in quib. eſt ſcrupuloſus: quoniã in hoc videtur conſiſtere naturalis cauſa ſcrupulorum. ſ. ꝙ mota phantaſia oportet multos cõſequi: ita ꝙ non eſt in poteſtate ſua compeſcere ſequẽtes cõmotiones ſicut in laterib. ordinate hærentibus eſt uidere ꝙ moto uno cæteri ſequũtur cadendo unus paſt alium. Ipſa ſiquidem attẽtio ad ſcrupulum uitandum, ſcrupulum parit: quia mouet phantaſiam impedientem libere incipere uel proſequi.

Medicina autẽ particularis cõtra præteritorũ peccatorum re cõfeſſionem, eſt habere credulitatem propriã ꝙ de illo peccato confeſſus ſit pro certitudine, ita ꝙ non amplius confiteatur. Et in hoc acquieſcant cõſilio meo omnes ſcrupuloſi timorem Dei habentes; qui confeſſionem ſuam diligenter perfecęrum. Nec hoc dico uoluntarie, ſed rõnabiliter: quia quę apud iſtos eſt credulitas, apud ipſoſmet ſi non eſſent impediti, haberetur pro certitudine. In cuius ſignum multi horum fatentur ſe pluries de eiſdem oportere confiteri: quia pluries poſt confeſſionem occurrũt ut dubia. timor enim facit eos dubios, ſed conſilium hoc rationabile reddit eos quietos ut certos.

Medicina rurſus vniuerſalis ſcrppuloſus ſanãs, aut quaſi ſanans eſt qnotidiana examinatio cùm diligentia & contritione propriæ conſcientię, notando commiſſa & ſuas inclinationes ſeu paſſiones cum frequenti confeſſione.

Eſt & magna ac vtilis medicina ſolicitudo cum factis ad cauendũ ea q̃ ſunt manifeſte peccata: qui.n. parũt curat cõmittere uenialia (ita ꝙ quũ ſcit aliquid non eſſe mortale, paruifacit incurrere) ſolicitus non eſt ad curã animæ ſuæ ut fructũ reddat in tpe ſuo. Et propterea mirum non eſt ſi Angelica deeſt cuſtodia ad præſeruandum illum q ſibiipſi deeſſe paruipẽdit.

 Scurræ

SCVRRAE INFAMES DICVNTVR, ET per conſequens vitioſi.

SCVRRILITAS (qua homo ad riſum prouocat inuerecunde non habita rõne dignitatis, locorũ, temporũ &c.) peccatum eſt: vtpote honeſtæ vrbanitati oppoſita. Sunt autem huic negotio dediti quaſi infames: & vocantur ſcurrę, ex ſcurrilitate uiuẽtes. Qui vero opus hoc raro exercent, licet peccẽt, ab infamiæ tamen nota excuſantur. Et quia ſcurrilitas nõ eſt mortalis ex ſuo genere, conſiderabis ſi admixtum habet aliquid contra dilectionem Dei aut proximi, ad hoc ut diſcernas ſi in aliquo caſu eſt mortalis: nam ex ſola tali admixtione poteſt effici mortali.

SEDITIOSI VNITATEM BONAM DISſoluentes peccato mortali ſe obligant.

SEDITIO (qua vnitas multitudinis diſſoluitur, diſcordantibus contra ſeinuicem partibus illius multitudinis) peccatum eſt mortale: utpote contra pacem multitudinis vnitæ. Vnde ſeditioſi ſunt non ſolum autores diſcordiæ, ſed etiam ſequaces ſcindentes ciuitatem, regnum, exercitiũ, aut etiam domum. Et ſi utraque pars hoc malo gaudet (quia neutra ad commune bonum ſed proprium tendit) vtrique ſeditioſi ſunt. Si vero vna ex parte conatus eſt ad commune bonum, & ideo reſiſtunt ſeditioſis, non inuoluuntur ſeditionis vitio, ſed tuentur laudabiliter commune bonum pugnando contra ſeditioſos. Sicut enim cum perſona vna inuaditur, licite pugnas ad ſui conſeruationem illęſam, ita quum commune ciuitatis bonum præcipuum (quod eſt vnitas, pax, libertaſque) inuaditur, aut inuaſio præparatur à ſeditioſis, licite ciuitatis pars bona tuetur commune bonum, & præparando ſe & alios, & pugnando ut illæſum ſeruetur commune bonum.

CAPITA TRIA CIRCA SIMONIAM examinanda.

SIMONIA (hoc eſt emptio uel uenditio ſpiritalis rei (peccatum eſt mortale: quia iniurioſa eſt religioni, vilipendẽdo res ſpiritales dũ ſub precio ponuntur. Vt autẽ clara caſuũ notitia habeatur, tria ſunt capita pertractanda, ſcilicet res ſpiritalis, emptio vel vẽditio extrinſeca: & rurſus emptio vel vẽditio

ditio interior ſeu mentalis tantum.

Circa caput primum (quid appellatione rei ſpiritalis, intelligatur in propoſito) ſcito hic appellari rem ſpiritalem a ſpiritu ſancto: vt eſt ſpiritalis ratio vitæ qua in Chriſto viuimus, ſentimus, intelligimus, & operamur. in cuius ſignum ſimonia vitium eſt eccleſiaſticum non habens locum in prophanis.

Sunt autem res ſpiritales multis modis. Vel quia ſunt mere ſpiritales: vt dona Dei gratuita quæ ad vitam eccleſiæ ſpectant: virtutes, gratiæ gratis datæ, poteſtas ſpiritalis tam ordinis quam iuriſdictionis, ſacramentales effectus, ius ſpiritale quodcunque etiam viuendi ex altari, habendi decimas, beneficia eccleſiaſtica, & ſimilia. Vel quia ſunt compoſitæ ex ſpiritali & corporali, ſed formaliter ac principaliter ſunt ſpiritales: vt ſacramenta eccleſiæ omnia, & ſimiliter ſacramentalia: vt conſecrationes virginum, benedictiones nubentium, Miſſæ, orationes vocales, eccleſiaſticus cultus, prædicare, oleum ſanctum, chriſma, eccleſiaſtica beneficia, & alia huiuſmodi. Vel quia compoſitæ ſunt ex ſpiritali & corporali, ſed principale in illis eſt corporale, vt calices, cruces, officia eccleſiaſtica, vt officium iudicis, doctoris, ſacriſtæ, œconomi.

Multis igitur modis quum inueniantur res ſpiritales, notandæ ſunt regulæ ſex. vt non erretur in iſtis.

Prima regula eſt. Nulla res ſpiritalis quatenus ſpiritalis, eſt licitis vænalis, aut ratio maioris pretij: itaq; ex hac regula habes tria. Primo, quod res puræ ſpiritalis non poteſt emi aut vendi. Secundo, quod res compoſita ex corporali & ſpiritali, non poteſt emi aut vendi ex ea parte qua ſpiritalis eſt quantumcunq; ſpiritalitas illius ſit minima. Tertio, quod ſi aliqua res compoſita ex ſpiritali & corporali vendi aut emi licite poteſt (vt calix conſecratus, aut officium docendi &c.) non tamen poteſt pluris æſtimari, nec pluris vendi aut locari &c. ratione ſpiritalitatis, ſed ſolummodo tanti quantum valet ratione rei corporalis: alioquin ſimonia committitur.

Secunda regula eſt. Nulla res compoſita ex ſpiritali & corporali ſic vt principale illius ſit ſpiritale, poteſt vendi vel emi abſolute: quia ex quo principale in iſtis eſt ſpiritale, ſi ſimpliciter & abſolute ſub pretio ponitur, intelligitur vendi ſpiritale. Vnumquodq; namq; quũ abſolute tractatur & iudicatur, intel-

ligitur tractari & iudicari ſecundũ ſuum principale: ut quũ tractatur de homine, tractatur de homine ſecundum ꝙ eſt rationabilis: & quũ tractatur de naui, tractatur de illa ſecundum ꝙ quid artificiale: & quũ tractatur de Epiſcopo, tractatur de illo ſecundũ ꝙ paſtor ouium Chriſti: & ſic de alij. Et ex hac regula habes, ꝙ non licet prædicatori pro prædicatione, ſacerdoti pro celebratione, uel pro officio mortuorũ, ordinatori pro collatione ordinum, & cæteris ſimilibus pro ſimilibus paciſci, aut quouis modo hæc ſub pretio ponere abſolute.

Tertia regula eſt, Res quacunque compoſita ex ſpiritali & corporali ſic ut principale in illa ſit corporale, poteſt abſq; ſimoniæ uitio uendi uel emi abſolute, niſi ex poſitiuo iure inhibeatur. Ratio regulæ eſt: quia ex eo ꝙ principale eſt corporale, non intelligitur uendi niſi corporale quũ abſolute vẽditur, & ſeruatur antedictum moderamẽ quod non pluris æſtimatur ratione ſpiritalitatis, ſed pure tanti uenditur quantum corporalis res valet. Addidi autem niſi ex poſitiuo iure inhibeatur: quia quãtuncunq; res ſecundum ſe vænalis ſit, ſi iura diſponunt ibi interuenire ſimoniam, non quia ſecundum ſe ſit, ſed quia prohibita, oportet parere iuri: ut de multis officijs canonica iura ſic diſponunt: ut ſunt œconomi, caſtaldi &c.

Quarta regula eſt. Stipẽdiũ ſuſtẽtationis exercẽtiũ ſpiritalia, licitũ eſt uelle & accipere, in articulo neceſſitatis ẽt paciſci. In hac regula dicuntur duo. Primum, ꝙ pro ſuſtentatione miniſtrantium ſpiritalia licitum eſt accipere temporalia. Et hoc ſatis clare patet ex doctrina Domini in Euangelio, & Pauli Apoſtoli. Et ex ratione; quia hoc non eſt vendere ſpiritalia, nec locare operas pro mercede, ſed eſt uelle habere neceſſaria ad uitã corporalem, ſine qua nõ poſſumus ſpiritalia exercere.

Secundũ eſt, ꝙ in articulo neceſſitatis licitum eſt deducere in pactũ ſtipendiũ ſuſtentationis. Hoc nanq; articulus neceſſitatis tunc ſupplet, quod & iuſtitia deberet efficere apud populum recipiente ſpiritalia (quia tenet ſuſtẽtare miniſtros ſpiritalium) & ad quod ſuperiorũ autoritas deberet cogere populũ. Et licet hoc licitũ ſit: quia tamen habet ſpeciem mali, & prohibitum regulariter eſt ex iure poſitiuo paciſci in huiuſmodi ideo non eſt faciendum. Habes tamen ex hac regulæ, quod licitũ eſt cogere ad ſubuẽtiones ſtatutas autoritate ſuperiorũ vel

vel conſuetudine exhibendas in conſecratione eccleſiarum & virginum,in benedictione nubentium, in viſitationibus & alijs huiuſmodi:quia hæc in ſubſidium miniſtrorum intelligit ſtatuta uel conſueta. ſicut decimæ & prouentus alij eccleſiaſtici. Debent tamen Prælati & eorum officiales prius exhibere gratis ſpiritalia hæc,& poſt cogere ad ſeruandas laudabiles cõſuetudines:ne nomen clericorum blaſphemetur tanquam auarum,& quaſi uænalia ſpiritalia reputans.

Quinta regula eſt. Locare operas ſuas ad exercitia ſpiritalia quæ principaliter ſunt ſpiritalia,non eſt licitũ niſi per accidẽs. Vbi ſcito ꝙ tribus titulis res qualitercunq; ſpiritales contingit afficere. Primus eſt,uenditionis & emptionis. Secundus eſt ſuſtentationis miniſtrorũ: Tertius eſt,locationis & conductionis nõ ſpiritalium,ſed operarum ſuarum.Primus, qui (ut infra declarabitur) comprehendit ſub ſe omnem contractũ debiti legalis, eſt totaliter prohibitus : ut in primis tribus regulis declaratũ eſt. Secũdus ẽ ſcd̃m ſe totaliter licitus:ut in quarta regula explanatũ eſt. Tertius aũt qui ſ̃m rẽ ſpecies eſt uenditionis & emptionis(quia locare eſt quoddã uendere, & conducere eſt quoddã emere)& qui nõ refertur ad ſpiritale,nec ut rem locatã, nec ut rõnem locandi, ſed refertur ad operas humanas concurrẽtes ad exercitationẽ ſpiritalium, uenit in quæſtionem,utpote medius,& de ipſo dicuntur duo in hac regula.

Primum eſt, ꝙ locatio operarum non habet per ſe locũ in exercitationibus ſpiritalibus quę principaliter ſunt ſpiritales: ut ſunt Miſſæ,prædicationes,conſecrationes uirginum,eccleſiarum,collationes ſacramentorum,orationes, & huiuſmodi. Et ratio iam dicta eſt:quia quum illa quæ ſunt ſecundum ſuũ principale ſpiritalia,tractantur abſolute, intelliguntur tractari ſecundum ſuum principale quod eſt ſpiritale: ac per hoc intelligitur locari & conduci ſpiritalę uel ut res conducta,uel ut ratio conducendi:& conſequenter appretiantur opera ex ſpiritali;quod conſtat eſſe ſimoniacum. Secundum eſt,quod per accidens,hoc eſt propter adiunctum uinculum, locũ habet in iſtis,locatio operarum conſueta & approbata ab eccleſiæ conſuetudine. Multi enim ſacerdotes locant operas ſuas ad officiandum aliquam eccleſiam per annum uel mẽſes,toties celebraturi in hebdomada &c. Quamuis enim non liceat ſacerdo-

ti locarę

ti locare operam ſuam ad celebrandum Miſſam (quia hoc eſſet locare ſpiritale: quia Miſſa ſecundum ſuum principale eſt ſpiritalis, vt dictum eſt) licet tñ eidem locare libertatem ſuam contra quam toties debet occupatum ſe tenere, & impedimentum ab operibus alijs & breuiter tot concurrunt temporalia in iſtiuſmodi annuis, menſtruis, hebdomadarij &c. obligationibus, vt intelligatur non ſpiritalem rem aliquam, ſed temporalia locari & conduci. Sexta regula eſt. Locatio operarum in illis exercitij ſpiritalibus quæ principaliter ſunt corporalia locum habet abſque ſcrupulo conſcientiæ: vt patet de officio vicarij, ſacriſtæ, iudicis, doctoris etiam in theologia, & alijs huiuſmodi de quibus debentur certa ſtipendia. Et poſſunt in iſtis inuenire conuentiones ac pacta de quantitate ſtipendij: quia de corporali ac venali opere pactio fit, non de ſpiritali iuſtitia, veritate &c. Et hæc intellige ex arte operarij: ita quod ille qui in vicarium aut iudicem &c. petitur, poteſt locare operas ſuas ad huiuſmodi officia. Et ſimiliter is cuius eſt dare officium illud, poteſt illud conducere ſub certo ſtipendio. Et non intelligas hoc ex parte Prælati, quaſi ipſe poſſit locare huiuſmodi officia ſub certo pretio: quoniam hoc eſt vendere officia ſpiritalia, & eſt expreſſe prohibitum. ne Prælati committant vices ſuas ſub annuo cenſu &c. Circa ſecundum caput (ſcilicet extrinſecam emptionem vel venditionem, in qua conſiſtit ipſa ſimonia) ſcito tam emptionem quam venditionem ex tribus conſtare: ſcilicet intentione, conuentione, & exequutione. Ex eo enim quod humanus actus eſt, intentionem ſui requirit ad hoc vt per ſe fiat: hoc eſt, vt intendat quis vendere ſeu emere. Ex eo vero quod commutatio voluntaria eſt, oportet conuenire vtrinque de pretio. Nec refert vtrum tunc diſceptando conueniant, an primo verbo conueniant: an ſciendo prętium ſeu mutuum affectum detur & accipiatur pretium: ſemper enim interuenit cõuentio vel prius ſtatuta, aut ſcita, aut tunc facta, et ſi ſubito & imperceptibiliter fiat, & breuiter explicita: vel implicita: alioquin reſiliretur ab altera parte, & non ſubſequeretur emptio & venditio: vt patet in quotidianis venditionibus & emptionibus. Ex eo aũt quod actus talis exterior ad alterum eſt, exigitur ad ſui conſummationẽ datio & acceptio rei quæ venditur, & pretij: non

enim

enim conſummata eſt uenditio, niſi detur res quæ vẽditur: & ſimiliter nõ eſt conſummata emptio, niſi detur pretium: quia neutrum ab altero conſummate transfertur niſi tradatur: & ſimiliter neutrũ cõſummate acquiritur niſi habeatur con\ta. aũt p emptionẽ & vẽditionem cõſummatã debere transferri hinc rẽ, inde pretiũ: & ſimiliter acquiri hinc pretiũ, inde rem. Vnde iuxta hæc habeto pro regula ad ſimoniam quæ ab eccleſia ponitur, exigi duo. Vnum ex parte venditoris: ſcilicet: venditionem conſummatam rei ſpiritalis. Alterum, ex parte emptoris: ſcilicet conuentionẽ implicite vel explicite de pretio, aut traditionem pretij. Vbi nota quinq;. Primo, differentiam partiũ penes hoc ꝙ ex parte rei ſpiritalis exigitur actus cõſummatus ad hoc ꝙ eccleſiæ cenſuris ſubſit: ex parte uero pretij nõ exigitur actus conſummatus, ita ꝙ ſi ſimoniaca cõuẽtio ĩter aliquos ſit de ordine beneficio, ſepultura, Miſſa &c. pro tali pretio, ſi ordo, beneficiũ, & breuiter res ſpiritalis non datur, etiam ſi pecunia pro pretio fuerit data, non incurritur ſimonia ſubiecta cenſuris eccleſiæ: quãuis incurratur crimen ſimoniæ. Et rõ eſt, quia nõ eſt cõſummata uenditio rei ſpiritalis, ſed inchoata & in mente & in conuentione. Pœnæ ſiquidem reſtringendæ ſunt ad conſummatos actus. Secundo diſiunctiuam ſeu alternatiuã æquiualentẽ ex parte pretij penes conuentionem uel traditionem pretij, ita ꝙ ex parte emptoris æquipollent pactio uel traditio pretij, ita quod licet ſimonia punita ab eccleſia exigat conuentionem ſeu pactum, ſi tamen concurrit traditio pretij, æquipollet conuentioni. Imo (vt melius loquar) inuenitur pluſquam pactio: quia ipſa traditio pretij claudit in ſe conuentionem, vtpote conſummatio illius nã cõſummata emptio conuentionẽ explicitam vel implicitam adimplet. Et propterea nõ fallaris inſpiciẽdo ſolum ad pacta explicita: ſed intuere interuenit ſolutio ſeu traditio pretij, & perſpice peſſimã ibi ſimoniam. Tertio, formalem loquutionem de pretio, quum .n. dicimus traditionem pretij includere pactionem, loquimur de pretio inquantum pretium hoc eſt ſub ratione pretij. Poteſt ſiquidem multis modis tradi aliquod tẽporale: ſcilicet uel per modum liberalis doni, uel per modum ſuſtentationis, vel per modum reuerentię, uel per modum oblationis, uel per modum debiti ex lege, aut lauda-

bili

bili conſnetudine, vel per modum pretij. Et hoc ſolo ultimo modo uocatur pretiũ,& vocatur traditio traditij. Quarto, nota q timoratam hẽs cõſcientiam, ꝙ licet ſacerdos minus bone faciat exigendo id quod ſecũdum laudabilem conſuetudinẽ ſolet dari, ſi ante collationem ſpiritalium exigat, aut ſi negat aut differt ſpũalium collationem vt illud hẽat, non tñ propterea ſimoniacum iudices; qm̃ ſi vt conſeruet ſe indemnẽ cognoſcẽs pręcipue ꝙ poſtea oportebit illũ litigare, hoc facit, ſimoniacus non eſt ſecundum rem: quia non vendit ſpiritale. Nec hmõi exactio inducit modum pretij, quoniam nõ mutat modum debiti: q̃uis ſpẽm quaſi ſimoniæ habeat huiuſmodi præuentio & cautela: & propterea reprehenditur. Quinto nota ꝙ triplex muneris genus (.ſ. a manu: vt pecunia & alia bona mobilia vel immobilia, ab obſequio: ut ſeruitia, & a lingua vt laus, adulatio, preces &c.) ad hoc vt ſimoniam ab Eccleſia punitam conſtituat, exigitur ꝙ prætij rõnem habeat: alioqn ad venditionem ſpiritalem non ſpectabit vt emptio. Et ꝓpterea ſi laus, adulatio, preces non niſi ꝑ modum laudis, per modum adulationis, ꝑ modum precum concurrunt, q̃tumcũque ſint nepharię & carnales, ac pro indigno, & efficaces, ita qđ inducant Prælatum ad dandum beneficium, ad conferẽdum ordinem &c. ſimonia uere proprie non incurritur, quamuis crimen aliud incurratur: quia nulla eſt hic venditio aut emptio niſi mentalis, ſi intentio adulantis aut Prælati eſt adulationẽ vt pretium ponere: & ſic de aliis. Circa tertium caput (.ſ. emptionem ſeu uenditionem mentalem) ſcito ſimoniam mentalem conſiſtere in intentione pretij: ita ꝙ ex hoc ipſo ꝙ homo intendit ſub pretio ponere ſiue emendo, ſiue uendendo rẽ ſpiritalem, aut uænalem rem, aut ut rõnem appretiandi, ſimoniam mentalem incurrit. Et hoc eſt quandocunque intendit pro ſpiritalibus temporalia habere aut econtraria, ita ꝙ lypro, pretium denotet: & ſimiliter quandocunque principalis intentio ad temporale habendum ex collatione ſpiritalis aut econtrario tendit. Qui enim temporalia ex ſpiritalibus intendit non ut pretium, ſed vt ſuſtentationem neceſſaria miniſtrorũ eccleſiæ liberaliter ſeu eleemoſynaliter, aut ſtatutam ſeu laudabiliter conſuetam, ſimoniã mentalem non incurrit. Et ſimiliter econtrario q ex temporalibus ſpiritalia intendit non ut ex ꝓtio

tio

tio debita, ſed ut ex his excitata ac prouocata aut expedita (ut contingit in eleemoſynis, oblationibus, legatis, & quaſi ſtipendijs ſacerdotum & orantium ac prædicantium, & in ſeruitijs honeſtis quæ Prælatis exhibentur, & alijs huiuſmodi) ſimonia nulla in animo eſt: quia gratis dandum ſpiritale expectat, & tẽporalia non ut pretiũ intẽduntur. Põt aũt mẽtalis ſimonia tripliciter inueniri. Primo, ex eo ꝙ in ſolo actu interiori conſiſtit: vt ſicut homicidium mentale eſt deliberatus animus occidendi, ita ſimonia mentalis ſit deliberata voluntas emendi vel vendendi rem ſpiritalem. Scđo, ex eo quod exterius imperata latet intus: ut quum aliquis ſeruit aut munus offert ꝓ ſpiritali cõſequendo, vel econtrario ſpiritale dat ꝓ tpali conſequendo, non tñ declarat prauam ſuam intentionẽ, ſ. ꝙ intentione emẽdi ſeu uendendi hoc facit. Eſt ſiquidẽ tunc ſimonia non ſolum intus, ſed in exteriori actu imperata & exercita, ſed latente intus, uenenoſo ſemine: & propterea inter mentáles ſimonias locantur. Tertio, ex eo ꝙ non eſt conſummata ex parte rei ſpiritalis: vt quũ cõueniunt ſimoniace aliqui, & poſtmodũ aut pœnitẽtia ducti, aut propter impotentiam aut q̃uis aliã cauſam receditur a pacto, & breuiter non mãdatur executioni ꝓmiſſum ſpiritale. Hæc ẽt ſimonia quo ad crimẽ, nõ mentalis, ſed exterior eſt, ſed quo ad pœnas cenſurarũ inter mentales collocať quia non eſt ſimonia conſummata. Quod ſi pecunia in hoc caſu ut pretiũ recepta fuiſſet, reſtituenda proculdubio eſt. Et quãuis prima facie apparet ꝙ danda eſſet eccleſiæ, & non emptori, quia datio fuit contra legẽ, rationi tamen magis cõſonat vt reddatur illi qui dedit, vtpote adhuc ipſius: quia non plene abdicata ab eo intelligitur pendente cõſummatione contractus ſimoniacæ emptionis & venditionis: ut ſic & pœnæ ſimoniæ non amplienť, ſed reſtringanť ad cõſummatã ſimoniã: & fides naturalis qua uenditor receptũ ab emptore pretiũ teneť illi ſi non ſequiť exequutio uẽditionis reſtituere, ſeruetť: quaſi perfidus nanq; haberetur ſi promiſſum ſpiritale nõ dans, nec acceptũ pretiũ redderet ſub eccleſię uel pauperum obtentu. Et hoc intellige quantũ eſt ex parte illius qui accepit: nam ſi autoritas iudicis interueniret, non crederẽ ei reſtituendam ſed in pœnã ab illo tollendã, & pro Chriſti honore exponendã. Aduerte ſimoniacos non teneri ad reſignationem tam ſpiritalium q̃ tẽ-
poralium

poralium quæ nullo pacto ſed affectu animi præcedēte vtrinque acquirūtur: quoniā pro huiuſmodi ſimonia ſufficit delinquentibus per ſolam pœnitentiā ſuo ſatisfacere creatori. Textus eſt clarus & vniuerſalis ac vniuerſaliter intelligendus. extra de ſimonia. cap. vlti. Et hinc habes vnde infinitas quæſtiones de ſeruitoribus, de precibus carnalibus &c. ſoluas: quia hinc clare patet nō teneri ad reſignationē beneficiorū ſic adeptorum abſq; pacto aliquo, nulla facta differentia inter manū, obſequium, linguam, & quicquid temporale interuenire poteſt, & ſimiliter nulla facta differentia ſpiritalium.

Mendacium & ſimulatio æquiparantur.

SIMVLATIO qua homo mentitur facto, peccatum eſt: ſicut mendacium quo mentimur verbo. Eſt autem peccatū veniale ſi iocoſa aut officioſa eſt mortale autem ſi pernicioſa: ſicut de mendacio dictum eſt, & eadem ratione.

Mercimonialis ſocietas duobus caſibus eſt illicita.

SOCIETAS mercaturæ ſeu artificij illicita redditur duobus modis. Primus, ſi capitale vnius ſubſtet lucro & non damno. hoc. n. conſtat iniquum eſſe. Secundus eſt, lucrum aut dānum nō reſpondeat proportionaliter ſocijs vnicuiq; pro rata ſua. interueniretꝫ ſiquidē manifeſta iniquitas, dū non redderetꝰ vnicuiq; quod ei debetur ſm̄ æqualitatem iuſtitiæ. Et qm̄ in hmōi ſocietatibus frequenter contingit diuerſarum rationum concurrere ſocios (dum vnus ponit pecuniā, & alius operas ſeu induſtriā) nec par eſt vtriuſq; periculū: ideo aduerte & nota diligenter ꝙ ſocietas huiuſmodi, ex ſua natura hoc habet quod ponens pecuniam ſubſtet duplici periculo, ſ. perditionis pecuniæ, & perditionis negotiatorij uſus eiuſdem pecuniȩ. qui vero ponit induſtriam ſeu operas ſuas, ſubſtet uni tantum periculo, ſcilicet perdendi uſum induſtriæ ſeu operarū ſuarum. Qđ vt melius intelligas, conſiderā triplicē euentum ſocietatis. aut enim in fine inueniatur lucrum, aut ſine lucro capitale tm̄, aut damnū capitalis in toto vel in parte. Et ſiquidem inuenitur dānū capitalis in parte uel in toto, ſentietꝫ quicquid damni eſt dominus

minus pecuniæ qui illã poſuit. Si vero capitale tm̃ inuenitur, ſaluum erit domino eius qui illud poſuit. nam ex eo ꝙ poſuit pecuniã in ſocietatem, non deſinit eſſe illius dñs. Si autem lucrum inuenitur, reddetur ante omnia capitale dño, & diuidetur deinde lucrũ æquis portionibus: ſuppoſito ꝙ pecunia poſita in ſocietate & induſtria æquiualeant. Et omnium horum vna eſt ratio; quia. ſ. qui poſuit pecuniam, ſubſtat duplici periculo, ſ. perdendi ſubſtantiam pecuniæ, & perdendi negotiationis vſum, tenendo. ſ. vane tanto tempore ſuam pecuniã occupatam tali negotio: ex hoc enim fit vt iuſtitia exigente ei capitale ſaluũ ſit, ſi ſaluatur in toto vel in parte, cui deperderetur ſi periret. Ponens aũt induſtriam vel operas, quia ſolũ pōt perdere vſum induſtriæ vel operæ ſuæ (ſ. in vanũ laborando) id eo nihil de capituli ſaluo ei deberur. ſubſtantia nanq; operarum ſuarum non ex negotiatione, ſed ex neceſſitate materiæ perit, quia. ſ. eſt res ſucceſſiua in motu conſiſtens. ſi. n. res permanentes eſſent, ei eſſent ſaluę. De ſocietatibus autẽ in materia animalium quæ ſocidæ appellantur, tam varia eſt materia & conſuetudo, vt forte ſcribi complete non poſſit. Et propterea in qualibet patria vide vt ibi fieri conſueuit a viris probis, vel ſecundum morem approbatum a viris probis.

Peccatum ſodomiticum grauiſſimum eſt.

SODOMIA, qua contra naturam venerea exercẽtur (vel dum commiſcentur perſonæ eiuſdẽ ſexus: puta mares inter ſe, aut mulieres inter ſe, vel dum commiſcẽtur mas & mulier, ſed non in loco naturali, aut conſummãdo innaturaliter) peccatum grauiſſimum eſt.

OBSERVATIO SOMNIORVM DIVERſis reſpectibus eſt illicita.

SOMNIORVM obſeruatio quadruplici peccato explicite, & quinto periculo afficitur. Prima duo peccata ſunt in opinione, dum ſomnium vel temere attribuitur alicui certæ cauſæ, puta cœlo: quia quum poſſit a multis cauſis prouenire, temerarij erroris eſt vnam determinate inferre. Vel temere deter-

determinatur ad futurum unum aliquid ſignificandum: ex eo enim ꝙ naſcitur cauſa ſomnij, incertum oportet reſtare an ſomniũ illud futurum ſignificet: qm̃ ex cauſa pendet ſignificatio, & nullum uidetur ſomnium procedens ex certa cauſa ꝙ non poſſit ab alia cauſa prouenire, & propterea ſemper temerarium inuenitur iudicium ſi ut certum fiat. Vtrunq; aũt peccatum ueniale :: eſt: utpotu iudicium temerarium de re ſingulari in nullius damnum. Tertium peccatum eſt in uſu, quum quis propter ſomnia committit uel omittit contra neceſſaria ad ſalutem: & hoc eſt peecatum mortale, ut patet. Quartum peccatum in uſu quoq; eſt, quum quis tantam fidem dat ſomnijs: ut propterea omittat uel committat contra aliquid ad ꝙ tenetur, quamuis non ſit de neceſſitate ſalutis illud. & hoc eſt peccatum ueniale, quia non contra, ſed præter charitatem, & erratur in intellectu, & peccatur in affectu. Periculum autẽ ꝙ imminet omnibus his, & pręcipue ſecundo, & tertio, & quarto, eſt cadere in crimen ſuperſtitionis diuinatorię per ſomnia: qm̃ uanis ac incertis opinionibus ſeu coniecturis utens quaſi certis ad cognoſcendum uel operandum aut omittẽdum circa futura contingẽtia, meretur ut diabolica illuſio ſe immiſceat, ac de uanis fiant pernicioſa, & ſic in tacitam dæmonũ ſocietatem incidatur, dum paulatim tantum homo credit ſomnijs, ut ſomnijs utatur pro regulis ſuarum actionum: aut incidat in ſcelera quæ diximus de obſeruatione.

Sors dæmonum ſocietati innixa ſemper damnabilis eſt.

SORS triplex quum ſit (diuiſoria, conſultoria, & diuinatoria) tertia damnata eſt, utpote dæmonũ ſocietatĩ innixa: & propterea peccatum eſt mortale ex ſuo genere. Secunda autem qua conſulimus quid agendum ſit, tot exigit conditiones ad ſui rectitudinem, ut raro ſit licita. Exigit ſiquidem primo articulum neceſſitatis, ne tẽtetur Deus ubi opera humana põt prouideri. Secundo, reuerentiam ne irreuerenter conſulatur Deus. Tertio, proportionatum modum: ne ſcilicet diuina oracula aut ſanctorũ reliquie ad ſecularia negotia conuertantur: ꝙ Auguſtinus reprehendit. Quarto debitã materiã: ne ꝓ electionibus ſpiritalibus hoc fiat. Prima uero qua determinatur

quid

quid ab hoc uel illo habendum ſit boni, aut patiendum mali in temporalibus bonis & malis, illicita inuenitur dupliciter. Primo, ſi imprudenter fit, omnis enim humanus actus prudenti circunſpectione, cautela rationeq; formandus eſt. Secundo, ſi cum periculo communis boni, aut iuſtitiæ fit: ut ſi forte regiminis officia fiant admiſſis ad ſortes tam idoneis q̃ ineptis. Ex hoc enim periclitatur reſpublica, ut patet: & rationabilis hoc dignitatem ſibi rationis adimit ſic prouidendo reipublicæ de rectoribus. Secus autem ſi admiſſis tantum idonei, ſortibus officia committantur, ne pax turbetur. Quando autem ſortiũ illicitis uſus mortale peccatum eſt, ex admixtis contrarijs ad religionem & iuſtitiam accipiendum eſt. Diuinatoria.n. ideo mortalis eſt, quia contra religionem eſt. Diuiſoria uero, ſi contra iuſtitiam, in prȩiudicium ſcilicet proximi vel cõmunis boni eſt, mortalis eſt. Conſultoria quoq; ſi altero dictorũ criminum polluitur, mortalis eſt. Verum aduerte non omnem irreuerentiam eſſe mortalem. Ex hoc enim ꝙ Euangelia ad ſecularia negotia conſuluntur, non incurritur mortale: quia nõ cõtra diuinam eſt hoc reuerentiam: ſed quia præter eam uidetur, ideo Auguſtino diſplicet. Poſſet tamen (ut puto) tali fide & reuerentia ac neceſſitate fieri, ut nullum eſſet in hoc peccatũ. Ex materia quoq; electionũ ſpiritalium miniſtrorũ ſi inhibitio poſitiui iuris ſecludatur, non uideo peccatum aliquod ſi ſortibus committeretur ſuper aliquos præelectos æque idoneos, ut factum eſt in electione Apoſtoli Matthiæ. Et breuiter quia uti ſortibus non eſt ex ſuo genere malum, ex admixta irreligioſitate, aut iniuſtitia, aut imprudentia, vel econuerſo ex admixta religione prudentia & pace iudicandum eſt.

PECCATVM SORTILEGII GRAVISSImum eſt & hæreſis ſimile.

SORTILEGIVM (quo explicite uel implicite ad dęmonis auxilium ſeu conſiliũ ſorte recurritur) peccatũ mortale eſt ad ſuperſtitionẽ ſpectãs: ut quum quis per ſortes inquirit quis fecerit furtũ, aut aliquid hmõdi ad diuinationẽ pertinẽs, & ſimile eſt ſi forte quæratur quid agendũ. Sortilegij enim crimen, & diuinatoriã & cõſultoriam ſortem cõprehendit quũ ad dæmonẽ recurritur non ſolũ explicite, ſed ẽt implicite: ut cõ-

tingit inquirẽtibus per ſortes occulta, & vniuerſaliter ea quæ a ſola intellectuali natura ſciri aut fieri poſsũt. Ex eo enim ꝙ nõ quærunt a Deo, nec a natura, nec a fortuna hoc expetũt, cõ-uincuntur velint nolint fateri ꝙ ad dæmonẽ recurrunt. implicite quidẽ, dũ ad ſortes vt inſtitutas ad hũc effectũ recurrũt: explicite aũt ſicut in alijs diuinationibus & incãtationib. cõtingit.

SPETACVLVM DIVERSIS MODIS ET cauſis prohibetur.

SPETACVLA impudica, credulia, aut irreligioſa, abſque peccato non fiunt. Et ſi notabiliter admixtum horum aliquid habeãt, mortale peccatũ ſine dubio incurritur a facientibus & præcipiẽtibus illa. Spectantes aũt ſi delectantur hmõi malis, proculdubio peccãt mortaliter: delectatio enim de peccato mortali peccatũ eſt mortale. Si autem præter opinionem occurrit hæc ſpectare quæ non placent, quilibet de ſeipſo rationem reddat quare non receſſit: & communiter videtur veniale in huiuſmodi caſu, ſecluſa ratione ſcandali.

SPONSALITIA TRIPLICITER POSſunt eſſe vitioſa.

SPONSORVM per verba de futuro, peccata triplicia ſunt. Primo, in ipſo contractu ſpõſalium. Et tunc peccatur, aut quia ficte contrahuntur, ſ. intentione non contrahendi ſponſalia ſeu non ſeruandi fidem: & eſt peccatum mortale pernicioſi mendacij. Aut quia clandeſtine fiunt: & videtur etiã peccatũ mortale, ſicut de contractu matrimonij dictum eſt: quãuis minus graue quam cõtractus clãdeſtinus matrimonij. Aut quia pœna apponitur quaſi pœna cõuentionalis, contra prohibitionem iuris canonici in cap. gemma. de ſponſal. & eſt peccatum veniale, ſi deſit contemptus præter hoc quòd pœna appoſita nulla eſt: quia cõiugia debent fieri libere. Secundo, in diſſolutione ſponſalium. Et tunc peccatur peccato perfidiæ: quum ſcilicet abſque ſufficiente cauſa promiſſa fides non ſeruatur. Et eſt perfidia huiuſmodi mortale peccatum, etiam ſi periurium non interueniat: quia eſt iniurioſa proximo. Tertio, peccatur in vſu: vt ſi impudicis actibus vacent ſponſus & ſponſa. Sunt enim impudicitiæ mortalia peccata in ipſis in omnibus caſi-

bus

bus in quib. apud coniugatos ſunt mortalia: & tanto grauiora quanto adhuc neutrius corpus eſt alterius, ſed promiſſum tantum. Oſcula tamen & amplexus inter ſponſos beneuolentiæ cauſa non ſunt peccata: ut patet. Si uero delectationis cauſa fiunt affectu materiali inchoante, abſque impudicitia tamen, venialia ſunt: quia ſicut ſponſa inchoatiue eſt ſponſi, ita delectatio venerea coniunctionis carnalis inter eos, inchoatiue permittitur inter eoſdem, conſtat autem oſcula delectationis cauſa facta non niſi inchoationem venereæ delectationis importare.

PECCATVM STVPRI QVID DICATVR, & quod ſemper peccatum mortale.

STVPRVM quo mulier virgo extra matrimonium deflorat, peccatum mortale eſt propriam conſtituẽs ſpẽm. Notanter autem dixi mulier: quia licet virginitatis virtus communis ſit, vtrique ſexui, ſtuprum tamen proprium eſt mulieris, vir. n. virgo extra matrimonium primo concumbens non peccato ſtupri: quia non additur ſpecialis deformitas ſicut in muliere.

EXALTANS SEIPSVM SVPRA ID QVOD eſt, ſuperbiæ peccatum incurrit.

SVPERBIA, qua quis ſeipſum exaltat ſeu ſupra ſeipſum it, peccatum eſt, quia contra rectam rõnem eſt, ut aliqs ſupra id quod eſt ſeipſum habeat, tam in actu æſtimandi, quam eligendi. Inuenitur aũt ſuperbia dupliciter: vel conſummata, uel imperfecta. Superbia conſummata eſt, quum quis adeo ſeipſum magnifacit, ut ad hoc perueniat, ꝙ nolit ſeipſum ſubiici diuinæ regulæ. Et hoc eſt peccatũ mortale maximum, ut patet: qm̃ nolle ſubiici diuinæ regulę, contẽptus diuinę diſpoſitionis eſt. Spargitur aũt hmõi cõſummata ſupbia p quatuor ramos qui ſpẽs eius uocantur: quarum tres per bona quæ quis hẽt, tripliciter diuerſificantur. ſ. aut quum quis ita ſe extollit ac ſi non haberet bona a Deo, aut ac ſi ex ſuis meritis a Deo haberet; aut ſi ſingulariter deſpectis aliis haberet, & demum ſi per bonum quod non hẽt ita extollitur ac ſi illud haberet. Conſummata nãque ſupbia in primo contẽnit Deum benefactorẽ in ſecundo, diuinam gratiã: in tertio, multiplicationẽ diuinæ largitatis in aliis: in quarto diuinã miſerationem, dũ ex

faſtidio ſubiectionis ad diuinam diſpoſitionem in hęc ducit.

Superbia uero imperfecta, qua ſe homo magnificat in ſuo affectu, non tamē uſque adeo ut uelit ſe non ſubditum Deo & omnibus quibus oportet de neceſſitate ſalutis ſe ſubijci, in hęc eadem imperfecte tamen ducit: quod melius ex effectib. diſcernitur quam ex proprijs actibus. Nam qui ita irreligioſum & ingratum ſe exhibet acſi non accepiſſet a Deo omnia quæ habet, ſuperbum habet iuxta primam ſpeciem affectum ex ſimili quippe effectu Apoſtolus inquit: Quid habes quod non accepiſti? quid gloriaris quaſi non acceperis? ubi ex effectu gloriæ ſuperbia interior monſtratur, quaſi non acceperit. Similiter quum quis affectum quaſi ſecurum de bonis q̄ habet, aut querulum de bonis perditis, aut admiratiuum quòd non exauditur a Deo habet, in ſecunda eſt ſuperbiæ ſpecie: qm̄ quaſi deberi ſibi hæc exiſtimat talis. Qui uero aliis ſeipsū præfert, & pronus eſt ad uidendum imaginatione, uel mente aliorum defectus, ad ſua mala excuſandum, ad aliena ponderanda, in tertia eſt ſuperbie ſpecie, qua magnum ſe uult quaſi ſolum magnum.

Qui demum paruum ſolicitus de cœleſti patria, de mēbris Chriſti, de ſatisfactione peccatorum, dies ſuos ptranſit quaſi ſomnians aut parum uigilans, ſuperbus eſt iuxta quartam ſpeciem: eſt.n. quaſi exiſtimans imo præſupponens ſe ciuem cœleſtem, Dei amicum, filium, membrum: quum negligētia & incuria huiuſmodi non ſint teſtimonia talium donorū in animo, operatur enim magna Dei amor ſi eſt.

Et ſimiliter in ordine ad proximos cruditas animi incōpaſſio ad alios, intolerantia iniuriarum, impatientia, ægre ferre ſe deſpici, indignatio, & huiuſmodi monſtrant hoīem plus de ſeipſo ſentientem q̄ ſit: pro quanto tantum ſe quis habet malorum pœnæ particeps eſſe quaſi non poſſit aut debeat.

Sunt aūt hæc & multa alia quæ imperfecte ſunt ſuperbię. communiter uenialia peccata propter imperfectionem actus, dum per modum paſſionum occurrunt abſque iniuria Dei & proximorum. Impediunt tamen huiuſmodi peccata ualde uitam ſpiritalem: utpote ex genere ſuperbiæ exiſtentia: quum ſcriptum ſit. Superbis Deus reſiſtit. Et hæc dicta ſint non ſolum ad diſcernendum inter ſuperbiam conſummatam & imperfe-

perfectam, ſed pro confeſſoribus perſonarum volentium proficere ad uitam ſpiritalẽ: quandoquidem redeuntibus ad Deũ quod ultimo relinquendum ſupereſt peccatum, ſuperbia eſt difficilime enim eradicatur.

CVLTVS DIVINVS DEBET OMNI SVperſtitionem.

SVPERSTITIO qua circa diuinum cultum erratur, peccatum eſt: ut patet. Sed quia quatuor ſpecierum ipſius duę ſunt tractatæ (ſcilicet diuinatio & idolatria) nunc reliquæ duæ, quæ ſunt indebitus cultus ueri Dei, & obſeruatio quarũdam rerum, actuum temporum, locorum &c. tractandæ ſunt. Superſtitio igitur exhibens uero Deo indebitum cultum dupliciter inuenitur. Aut.n. exhibet cultũ indebitum, quia perniciosũm, aut quia ſuperfluum. Scriptum eſt enim, Veri adoratores adorabunt in ſpiritu & ueritate. Cultus pernicioſus eſt cõtra ueritatẽ: cultus ſuperfluus recedit a ſpiritu. Eſt autem cultus pernicioſus cõtra fidei ueritatem, non ſolũ ſi quis Iudaicis ceremonijs modo coleret Deũ ſignificantibus Chriſtum incarnandum: aut Mahumetano ritu coloret Deũ (utpote in perſona eccleſiæ faciens contra ordinationem eccleſiæ, ac per hoc falſarius in cultu) ſed etiam ſi quis falſas ſanctorum reliquias colendas proponit. Offerentes quoque uotiuas ſtatuas ſeu imagines miraculorum ſeu beneficiorũ falſorum Crucifixo ſeu beatæ Virginis imagini lucri gratia (ut. ſ. inde prouocati alij ad offerendum ſimilia concurrant aut emant) ſuperſtitionem falſi cultus diuini incurrunt: quia falſus eſt hic cultus, utpote ſignificans quod non eſt. Et peccant mortaliter, quia irreuerentiam notabilem Deo inferunt in actu colendi Deũ, quantum eſt ex natura actus. Quamuis enim ex intentione offerentium non fiat machinatio contra diuinam reuerentiam, ſed ad lucrum vel aliquid huiuſmodi ex natura tamen operis contra diuinam agitur reuerẽtiam. Sicut enim in periurio inducitur ex natura actus Deus, quaſi teſtis falſitatis, quãuis periurans non credat Deum teſtificari falſum, nec intendat ꝙ Deus atteſtetur (quia atteſtaretur contra ipſum periurium) ita hic ſuperſtitioſus utitur Deo tanquã colẽdo falſitate ſeu falſo cultu, quantũ eſt ex natura cultus: quamuis ſciat ꝙ Deo nõ

placet, nec intendat Deum, ſed homines fallere. Et propterea ſicut ibi eſt peccatum mortale ex ſuo genere, ita & hic.

Superſtitio autem diuinum cultũ indebitũ qua ſuperfluum exhibens, ſi contemptus & ſcandalum deſit, peccatum eſt communiter veniale: quia non contra, ſed præter diuinam reuerentiam hoc eſt. Et appellatur cultus ſuperfluus ſm ſe quicquid in eo fit non ordinatum ad interiorem cultum qui eſt cultus ſpiritus. Vnde actiones aut incunditates quæ ſolum ad exteriora utiles eſſent, ad ſuperfluum cultũ ſpectant. Secũdum vero ſtatuta eccleſiaſtica quicquid in eo dicitur aut fit ſupra rubricas ſeu ſtatuta; vt ſi dicatur bis alleluia vbi ſemel ſcriptum eſt: & ſi fit in miſſa crucis ſignum vbi non mandatur fieri: & ſi plures acolythi aut cantores quam conſuetum ſit parentur.

OBSERVATIONVM SVPERSTITIO POteſt eſſe quadruplex.

SVPERSTITIO aut obſeruationum quadrifariam partita eſt. Et prima eſt ſuperſtitio obſeruationũ artis notoriæ: qua certa ieiunia & orationes fiunt ſecundum inſtituta illius artis ad acquirẽdum ſciẽtiã per infuſionẽ. Et hæc ſuperſtitio eſt peccatum mortale propter initã ſocietatem cum dæmone, de cuius inſtitutione hæc ſeruantur, & inutiliter: quia dæmonum non eſt infundere ſcientiam animabus noſtris. Secunda eſt ſuperſtitio obſeruationum, vtendo lapidibus, herbis, lignis, animalibus, imaginibus, carminibus, ritibus ad faciẽdum aliquid: puta, ſanandũ dolorẽ capitis, curandum caballũ, ſiſtẽdum ſanguinem, medendum vulnus &c. Et de hac dictum eſt ſuperius quũ de incantatione dictum eſt, vide ibi. Tertia eſt ſuperſtitio obſeruationum ex præſagijs futurorum bonorum vel malorũ conceptis propter incidentia: vt ſi ſternutare contingit ſurgentem, redire ad lectum: ſi offendere ante hoſtium exeuntem, redire domum: & ſic de infinitis hmõi vanitatibus. Et ſi hæc quidem fiant aut vitentur vt cõiter videtur fieri: q. ſ. timẽt hoĩes ſignificari aliquid mali ex neſcio qua cauſa, peccatum veniale cõiter videtur: quia licet appareat multa horũ ad gentilitatis ſuperſtitiones olim ſpectaſſe, quia tñ nunc non vt inſtituta religionis hæc ſumuntur, ſed tãquam quaſi experta aut ſolita ex maiorum traditione hæc habentur, inter alias

hominum

hominum uanitates cõputanda hæc ſunt: & tolerari poſſunt, quum nulla adeſt comes ſiniſtra intentio. Et ſcias quod põt homo quandoq; abſq; omni peccato ex aliquo præſagio cauere prudenter ab imminentibus, dubitãdo ne præſens occurſus ſit ſignum futuri, ex communi vtriuſq; cauſa cœleſti, vel etiã diuina prouidentia: ſicut de ſomniorũ obſeruatione & diuinatione dictum eſt: ut ſi quis cadens corporaliter timeat aliquẽ caſum ſibi futurum in ſtatu uel honorẽ &c. ꝓpterea tamen deſiſtat ab operibus prudenter agendis, ſed cautus vigilet &c. poteſt. n. eſſe ut iſte caſus effectus ſit cauſæ futuri caſus, & ꝓpterea ſignificet illum. Quarta ſuperſtitio eſt obſeruationũ in verbis, aut rebus ſacris portandis, dicẽdis, vtẽdis, adiunctis aliquibus conditionibus non malis quarum ratio neſcitur: ut patientes ſpaſmum neruorum, primo carlino oblato Chriſti cruci in paraſceue utunturpro remedio, confícto ex illo annulo: & ſic de ſimilibus. Quantum. n. apparet in hmõi ſuperſtitio interuenit: qm̃ uariæ conditiones apparent. Si tamen ex mera deuotione fiunt, & non niſi a Deo intendant & expectant effectum, putãtes Deum inſpiraſſe alicui ſancto uiro huiuſmodi cõditiones, non audeo damnare, ſed tolerabile mihi uidetur.

SVSPENSIO A DIVINIS OFFICIIS NON ſemper eſt peccatum ſed pęna peccati uel alicuius uitij.

SVSPENSIO vna ex cenſuris eccleſiaſticis (qua homo a iure ſeu a iudice excludit' ab exequutione ordinis vel officij eccleſiaſtici) pœna eſt, non culpa: incurritur tamen cõiter propter culpam. Nõ oportet autem peccare mortaliter ad hoc ut incurratur ſuſpenſio, ſed poteſt ex ſolo ueniali peccato incurri ſuſpenſio. Quod ex eo patet, ꝙ excommunicatio minor poteſt incurri ex ſolo veniali peccato. Cõſtat aũt excõicationẽ minorem a maximis excludere: ſcilicet ſuſceptione ſacramentorum omnium, quæ ſunt maxima bona ſpiritalia & maxime neceſſaria ad humanam ſalutem &c.

Suſpenſio igitur ab exequutione ordinis vel beneficij, vel ab ingreſſu eccleſiæ, vel a ſolennitate diuinorum, vel ab omnibus his & ſimilibus excludens, non eſt tantæ malignitatis vt ſupponat vel ferat ſecum peccatum mortale, ſicut excõicatio

maior. Et poteſt ſuſpenſus abſolui ab excõicatione maiore & minore & a peccatis, & cõionem ſumere, & poſtea abſolui a ſuſpenſione: quia ſuſpenſio non operatur niſi ad limites ipſius, hoc eſt, quia ſi ſuſpenſio eſt ab ordine, non excludit niſi ab ijs quæ ſunt ordinis: ſi eſt a iuriſdictione, non excludit niſi ab ijs quę ſunt iuriſdictionis, & ſic de alijs. & propterea reliqua ſunt licita. Caſus autẽ quibus incurritur ſuſpẽſio, multi ualde ſunt. Et quia ſolos clericos proprie tãgunt, ipſi de ſeipſis loquantur.

IVDICANS LEVITER ET PER SVSPIcionem peccare poteſt.

SVSPICIO, qua ex leuibus iudicijs malam de proximo opinionẽ habemus, peccatum eſt: quia actus eſt uolũtarius a recta ratione diſſonans. Non enim ex leuibus moueri in animo noſtro debemus contra noſtros proximos. Eſt autem nonnulla iniuria, mala opinio abſque rationabili cauſa. Et qm̃ ſuſpicio ambiguitatem quandam in ſeipſa claudit: ideo quandiu intra ambiguitatis latitudinem manet, quantũcunq; creſcat, nunq̃ eſt iudicium, quod definitiuã determinationẽ ſonat: ac per hoc quantũcunque ſuſpicio ſit temeraria & uehemens, & æſtimatio firma, nunq̃ eſt peccatum mortale: quia non eſt iudicium temerarium, ſed æſtimatio temeraria: quia non interuenit tunc complete contemptus proximi, dum non prorumpitur in definitionem. Si enim proximũ complete deſpiceret, prorumperet in definitiuam ſententiam, & diceret in ſeipſo, Ioannes eſt peruerſæ mentis, & non diceret in ſeipſo. Quantũ mihi uidetur, Ioannes eſt peruerſæ mentis. Hoc enim eſt ſuſpicantis, illud iudicantis. Vnde iudicium temerarium de ſcelere perſonali proximi, eſt peccatum mortale: ſuſpicio autem temeraria quantumcunque uehemens, eſt peccatum ueniale.

OBLOQVVTIO AMICITIAM INTER amicos minuens uel diſtribuens, peccatum eſt.

SVSVRRATIO (hoc eſt obloquutio ad amicitiam tollendam inter aliquos) peccatum eſt mortale ex ſuo genere: quia tendit ad nocendum proximo, vtpote tollere uolens maximum bonum, ſcilicet amicum. Et eſt grauius peccatum quam contumelia & detractio, quanto amicitia melior eſt fama &

ma &

ma & honore. Contingit tamen ſuſurrationem eſſe peccatum ueniale propter imperfectionem actus, uel ex parte intentionis, quia non intendit contra amicitiã, licet materialiter dicat aliquid prouocatiuum contra amicum. Et hoc niſi ex grauitate nocumenti actus redeat in naturam ſuæ ſpeciei: quia tũc eſſet peccatum mortale: ut detractione materiali dictum fuit. Vel ex parte eius quod dicitur: puta quia minimum eſt ad prouocãdum contra amicum. Vel ex parte modi, quia iocoſe dicitur, & non ſerio. Communiter enim hæc ſunt venialia.

TEMERITAS DVPLICITER CONSIDERARI poteſt.

TEMERITAS (qua abſq; ratione regulante opera fiũt) manfeſte peccatum cõtra conſilij rationem eſt. Et dupliter inueniri conſueuit. Vel ex impetu appetitus paſſione affecti: vt apparet in iratis. Vel ex contemptu regulæ directiuæ: vt patet in ſuperbis deſpicientibus aut quaſi deſpicientibus ſubijci alienæ regulæ, & temere propterea agentibus ea quæ feciſſe poſtea pœnitet.

Eſt autem peccatum veniale vel mortale temeritas ſecundum ſubiectam materiam. Si enim iocoſa aut officioſa eſt materia, veniale peccatum eſt. Si autem pernicioſa, peccatũ mortale eſt: quia contra dilectionem Dei aut proximi eſt.

DEVM TENTANS PRAESVMENS EXPLORARE ſuam naturam peccat grauiter.

TENTATIO Dei (qua homo explorat diuinam potentiam, ſcientiã vel voluntatem) peccatũ eſt mortale ex ſuo genere: quia irreuerentiam exhibet diuinæ excellentiæ dubitando de illa. Et hoc intellige formaliter, hoc eſt de tentatione Dei ex intentione tentandi Deum: quemadmodum de cæteris vitijs formaliter doctrina intelligẽda eſt. Aduerte tñ hic duo. Primũ eſt, ꝙ circa volũtatẽ Dei aliud eſt quærere humiliter Deo inſtructionẽ quid circa aliquid particulare velit, ex aliqua rationabili cã: & aliud eſt quærere a Deo inſtructionẽ ſeu notitiã eiuſdẽ abſq; rationabili inquirẽdi cauſa. Primũ. n. ad charitatẽ, humilitatem, ac prudentẽ religionem ſpectat: & propterea liceret petere ſignum ad hoc opportunum. Secũdũ

autem

aũt ad irreuerentiam diuinã ſpectat. Si enim diuinæ excellentiam voluntatis homo reuereretur, non niſi ex rationabili cauſa pręſumeret quęrere ſecretũ illius uelle noſſe: ut experimur in hominibus, nullus enim abſq; irreuerentia principis quęrit abſq; rationabili cauſa a principe quid ipſe velit, ſicut nec q̄d ſciat aut quid poſſit. Scd̄m eſt, quod tentare Deũ materialiter (hoc eſt non intentioue explorandi diuinũ poſſe, aut uelle) nõ eſt peccatũ mortale, niſi magnitudo ſeu qualitas tentatione reducit actũ in naturam ſuę formę: ſicut de alijs peccatis dictũ eſt. Eſt tñ Dei tentatio materialiter tantũ, imperfectum quid in ſpecie tẽtationis: & ideo venialis eſt imperfectionem actus ex parte formæ. Poteſt etiam eſſe venialis propter actus imperfectionem ex parte actus: vt in primis motibus.

FALSVM IN IVDICIO TESTIMONIVM proferens grauiſſime peccat.

TESTIMONIVM falſum in iudicio, peccatum eſt ex ſuo genere mortale: quia iniuſtũ. Negare quoq; teſtimoniũ ſi articulus neceſſitatis vrget, peccatum eſt mortale: pote in dãnum proximi vel communis boni cedens. præceptum enim affirmatiuũ deferẽdo teſtimonio, pro loco & tẽpore obligat: & propterea ſi tunc non vult homo parere prohibendo teſtimonium neceſſarium, non excuſatur a mortali. Extra iudicium autem falſum teſtimonium iudicatur ſicut mendacium.

TIMOR POTEST MVLTIPLICITER effici peccatum.

TIMOR nullum eſt ſecundum ſe peccatum. Poteſt tamen multipliciter fieri peccatũ. Et ex modo timendi, puta ſi plus aut minus timeatur q̄ oportet. Et ex collatione unius timendi ad aliud timendum. Et hoc eſt quandoq; mortale: ut ſi plus timeatur occiſio corporis quam mors animæ: plus timeatur ira principis quam ira Dei & ſic de ſimilibus.

Ponitur quoque ſpeciale peccatum timor pro triſtitia de bono alterius, quia nociuũ eſt mihi aut alijs, ſi temerarius eſt timor. nam ſi ueritati aut rationabili æſtimationi innititur, nullum eſt peccatum moderata triſtitia de alterius proſperitate ex qua bonorum oppreſſio venit.

LVDVS

LVDVS AD VIRIVM OSTENTATIONEM in quo mors corporalis ſequi poſſit prohibitus eſt.

TORNEAMENTVM (hoc eſt ludus quo ad oſtentationem viriũ & audaciæ milites multi ex condicto cõueniũt & congrediunt͛ temere, ita vt ſæpe mortes hoĩum inde ꝓueniãt) peccatũ eſſe mortale cõſtat ex admixta ꝑnicie vitæ humanæ, ſiue in effectu ſiue in periculo frequẽti, abſq; rõnabili cã. Vnde tales ibi vel ꝓpea mortui carẽt eccleſiaſtica ſepultura, ẽt ſi ad pęnitẽtiã cõuerſi fuerĩt: vt canonica iura diſponunt.

REMPVBLICAM TYRANNICE OCCVPARE peccatum eſt grauiſſimum.

TYRANNIS qua reſpublica occupatur (vel quantũ ad dñium: vt contingit ijs qui ſe vi Dños conſtituunt, ſiue immediate ſiue mediate coacto conſenſu ſubditorum. Vel quantũ ad effectũ modũq; regiminis: vt contingit ijs, q̃ q̃uis veri ſint, dñi, non q̃runt publicũ bonũ ſed propriũ) eſt peccatũ mortale grauiſſimũ: vtpote contra bonũ publicũ: & tãto peius quãto remotius eſt a pęnitẽtia. Regnãdi ſiquidẽ amor tãtus eſt, vt nõ ꝑmittat tyrãnũ quo ad dñiũ, conuerti ad pœnitẽtiã, vtilis quoq; boni ꝓprij amor radicatus, difficillime euelli pt.

Sed nunquid gubernante tyranno (qui. ſ. non habet legitime dñium ſed tyrannice occupat illud) peccent illi, qui recurrunt ad ipſum pro iuſtitia? quia inducunt illud ad actum quẽ non poteſt licite exercere.

Reſpondetur ꝙ excuſantur a peccato inducendi tyrannum ad actum & opus ſibi illicitum petentes ab illo iuſtitiam: quia non petunt actum illicitum, ſed iuſtitiã actus illi illiciti. Sicut enim luxurioſa ſancte conſulit͛ vt non adulteretur ſed fornicetur, hoc eſt minus malũ committat: quia ſubintelligitur ſi luxuria vti vis: ita occupatori dominij ſancte ſuadetur ꝙ minus male utatur dominio illo. conſtat autẽ ꝙ minus male utitur qui vſurpato dñio utitur in actibus & operibus alias iuſtis, q̃ ſi in actibus aut operibus aut etiam omiſſionibus iniuſtis & pernicioſis reipublicæ aut particulari perſonæ uteretur. Eadẽ autem ratio eſt de ſuadente & petente. Et propterea pie interpretandæ ſunt petitiones tã iuſtitiæ q̃ honeſtæ gratiæ quæ

offe-

offerũtur tyrannis: ſ. ſi uis, ſeu ex quo uis detinere & exercere hoc dominiũ, utere illo iuſte, utere honeſtæ, utere pie, utere ad utilitatem publicam & priuatorũ prout deceret dominũ. Atteſtatur quoque hoc eſſe licitum cõis uſus omnium qui ſub tyrannis & dubiis dominis degunt: dum abſque conſcientiæ ſcrupulo paſſim omnes ad tyrannos & dubios, dominos recurrunt ac ſi eſſent domini. Hoc enim ſignum eſt licitum eſſe hũc ad tyrannos recurſum: quia alienum a ratione eſt, ut oẽs (inter quos ſunt uiri probi) errent, & peccent abſq; remorſu cõſcientiæ. Atteſtatur etiã ſupradictæ piæ interpretationi intentio recurrentiũ ad tyrannos, conſtat nanq; ꝙ non intendunt ipſi petere, ut tyrãnus utatur tyrãnide, ut uſurpet actum iudicij: quoniã malent ut cederet tyrãnidi & iudicio: ſed ex quo uſurpat ſibi dominium ac iudicium, intendunt ut iuſte, ut pie utatur uſurpato dominio & uſurpato iudicio. Et quod intendunt, hoc petunt: ita ꝙ nec intendunt nec petunt actum uſurpatum, ſed qualitatem ſanctam in actu uſurpato exercendo.

VECTIGAL DIVERSIS RESPECTIBVS dici poteſt iniquum.

VECTIGALIA iniqua non ſolum ſunt quæ imponuntur a non habentibus poteſtatem, utpote tyrannis, ſed quæ ex forma uel ex fine, aut ex abuſu, aut ex materia conſtat eſſe iniqua. Et ex forma iniuſta uectigalia ſunt, quæ ęqualitatem proportionalem non continent, ſed plus grauant minus grauandos. ſicut enim communes honores æqualitate proportionali diſtribuendi ſunt, nt digniores plus honorentur &c. ita onera communia ſic diſtribuenda ſunt ſecundum ratam a quolibet tolerentur: & propterea iniuſta ex forma ſunt vectigalia quæ onerant improportionaliter: hoc eſt plus grauant minus grauandos. Et hæc manifeſte videntur quæ pro ijs quæ vehuntur ad vſum proprium exiguntur: quoniã radix vſus eſt indigentia: ita ꝙ quãto homo magis indiget, magis vtitur qui enim plures habet filios, plus indiget, ac per hoc plus utitur, & ſic cõſequenter plus ſoluit vectigalis: ac per hoc de primo ad ultimũ qui plus indiget, plus grauatur uectigali, quod eſt iniquũ. Gabellæ igitur pro ijs quæ deferũtur pro uſu proprio, iniq̃ ſunt: & ſcd̃m leges ciuiles (C. de vectigalib. l. uniuerſi.)

pœna

pœna capitis plectendi ſunt exigentes tã pro ijs quæ deferũtur pro uſu, q̃ ijs quæ deferuntur pro ſeminando, q̃ ijs quæ deferuntur ad fiſcũ. Vnde hmõi vectigalia non tenentur hoĩes ſoluere. Sunt quoq; iniqua ex fine uectigalia, quæ non pro publica utilitate, ſed pro bono proprio principis imponuntur. Nec obligantur ſubditi ad ſoluẽdum huiuſmodi uectigalia: quoniã tyrãnica non politica ſunt huiuſmodi uectigalia ex proprio fine. Sunt ẽt uiolenta ac iniqua ex abuſu uectigalia impoſita rite pro tẽporali neceſſitate, puta pro muris ciuitatis cõſtruendis, ſi poſt completa mœnia perſeuerat illorum uectigalium exactio, quia princeps ſic uult. Violentæ nanq; rapinæ ſunt manifeſtę: & propterea nõ obligant in foro cõſcientiæ. Similiter nõ obligant ſi impoſita ſunt pro cõſtruendis muris, & tamen non applicantur ad muros cõſtruendos niſi pro forma, ſed imburſantur a principe aut rectoribus. Et breuiter ſi non fit id pro quo impoſita ſunt uectigalia, iniqua ſunt ex abuſu, & fraudes aut rapinæ ſunt: nec tenentur ſubditi ſoluere in foro conſcientiæ.

Reputantur quoque ex ciuili iura iniqua uectigalia ex materia, quæcunque imponuntur ſuper alijs quàm ſuper ijs quæ cauſa negotiationis uehuntur. C. de uectigalib. l. omnium. Et extẽditur negotiationis nomen in propoſito ad uænalitatem: ita quòd quæ deferuntur ad uendendum, ſunt materia uectigalium. reliqua quæ pro uſu ſuo & familiæ ſuæ deferuntur, ęxempta ſunt a uectigalibus licitis. Vnde non litigant in foro conſcientiæ huiuſmodi illicita uectigalia ex materia.

Iuſtorum aũt undique (.ſ. ex agente, forma, fine uſu, ac materia) uectigalium fraus peccatum eſt mortale ex ſuo genere: utpote nocumentũ inferens reipublicæ: & ad furti uitiũ ſpectat: ita q peccatũ mortale interuenit in hac ſubtractione, nõ ex inobediẽtia præcepti obligantis ad mortale, nec ex uinculo pœnæ appoſitæ cõtra trãſgreſſores, ſed ex natura debiti reipublicæ non ſoluti qñocunq; ſonet ſtatutũ: quia eo ipſo q uectigal iuſtũ eſt, tollit homo fraudulenter reipublicæ q ſuum eſt. Nec refert an reſpublica p ſuos miniſtros ſibi exigat, ac p eos quib. ipſa uendidit: quia uectigal reipublicę ſoluitur, cuicũque ſoluat: & a republica tollit, qñcunque non ſoluitur: & nihilominus iniuria fit illi qui emit, tãqua ſubrogato. Nec excuſat fraudẽ a peccato mortali, quia inſtitutores uectigalium

& em-

& emptores præcognoſcunt, ꝙ fient multæ fraudes abſque reſtitutione, niſi comperiantur in facto fraudis, ſicut non excuſantur diſpẽſatores rerum communitatis, aut domini, aut ciuis a crimine furti, ex hoc quod cõmunitas, aut dominus, aut ciuis præſcit huiuſmodi ſuos diſpenſatores fraudulẽtos eſſe: ſicut nec Iudas excuſatur a furto ex loculis, ex eo quod Dominus præcognoſcebat quod fur erat. Inſtitutio.n.& venditio & emptio vectigalium intelligitur ſecundum id quod debitum eſt. Et licet neceſſe ſit ut fraudet eueniant væ autem homini illi per quem fraus uenit.

NOTANDA SVNT PLVRA IN MATERIA vectigalium.

OCCVRRVNT circa vectigalia adhuc quinque notanda. Primum circa autores. Nam ſecundum canonica iura extra de verbo. ſig. ſuper qbuſdam declaratur illi eſſe pedagia, ſalinaria ac guidagia interdicta, quæ non apparent Imperatorum, vel Regum, vel Lateranen. Concilij largitatione cõceſſa, vel ex antiqua conſuetudine a tempore cuius non extat memoria introducta: ita ꝙ q̃tũ eſt ex parte autoris, quatuor numerantur legitimi autores: ſ. Imperatores, Reges, vniuer ſale concilium, & antiqua conſuetudo ſine memoria initij.

Et ſcito ꝙ ſub appellatione concilii claudit᷑. Papa ẽt ſolus, quia ab ipſo cõcilio autoritatem hẽt. Et ſimiliter ſub appellatione Regum comprehẽdi vident᷑ ciuitates habẽtes merum & mixtum imperium, nõ recognoſcẽtes ſuperiorem aliquem in tpalibus ſub quo ſint, qa eadem rõ vr̃ de iſtis & Regibus. Imponentes aũt noua pedagia vel augẽtes antiqua ſine ltĩma autoritate, peccãt mortaliter crimine. Secũdum circa exactores, ꝙ exactores iniuſtorũ vectigaliũ, ſi ſunt iniuſta manifeſte uel ex parte autoris, vel formæ, vel finis, vel materiæ, uel abuſus, & breuiter quolibet ſint iniuſta manifeſte, nõ excuſant᷑ ab iniquitate mortali. Si aũt nõ ſunt manifeſte iniuſta, ſed in dubiũ ab aliquibus vertuntur, aliis affirmantibus iuſta, excuſare uidentur ſubditi exactores: quia in dubiis obedientia excuſat. Qui uero non ſunt ſubditi, aut non ex obedientia faciunt, nõ debent ſe periculo iniuſtæ exactionis exponere. Et nihilominus

nus memento excommunicationis contra exactores pedagiorũ ꝓhibitorum. Tertiũ circa exemptos a vectigalibus. Nam a clericis & pſonis eccleſiaſticis ꝓ ſe aut rebus ſuis quia non negotiandi cauſa deferunt, exigi nequeunt vectigalia. c.quãquam de cenſib.lib.vj. Vbi hẽs cẽſuras eccleſiaſticas, ſ.excommunicationis contra ſingulares perſonas: & interdicti contra communitates, donec exorta reſtituerint. Quartum circa præſumptionem iuris de uectigalibus: quia in cap. quanquam de cenſibus in 6. dicitur: quamquam pedagiorum exactiones tã iure canonico quam ciuili regulariter merito ſint damnatæ. Ex hoc nanque textu apparet, ꝙ communiter uectigalia quæ & pedagia uocantur, ſunt damnata. Et intelligo hoc uerificari propter materiam, q̃a limites negotiationis excedunt: & propter formam quantum ad immoderatum ualde grauamẽ: & propter nouitatem: & propter iniuſtam cauſam aut in principio; aut in proſequutione. tot nãque conditiones exigũtur ad iuſta uectigalia, ut difficile forte ſit inuenire uectigalia iuſta: & propterea merito dãnata regulariter dicuntur utroq; iure humano. Exigitur ſiquidem ad iuſtitiam uectigaliũ. Primo, legitima autoritas imponendo: de quo dictum eſt.

Secũdo, iuſta cã finalis, quæ eſt ſolum bonum publicũ. Tertio, iuſta forma, & ut non uioletur iuſtitia diſtributiua, & ut non ſit immoderatũ grauamẽ. Quarto, iuſta materia, q̃ ſolum comprehendit res negotiatorias. Quinto, iuſtus uſus: ut. ſ. fiat illud publicum bonum ꝓ quo impoſita ſunt: & demũ ꝙ temporalia non prorogentur ultra ſuum tempus. Vbi nota ꝙ quia defectu autoris cẽſentur illicita, ſi non apparet aliqs quatuor ſupradictorum autorum (ita ꝙ non præſumitur pro iuſtitia uectigaliũ ex parte autoris, ſed contra illam ſi nõ apparet: ut in dicto c. ſuper quibuſdam clare patet) ſimiliter pſumendum uidetur contra iuſtitiam uectigalium ſecũdum alias conditiones ſi non apparent, tanto magis quanto regulariter dicuntur damnata. Et hæc dicta ſint, ut prudens confeſſor in ijs q̃ non apparent iuſta, non cogat pœnitẽtes ad reſtituẽdum exactoribus uectigalium. Quintum eſt circa collectas. Prouerbiũ eſt. Facta lege, inuenta eſt malitia. Quia uectigalia quę pedagia dicuntur, & uulgo appellantur gabellæ uel doanæ &c. tot laqueis ac damnationibus ſubſunt, & de facto exiguntur gabel

læ

læ nõ ſolum pro mercaturæ rebus,ſed rebus ad vſum, miſerti doctores multarũ animarũ, adinuenerunt ꝙ licet non poſſint per modum uectigalium imponi gabellæ pro uſu, poſſint tñ per modum collectæ imponi a communitatibus, hoc adiecto moderamine,ꝙ imponant ſuis ſubditis tantum. ita ꝙ foreſes non teneãtur. Sed diſtinctione hic opus eſt. Nã hac in re aliqd eſt iuris,& aliquid eſt facti. Spectat ſiquidem ad ius, an collectę huiuſmodi ſint licitæ. Et ſi quidem verũ eſt quod dictum eſt (ſcilicet ꝙ diſtributio onerum communium commẽſurata ijs quæ uehuntur ad uſum,eſt iniqua ex forma, quia plus indigẽs plus utitur,ac plus grauatur) collectę iſte iniquæ ſunt. Apparet quoque alia iniquitas in iſtis:quia pro ijſdem rebus nõ negotiatorijs æque grauatur pauper ſicut diues. Collectæ nãque ꝓ communi bono grauãtes ſingulos,deberẽt commẽſurari pſonis iuxta earum facultates, & non ꝙ tñ ſoluat pauper,q̃tum diues. Si tñ cõitates ſibiipſis imponẽtes collectas, non ad commẽſurãdum ſolutiones reb. pro uſu non uſu. ſed pro expedienti ad quietem & pacem ciuium modo colligẽdi pecunias opportunas, approbarẽt talem modum collectarũ, ut quilibet ipſorũ ſoluat in porta. ſecũdũ ea q̃ defert per portã,non uideo damnationem aliquam:qm̃ ſi pro communi bono quietis & pacis ſeipſos tali modo grauare eligunt, nulli iniuriam faciũt. Et ad hoc,ut arbitror tendunt doctores excuſantes huiuſmodi collectas etiam pro ijs quæ deferuntur ad uſum. Eſſent quoq; in collectarum impoſitione & duratione cauſæ ſupra dictæ conſiderandæ ex parte finis & uſus:qa ſine illis non ſunt iuſtæ,nec obligant in foro conſcientiæ ad ſoluẽdum illas. Ad factum autem ſpectat an ſecundum ueritatem iſtæ exactiones ſint collectarum,an ſolo nomine ab excuſantib. dicantur ꝑ modũ collectę. Differentia ſiquidem inter collectas & uectigalia eſt, ꝙ uectigalia imponuntur oĩbus per portam aut paſſum &c. uehẽtibus, ſiue ſint ſubditi: ſiue peregrini: collectæ autem cantant ꝙ ſoli ciues aut ſubditi &c. Et propterea quum conſtet, ꝙ omnes tranſeuntes oportet ſoluere, conſtat quod non collectam ſed gabellam per modum gabellæ impoſuerunt & exigunt. Et quid adhuc egemus teſtib. ſi etiam ab omnibus gabellæ uocentur: ita ꝙ & nomẽ & rem gabellæ hẽnt, hac ꝑ hoc iniquitatem. Non eſt igitur ingerendus

dus conſcientię ſcrupulus non ſoluentibus huiuſmodi vectigalia tam male excuſata ex colore collectarum.

VENATIONIS VSVS AN ET QVANDO peccatum inducat.

VENATIO ſecundũ ſe nullũ eſt peccatũ: quia eſt vſus naturalis dñij homini præſtiti ſup animalia. Per accidẽs autẽ eſt peccatum multipliciter. Primo ex incircũſpectione in actu venandi; vt ſi fiat cũ periculo aut dãno ꝓximi, non cõſiderãdo ſi homo percuti poſſit, aut ſi damnum inferatur agris ſeu vineis &c. Et tunc iudicandũ eſt peccatũ ſecundũ temeritatẽ, periculũ, & damnũ ſi emerſerit. Secundo, ex cõditione perſonæ cui prohibitũ eſt uenari: ut ſi ſit clericus, nã cuilibet clerico interdicitur uenatio & ſyluatica fatigatio cũ canibus, & accipitres aut falcones habere, c. oĩbus. extra de cler. vena. Et cõſtitutis in ſacris pęna ſuſpenſionis imponenda ſtatuitur, ſi qs taliũ perſonarum in hac uoluptate venationis ſæpius detentus fuerit ibidẽ c. Epiſcopum. Tertio, ex conditione tpis, quia. ſ. venatio impedita debito cultu Deo tunc exhibendo: ut ſi qs propterea omittat Miſſam, aut ſeruitores ſuos ad hoc occupando impediat audire Miſſam. Et ſimile eſt iudiciũ de alijs diuinis, quibus intereſſe debet: iuxta doctrinam Ambroſ. quæ habetur 96. diſt. ca. an putatis. Quarto, ex immoderato affectu ex quo capite facile omnia humana opera fiunt peccata, exoſa autem inuenitur venatio ſanctis Hieronymo & Ambroſio quia ad peccatum implicat: & forte ſpecialiter, quia abducit Dominos a neceſſarijs expeditionibus, dum propter venationes minorẽ gerunt curam ſubditorum, ſubtrahũtq; ſeipſos reipublicæ, aut quia animum quaſi ferocem facit, aut fouet in proſecutione & perſecutione animalium cum delectatione. Ex quocũque autem accidente fiat mala venatio, certum eſt nõ eſſe malam ex ſuo genere: ac per hoc conſtat eſſe licitã debitis adhibitis circunſtantijs. Efficitur quoque quinto illicita uenatio, ſi propterea dominus priuat populum libertate capiẽdi animalia ſylueſtria quæ in nullius ſunt bonis, in loco ubi conſueuerunt eſſe capientium: ita quòd nec ex parte animaliũ poſſeſſor aliquis damnificetur, nec ex parte loci alicui fiat iniuria. Hu-

iuſmodi enim priuatio tyrannica eſt: vtpote contra bonũ cõis libertatis & vtilitatis propter bonum proprie delectationis; & perniciosa eſt ſi pœnam notabilem adijciat. Secus autẽ eſt ſi ab antiquo cuius initij nõ extat memoria, venationes reſeruatæ ſunt domino. Et tunc etiam debet pœna moderata eſſe.

VENDITIO POTEST MVLTIS RESPEctibus eſſe vitioſa.

VENDITIO licet nullum ſonet peccatum, multis tamẽ modis peccatum fit. Primo, ex quantitate pretij: vt ſi vẽdatur res pluris quam valeat, vel in ſe ſecundum communem æſtimationem ſeu vſum, vel vendenti, nam licitum eſt vẽdenti pluris vẽdere ſi plus valeat ſibi, nõ quia pluris emit, ſed quia commoda ſibi tantum eſt, vt licet valeat decem, ſibi tamen valet viginti. Secundo, ex fraude in ſubſtantia rei: vt ſi quis vnã rem vendit pro alia: vt aquam pro vino: vt faciunt miſcentes vinum in vegete, aut mel pro zucharo, vel fumum terræ pro reubarbaro &c. vt faciunt mali aromatarij in cõfeſſionibus & medicinis &c. Et hinc in multis artibus fraudulenta ac iniqua redditur venditio vendendo vnam rẽ in toto vel in parte pro alia. Et eſt ex ſuo genere fraus hæc mortalis. Tertio ex fraude in qualitate rei: vt ſi vitioſam rem vendit pro non vitioſa. Eſt enim hic fraus & iniquitas manifeſta. Secus aũt ſi vendit rem (puta caballũ) vt eſt explicans ſe nolle pro defectu teneri tunc enim ſi non pluris vendit quam in veritate valeat omnibus defectibus conſideratis, nõ peccat: quãuis emptor fallatur a ſeipſo, ſic ꝙ ſi ſciret tot defectus, nõ emeret. Sed ſi vẽdit pluris q̃ valeat in veritate, peccatũ eſt iniuſtitiæ in foro cõſcientiæ. Et eſt mortale ex ſuo genere: quia nocumentũ infert proximo iniuſte. Quarto, ex fraude in quantitate menſuræ, ponderis, aut numeri: quod cõſtat eſſe mortale. Quinto, ex monopolio augmentatiuo pretij, nam & monopolium eſt prohibitum: & quãtum de pretio augetur ex monopolio, tãtum iniquitatis apponitur pretio. Nec excuſantur huiuſmodi mercatores ex conceſſione dominorum: quia nec ipſi domini excuſantur a rapina, dum emptores coguntur emere tanto pluris, quia non poſſunt aliunde emere. Eſt enim monopolium huiuſmodi non ſolum in priuatorum hoc damnum, ſed communis liberatis ofenſi-

ſenſiuum.& ideo non eſt toleran dum. Sexto ex temporis expectatione:ut ſi pluris uendat q̃ ualeat,quia non nũc, ſed poſt annum pretium expectat.Eſt tamen hic grano ſalis opus,primo rõne latitudinis pretii. Non enim conſiſtit iuſtũ pretium in puncto,ſed diſtinguitur trifariam, aliud ſiquidẽ eſt piũm, aliud moderatũ,aliud rigoroſum.Hinc.n.fit, ut res eadem in eodem loco ac tpe uendatur decẽ, vndecim & duodecim : ita ꝙ intra hmõi latitudinẽ reputaᷦ pretium iuſtũ. Et propterea ſi uẽditor ſóluẽti nũc dat pro decẽ,& ſoluturo ad annum non vult dare niſi pro duodecim,iniuſtus nõ eſt:quia nõ exit termĩnos iuſti pretij.Sed ſi uellet quatuordecim,iniuſte vẽderet, & ad uſurã reduciᷦ:ut infra de uſura patebit. Ex dicta aũt pretii latitudine contingit ut in eodẽ die prudẽs negotiator multum lucretur,emẽdo in ꝑtio miti & uẽdẽdo in rigoroſo.Scđo rõne dubij.Nam ſi quis merces,ſuas non eſſet in ueritate nũc uẽditurus,ſed ſeruaturus in tp̃s aliud, in quo creduntur ueriſimiliter plus ualituræ q̃ nũc,non intelligiᷦ uendere pluris iſto pretio,ſi pluris uẽdat q̃ nunc ualeant.Quod poteſt dupliciter fieri. Primo, ut uendat nunc pro illo pretio quod tunc ualebunt communiter ſiue plus ſiue minus. Et hoc caret omni ſcrupulo.Secundo,ut ex nunc determinetur pretium . Et ſic oportet pretium eſſe moderatum,ita ꝙ ſtet intra limites dubij futuro illo tempore pretii. Verbi gratia : ſeruandum frumentum ad mẽſem Maij, veriſimiliter creditur ꝙ valebit decem, & quòd poterit plùs aut minus ualere, nunc uero ualet octo licitũ eſt mihi q ſeruaturus ad illud tempus eram,vendere nũc decem, ex quo ueriſimiliter dubitatur quod plus aut minus tunc ualebit.ut patet in ca.nauigãti.extra de uſur. Septimo,ex pacto de retrouendendo, ſi minoris uendit quam valeat: quia palliatur ſub uẽditionis nomine mutui acceptio. Et tunc in uenditore peccatum eſt,pro quanto participat in crimine cum uſurario ſi inducit eũ ad hoc.Verum ſi iuſto pretio venditur,& adiũgitur pactum de retrouendendo & interim locando eidem q uendit ſub annuo cenſu honeſto,cenſetur uenditio licita cum omnibus adiectis pactis.Et fit frequenter huiuſmodi uẽditio a conſtitutis in aliqua neceſſitate , nolentibus tamen abdicare a ſe uſum illius agri ſeu domus quam uendunt . Et ſi rationẽ quæris,uide cõmentaria noſtra in ſecũda ſecundæ.Octauo ex

loco vel tpe prohibitis: vt ſunt tps ſacrum,& locus ſacer. Diebus nanque feſtis Deo dicatis non licet vẽdere niſi ad minutũ quæ ad cibum & potum ac medicinam vel articulum aliquẽ occurrentis neceſſitatis neceſſaria ſunt. Tolerantur quoque illa quę ex conſuetudine nundinarum aut aliter curruut: ut diffuſe in uerbo, feſti dies, habes. In locis quoque ſacris (ut in verbo immunitas, habes) prohibitum eſt vendere, eijciẽte Domino vendentes de templo.

ACTVS VINDICATIONIS QVANDOQVE virtuoſus quandoque vitioſus eſſe poteſt.

VINDICATIO duplex inuenitur. Prima, quæ exercetur per principem ſeu iudicem contra malos. Et hæc eſt opus iuſtitiæ ſanctum.

Altera eſt quæ fit ſeu appetitur ab homine priuato. & hæc licet poſſit eſſet iuſta, frequentiſſime tamen eſt mala,& quantum ad affectum,& quantum ad exercitium. Nam quantum ad opus, vindicare ſe vel alios, eſt illicitum cuilibet priuato, niſi quo ad actionem defenſiuam, qua uim vi repellere licet cũ moderamine inculpatæ tutelę: quia punire eſt actio habentis ptãtem ſuper eum qui punitur: ac per hoc eſt illicitũ, imo uſurpatũ, ſi a non habente ſuper illum poteſtatẽ uindicta fiat.

Quantum vero ad appetitũ, nullũ eſt peccatũ appetere vindictam, hoc eſt iuſtam punitionẽ: quia hoc eſt appetere iuſtitiam,& ſcriptum eſt: Lętabitur iuſtus cum uiderit vindictam. Sed cauſa appetendi, peccatum ingerere poteſt: ut ſi ex odio, ex ſatiandi animi mei gratia vindictam affectem. Eſt igitur in appetitu uindictæ peccatum, tum ſi quis vult per ſeipſum facere vindictam, tum ſi ex malo aĩo contra hoĩem vult per iudicem uindictam fieri. Oportet enim hoc fieri & appeti cum dilectione hominum,& odio uitiorum, pro bono iuſtitię, pro bono pacis: ut alij non audeant contra bonos inſurgere,& ne impunitas delictorum pariat incentiua uitiorum. Sic enim licet non ſolum appetere, ſed quærere per officium iudicis uindictam illorum qui ſe uel alios offenderunt.

CONSECRATIO VIRGINVM QVANDO ſit illicita.

Virgi-

VIRGINVM conſecratio illicita redditur ſi in ueritate vir go non eſt quæ conſecratur. Nec excuſatur ex hoc quod occulta eſt uirginitatis amiſſio, & ſcandalum eſſet ſi non conſecraretur: quia in ſacramentalibus eccleſiæ actionibus non debet interuenire fictio, ſicut nec in ſacramentis. Et quia fictio iſta qua ut uirgo ſe ingerit conſecrationi, quæ uirgo non eſt, iniurioſa eſt ſacramentalibus eccleſiæ, peccatum eſt mortale ex ſuo genere. De remedio autẽ a multis dato occulte uiolatis uirginibus conſecrandis ad euitandum ſcandalum .ſ. ut nomen uirginitatis in nomen caſtitatis, aut continentiæ mutetur, dicendum vř ꝙ vanum eſt: quia ſi officium conſecrationis uirginum perſpiciatur, apparebit ꝙ aut oportet uirginem cõſecrare per illud officiũ, aut illud omittere: ſicut per officiũ quo conſecratur Epiſcopus, oportet Epiſcopum conſecrari: & ſimilia. Nec puto doctorẽ aliquem q officium huiuſmodi uiderit, hoc conſuluiſſe: ſed ſolummodo ꝙ aliquę cerimoniæ illius officij. & aliquæ illius orationes, mutato virginitatis nõie in nomen caſtitatis, fieri uel dici poſſunt: ut uel ſic appareat illam benedici ad uitandum ſcandalum: quod a rõne alienum non eſt. Sed aduerte, ꝙ uirginitas ſumitur in propoſito, ut eſt nomen ſtatus: ita ꝙ ſufficit ad conſecrationẽ ꝙ ſit uirgo ſecũdum carnis integritatem. Tum quia eccleſia utitur nominibus ut plures utuntur. Virginitas autem communi uſu eſt nomen ſtatus: ut patet ex uſu. Et in Euangelio uirgines diſtinguuntur in fatuas & prudentes. & Paulus uirgines diſtingui in caſtas & non caſtas denotat, dum dicit, Deſpondi uos uni uiro uirginem caſtam exhibere. Et confirmatur, quia aliter eccleſia daret occaſionem fallendi. nam & mulieres & puellæ cum toto mundo uocant uirgines quæ carnis retinent integritatẽ. Et propterea ſi aliud quam hoc eccleſia exigeret quum ponit a puellis cõſecrãdis ſi uirgines ſunt, falli oportet eccleſiam: & tamen puellę non decipiunt eccleſiam dicentes ſe eſſe uirgines quãdiu carnis retinent integritatem: quia hoc intelligunt per eſſe uirginem. Et confirmatur adhuc: quia in Pontificali Romano poſtquam dictum eſt ꝙ Pontifex diligenter inquirat ante conſecrationem de ætate xxv. annorum, & ꝓpoſito ſeruandi uirginitatem, ſubiũgitur: Et inſuper ſeorſum cum qualibet conſecranda, de uita & conſciẽtia & carnis integritate,

Vbi clare patet explicari ꝙ per uirginitatem intelligat Pontifex inquirens.ſ.carnis integritatem. Et hæc ſint dicta, ne putet quis puellas integras carne, mente autem & negligentia, ſeu complacentia pollutionum delectabilium corruptas a cõſecratione repellendas eſſe, quia irreparabiliter perdiderunt uirginitatis uirtutem. Poſſunt enim conſecrari: quia ſunt ueræ uirgines ſecundum ſtatum, licet non ſecundum uirtutem.

PRAELATI POSSVNT PECCARE ſuum gregem uiſitando.

VISITATIO qua Epiſcopi ſeu Prælati uiſitant gregem ſuum, illicita redditur ſi non conformetur ſacris Canonibus, & ſpecialiter formæ præceptæ in lib. 6. de cenſi. cap. Romana.

CONTEMPTVS EXTREMAE VNCTIOnis peccatum eſt.

VNCTIONEM extremam quamuis non teneatur homo accipere ut neceſſariam ad ſalutem, contemptus tamen illius peccatum eſt mortale, non minus q̃ quilibet alius contemptus aliorum mandatorum eccleſiæ.

VIOLATIO VOTORVM SEMPER damnabilis eſt.

VOTI violatio peccatum eſt mortale: quia eſt perfidia contraria fidei Deo debitæ ex promiſſione ipſi Deo facta. Eſt nanque uotum promiſſio Deo facta de bono. Eſt autem promittere, conſtituere ſe debitorem eius quod ꝓmittit. Et propterea ſicut ad uirtutem fidei ſeu ueracitatis pertinet ut ſeruetur promiſſio facta homini: ita ad uirtutem fidei religioſæ ſpectat ut ſeruetur promiſſio facta Deo de re illi grata. Et conſequenter irreligioſæ perfidiæ eſt uiolare promiſſionem factam Deo de re Deo grata: quam promiſſionem uocamus uotum. Et ſcito ꝙ quando factum eſt uotum de illo bono ad quod quis non tenebatur, perfidia uoti eſt ſpeciale peccatum mortale.

Quando uero factum eſt uotum de illo bono ad quod omnino tenebatur, perfidia uoti eſt circunſtantia mutans ſpeciẽ, & neceſſaria ad confitendum: ut ſi quis uouit non fornicari, ſi poſtea fornicatur, crimen illud eſt & in ſpecie fornicationis, & in ſpecie perfidiæ irreligioſæ.

MATERIA VOTI DIVERSIS RESPECTIbus eſt conſideranda.

ET quoniam frequenter contingit confeſſores de votis iudicare, ideo diffuſiorem oportet ſermonē facere. Primo, ex parte materiæ. Secundo, ex parte vouentis. Tertio, ex parte impedimentorum occurrentium. Quarto, ex parte diſpenſationis ſeu cōmutationis. Quum.n. materia voti ſit ſolūmodo bonum aut ſub præcepto, aut ſub conſilio diuino ſit contētum, alienum a voti materia, ſcito omne illicitū, oē quod eſt contra conſilium diuinum, & oē indifferens: ita ꝙ ſi quis voueat aliquid illicitum (puta occidere hoīem, aut dicere verbū otioſum) vel aliquid contra diuina conſilia (puta non ingredi religionem, non mutuare, non fideiubere, non facere eleemoſynam) vel aliquid indifferens ad mortale bonū vel malum, vt non ire ad talem domum, veſtiri veſte alba, non eſt validū votum: quia non eſt votum: quia promittitur Deo quod Deo non placet. Sed occurrunt hic multa declaranda. Et in primis ꝙ qui de facto vouet aliquid illicitum, aut contra conſilium, aut indifferens, peccat vouendo, quia abutitur voto, & qñquo quidem mortaliter, qñq; autem venialiter. In tribus ſiquidem caſibus peccat mortaliter vouendo. Primus eſt, ſi vouet committere aliquod opus quod eſt mortale: vt occidere, mutilare &c. Secundus eſt, ſi vouendo non facere ea quæ ſunt conſilij, habet animum ita pertinacem, vt intendat obligare ſe uoto etiam in caſu in quo conſiliū habet uim præcepti: puta nō mutuare patienti extremam neceſſitatem: & ſic de alijs. Tertius eſt, ſi uouendo huiuſmodi uota, ſtulta & diſplicētia Deo, cognoſcit quid facit, hoc eſt, ꝙ attribuit Deo id quod Deo non conuenit: ſ. acceptare huiuſmodi vincula uotorum, & tū uult hæc uouere. Nam eſſet peccatum blaſphemiæ huiuſmodi uotum: utpote quod ſciens & prudens attribuit Deo quod Deo non conuenit. Secus autem eſſet ſi crederet Deo diſplicere hæc uota, ſicut peccata uenialia diſplicent Deo, & nihilo minus credens uotum ualere, aut ſaltem ꝙ ualeat quātum ualere poteſt, faciat huiuſmodi uota. nam tunc uenialiter tantū peccat excuſante illum ignorantia communi, & exiſtente intentione non mala, ſed promiſſione ſtulta. Venialiter autem

ſemper peccat uouens quodcunq; horum : quia diſplicet Deo ſtulta promiſſio : qualis eſt tam indifferentium quàm oppoſitorum conſilijs: quàm uenialium promiſſio Deo exhibita. Circa illicitorum deinde uota, nota contingere hæc ſex modis.

Primo promittendo opus in ſe illicitū: ut ſi quis voueat occidere aliquem. Secundo, promittendo opus bonum ueſtitum malo fine: vt ſi quis noueat dare eleemoſynam ob inanem gloriam. Et neutrum horum eſt uotum: ſed peccatur uouendo & implendo. Tertio, promittendo licitum ob illicitā petitionem obtinendam: ut ſi quis nouerit offerre Deo mille aureos ad occupandum ciuitatem nō ſuam. Et hoc uotum blaſphemia eſt, non uotū: quia eſt facere Deum actorem ſeu patronum criminis. Quarto, promittēdo Deo licitū pro obtento illicito quaſi recompenſationē ſeu gratiarum actiones. ut ſi quis uouerit ſe ſacrificium Deo oblaturum pro obtenta aliena uxore. Et hoc quoq; blaſphemia, non uotum eſt. Quinto, promittendo licitū pro petitione licita, ex turpi tamen cauſa pendente: ut ſi quis habens concubinam uoueat Deo centum aureos ſi concedrit ſibi ex illa filium. Et hoc uotum eſt uere uotum, & obligat ſi conditio extat: quoniam uotum non cadit ſuper illicito coitu, ſed ſuper dono filij, præſuppoſito, illicito concubitu. Non tenetur tamen retinere concubinam, vt faciat quod in ſe eſt ad implendum votum: quia pręſuppoſitum eſt malum & illicitum. Sexto, promittēdo licitum non pro aliqua petitione obtinenda ſed pure conditionaliter apponendo euentū illicitum: ut ſi quis voueat ſe ingreſſurum religionem ſi cōmittet adulteriū, ad hoc vt caueat ab adulterio, uel ut pęnitētiam faciat de adulterio, uel abſolute intendit in tali euentu obligare ſe ad tale uotum. Et huiuſmodi uota ſunt uere uota cōditionalia: & obligant eueniente conditione, & non alias. Circa indifferentium vota aduerte, quòd promittere Deo indifferentia (vt ſunt ea quæ nec bona nec mala ſunt) eſt ſtultum. Prouenit enim ex ſtulta de Deo imaginatione, quaſi Deo placeant humana, hoc eſt uoluntaria opera, quæ non ſunt mortaliter bona: vt non ſilare in ſabbato, non pectere caput &c.

Verum hoc intelligendum eſt de operibus indifferentibus manētibus in ſua indifferentia. Nam ſi opera indifferentia ex aliquo reſpectu fierent bona uel mala mortaliter, tunc cadere

poſſent

poſſent ſub uoto. Verbi gratia: tã ire q̃ non ire ad domũ Ioannis, eſt opus ſecundũ ſe indifferens: ſed ſi in Ioannis domo ſit, uel fiat aliquid attractiuum mei ad malũ (puta ludus, uel mulier attrahens &c.) tunc ire ad domũ Ioannis non eſt indifferens, ſed declinat ad malũ: & nõ ire declinat ad bonũ. Et propterea ſi in huiuſmodi caſibus uouerit quis non ire ad Ioannis domum ut caueat ſibi, uotum eſt ualidum. Si tamen ex Ioannis domo ceſſaret ludus aut mulier & breuiter ratio mali, ceſſat obligatio uoti: quia ceſſat uoti materia. Ex hoc ipſo enim quòd non ire ad domum Ioannis nõ habet amplius rationem cautelæ ſeu præſeruatiui a periculo, redit in naturam indifferẽtis: & ſic non eſt amplius materia uoti. Hæc de materia uoti.

CONDITIONES QVATVOR EX PARTE vouentis examinandæ.

EX parte autẽ uouentis quatuor conditiones occurrunt, ſ. fallacia, imperfectio actus, imꝑfectio ætatis, & ſubiectio. Inuenitur igitur fallacia quandoq; in uoto, uel quia non intẽdit uouere, ſed ſimulat ſe uouere. Et quoniam hoc eſt decipere eccleſiam cui fit uotum ſolenne, aut homines teſtes corã quibus aliquis emitteret publicum uotum, & dolus ac fraus nulli debet patrocinari: licet uotum in ueritate nullũ ſit, compelli tamen debet ad implendũ quod ore proprio Deo promittere ſe dixit: ſicut compelli debet quilibet ad ſeruandũ cõtractũ cum homine, licet non intenderit promittere. Et nihilominus peccauit mortaliter pernicioſum incurrendo mendacium. qui ſolenne aut publicũ uotum cum animo non uouendi fecit & ratione irreuerentiæ diuinæ coram hominibus, & ratione ſcandali ſequentis, cui dat operã efficacẽ dũ uouere ſe promulgans intendit monſtrare ſe facto contemptorem uoti. Vel eſt fallax uotum: quia licet intendat homo uere uouere, nõ intendit tamen ſeruare promiſſum. Et huiuſmodi uota uera quidem ſunt (quia ibi interuenit intentio uouendi cum promiſſione facta Deo de bono illo grato) peccat tñ mortaliter ſic uouens. Nec minus tenetur corã Deo adimplere uotũ, quam ſi uouiſſet cũ intentione ſeruandi promiſſum: quia ex ſuo iniquo propoſito nihil reportat exemptionis a uinculo uoti cui ſe ſubiecit.

licet

Imperfe-

Imperfectio actus in voto dupliciter inuenit. Vel per modum primi motus, quando ſcilicet uotum (hoc eſt promiſſio Deo facta) non eſt actus deliberatus, ſed eſt promiſſio imperfecta: ſicut in tentationibus fidei uacillatio abſq; conſenſu, nõ eſt deliberata infidelitas: & affectus ad occidẽdũ inimicũ abſque conſenſu rõnis, non eſt mentale homicidium complete: & ſic de ſimilibus. Et huiuſmodi promiſſiones uotiuæ non ſunt uere uota, ſed inchoationes uotorũ, ac per hoc non obligant.

Alio modo inuenitur imperfectio actus uotiui ex defectu plene ac diſcuſſæ deliberationis: ut contingit in uotis quæ fiũt ex timore repentinorum malorum, aut ex magno dolore, aut ex leuitate animi, aut pronitate ad uouendum, & ſimlibus. Et talia uota ſunt quidem uera uota, ſed minus plena.

Quod ut clare intelligas, diſtingue deliberationem dupliciter intelligi, Primo, ut ſufficit ad conſtituendum actum deliberatum abſolute: ſicut quodlibet peccatũ mortale eſt deliberatũ: ita ꝙ niſi eſſet deliberatæ uoluntatis, nõ eſſet mortale peccatum. Alio modo ut conſtituit actum deliberatum ex modo deliberandi: ſicut actus cum meditatione & diſcurſu diſcuſſi concluduntur, acceptantur, eliguntur. Et ſic non omne mortale peccatũ fit ex deliberatione. ſed multa homicidia, ſacrilegia, luxuriæ &c. committuntur ex paſſione abſq; hmõdi deliberãdi modo. Vota ergo quæ ex deliberatione primo modo (hoc eſt abſolute) fiunt, uera ſunt: quia deliberatio quæ ſufficit ad conſtituendum ſeipſum ſeruũ diaboli, multo magis ſufficere debet ad ſeipſum debitorem Deo conſtituendum. Sed quia quãtũ ad modũ uouẽdi nõ interuenit deliberationis modus, dicuntur ꝙ ſunt uota hæc minus plena. utpote quibus plenitudo modi uouendi (ſcilicet per exactam deliberationẽ) defuit, & propterea abſq; difficultate huiuſmodi uota commutãtur uel diſpenſantur. Imperfectio autem ætatis (hoc eſt ætas ante pubertatem) tollit uoto religionis ſolenni ſuam uim: ita quod profeſſus ante completum annum quartumdecimũ, poteſt liberere redire ad ſeculum: ut habetur extra de regu. cap. is qui. in ſexto. Et ratio huius eſt autoritas eccleſiæ irritantis uotum religionis ſolẽne intra talem ætatem. Et hoc ſiue perſona ſit doli capax, ſiue non: quia ſic ſtatuit eccleſia. De aliis autem uotis ſecus eſt, quia nõ tam ad ætatem quam ad rationis ple-

nis plenum uſum ſpectatur. Nam in quacunque ętate habeat rationis uſus liber: ita ꝙ perſona eſt doli capax (hoc eſt ad ꝓpoſitum ut diſcernat quid importat facere Deo uotum) pōt homo uoto alio quocunque ſe obligare, ita qđ uotum eſt ualidum quantum eſt ex parte ſui: quoniam tunc ętas non tollit aliquid eorum quæ neceſſaria ſunt ad uotum: ut patet. Subiectio demū uouentis reddit uota conditionalia: hoc eſt ſi pater, maritus, dominus, Prælatus &c. permiſerit: ita ꝙ ſubditorum uota non ſunt ipſo facto inualida, nec ſunt abſolute obligatoria, ſed medio modo ſe habent: quoniam obligāt ſtante conditione ſubintellecta, ſ. ſi ſuperiori placet, aut non diſplicet. Dico autem placet aut non diſplicet, propter diuerſam materiā voti: quoniam ſi votum ſit de prohibitis ſubdito, ſubintelligitur ſi ſuperiori placet. Et tunc tenetur requirere bona fide ſuperioris beneplacitum, explicando ei ſuum uotum, ad hoc vt integra fide agat cum Deo cui promiſit, forte enim concedet ſuperior intellecto uoto, quod negat neſciens ſubdit uotum. Et ſi illi placet, tenetur exequi ſuum uotum: ſi non placet, irritum eſt votum, vt patet ſi eṗs uouerit ingredi religionem, ſubintelligitᷣ enim ſi Papæ placet. Vnde tenetur requirere ſi Papæ placet, vt impleat votū: an nō, ſi placet, implere: ſi nō, irritum eſt uotum: quia epiſcopo prohibitum eſt ingredi religionem. Et ſic de ſimilibus. Si quis tamen ſubditus in communibus uotis petat: licentiam in opere quod promiſit ut liceat ſibi illud facere pro Deo, & non indicet quod hoc uouerit, putans ſibi hoc ſufficere: excuſatur pro tunc ab exequutione voti ſuperiore negante licentiam. Nō tamen propterea uotum eſt irritatum: quoniam ad irritationem voti requiritᷣ uoluntas ſuperioris ad irritandum; quæ in propoſito nō interuenit. Vnde remanet obligatus ad petendum iterum qn̄ prudentia ſuadebit petere licentiam operis promiſſi, donec irritetur uotū. Si uero uotum ſit de non prohibitis ſubdito, ſubintelligitur conditio, ſi ſuperiori non diſplicet: ita qđ tenetur exequi uotum, quouſque ſuperiori notificatum ſibi votū diſpliceat: ut ſi patet ſi religioſus uoueat dicere quotidie pſalmos pœnitētiales. Tenetur enim illos dicere quouſq; ſuperior ſciat & reprobet obligationem votiuam quam dēt reprobare, ut pote Prælato præiudicialem. Et ſcito quod hæc quæ de uotis ſub-

dito-

ditorum dicuntur, intelligenda ſunt quantum ad illa in quib. ſunt ſubditi: ita quod ſi aliqua ſunt in quib. non ſunt ſubditi, de illis poſſunt vota facere abſolute ualida: ut ſi Eps uoueat dicere ſeptem pſalmos, aut dare eleemoſynam: quoniam in his non habet manus ligatas. Et ſimiliter ſi uxor uoueat non petere debitum coniugale: quoniam in hoc non eſt ſubdita ſed par marito. Et ſic de alijs ſimilibus. Habes igitur hinc unde diſcernas peccata tranſgreſſionis votorum in ijs qui ſub alterius ſunt poteſtate conſtituti: vt ſunt pueri, puellæ, vxores, ſerui, ac religioſi: & vniuerſaliter illi qui uouent de alieno, hoc eſt de eo quod ſine alterius licentia licite dari aut fieri nequit: vt ſi filiusfamilias uoueat dare eleemoſynam, quum nihil habeat niſi patris. Et ſic de ſimilibus. De religioſorum votis ſpeculatiue vide commentaria in Secunda Secundæ.

VOTORVM OMISSIO QVANDOQVE vitioſa eſt, quandoque non.

EX PARTE deinde impedimentorum occurrentium, diſcernere oportet quandoque votorum omiſſionē quando eſt peccatum, & quando nō. Sunt autem occurrentia impedimenta votorum duplicia. Nam quædam ſe tenent ex parte materiæ votiuæ, quædam ex parte intentionis perſonæ uouētis. Et ex materiæ quidem parte impedimentum exequutioni voti pręſtat quicquid impediret votum quando fit: ſ. ſi materia voti facta eſt impoſſibilis, aut illicita, aut impeditiua melioris boni, aut indifferens. nam quodlibet horum impediſſet votum ne fieret nullus enim poteſt vouere aliquid impoſſibile, aut illicitum, aut impeditiuum melioris boni, aut indifferens: ut patet ex antedictis. Et ut rudiores intelligant, ponamus exempla. Vouit Rex ædificare, dotare, ornareque monaſterium: ejcitur poſtea a regno, & fit ei impoſſibilis huiuſmodi eleemoſyna. Vouit alter ieiunare ſingulis ſextis ferijs, perdit ſanitatem. ita quod abſtinere eſt ei illicitum. Si quis etiam poſt votum Ieroſolymitanum vult ingredi religionem, adimplere votum eſſet impedimētum melioris boni: & propterea poteſt ingredi religionem nō curando de priori voto. Si quis demum uouiſſet non tranſire per aliquem vicum, quia ibi mā-

net

net mulier attractiua &c. mortua muliere illa tranſire per illũ uicum, factum eſt indifferens: & ideo non amplius ligat. Aduerte tamen hic circa caſum ſuperuenie͞tis impoſſibilitatis ſeu iniquitatis, ſi impoſſibilitas ſuperuenit toti materiæ promiſſę, aut parti; quoniam impoſſibilitas uenit ſuper totum, non tenetur ad uotum durãte impoſſibilitate, ſed ſi uenit ſuper partem tenetur etiam tunc ad reliquam partem tunc ſibi poſſibilē ſeu licitam. Et propterea perſona habe͞s votum caſtitatis & poſtea coniugata, conſummato matrimonio non tenetur uiuente cõiuge ad caſtitatem totam: quia tenetur reddere debitum coniugi, ſed tenetur ſeruare partem ſibi poſſibilem & licitam, ſcilicet non petere debitum. Et tenetur habere uoluntatem implēdi totaliter uotum, quando erit ſibi poſſibile ſeu licitum, ſcilicet mortuo coniuge. Ex parte autem intētionis uouentis quando certa eſt, uota poſſunt quæcunque impedimenta recipere: quoniam intentio uouentis ſufficit ad quamcunque conditionem apponendam uoto. Et propterea nullum uotum obligat ultra ſeu extra limites intentionis perſonæ uouentis: hoc eſt quia præciſe ad illud tantum obligat ad quod uouens intendit ſe obligare, & non ad aliud. Sed quando uouentis intentio nihil appoſuit limitationis, ſed uotum fecit ſimpliciter, oportet caſus occurrētes ſecundũ ſacros canones & ueritatis doctrinã piæ interpretari. Vnde qui uouit triduo ieiunare, aut aliquam eleemoſynam dare abſque præfixo tempore, tenetur adimplere illo tēpore quo ipſum non remordeat conſcientia quòd fuerit in mora: quoniam quandiu ei videtur quod non ſit in mora, interpretandum eſt quod non ſit elapſum tempus intētum ab ipſo uouente. Hinc enim intentio uouentis diſcerni poteſt.

Caue autem ne fallaris, putans in uarijs caſibus & euentib. occurrentibus uotum non ligare: quia perſona quando uouit ſi hæc præuidiſſet, non feciſſet uotum. Falſa eſt hæc imaginatio & deſtructiua omnium humanorum cõtractuum. Multi nãque coniugati non obligarentur ad coniugium: quia ſi præuidiſſent quæ euenerunt, non contraxiſſent talem matrimoniũ. Et ſimiliter multi profeſſi non tenerentur ad religionem: quia ſi tunc quæ poſt occurrerunt cogitaſſent, non feciſſent profeſſionis uotum. Et ſic de alijs. Caue ergo ne fallaris: ſed de efficacia intentionis uouentis ſenti, ut ante dictum eſt.

VOTI DISPENSATIO CVI COMpetat.

EX parte demum diſpenſationis,commutationis,irritationiſque, vota quandoque oportet cónfeſſorem iudicare. Vbi ſcito ꝙ quia irritare uotum, pertinet non ad eccleſiaſticā autoritatem vniuerſaliter, ſed directe ſpectat ad poteſtatem dominatiuam ſeu quaſi dominatiuam rei uotiuæ,ideo ad irritandum votum ſubditi, ſola poteſtas dominatiua cum uoluntate irritandi ſufficit:ita ꝙ perſona ſubdita non eſt rea fracti uoti,ſi is qui habet dominium ſuper te uoto promiſſa:nō vult votum ualere.Et ratio eſt:qa quilibet dominus poteſt uti ſua libertate.Et hinc fit ut uxorum,'puellarum,ſuorum,puerorū, & religioſorum vota,ſi irritentur a maritis,parentibus,dominis,Prælatis,non obligent. Et quod plus eſt, ſi ſemel maritus aut dominus audito ſubditi voto conſenſerit,& poſtea reuocauerit licentiam,non peccat ſubditus, non adimplēdo uotum: ſed peccat qui ſemel cōceſſit & poſtea pro libito reuocat, ut habes ex xxx.cap.Numeri adiuncta gloſſa Auguſtini,& diffuſe in cōmētarijs noſtris prædictis. Ac diſpenſandum uero uotum exigūt duo,autoritas eccleſiæ,& cauſa rōnabilis.Et de autoritate qdem eccleſiæ ſatis patet. De cauſa uero rōnabili ꝙ requiratur ſupponimus hic:vtpote diſcuſſum in dictis cōmentarijs:ita quod ſi Prælatus, etiam Papa pro libito diſpenſaret, non eſſet audiendus: ſiuia non habet poteſtatem niſi in ædificationem eccleſię,nec eſt Dominus ſed diſpēſator: quod non poteſt abſque ratione intelligi.

Rationabilis autem diſpenſandi cauſa eſt honor Chriſti,& utilitas eccleſiæ:& vt vno verbo dicatur,maius bonum quam ſit uotiua exequutio:quoniam ſi ob maius bonum fit diſpenſatio, ſaluatur & maior Chriſti honos, & maior eccleſiæ utilitas ſpiritalis.Cōſueuit autem oriri huiuſmodi maioritas boni ex aliquo horum triū,hoc eſt exequutio uoti reddita eſſet illicita,vel inutilis,uel maioris boni impeditiua. Et propterea oportet magna vti ratione in diſpenſando uota:quia diſpenſatio tollit votum & quātum ad materiam, & quantum ad uinculum. Ad commutandum vero vota licet regulariter exigatur autoritas eccleſiæ,quando tamen euidenter conſtat in me

lius & gratius Deo commutari,non eſt reus fracti voti qui ſic commutat proprium votum abſq; alia autoritate: vt ſi habens votum terræ ſanctæ commutet in votum religionis: & ſic de ſimilibus. Et rõ eſt: quia Deo cui promiſsio facta eſt, ſatis fit plenius dando maius & acceptius ei bonum. Et quia commutatio non tollit vinculum voti,ſed mutat voti materiã,& commutatio de rigore iuris ſufficiẽs videtur ſi fiat in aliquid æquale, ideo ad commutationem voti vltra autoritatem eccleſiæ exigitur ad minus æqualitas materiæ: vt. ſ. illud in quod commutatur,æquiualeat exequutioni debitæ ex voto: & propterea ſi eſt votum peregrinationis, habenda eſt ratio non ſolum laboris,ſed expenſarum quas feciſſet peregrinando: qm̃ hæc omnia cadunt ſub voto concomitanter,& ſic de ſimilibus. Ex parte autem cauſæ commutandi vt rationabiliter fiat, quãuis debeat aliqua impotentia aut difficultas aut maioritas materiæ aut vtilitas,aut aliquid eiuſmodi mouere: ſi tñ gratioſe cõ deſcenditur in perſona Dei a commutante, omnis occaſio ſufficere videtur, ex quo a gerente vices Chriſti commutatiuam habente poteſtatem acceptatur: quum ſola materia commutetur,& ſemper cõcurrat petentis commutationem promptior voluntas ad exequendum commutatam quam promiſſam. Vt tamen commutãs tutior ſit, commutet ſemper in aliquid melius quantuncunq; parum melius.

Memento quoq; confeſſor ꝙ omiſſio votorum nõ purgatᷣ ſola pœnitentia,ſed vltra pœnitentiam de voti fractione, exigitᷣ exequutio voto promiſſa: quia promiſſio Deo facta remanet ſemper viua donec exoluatur, niſi reddita ſi impoſſibilis: aut illicita &c. vt ante dictum eſt. Et poopterea qui uouit aliquid efficere aliquo tpe, & nõ ſeruauit promiſſum intra tp̃s, & tenetur ad pœnitentiã de fracto voto, & tenetur adimplere promiſſum q̃ primum põt. Et hæc intellige,niſi votum fuerit onus tpis: quia tunc ſufficit ſola pœnitẽtia. Appellatᷣ aũt onus tpis. qñ votũ eſt factũ ꝑꝑ illud tp̃s ꝑciſe: vt ſi quis vouiſſet ieiunare in vigilia ſanctæ Mariæ Magdalenæ ꝑꝑ honorẽ Magdalenæ,ſi non ieiunat in vigilia illa, ſufficit ſola pœnitentia: quia ieiunium illud votiuum erat onus temporis. ſ. uigiliæ illius: ſicut ieiunia eccleſiæ in vigilijs, ſunt onera illorũ dierũ præciſe. Si uero uouiſſet ieiunare triduo intra mẽſem præſeutem

Item, ſi non ieiunauit, tenetur & ad pęnitentiam, & ad ieiunandum triduo quam primum poteſt: quia tale ieiunium votiuũ, non eſt onus illius temporis, ſed tempus eſt appoſitum vt mẽſura intra quam debet impleri. Et ſic de ſimilbus iudica.

LVCRVM EX MVTVO AN SEMPER ſit iniquum.

VSVRA (hoc eſt lucrũ ex mutuo) iniqua eſt: quia aut bis venditᷣ idem, aut uẽditur ꝙ nõ eſt: hoc eſt, qa aut pecunia bis uẽditur, ſemel ꝓ ſorte, & iterum ꝓ lucro: aut vſus pecuniæ qui nõ eſt præter pecuniã, venditur. Et ꝓpea eſt peccatũ mortale: vtpote contra iuſtitiæ charitatẽ. Et quia vſura diſtinguitᷣ in vſurã mentalem tm̃ & in uſurã extrinſecam, & uſuræ peccatum ex proprio genere eſt peccatum in exteriori opere conſiſtens, quia eſt ad alterũ iniuſtitia, ideo tractandum eſt de vtraque, ſed prius de vſura exteriore, quæ conſiſtit in hoc quod eſt lucrari ex mutuo, interueniente pacto explicite vel implicite.

LVCRVM VSVRARIVM PRAESVPPOnit duo ad hoc vt licitum reddatur.

VBI nota primo ꝙ ad lucrum vſurarium requiruntur & ſufficiunt, quantum eſt ex parte ipſius lucri duæ cõditiones. Prima eſt ꝙ ſit aliquid pecunia æſtimabile. Secunda eſt, quod non ſit ſuum. Vnde ex his conditionibus redditur ratio & declaratio multorum caſuum. Primus eſt. Si quis mutuat ad hoc vt ille ſit ſibi amicus, non eſt vſura: quia amicitia non eſt pecunia æſtimabilis. Nulla tamen poteſt hic conuentio ciuilis interuenire: quia amicitia eſt res cui repugnat obligatio ciuilis: quia amicitia eſt interior amor ſpontaneus, obligatum autem ciuiliter eſt neceſſitati ſubiectum, ita quod uelit nolit tenetur exhibere illud. Vnde ridicula eſſet obligatio ciuilis ad amicitiam, quæ pecunia æſtimari non poteſt. Secundus eſt. Si quis mutuat ut redhibeat ſuum apud petentẽ mutuũ quomodolibet occupatum aut detentum, non eſt uſura, quia nihil lucratᷣ, ſed ſuũ recuperat. Tertius eſt. Si qs mutuat ut redimat uexationẽ ſuã, non eſt uſura: quia nihil lucratᷣ non ſuũ, ſed quod

ſuum

ſuũ eſt ſeruat, ut ſi quis mutuat alicui cõminanti ſibi aut ſuis, & hinc exuit ſe a multis ſumptib. quos oportet ad ſui tutelam facere, & ſic de qualibet alia redẽptione uexationis ſuę. Quartus caſus eſt. Si quis ex hoc ꝙ mutuat incurrens damnũ, deduci in pactum ut ſoluatur ſibi ultra ſortẽ ſuum intereſſe quod incurrit ex mutuo. Ver. gr. quia accepit ſub vſuris ut mutuet illi, uel quia minoris uẽdit rẽ ſuam ut habeat pecuniã quã illi mutuet, & ſic de ſimilibus. Nulla ſi quidẽ hic interuenit vſura quia nullũ ex mutuo lucrum eſt, ſed ſola vitatio ꝓprij dãni, decet. n. mutuantẽ ſeruare ſe indẽnẽ. Et hoc quo ad dãnũ emergẽs. Quintus caſus eſt quo ad dãnũ lucri ceſſantis. Si qs pecuniã ꝓ in prõptu negotiatione expoſituras in ueritate, vt occurrẽti caſui neceſſitatis ꝓximi ex charitate ſubueniat, mutat, ac damnum ceſſantis lucri ſibi perſolui ultra ſortem deducit in pactum, vſura non eſt, ſi duæ adſint conditiones.

Prima eſt ꝙ mutuans ex hoc mutuo impediatᷣ vere a lucro, ꝙ tũc non eſt quãdo mutuãs habet aliam pecuniã q̃ poteſt mutuare, quia ſi aliam habet, nõ impeditur ex mutuo a lucro. Secunda eſt, ꝙ non totum lucrum ſperatum ex illa negotiatione, deducatur in pactum, quia lucrum in potentia non eſt adhuc, & poteſt multipliciter impediri, ac per hoc non valet tantum quantum ſi eſſet in actu. Et propterea ſi exolueretur totũ ſolueretur plus quam debet ſolui. Vnde poteſt aliqua pars lucri ceſſantis ad arbitriũ boni viri taxari ut ſit contractus licitus. De quo diffuſe vide in cõmentarijs noſtris ſuper ſecunda ſecundæ. q. lxxviij. art. ij. ad primũ. Sextus eſt. Si quis mutuat alicui eo pacto ut remutuet ſibi quando ipſe indigebit, vſura eſt, quia obligatio iſta pro quanto eſt ciuilis, eſt pecunia æſtimabilis. Quãuis enim accipiens mutuum teneatur ex debito morali ad remutuãdum quãdo opus erit & poterit, non tenetur tamẽ ex debito ciuili, quale debitum oritur ex pacto. Vnde quũ obligatio iſta ſit pecunia ęſtimabilis, non põt ex mutuo in pactum duci abſq; vſura. Septimus eſt. Si quis mutuat alicui eo pacto ut ueniat ad molendum in mola ſua, aut ad emendum ab officina ſua, aut aliquid huiuſmodi, vſura eſt, quia obligatio iſta ad molendum in hac mola, ad emendum ab iſto, & hmõi, uendibilis eſt, & ideo non licet ex mutuo hoc lucrum alienæ obligationis reportare. Octauus ſimilis eſt iſti. Si

quis mutuat alicui domino tẽporali eo pacto, ut concedat ſibi officium prætoris, uel aliquod aliud officiũ, uſura eſt: quia cõceſſio iſta uendibilis eſt. Et propterea nõ licet ex mutuo lucrũ talis conceſſionis exigere. Diſcerne tamen in his caſibus duo lucra. Alterum, uſurarium: & alterũ licitum. Nam uſurarium lucrum eſt obligatio ad remutuãdũ, obligatio ad molendũ in hac mola, obligatio ad emendum ab hac officina, obligatio ad concedendũ tale officium, & ſic de ſimilibus. Licitum uero lucrũ eſt merces debita pro mola, pretiũ rerũ uenditarũ, ſtipendia & prouentus officij, & ſic de ſimilibus, quia iſta lucra non ſunt ex mutuo, ſed ex alijs cõtractib. ſeruitijs, induſtrijs, operis, officijs &c. Et propterea in iſtiuſmodi uſuris nõ tenet̃ qui ſic mutuauit ad reſtituendum mercedẽ molæ, pretium uẽditarum rerum, ſtipendia prouẽtuſq; officij, & ſimilia. ſed ultra pœnitentiã de peccato uſuræ tenetur primo ad relaxãdũ uinculũ obligationis de cõtinuanda mola aut officina, de continuanda manutẽtione in officio: quia huiuſmodi obligatio eſt lucrum uſurarium. & tenetur ſecũdo ad recompenſandum illi pro iſta obligatione, quæ uendibilis erat, quam ille noluiſſet uendere ipſam. Ad arbitriũ autem boni uiri ſpectat determinare quantum pro huiuſmodi obligatione reſtituendum ſit ut ſatisfiat ſecundum æqualitatẽ iuſtitiæ. Nonus eſt. Si quis mutuat domino uel communitati eo pacto, ut donec reſtituatur ſibi mutuatum nõ ſoluat gabellas, uſura eſt, quia ex mutuo lucrum reportat exemptionis a debita ſolutione gabellarum. Conſtat enim quòd hæc exemptio pecunia æſtimabilis eſt; & tenetur iſte ad reſtitutionem communitati ſeu domino gabellæ de toto retento quod ſoluere debuiſſet, quia lucrum uſurarium eſt.

Decimus caſus eſt. Si quis mutuat alicui centum ea ratione ut emat a mutuante quædã ſua iura deſperata aut inutilia, aut agrũ ſterilem, aut aliqd huiuſmodi, uſura eſt peſſima. Tũ qa mutuum damnũ infert proximo annexæ malæ emptionis. Tũ quia etiam ſi res, quæ uenales proponuntur eſſent utiles ualde contra naturam contractus mutui eſt, ꝙ is cui mutuatur obligetur ciuiliter ad emẽdum ſeu quodlibet aliud, ut dictum eſt.

Vndecimus eſt. Si quis mutuat ſuper pignora ea ratione ut habeat tres pro centenario, nõ quaſi lucrũ ex mutuo, ſed quaſi ſubſidium ac ſtipendium neceſſariũ ad cuſtodiam pignorum

& excuſſionē,& alia huiuſmodi,uſura eſt:quoniā in ueritate iſte nō mutuaret,niſi lucra hæc ex hoc quod mutuat expectaret. Ex hoc aūt non ſequitur errare illos qui pignora onerosa bona fide accipientes,uolunt indēnes ſe ſeruare:ſicut enim nō debent ex pignore fieri locupletiores,ita nec pauperiores:& ſicut fructus pignoris ſunt cōputādi in ſortē,ita expēſæ qualitati pignoris annexæ imputādæ ſunt domino pignoris. Duodecim⁹ eſt. Si quis mutuat alicui nauigāti mille ea rōne ut cū ipſo eodē mutuante fiat cōtractus aſſecurationis dictorū mille, ſoluēdo eidē mutuāti tot pro cētenario,uſura eſt:uera quidē: quia mutuans ultra ſortē uult obligationē ad ſubeundum contractū aſſecurationis,prçſumpta aūt.quia mutuū ad hoc lucrū tendere uidetur. Et ideo damnatur in cap. nauigāti.de uſuris.

Nota ſecūdo,quod quia lucrum uſurarium eſt mutuo, ideo ſi quis non mutuat ſed accommodat, ſeu locat aut uendit pecuniam cum pacto recipiendi aliquid plus, non eſt uſura: ſed liciti ſunt huiuſmodi contractus, dummodo pacta ſint moderata iuxta qualitatem temporum &c. Et ſimiliter ſi aliunde quam ex mutuo lucrum ſuperuenit.

Et hinc habes claritatē pluriū caſuū. Primus eſt. Si quis accōmodat pecuniā alicui ad oſtentationē faciendā (ut numularij ſoliti ſunt monſtrare publice quaſi aceruos nūmorū aureorū) & exinde uult ſibi lucrū aliquod, nō eſt uſura:quia non ex mutuo,ſed ex accōmodata & quaſi locata pecunia lucrū habet.

Secundus eſt ſimilis. Si quis locat pecunias, aureas ad ponendum in balneo. vel brodio & huiuſmodi,ſi inde uult moderatum lucrum,nulla eſt uſura.

Tertio.Si quis nummos aureos uendit pro argentis,& inde moderatū lucrū exigit,nulla eſt uſura. Et ratio horum & ſimiliū caſuum eſt: quia pecunia in iſtis cōtractibus nō mutuatur, ſed quaſi res quædam accommodatur,locatur,uenditur: ſicut licite in ſimilibus caſibus aurum non monetatum,gēmç, iocalia,& alia huiuſmodi poſſent accommodari, locari, aut uendi cum honeſto lucro. Quartus caſus eſt cum lucrū uenit ex mora debitoris:ita ꝙ poſtquam debitor non ſoluit tēpore debito, poteſt creditor duo lucrari: ſcilicet pęnam conuentionalem, & aliquid pro intereſſe tā damni emergentis quā lucri ceſſantis. Nullum ſiquidem excremētum huiuſmodi eſt uſurariū: quia

nõ ex mutuo ꝓuenit, ſed ex mora debitoris. Et hæc intellige ſi & quãdiu cõtra volũtatẽ creditoris cõtracta eſt & durat mora. Nã ſi creditor ꝓrogaſſet terminũ, aut eſſet cõtentus de mora cõtinuãda, vſura eſſet: qa ex mutui cõtinuatione ſeu cõſeruatione lucrũ ꝓueniret, & nõ ex mora. nõ. n. eſt in mora q cõſentiente creditore morat̃, ſed ſolus q inuito creditore differt ſolutionem. Et hæc dicta ſint de uſura ex mutuo explicite.

VSVRA IMPLICITE COMMISSA DIuerſimode conſideranda.

DE uſura aũt conſurgente ex mutuo implicite (hoc eſt ex incluſo ſeu interpretato mutuo in alijs contractibus, puta emptionis & uenditionis &c. dicendum nunc eſt. Primus ergo caſus eſt. Si quis uẽdendo, pluris nõ pio & moderato ſed rigoroſo pretio uendit, quia expectat tẽpus quo ſibi ſoluendũ eſt, uſurã cõmittit: quia quaſi mutuũ eſt expectatio tẽporis. Quando tamen uenditor ſeruaturus eſſet res in aliud tẽpus uendendas: põt, ut ſupra dictum eſt, uendere pluris quam nunc ualent iuxta ambiguum ueriſimile pretium futuri temporis.

Et ſimiliter ſi quis expectans tempus futuræ ſolutionis, uendit pluris iuxta ueriſimile medium ſeu dubium pretium tempore ſolutionis futurum, excuſatur: ut ſi piper non ualet ſex, & in Iulio creditur ualiturum octo, aut plus uel minus, ſi uendo nũc pro ſolutione ad Iulium pro octo, excuſor a decretali cap. in ciuitate tanquam emptio nõ conſummata intelligatur uſq; ad Iulium, quo emptio erit in opere quæ nunc eſt in ſolo contractu: quaſi uenditio cum correſpondente ſibi emptione nũc inchoetur, & in Iulio cõſummetur. Secũdus caſus eſt. Si quis emit minoris pijſſimo pretio pro eo ꝙ nunc ſoluit uſura eſt: quia ex tpe pecuniæ ſolutæ plus habet quam pecunia ualeat.

Tertius caſus eſt. Si quis debitor alicuius ad annum, minus ſoluit nunc, quia anticipat ſolutionem (ut ſi debet centum, det nunc octoginta pro tota ſumma) ſine dubio uſura eſt: quia ex tempore ſolutionis anticipato lucrum reportat.

Quartus caſus eſt. Si quis emendo frumentum aſſignandũ ſibi tempore collectionis frugum, quia prius dat pecunias minoris emit quã æſtimetur honeſtum pretium tempore aſſignationis frugum, uſura eſt manifeſta ex ſupradicta radice.

Quintus

Quintus caſus eſt. Si quis emit minoris iuſto pretio cum pacto de retrouendendo, interim quaſi locans venditori,& recipiens ad rationem quinque pro centum pretij dati, vſura eſt: quia non eſt ibi uera emptio ſed mutuum palliatum ſub dictis cõtractibus: quod patet ex eo ꝙ emitur longe minoris q̃ ſit iuſtum pretium. Secus autem eſſet ſi ſuper domo vel agro cõſtitueretur perpetuus cenſus ad rationem tot pro centenario iuxta patriæ morem, cum pacto ꝙ poſſit debitor cenſus ſe liberare: quoniam contractus iſte determinatus eſt licitus per ſedem Apoſtolicam plavies. Sextus caſus eſt. Siquis pecunia ſuas dat artifici ſeu numulario, uolens capitale ſaluum,& tantum lucri abſolute, aut ſi lucratur, ẽt ſi uerisimile aut quaſi pro certo habeatur ꝙ numularius ſeu artifex multo plus inde lucrabitur, uſura eſt nõ ſocietas, nec innominatus contractus, quia & capi tali ſaluo ſtatur lucro,& nõ danno, & quaſi ex mutuo lucrum expectatur. Septimus. Si quis rẽ nõ extantem tanquã extantẽ (puta agrum, domum aut armentum)& locat venditori ut det quaſi pretium locationis ſeu cenſum ſingulis annis tot aureos, uſura eſt: quum ſint contractus ficti ad palliationem mutui & uſuræ. Octauus ſimilis antedicto eſt. Si quis egẽs Romæ pecunijs accipit a numulario mille aureos ad rationem cãbij Lugduno,& tamen Romæ reddendi ſunt, uſura eſt, quia cambium eſt fictum ad palliandum mutuum ſub uſura. Decimus ſimilis eſt. Si quis cum egente pecunijs palliat multos cõtractus ſimul taneos (puta dicit ſe uendere tot pannos mille aureis reddẽdis octauo menſe, & ſe emere illos ab eodem pro octingentis aureis nunc ſoluendis, & ſic dat nunc octingentos, & ſit contractus pro mille hic ad octo menſes) uſura eſt palliata ſub multis contractibus. Nec excuſatur ex eo ꝙ ipſe non eſt deterioris cõ ditionis quam alter qui emeret illos pannos pro octingentis. tum quia interuenit pactum de retrouendendo ſibi perdendo ducentos, quod non interuenit cum alio, tum quia iſte in ueritate non uenderet illi niſi propter hoc lucrum.

VSVRA MENTALIS DVPLICITER conſideranda.

De mentali autem uſura duo dicenda occurrunt, ſcilicet peccatum, & reſtitutio. Et peccatum quidem cõſiſtit in

hoc quod ſperatur ex mutuo lucrum abſque conuentione aliqua implicite uel explicite. Vbi diligentiſſime diſtingue inter ſperatum ſeu deſyderatum lucrum. uel ex mutuo,uel ex uera gratitudine animi. Nā ſi quis mutuat ſub ſpe quod ex mutuo aliquid lucrabitur, uſuræ crimē incurrit,& reſtituere tenetur quicquid lucri ex mutuo ſibi prouenit. Si uero mutuat qs ſub ſpe,quòd ille cui mutuat erit gratus, ita q̃ iure grati animi de ſuſcepto mutui beneficio gratuito mittet munera aliqua, non eſt uſura,nec tenetur ad aliquā reſtitutionem huiuſmodi munerum,quia non ex mutuo, ſed ex gratuiti beneficij collati recompenſatione, ad quam beneficiatus ex mortali debito tenetur,lucrum reportat. Verum quia quandoque animi non concordant hinc & inde, oportet diſcernere diſtinguendo quod ſi utriuſque (ſcilicet mutuantis & mutuum accipientis ac aliquid plus dantis) intentio eſt pia,ita quod nec mutuans ſperat ex mutuo,nec dans dat ex mutuo, ſed ſponte gratus de beneficio recepto,nulla eſt uſura nulla eſt opus reſtitutione. Si uero utriuſque intentio tendit ad mutuum (hoc eſt, quod mutuans ſperat ex mutuo lucrum, & dans aliquid plus,dat male libenter, quaſi patiens uſuram,ſeu redimens uexationem ſuam) mutuans uſurarius mentalis eſt,& tenetur reſtituere quicquid ſic lucratus eſt:quia uſurarum lucrum eſt. Si autem claudicat intentio tantū ex parte accipientis (quia ſcilicet qui accipit mutuum,dat quaſi inuitus,quaſi ſoluēs uſuram, aut redimens ſuā uexationem, mutans tamen optima intentione mutuauit & accepit munera bona fide credens ex gratitudine ſibi dari) nullum interuenit uſuræ peccatum.[Ad reſtitutionem tamen tenetur quando ſcit non libere ſibi hæc donata,ſi ex illis factus eſt locupletior, alioquin non tenetur ad reſtitutionem: quia bonafide ad omnia ſe habuit, & ſibi imputet qui mala opinione concepta dedit. Si autem claudicat intentio tantum ex parte mutuantis(ita quod mutuans corrupta intentione mutuat, & accipit aliquid plus, ſed qui accipit mutuum, gratioſe donat ex animi gratitudine & beneuolentia ignota ipſi mutuanti) mutuans inuoluitur peccato mentalis uſuræ, & non poteſt retinere quod turpiter ex parte ſua accipit, ſed quantum eſt ex parte ſuæ conſcientiæ teneretur reſtituere illi qui dedit. Verū ſi poſtea nouit gratioſe ſibi donatum, poteſt acceptare ut do-

natum

natũ nec tenet̃ reſtituere, ſed pœnitẽtiã agere de ſuo peccato.
Aduerte quoque circa mentalem uſuram ex parte mutuan
tis, quod ſi quis nõ vult mutuare alicui quem putat aut nouit
ingratum, & libenter mutuat alicui quem uidet gratum, non
propterea inuoluitur peccato uſuræ mentali, ſed ſequitur na-
turalem inclinationem qua actiones noſtras ad eos qui digni
ſunt dirigimus. Et ſimiliter ex parte accipiẽtis mutuum, ſiquis
eſt gratus, & multa impendit obſequia ac munera alicui, ut il
le ad amphora beneficia mutui exhibendi gratioſe ac beneuo
le prouocetur, ad nullum peccatum prouocat mutuantem.

ACCIPERE AD VSVRAM AN ET quando ſit prohibitum.

AD uſuram accipere, nullum peccatum ſecũdum ſe eſt:
quia nihil aliud eſt ꝙ ad mutuum accipiendum agere,
& ad uſuram patiẽdam. quorũ neutrum hẽt mali culpę rõnẽ:
Poteſt tñ peccatum eſſe: ut ſi abſq; rõnabili cauſa quis ſubeat
hoc damnum, & alterius vtat̃ iniquitate. Non eſt tñ mortale
peccatum, ſed ueniale, abſq; rõnabili cauſa hoc facere. Eſto tñ
hic cautus lector & penetrator dictorum: qm̃ aliud eſt loqui
de accipiendo ſub uſura, & aliud de inducendo hoĩem ad fa-
ciẽdum uſuram. Primum. n. nullum ſonat peccatum, ut dictũ
eſt: & ideo ex cauſa rõnabili licet. Secundum autem ſemp̃ eſt
peccatum mortale: ita ꝙ nulla neceſſitate excuſetur aliquis a
peccato mortali quum inducit per ſe (hoc eſt ex intentione)
aliquem ad peccãdum mortaliter: dicẽte Apoſtolo, Digni ſũt
morte non ſolum q̃ faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facien
tibus. Minus aũt eſt conſentire q̃ inducere. Et propterea dici-
tur & bene, ꝙ licitum eſt mutuum accipere ſub uſura a para-
to uſuram facere, nõ autem ab imparato: quia non licet indu-
cere ad faciẽdam uſuram, ſed uti iniquitate parati. Hoc eſt, li-
cet mihi petere ab hoĩe mutuum, & pati, ꝙ ille ex hac mea pe
tione accipiat occaſionem apponendi ſuam malam uolunta-
tem uſurariam. Sic. n. nec ego induco illum ad uſuram, nec
conſentio ipſius malæ uoluntati: ſed induco illum ad mutuan
dum, & conſentio meæ paſſioni qua patior uſuras.
De mediatoribus quoque idem eſt iudicium: ſcilicet ꝙ nõ

licet illis inducere aliquem ad faciendum uſuram, nec etiam eſſe quaſi negotij uſurariorum geſtores, puta inquirendo egentes pecuniis ſub uſuris, aut prouocando ut accipiant a ſuo fœneratore, qm̃ tunc quis eſſet uelut miniſter uſurarii; & participaret in crimine & uinculo reſtitutionis. Circa participantes autem cum uſurarjis in uſu rerum uſurarii, diſtinctione opus eſt. Primo, an res illa in ſeipſa ſit aliena, quia tunc idẽ eſſet iudiciũ ſicut de participantib. in re rapta aut furto ablata quam cõſtat nullo titulo poſſe contrectari licite ab alio, quia res aliena eſt. Si aũt res ipſa aliena non eſt diſtinguendum eſt an ex illo uſu efficiatur uſurarius impotens ad reſtituendas uſuras. Nã ſi nõ efficitur inde impotens ad reſtituendum, ſed æque potẽs remanet ad reſtituendum uſuras quas lucratus eſt, poteſt licite homo cum uſurario negotiari, & dona ab eo accipere & dotẽ, & breuiter quomodolibet contrahere. Si uero efficeretur minor ad reſtituendum uſuras, non liceret contractus huiuſmodi cum uſurario inire. Et in promptu ratio eſt, quia cum periculo iacturæ proximi negotiaretur, dũ fieret ꝙ uſurarius quamuis nunc pertinax, ſi cras rediret ad cor, non poſſet ſatisfacere quibus teneret᷑: Vnde ab huiuſmodi uſurario nõ licet accipere dona nec dotem, aut aliquid ſimile quia per hæc efficeretur impotens ad reſtituendũ quamuis licitum eſſet illi uendere, & ab eodem emere quia per hæc non redderetur impotentior ad reſti tuendũ, qm̃ tantundem recipit ab alio quantũ dat de ſuo. Et iuxta hanc diſtinctionẽ regulandi ſunt caſus qui occurrunt de victu vxoris & filiorũ ac familiæ uſurarij. Si.n. hinc fit non ſoluẽdo, (puta qa nihil habet niſi vſuras, nihilq; lucratur, niſi vſurarie) conſequens eſt ut nõ liceat illis inde victũ ſumere. Et hoc regulariter loquendo intellige. Nã per accidens poſſet eſſe licitũ, puta ſi eſſent in neceſſitate extrema, aut ſi utiliter agerẽt negotium creditorum, vel ſpiritualiter (puta ſuadendo reſtitutionem) aut corporaliter puta bonificando eorum bona pignorata.

Vide de hac materia diffuſius ſcripta ſuperius in verbo, reſtitutio. De dominis quoque temporalibus accipientibus ab vſurarijs componentibus cum eiſdem ut vſuras impune facere poſſint, non ſolum idem eſt iudicium quantum ad res quas ab his accipiunt, ſed peius ſi illicita concedunt,

PAGAS

PAGAS CERTAS MONTIS GENVENSIS emere an ſit vſura.

COgor hoc in loco reſpondere quærentibus an ſit uſura emere pagas certas montis Genuenſis hinc ad triennium recipiendas, ita quòd caſus eſt iſte. Ioannes habet in monte Genuenſi loca decem, ex quibus iam computatum eſt quod debentur ei centum libræ, ſed quia non ſunt ipſi exoluendæ ante triennium, ideo vocantur acerbæ pagæ, & tertio anno uocabuntur maturæ, & Ioannes eget nunc pecunia, venditque iſtas decem pagas acerbas pro ſeptuaginta libris nunc habendis, nunquid ſi ego ſic emo, committo uſuram? Reſpondeo omiſſis diſputationibus quod hic nulla interuenit uſura, quia eſt contractus non palliati, aut impliciti mutui, ſed emptionis & uenditionis: quoniam Ioannes uendit ius ſuum quòd habet ſuper illas decem pagas, & non uendit ipſas pagas, nec aliquod mutuum accipit. Declare ſingula. Quod non uendantur pagæ ſed ius pagarum, ex eo patet quod Ioannes non tenetur mihi aſſignare pagas, ſed ius ſuum quod habet ſuper pagas illas. Quod nullum accipiat mutuum, ex eo patet, quia ad nihil reſtituendum obligatus eſt, ſed ſolum ad aſſignandum mihi ius pagarum. Et rurſus quia quicquid periculi hic eſt, apud me ementem reſtat quod eſt contra naturam mutui. Eſt igitur, hic uera emptio & uenditio iuris pagarum illarum. Et propterea ſi iuſto precio emitur, iuſtus erit contractus. Iuſtum autem precium conſtat eſſe quod communiter inuenitur, abſque fraude &c. & propterea ſi pagæ huiuſmodi uenduntur precio communiter tunc currente, nullum peccatum committitur. Eſt autem rationabilis cauſa minoris precij, ex eo quòd res uenalis inutilis per triennium, minor eſt ſeipſa utili ab hodierna die. Vnde quum is pagarum acerbarum inutile ſit uſque ad tempus maturitatis, rationabiliter minus ualet, ac minoris uenditur quam ius pagarum utile nunc, ſicut terra ſterilis uſque ad biennium, minus ualet quam ipſamet ſi eſſet utilis hodie. Nec hoc quod diximus de uenditione & emptione iuris pagarum ex monte Genuenſi, eſt ſingulare in illo monte, quoniam hoc eſt commune omni alteri iuri quorumcunque creditorum. Poſſum enim licite emere ius tuum, quo tibi debentur

ab altero mille aurei hinc ad annũ, & licite emendo dabo tibi minus mille aureis, præſuppoſito debito liquidiſſimo & abſq; difficultate ac labore exigibili: quoniam ius recipiendi ad annum mille aureos, minus eſt ſecũdum rem, & ſecũdum humanum uſum ac humanum æſtimationem quam mille aurei. qa potentia ẽt proxima minor eſt actu: & inter os & offam multa intercidere poſſe, ꝓuerbium uetus eſt. Non. n. qui hoc ius emit, facit mutuum palliatum, nec emit mille ducatos poſt annum, vt ratio temporis expectati conſtituat vſuram: ſed emit ius alterius ad habendum poſt annum ducatos mille, & ipſius ementis periculo ius illud derelinquitur: quod eſt contra naturam mutui, vt dictum eſt de iurę pagarum.

Quarto autem minoris mille ducatis emere debeo, relinquitur arbitrio boni viri, conſideratis cõditionibus, tẽporum, copiæ pecuniarum vel penuriæ &c. De monte autem ipſo Genuenſi & ſimilibus, qa conſiſtunt in facto, loqui neſcio, niſi factum certum mihi proponeretur. Sed in cõi loquendo, certum eſt ꝙ ſi ſunt annui cenſus cõſtituti ſuper prouentus ciuitatis, liciti ſunt. Nec aliquid obſtat, quin cõitas poſſit ſe redimere. Et qm̃ quomodolibet inceperint montes iſti, hodie ut annui cenſus cõiter haberi uidentur: ideo ſi ſic eſt, ſ. ꝙ in natuã tranſiere cenſus, diſputationes ſuperfluæ uidentur.

Et ſic ſit omnipotenti Deo laus, & gloria, pro perfecta utcũque hac Summulla, inter Hungaricæ legationis diſcrimina. Poſonij in die ſanctæ Ceciliæ. Anno ſalutis MDXXIII. ætatis autem meæ quinquageſimoquinto. Amen.

DE INTEGRITATE CONFESSIONIS quo ad peccata omnia.

CONFITERI peccata mortalia omnia qui quis admiſit, Lutherani non ſolum ngeant eſſe neceſſarium, ſed affirmant repugnare ſacrę ſcripturæ, & eſſe impoſſibile: quia ſcriptũ eſt. Delicta quis intelligit? Nos autem dicimus haberi ex Euangelio confeſſionem peccatorũ mortalium omnium, & non obſtare prophetæ ſententiam allatam,

latam. Quod enim peccata omnia confitenda ſint in ſacramẽtali confeſſionem, ex ipſa forma miniſtrandi ſacramentum pęnitentiæ tradita a Chriſto quando inſtituit hoc ſacramẽtum, manifeſtatur. Ait enim Chriſtus Apoſtolis: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorũ retinueritis, retenta ſunt. In quibus uerbis datur a Chriſto miniſtro ſacramenti facultas duarum actionum, uidelicet remittendi uel retinendi peccata quorumcunque. Et ex hoc quòd miniſtro committitur facultas diſcernendi, an remittenda, an retinenda ſint peccata cuiuſque pęnitentis, manifeſte ſequitur quòd oportet miniſtrũ (niſi cæcus miniſtrare uelit) noſſe ſi in pęnitente eſt aliquod peccatum retinendum: quod eſt noſſe ſi in pęnitente eſt aliquid impediens remiſſionem. Nam omne peccatum retinendum impedit remiſſionem cuiuſcunque peccati hominis confitentis: quia non poteſt ſimul unum peccatum remitti, & aliud retineri. Nam mortalia peccata quæcunque unius hominis connexa eſſe tam quo ad remiſſionem, quam quo ad retentionem, & relatiue ad Deum, & relatiue ad Chriſti miniſtrum perſpicuum eſt. Et relatiue quidem ad Deum, patet ex eo quòd ille cui remittitur a Deo peccatum, amicus Dei cõſtituitur: iuxta illud, Beatus uir cui non imputauit Dominus peccatum. Ille autem cuius retinet Deus pęccatum, & manet in peccato unico, inimicus Dei eſt: vtpote omnium reus: iuxta illud. Qui in uno offendit, reus omnium factus eſt. Ex hoc autem quod tam remiſſio quam retentio diuina eſt peccatum mortalium omnium quæ quis habet, manifeſte ſequitur quod etiam tam remiſſio quam retentio quæ fit à Chriſti miniſtro debet eſſe nõ aliquorum peccatorum mortalium confitentis, ſed omnium quia tã remiſſio quàm retentio miniſtri debet eſſe talis; ut remiſſioni, aſſiſtat diuina remiſſio, & retentioni aſſiſtat diuina retentio: alioquin non uerificaretur Chriſti uerba, Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. Non uendicaret autem ſibi remiſſio miniſtri aſſiſtentiam remiſſionis diuinæ ſi diſcordaret a remiſſione diuina. Diſcordaret autem, ſi Deo remittente omnia, uel retinente omnia, miniſter quoque non remitteret omnia, uel non retineret omnia. Ad hoc autem vt miniſter vel remittat omnia, uel retineat omnia, oportet miniſtro innoteſcere omnia, niſi cæcus

aut

aut temerarius remiſſor uel retentor ſit: & quoniam miniſtro Chriſti peccata pœnitentis per ipſius confeſſionem propriam innoteſcunt, conſequens eſt, nt oporteat confitentem confiteri omnia ſua mortalia peccata. Vide, examina & libra prudẽs lector quæ diximus, & perpendens ex ipſa inſtitutionis forma in Euangelio ſcripta, haberi confeſſionem omniũ peccatorũ.

Supereſt diluere obiecta a Lutheranis, diſtinguendo de cõfeſſione, uel abſolute, uel ut eſt actus humanus. Eſt autem confiteri omnia abſolute, nullum peccatum inconfeſſum relinquere, cõfiteri uero omnia ut confeſſio eſt actus humanus, eſt confiteri omnia quorum confeſſio ſubeſt humanæ facultati. Vnde ex hoc quod delicta nullus ad plenum intelligit, eſto quod impoſſibile ſit hominem confiteri abſolute omnia peccata ſua (quoniam ignota relinquit inconfeſſa) non tñ hinc ſequitur, quin confeſſione humana poſſit quis cõfiteri omnia peccata ſua, quoniam ſub integritate confeſſionis humanę nõ comprehenduntur omnia peccata abſolute, ſed duntaxat nota & quorum quis memoriam habet: nam oblita & incognita cõfiteri non ſubeſt facultati humanę. Et quia perſpicuum eſt ſub lege tam diuina quam humana actionem nullam exigi ab homine quæ non ſit in hominis poteſtate, ideo quum ex Euangelio habetur confeſſionem omnium peccatorum requiri ad ſacramentum pœnitentiæ. non eſt ſermo de confesſione omnium peccatorum, abſolute, ſed de confeſſione omnium peccatorum, ut ſubeſt facultati humanæ: quod eſt dicere, vt pœnitens confiteatur omnia peccata ſua non ignota, nec oblita, Hæc de confeſſione omnium peccatorum.

F I N I S.

Sequitur

Ientacula Reuerendiſſ. Dn. Themæ de Vio Caietani, Cardinalis S. Xiſti.

INDEX EORVM QVAE IN HOC OPVSCV lo tractantur.

IN PRIMO IENTACVLO DE VERBIS DOMINI CIRCA IPSIVS EX HOC mundo tranſitum tractantur Quæſt. XIII.

PRIMA, Cur Chriſtus reprehēdit ſuos diſcipulos dicentes: Vt quid perditio hęc? poterat enim iſtud vnguētū uenudari multo &c.

Secunda Quæſtio, Quātum ualeat excuſatio dñi: Opus.n. bonū operata eſt in me: nam pauperes ſemper habebitis uobiſcum: me autem non ſemper habebitis.

Tertia Quorſum tria dicta a domino excuſationi Magdalenæ ungentis ipſum, adiecta: ſcilicet de ſepulturæ ſuæ præuentione, de perpetua memoria huius unctionis in laudē magdalenæ, futura, & ꝙ ipſa Magdalena fecit quod habuit.

Quarta, Quo pacto uerba domini ad diſcipulos pro emendo gladio, ſcilicet. Quando miſi uos ſine ſacculo & pera &c. ad literam uerificentur.

Item ad quid apoſt. dixerint: Ecce duo gladij hic. Et cur dñs meminerint pſecutionis ſuæ, nō loquēs de ſui defenſione.

Quinta, Quam cōueniens fuerit hæc domini ad Anam iudicem reſponſio: Quid me interrogas?

Sexta, quam conueniens fuerit domini ad Annę miniſtrum percuſſorem reſponſio. Si male locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo. Si autem bene, quid me cędis? Item cur non reſponderit dominus Annæ ad interrogationem de diſcipulis.

Septima, Cur dñs a Caipha adiuratus vt diceret ſi ipſe eſſet Meſſias: non ſolū ſe eſſe Chriſtum reſpondit, ſed, Amodo uidebitis filiū hoīs ſedētē a dextris uirtutis Dei &c. adiecit.

Octaua, Cur interrogāti Pilato: Tu es rex Iudęorū? reſpondit dñs: A temetipſo hoc dicis: an alij tibi dixerunt de me?

Nona, Cur interroganti Pilato: Quid feciſti? reſpondit dominus: Regnū meum non eſt de hoc mundo &c.

Deci

Decima, Cur ex uerbis domini inferenti Pilato: Ergo ex es tu? reſpondendo ſubiunxit dominus: Ego in hoc natus ſum, & ad hoc ueni in mundum, ut teſtimonium perhibeam ueritati. Omnis qui eſt ex ueritate, audit uocem meam.

Vndecima, cur interroganti Pilato: Mihi nõ loqueris? Neſcis quia poteſtatẽ habeo &c. reſpõdit dñs: Non haberes aduerſum me poteſtatem ullam, niſi tibi deſuper datũ eſſet &c.

Duodecima, Cur interrogatus dñs ab Herod. in multis ſermonib⁹, nihil oĩno reſpondit: quũ tñ affulgeret ſpes ꝓfectus.

Tertiadecima, Cur Pilatus hác domini cauſam ſuper Crucem ſcripſerit, Ieſus Nazarenus rex Iudæorum.

IN II. De diuerſis documentis de filio Dei, tractantur Quæſtiones quatuor.

Prima de uerbis Pauli Apoſtoli ad Rom. j. de unigenito filio Dei, quibus dicit: Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in uirtute, ſecundũ ſpiritũ ſanctificationis ex reſurrectione mortuorũ Ieſu Chriſti dñi noſtri. Item expoſitio horum duorũ ab Apoſtolo ibidẽ dictorũ: ſ. Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem, &. Per quem accepimus gratiam & apoſtolatũ ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius.

Scda, de verbis Ioan. Euãg. Io. j. de filijs Dei adoptiuis: Dedit eis ptãtem filios Dei fieri, qui nõ ex ſanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neq; ex voluntate uiri, ſed ex Deo nati ſunt.

Tertia, de uerbis Pauli Apoſt. j. ad Corinth. xv. de baptiſmo quo generantur filij Dei, quum dicitur: Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, ſi omnino mortui nõ reſurgunt? Vt quid & baptizantur pro illis?

Quarta, eſt de verbis eiuſdẽ apoſtoli ad Galat. iij. de hæreditate filiorum Dei per fidem repromiſſa, non per legẽ, quum dicitur Lex ordinata per angelos in manu mediatoris. mediatur autem vnius non eſt, Deus autem vnus eſt.

IN III. De diuerſis ſcripturæ dictis de ſacerdotio tres tractantur Quæſtiones.

Prima, de uerbis Apocal. c. v. Feciſti nos Deo nr̃o regnũ & ſacerdotes. & c. j. fecit nos regnũ & ſacerdotes Deo & pr̃i ſuo.

Secunda, de uerbis Petri Apoſt. in c. ij. primæ ſuæ epiſtolæ:

Vos

Vos autem genus electum regale ſacerdoti m, gēs ſancta &c.

Tertia, de uerbis eiuſdem Petri Apoſtoli in eod. c. Ad quem accedentes, & ipſi tanquam lapides uiui ſuperædificamini domos ſpiritales in ſacerdotiū ſanctum. offerentes ſpiritales hoſtias acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum.

IN IIII. De nouem beatitudinibus Euangelicis præmittuntur earum tractationi quinque quæſita.

Primum, cur dn̄s in principio has beatitudines propoſuit.
Secundo, cur multas.
Tertio, cur tot, id eſt nouem.
Quarto, cur pluraliter.
Quinto, an gradatim enumerentur.

Prima beatitudo Euangelica eſt hæc: Beati pauperes ſpiritu: quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.
Secunda: Beati mites: quoniam ipſi poſſidebunt terram.
Tertia: Beati qui lugent: quoniam ipſi conſolabuntur.
Quarta: Beati q; eſuriūt & ſitiūt iuſtitiā: qm̄ ipſi ſaturabunt.
Quinta B. miſericordes: qm̄ ipſi miſericordiā conſequent.
Sexta: Beati mundo corde: quoniam ipſi Deum uidebunt.
Septima: Beati pacifici: quoniam filij Dei uocabuntur.
Octaua: Beati qui perſecutionem patiūtur propter iuſtitiā: quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.
Nona: Beati eſtis quū maledixerint uobis homines, & perſecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduerſus uos mentientes, propter me: gaudete & exultate: quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis.

IN V. Quinque tractantur ſententiæ.

Primæ, Matth. 15. Munus quodcūq; ex me eſt, tibi ꝓderit.
Secunda, ibidē: Omne qđ in os intrat, in ſeceſſum emittitur.
Tertia, Luc. 16. Qui fidelis eſt in minimo, & in maiori fidelis eſt: & qui iniquus eſt in modico, iniquus eſt & in maiori.
Quarta, ibidem: Si Moyſen & prophetas non audient, neq; ſi quis ex mortuis reſurrexerit credent.
Quinta, Ioan. 1. Quotquot receperunt eum: dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.

IN VI. Tractantur ſex.

Primū, uerba dn̄i in Cœna: Nō bibā de hoc genimine uitis

uſque in diem illum, quum illud bibam uobiſcum nouum in regno patris mei.

Secũdum, uerbum domini ad Iudam in eadem cęna; Quod facis, fac citius.

Tertium, verbum domini ad Petrum quum percuſſit Malchum; Conuerte gladium tuum in locum ſuum. omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.

Quartũ, apud Marcũ euãgeliſtã: Adoleſcẽs aũt quidã ſequebatur eum amictus ſindone ſuper nudo, & tenuerunt eum &c.

Quintum, Erat autem paraſceue Paſchæ.

Sextum, apud Ioannem, Accipite eum uos, & crucifigite.

IN VII. Tractantur tria.

Primum eſt apud Lucam, de duobus diſcipulis euntib. in Emaus: Oculi autem eorum tenebantur ne eum agnoſcerent.

Secundum, unde ſcitur ꝙ Thomas tetigit, manus & latus Chriſti, ut doctores affirmant.

Tertium, Apocalyp. v. Dignus eſt agnus qui occiſus eſt, accipere diuinitatem.

IN VIII. Declarantur de peccatis quinque.

Primũ, Matth. xij. Omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus, ſpiritus autem blaſphemiæ non remittetur.

Secũdũ, j. ad Corinth. vj. Omne peccatũ quodcunq; fecerit homo, extra corpus eſt, qui aũt fornicat, in corpus ſuũ peccat.

Tertium. j. Ioan. ult. Qui ſcit fratrẽ ſuum peccare peccatũ nõ ad mortẽ, petat, & dabitur ei uita peccanti non ad mortem. Eſt peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roget quis.

Quartum, Apoc. iij. Vtinã eſſes calidus aut frigidus: ſed qa tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo, quia dicis, diues ſum, & locupletatus, & nullius egeo, & neſcis quia miſeres & miſerabilis, & pauper & cæcus, & nudus.

Quintum, Apocalyp. vlti. Qui nocet, noceat adhuc, & qui ſordidus eſt, ſordeſcat adhuc.

IN IX. Declarantur qnatuor.

Primum, Matth. xix. Erunt duo in carne vna, itaque iam nõ ſunt duo, ſed una caro.

Secundum, Matth. xxj. & Luc. xx: Qui ceciderit ſuper lapidem iſtũ, confringetur, ſuper quẽ uero ceciderit, conteret eum.

Tertium,

Tertium, Luc.xiij. Ite & dicite vulpi illi: ecce eijcio dæmonia, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia die conſumor: veruntamen oportet me hodie & cras & ſequenti die ambulare: quia non capit Prophetam perire extra Hieruſalem.

Circa quod quærũtur tria. Primo, quorſum tendant hæc de Herode verba: quum in Euangelio non legatur ꝙ ipſe iuſidiatus fuerit Chriſto. Secundo, quid ſibi velit replicata hæc diſtinctio per tria tempora, hodie, cras, & tertia die. Tertio, quid ſignificetur per illa verba, Quia non capit prophetam perire extra Hieruſalem: quum Latina conſtructio nullam videatur habere ſignificationem.

Quartum, j. ad Corinth.vj. Omnia mihi licent, ſed non oĩa expediũt. Omnia mihi licent: ſed ego ſub nullius redigar poteſtate & cap.x. Omnia mihi licent: ſed non omnia ædificant.

IN X. Tractantur quatuor domini dicta apud Ioannem.

Primũ, Ioã.v. Si ego teſtimoniũ perhibeo de me ipſo: teſtimoniũ meũ nõ eſt verum. quũ tamẽ Ioan. viij. dicas: Si ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, verũ eſt teſtimonium meum.

Secundum quoque Ioan.v. Quomodo vos poteſtis credere, Qui gloriam abinuicem accipitis: & gloriam q̃ a ſolo Deo eſt, non quæritis?

Tertium, Ioan.xiiij. In domo patris mei manſiones multæ ſunt: ſi quo minus, dixiſſem vobis: quia vado parare vobis locũ. Circa quod fiũt tres quæſtiũculæ. Prima, quid negetur per illa verba. Si quo minus. Secũda, quid ſit illud qđ affirmat dñs cõditionaliter tñ, ſe fuiſſe dicturũ diſcipulis, in illis verbis, Dixiſſem vobis. Tertia, qũo dominus vadat parare diſcipulis locum: quum ipſe dixerit filijs Zebedæi parata eſſe electis loca a ſuo patre: & quũ dixerit ſe in iudicio dicturum: Venite, poſſidete regnum paratum vobis a conſtitutione mundi.

Quartũ eſt Ioan.xvij. Et nũc clarifica tu me pr̃ apud temet ipſum, claritate quam habui prius quã mundus fieret apud te.

IN XI. Tractantur tria occultoria.

Primum eſt Ioã.x. quũ dñs poſtq̃ dixerat ſe eſſe verũ Deũ, Iudæis ipſum propterea lapidare volentibus, reſpõdit ſcriptũ eſſe: Ego dixi, dij eſtis &c. ubi uidetur dominus diuertere ſer-

monē a deitate per eſſentiā,ad deitatem per participationem.

Secundum,ad Philip.ij. Qui quum in forma Dei eſſet, nō rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo:ſed exinaniuit ſemetipſum,formam ſerui accipiens.

Tertium,Apoc.iiij. Tu creaſti omnia : & per uoluntatem tuam erant,& creata ſunt.

IN XII. Tractantur circa res geſtas, quinque.

Primum,Lucæ 7.quo pacto mulier peccatrix ſtans lauerit pedes domini lacrymis.

Secundum,unde conſtet ex Euangelio hanc mulierē peccatricem eſſe Mariam Magdalenam & ſororem Lazari.

Tertium,cur Marci 8.Dominus cæcum illuminauit paulatim:ita quod primo imperfecte, dum dixit : Video homines ambulātes ſicut arbores.& ſecūdo impoſitione manuum perfecte ut clare uideret omnia.

Quartū,cur Paulus Apoſtolus tā primæ eſt Timot.iij.q̃ ad Tit.j.tradens conditiones requiſitas ad epiſcopum, tradit tantummodo cōditiones poſitiuas(puta ſobrium, prudentē &c.) & nunq̃ meminit cōditionis cōparatiuæ:ſ. ꝙ ſit dignior alijs.

Quintum,cur tentator Chriſti in prima & ſecunda tētatione dixit.Si filius Dei es.in tertia autem non hoc dixit : ſed ad maximum ſcelus eſt Chriſtum prouocare.

Explicit Index.

IENTACVLA NOVI TESTAMENTI THOMAE DE VIO CAIETANI Cardinalis S. Xiſti.

OCCVRRVNT in primis circa uerba domini noſtri Ieſu Chriſti,circiter ipſius ex hoc mundo tranſitum quæſtiones quatuor . Prima eſt de uerbis domini in excuſatione Magdalenæ: Quid moleſti eſtis huic mulieri &c. Secunda eſt de uerbis dn̄i ad diſcipulos pro emēdo gladio:Quando miſi vos ſine ſacculo & pera &c.

Tertia eſt de rñſionibus domini ad ſuos quatuor iudices: Annam, Caipham, Herodem, & Pilatum. Quarta eſt de cauſa ipſius domini ſcripta: Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum.

Circa verba ſiquidem domini pro Magdalena, admiramur primo cur reprehenſi ſint diſcipuli ægre ferentes effundi pretioſum unguentum in unctionem pedum vnius pauperrimi prædicatoris tantã ſanctitatẽ profitentis. Videntur ſiquidem rationabiliter indignati. Tum quia talis vnctio ad delicias nõ qualeſcũq; , ſed pretioſas ſpectare vr̃ magnorũ nobiliũ. Et forte nullus erat tã celſus, vt uteretur tã pretioſo unguento ꝓ pedibus, ſed pro capite. Chriſtus aũt ignobilis, ſecundum mundũ (utpote filius fabri & faber) & pedes eius ungebantur tã delicata unctione. Tum quia hodie ſcãdaliazremur, ſi uideremus aliquẽ prædicatorẽ ſanctæ famæ, permittere ſe deliniri huiuſmodi delicijs pretioſis: multum. n. indecens iudicaremus. Tum quia diſcipulis quibus eſt mandatum ut æmulentur chariſma ta meliora, incũbebat diuertere Mariã ab hac effuſionę unguẽti, propter opus euidenter melius ſcilicet ut uẽderetur, & pretium daretur in pauperũ eleemoſynam. Admiramur ſecundo quantum ualeat excuſatio domini. Opus enim bonum operata eſt in me, nam pauperes ſemper habebitis uobiſcum, me autem non ſemper habebitis. Ex differentia nanque temporis habendi pauperes, & ipſum (quia illos ſemper, ipſum uero non ſemper eſſent habituri) non apparet unde inferatur, ſeu unde reddatur ratio quod illa bonũ opus operata ſit. Etenim ex iſta differentia non tollitur quin unctio illa fuerit exceſſiua, utpote delicioſa nimis, & impeditiua melioris boni ſcilicet tantæ eleemoſynæ in pauperes. pro quibus tãto magis ſolicitum oportet hominem eſſe, quanto nunquam deficiunt, ſed ſemper durant. Admirantur tertio de alijs tribus uerbis domini adiectis, tanquam impertinentibus ad excuſationem Magdalenæ unguentis ipſum, quorſum hæc? Appoſuit ſepulturæ ſuæ præuentionẽ, appoſuit perpetuã memoriã huius unctionis in laudẽ Magdalenæ futurã, appoſuit ꝙ fecit hoc quod habuit. Nihil autẽ horũ excuſat unctionem Magdalenæ. Non primũ: tum quia præter intentionẽ Marię unguentis erat ꝙ ad ſepulturã referretur. opus autẽ iudicatur bonũ ſecundũ intẽtionẽ operãtis. non. n. intẽdebat: illa præuenire ſepulturã, ſed un-

gere uiuentẽ Chriſtũ: tũ quia ẽt pro ſepultura, exceſſiua erat unctio tã pernicioſa: in cuius ſignũ. Nicodemus pro ſepulturæ Chriſto officio mixturã aloes & myrrhæ, & nõ unguẽtũ nardi pretioſi attulit. Nõ ſecũdũ: q̃a ad euẽtũ ſpectat ſubſequuta laus, nõ ad intẽtionẽ operãtis. Nõ tertium: q̃a oĩo impertinens uidetur illa appoſitio, quũ nullus calũniaretur eã quaſi feciſſet unctionẽ de alieno, aut de neceſſario ſibi: quorũ utrunq; excluditur per hoc ꝙ fecit quod habuit, ut facere bene poſſet.

AD CLARIOREM intellectũ dominicæ ſentẽtię prænotãda eſt diſpoſitio mulieris ungẽtis in animo ſuo, ut percipiatur quale fuerit illius hoc opus ex parte ſua. Ipſa ſiquidem credebat Ieſum eſſe uerũ Meſſiã: quũ ſoror eius Martha dixerit dño, Ego credidi quia tu es Chriſtus filius Dei. multo.n.magis ipſa Maria hoc credidit, quæ optima partẽ elegerat. Credidit quoq; eũdẽ habere poteſtatẽ dimittendi peccata. iuxta uerbum dñi ad eam: Remittuntur tibi peccata tua: fides tuã te ſaluam fecit: Amabat quoq; multũ ſaluatorem: ut dictũ ſit de ea: dimiſſa ſunt ei peccata multa, qm̃ dilexit multum. Et tam ſancta igitur mentis diſpoſitione erga Chriſtũ, uideri facile põt Mariam ad unctionem iſtã proceſſiſſe, ut multa ſimul exequeretur officia. ſ. humanitatis, gratiæ, ac religionis. Humanitatis quidem: quoniam mos erat in regione ill aunctionẽ exhibere. Vnde & Simon Phariſæus quaſi reprehenſus eſt a dño ꝙ caput eius non unxiſſet. Et ſicut conſonum erat inuito Chriſto ad cœnã præparare epulas lautiores (quæ ſcilicet ad magnatibus ſolẽt parari) qñ ſic decebat inuitatem: ita arbitrata eſt Magdalena decere ſe exhibere in unctionem tanti uiri inuitati declicatum ac pretioſum unguentum. Gratiæ uero: qm̃ memor recepti beneficii, remiſſionis. ſ. peccatorũ ungendo alias Chriſtum, debitricem ſe arbitrata eſt, ut iterum quã melius poſſet ungeret Ieſum. Vnde primum pedes, ex quorũ priore unctione ueniã hauſerat, deinde caput, a cuius ore uerbum & ueniæ & uitæ toties perceperat, non ſolum unxit, ſed quodãmodo abluit, pro quãto uerſando uas unguenti, effunãdit illud ſuper caput: ut Euangeliſtæ teſtantur. Nec putauit pretioſum aliquod reputãdũ ad referendam gratiã de tãto beneficio. Religionis autem: quoniã Meſſię Dei filio offerebat unctionẽ illã in ipſius Meſſię ſecundum aſſumptã carnẽ corpora-

le refrigerium: & propterea putauit, & bene, oportere eſſe optimum ac pretioſiſſimam hmõi unctionem. Ex quibus oĩbus ſimul collectis manifeſte apparet Mariã ſcd̃m rectę rationis iudiciũ elegiſſe in hmõi delicata & prętioſa unctione bonum ac laudabile opus deuotionis, pijq; obſequii in dñm Ieſum Chriſtum: & propterea diſcipulos indignatos de hoc, merito a dño reprehenſos, ꝙ moleſti eſſent mulieri, dicendo: Vt quid perditio iſta? Nõ.n.eſt ungueñti perditio, vſus ille unguenti ad quẽ tot virtutes incitabant: qui pro gratia referenda, pro pietate, proque religione opportunus erat. Quod vero ad excuſandos diſcipulos primo affertur (quia nimis delicata ac pretioſa unctio erat reſpectu tam pauperis, & pedum præſertim) excludit̃ per hoc ꝙ Ieſus erat & credebatur verus Meſsias, ac per hoc dignior oĩbus hominibus. Et neq; hoc, neq; quodcunq; aliud vnguentũ erat exceſſiuum reſpectu illius, & pedũ eius. Quicquid.n.cuicunq; excellentiſſimo homini poteſt exhiberi, minus eſt, ut condignum ſit ad vſum corporis ipſius Meſſiæ & pedũ eius. Extabat nihilominus ſpiritalis ratio vngẽdi pedes, quæ dicta eſt. Quod deinde ſubiungitur de rõnabili diſcipulorũ ſcandalo, excludit̃ per idẽ: quia ſi hodie videremus verum Meſſiã teſtibus tot miraculis, teſte tunc Lazaro præſente: qui ex mortuis veniens teſtabat̃ illum eſſe verũ Meſſiã, hoc eſt regem regum, dñm dominantiũ (vnde multi ex Iudæis credebãt in Chriſtum) non ſcandalizaremur rõabiliter: ſed rationabiliter admiraremur & ſtuperemus ꝙ dignatur ſeipſum ſic exinanire, ut iſtis noſtris vnctionibus deliniatur, aut a muliere vngatur, vt iſtiuſmodi refrigerijs egeat. Irrationabiles autẽ hoĩes ſumerent cũ Iuda occaſionẽ ſcãdali. Quod deniq; ſubditur de melioris boni æmulatione (quia melius fuiſſet vnguenti ꝓtiũ in pauperes erogatum, a dño excluditur: vt patebit declarata reſpoſione dñi. Sed & ex dictis excluditur: qm̃ opus tãtę gratiæ, pietatis, & religionis, non eſt minus bonũ q̃ eleemoſyna illa fuiſſet in pauperes: imo tanto maius bonũ fuit, quãto Xp̃s præſtat omnibus pauperibus, quanto caput membris, quanto dominus ſeruis. Arguendi igitur diſcipuli erant. Ad admirationem de ratione reddita a dño, quare opus vnctionis huius nõ fuerit prætermittendum propter pauperes: dicitur ꝙ qa diſcipuli non ſolum prætulerant eleemoſynam, ſed vituperauerãt

illam unctionem,dicendo, Vt quid perditio iſta? ideo dn̄s utrunq; confutando,primum aſſerit Maria feciſſe opus bonū, & hoc contra illud. Vt quid perditio iſta? Deinde non fuiſſe prætermittendum propter eleemoſynam faciēdam: quia pauperes ſemper haberent &c. & hoc cōtra illud, Potuit enim unguentū iſtud uenundari,& dari pauperibus. Et quidē ꝙ opus illud fuerit bonū,dominica reſponſio in ſingulis clauſulis probat. Primum ex illa prępoſitione in,dicendo,In me. Vbi recolito aliud eſſe credere Deum,& aliud credere in Deum. Primum ſiquidem cōmune eſt bonis & malis. Secūdū aūt ꝓpriū eſt bonorum: quia eſt actus fidei formatæ. Et ſimiliter operari aliquod bonum opus,cōe poteſt eſſe bonis & malis. ſed bonū opus operari in Chriſtum,propriū eſt bonorū: quia ſignificatur quod operando quis tendit in Chriſtū, ꝙ eſt charitatis progreſſus. Dicendo ergo ꝙ Maria operabatur bonū opus in me: monſtrauit opus illud eſſe meritorium,& a charitate procedēs. Deinde ex ratione comparationis ad eleemoſynam, ex qua utrunq; ſimul manifeſtatur. Et ſi ſubtilius fuerit conſiderata,apparebit quod aliud primo occurſu ſenſus offert, & aliud interius portat. Nam prima fronte ratio dn̄ica ex duplici differentia inter eleemoſynā & hoc humanitatis officium ſibi exhibitū, docet nō fuiſſe unctionē iſtam prætermittendā,una differentia eſt inter tp̄s inſtans,& expectans: quia.ſ.tempus faciendi eleemoſynam non urget nunc, ſed expectat: qm̄ ſemꝑ eſt; tempus aūt exhibendi mihi huiuſmodi humanitatis officia, nunc inſtat: quia nō ſemper me habebitis in præſentia corporali carnis paſſibilis in qua ſum modo uobiſcum, & nō ſolū non ſemꝑ, ſed pauciſſimis diebus ſic me habebitis. fuit.n. hoc ante ſex dies Paſchæ,hoc eſt ſabbato ante ramos palmarum. Altera differentia eſt inter certā perſonam & indeterminatos pauperes: quia.ſ.obſequiū hoc debitum eſt certæ perſonæ, mihi.ſ. eleemoſyna autem debita eſt non alicui certo pauperi, ſed pauperibus indeterminate. Vtranq; ſiquidem differentiam dominica ratio manifeſte affert,dicens: Nam pauperes (non hūc vel illum) habebitis vobiſcum ſemper,& non inſtat nūc neceſſitatis articulus: me aūt (ecce certa ꝑſona) non ſemper. Quaſi diceret: nunc tm̄ habebitis.ſ. vobiſcum in carne paſſibili & indigente his obſequijs conuerſantem. Ex ambabus autem differentijs

rentijs ſimul iũctis relucet & cõis doctrina, ꝙ humanitatis officia quæ alicui certæ perſonæ exhibere poſtulat certum tempus, non ſunt prætermittẽda propter cõia debita quæ indeterminate debemus proximis. Non uult cęleſtis magiſter ut non prætermittat conuiuium nuptiale, officium ſepulturæ, politicum conuictũ cũ ciue, & ſimilia: ut fiant eleemoſynę. Ipſæ enĩ qui eſt autor gratiæ, non uenit deſtruere ſed perficere rationẽ naturalem. Relucet & ſpecialis ratio facti. Nam ex hoc ipſo, ꝙ tempus illud quo talis tantuſq; hoſpes officioſe tractari poſſet, præteribat: poſthabendi erant pauperes non tunc inſtãtes, quibus aliunde & tunc, & alias poterat bene fieri. Vnde liquet redditam eſſe rationem, & quod opus fuit bonũ, & quod præponendum fuit eleemoſynæ pauperũ, quę ex illo ꝓtio potuiſſet fieri. Continet aũt interius penetrata hæc rõ ratione perſonæ demonſtratæ per illud pronomen me, ſuperfluentẽ cauſam non ſolũ bonitatis, ſed excellentis proiectionis huius unctionis. Tẽpus namq; illud quod uerbum caro factum, inter homines hõ paſſibilis, humaniſq; officijs ſubditus, dignatum eſt cõuerſari: articulum conſtituebat urgẽtis neceſſitatis ad exhibẽdum illæ quæcunq; poſſibilia officia & obſequia, nullius pretij, nullarumq; deliciarũ finibus limitãda, quãtum eſt ex parte ipſius meriti, & humani debiti. Vnde nulla ex parte vnctio iſta minus bona fuit, ſed præferenda undiq; curæ pauperum: quæ cura q̃uis debeat ſemper hoĩem ſolicitare, non tñ ex alio debito officio auellere: & multo minus tollere debet hoc opus longe excellentius. Ad admirationem: tertiã de appoſitis tribus a dño ſententijs in hac cauſa, reſpondetur. Et circa ea quæ de ſepultura dicuntur, notandum eſt vnctionem iſtam relatã eſſe ad Chriſti ſepulturam ex dominicis uerbis, triplici relatione: hoc eſt per ſignificationem, per præuentionẽ, per durationẽ. Significauit enim vnctio illa Chriſtum dominum ſepeliẽdũ eſſe: teſtãte domino apud Matth. Mittens hæc mulier hoc unguentum in corpus meum, ad ſepeliendum me fecit: hoc eſt, ſepelibilem me indicauit. corpora enim ſepelienda tunc temporis vngebãt. Præuenit quoq; officium vnctionis pro ſepultura unctio illa: teſtante domino ad Marc. Præuenit ungere corpus meum in ſepulturam. Quamuis enim Maria ipſa neſciret, dominus tamẽ ſciebat ꝙ impedienda erat ab unctione ip-

ſius Chriſti defuncti : quia prius reſurrexit quàm potuerit ab illa vngi:& ppeà nunc præueniſſe dicitur officium ſepulturę. Durauit quoq; vnctio illa vſq; ad ſepulturã (dicẽte dño apud Ioãnẽ: Sinite illam vt in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud) ꝓ quanto vnctio illa ultima fuit quãtũ ad Marię vnctionẽ: & ſic per negationẽ ſucccedẽtis, ſeruata vſq; in diẽ ſepulturę. Tanq̃ ſi aperte diceret: Sinite illam: quia iſta computatur pro tota vita mea vſq; ad ſepulchrũ: ita quod nec viuo, nec mortuo mihi exhibebit amplius officium vnctionis. Totus aũt hmõi ſermo referens vnctionẽ hanc ad ſepulturæ officium, a clemẽtiſſimo magiſtro dictus eſt; vt intelligerẽt diſcipuli nõ quare Magdalena vngebat, ſed quare ipſe dñs ſuſciperet vnctionem illam. Magdalena.n. intendebat officium humanæ pietatis, gratię & religionis impẽdere Chriſto: ſed Chriſtus opus illud ſuſpiciebat vt ſepeliendus tanq̃ ſi aperte diceret. Non puteris ꝙ vt delicioſus vngor. nam vngor ut ſepeliendus, vngor vt quã citius moriturus non eſt tempus hoc deliciarum, ſed mortis & ſepulturæ. Et licet Mariæ animus ad hoc non tenderet ex ſe: vt motus tamen & directus a ſpiritu ſancto ad hoc tẽdebat ſignificãdum, præueniendum, ad ſeruandum, neſciens tunc quo ad hoc quid faceret. Quia igitur hæc verba non ſunt appoſita ad alteram excuſationem Magdalenæ, ſed ad rationẽ ex parte domini quare permiſerit ſe vngi, nõ oportet mirari quorſum hęc. Poteſt nihilominus hæc ſnĩa referri ad Magdalenæ excuſationem, intelligẽdo illam vt ſit pars prioris ſententię, vtpote declaratio illius dicti. Me autem non ſemper habebitis. Tanquã expreſſerit quid intenderit per ly non ſemper, modicũ valde tempus: quia proximus ſum ſepulturę: ita ꝙ per hanc adiectionem declaratus eſt articulus inſtãtis proximæ ſepulturę, & ſoliciti timoris fouentis animum Mariæ ad hanc vnctionẽ. Doctrina ſi quidem domini de ipſius morte ac reſurrectione, erat adeo publica, vt etiam ad Iudæorũ pontifices peruenerit, quũ dixerint Pilato : Domine recordati ſumus, quia ſeductor ille adhuc viuens dixit. Poſt tres dies reſurgam. Et ꝙ tunc proxima eſſet domini mors, Magdalena cum alijs mulieribus audierat: vt patet ex eo ꝙ quum dixiſſet paulo ante dominus. Ecce aſcendimus Hieroſolymam : & filius hominis tradetur &c. & tertia die reſurget : mater filiorum Zebedæi petijt vt filij

ſui

ſui ſederent ad dextram & ſiniſtram ipſius in regno reſurrectionis eius. Ex eo igitur ꝙ Maria quæ multũ diligebat Chriſtum, tempus mortis Chriſti proximum meditabatur, ſolicitaq́; erat ne forte amplius ſimilem commoditatem officioſe obſequendi Chriſto non haberet: oblata tunc occaſione conuiuij Lazaro reſuſcitato, utendum duxit. Et ſic etiam ex parte ſoliciti timoris adhibentis quaſi calcaria Mariæ, unctio iſta nonnullum reſpectum ad ſepulturam Chriſti habuit: & quia tempus urgens ad unctionem conſtituebat, ad opus illud bonũ reddendum pertinebat. Nec obſtat ſi non tam pretioſa unguenta ad uſum eſſent ſepulturæ, ſed myrrha & aloe: quoniã ad ſepulchra regum pretioſiora adhiberi credibile eſt: & dignitas Meſſiæ ſupra omnes & reges & ſummos ſacerdotes erat & eſt: ita vt nihil quantumcunq; alijs pretioſum, ipſi poterat condigne exhiberi. De appoſita autẽ futura memoria huius unctionis, facile patet, ꝙ ad commendationẽ operis Magdalenæ ſpectatur. Tum quia licet laudari præter intentionem Mariæ fuerit, eſſe tamẽ opus tale, ut ſit laude dignũ, non eſt ꝑter intentionem recte operantis: quoniam intendit opus uirtutis, ac per hoc laude dignum. Tum quia laudãdum eſſe ab Euangelicæ perfectionis uiris, maximum eſt teſtimonium boni operis peracti. Monſtrauit ergo dominus unctionẽ illã non ſolum eſſe irreprehenſibilem, & preponendam tunc curæ pauperum, ſed optimum fuiſſe opus: utpote & dignum perpetua laude, & ꝙ perpetua eſſet proſequendum commendatione in Dei eccleſia. Quorſum autem uerba quæ ſolus Marcus interſerit (ſcilicet. Quod habuit, hoc fecit) tendant, non eſt difficile uidere. Ad occultam ſi quidem ſpectant tam Mariæ mentẽ q̃ ipſius domini dignitatem. Murmurabant diſcipuli de pretioſitate unguenti, reſpondet dominus apud mulieris illius animum nõ eſſe unguentum hoc pretioſum, ſed ſi pretioſius habuiſſet, pretioſius effudiſſet. tãti me facit. ſed quia non habuit pretioſius: quod habuit, hoc fecit. Ac ſi aperte diceret, Vos arguendam putatis de exceſſu, & tamen ſecundum ueritatem dignitatis meæ & rectam fidem ac deuotionem huius mulieris, excuſanda eſt ꝙ nõ plus fecit: ſed hoc quod habuit fecit. Eſt igitur hæc domini ſententia & ad Mariæ opus commendandum, & ad diſcipulos confutandum non impertinens, ſed op-

portuna.

portuna. Hæc de prima quæſtione.

Circa ſecundam quæſtionem de uerbis dñi ad diſcipulos tẽ pore paſſionis imminentis. (Quando miſi vos ſine ſacculo & pera, nunquid aliquid uobis defuit? Dicunt ei, Nihil. Ait illis, Sed nunc qui hẽt ſacculum, tollat ſimiliter & perã, & qui non habet gladium, uẽdat tunicam, & emat gladiũ. oportet.n. impleri de me. Et cũ ſceleratis reputatus eſt) quæſtio non ſpernẽ da cõſurgit, quo pacto hęc uerificẽtur ad literã: q̃nquidẽ oportet ea ad literã uerificare: qm̃ & dñs ad literam loquiť de ſacculo & pera, ut patet: ergo & de gladio: & diſcipulis de gladio ad literam intelligentibus & reſpondentibus, Ecce duo gladij hic: annuit dñs dicens, Satis eſt Literalem igitur ſenſum intuẽdo admirãtur hanc dñi doctrinã. Primũ, quia vr̃ inſtruxiſſe diſcipulos ut ſumerẽt arma defenſiua ꝓ ſui defenſione in imminente ſibi perſecutione Iudęorum: dum uendendam ẽt tunicam ꝓ emendo gladio conſulit, & paſſionem ꝓpriam ꝓ ratione aſſignat: quia ipſe vt iniquus tractandus eſt, ſicut & fuit tanq̃ latro quæſitus & captus, & demũ cum latronibus crucifixus. Deinde quia videtur docuiſſe diſcipulos ut tp̃e perſecutionis arma ſimiliter caperent defenſiua. hoc.n. ſequitur ex exemplo ſui. Si.n. contra perſecutionem ipſius capitis ſumẽdã ſunt arma, conſequẽs eſt ut contra perſecutionẽ membrorum armati progrediamur. Exemplum, inquit, meũ dedi uobis ut quemadmodũ ego feci, & uos faciatis. Neutrum aũt horũ bene ſonat, ſed Chriſtianorũ pias aures offendit: & utrũque a geſtis Chriſti & ſanctorũ in ſuis perſecutionibus diſſonat: ut patet. Videtur deniq; doctrina hæc reuocare præcepta prius ab ipſomet diſcipulis data: ſcilicet. Si quis percuſſerit te in unam maxiliã, præbe illi alterã & ſimilia. Et confirmatur, quia ſicut mutauit hic dñs præcepta de non portãdis ſacculo, & pera olim prohibendo, nũc concedẽdo: ita conſequẽter dicẽdũ eſt ꝙ mutauit præcepta olim data de omittẽda defenſione armata; concedẽdo diſcipulis ut ſi contra eos inſurgerent homines, reſiſterent armata manu. conſtat autẽ ho: prædicatoribus euangelicis, quales erãt Apoſtoli quibus loquebatur dominus, non conuenire, quãuis imperfectioris uitæ Chriſtianis licitum ſit.

Ad hanc quæſtionem reſpondendo, dicitur ꝙ hæc domini uerba ad literam non dirigebantur ad defendendum domi-

num Ieſum in imminēte ſibi perſecutione: nec diſcipuli intellexerunt ſumēda ſibi fore arma pro defenſione Chriſti. Manifeſto vtrūq; : & primo eo q̄ ſimul eandē protulit ſnīam de rebus tribus.ſ.ſacculo, in quo portantur pecuniæ: & pera, in qua portātur victualia: & gladio, quo protegimur ab inuaſoribus, Conſtat autem q ad perſecutionem illā nō erat opus ſacculo neq; pera: quum ipſi nō eſſent perſecutionē paſſuri ſed ſeruādi ab ipſo domino erant ſolo verbo. Si ergo me quæritis, ſinite hos abire. & ipſe dixerat. Quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quenq̄: vt Ioannes teſtatur. Sicut igitur non dicebat ut tūc ſumerent ſacculum & peram, ita nec dicebat ut ſumerent tunc gladios. Secūdo ex eo q dicētibus diſcipulis. Ecce duo gladij hic, reſpondit. Satis eſt. Si enim intendiſſet q tūc ſumerent arma nō dixiſſet ſatis eſſe ad defenſionem ſuis. Cōſtat nāq; non ſatis eſſe q duos habere gladios dixerint, ad defenſiue amandū uiros undecim cōtra cohortē Pilati, & miniſtros Iudæorū cū gladiis & fuſtibus. Et ſimiliter cōſtat nō ſatis eſſe neceſſitati tātæ, ut uēdenda eſſet tunica ad emendū gladiū, habere duos gladios inter tot perſonas. ſi propter imminentē tunc perſecutionē debuiſſent tūc ſinguli non habentes gladiū uendere tunicā ut emerent gladiū. Quia igitur dixit ſatis eſſe, monſtrauit ſe nō requirere gladios defenſiuos ſui cōtra perſecutionē imminētē. Tertio ex eo q Petrum qui non expectata domini reſpōſione gladium pro magiſtri defenſione eduxit, cōpeſcuit: Conuerte, inquit, gladium tuum in uaginā. Si enim intendiſſet inſtruere ut pro eo gladio pugnarent, non retraxiſſet diſcipulū gladio pugnātē. Clariſſime quoq; hoc idem patere pōt ex voluntaria paſſione (unde tūc ēt dixit, An nō poſſum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plus q̄ duodecim legiones Angelorum?) & mille locis ſcripturæ. Sed hæc ſint allata ex illo proprio loco in illa materia & in illa ſententiam. Secundum autē (ſcilicet q diſcipuli non intellexerint de gladio ſumēdo pro defenſione Chriſti) habetur ex eo q uenientibus ſatellitibus ad capiendum Chriſtum, diſcipuli uidentes quod futurū erat, interrogauerunt dn̄m: dn̄e, ſi percutimus in gladio? Si.n. intellexiſſent inſtructos ſe fuiſſe ut gladio pugnarēt pro defenſione Chriſti, nō dubitaſſent, nō petiſſent, dn̄e ſi percutimus in gladio? Nō igitur intellexerunt dn̄i uerba Apoſto-

li ad

li ad hunc ſenſum vt pugnaturi gladio eſſent pro defenſionē Chri. Ad quid autem prædixerint. Ecce duo gladij hic, poſt dicetur: ſicut etiā manifeſtabitur cur dominus meminerit perſecutionis ſuæ, non loquens de ſui defenſione. Quia igitur dominica hæc verba ad ipſius domini defenſionē non dirigi manifeſtum ex litera eſt, conſequens eſt vt ex ipſo Euangelij textu lr̄alis ſenſus ſumat̄. Prænota ergo in hac litera quatuor. Primū eſt diuerſitas tpis p̄teriti & pn̄tis, denotata p ly qn̄, & ly ſed nūc. ait. n. Saluator, qn̄ miſi vos: & ſubdit, ſed nunc. Scd̄m eſt officium prædicationis, de quo fit mētio ſcd̄m pręteritū .ē-pus, & nulla fit de eo mentio in præſenti tēpore: ait enim Saluator. Quando miſi vos proculdubio ad prædicandum, vt patet in Euangelij hiſtoria Mat. Ioan. & Mar. vj. Et quum dicit, ſed nūc qui habet ſacculū, nihil dicit de miſſione ad p̄dicādū. Tertiū eſt pro ratione huius doctrinæ aſſignari ꝙ ipſe dominus eum in quis deputandus tunc erat.

Quartum eſt modus dicendi: quia ſcilicet nō dirigitur nouus ſermo ad Apoſtolos in ſecunda perſona, vt olim dixerat. nō. n. dicit, ſed nunc tollite ſacculum & perā, & emitte gladios vt olim dixerat, nihil tuleritis in via, non ſacculum &c. ſed ad tertiā p̄ſonā conuertēdo ſermonē dicit: ſed nūc qui habet ſacculū, tollat ſimiliter & perā: & qui nō habet, vēdat tunicam, & emat gladiū. Ex his habentur primo duo tēpora: ſ. prędicationis, & p̄ſecutionis nō cuiuſcunq;, ſed illius qua Xp̄i diſcipuli cū iniquis reputandi eſſent. Ad deſignādū ſiquidē talis perſecutionis tp̄s propoſuit talem perſonam in perſona ſua: pp ꝙ nō meminit crucis aut mortis, ſed deputationis cū iniquis. Habentur ſecundo duo genera Chriſtianorum: ſ. prædicatorū in apoſtolis, & aliorum minus perfectorum in tertia perſona ſignificatorum. Intendit igitur ad literā dn̄s docere, ꝙ mandata data olim de non vehendo ſacculum & perā, ad tēpus prædicationis ſpectant tempore aūt perſecutionis, & præcipue quādo reputabuntur vt iniqui, licitum erit cuicunq; volēti munire ſe & ſacculo & pera, & gladio defenſiuo. Et diuerſitatis ratio in prōptu eſt quia quum licitum eſt ad prędicandū ire, p̄dicationiſq; officio incumbere, & inuenient̄ neceſſaria, retribuentibus auditoribus tēporalia pro ſpiritualibus: & ſicut de neceſſarij. ita nec de vita debitis eſſe ſoliciti. tempore vero

quo

quo Chriſtiani ut iniqui reputabuntur, nõ inuenientur qui retribuant pro ſpiritualibus tẽporalia: & ſicut de pecunia & uictu licitũ erit curam habere, ita ẽt de uitæ conſeruatione: quę per gladiũ aduerſus inuaſores conſeruari quandoq; põt. Eſt ergo ſermo dominicus de tẽpore perſecutionis indeterminate: & ſimiliter de diſcipulis indeterminate: ita ꝙ illud aduerbiũ tẽporis nunc, nõ demõſtrat determinate illud tẽpus paſſionis Chriſti, ſed indeterminate tẽpus perſecutionis ꝑcipue qñ reputabuntur iniqui: & ſimiliter illud relatiuũ qui, nõ refert determinate apoſtolos, ſed indeterminate Chriſtianũ: & docet ꝙ tẽpore perſecutionis licitũ eſt curã uitæ, uictus & pecuniæ opportune ſuis diſcipulis habere. Et benenota q̃ optime reſpõdeant noua hæc Chriſti documenta priſcis. Etenim ſicut documenta priora (.ſ. tuleritis in uia) nõ ſunt mandata, ſed libertates edendi, & bibendi, quæ apud auditores uerbi Dei ſunt: ita documẽta hæc nõ ſunt mãdata, ſed libertates curã gerendi uitę & opportunorũ. Docuit.n. pius magiſter licita ambo eſſe: conſuluit aũt ut facerẽt ſicut ipſum uidebãt facere. Et apoſtoli quidẽ ac ſancti ꝑfectioris uitæ imitati ſunt geſta dñi: imperfectiones autem utuntur libertate ſibi a domino declarata.

AD obiecta autem quantum oportet reſpondendo, dicitur quod dominus deputationem ſuam cum iniquis, pro ratione attulit duorum. Primo temporis perſecutionis, & non ſuæ defenſionis. Ac ſi aperte diceret. Ex quo ego cũ iniquis deputabor, tẽpus erit ut & mea membra cũ iniquis deputentur. Secũdo neceſſitatis: quaſi dicat: Tempus erit quo indigebitis his auxiliis: quia ego ipſe relinquar deputatus cũ iniquis. Si enim ego deſtitutus ero, ita ut cũ iniquis deputer ad mortem: mei quoq; diſcipuli deſerentur ſimiliter: & ideo concedo uolentibus recurrere ad huiuſmodi humana adminicula uti poſſe illis. Apoſtoli autem tanquam non plane penetrantes uerba domini (quoniam adhuc non erat eis apertus ſenſus ut intelligerent ſcripturas, & pari ratione uerba dominica) dixerunt: Ecce duo gladij hic, tanquam aliquid pertinens ad propoſitum ſermonem de neceſſitate gladij: quum tamen impertinens eſſet reſponſio ad intentionem Chriſti. Vnde & dominus non reſpondit, Tollite illos gladios uobiſcum: quos non ſecũ, ſed ibi eſſet dixerant, nec reſpondit: Satis ſunt, ſcilicet duo gladij,

ſed

ſed imperſonaliter dixit, Satis eſt & doctrinæ huic meæ & ſolicitudini ueſtræ. ac ſi iuxta uſitatum loquendi morē diceret. Sufficit hæc locutio, deponite hanc ſolicitudinem. Et uere ſic erat agendum qm̄ verba dominica dicebantur ab hoc ut poſt paſſionem domini imperfectiores, & in caſu qn̄ expediret, ēt perfectiores libertate hac uterentur. Clariſſime itaque patet, ꝙ non dominus hortatus diſcipulos ad ſumendū gladios pro ipſius dn̄i defenſione. Sed ꝙ nec conſuluerit diſcipulis ſuis ut ſumerent defenſiua arma cōtra ſuos inuaſores, patet ex dictis: quoniam aliud eſt conſilium dare, aliud eſt docere quid licite facere poſſent. cōſuluit ſiquidem ipſe diſcipulis facto ſui exēpli ut arma non ſumerent defenſiua: tum retrahendo Petrum a percuſſione, tum aperiendo ꝙ plus q̄ duodecim legiones angelorum haberet in promptu, ſi uellet illis uti: tum uoluntarie patiendo ſe tanquā latronem capi, & cum iniquis deputari ad mortē uſq; crucis. Et hoc imitandum intellexerūt Apoſt. iuxta illud Petri: Xp̄s paſſus eſt ꝓ nobis, uobis relinquēs exemplū ut ſequamini ueſtigia eius. Docuit uero dictis uerbis licere & imperfectioribus, adminiculis ſe humanis tempore perſecutionis fulcire, nō ſolum ſacculi & pere, ſed gladij defenſiui, & perfectioribus in caſu quo expediret ad humana confugere ſubſidia. Hac nāq; doctrina fretus apoſtolus Paulus, ad adminiculū humanę appellationis ad Cęſarē cōfugit, quādo hoc expedire indicauit. Et rurſus a parata cōtra ipſius uitam cōſpiratione Iudæorū, tribuni ope ſe eripi: procurauit quia ſimiliter caſus erat in quo expediebat ſic ſuam corporalem uitam adiuuare. Nihil ergo diſſonans ſanctorū geſtis docuit dn̄s noſter ſed id quod in caſu ēt a perfectioribus fieri inculpabiliter poſſet, dignatus eſt per ſeipſum manifeſtare. Patet quoque ex dictis nō eſſe priora dn̄i præcepta per hac doctrina reuocata: ſed declaratū eſt ꝙ priſca illa de uolūtariæ patiētiæ operibus, non ſic ſunt intelligenda, quin pro loco & tempore liceat Chriſti diſcipulis moderata requirere humana adminicula. Ex hac nanq; doctrina dn̄i, iūcta priori didicimus cōſideranda eſſe loca tēpora, ac occurrētia, & quādo expedit prębere percutienti alterā maxillā, & quando expedit tueri ac adiuuare noſipſos. Nec eſt uerū ꝙ reuocata ſint hinc documēta priora de nō portandis ſacculo & pera: ſed documentis illis adiuncta ſunt alia

concer-

cõcernẽtia aliam tẽporis diſpoſitionem: ita ꝙ hæc iuncta illis docent nos qđ quando expedit, ſine ſacculo & pera, & quãdo expedit, cũ ſacculo & pera procedamus: & ꝙ illud præcipue tempore prędicationis ſeruandũ intelligamus, hoc aũt tempore neceſſitatis. Et hæc de ſecunda quæſtione.

Circa tertiam quæſtionem de reſponſionibus domini noſtri Ieſu Chriſti coram quatuor iudicibus occurrit primo duplex admiratio coram Anna. Altera eſt de illa reſponſione, Quid me interrogas? nã apparet & ſuperflua & nõ decẽs pſonã illã tunc, ſuperflua quidẽ, quia interrogãti Põtifici Ieſum de doctrina & diſcipulis eius ſufficiebat dixiſſe doctrinã ſuã eſſe publicam, & propterea examinandos eſſe publicos teſtes qui audierãt docentẽ, & nõ oportebat apponere. Quid me interrogas? Indecens aũt, quia dñs Ieſus tũc ſe gerebat ut ſubditũ. Nõ eſt autem ſubditi arguere iudicẽ pſertim de defectu tã paruo. ſ. ꝙ non debeat ipſum interrogare de doctrina tam publica. Et hæc indecentia tanta uiſa tunc eſt, ut propterea unus miniſtrorum percuſſerit dñi maxillam, dicens: Sic reſpondes Pontifici? Altera eſt de iſta reſponſione data pcuſſeri: Si male locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo, ſi aũt bene, cur me cædis? Videtur dñs nõ ſeruaſſe conſiliũ ꝙ diſcipulis dederat. Si qs te percuſſerit in unam maxillam pbe ei alteram. nõ ſolum nanque præbuit alteram, ſed contra percutiẽtem argumento rõnis inſurrexit. debeat enim ipſe ſeruare quod ſeruari ab alijs uoluit. Occurrit ſecundo admiratio ſimilis coram Caipha, pro quanto adiuratus dominus ut diceret ſi ipſe eſſet Meſſias non ſolum reſpondit ſe eſſe Chriſtum, ſed adiunxit A modo uidebitis filium hominis ſedentẽ a dextris Dei &c. apparet ſiquidem ſuperflua hæc appoſitio. Nam ſi opportuna fuit, aut propter ipſos Pontifices & ſeniores. Et hoc non: tum quia dominus dixit tunc ꝙ ipſi audiẽtes ſe eſſe Chriſtũ, nec crederent nec ipſum dimitterẽtur, tum quia ex hoc facti ſunt peiores: dicentes, Blaſphemauit, reus eſt mortis &c. Aut propter alios. & hoc nõ, tũ quia alij iã alias hanc doctrinã aduẽtu Chriſti ad iudiciũ audierãt, tum quia ibi nõ erãt alij, niſi forte miniſtri, qui ẽt perſequebantur dñm vt patet de miniſtris & ancillis infeſtis Petro. Occurrit tertio admiratio coram Pilato quadruplex iuxta quatuor dñi uerba ad Pilatũ. Prima eſt

circa

circa illã reſponſionẽ. A temetipſo hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me? apparet ſiquidẽ impertinens vt interroganti Pilato Ieſum. Tu es rex Iudæorũ? reſpondeat, ſi a temetipſo hoc dicas. Nõ.n.vr̃ quomodo hoc ſpectet ad propoſitã interrogationẽ, aut quorſum tendat. Scđa eſt circa rñſionẽ ſubiunctam. Regnũ meũ non eſt de hoc mundo, vr̃.n. ꝙ dñs voluerit ſe iuſtificare coram Pilato, tanq̃ diceret. Ego non me impedio de regno huius mundi, de quo accuſor. Hoc autem non apparet conſentaneum eſſe ſpontaneę oblationi ſuiipſius ad patiendũ, & ſubeundam ſnĩam mortis & crucem. Qui enim ſtudet corã iudice iuſtificare ſuam cauſam, non quærit condemnàri, ſed potius euadere. Tertia eſt circa apposita verba. Ego in hoc natus ſum, & ad hoc ueni in mundũ, vt teſtimoniũ perhibeã ueritati &c. Nam appoſitio iſta ad aliquod triũ ordinata eſt. Vel ad iuſtitiã ſuam aperiendã, & hoc (ut dictum eſt) ur̃ inconueniens, quia nõ cõſonat tã uoluntariæ paſſioni. Vel ad inſtruendũ Pilatum, & hoc erat ſuperfluum, quia ille gentilis erat, & principium conuertendi ipſum non erat hinc ſumendum. Vel ad propoſitam materiam de qua erat ſermo, ſ. de regno ſuo, & hoc non apparet quomodo ueniat ad propoſitũ, & qua fuerit prudentia dictum. Quarta eſt circa ultimam domini reſpõſionem ad Pilatum; Non haberes aduerſus me poteſtatem ullam niſi tibi deſuper datum eſſet &c. Apparent.n. minus decentie uerba, tum quia ſatis generalia ꝓ reſpõſione darentur Pilato dicenti. Mihi nõ loqueris? neſcis quia poteſtatẽ habeo crucifigere te, & poteſtatem habeo dimittere tę? Tum quia nihil nõuum aut ignotum, aut neceſſarium ſonantia, ut propter ipſa dicenda dñs ſilentiũ cœptum rũpere deberet. Quis enim ignorabat Pilatũ habere poteſtatẽ a ſuperiori quum cõſtaret ꝙ non erat princeps, ſed præſes deputatus a Romanis? Tũ quia incõpacte iũcta cũ ſequentib. ſ. Propterea qui tradidit me tibi maius peccatũ habet. in quo nãq; cõi & hæc ſentẽtia de maioritate peccati, cũ ꝑcedẽte de ptãte Pilati, nõ apparet. Et multo minus apparet qũo hæc ex illa inferatur cũ nota cãlitatis, ut in litera fit inferẽdo. Propterea qui me tradidit &c. Occurrit quarto admiratio corã Herode, cur interrogatus dominus ab Herode in multis ſermonibus, nullum uerbum protulit, quum tamen ſpes eſſet boni aliquid efficiendi apud Herodem, qui fidẽ Iudæo-

ıudæorum profitebatur,& de ipſo ſcriptum eſt q; libenter Ioã
nem Baptiſtam audiebat,& audito eo multa faciebat:& Euan
gelista dicit q tunc gauiſus eſt viſo Ieſu, & q multo tempore
deſyderauerat ipſum videre &c. Ex his enim videtur q ratio-
nabilis fuiſſet,quæ dixit Pilato gentili,dicere Herodi fideli, vt
pote qui de Meſſia fidem habebat &c.

Ad quæſtionem hanc de reſponſionibus domini,reſponden
dum eſt ordine quo proceſſit ambiguitatum ſeries. Vnde a
verbis dominicis coram Anna pontifice inchoando, dicitur il
la domini verba ad Annam. Quid me interrogas? non ſuper-
flua nec indecentia, ſed opportuna decentiaq; illum tunc fuiſ-
ſe. Quæ vt clare intelligas, perſpice dñm vidiſſe in interroga-
tione a Põtifice facta duo implicari. ſ. rem, & perſonã. Res de
qua interrogatio fiebat, erat doctrina cũ diſcipulis, pſona aũt
interrogata, erat ipſe Ieſus. Et quo ad vtrunq; oportuit dñm
ſua reſponſione ſatisfacere, vnde de doctrina reſpondit primo
q erat in publico poſita, tũ ex loco publico, ſynagoga. ſ. & tẽ-
plo, ita q locus non ſolũ erat publicus, ſed publicus ad officiũ
docendi; doctrinæ ſiquidẽ publicæ locus erat ad templũ aut ſy
nagoga. Tũ ex frequẽtia cõi, quia illuc oẽs Iudei cõueniebant.
Tũ ex qualitate temporis, quia ſemper, qñ ſcilicet tempus do
cendi expoſtulauit, qñ in tẽplo, in templo, & qñ in ſynagoga,
in ſynagoga. Tũ ex qualitate dictorũ, quia in occulo locutus
ſum nihil. Deinde dixit qui eſſent de ſua doctrina interrogan
di dicens. Interroga eos qui audierunt. Et protulit vniuerſos
ut publicos teſtes, non mortuos, nõ abſentes, non neſcios, aut
immemores, ſed pſentes & ſcientes, Ecce, inquit, ipſi ſciũt quid
dixerim. Quo ad perſonam uero interrogatã reſpondit. Quid
me interrogas? Quod dupliciter exponit uel quid hoc eſt cur
me interrogas? Et ſic petit cauſam nõ quare Pontifex interro-
gat, ſed quare interrogat ipſum Ieſum de doctrina: quum nõ
appareet cauſa quare ipſe Ieſus debeat interrogari de ſua do-
ctrina, quæ eſt in publico poſita: ac p hoc interrogãdi ſunt illi
qui audierũt & ſciũt illã: ſicut ſi doctrina fuiſſet poſita in libro
nõ eſſet autor interrogãdus de doctrina qualis eſt, ſed liber e-
xaminãdus. Nec hæc petitio dedecebat ſubditum: quũ Iob pe-
titionem ſimilem Deo porrexit. Indica mihi cur me ita iudi-
ces? Et iuxta hũc ſenſum quia Annas interrogauerat de doctri

na publica dñm, qui non debebat ante examinatã ab alijs do-
ctrinæ qualitatẽ examinari: ideo humiliter ſubditus dñs petit
cauſam quare ipſe examinatur: ut ſi forte ex cauſæ manifeſta
tione oporteret aliquid reſpõdere, poſſet parere. Et ſic uerba
hæc decentia & opportuna inueniuntur. Vel quid me interro-
gas, hoc eſt, quid eſt quod a me interrogando ſcire quæris? Et
ſic petit rem interrogatã: ſicut Saulus petijt a Chriſto rẽ præ-
ceptã dicẽs, dñe quid me uis facere? Et iuxta hunc ſenſum ſup-
ponebat humilis ſubditus Pontificẽ interrogare ipſum de ali-
quo quod oporteret ab ipſo Ieſu noſſe, & non de ijs quæ opor
tet aliũde cognoſci: ac per hoc quia interrogatio de doctrina,
pro quanto quærebat qualitatem doctrinæ, ad alios ſpectabat
qui audierant: & nõ apparebit pro quo alio articulo ſpectaret
ad ipſum Ieſum: ideo humiliter petit, Quid me interrogas?
Ac ſi aperte diceret: Quia nõ apparet quid eſt illud ꝙ ego in-
terrogatus reſpondere debeã, aperi quid eſt q̃d a me ſcire uis;
Forte.n. aliquẽ particularẽ articulum Põtifex manifeſtaſſet ſe
quærere: ad quẽ reſpõdiſſet: Et ſic percipere clare potes nõ ſo-
lũ opportunã, ac decentẽ, ſed humilẽ reuerentemq; fuiſſe hãc
dominicã reſponſionem: quãuis pontificis miniſter ſimilis ſuo
pontifici arguerit illã ſuperbiæ, nec dignũ arbitrans dominum
Ieſum ut ẽt peteret quod ad ſeipſum ſpectabat noſſe, vt poſſet
pontificis ſatisfacere. Ad alterã autẽ admirationẽ. de ſpõſione
data percuſſori, reſpõdetur ꝙ dñs Ieſus ita exhibebat ſe ſubdi-
tum, & patientiæ exemplũ, vt meminiſſet ſe eſſe doctorẽ mun
di. Docuerat diſcipulos ut percutienti unam maxillã, præberẽt
alteram: & niſi ipſe dignatus fuiſſet interpretari ſua documẽta
(ꝙ ſcilicet intelliguntur pro loco & tẽpore, & nõ in omni tem
pore, loco, euẽtu, negotio &c.) quis crederet interpreti alteri?
Si ipſe dominus præbuiſſet alteram maxillã: quis ſe unquam
uerũ Chriſti diſcipulũ credere potuiſſet, niſi ſemper & ubiq;
ſimile quid feciſſet? & ſimiliter niſi tollenti tunicã dediſſet ꝙ
palliũ? & ſic de ſimilibus. Modo aũt ubi dñs facto ſuo non pre
buit alterã maxillam, interpretatus eſt documẽta ſua hmõi nõ
ſemper & ubique debere exequi, ſed pro loco & tempore &c.
Oportuit ergo dominũ reſpõdere, & nõ præbere alterã maxil-
lã, propter noſtrã doctrinã. Reſpondẽdo quoque autoritatem
iuſtorũ ſupra ſuos perſequutores in ſe monſtrandam ſuſcepit,
arguen-

arguẽdo percuſſorẽ ꝙ nec in modo loquẽdi exceſſerit, dicens. Si male locutus ſum. non dixit, ſi malum locutus ſum, ſed ſi male: quia etiam ille reprehenderat ipſum de modo loquendi, dicens. Sic reſpondes? Vndique ergo docemur in hac domini ta reſpõſione, dũ & documẽta interpretata, & autoritatẽ iuſto ũ inſinuatã ab ipſo noſtro capite habemus. Et ſi quæratur: cur õ reſponderit dñs aliquid ad interrogationẽ de diſcipulis, di- i poteſt vel ꝙ reſponſio de doctrina erat quoque reſponſio e diſcipulis: quoniam ex qualitate doctrinæ pendet qualitas iſcipulorum. Vel quod percuſſio maxillæ interruperit reſpon onem domini interrogantis. Quid me interrogas?

Admirationem de verbis domini coram Caipha, Amodo idebitis filiũ hominis &c. dicitur ꝙ ſumme neceſſaria tũc fue unt, & propter totum mundum, & propter ipſos pontifices ac eniores, ut inexcuſabiles ſe noſſe poſſent, Ad cuius clariorẽ in elligentiã ſciendum ſummarie eſt fuiſſe a Prophetis de Meſ- ia prædicta ſex. Primum, de uita ſancta: ꝓpter ꝙ miſerunt ad oanẽ Baptiſtam, querendo ſi ipſe erat Chriſtus, Secundum e doctrina diuina: propter quod etiam Samaritana dicebat ꝙ Meſſias docturus eſſet omnia. Tertium, de miraculorum mul- itudine & excellẽtia: propter quod Iudæi dicebant, Chriſtus uũ uenerit, nũquid plura ſigna faciet q̃ quæ hic facit: Quar- um, ꝙ ipſe eſſet redẽpturus & ſaluaturus populum Iſrael; pro ter quod uſq; hodie Iudæi expectant Meſſiam: vt educat eos e captiuitate, & magnificet eos. Quintum, ꝙ ipſe eſſet rex otẽtiſſimus: imo rex regum, & dñs dominantium. Vnde Ma- i quæſierunt, Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum? & Natha ael: & turba in die palmarum Chriſtum regem appellarunt. extum, ꝙ ipſe pauper humiliſq; conuerſaturus eſſet cum ho- ninibus: & morte turpiſſima cum ſceleratis puniendus. Vnde ominus diſcipulis Ioãnis reſpõdẽs de ſeipſo, poſt enumerata otentiæ ſuæ miracula, æſtimationẽ pauperum, & mortis ſuæ gnominiã ſubiunxit, dicens: Pauperes euangelizantur, & bea- us qui nõ fuerit ſcandalizatus in me, ſcilicet ob mortẽ meã. Quia igitur hæc de Chriſto prædicta fuerant: & in ipſo dño onſpiciebantur impleta tria prima & ſextũ pro parte execu- ũ, & pro reliqua parte, ſcilicet paſſione & morte tunc incepe- at & fiebat: reſtabat vt de alijs duobus (ſcilicet quarto & quin

to(dñs manifeſtaret pontificibus quod in ipſo erant implēda. Et quia erant imolenda poſt reſurrectionē ſuam, & non tunc: ideo dominus & hæc implenda,& ordinē ſimul monſtrare dignatus eſt, dicēs quod ipſe uenturus eſt iterum cum gloria & poteſtate a dextris Dei &c. vbi ſe Saluatorem & regem oĩum aperuit. Et dicens: Ex hoc autē erit filius hominis &c. monſtrauit ꝙ intercedente paſſione & morte exaltandus eſſet ad dexteram Dei,& uēturus cum gloria. Fuit igitur ualde neceſſariũ ut dominus myſteriũ duorum aduentuũ ſuorum aperte diſtingueret: & ad primũ ſpectare uitę ſanctę, pauperis, humilis &c. conuerſationē cum hominibus, cũ diuinæ doctrinæ & miraculorũ excellentia,& paſſione ac morte ignominioſa, ad ſecundum uero reſurrectionē, ſaluationē manifeſtam non ſolum animarũ, ſed corporũ, regiam dignitatem, dominium uniuerſale &c. inſinuaret. Tum propter omnes qui audituri erant ſaltē per Euangelium: quia myſterium duorum aduētuũ occultum ualde erat, intantum ut ēt dæmones uideatur latuiſſe, nã ſi cognouiſſent, nunq̃ dominum gloriæ crucifixiſſent. Tũ propter ipſos ſenes, quia tunc dñs conſpiciebatur ita abiectus, ſubditus derelictus, ut nec cogitabile uideretur ꝙ ipſe eſſet futurus rex potentiſſimus ſaluaturus populum. Et ideo præmonuit tunc eos quod per hanc abiectionem ac ſubiectionem tranſiturus erat ad dexteram Dei, & iudicaturus orbē cum poteſtate &c. ut ſic quantum in ſe erat inſtrueret pontifices & ſeniores, ut ſi uellent, poſſent reſipiſcere, nullamq; excuſationem ignorantiæ prætenderent, quare non aperuit nobis myſteriũ duorum aduentum Meſſiæ, quum interrogauerimus & adiurauerimus eũ. Eratq; tunc opportunũ tēpus manifeſtãdi myſterium hoc, quando interrogatio & adiuratio facta a Pontificibus & optimatibus, reſponſionē non habuiſſet completã & claram, niſi duorum aduentuũ myſterium fuiſſet apertum, & quãdo opus, quod tunc exercebatur, ut uerbo manifeſtaretur expoſcebat: Tunc enim quia cauſa Ieſu quaſi impij iudicabatur, meruit ut cauſam & iudicium uniuerſi orbis acciperet.

Ad admirationem coram Pilato quadruplicem iuxta quatuor dñi uerba, dicitur ordinate. Et ad primã de illi uerbis. A temetipſo hoc dicis? reſpondetur ꝙ ratio uerborum fuit, ut Pilatus gentilis capax fieret reſponſionis dandæ ad qõnem propoſitam.

oſitam, Tu es Rex Iudæorũ. Oblataq; Ieſu nihilominus ra-
ionabilis eſt occaſio interponẽdi hæc uerba antequã reſpon-
eret ad quęſitum. Occaſio ſiquidẽ fuit: quia Ieſu dño introdu-
cto in prætoriũ, Pontifices manſerunt extra, ne contaminaren
ur ingrediẽdo domũ uiri gentilis durante ſolennitate Paſcha-
: & Pilatus cerẽmonijs eorũ condeſcendens, exiuit ad eos,
uditurus q̃ accuſationẽ afferrẽt aduerſus Ieſum. Põtifices aũt
ccuſauerũt eũ ꝙ ſe Chriſtum regẽ feciſſet. Pilatus aũt ingreſ-
us in ꝑtoriũ ſine Iudæis, interrogauit Ieſum, Tu es Rex Iu-
dæorum? Quia igitur dñs Ieſus abſẽs fuerat quũ fuerat accuſa
us a Iudæis, occaſionẽ rationabilem habuit quęrẽdi a Pilato,
n ex ſe, an ex Iudæorum ore interrogarionẽ hanc faceret. Ra
io uerborũ talium fuit, ne Pilatus falleretur à ſeniorũ Iudęo-
ũ callida accuſatione uſurpati tituli regii. Si.n. Pilatus ex ſe-
pſo de regio titulo inquireret, quũ Pilatus eſſet gẽtilis: & nul-
um reputaret hoĩs regnũ niſi de hoc mũdo, interrogãdo, Tu
es rex Iudæorũ? plane interrogaret de regno mundano & re-
ge, quales ſunt alijs reges: & nõ oportuiſſet dominũ reſponden
do loqui de regno quod nõ eſt de hoc mundo, ſed aliter reſpõ-
dere. Sed ubi Pilatus interrogat ex accuſatione Iudæorum, qui
pſum ideo regẽ dicebant ſe feciſſe quia dicebat ſe Chriſtũ,
& regnũ Meſſię nõ erat de hoc mũdo, ideo prudentiſſime dñs
antequam reſpondeat, interpoſuit an loqueretur ex ſe, an ex
ore Iudæorum: ut confitens Pilatus ſe loqui ex ore Iudæorũ, in
telligeret propriã uocẽ, audiẽdo a domino æquiuocationem re
gni inter regnũ Meſſię, de quo loquebat Pilatus ex ore Iudęo-
rũ, neſciens propriã uocem: & regnũ mundanũ, de quo puta-
bat Pilatus accuſationẽ fieri: & ſic capax fieret reſponſionis fu-
turæ, tanq̃ audiſſet: Tu putas facere officium tuum inquiren-
do de uſurpato titulo regio ſecundum regna huius mũdi: ſcito
ꝙ regnũ Meſſiæ de quo accuſant me Iudæi, non eſt tale. Ad
ſecundum aũt de uerbis illis, Regnũ meum nõ eſt de hoc mũ-
do: dicitur ꝙ aliud eſt iuſtificationis cauſæ ſuæ ſtudere, ut eua-
datur ſnĩa, & aliud eſt iuſtificare cauſam ſuam, quantũ ſufficit
ad tollendam apparentẽ occaſionẽ ſcandali. Dñs Ieſus coram
Pilato non ſtudebat iuſtificationi cauſæ ſuæ ut nõ damnaret,
qui ad hoc uenerat, ut morte turpiſſima afficeretur: ſed qm̃ ex
hoc ipſo ꝙ ſeipſum affirmauerat Chriſtũ, ac per hoc regẽ, nõ

nulla occaſio poterat apparare Pilato gentili cogitandi ꝙ dominus Ieſus aſpiraſſet ad regnum Iudæorum: & ideo prædicaret populo : ideo dñs Ieſus hāc quæ apparere poterat ſcandali occaſionem tollere curauit, diſtinguendo regnum Meſſiæ ſeu ſuum a regno aliorum regnum penes cauſam & effectū. Penes cauſam quidem : quia regnum eius non eſt de hoc mūdo. non dixit non eſt in hoc mundo : ſed nō eſt de hoc mundo Regnū enim aliorum eſt de hoc mundo. Nam eſt aut a natura. Et hoc uel ut regnum partisfamilias, qui naturaliter eſt rex in domo ſua: ut in principio mundi erat. Vel ut regnum eorum qui naſcūtur reges hæreditario iure : ut filij & hæredes regnum. Aut ab intellectu adiuto arte uel induſtria: ut ſunt ij qui uigentes ingento, induſtria multa ſe ad regnū prouehuntr Aut a potētia ut tyrāni. Aut uoluntate : ut ſunt ij qui per electionem ad regnū perueniūt. Regnū oīum horum eſt de hoc mūdo, quia ab ijs q̄ huius mundi ſunt cātur. Sed regnū Chriſti nō eſt ex hoc mundo: ut pote ex nulla hmōi cārum ueniens. Sed ut Apoſtolus promulgauit, factus eſt obediens uſq; ad mortem Crucis: pp quod & Deus exultauit illum, & dedit illi nomē quod eſt ſuper oē nomen: ut in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Et propterea dñs dixit Pilato, Regnū meū non eſt de hoc mundo. Et manifeſtauit hoc ex affectu: quia ſi ex hoc mundo eſſet regnū meum: miniſtri mei utriq; decertarent ut nō traderet Iudęis. Si quærere regnare, feciſſem ut miniſtri mei, ſequaces mei decertaſſent & adhuc decertarent, ut non traderet uoluntatis Iudæorum, quod tā lon ge fuit, ut nullus unquā nec Ioſeph ab Arimathia : nec Nicodemus, nec Lazarus, nec quiſpiā unico etiā uerbo certauerint pro Ieſu pendente eius cauſa corā Pilato. Itaq; ex hoc affectu percipere facile potes Pilate, ꝙ regnum meum nō eſt de hoc mundo : ꝙ nō q̄ro populum auertere, ut regem me habeāt. Et ex hac dñi ſnīa intantum apparentia ſcandali in mente Pilati ſublata eſt, ut exierit ad Iudæos, dicens ſe nullam cām mortis inuenire in eo. Ad tertiam admirationem de ſubiunctis uerbis: Ego in hoc natus ſum, & ad hoc ueni in mundum ut teſtimonium perhibeam ueritati &c. reſpondetur ꝙ hæc uerba ordinantur ad propoſitam materiā de regno Chriſti: & ad idē tendunt quo priora uerba. Et ſunt conuenientiſſime inducta & ex

parte

parte materiæ de qua erat ſermo , & ex parte perſonæ ad quã ſermo dirigebatur. Ex parte ſiquidẽ materiæ:nam ſermo erat de regno nõ ex hoc mundo,& ꝙ Ieſus erat rex nõ ex hoc mũdo. Hęc aũt figmẽta reputantur a ſapientibus huius mundi:& tanquam conficta ab ijs qui religionis curam gerunt propter populos &c. ideo dñs veritatem proponit ſe adeo tueri, vt venerit in mundum , non ut adinuentiones humanas prædicet ſed vt veritati teſtimonium perhibeat. Ex parte uero Pilati : quia oportet eruditorem ex communibus ſibi & auditori , & quantum poteſt ex gratis auditori procedere, vt ſic capax fiat doctrinæ. Chriſto autem & Pilato non erat communis ratio ſcripturarum, nec religionis cultus, ſed ſolummodo naturalis mens ac hoc per veritatis amor. nihil enim communius ac amabilius eſt hominibus ſecundum mentem quam ſit ueritas.

Merito ergo a veritatis ſtudio proceſſit, ſuaſurus viri gentili ꝙ non erat figmentum id quod de regno ſuo nõ de hoc mũdo dixerat. Duplicauit aũt ſignificatione ingreſſus ſui in mũdum, per natiuitatẽ & aduentum (dicens, Ego natus ſum & veni in mundũ) propter duas in ſe naturas: ut homo. n. natus eſt ut Deus uero uenit in mundum. Deus homo factus eſt. Et qm̃ teſtimonium Chriſti de veritate nõ erat ab oĩbus ſuſcipiendũ fide debita, ſubiungit diſcernẽdo ſuſcepturos a non ſuſcepturis ex diuerſa habitudine ad veritatem, dicens. Omnis qui eſt ex ueritate, audit uocẽ meam: hoc eſt, qui cũq; amator, inquiſitor, ſuſceptor , tutorq; eſt ueritatis, non in hac vel illa materia (puta Geometria, Phyſica &c.) ſed veritatis ſimpliciter, ita ꝙ nulli uero repugnet : audit uocẽ meã. oĩs ſiquidẽ talis eſt ex ueritate, hoc eſt, ex parte ſe tenet ueritatis, & ex ueritate uenit, tanquam exemplatum ab exemplari. Oportuit autẽ dñm apponere hæc uerba de auditoribus ſuis: ut hinc poſſet intelligere Pilatus duo .ſ. & qualitatẽ eorum qui audiebant ipſius dñi doctrinam, & ſequaces illius erant, ꝙ .ſ. erant homines nõ vana ſectantes, ſed ueritatem amantes ac ſectantes, & qualitatẽ regni ſui .ſ. ꝙ eſt regnum ueritatis: ita ut dignatus ſit dñs dicere de regno ſuo non ſolum negatiuam .ſ. non eſt ex hoc mundo: ſed inſinuare affirmatiuam .ſ. ꝙ eſt regnum veritatis: & ſimul articulum alium a Iudæis obiectum (.ſ. ꝙ ſubuerteba ac ſeducebat populum) tacite elidere cadẽ ratione qua articulũ

de vſurpato regio titulo excluſit,& ad innocentiam diſcipulorum tuendam. Ex hoc.n.ꝙ ipſe ſoli veritati operam dabat:& ex veritate erant qui eum audiebãt:manifeſte ſequitur ꝙ nulla erat ſeductio,nulla ſubuerſio,nullus ad malũ, nullus ad vana prouocabatur. ſed tota Chriſti prædicatio, totũ Chriſti regnum,ex veritate, & in veritate, & ad veritatem erat. Poterat ex hac domini ſnĩa Pilatus occaſionem diſcendi tantæ famæ magiſtro accipere:ſed quum interrogaſſet. Quid eſt ueritas? non expectata reſponſione exijt ad Iudæos: utpote qui non curabat diſcere a Chriſto. Ad admirationem demũ quartam coram eodem a Pilato de reſponſione illa. Nõ haberes aduerſus me poteſtatem ullam,niſi tibi deſuper datum eſſet:dicitur ꝙ hæc uerba domini nõ ſunt uerba generalia,ſed ſingulariſſima,ac ualde nouam,occultam,ſingularemq; Chriſti innocentiã ſignificantia. Inter Chriſtum.n.& reliquos homines hæc erat differentia, ꝙ reliqui homines habebant ſuperiorẽ iudicem ex duobus capitibus: (ſ. & ex parte ſuperiore;quia ſic a Deo ordinatũ eſt iuxta illud Apoſtoli. Omnis poteſtas a Deo eſt:quia quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt,& exparte inferiore: hoc eſt ex proprio peccato, ſaltẽ originali, ex quo incidit homo ut ab homine punibilis eſſet.) Chriſtus autẽ quia nullius omnino peccati particeps erat,nihil ex parte ſua hebebat, vnde poteſtas quęcunq; humana haberet aliquid contra eum:& propterea Pilatus ex ſola parte ſuperiore poteſtatem habebat aduerſus eum. Singulariſſimam ergo ſuam innocentiam dñs ſignificauit per hanc reſponſionem, dicẽs ꝙ nullam aduerſus ipſum haberet Pilatus poteſtatẽ, niſi ei Pilato datũ eſſet deſuper. Dixit deſuper, & non dixit ex Romano imperio, aut Cæſarea autoritate:ut cõprehenderetur prima cauſa, diuina.ſ.diſpoſitio, cum ſecundaria, quæ erat poteſtas Romani imperij. Ac ſi aperte diceret. Quod habeas contra me poteſtatem,non ex demerito meo:ſed quia es præſes. Et hinc optime cum nota cauſalitatis inferuntur ſequentia uerba. Propterea, qui tradit me tibi,maius peccatum habet propterea,quia.ſ.innocens ego ſum,qui me innocentem tradidit tibi tãquam malefactorem:maius peccatum habet. Tu quidem peccas ſciens quod ꝑ inuidiam tradiderunt me tibi ſacerdotes,& nõ reſpiciens: ſed illi qui cauſa principaliter ſunt, maius peccatum habente. Et quod

ꝙ iuxta hunc ſenſum intellexerit Pilatus domini uerba, teſtatur Euangeliſta dicens, ꝙ exinde Pilatus volebat demittere Ieſum. exaudita quippe Ieſu innocentia cum proprio peccato mouebatur Pilati animus ad dimittendum Ieſum.

AD admirationem coram Herode, quare dominus nõ reſponderit: dicitur ꝙ Euangeliſta nullam explicans ſpecialem interrogationẽ ab Herode factã, ſed per uerba generalia narrans Herodẽ interrogaſſe dñm in multis ſermonibus ſimulq; narrans, ꝙ ſperabat uidere miraculum aliquod a dño Ieſu fieri inſinuauit interrogationes Herodis nõ fuiſſet iudiciales, ſed curioſas. eadẽ etenim curioſitate qua mouebatur ad miraculũ aliquod uidẽdum inducebatur ad proponendum dño queſtiones curioſas: & propterea dominus ſicut noluit ut potẽtia ſua ad facienda miracula: ita noluit uti ſcientia ſua ad ſatisfaciendum curioſitati Herodis; inſtruens per hoc nos, ut & poteſtate & ſcientia utamur ad ædificationẽ, & non ad curioſitates, aut quaſcunq; alias uanitates. Non ſuberat ergo cauſa reſpondendi Herodi curioſo, ſicut affuit cauſa reſpondendi Pilato iudicialiter inquirenti; qui neſcius de uero regno Meſſiæ poterat ſcandalizari, ut dictum eſt. Tacuit ergo dñs corã Herode, vt haberetur & tractaretur ab Herode ut fatuus: quod & ſubſecũtum eſt. Herodes quippe uir ſecundum mundũ prudẽs, cõferens audita de Ieſu ex fama, & obiecta a pontificibus, præcipue ꝙ faciebat ſe Meſſiam, cum tanto Ieſu ſilentio coram ſe interrogãte in multis ſermonibus, quibus uſus potuiſſet ipſius Herodis beneuolẽtiã acquirere, & tueri ſe contra perſecutores ſuos, cauſam habuit cogitandi ꝙ Ieſus eſſet vanus (vtpote non loquens coram magis uiris, ſed coram uulgaribus & eo amplius, ꝙ uiderat Ioannem Baptiſtam prudenter ſecum loquentem, Ieſum autem nec ad interrogata ſua reſpondentem cernebat: cenſuitq; ꝙ eſſet ut fatuus tractãdus: & ſic illuſit veſte alba. Sed ſaluator altiſſimo conſilio ei illud voluit; ut mũdus hinc uideret ꝙ non ſapientibus huius mundi vijs, nõ aſtutijs, non induſtrijs humanis traxit ad ſuam fidem mundũ: ſed uiæ eius ad conuertendum ad ſuum regnum mundum, fuerũt tales ut ſit habitus fatuus a principibus & ſapientibus huius mundi. Propter quod ab oĩbus iudicibus voluit reputari, imo tractari ut fatuus, nõ verbo, ſed multiplici facto illuſionis: nã

a pon-

a pōtificibus & Herode & Pilato iudicatus & punitus eſt vt fa tuus. Sciebat. n. quod ſapiētię ſeu aſtutię maximę attribuitur facere ſe caput nouæ legis populorum: & ideo hanc de ſe opinionē auferre ſtuduit tot proprijs deriſionibus, vt vel ſic crederemus diuinum opus eſſe fidē Chriſti. Hæc de tertia qōne.

CIRCA quartam quęſtionē deſcripta domini Ieſu cauſa (Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum) nonnulla dubitatio oritur. Tum quia in multis, quatuor. ſ. cauſis fuerat dominus accuſatus. ſ. de tributis non dandis Cæſari, de ſeductione populi, de blaſphemia. ſ. ꝙ filiū Dei ſe fecit. & de læſa maieſtate, ꝙ ſe Regem facere curabat. Tum quia de nulla cauſa legitur dominum ſe iuſtificaſſe niſi de iſta, ſcilicet de regno (vt patet in Euangelio) ac per hoc minus videtur ꝙ iſta debuiſſet ſcribi ſuper crucē, vtpote purgata. Et cōfirmatur: quia Pilatus q ſcripſit cauſam, poſtquā diſcuſſit hāc cauſam, pronuntiauit Ieſum non eſſe reum mortis: ac per hoc non eſſe reum læſæ maieſtatis. Mirum eſt igitur quod ſcripſit hanc cauſam.

AD hæc dicitur ꝙ ex quatuor capitibus oportuit cauſam hanc ſcribi. Tum ex parte pontificū, tum ex parte cauſarum, tum ex parte Pilati, tum ex diuina diſpoſitione. Ex parte quidem Pontificum alia fuit cauſa impellens eos ad mortem dn̄i Ieſu, & alia fuit cauſa quam propoſuerunt Pilato, vt dominū Ieſum damnaret. Nam cauſa mouens pontificum aīos ad domini Ieſu mortem, fuit amor propriæ dignitatis & autoritatis ne Romani tollerent locum eorum. Quū enim tēporibus illis multi quaſi prophetæ inſurgerent, & populos ad ſe conuerterent (ut Act. v. Gamaliel refert primo de Theodate, & deinde de Iuda Galilæo: & de Ioanne Baptiſta, Ioſephus dicit Herodem ipſum cepiſſe, quia timebat concurſum populi, ꝙ non ſolum potuit ſimul eſſe verū cum cauſa inceſtus relata ab Euāgelio, ſed cōſonat Euāgelio: tum quia dn̄s audito caſu Ioannis ſeceſſit, quaſi cauſa cōis ei & Ioanni fuerit. ſ. concurſus populorum ad eorum prędicationem: tum quia dn̄s Herodē vulpem appellauit, quaſi aſtute perſequentem Ioannem prędicatorem ſub ſpecie complacendi Herodiaci) Quia, inquam, tot concurſus populorum erant, timebant Pontifices, ne tātus populorum concurſus ad dn̄m Ieſum pareret aliquam nouitatē ob quā ſimul cum tot alijs præcedentibus conſideratā Romani tolle-

ui tollerent pontificatum a Iudæis, & trāsferrent gentē Iudęorum in alia loca. Ob hanc cauſam dixit Caiphas ꝙ expediret potius hoīem mori, ne tota gens ſic periret. Hac igit cauſa in animo retenta pontifices excogitauerunt cauſam aliquā qua poſſent inducere Pilatum ad interficiēdum dñm Ieſum: & adinuenerunt dictas quatuor cauſas. ſ. de prohibito cēſu Cęſaris, de auerſione populi, de blaſphemia, uſurpata maieſtate, Et quoniam in prima non habebant fundamenta, & ſecunda niſi coloraretur ut uia ad quartam, non ſufficeret ad pœnā mortis, de tertia autem Pilatus non ſe intromittere (ut pote de pertinentibus ad q̄ſtiones legis Iudæorū) deliberarūt aſtuto conſilio crimen læſæ maieſtatis imponere dño Ieſu: ut ex eo Pilatus, utpote contra Cæſarem, moueretur ad condemnādum dominum Ieſum. Putauerunt enim ſe poſſe in hoc pręualere, fundantes huius criminis cauſam ſuper confeſſione ipſius domini qua confeſſus eſt ſe eſſe Chriſtum, ac per hoc Regem: & ſuper commotioni populi ad ſe . . Chriſtum, ac per hoc vt Regem, ita ꝙ pontifices licet a[illegible]uerint dominum Ieſum quatuor criminum: principaliter tamen tēdebāt ad crimen læſæ maieſtatis, quia ſe Regem quærebat facere: ſperantes ex hoc obtinere a Pilato damnationē domini Ieſu ad mortē. Ex parte quoque cauſarū ipſarū quæ allatæ ſunt, oportuit cauſam regni præualere, quia maiorē habebat apparentiā, ex eo ꝙ dominus Ieſus fatebatur ſe Chriſtū: & ante quinq; dies clamantes ei turbas ꝙ eſſet Rex, admiſerat veniens Hieruſalē ſuper aſellum. Hæc. n. cauſa multipliciter probata videtur. Primo, ex ipſius domini Ieſu verbis, quibus dixit ſe Chriſtum, Secundo, ex commotione populi a Galilæa vſque ad huc. Et in hac probatione clauditur nō ſolum ſeductio populi, ſed cōmotio quæ fuerat ante quinque dies illic, hoc eſt in Hieruſalem: quum turba cum palmis, cū ueſtimentis ſtratis in uia, cum clamore dignitatis ac nominis regij cōcurrit ad honorādum dominū Ieſum. Tertio, ex ipſius domini verbis corā Pilato. Regnū meū &c. Vnde & Pilatus dixit. Ergo rex es tu? quod dominus Ieſus nō negauit. Fuit quoq; aggrauata: Si hunc dimittis, nō es amicus Cæſaris: oīs. n. qui ſe regē facit, cōtradicit Cæſari. Ex parte deinde Pilati cauſam regni opportuit præualere. Pilatus. n. quum eſſet gentilis, & de eo ꝙ filiū Dei ſe fecit, ni-
hil

hil aut patũ curaret (p̃ſertim ſciens ꝙ p inuidiã mouebanť põtifices) & de ſenſu prohibitio nulla probatio haberetur: cõmotionẽ populi cum tali ingreſſu in Hieruſalẽ cõſiderauit, ſimul cũ confeſſione ipſius dñi de regno ſuo non ex hoc mundo. Et viſum eſt tam ei, q̃ Herodi ꝙ dominus Ieſus eſſet non ut criminoſus, ſed ut fatuus puniendus. Conſideratis.n. dictis de regno alterius mundi, & geſtis (ſcilicet ꝙ ſuper aſellũ, nõ equũ: cum palmis, non armis: uilis turba, non magnates; repente, nõ ex condicto, practica, inductione aut uocatione, tranſitorie, & quaſi in momento nõ retinendo ſecum turbam, nec procedendo poſtea cum turba, ſed veniebat quotidie poſt more ſolito in templum ad docendum) iudicauerunt uias has aſpirandi ad regnum, non eſſe ſani capitis. Et bene iudicabant de mundano regno loquendo. fatuum quippe eſſet per has uias quærere regnum terrenũ, unde vterq; (ſcilicet Herodes & Pilatus) tractauit dominum Ieſum ut fatuum. Inſtantibus nihilominus Iudæis ꝙ nõ eſſet fatuus, ſed malignus, vtpote qui filium Dei ſe fecit, & ꝙ aſtute inuertit cauſam regni in regnũ alterius mundi, quum non poſſet negare ꝙ ſe regem fecerit, commouendo populum ad ſe regẽ clamandũ: Pilatus corripiendum flagellis dñm Ieſum cenſuit: ut utriuſque, fatuitatis ſcilicet ꝙ malitiæ ratione habita, punitus dominus dimitteretur. Sed inualeſcẽtibus Iudæis uſque ad tumultum, elegit conſideratis omnibus damnare dñm Ieſum læſæ maieſtatis, eo ꝙ cauſa hæc ad ſe directe ſpectans apud ſuum tribunal probata ac euidẽs ita erat, ut niſi fatuitate excuſaretur, iuſte damnationem expoſceret. De regno quippe non de hoc mundo ipſe ſtultitiam putabat. Et quia Iudęi qui dominum Ieſum magis nouerant, nõ admittebãt excuſationem ſtultitiæ quam ipſe Pilatus admittendam putabat: ideo tanquã relinquens Iudæis criminis curam, ſe innocẽtem proteſtatus eſt in prolatione ſententiæ qua dominũ damnauit ad mortem crucis. Hęc videntur ad literam coegiſſe Pilatum ad hanc cauſam ſcribendam. Sed hæc oĩa ex quarto loco propoſita cauſa (diuina ſcilicet prouidentia) diſpoſita ſunt, ut dominus Ieſus damnatus & crucifixus uerum ſuũ titulum ſupra ſuã crucẽ ſcriptum haberet erat enim & eſt in ueritate, Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum. vſa quippe eſt diuina prouidẽtia iniquitate perſequentium & damnantium dominũ

Ieſum,

ieſum, ad perpetuam ueritatẽ regij tituli de Chriſto prophe-
tati teſtificandam coram toto mundo. Vnde & Pilato prohi-
buit ne mutaret illum, ſed dixit; Quod ſcripſi ſcripſi. & tribus
præcipuis linguis omnium linguarum uices gerentibus, ex ip-
ſius etiam ternarij omnia complectentis perfectione, ſcribi di-
ſpoſuit. Hæc de quarta quæſtione Deo gratias. Poſonij, in die
ſancti Damaſi. M. D. XXIII. Amen.

SECVNDVM IENTACVLVM IN QVO QVATVOR QVAESTIONES TRACTANTVR.

OCCVRRVNT ſecundó circa diuerſa ſacræ ſcripturæ documenta de filijs Dei quæſtiones item quatuor. Prima eſt de uerbis Pauli Apoſtoli ad Romanos primo, de unigenito filio Dei, quibus dicit: Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in uirtute: ſecundum ſpiritũ ſanctificationis ex reſurrectione mortuorũ Ieſu Chriſti dñi noſtri. Secunda eſt de uerbis Ioannis Euangeliſtæ Ioannis primo, de filijs Dei adoptiuis: Dedit eis poteſtatẽ filios Dei fieri: qui non ex ſanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri: ſed ex Deo nati ſunt. Tertia eſt de uerbis Apoſtoli Pauli primæ ad Corinthios xv. de baptiſmo quo generantur filij Dei, quum dicitur: Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis: ſi omnino mortui non reſurgũt? Vt quid & baptizãtur ꝓ illis. Quarta eſt de uerbis eiuſdem Apoſtoli ad Galatas tertio de hæreditate filiorum Dei per fidẽ repromiſſa, non per legẽ, quum dicitur: Lex ordinata per angelos in manu mediatoris. mediator autem unius non eſt: Deus autem unus eſt.

Circa primæ quæſtionis uerba difficultas eſt. Tum propter proprietatem ſenſus. nõ enim proprie dictum uidetur de filio Dei quod prædeſtinatus eſt filius Dei: quantumcunque ratione humanæ naturæ uerum ſit prædeſtinatum eſſe, ut humana natura ſit unita filio Dei in perſona: & homo ille, ſcilicet Ieſus filius beatæ uirginis, ſit prædeſtinatus filius Dei: quia ſignificatur ſuppoſitum illud quatenus eſt humanum ſuppoſitum. In propoſitis autem uerbis illud relatiuum qui refert filium

Dei:

Dei: ſicut primo loco antepoſitum idem relatiuũ refert etiã filiũ Dei, quum dicitur; Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem, ſtatim enim ſubditur; Qui prædiſtinatus eſt, Tum propter varietatem textus apud Latinos & Græcos, & Græcos inter ſe: dum Latini codices cõmuniter habent, Qui prædiſtinatus: Græci autẽ aliqui ſimiliter habent. Aliqui habent, Qui deſtinatus. Tum propter pluralitatẽ expoſitionum, dum vel prædeſtinatus eſt, exponitur prædeſtinatum eſt, uel declaratus eſt, uel ꝙ relatiuum qui, refert filium Dauit ſeu hominis. Hæc enim ambiguitati atteſtari videntur.

Ad hanc quæſtionem abſque quocunque præiudicio cuiuſuis expoſitionis reſpondendo (quod ſubintelligi volo tam in præcedentibus q̃ in ſequentibus totius huius operis) dicitur ꝙ ſenſus proprius literæ ex intentione Apoſtoli & contextu ſumendus eſt. Intentio Apoſtoli clare apparet. Intendit enim materiã Euangelij ſummarie explicare. Quum enim propoſuiſſet ſe Apoſtolum & ſegregatũ in Euangelium Dei de filio ſuo: explanandã duxit propoſitã Euangelij materiam: ſcilicet de filio ſuo; quæ. ſ. Euangeliũ aperiret de filio Dei. Et ſubiunxit tria cõprehendẽtia totam Euangelicã materiam. Primum eſt; Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem. Secũdum eſt; Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ſecũdum ſpiritũ ſantificationis ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti dñi noſtri. Tertium eſt; Per quẽ accepimus gratiã & apoſtolatũ ad obediendum fidei in omnibus gentibus. Oportebat enim vt ſequi ſe Euãgelij nuntiũ dicebat, explicaret quid Euãgeliũ cõtineret: ut ſic ad Euangelicã epiſtolã prępararet legentiũ aĩos. Cõtextu uero ſuadet ſpecialiter duo. Alterũ eſt, vt relatiuũ ter repetitum (.ſ. qui factus, qui prædeſtinatus, per quẽ accepimus) referat ſemper illud primo ꝓpoſitum. ſ. filio ſuo. i. filio Dei. Alterum eſt, ut ſimiliter diſtinguatur, ordinetur & intelligatur ly ſecũdũ carnem, & ly ſcd̃m ſpiritum, ita qd̃ ſicut primo explicatur filius Dei ſcd̃m carnẽ: ita deinde explicetur filius Dei ſcd̃m ſpiritũ; ut ſit plana cõſtruſtio, & planus ſenſus, nec minus altus. Et ut plenius intelligãtur hæc, inchoemus a primo. declarat itaq; myſteriũ incarnationis quantum ad quinq; Primo, quantũ ad perſonã incarnatã, quod eſt ipſe Dei filius, per relatiuũ qui; ita ꝙ nec Pater, nec Spiritus ſan-

ctus,ſed filius Dei refertur per ly qui : ut patet in textu. Secũdo,quãtũ ad modũ incarnationis : ꝙ non ex uirili ſemine,ſeu naturali more genitus eſt ſcđm carnẽ : ſed ex virtute Spiritus ſancti formatus ſcđm carnẽ, & hoc ſignificat illud participiũ. factus. Ac ſi diceret. Qui nõ naturali uirtute ſcđm carnẽ genitus in mřno vtero,ſed ab extrinſeca Spiritus ſancti virtute factus eſt. Simile habes ad Gala. iiij. Miſit Deus filium ſuum factum ex muliere. Tertio,quantum ad coniunctionẽ humanitatis cũ deitate: ꝙ.ſ. iuncta eſt Deo ut organum coniunctum. Duplex ſiquidẽ inuenitur organi genus. Quoddã coniunctum perſonaliter illi cuius eſt inſtrumẽtum: ut manus eſt organum quo operatur homo. Quoddã uero ſeparatum ſecundũ eſſe ab illo cuius eſt inſtrumentum: ut ſerra qua homo ſecat, ſerra.n. nihil eſt hominis ſecãtis : ſed aliud eſſe habet: alia hypoſtaſis eſt. Inter humanitatẽ itaq; Chriſti & cæteras creaturas ſcđm cõiunctionẽ ad deum hæc eſt differentia, ꝙ reliquę creaturæ ſe habent ad Deum ut inſtrumenta ſeparata : ita ꝙ Deus vtiť illis inſtrumentis ſeparatis. Et propter hoc oĩa tam naturalia ꝗ̃ voluntaria creaturarum opera Deo attribuũtur in ſacra ſcriptura. Omnia, inquit Eſaias, opera noſtra operatus es domine. & Iob. Pelle & carnibus veſtiſti me: oſſibus & neruis cõpegiſti me &c. Humanitas aũt Chriſti iuncta eſt Deo ut organũ cõiunctũ ſecundũ eſſe perſonale : ita ꝙ Deus per humanitatẽ aſſumptam operatur ſicut ego per linguã meam, per manum meã &c. Et hoc ſignificatur in textu per pronomẽ ei; dum dr̃: Quia factus eſt ei, proculdubio Deo. Filius quippe Dei ſcđm carnẽ factus eſt Deo organum cõiunctum: quia deitas per humanitatẽ Chriſti operatur ſicut per ſibi coniunctũ propriũ organũ, iuxta illud, Saluauit ſibi dextera eius, & brachiũ ſanctũ eius. Ad quod ut uere nouũ & mirabile inuitauerat decantãdum, præmittens. Cantate domino cãticum nouum, quia mirabilia fecit, ſtatim enim ſubdit, ſaluauit ſibi dextera eius, & brachium ſanctum eius. Ac ſi dixiſſet. Quũ Deus ſalutẽ multipliciter potuiſſet operari hunc tamẽ modũ elegit, ut per propriã dexteram & propriũ brachiũ (hoc eſt per organũ coniunctum) operaretur ſalutem in myſterio incarnationis. vnde & ſubdit. Notũ fecit dñs ſaluatore ſuũ &c. Quarto, q̃tũ ad humanã Genealogiã, ꝙ ſcilicet ex ſemine Dauit, pro quanto beata

Virgo ex qua carnem habuit, filia fuit Dauid per tot generatiões intermedias. Vbi clauditur veritas ſcripturarum. Meſſiam ex ſemine Dauid promittẽtiũ, & regia progenies, & ꝙ peccator Dauid tantã gloria donatus eſt a Deo; ut de ipſius ſemine Chriſtus prodiret, & ipſi fieret talis tantaq; permiſſio. Quinto, quantũ ad humilitatẽ, dum explicat ꝙ ſecundum carnẽ, q̃ eſt infima pars humanæ naturæ. Minus quippe mirum eſſet, ſi animam tantũ humanam aſſumpſiſſet, quũ ſit naturæ intellectualis & immortalis, ſed ubi conſtat carnem quoque aſſumpſiſſe; mirabile ualde eſt, & longe magis exinaniuit ſemetipſum carnem aſſumens. Factus ergo ſecundum carnẽ dum dr̃, nihil humanę naturæ ſpretũ monſtratur. Simile q̃d legis apud Ioannẽ, dum dicit. Verbum caro factum eſt, propter dictã rationem. Eſt igitur literæ ſenſus ac ordo: Qui filius Dei ſecundũ carnẽ factus ſupernaturaliter eſt ei Deo, ut coniunctum or ganũ ex ſemine Dauid. pro quãto mater deſcendit ex progenie Dauid. Ed aduerte ꝙ prædictarum quinq; conditionũ duæ locãtur ex parte ſubiecti. ſ. qui ſcdm carnem: & tres ex parte prædicati. ſ. factus eſt ei ex ſemine Dauid. Venio nunc ad ſecundum de quo præſens eſt quæſtio. Vbi aduerte, ꝙ ex parte ſubiecti locantur quoque duo, ſcilicet ſecundum ſpiritum: & ex parte prædicati locãtur reliqua, ſcilicet prædeſtinatus eſt filius Dei in uirtute ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti domini noſtri, ita ꝙ ſicut prius locutus eſt de filio dei ſecundum infimam naturæ humanæ partem, ſ. carnem: ſic nunc loquitur de eodem filio Dei ſecundũ ſupremam naturæ humanę partem, ſcilicet ſpiritum. Et intendit ꝙ ſecundum ſpiritũ præordinatus eſt ſanctificatiuus propria autoritate ex tempore & cauſa propriæ reſurrectionis qua ſurrexit a mortuis, nõ qualiſcunq; , ſed Saluator Chriſtus ad dñs noſter. Quamuis enim infiniti fuerint modi apud Deum quibus ſanctificare mundum potuiſſet, elegit tamen & ſtatuit ab æterno ut uirtus ſanctificatiua reſideret in ſpiritu qui eſt anima Ieſu Chriſti: pro quanto uoluit ut omnis gratiæ plenitudo nõ ſolũ ut in ſingulari, ſed ut uniuerſali capite etiam cœleſtis eccleſiæ in illa anima habitaret, ita tamen ꝙ ſanctificator per eam non ſanctificaret quaſi mendicato ſuffragio, ſed ꝓpria autoritate ut filius Dei ex una parte, & ex alia parte concauſa & tẽ-

pus

pus ſanctificationis eſſet reſurrectio ipſius. De huiuſmodi ma cauſalitate ſcriptum eſt ad Romanos iiij. Reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. De tempore uero Ioannis vij. Nondum erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus. Et ſm hoc ut dictum eſt ex parte ſubiecti locantur duæ conditiones (perſona ſcilicet filii Dei, & ſpiritus aſſumptus) dum dicitur, qui ſm ſpiritum. Poteſt & altius exponi ſpiritus: hoc eſt ſpirituale eſſe & operari, non determinando ad eſſe & operari diuinum aut aſſumptum, ſed communiter ſignificando p ſpiritum eſſe & operari ſpirituale quod in Chriſto fuit: quodcunque fuerit illud. Et ſic ex parte ſubiecti duæ ſimiliter conditionis locantur: ſ. perſona filii Dei, & eſſe ac operari ſpirituale quodcunque in ipſo quomodolibet eſt: ita ꝙ ſicut primo locutus eſt de filio Dei ſm eſſe carnale, dicendo qui ſm carnem, ſic nunc loquitur de eodem filio Dei ſecundum eſſe ſpiritale, dicens, qui ſecundum ſpiritum. Et licet ex parte ſubiecti ſit iſta diuerſitas expoſitionis, ex parte tamen prædicati non uariatur ſenſus: ſed ponitur primo res ad quam prædeſtinatus eſt, ſcilicet filius Dei in uirtute ſanctificationis: ita quod non intelligitur hoc ſimplex, ſ. filius Dei: ſed totum cōpoſitum, ſ. filius Dei in uirtute ſantificationis, ut res ad quā prędeſtinatus dicitur filius Dei ſecundum ſpiritum: ſicut diceretur ꝙ homo ſecundum intellectum præordinatus eſt, ut ſit homo ſtudioſus, ut ſit homo beatus, & ſimilia. Numerant' autem in huiuſmodi uerbis myſteria tredecim. Duo ex hoc ꝙ ly prædeſtinatus appouitur ad ly qui ſecundum ſpiritum. Ex ipſa ſiquidem diuerſitate uerborum dum qui ſm carnem dicitur factus eſt &c. & qui ſecundum ſpiritū prædeſtinatus &c. dicitur, intelligimus quod præcipuum & primum in myſterio incarnationis eſt eſſe ſpirituale. ex hoc enim quod apponitur prædeſtinatio ad ly ſm ſpiritum: denotatur quod ordinatio diuina principaliter tēdebat ad ſpiritum, hoc enim ipſum prædeſtinationis nomen ſecū fert. Et merito: tum quia ſpiritus longe præſtantior eſt carne, & eſſe ſpirituale longe excellētius eſſe carnali. Tum quia caro aſſumpta uerbo Dei eſt mediante ſpiritu, pro quāto rō ꝙ caro aſſumpta fuerit, fuit ſpūs; hoc eſt, ideo caro aſſumpta eſt, quia erat materia ſpiritualis animæ, & non econuerſo. Rurſus ex hoc ꝙ qui ſm ſpūm præ

deſtinatus dicitur ad totum aggregatũ, ſcilicet ut ſit filius Dei in uirtute ſanctificationis, intelligimus ad partẽ ſpiritus ſpectare principaliter ſanctificare non ꝙ caro Chriſti expers eſſet ſanctificatiuæ uirtutis (quum tactu carnis ſuæ ſanctificauerit aquas ꝓ baptiſmo, & tacte manus reddiderit ſanitatẽ) ſed qm̃ caro Chriſti hoc ipſum ſecundario & ex ſpiritali uirtute habebat: ſpiritus autẽ principaliter & ex proprio genere. ſ. eſſe ſpiritali ſonitus eſt. Tertium myniſteriũ (ſcilicet ꝙ propria autoritate ſanctificaret) aperte monſtratur per primã partem aggregati prædicati, ſ. filius Dei: ex hoc enim ꝙ prædeſtinatus eſt filius Dei in uirtute ſanctificandi, clare patet ꝙ prædeſtinatus eſt, ut ſanctificet ꝓpria autoritate. Filius qnippe. De propria autoritate, quæ eſt ſua Deitas. ſantificat non minus quam pater: quum ſit unius & eiuſdem naturæ & poteſtatis cum parte. Quartum myſterium eſt plenitudo ſanctitatis. Ex hoc enim ꝙ non dicitur ſanctus, ſed in uirtute ſantificationis: aperitur talis tantaq; ſanctitas quæ non ſolũ ipſum repleat in ſe, ſed uirtutẽ in eo ponat efficiendi ſanctitatẽ in aliis. fuit enim Chriſtus plenus gratiæ & ueritatis nõ ſolum in ſeipſo. ſed de plenitudine eius omnes accepimus. Quintũ myſteriũ eſt uniuerſalitas ſanctificationis. Ex hoc nanq; ꝙ nõ dicitur ſanctificationis horum uel illorum, nec animarũ tantum aut corporum, nec rationalium tantum aut irrationaliũ, monſtratur quod in eo eſt uir ſantificationis omnium. Et uere ſic eſt, quoniam ut dicitur ad Ephe. j. Deus propoſuit in diſpenſatione plenitudinis tẽporũ inſtaurare oĩa in Chriſto quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt in ipſo. Rurſus in eo quod nõ dicitur ſanctificationis talis (puta ſecundũ gratiã prophetiæ, aut ſecundum qualemcunq; aliã ſpecialem gratiam) ſed ſimpliciter & abſolute dicitur, in uirtute ſantificationis aperitur ꝙ in eo eſt uirtus ſanctificatiua ſecũdũ oẽm ſpeciẽ ſanctitatis: ita ꝙ huiuſmodi uirtus ſanctificatiua eſt uniuerſalis, & ſecundum oẽs ſanctificationes ſpecies, & ſecundũ omnia ſanctificabilia: eſt ſiquidem caput ſuper omnem eccleſiam tam terreſtrem quã cœleſtem, & hominium & angelorũ: ut dicitur ad Ephe. j. & Colo. ij. Sextum myſterium eſt tẽpus quo incepit ſantificatio hæc, dũ dr̃, ex reſurrectione mortuorum. hoc eſt, ex reſurrectione non qualicunque, ſed a mortuis (genitiuus enim pro ablatiuo a Græcis ponitur iuxta

ſupra

ſupra inductũ uerbũ Ioann. Nondum erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus. In cuius ſignum, primo die reſurrectionis dedit ſpiritũ Sanctũ diſcipulis, inſufflando in eos, dicẽs. Accipite Spiritũ ſanctum, & dedit poteſtatẽ remittendi peccata. Nec propterea intelligas ante reſurrectionẽ Chriſti defuiſſe uirtutem ſanctificandi, aut ſanctificationẽ ipſam (quoniã prius ſanctificationis opera multa dominus effecerat) ſed quia principaliter, manifeſte & uniuerſaliter præordinata eſt ſanctificatio exercenda tempore reſurrectionis. Principaliter quidẽ, qa ſanctificationes priores erãt quaſi diſpoſitiones ſeu viæ ad ſanctificationẽ uniuerſalem futurã poſt reſurrectionẽ. In cuius ſignũ ẽt ipſi Apoſtoli quãuis mũdi ex ſermone Chriſti adhuc cæci erant, non intelligentes ſcripturas: ſed in die reſurrectionis aperuit illis dominus ſenſum ut intelligerent ſcripturas. Manifeſte vero, quia tunc manifeſtata eſt uirtus Chriſti ex gloria reſurrectionis. Vniuerſaliter aũt: quia in oẽs gentes ex tũc ſalua prædicanda, & cõferẽda ordinata eſt, ut patet in Euãgelio. Septimũ myſterium eſt concauſa ſanctificationis ꝙ ſcilicet reſurrectio ipſius ordinata eſt cõcauſa ſanctificationis: ut. ſ. filius Dei & propria autoritate, & miniſterio propriȩ reſurrectionis ſanctificaret: nam ſicut mortem noſtrã moriẽdo deſtruxit, ita uitam reſurgendo reparauit. Et ſiquidẽ ipſius reſurrectio cauſa uitȩ noſtrȩ, tum animæ, quia ſurrexit ꝓpter iuſtificationẽ noſtrã: tũ corporis, quia Saluatorẽ expectamus qui reformabit corpus humilitatis noſtrȩ cõfiguratum corpori claritatis ſuæ. Dum ergo dixit ex reſurrectione mortuorũ, duo notauit myſteria: tẽpotis: ſ. quo ſanctificatio quaſi maturus fructus haberetur: & concauſæ, qua reſurrectio indignitatem concauſandi ſanctificationẽ eleuata eſt. Octauũ myſteriũ eſt integritas ſpiritualis eſſe: quandoquidem ex reſurrectione effectũ eſt corpus Chriſti ſpirituale iuxta Apoſtoli ſententiã primæ ad Corint. xv. habuitq́; ex tunc Saluator eſſe ſpirituale integrum, hoc eſt ſecundũ oẽs naturæ aſſumptȩ partes. Manifeſtaturq́; hinc, ꝙ filius Dei ſecundum ſpiritũ redundantẽ iã ex reſurrectione in cotpus ſecundũ eſſe ſpirituale conſummatũ ex reſurrectione, præordinatus ſit ſanctificator. Dicens itaque, ex reſurrectione mortuorũ, tria dixit myſteria: temporis, quo quaſi fructus maturus ſanctificatio haberet: cauſalitatis:

qua indignitatem concauſandi ſanctificationẽ reſurrectio eleuata eſt: & integritatis, qua conſummatũ eſt eſſe ſecundũ ſpiritum per redundantiam ad corpus. Ex his tribus iunctis prioribus conſurgit myſterium nouum, quod ſanctificare cõuenit Chriſto ex diuina ab æterno prædeſtinatione ſecundũ vtranque naturam: diuinam ſcilicet & humanam. nõ qualemcunq; ſed glorioſam: vt vere impletã cognoſcamus cauſam ab Euãgeliſta aſſignatam, quare nondum erat ſpiritus datus: quia Ieſus nõdum erat glorificatus. hoc eſt ſiquidem quod hic docet Apoſtolus, dicens ꝙ prædeſtinatus eſt filius Dei ſanctificator ex reſurrectione a mortuis, qua proculdubio glorificatus eſt. Spectant reliqua quatuor myſteria ad qualitatem reſurgẽtis ad ſanctificandum. Nõ enim poſita ſunt hæc uerba Ieſu Chriſti Domini noſtri, ad quaſi circumloquendum reuerenter illũ qui reſurrexit: ſed quum facile per pronomen ſubſtantiæ potuiſſent dicere ex reſurrectione eius, ſi tantum ſignificare uoluiſſet, de cuius reſurrectione loquitur, ſicut per uerbũ mortuorũ ſignificauit de qua reſurrectione loquebatᷣ: elegit Apoſtolus tot titulos apponere, ut & quis & qualis ex reſurrectione præparatus ſit ſanctificator, mõſtraret. Decimum igitᷣ myſterium monſtratur per nomen Ieſu: quo non ſolum quis mõſtratur, pro quanto eſt nomen proprium: ſed qualis, ꝓ quanto a ſaluatione impoſitum illi eſt: ut dixit Angelus ad Ioſeph. Surrexit quippe ad ſanctificandũ Ieſus, hoc eſt ſaluator, quũ deuicta morte vniuerſum genus humanum ſaluauit, uitam illius inchoãdo in propria uita corporali, immortali, impaſſibili &c. Vere etenim impletũ tũc eſt illud Pſal. Saluauit ſibi dextera eius: quoniam ipſe Dei filius per ſuam animã quaſi iũctã dexteram ſaluauit ſibiipſi corpus proprium uiuificando, & dotibus quatuor ab Apoſtolo explicatis. j. Cor. xv. glorificando. Et uere ſi Chriſtus reſurrexit, & nos reſurgemus: ut ibidẽ dicitur. Vndecimum myſteriũ regiæ dignitatis monſtratur per nomẽ Chriſti. Vere ſiquidẽ peruenit in regionem ualde diſtãtem (utpote in regionem gloriæ ęternæ) accipere ſibi regnum quũ unctus eſt unctione glorię ſuper omnes reges. Oportuit ſiquidem Chriſtum pati hæc (ſcilicet iniurias & mortem) & ita intrare reſurgendo in gloriã ſuam. Incœpiſſe ergo regnũ Chriſti ex ſua reſurrectione monſtrat Apoſtolus, quũ prędeſtinatum

ſtinatum ipſum dicit ſanctificatorem ex reſurrectione qua ſurrexit Christus: ſicut etiã ex tunc incœpit executio conſummatæ ſaluationis quũ ſurrexit Ieſus. Tunc quoq; incepiſſe dominium eius, duodecimum myſteriũ aperit dicẽdo domini. Qui .n. prius venerant miniſtrare, ſubiici & mori, & ſurrexit dñs dicens: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Non q prius non fuerit dominus (quum vere dixerit: Vos uocatis me magiſter & dñe, & bene dicitis: ſum etenim) ſed quia prius ſecundum humani corporis officia non venerat dominium exercere, ſed ſubiectionem, ſurrexit omni ex parte dñs: quum implet illud: dominus regnauit, decorẽ (gloriæ corporalis) indutus eſt. Noſter demũ myſterio ultimo dicitur: nõ quod aliquis aut aliquid eximatur ab illius dominio (de quo ſcriptum eſt: Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius) ſed quia peculiari modo dñs noſter, hoc eſt fidelium, eſt: tum quia dominatur in nobis, qui voluntates noſtras ſubiicimus illius mãdatis tũ quia cultu fidei, ſpei ac charitatis gaudemus atq; gloriamur in & de ipſius dño: Fructus ergo reſurrectionis dominicæ per ly noſter notatur: vt nõ quaſi inanis aũt in tẽpus longinquũ fructificaturus ſurrexerit, ſed ſurrexit dñs noſter, ut ſtatim nos habuerit, ut nunq̃ nos omnino deſeruerit. Prædeſtinatus eſt ergo filius Dei ſecundum ſpiritum: vt ſit filius Dei in virtute ſanctificationis ex reſurrectione qua a mortuis ſurrexit Ieſus Chriſtus dominus noſter. Perſpice lector in duabus explanatis ſententiis collectam ab Apoſtolo materiã Euangelii de filio Dei: dũ & trinitatis & incarnationis ac incarnati verbi tam ſecundum humilitatis q̃ glorię ſtatũ, & ſanctificatiuæ uirtutis, ac per hoc ſacramentorũ myſteria propoſuit. Et ne quid remaneret intactũ ſubiungendo tertiũ relatiuũ, totã complexus eſt Euangelii materiã. Nã vbi de capite collegerat, ad Eccleſiam ipſius Chriſti corpus deſcendit, oportet.n. euãgelizare quoq; unã ſanctam in Chriſto Eccleſiam ut patet in ſymbolo. Quinq; aũt (ut breuiter perſtringamus) de Chriſti Eccleſia proponit. Primo, coniunctionẽ cum Chriſto, non qualitercunq;, ſed depẽdendo ab ipſo dicens, per quem, iungitur enim Eccleſia Chriſti ut capiti: & ab ipſo pẽdet, vt a capite pendet corporis uita. Secũdo dona Chriſti in Eccleſia, & cõia toti eccleſiæ, dicens, accepimus gratiã, & dona quibus diuerſa mẽbra ſeu gradus diuerſi ſunt

in eccleſia, dicens , & apoſtolatum. in hoc enim primo gradu reliqui ſubintelliguntur. Tertio finem intrinſecū propter quē diſtribuuntur gradus ac dona in Eccleſia , dicens , ad obediendum fidei. Vbi fides non quæ ſine operibus mortua eſt, ſed formata, quæ per dilectionē operatur, poſita eſt finis: nam obediētia fidei nō eſt , vbi fides mortua eſt. voluntate enim renuente obedire fidei, quæ diligendum Deum ſuper omnia mōſtrat, nō mouetur homo ad obediendū fidei. Rurſus vnitas fidei mōſtratur ex ſingulari numero. & non vt vnuſquiſq; in ſua fide ſaluetur, ſed obediať fidei vni. Quarto, indiuiſionē uniuerſalis Eccleſiæ aperit, Ex eo namq; ꝙ non in vna tantū natione, ſed in omnibus gentibus ad hoc unū, vt. ſ. obediant fidei uni, gratiā vnā & apoſtolatum vnum accepimus conſequens eſt vt vna atq; indiuidua ſit vniuerſalis Eccleſia Chriſti in omnibus gentibus iuxta verbum dn̄i. Fiet vnum ouile, & vnus paſtor. Quinto, ſinon extrinſecum, Pro nomine eius, tota enim Eccleſia ordinatur ad gloriam dn̄i Ieſu Chriſti: nec ſunt Apoſtoli, doctores protectores &c. pro gloria propria, ſed pro gloria filij Dei. Habes ergo ſummarie ex verbis Apoſtoli totam Euangelij materiam, quam intendebat Romanis proponere.

Ad ea quę tanquam difficultantia mater iam inducta in principio ſunt, non eſt confutando ſed explanando ſummarie dicendū, ꝙ licet non admittať ꝙ qui refert filiū Dei abſolute, vt prędeſtinatus ſit filius Dei abſolute: admittitur tn̄ vt qui referat filium Dei factum ſecundum carnem ex ſemine Dauid: hoc eſt filium Dei vt eſt filius hominis. Nec eſt inconueniens vt illa triplicitas relatiui ſic ordinetur vt ſemper creſcat, referendo immediate antecedēs, in quo ēt prius antecedēs claudiť: hoc eſt vt primū qui, referat filium Dei: ſecundū qui, referat eundem factū ſecundum carnem: tertium viro per quē, referat eundē non ſolum factum ſecundū carnem, ſed ꝑdeſtinatū &c. Nec inconuertit diuerſas eundem textum habere expoſitiones ēt ſecundum ſenſum literali: qm̄ autor ſacræ ſcripturę eſt ſpiritus ſanctus, qui plures ſimul ſenſus intendere pōt. Vnde autem varietas ipſius textus emerſerit, non apparet. Quod enim ex translatione non cōtigerit, manifeſtat diuerſitas textus ēt apud Græcos. nā apud Vulgarē legitur prædeſtinatus , & apud Originē, deſtinatus, Vtrumq; ſit, textus verificatur utroq; modo:

vt pa-

ut patet ex dictis. Hæc de prima quæſtione.

Circa ſecundam quæſtionem de uerbis Ioan. Qui non ex ſanguinibus &c. ambiguitas occurrit primo an una & eadẽ generatio negetur per tres negationes, nõ ex ſanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri: an ſingulis negationibus reſpondeant ſingulę generationis. Nã ſi una eadẽq; generatio per oẽs negatur, inutilis uꝛ̃ multiplicatio tot cauſarũ. Ad quid. n. opus eſt miſcere in Euãgelio naturalẽ hoĩum natiuitatẽ prouenire nõ ſolum ex ſanguinibus, ſed ẽt ex uoluntatẽ carnis, & ex uoluntate uiri? Si uero tres generationis ſpecies deſcriptæ dicuntur, falſum apparet, ex eo quod generatio ex uoluntate carnis, nõ eſt diuerſa a generatione ex ſanguinibus. Concupiſcentia quippe carnis nõ aliter generat filios quã per commixtionẽ carnalẽ maris & fœminæ. Scđo, an una eadẽq; uolũtas ſit uoluntas carnis, & uolũtas uiri. Nam ſi locutio iſta propria eſt, oportet ex una parte unam fateri uoluntatẽ, quum non inueniatur in toto genere humano diuerſæ ſpẽs uolũtatũ (quãuis. n. aĩalibus appetitus multiplicetur in plures ſpẽs, uoluntas tñ non multiplicatur) & ex altera parte nullã dicere uoluntatem carnis; quia uoluntas in ſola rõne eſt, & appetitus eſt rõnalis, & non carnalis ſeu ſenſibilis. Si uero nõ curandum creditur de proprietate nominum, & duę uoluntates quaſi duo appetitus diſtincte dicuntur (rationabilis. ſ. qui proprie uocaꝛ̃ uoluntas: & ſenſibilis, qui appellatus eſt uoluntas carnis) nunc ſnĩa teneri potuit, ſed lingua cohibenda erat: quod procul ab Euangeliſta eſſe debet. Tertio, an filij Dei per adoptionem dicantur proprie nati ex Deo, an ſecundum communem tantum uſum quo in humanis adoptatus in filium, dicitur genitus ab illo per adoptionem: qui etiam in hac litera dicitur genitus ex uoluntate uiri. Quod enim proprie intelligi debeat ex eo uidetur ꝙ niſi proprie eſſent ex Deo nati, non eſſent proprie filij Dei. Quod uero communiter accipiendum ſit, ex eo apparet ꝙ uoluntarie genuit nos, dando nobis ſpirituum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater.

Ad hanc qõnem dicitur ꝙ Ioan. Euangeliſta triplicem ac per oẽm in humanis generationis modum complexus eſt. Primum, quo uita naturalis acquiritur, & naſcunꝛ̃ filii hoĩum ex ſanguinibus uiris & mulieris. Secũdum, quo uita moralis cõſa

na carni in bonis fit ex uoluntate carnis. hoc eſt ex electione eorum q̄ conſonant carni. Et hinc naſcuntur filij huius ſeculi: quorum uita eſt circa aut neceſſaria aut utilia, aut delectabilia ſcd̄m carnem. Tertium, quo uita excellens conſona rationi, in nobis fit ex uoluntate uiri: hoc eſt ex electione eorum quæ ſola ratio ſeu uirilis animus æmulanda dictat. Et hinc naſcuntur filij huius quoq; ſeculi qui excellentes ſunt; inter quos quidā heroes uocantur. Ita ꝙ intendit Euangeliſta filios Dei neq; ex natura ſimpliciter, neq; ex natura adiuncta uoluntate carnis (hoc eſt ſtudio ad quæcunq; ſpectant ad carnalia) neque ex natura adiūcta uolūtate uiri (hoc cū ſtudio officioſo ad q̄cūq; ſunt & eſſe poſsūt uirilis perfectionis, delectationis eſt, aut gloriæ) naſci aut fieri. Et qm̄ ad aliquod horum trium ſpectat oīs generatio hoīum ſecundum quodcunq; eſſe poſſibile, ſiue ex cœlo, ſiue ex quacunq; cā naturali aut uoluntaria (ut patet diſcurrendo & applicando) ideo hanc triplicem generationem negando, aperuit Euangeliſta aliunde quærendam eſſe generationem filiorū Dei, quā ex naturalibus aut uolūtarijs cauſis creatis: & ſtatim manifeſtauit quartum generationis modū dicēs ſed ex Deo nati ſunt. Nec dixit, ſed a Deo facti ſunt (ut cæteræ creaturæ, quas dixit & factæ ſunt) ſed dixit, ſed ex Deo nati ſunt: docens filios Dei tali modo procedere a Deo ut mereantur dici nati ex Deo: tum ꝑꝑ naturalitatem in modo producendi: tum propter cōnaturalitatem rei productæ. Quæ qm̄ altioris ſpeculationis ſunt (utpote a Ioan. Euangeliſta dicta) oportet altius inchoando aduertere bona creata diſtingui in duos ordines. Vnus eſt ordo naturę, alter eſt ordo gratię. In primo ordine ſunt oēs ſubſtantię create & proprietates, actiones, paſſiones, & quęcunq; quomodolibet eis naturaliter conueniunt. In ſecūdo autem quantum ad propoſitum ſpectat: inueniuntur quędā res quę ita ſunt de ordine gratię ut ſint de genere Dei: ut charitas & lumē glorię: Bona creata primi ordinis ſe habent ad Deum ut artificiata ad artificem: quę ſunt aliena a natura artificis: ut domus, arca, nauis, & alia ſimōi teſtantur relata ad ſuos artifices. Charitas autem & lumen glorię quę ſupremum tenent locum in ſecundo ordine, ſe habent ad Deum ut connaturalia ad id cui ſunt cōnaturalia: ut ea quę ſunt ſecundum naturam ad naturā; ſicut calere ad ignem, ſicut

moueri deorſum ad graue. Quod ex eo cognoſcere potes: quia nihil horum poteſt eſſe natura aut connaturale alicuius creaturæ creatæ aut creabilis. Non poteſt ſiquidem fieri aliqua creatura quæ ſit ſuapte natura beata beatitudine illa q̄ conſiſtit in fruitione promiſſa nobis in cœleſti patria: vt ſi ſuapte natura amans Deum amore charitatis, quo diſtinguūtur filij Dei a filijs perditionis: qm̄ ſi aliquid horū poſſet fieri, poſſet eſſe aliqua creatura non indigens gratia Dei, ſed ex proprijs ſuæ naturæ haberet q non poſſet peccare, & ſeipſam ſaluaret: ſcriptum eſt.n.j.Ioā.iij. Oīs qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, qm̄ ſemen ipſius in eo manet: & non poteſt peccare, qm̄ ex Deo natus eſt. & rurſus cap. v. Oīs qui natus eſt ex Deo, non peccat, ſed generatio Dei conſeruat eum. Quia igitur proprium eſt Deo eſſe naturaliter beatum dicta beatitudine, & amare naturaliter ipſum Deum ſic, ſcilicet dicta charitate: conſequens eſt vt intelligamus bona creata quibus conſtituuntur filij Dei hic quidem inchoatiue per gratiam charitatis, in patria vero complete per conſummatā gratiam luminis gloriæ, eſſe de genere diuino, & Deum ſe habere ad illa vt ad cognata, vt ad cōnaturalia, vt ad ſcd̄m naturā ipſius Dei; & ꝑpea reliquæ creaturæ factæ dr̄, filij aūt Dei nati dicuntur. Iure ſiquidē naſci dicuntur, qui ad cōnaturalia producuntur, qui ad ea q̄ ſunt ſcd̄m Dei naturā eleuantur. Natiuitatis ſiquidē tā ratio q̄ nomen ad naturā ſpectat. Si itaq; ex termino cōſideres productionē filiorū Dei, natos ex Deo intelliges: quia fiunt cognati ipſi ſummo Deo. Si modū quoq; inſpicias, idē inuenies. Dupliciter ſiquidē aliqd a volūtate efficit. Vno mō abſolute: vt quū eligimus aliquid exterius operari: vt mederi, ædificare &c.

Alio modo ex affectione, vt quū ex odio vel amore mouemur ad aliquid. Quod procedit exterius uoluntarie, dr̄ fieri a uoluntate. Quod procedit in nobiipſis a uoluntate affecta dicitur naſci ex uoluntate: quaſi naturaliter illud proueniat: quia uoluntas affecta per modum naturæ operatur. habitus.n. inclinat per modū naturæ: & quaſi intrinſeci principij rōne induit uoluntas affecta, qn̄ ex affecta uoluntate fimus tales: puta mites, aut iuſti, aut auari &c. Vnde Ioan. Euangeliſta eadē præpoſitione.ſ.ex: & eodem participio.ſ.nati, uſus eſt in ſingulis particulis, dicens; nō ex ſanguinibus, non ex uoluntate carnis, non

non ex voluntate viri,ſed ex Deo nati ſunt.nam ly nati ſubintelligitur in præcedẽtibus. Ac ſi replicaſſet: qui non ex ſanguinibus nati ſunt,neq; ex voluntate carnis nati, neq; ex voluntate viri nati,ſed ex Deo nati ſunt. Filij ſiquidẽ hoĩum nati ſunt in eſſe naturæ ex ſanguinibus, & filij huius ſeculi cõiter nati ſunt in eſſe morali ex voluntate carnis, hoc eſt ex voluntate affecta carni: & ſimiliter filij huius ſeculi egregiæ vitæ, nati ſunt ex voluntate viri:hoc eſt ex voluntate affecta virilitati. Quorſum hæc? Vt percipias filios Dei ſimiliter ex Deo natos. Voluntas ſiquidem Dei oĩum quõlibet creatorum cauſa eſt: ſed reliquas creaturas ꝓducit quaſi voluntate artificis: filios vero adoptionis producit quaſi voluntate affecta:utpote ad cognatos naturę,diuinę,ad ea q̃ ſunt ſcd̃m naturã ipſius Dei. Natuualiter.n.afficimur ad connaturalia nobis. Et ex eadẽ radice profertur ꝙ quaſi principij intrinſeci rõnem induit in producendo filios Dei: pro quanto tm̃ ſapit principij naturalis. Ex utraq; igitur parte(hoc eſt ex parte termini & ex parte principij)quantũ ad modum producẽdi tm̃ naturalitatis diuini inuenit in productione filiorũ Dei,ut Ioan. Euãgeliſta ad hæc aperienda dixerit, ex Deo nati ſunt:ut ly ex,& ly nati,utranq; naturalitatẽ indicarent. Et ne hæc ficta putes,audi Petrũ Apoſt. j.c.ij.Epiſt.Maxima & pretioſa promiſſa donauit nobis,ut per hoc efficiamini diuinæ naturæ conſortes.Audi Paul.ad Rom. viij. Quos præſciuit & prædeſtinauit cõformes fieri imaginis filij ſui,vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Vbi uides filios Dei in cõſortiũ diuinæ naturæ eleuatos, & ad cognationẽ tantã cum Deo ſuos filios prædeſtinatos, ut fratres ſint primogeniti filij oĩno naturalis ueriq; Dei. Illum ſiquidẽ Deus natura genuit uerũ Deũ:nos aũt uolũtarie genuit,ut ſimus primitiæ creaturarum: ut dr̃ Iac. j. Vide demũ ꝙ Io. Euangeliſta tãti fecit myſterium per hæc uerba prolatum de filijs Dei, ut ne hoc impoſſibile crederetur, attulerit pro teſtimonio id ꝙ eſt maxime ſupermirabile.ſ.myſterium incarnationis. ſubdit enim:Et uerbum caro factum eſt. Tanq̃ diceret: ut credas homines naſci filios Dei;ſcito Deum eſſe factum carnem.ut habes in gloſſa. Sunt igitur in ſupremo totius uniuerſi gradu locati filij Dei, qui non ex ſanguinibus,neq; ex uolũtate affecta carni,neq; ex uolũtate affecti uirilitati: ſed ex Deo nati ſunt.

Ad

AD quęſita autem dubitando, ordinare reſpondendo dr̄: & ad primum quidē qđ tres generationes excluduntur per hanc triplicem negationem: & ꝙ generatio ex voluntate carnis non appellatur hic generatio qua fiunt homines ſecundum eſſe naturę: ſed qua fiunt ſecundum eſſe morale ex voluntate affecta huiuſmodi carnalibus: quales communiter emergũt filij huius ſeculi ex huiuſmodi affectibus: alij prudentes rectores, alij negotiatores, & id genus reliqui. Ad ſecundum uero ꝙ hic eſt ſermo de voluntate proprie: & vna ponitur voluntas ſecundũ ſubſtantiam, duæ aũt ſecundum affectum. Voluntas ſiquidem vna & eadem ſecundum ſe eſt quæ eſt carnis & viri: ſed geminatur propter diuerſas affectiones. altera ad ea quæ virilis excellentiæ ſunt: & vocatur voluntas viri. altera ad ea quæ carnalis neceſſitatis, vtilitatis, aut declarationis ſunt: & vocatur voluntas carnis. Ad tertium autem, ꝙ ſermo Euangeliſtæ eſt de natiuitate proprie: quãtũ tamē ſuffert ſubiecta materia. Vt.n. ex dictis aliqualis coniectura haberi poteſt: non fiunt & ſunt filij Dei adoptiui, vt ſunt & fiũt filij adoptiui hominum: ſed eleuantur in conſortium & cognationem diuinæ naturæ. Et propterea Ioannes Euangeliſta quum dixiſſet, Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri: curauit tanto ſtudio aperire modum quo ſunt filij Dei. Et poſt tot negatiuas manifeſtauit modum: ſcilicet quod ex Deo nati ſunt. Dixit autem notanter poſſe coniecturam nunc haberi: quia idem Ioannes dicit: Nunc filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus. quum apparuerit, ſimiles Deo erimus. Hæc de ſecunda quæſtione.

CIRCA tertiam quæſtionem de verbis Apoſtoli. (Quid faciunt qui baptizantur pro mortuis? ſi omnino mortui nõ reſurgunt, vt quid & baptizãtur pro illis?) difficultas occurrit, ex eo ꝙ ſermo iſte eſt uel de reprehenſibili, vel de laudubili baptiſmo. Nam ſi de vituperabili baptiſmo, quo quidã forte baptizabantur pro cõſanguineis defunctis ſine baptiſmo: ita ꝙ ſemel baptizabantur pro ſalute propria: & iterum baptizabant̃ pro proximis ſuis defunctis ſine baptiſmo, erroneę putãtes baptizari poſſe vnũ pro alio: Si de hoc inquã erroneo baptiſmo loquitur Apoſtolus, infirmum valde argumentũ ad perſuadendam reſurrectionem mortuorũ aſſumit: dum ex fide & ſpe q̃ habent de reſurrectione mortuorum iſti qui baptizantur pro-

pro-

proximis defunctis, arguit ꝙ mortui reſurgunt. Nam facilimā & in promptu eſt confutatio huius argumenti : reſpōdendo ꝙ quemadmodum factum iſtorum eſt vanum, ita & fides ac ſpes eorum : ita ꝙ argumentū hoc ſumi ex hoīum fide ac ſpe uana non oportet aliunde monſtrare, q̃ ex proprio facto quo baptizantur pro alijs . Ex hoc.n.ꝙ inutiliter & vane baptizātur pro alijs, argumentum habetur ꝙ vana eſt fides & ſpes quam habent de reſurrectione mortuorum. Si vero eſt ſermo de laudabili baptiſmo, apparet quód oportet incurrere alterum duorū inconuenientium. ſ. vel æquiuocationem, vel improprietatem. Nā ſi exponitur pro mortuis, id eſt operibus mortuis, quę ſunt peccata (iuxta illud ad Heb. 9. Sanguis Chriſti emundabit ab operibus mortuīs) incurritur æquiuocatio. Nam in alia ſignificatione ſumit̃ quum primo dicit̃: Qui baptizantur pro mortuis, & in alia ſumitur ſtatim ſubdendo: Si moritur non reſurgunt, vt patet. Et nihilominus quale argumentum hinc ſumpſit Apoſtolus? quaſi penes ſimilitudinem noīs ex operib. mortuis bd hoīes mortuos, ex reſurrectione per baptiſmum ab operibus mortuís ad reſurrectionem a naturali morte procedens. Si autem exponitur pro mortuis, hoc eſt profitendo fidem ac ſpem de reſurrectione mortuorum: pro quanto ij qui baptizabant̃, profitebantur integrū fidei ſymbolum, in quo manifeſte dicitur, Credo carnis reſurrectionem &c. ita ꝙ pro tanto dictū eſt quód baptizantur pro mortuis pro quanto baptizant̃ profitendo reſurrectionem mortuorum. Si ſic, inquam, exponitur, incurritur improprietas ſermonis. Nam improprie dicuntur baptizari pro mortuis, quia baptizant̃ profitendo reſurrectionem mortuorum. Similiter poſſet dici, baptizant̃ pro trinitate, quia baptizantur profitendo trinitatem.

AD HANC qōnem reſpondetur, ꝙ quum Apoſtolus non arguet ex fide, aut ſpe, aut ex verbis, ſed ex facto (nam dicit: Quid faciunt qui baptizantur pro mortuis? & exponens illud factum eſſe baptizari ꝓ mortuis, ſubdit: Si mortui non reſurgunt. vt quid baptizant̃ pro illis? ſ. mortuis) oportet ſenſum horū verborum ſumere ex facto ex quo argm̄ ſumit Apoſtolus. Neſcio aūt melius factum hoc interpretari quā ex doctrina eiuſdē Apoſtoli: qui ad Coloſ. ij. docet eos qui baptizantur baptizari in ꝑſona mortuorum: & nō ſolū mortuorū, ſed etiā

reſurgentium cũ Chriſto. Conſepulti, inquit, eſtis ꝑ baptiſmũ Chriſto; in quo & reſurrexiſtis per fidem operationis Dei, qui ſuſcitauit illũ a mortuis. Et rurſus cap. iij. Si conſurrexiſtis cũ Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite. mortui. n. eſtis: & uita vr̃a abſcondita eſt cum Chriſto. Ritus baptiſmi habet, ut qui baptizantur, mergant̃ ſub aqua: & per hoc repręſentẽt duas mortes. ſ. propriam mortem moralem, & mortem Chriſti corporalẽ. Repræſentant. n. ſe mortuos uitæ ueteri, ſicut Chr̃s mortuus eſt uitæ huius mundi. Merſio. n. repræſentas ſepulturam Chriſti mortui, ponens hominem qui baptizatur ſub aqua, ſicut corpus Chriſti poſituum eſt ſub terra: repræſentat quoque hoĩem illum ita recedere a præterita uita, ut ſit illi mortuus & ſepultus. Similiter ſurgendo ex aqua repræſentatur duplex reſurrectio, & Chriſti corporalis, & hominis ſpiritualis: ita ꝙ ex hoc ꝙ homo ſurgens ex aqua, repræſentat Chriſtũ a mortuis reſurgentem: repręſentat quoq; ſeipſum ſurgere in nonã uitam ſpiritualem: nunc quidem quãtum ad animam ẜm rẽ. in futurum autem etiam quantũ ad corpus in ſpe. Hoc eſt factum ex quo arguit Apoſtolus, dicẽs. Quid faciunt qui baptizantur pro mortuis? hoc eſt in perſona mortuorum: ſi mortui non reſurgunt, ut quid baptizantur pro illis? hoc eſt perſonã illorum agunt qui ſic baptizantur pro mortuis, ſicut in repręſentationibus quidã agunt fortes, quidam modeſtos, quidam mortuos, quidam claudos, quidã cęcos &c. & hi dicuntur operari pro cęcis, pro claudis, qui agunt perſonas illorum. Ex tali itaq; baptiſmi ritu quo qui baptizantur, perſonam mortuorũ agunt ad ſimilitudinẽ Chriſti mortui, & conſequenter ꝑſonã reſurgentium ad ſimilitudinem Chriſti reſurgẽtis: argm̃ ſum ꝑſiſſe Apoſtolum intelligendum eſt: tum quia ẜm hunc ſenſum inuenitur argumentum efficax. Vanum ſiquidẽ eſſe tale factum repræſentatiuũ mortis & reſurrectionis, ſi mortui nõ reſurgũt. Tũ quia exponitur litera ſumẽdo argumẽtũ a facto, iuxtą uerba Apoſtoli. Tũ qui ſeruatur proprietas ſermonis, & nulla interuenit æquiuocatio. Tũ quia cõſonat alijs documẽtis Apoſtoli. Tum quia nihil incerti aut noui in eccleſia Chriſti per hanc expoſitionẽ ponitur. Et aduerte, ꝙ quia ex modo facti ſolus ritus baptiſmi per immerſionẽ repræſentat mortẽ, & reſurrectionẽ: ideo Apoſtolus quaſi particulariter loquitur

de facto

de facto illorũ qui baptizantur in perſona mortuorũ. Et rurſus ideo appoſuit coniunctionem &, dicendo: Vt quid & baptizantur? quaſi diceret: Vt quid non ſolum baptizantur, ſed baptizantur pro illi, id eſt, in perſona mortuorum? Tanquam diceret, Vt quid tali ritu perſonam mortuorum & reſurgẽtiũ aſſumunt quum baptizantur? Notanter autem dixi ex modo facti, quia ex efficacia ſacramenti ſemper baptiſmum quomodocunque fiat commori & conſepeliri hominem facit, & reſurgere cum Chriſto in nouitatem uitæ.

AD obiecta autem in principio. non eſt aliter reſpondendum, niſi ꝙ expoſitio illa de opinato illo erroneo baptiſmo, minus conſona videtur ſenſui Apoſtoli; qui ex facto manifeſte arguit, & non ex ſpe facti. Hæc de tertia quæſtione.

Circa quartam quæſtionem difficultas occurrit: quia non apparet literalis ſenſus ſecundum planum literæ contextum. Non enim apparet ad quod propoſitum dicantur illa uerba; Mediator autem unius non eſt, Deus autem vnus eſt. conſtat nanque ibi ſermonem fieri de differentia inter legem Moſaicam, & promiſſionẽ factã Abrahę in Chriſto. Et quantum apparet, extra propoſitum, exrra contextum interpoſitum eſt ꝙ officiũ mediatoris eſt inter duos: & ſimiliter quod Deus eſt vnus? Quorum enim hæc hic, quanuis in ſe ueriſſima ſunt? Hæc eſt tota quæſtionis ratio ac ſuma.

AD hanc quæſtionem dicitur quod referendo clauſulam illam, in manu mediatoris, ad legem Moſaicam de qua eſt ſermo: ſoluitur facile quæſtio. Ed cuius clariorem & pleniorem intelligentiã colligenda antedicta ſummarie ſunt. Poſuit ibi Apoſtolus ex una parte Abrahæ promiſſionẽ (quã ẽt teſtamẽtũ a Deo cõfirmatũ uocat) & ex altera parte Moyſi legem. Et ex parte Abrahæ poſuit quinq;. ſ. fidẽ benedictionẽ, uitã, hęreditatẽ, & iuſtitiã. Ex parte uero legis cõtrapoſuit quoq; quinque. ſ. opera legis, maledictionem, uiuere in operibus legis trãſgreſſionem, & peccatum: Et demũ cõcludit legẽ fuiſſe in cuſtodiã & pedagogũ ad fidẽ Ieſu Chriſti: in quo oẽs homines vniuntur per fidem, & fidei ſacramentum baptiſma. Quum igit ex parte promiſſionis Abrahæ tot diuina bona poſuiſſet Apoſtolus, & ita appropriaſſet Abrahæ ut negaſſet illa lege quæſtionem interpoſuit. Quid igitur lex? Et ſtatim reſpõdet,

pro-

propter trāſgreſſionē poſita eſt, donec ueniret ſemen cui promiſerat, ordinata per Angelos in manu mediatoris. Vbi quatuor conditiones legis manifeſtat. Prima eſt, ꝙ propter malū poſita eſt: hoc eſt lex non eſt poſita ut faciat bonos & iuſtos: ſed ut puniat malum. Et hoc ſignificant illa uerba, ꝓpter trāſgreſſionē poſita eſt. Quum.n. duæ ſint partes iuſtitiæ, ſcilicet declinare a malo, & facere bonum: lex ſcripta in hoc differt a fide Abrahæ, ꝙ lex ad malum poteſtatē habet: culpæ quidem puniendū: pœnæ uero infligendum. Fides uero efficit bonum: quia ex fide uiuitur uita iuſtitiæ & dilectionis &c. At ſi contra hoc obijciatur, nō eſſe deterioris cōditionis legem Moyſi legibus humanis: quas cōſtat poſitas eſſe nō ſolū propter tranſgreſſionē arcendam & puniendam, ſed ēt propter bonum virtutis. Nā ad hoc ordinātur leges, ut fiant homines virtuoſi, vt patet ij. & v. Ethico. Maxime ergo lex per Moyſen a Deo data ordinatur ad reddendos homines virtuoſus. Et confirmatur quia legis pręcepta ſunt non ſolum de declinando a malo (puta Non occides. Non mœchaberis. Non adorabis deos alienos &c.) ſed ēt de faciendo bonū: puta, diliges dominū Deum tuum ex toto corde tuo &c. Honora patrē tuum. Ad hoc dicitur, ꝙ aliud eſt loqui de fine legis, aliud eſt de effectu legis. Nā finis legis ad intentionē ſpectat: effectus uero ad poteſtatē & efficaciam legis. Si de fine eſt ſermo, filius legis eſt bonum uirtutis, ad ꝙ intendit per præcepta &c. ducere. Sed nulla lex ſcripta habet hanc poteſtatem, hancque officiā vt efficiat aliquē bonū, præcipue ſiquidē poteſt bonū, ſed non facere. Sed reſpectu tranſgreſſionis ſeu mali habet lex poteſtatē & efficaciam puniendi. Punit.n. malos, & puniēdos arcet, cōſequenter vt experiētia teſtatur. Apoſtolus autem nō de fine, ſed de effectu legis & fidei loquitur: & docet ꝙ fides Abrahæ facit hominē iuſtū ac uiuum &c. lex autē nō pōt iuſtificare aut uiuificare aliquē, ſed pōt punire. Et ideo ꝑ tranſgreſſionē tāquam materiā proprij effectus qui eſt punitio, poſita eſt, & non propter iuſtitiā ſeu uitā. in quam nō pōt uires ſuas exercere, niſi pro quanto dilabuntur malorum ordinē in ſuis omiſſionibus. Lex in præcipiēs religionis ſeu pietatis opera, nō pōt efficere in ſubditis religionis aut pietatis officium; exercet uires ſuas puniendo: ut lapidatus eſt qui non ſanctificauit ſubbatum &c.

Secunda

Secunda eſt, ꝙ eſt tẽporalis. ſ. ad Chriſtũ. Et hoc ſignificant ſubiuncta uerba, donec ueniret ſemen cui promiſerat: ita ꝙ hinc habes ꝙ lex Moyſi nõ eſt perpetua, ſed temporalis. Nec obſtat ꝙ pluries dr̃ in lege Moyſi, Legitimum ſempiternum erit, aut aliquid ſimile: qm̃ huiuſmodi ſempiternitas accipitur ꝓ duratione coæua populo Iudæorũ. Et eſt ſenſus, ꝙ eſt ſempiternum ſecd̃m perpetuitatẽ populi. ſ. uſque ad Meſſiã: qui pr̃ futuri ſeculi prædictus eſt, & unum populum ex omnibus facturus nouo nomine Chriſtianũ, & iuxta uerbum Eſaię, Et uocabitur tibi nomẽ nouum, quod os dñi nominauit. ſcito tamẽ ꝙ lex cũ ſuis pręceptis põt dici perpetua quantum eſt ex parte autoritatis humana, pro quanto poſita eſt nõ reuocabilis, niſi per ipſum Deum uerum. Et dr̃ temporalis, pro quanto Deus uerus caro factus adimpleuit illã, & ſic cõſumauit, non conſumpſit illã, iuxta illud, Non ueni ſoluere legẽ, ſed adimplere ita ꝙ finiuit legem, non conſumando ut cibus finitur, ſed perficiendo, ut officium ducis exercitus finitur parta victoria, iuxta aliud verbum dñi in cruce: Cõſummatum eſt. Tertia conditio eſt, ꝙ lex eſt ex cœleſti autoritate poſita, utpote ordinata per angelos. Quod ẽt Stephanus protomartyri prius dixerat. Actuũ ſeptimo: Accepiſti (inquit ad Iudæos) legẽ indiſpoſitione Angelorum. Docuit ut inter tot quaſi ignobiles conditiones quas de lege referebat Apoſtolus, interponeret aliquã nobilẽ, & glorioſam. ſ. ꝙ ordinata fuit per Angelos, in quo oẽs humanas leges excellit, & autoritatẽ diuinã habere mõſtrat. Põt nihilominus ultra cõmendationem legis hæc particula ad ſecundã cõditionẽ pertinere, ut. ſ. ſignificet a quibus & ad quos lex erat uſque ad ſemen promiſſum, intendens ꝙ ordinata erat per Angelos tẽporalis, ſ. donec ueniret ſemẽ. Ac ſi aperte diceret: Lex eſt tẽporalis ſecundum quod eſt ordinata per Angelos, qui cognoſcebãt hmõi tẽporalitatem, quãuis ſecundũ quod, eſt accepta hoĩbus, uideatur ſempiterna. Quarta conditio eſt ꝙ eſt mediatrix, & hoc ſignificant uerba illa. In manu mediatoris hoc eſt in opere dimidiatoris. Et intẽdit ꝙ lex fuit dimidiatoria, pro quanto fuit data non toti generi humano, ſed uni parti, ſ. filiis Iſrael, & diſtinctiua fuit illius populi reliquo mundo. Vnde ẽt in ueſtibus ſigna diſcretiua ab aliis mandauit lex. Et ꝙ hic ſit ſenſus literalis, apparet ex eo quod

huic

huic ſenſui omnia ſequentia conſonant: ita vt currant abſque reſpiratione aliqua: vt patet in ſequentibus. Habuit ergo lex hanc conditionẽ ꝙ fuit dimidiatiua generis humani. quo contra fides Abrahæ, ſemen eius Chriſtum vnitatem mũdi facit. Vnde ſtatim Apoſtolus ſubiungit, ꝙ poſtquã reuelata eſt fides Chriſti, non eſt Iudæus neque Græcus &c. ſed omnes ſumus vnum in Chriſto, vt per hoc intelligas ꝙ ceſſauit dimidiatio legis vbi venit vnitas Chriſti. Vnde ſtatim ex hac legis conditione Apoſtolus materiam obiectionis aſſumit, dicens: Mediator autem vnius non eſt. Deus autem vnus eſt. Non dixit, Mediator duorum aut plurimũ eſt, quoniã non loquitur de officio mediãdi, hoc eſt coniungẽdi vel cõcordandi duos vel plures, ſed dixit negatiuam, ſcilicet vnius non eſt; quia dimidiare nõ eſt facere vnũ, ſed ſcindere unum. Et per oppoſitũ Deus eſt unus in ſua promiſſione, quia uni ſemini promiſſit benedictionẽ omnium gẽtiũ. Præmiſerat.n.ꝙ Abrahæ dictæ ſunt ꝓmiſſiones, & ſemini eius. nõ dicit, & ſeminibus, quaſi in multis: ſed quaſi in uno, & ſemini tuo, qui eſt Xp̃s. Ad huius quippe unitatis promiſſionem, per quam conſtituitur totus mũdus in unitate, ſpectat quod dicitur, Deus autẽ unus eſt, in ſua promiſſione. Ita ꝙ ex hac legis conditione ꝙ eſt dimidiatoria generis humani, naſcitur ſtatim quæſtio, aſſumpta promiſſione uniuerſali ꝙ dimidiator ut ſic non eſt factiuus unius, & e regione contrapoſito ꝙ Deus eſt unus in ſua promiſſione. Nam hinc ſtatim infertur, Lex ergo aduerſus ꝓmiſſa Dei: pro quanto promiſſa Dei ſunt in unitate generis humani in uno ſemine Abrahæ, & lex non eſt ad unitatẽ, ſed ad diuiſionem generis humani. Vbi uidere potes q̃ ad propoſitum materiæ de qua tractat Apoſtolus ſecundũ hunc ſenſum dicta ſint hæc uerba. Sunt.n. adeo ad propoſitum, ut fuerint ualde etiam neceſſaria ad plenius commendadam promiſſionem & fidem Abrahæ ſupra legem. Vnitas nanque uel diuiſio generis humani maximã facit differentiã. Et ut plenius appareat ueritas dicti ſenſus, tranſeũda ſummarie eſt reſpõſio Apoſtoli ad exortã obiectionẽ prænotãdo duo. Alterũ eſt, ꝙ licet hæc obiectio ſit explicite deducta ex ultima conditione legis, ꝓ quanto quaſi ſyllogizata eſt inde, inſinuatur tamẽ in litera ꝙ ex aliis quoque legis conditionibus naſcitur dicta obiectio, dũ in numero

plurali dr̄, lex ergo aduerſus promiſſa Dei. Ex hoc.n.intelligimus cõcludi lege eſſe aduerſus multa promiſſa Dei,& nõ ſolum aduerſus vtilitatem promiſſam. Et uere apparet hinc ꝙ ſit & aduerſus iuſtitiam promiſſam, pro quanto lex propter transgreſſionẽ poſita eſt, & aduerſus hæreditarium ſemen promiſſum,pro quanto durat donec ueniat ſemen.duratio ſiquidẽ legis quãdiu eſt,tollit ſeminis illius aduentũ, & ecõtrario. lex ergo aduerſus promiſſa Dei apparet. Alterũ eſt, ꝙ cõis radix oĩum infirmitatũ legis,quibus differt ac deficit a fide Abrahę. eſt penes viuificare ſeu iuſtificare aĩam. Etenim ſi lex poſſet iuſtificare non propter tranſgreſſionẽ poſita eſſet, ſed propter uitam iuſtitiæ, & ſimiliter non duraret donec ueniret ſemen, ſemper utpote ipſam uitã ſemini ꝓmiſſam cõferens,& ſimiliter non dimidiaret genus humanum, ſed uniret ipſum in uita ſpiritus.Et propterea Apoſtolus ad radicẽ ſecurum ponit, ſoluendo obiectionẽ,dũ cõionẽ omniũ infirmitatũ legis rõnẽ reddit poſtquã rñdit, abſit, & dicit:Si.n.data eſſet lex quæ poſſet viuificare,uere ex lege eſſe iuſtitia, intellige Apoſtolum ſubtiliter impotẽtiã legis tanquam ex neceſſitate materiæ ſe tenentẽ afferre. Ac ſi latius diceret, lex data eſt ſuapte natura impotens uiuificare, ita ꝙ non ex accidente infirmitate, aut ex aliquo defectu priuatiuo lex hãc infirmitatẽ & conſequenter cæteras concomitantes habet,ſed ex hoc ipſo ꝙ eſt lex, ſequitur ꝙ lex eſt diuerſa res a fide & promiſſione Abrahæ. In cuius ſignum lex diſtinguitur cõtra gratiã, Io.j. Lex per Moſyen data eſt, gratia per Ieſum Chriſtum facta eſt. fides ſiquidẽ pars eſt gratiæ. Et ꝙ hoc ſit uerũ, manifeſtatur quia ſi data eſſet lex q̃ poſſet uiuificare,ex lege uere eſſet iuſtitia,quod eſſet contra ꝓmiſſionem Dei, quia ſi ex lege,iam non per repromiſſionem, ut ſuperius dictũ eſt.Igitur ꝙ lex ſit habẽs tot conditiones, ex naturali eius impotentia ſeu infirmitate eſt. Deinde ſubiungit ꝙ non aduerſus promiſſa Dei has conditiones habet lex, ſed pro promiſſis Dei,pro quanto ex eis conditionibus tranſmittit ſubditos ad promiſſionẽ factã Abrahæ, dicens. Sed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, ut promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus.Ideo,inquit,lex ſcripta clauſit oĩa præcepta,tam malis uitandis, q̃ de bonis proſequendis ſub peccato,cognoſcendo,cõcupiſcendo,permanendo ac puniẽdo,ut ſic
tranſ-

tranſmittat ad deſiderandum & quærendum medicum redemptorē ac Saluatorem. Nulla enim ex parte infirmi via ꝙ uelit & quærat medicum, melior eſt, quam morbum proprium augeri & durare cognoſcere, ac puniri, ſine liberatione tamen. Sic lex tranſmittit ad Chriſtum, nam lex cognitionem peccati dabat (ad Rom. vij. Peccatum non cognoui niſi per legem) & puniebat, vt patet, & concupiſcentiam augebat occaſione accepta, vt patet ibidem, & durationem peccati operabatur: ꝓ quãto non poterat interius ſanare aut adiuuare. In hoc autem ꝙ ſcriptura concluſit omnia ſub peccato, contelliguntur omnes antedictæ legis infirmitates: quia omnes ſunt in via colligatæ communi ratione, ſcilicet quod lex non poteſt iuſtificare, ſed ſub peccato ponere: vt facile eſt diſcurrendo deducere. Soluta autem obiectione ex hoc quod infirmitates quidem has neceſſario habet: ſed habet eas, & utitur eis tranſmittēdo ad hoc ut promiſſio ex fide Ieſu Chriſti detur credentibus: ex tribus ſimilitudinibus iuxta antedictas tres infirmitates ſeu conditiones leges, manifeſtat Apoſtolus miniſterium legis quo ſeruiebat promiſſio ſemini cuſtodiendo, dicendo, fouendo. Prima ſimilitudo eſt ad cuſtodem expectantium in tenebris claritatē: ibi, priuſquam veniret fides. Et hæc reſpondet infirmitati legis quæ poſita eſt propter tranſgreſſionē, quã cõcluſit oĩa ſub peccato. Secunda eſt ad pædagogum, ibi itaq; lex pædagogus. Et hæc reſpicit iſtã infirmitatem in manu mediatoris datus: ſiquidem pædagogus eſt populo Iſrael tanquam puero electo præ alijs, ſegregando ipſum ab aliis: iuxta illud Deut. xxxij. Pars autem domini populus eius, Iacob funiculus hæreditatis eius. Vnde huic ſimilitudini annectit Apoſtolus unitatem omniũ hominum in Chriſto. Tertia ſimilitudo eſt actores & tutores paruuli hæredis, ibi, Quanto tempore hæres paruulus eſt. Et hæc reſpicit illam infirmitatē, donec veniret ſemen. Et eſt in his tribus ſimilitudinibus perſpicere ſtatum eorum qui ſub lege erant, differentem a ſtatu regeneratorum in Chriſto penes tria. In tertia quidem penes ſeruitutem & libertatem, in ſecunda vero penes imperfectionem, & perfectionem, in prima autem penes iniuſtitiam & iuſtitiam: vt facile patet reſpicienti textũ Apoſtoli & applicanti. Ex hæc de quarta q̃õne. in feſto circuncifionis dñi. Anno. MDXXIIII. Poſonij.

ſacerdotio proprie dicto:& ſic quilibet Chriſtianus eſſet proprie ſacerdos. Quod hinc tanto clarius ſequitur, quanto manifeſtum eſt ad populum Chriſtianum hunc ſermonem dirigi,& non ad maiores, in eccleſia: ad quos forte referri dicuntur ſermones allati ex Apocalypſi. Occurrit deinde ſpālis quæſtio, cur Petrus Apoſtolus referens hæc domini uerba mutauerit illa. Nam in Exod. dominus dixit: Vos eritis mihi in regnum ſacerdotale. Petrus uero dixit: Vos autem ſacerdotium regale. Inter quæ quanta ſit diſtantia, monſtrat diuerſa ſignificatio ſubſtantiui & adiectiui. Circa demum uerba eiuſdem Petri Apoſtoli ultimo allata, ſimilis primo occurrit quæſtio de proprietate ſermonis: quia ex una parte loqui impropriè dedecet ſacram ſcripturam: & ex alia parte ſequitur omnes Chriſtianos eſſe ſacerdotes, ſi ſermo eſt proprius, quum ad omnes dirigatur ſermo iſte. Quæritur deinde, an hoſtias dixerit ſpiritales diminutionis an excellentiæ cauſa ut ſcilicet hortetur ad offerendum ſpiritales hoſtias tanquam meliores hoſtijs corporalibus, uel tanquam ad quales poſſunt.

Antequam reſpondeatur, prædeclarandi ſunt ex ſacra ſcriptura termini cum differentijs eorum. In duplici ſiquidem ſignificatione inuenitur ſacerdotium in ſacra ſcriptura: ſ. uel proprie, uel ſecūdū ſimilitudinē participationem quandam. Et proprie quidē frequentiſſimum eſt ſacerdotis nomen in ſacris literis. Secundū uero ſimilitudinem rerum quidē eſt ipſum ſacerdotij nomē ſæpe tñ ſacerdotalium operi noībus ſcriptura utit̃ ſic, ſ. ſecundum ſimilitudinem ſeu participationem quandā: ut nunc apparebit. Sacerdos igitur proprie, diffinitur ab Apoſtolo ab Hebræos v. Omnis, inquit, pōtifex, ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in ijs quæ ad Deū ſunt, ut offerat Deo dona & ſacrificia pro peccatis. Nec mireris nouitie, ſi de ſacerdote loquēdo, ad pōtificis diffinitionē tranſire uideamur: quandoquidem Apoſtolus ut ſynonimis utitur pontificis & ſacerdotis nominibus: ut patet ibi in multis capitulis. Iuxta hanc ſignificationē cōſtat appellari ſacerdotes eos qui officiū habebant offerendi Deo ſacrificia & oblationes & ſæpiſſime in ſcriptura nominari. Sacerdotij uero nomine ſecundum quādā ſimilitudinē Petrus Apoſtolus utitur in uerbis in tertia quæſtione inductis; ut infra clare patebit. Opera aūt ſacerdotis plu

ries inuenimus ſcdm ſimilitudinē applicatā ad actus diuerſarū virtutū. Et de interiore actu pœnitētiæ patet in Pſalmiſta, Sacrificium Deo ſpiritus cōtribulatus. De actu abſtinentiæ,ad Roma.xij.Exhibeatis corpora veſtra hoſtiā viuentem, ſanctā &c.De actu diuinæ laudis,ad Heb.xiij. Offeramus hoſtiā laudis ſemper Deo,id eſt fructū labiorū cōfitentiū nomini eius. De actu beneficētiæ,ibidē, beneficentiæ & cōionis nolite obliuiſci:talibus.n.hoſtijs promeretur Deus. De actu martyri,Sapientiæ iij.Tanquā aurū in fornace probauit illos. & quaſi holocauſti hoſtiam accepit illos.Et uniuerſaliter de actibus iuſtitiæ in Pſalmo dicitur: Sacrificare ſacrificiū iuſtitiæ.Hęc enim & aliæ huiuſmodi per quandā ſimilitudinem hoſtiæ & ſacrificij dicuntur; pro quanto induūt rationē oblatorū Deo ad eius honorē.Et ſimiliter ſecundum ſimilitudinē ſacerdos dicitur qui hæc ad honorem Dei facit: pro quanto offert huiuſmodi uirtutum actus Deo, ordinando illos in honorem Dei.

Ex quibus habes primo ꝙ ſacerdos proprie eſt nomen gradus,ordinis, ſeu officij publici ad offerendum Deo ſacrificiū: non curando nunc differentiam inter ordinē, gradum, & officium.Sacerdos uero ſimilitudinarie,nomen eſt virtutis: ſ.religionis ſeu ſanctitatis afficiētis animū ad diuinum cultum. Habes ſecundo conditiones tres requiſitas ad proprie ſacerdotē. Prima eſt ꝙ ſit ex hominibus aſſumptus. Et hinc gradus ſeu dignitas mōſtratur,vt inter lin.gloſſa notaui. Secunda eſt, ꝙ ſit prò hominibus conſtitutus. Et hinc publica utilitas monſtratur,ita ut ſit mediator inter Deum & homines conſtitutus pro hominibus in ijs quæ ſunt ad Deū. Tertia eſt, ꝙ offerat ſacrificia.Et hinc facultas ad ſupremum oblatorū Deo, monſtratur:ad differentiā minorum ēt officiorū publicorū ad offerendum Deo laudes: Nunquam itaq; intelligas ſacerdotiū aut ſacerdotē proprie:niſi has in eo inueneris conditiones.Offerentes ſiquidē quæcunq; uirtutū opera Deo:aſſimulantur ſacerdotibus,participant ſacerdotiū,pro quanto actū oblationis exercent:ſed a ſacerdotio & ſacerdote proprie deficiunt pro quanto nō ex publico ſacerdotij officio offerunt, Et ſimiliter oblata deficiunt a ſacrificijs proportionabiliter:ut infra clare patebit. Et ſi obijciatur cōtra hæc ꝙ qua rōne Chriſtus offerēdo ſeipſum in arā crucis,fuit uere & proprie ſacerdos:eadē rōne ſancti

cti martyres offerendo ſeipſos in ara ignis & aliorum tormentorũ, fuerũt vere & proprie ſacerdotes: ac per hoc ruũt oĩa dicta: qm̃ ex ſola virtute martyrij voluntarij ſacerdotiũ proprie dictũ inuenitur. Et ſi hoc admittitur, non erit difficile deducere ſacerdotiũ proprie dictũ ad offerentes mortificationem carnis & alia huiuſmodi. Ad hoc dicitur ꝙ inter Chriſtũ & alios maxima eſt in hoc differentia: & pro nunc dicemus triplicem. Prima eſt, ex parte principij: quia Chriſtus ex publico ſacerdotij officio obtulit ſeipſum; ita ꝙ fuit cõſtitutus ſacerdos ad ſacrificandum ſeipſum; quod de nullo alio etiam ſuſpicari fas eſt: quia nullus ſit ſacerdos ad offerẽdum ſeipſum in ſacrificiũ ſed ad offerendũ in lege veteri vitulum aut ouem &c. & in lege noua corpus & ſanguinẽ dñi. Chriſtus aũt dominus ex hominibus aſſũptus a Deo patre, & pro hoĩbus cõſtitutus eſt ad offerendũ ſeipſum per mortẽ propriã in ara crucis: vt patet ꝑ Apoſtoli proceſſum longũ ad Hebreos. Secunda eſt, ex parte oblationis. Oblatio ſiquidẽ Chriſti fuit ſecũdũ ſubſtãtiã oblationis voluntaria: hoc eſt, mortuus eſt quia ipſe voluit, nõ ſolũ voluntate diuina, ſed ẽt volũtate humana: nõ ſolum per modũ acceptantis ſed per modum cauſantis: pro quanto in poteſtate animæ ſuæ erat prohibere mortẽ ſuã corporalem, quia erat anima glorificata, & noluit fieri huiuſmodi prohibitionẽ. Vnde ſingulariſſime ſcriptum eſt hoc voluntario Eſa. liiij. Oblatus eſt quia ipſe voluit. Et ipſe dominus dicit, Nemo tollit animã meã a me, ſed ego ponã eã a meipſo. Io. x. & de ſua quo ad hoc poteſtate, ſubdit: Poteſtatẽ habeo ponendi aĩam meã, & poteſtatẽ haco iterũ ſumendi eã. Reliquorũ aũt ſanctorũ martyrum oblatio nõ fuit voluntaria quo ad ſubſtantiã: quia non erat in ꝑtãte eorũ mori vel nõ mori: quãuis in poteſtate eorũ quandoq; fuerint circunſtantiæ moriendi, puta locus, tempus, modus. Nõ fuit, inquã, voluntaria niſi per modũ acceptantis: ꝓ quãto acceptauerunt mori pro honore Dei, quaſi facientes de neceſſitate virtutẽ. Tertia ex parte rei oblatæ. Nam ſanguis Chriſti fuit ſuapte natura recõciliatiuus, ſatisfactiuus &c. pro alijs, imo pro toto mundo, vt dicitur primæ Ioannis ſecundo, ſanguis vero aliorũ martyrum ipſis ſolis meritorius eſt. Non eſt ergo ſimilis ratio de ſacrificio mortis Chriſti, & de ſacrificijs mortis aliorum martyrum. Vnde manifeſtum fit Chri-

ctum offerendi ſeipſum fuiſſe uere & proprie ſacerdotem. ſanctos autem martyres fuiſſe ſacerdotes per quandã ſimilitudinem, ut ſacerdos eſt nomen uirtutis.

His præmiſſis reſpondetur ad primam quæſtionem de uerbis Apocal. ꝙ ſermo eſt in utroq; textu de ſarcedote proprie. Recognoſcuntur ſiquidem duo beneficia exhibita Christiano populo. ſ. regni & ſacerdotij. Vbi pro claritate aduerte magna eſſe dignitatẽ populi ſi erigatur in regnum, & ſi concedatur ut ſint ex eis ſacerdotes: ut teſtatur priuatio eorundem. ſi enim regnũ redigeret̃ in prouinciã, ualde degeneraret: & ſimiliter ſi populus aliquis priuaretur, ut ex eis nõ poſſint fieri ſacerdotes: aut (quod plus eſt) ꝙ in eis non eſſent ſacerdotes, ualde denigraretur. Ad magnũ ergo beneficiũ populi ſpectat cõceſſio utriuſq; dignitatis: ut ſ. populus erigatur in regnũ, & ſuos habeat ex ſuis ſacerdotes. Vtranq; itaq; dignitatẽ collatã Chriſtianos populo eſſe Apocal. teſtatur. Et regnum quidẽ Dei eſt (ut dicitur ad Rom. xiiij.) iuſtitia, pax, & gaudium in ſpiritu ſancto, Quod in præſenti incipit: iuxta illud Luc. xvij. Regnũ Dei intra uos eſt. In futuro aũt preficietur: tum quia nec iuſtitia, nec pax, nec gaudiũ in ſpiritu ſancto hic conſummatur: tũ quia Chriſtus ipſe expectauit negare uſquequo tranſiret in hac uita. Fit ergo Chriſtianus populus regnũ Deo, quum ſit iuſtus, pacificus, & gaudẽs ſpiritu ſancto: Siſte parumper hic, & nota primo dignitatẽ regalẽ explicari per regnum, nõ per Reges. ait. n. feciſti nos regnum, & non dicit feciſti nos Reges: quia regnum directe ſonat dignitatẽ uniuerſitatis. Rex aũt dignitatẽ perſonalẽ: ut hinc intelligas Chriſtianos erectos proprie in regnum, & nõ in reges. unus. n. ſolus eſt in Dei regno Rex proprie loquendo. Nota ſcđo eãdem excellentiã notari. ꝙ hic incipiat, & in futuro cõſummabitur: dũ uerbo præteriti tpis dr̃, feciſti nos regnum: & uerbo futuri tẽporis ſubditur, regnabimus ſuper terrã. quod tunc uerificabitur, quũ Chriſtiani corregnabũt Chriſto in terra uiuentiũ. Nota tertio dignitate regalem ita explicatã in præſenti & in futuro per dicta uerba ut intelligeretur excellentiã hanc ita eſſe uniuerſitatis, ut ad perſonales quoq; actus in futuro ſe extendat. Et propterea explicata eſt quo ad futurum per actus regnãdi, dum dictum eſt & regnabimus ſuper terrã quo cõtra ſacerdotalis dignitas ex-

plicata eſt per nomen pſonale, & nihil ad ſacerdotes ſpectans dicitur de futuro: ut intelligeremus aliter cōicatam dignitatē ſacerdotalē, & aliter dignitatē regni, & ſimiliter aliter & aliter ſe habere ad futurum utrāq; dignitatem. Dignitas nāq; ſacerdotalis nō ſic eſt populi ut quilibet ſi pars ſacerdotij: ſicut dignitas regni ſic eſt populi ut quilibet ſit pars regni: ſed ſacerdotalis dignitas ſic eſt populi, ut habeat ex ſuis aliquos ſacerdotes. Et propterea textus vtitur ſacerdotis noīe: quod non eſt nomē collectiuum, ſed ſingularis perſonæ. Et vt contentioſi ac proterui cōuincantur, & videant ſuauem diſpoſitionē regni & ſacerdotij populo conceſſi, exigere dictū intellectū, pſpice & clare intuere aliū ſenſum (ſcꝑ quilibet de populo ſit ſacerdos) deſtruere ſeipſum. Nā ſi ſic; Chriſtianus populus habet dignitatem ſacerdotij, vt quilibet ſit ſacerdos proprie loquendo, ſequeretur de neceſſitate ꝙ nullus Chriſtianus eſt ſacerdos: quia ſacerdos ex hominibus eſt aſſumptus & pro hoībus conſtitutus in ijs quæ ſunt ad Deū &c. ac per hoc ſi quilibet eſt aſſumptus & conſtitutus, nulli ſunt ex quibus aſſumitur & pro quibus conſtituitur: niſi ſi forte diceretur, ꝙ re.. anēt infideles ex quibus aſſumitur, & pro quibus cōſtituitur. Quod primo eſt ridiculū, ſacerdotes noſtros fieri pro infidelibus. Deinde non effugit vim argumenti: quia ſi totus mundus eſſet Chriſtianus, nullus Chriſtianus eſſet ſacerdos: quū nulli hoīes remanerent ex quibus ſacerdos aſſumeretur, & pro quibus conſtitueretur: ſicut ſi quilibet homo eſſe rex, nullus homo eſſet rex: quia nullus haberet ſuper quos regnaret. Sapientia ergo diuina diſponens oīa ſuauiter, reuelauit Chriſtiano populo vtranq; dignitatem collatam, ita vt intelligatur vtraq; ſuauiter collata, illa regia ſecundum ſuauitatem regni, ſacerdotalis vero ſecūdum ſuauitatē ſacerdotij: ut. ſ. ex Chriſtianis aliqui ſint aſſumpti, & conſtituti pro alijs ſacerdotes. Et ſicut vere & proprie dicitur, feciſti nos Deo noſtro regnū, colligendo oēs Chriſtianos in regnum Dei: ita veriſſime ēt dr̄, feciſti nos ſacerdotes Deo, aſſumendo ex nobis, & conſtituendo pro nobis aliquos noſtrū ſacerdotes: qm̄ ſic & veriſſime & proprijſſime verus eſt ſermo iuxta ſubiectam materiā: & totus populus recognoſcit beneficium utrūq; eſſe ſuum, quāuis diuerſimode, quia primū in ſingulis, ſecundum in quibuſdā, ex ſingulis tñ & pro ſingulis, Et

quia

quia in patria nõ erunt ſacrificia, ſicut nec tẽplum (iuxta illud Apoc. xxj. Tẽplum non uidi in ea) ideo nihil in futurum de actu ſacerdotis dr̃: quãuis ſacerdotalis dignitas maneat in eter num. Et ſic patet ſolutio primę q̃onis, admittẽdo dicta Apoc. uerba ad uniuerſum Chriſtianum populũ referri: quod tñ mul ti ſorte nõ admitterẽt. Et uerba quidem allata ex. v. cap. non ſunt populi Chriſtiani, ſed aĩaliũ & ſeniorũ: a quibus diſtingui reliquum Chriſtianum populum apparet intuenti textum: ex primentẽ ultra animalia & ſeniores angelos & oẽm creaturã; in cœlo ſuper terram &c. Verba autem primi capitulis Ioãnis Apoſtoli & Euãgeliſtæ ſunt. Qui erat ſacerdos. & in perſona ipſius & ei ſimilium gloriari poſſunt: Hæc de prima q̃one.

Ad ſecundam quæſtionem de uerbis Petri Apoſt. pro quanto ſimilem petit difficultatẽ, patere poteſt ex dictis reſponſio. Et breuiter dicitur, ꝙ eſt ibi ſermo de ſacerdotio ꝓprio dicto & ꝙ ſecundum rem ſignificatur ibi utraq; dignitas, regni. ſ. & ſacerdotij, collata Chriſtiano populo. Quo ad modum uero explicandi, aliter explicata eſt a Petro Apoſt. ꝙ fuit a Ioanne Euangeliſta: nam Petrus non explicauit illam per nomen perſonalem (non enim dixit, uos eſtis ſacerdotes) ſed per nomen ipſius dignitatis ſacerdotalis, dicendo. Vos eſtis ſacerdotiũ. ut per hoc eruditus quiſque facile poſſet intelligere quid ſignificatur. ſ. ꝙ in illis eſſet dignitas ſacerdotij. ſ. in uobis eſt dignitas ſacerdotij. Quod ſufficientiſſime uerificatur habendo ex ſeipſis quoſdã ſacerdotes: & non oportet uerificari ſic, ut ſinguli ſint ſacerdotes: quia ut deductum eſt, ſi ſinguli eſſent ſacerdotes, nullus eſſet ſacerdos. Quum uero ſecundo quæritur, cur Petrus mutauerit uerba Domini in Exod. dum ibi dicitur, Regnum ſacerdotale: Petrus autem ait, Sacerdotium regale. Reſpondetur ea ratione factã eſſe mutationẽ, quia illud regnum, utpote temporale, decorabatur dignitate ſacerdotali tanq̃ illuſtriore: ſacerdotium uero noſtrum, quãuis ſpirituali⁹, decoratur tñ regno Dei æterno, utpote clariore & meliore. hinc. n. factum eſt vt ibi regnum ſignificaretur decoratũ ſacer dotali dignitate, dicendo. Regnum ſacerdotale, hic uero ſacerdotium ſignificaretur decoratum regno, dicendo, Sacerdotiũ regale. Declaro ſingula. Promiſit populo Iſrael Deus ſi ſeruaret mandata ſua quatuor: ut dicitur Exod. xix. Eritis mihi in

peculium de cūctis populi (mea eſt.n.omnis terra) & uos eritis mihi in regnum ſacerdotale.& gens ſancta. Vbi primo promittit Deus habiturum ſe populum Iſrael in ſpecialiter propriā rem ad ſimilitudinem peculij, quod ſpecialiore quodā iure poſſidetur q̃ id quod communiter habetur. unde & dicitur peculium caſtrenſe uel quaſi &c. Propterea ſiquidem interponit, mea eſt.n.omnis terra.tanq̃ diceret : licet ego ſim uniuerſalis Dominus totius orbis cōi iure creationis, gubernationis &c. uos tamen eritis mei quaſi ſi ſpeciali quodam iure,propter ſpecialem curam q̃ habebo de uobis quaſi de peculio. Et huic ſuo peculio adiecit tres dignitates.ſ.regni , ſacerdotij , & ſanctitatis. Regni quidem temporalis:quoniā erigabat populum illum in temporale regnum ipſius Dei.ita ꝙ Deus eſſet illis rex.& ipſi eſſent eius regnum. Nec hoc ego fingo , ſed ſcriptura teſtatur multipliciter. Tū primi Reg.viij.ubi populo petente cōſtitui ſibi hoīem in regem , dn̄s dixit ad Samuelem , Nō.n.te, ſed me abiecerunt ne regnē ſuper eos. Tum quia ibidem xij. Samuel dixit populo ad idē propoſitum Dixiſtis , rex imperabit nobis, quū dn̄s Deus ueſter regnaret in uobis. Tum quia in præfato viij.c. reprehenditur populus de hac ſua petitione , quæ nō eſſet reprehenſione digna , niſi rōne iniuriæ,q̃ faciebant Deo , refutantes illum pro rege , & uolentes habere hominem in regem ſicut cæteræ gētes habent. Vnde populus Iſrael paruo tempore dignitatem regni Dei retinuit : ſcilicet a Moyſe uſq; ad Samuelem: poſtea autem in regnum hominis degenerando tranſit.Et hoc etiam parum retinuit, ſub tribus ſcilicet regibus tātum: Saule , Dauid , & Salomone. Nā poſtea non fuit amplius regnum hominis,ſed ſciſſum eſt in regna hominum. Temporalem ergo dignitatem regni Dei:ut ſpecialis Regis eorum promiſſam a Deo ſi ſeruarent mandata eius qa latens erat , quia Rex inuiſibilis erat , oportuit decorare & illuſtrare claritate dignitatis ſacerdotalis,quæ in manifeſto poſita fuit,& propterea dicitur regnum ſacerdotale. In cuius ſignum ſuprema iudicia ſummo ſacerdoti reſeruata ſic erant,ut morte puniēdus eſſet qui nō pareret iudicato : ut habes Deut. xvii. Et reuocatio præfugorum uſq; ad mortē ſummi ſacerdotis decreta fuit, Ioſue xx. Tertia demum dignitas (.ſ. ut eſſet gens nō ꝓphana,nō ſuperſtitioſa,nō ſacrilega , ut gētes ignorantes

rantes Deum, & colentes idola: ſed ſancta, hoc eſt dicata Deo vero per verum cultũ) manifeſta eſt, Petrus aũt Apoſt. mutauit peculium in genus electum, explicãs & ſpecialitatẽ electorum, & originem per æternã electionẽ, & modũ exequẽdi electionem per viam generationis. generantur ſiquidẽ Chriſtiani p̃ baptiſmũ. Dignitatẽ vero regni altiorẽ inſinuauit ſacerdotali. Et uere ſic eſt: quia ſacerdotiũ Chriſtianũ eſt ſacerdotium regni: ſicut euangeliũ eſt euangelium regni, proculdubio æterni: ut explicat ẽt Apoſt. ad Heb. ix. Chriſtus aſſiſtens põtifex futurorũ bonorũ, hoc eſt eorũ quæ in futuro ſeculo expectamus. Conſtat aũt longe melius & illuſtrius eſſe æternũ Dei regnũ, q̃ præſens ſacerdotiũ: q̃m hoc ſacerdotiũ eſt propter illud regnum, & non econtrario. Rationabiliter itaq; mutauit Petrus dicens, ſacerdotium regale: p̃p excellentiam æterni regni, cuius eſt ſacerdotium noſtrum. Et hoc ita accipito ſecundum literalem ſenſum ſcripturæ, ut non reſpuas ẽt poſſe dici noſtrum ſacerdotium regale, quia eſt ſecundum ordinem Melchiſedec, qui pontifex & ſacerdos fuit. Et hæc de ſecunda quæſtione.

Ad tertiam q̃õnem de verbis eiuſdem Petri Apoſt. Ad quem accedentes &c. Reſpondetur, ꝙ ſermo eſt hic de ſacerdotio nõ proprie, ſed metaphorice. Quod ex contextu apparet. Tum ex præcedentibus: nã metaphorico ſermone præponit lapides uiuos & ſuperædificari in domos ſpiritales. Tũ ex ſequentibus, nam metaphorico quoq; ſermone ſubiungit ſpiritales hoſtias. Ex his. n. manifeſtũ fit ꝙ metaphorice quoq; loquitur de ſacerdotio, exhortans fideles ut accedentes ad Chr̃m ſpiritalib. pedibus, tanq̃ uiui lapides ſuperædificent̃ in ſpiritales domos & in ſpiritale ſacerdotiũ ad offerẽdũ ſpiritales hoſtias: ubi clare patere poteſt totum ſermonẽ eſſe metaphoricum: & ſignificari per hoc ſacerdotium uirtutis, quo aliquis offert opera uirtutis Deo: ut ſupra diximus. In cuius ſignum appellatum eſt ſacerdotium ſanctum, a ſanctitatis uirtute: cuius eſt afficere animũ ad diuinum cultũ. Sanctitas. n. licet credatur illa met uirtus quę eſt religio: in hoc tñ ab ea differt, ꝙ ipſa primo reſpicit aĩum, religio uero opera. Vnde uacantes exteriori cultui diuino religioſi appellant̃: ſancti aũt minime, niſi aĩo mundo ad diuinum ſe habeant cultum. A mundo igitur aĩo offerendũ uirtutis opera Deo, hortatus eſt, dum in ſanctum ſacerdotium prouehere

uehere Chriſtianos ſtuduit. Nec hinc ſequitur aliquod inconueniens aut dedecēs ſacrā ſcripturā: qm̄ aliud eſt improprie loqui,& aliud eſt metaphorice loqui,ut patet,& metaphorica locutio frequens eſt in ſacra ſcriptura. Ad id uero quod deinde quæritur de ſpiritualibus hoſtijs,an meliores ſunt &c.reſpondetur dicēdo tria,p̄miſſa tn̄ prius rōne nominis. Actus uirtutū interius eliciti,& exterius imperati, ſi ad honorem Dei fiunt, dn̄r ſpirituales hoſtiæ a cōi rōne,quia hoſtiæ ſunt ſm ſpiritū, ſicut domus ſpiritualis dr̄ quia domus eſt apud ſpiritum. Interior aūt uirtutis actus ad Deum relatus, dr̄ ſpeciali ēt rōe hoſtia ſpiritalis.ſ.rōne materiæ: itaque eſt utroque modo ſpiritalis: & uocatur ſacrificiū inuiſibile a ſanctis doctoribus. Primū itaq; eſt, ꝙ ſpiritales hoſtiæ ſm rōnem hoſtiæ ſunt diminutiue hoſtiæ: hoc eſt,ſunt hoſtiæ ſm quid,& non ſimpliciter, ita ꝙ ly ſpiritalis eſt conditio quaſi diminuens rōem hoſtiæ, ſeu dicens hoſtiam ſm quid Hoſtia.n. ſimpliciter & abſolute nomen eſt corporalis ſacrificij. Exēplum: Domus eſt nomen rei corporalis: & propterea domus ſpiritalis non eſt domus ſimpliciter,ſed metaphorice,ſeu ſm quid. Secundum eſt,ꝙ comparādo hoſtias ſpiritales hoſtijs abſolute, q̄ ſunt ſacrificia corporalia: meliores ſunt ſimpliciter hoſtiæ ſpiritales. Et rō eſt: quia hoſtia ſpiritalis eſt uirtutis reddentis hoīem Deo gratū, & qua nemo pōt male uti. ſacrificia aūt ſtāt cū immundo aīo, & illæ ſunt propriæ bonis: iſtæ autem cōes ſunt bonis & malis. unde Eſa. j. Dominus dicit: Quo mihi multitudinem uictimarum ueſtrarum: incenſum abominatio eſt mihi. Et tandem rōnem reddens ſubdit: Manus ueſtræ ſanguine plenæ ſunt. Et dn̄s in Euang. Math. ix. Euntes diſcite quid eſt, Miſericordiam uolo,& non ſacrificium,quod ſcriptum eſt Oſeæ vj. vbi adiungitur: Et ſcientiam Dei plus quā holocauſtum. Miſericordia enim & ſcientia Dei ſpiritales ſunt hoſtiæ. Tertium eſt,ꝙ hoſtia noui teſtamenti in ſeipſa quidem melior eſt oībus, quum ſit ipſe Chriſtus Deus noſter. Sed oblatio eius ex parte offerētium non eſt melior hoſtijs ſpiritalibus. ſed qn̄q; eſt peſſima, ut patet. Quum Petrus ergo Apoſt. ad offerendas ſpiritales hoſtias inducit,ad meliores offerentibus inducit,quamuis ad diminutiones in ratione hoſtiæ. Et hæc de tertia quæſtione.
Poſonij in feſto Pauli primi eremitæ. M D X X I I I I.

QVAR-

QVARTVM IENTACVLVM.

DE NOVEM BEATITVDINIBVS. EVANGELICIS.

OCCVRRVNT quarto Euangelicæ beatitudines tractandæ poſitæ Mat. v. Circa quas ante quam ſingulæ tractentur quinq; occurrunt quęſita. Primum,cur dñs in principio has beatitudines propoſuit. ſecundo,cur multas. tertio,cur tot: i.nouem.quarto, cur pluraliter. Et quinto, an gradatim enumerentur. Et ad primum quidē quæſitum reſpondetur, dñm in principio legis Euangelicæ beatitudines propoſuiſſe duplici ratione. Altera eſt, quia ſunt fines: quia perfectiones iſtæ,quæ vt beatitudinis proponunt̄, ſunt in præſenti vita vt fines,Quod ex eo patet, ꝙ quælibet earū proponitur vt veſtita beatitudine ex ratione finis vltimi in patria. In qualibet ſiquidem beatitudine ponuntur quatuor. Primo ꝑfectio aliqua,puta eſſe pauperē ſpiritu, eſſe mitē &c. ſecūdo, ratio beatitudinis, ī uerbo,beati: tertio,deriuatio beatitudinis, in verbo,qm̄: quarto,finis ultimus patria: puta regnum cœlorum,poſſidere terram &c. Quia ergo in qualibet beatitudine ponit̄ finis vltimus futurus ī alia vita (puta regnū cęlorū &c.) & hic finis ponitur ut ratio beans actū propinquū tali fini: puta eſſe pauperem ſpū,eſſe mitē &c. cōſequens eſt,ut q̄libet ſit finis. beatitudo.n. habet rōnem finis. Et merito,nam hmōi actus propinqui futuræ vitæ ſunt ſupremæ perfectiones huius vitę, & ideo habent rationē finis. Et propterea Saluator ſapientiſſime in principio Euangelicæ legis propoſuit vtrunq; finem: & eū.ſ.ad quem tandem tēdimus aſſequendū in patria: & eū ſeu eos quibus mediantibus in hac vita appropinquamus ad finē cęleſtis patriæ. Finis.n.hēt rationem principij in operabilibus; quia ex fine ſumitur ratio operandi. Et hinc habes q̃ differenter a philoſophis Saluator docuerit felicitatem huius vitæ. Illi nanque quæſierunt huius vitæ felicitatem abſolute, hoc eſt in ſeipſa. Saluator aūt docuit huius vitę felicitatem relatiue ad ęternum patriæ gaudiū: & ideo ut dictum eſt proponēs beatos apponit: quoniam ipſorum eſt regnū cęlorum, aut aliq̄d ſimile,

le. Et propterea illi poſuerunt noſtram hic beatitudinē quaſi premium ultimum. Saluator autem ponit noſtram hic beatitudinē ut meritum propinquū pariens æternū in futuro præmium. Altera ratio eſt, quia hmōi perfectionis rationē habet exemplaris: ad quod in hac via inſpiciendo, menſurare poſſimus quantum proficiamus, & quātum deficiamus a perfectionis apicæ ut quum aliquis circa ea quę ſunt manſuetudinis curat proficere, menſuret ſe aſpiciendo ad beatitudinem, qua dicitur, Beati mites. Et ſic de alijs.

Ad ſcđm q̄ſitū (cur nō unā, ſed multas poſuit beatitudines) reſpōdetur, ꝙ quēadmodum in domo cœleſtis pr̄is manſiones multas eſſe docuit: ita multas beatitudines eſſe in hac uita reuelauit, quaſi uias multas perducētes ad cæleſtē patriā: ut hinc diſcernimus nō eſſe felicitatem Euāgelicā in hac uita, ſicut felicitas q̄ ſtuduerunt ponere diuerſæ philoſophorū ſectæ: quarum una excludebat aliā: ita ꝙ non erat felix: uer. gra. apud Peripateticos, niſi perueniens ad cōtemplationē ſapientiæ &c. Chriſtus. n. poſuit ſic beatos in hac uita paupere. ſpiritu, ut poneret etiā beatos mites, & rurſus poneret etiam beatos miſericordes &c. ita ut qui miſericordiæ perfectione eſſet beatus, non excluderet eum qui munditia cordis beatus eſſet: & ſic de alijs. Monſtraturq; hic cōes eſſe toti humano generi beatitudines uiæ huius dū alius ſic, & alius ſic ire pōt. Ad tertiū q̄ſitū de certo numero reſpōdetur nouem apud Matheū a dño propoſitas beatitudines cōſiſtentes in nouem aſſecutionibus perfectionū. Verum ſeptem primæ (quæ ſolæ cōſueuerunt a multis dici beatitudines) cōſiſtunt in ſeptē ſtudijs agendi: ultimæ uero duæ cōſiſtunt in perfectione nō agendi, ſed patiēdi. Quæ inter ſe diſtinguuntur ex diuerſa patiēdi rōe; dum ratio patiendi in octaua eſt deitatis cōfeſſio ſecundum quācunq; uirtutem abſolute: in nona uero ratio patiendi eſt cōfeſſio uerbi incarnati, quod ſpecialem ingerere difficultatē immenſitas ;mysterij monſtrat. Sed ad hoc q̄ſitum plenior reſpōſio poſt diſcuſſas oēs beatitudines apparebit: nō prætereundo ꝙ ideo ſolę primę ſeptē cōputātur beatitudines, quia ſolæ ipſæ ſunt in poteſtate ſtudij noſtri poſitæ: utpote in actionibus nr̄is cōſiſtentes. Nam reliquæ duæ non ſunt in ptāte noſtra. perſecutiones. n. in iniquorū ptāte ſunt: & ſi nemo nos perſequit̄, nullus eſt qui patia

tur

tur perſecutionem propter iuſtitiã aut propter Chriſtum. Septem igitur ſunt beatitudines abſolutæ: nouem autem ſuppoſitis perſecutionibus contra iuſtitiam & contra Chriſtum.

Ad quartum autem quæſitũ (cur quælibet beatitudo pluraliter propoſita ſit, dicendi beati) reſpondetur hoc ideo factum eſſe, vt in qualibet beatitudine multitudo cõprehẽderetur infinita hominum qui poſſent ſi vellent eſſe ſecundum illam beati. ita vt non ſolum multitudo beatitudinum multitudinem monſtraret beatorũ, ſed quælibet beatitudo multos cõprehendat in hac vita beatos: dum non ſingulariter dicitur, beatus. ſed pluraliter dicitur, beati. Ad quintum quæſitum, ne idẽ pluries repetatur, ſeruanda eſt reſponſio poſt declaratas ſingulas beatitudines: tunc enim præintellectis ipſis beatitudinibus, gradus earum apparebit.

Circa primam beatitudinem (ſcilicet, beati pauperes ſpiritu, qm̃ ipſorum eſt regnum cœlorum) ſcito duplicẽ inueniri expoſitionem. Primo, vt declaretur perfectio hominis in ordine ad bona temporalia: quales ſunt diuitiæ, agri, domus, & cętera huiuſmodi. Secundo, vt declaretur perfectio hoĩs in ordine ad quæcũq; magnificẽtia hominẽ: vt ſunt gloria, fama, dignitas, ſciẽtia, ſanitas, pulchritudo &c. Et iuxta primũ ſenſũ, paupertatis nomẽ proprie ſumitur: ſpiritus vero ſumitur pro volũtate; nõ quacunq;, ſed ſpiritali, nõ quomodolibet, ſed per modũ impulſus ſeu affectus: ita ꝙ eſſe pauperem ſpiritu eſt velle ſpiritali ratione & impulſu ſeu affectu paupertatẽ; ſiue ſcd̃m exteriorẽ poſſeſſionem ſit pauper, ſiue non. Quod vt plenius intelligas, recolito apud philoſophiam moralẽ duas inueniri virtutes circa diſpoſitionem hoĩs in huiuſmodi rebus liberalitatem. ſ. & magnificentiã. ſatis. n. bene diſpoſitus eſt moraliter homo in uſu hmõi exteriorum bonorum ſi eſt liberalis in mediocribus, & magnificus in magnis. Lex aũt diuina in ueteri teſtamẽto altiorem uĩ ingerere perfectionem auertendo interiorem affectum ab hmõi bonis. Diuitiæ, inquit, ſi affluant nolite cor apponere. Et rurſus, Beatus vir qui poſt aurum non abijt, nec ſperauit in pecuniæ theſauris: quis eſt hic. & laudabimus eũ? Euãgelica autem doctrina perfectiorem animũ format, ad cõtrarium (pauperum: ſ.) cor vertens. Et hoc dupliciter. Hoc eſt vel ſtatum paupertatis: iuxta illud. Si vis perfectus eſſe, vade,

vende

uende oĩa quæ habes,& da pauperibus &c. Vel ad inter num
meritũ paupertatis:iuxta hanc beatitudinem. Beati pauperes
ſpiritu. Vbi uidere potes ad quãtũ perfectionis apicem aſcen-
dit pauper ſpiritu, ſuperato tã liberali quam magnifico recte
utente temporalibus bonis, ſuperato quoq; tollente affectum
ſuum ab huiuſmodi bonis,dum affectum ſuum ad contrarium
(paupertatem ſcilicet) habet.Et quia paupertas non eſt lauda-
bilis ſecundum ſe,ideo nõ eſt dictum,Beati pauperes uolunta-
te, ſed ſpiritu; hoc eſt uoluntate ſpiritali: qualis eſt uoluntas
paupertatis ꝓpter bonũ ſpiritale. Et qm̃ huiuſmodi ſpiritalis
uoluntas inueniri põt uel per modum acceptantis (cuiuſmodi
eſt uoluntas hoĩs parati ſuſtinere propter bonum ſpiritale pau
pertatem ſi illata fuerit) uel per modum affectus ſeu impulſus
(cuiuſmodi eſt uoluntas deſyderantis propter bonum ſpirita-
le paupertatẽ:& hic modus longe præſtantior eſt, & ſignifica-
tur per nomẽ ſpiritus) ideo deſcripti hoc in loco pauperes ſpi-
ritu,ad ſummum perfectionis apicem ſm internum meritum
perueneront. Nec minores ſunt merito eſſentialis ijs qui ob
perfectionis ſtudium exteriora relinquunt ut ſequantur Chri
ſtum; facerent ſiquidẽ & hoc pauperes ſpiritu, ſi uiderent ex-
pedire. Aduerte hic tam pro hac q̃ pro alii beatitudinibus, con
ſtitui beatitudinem in perfectionis apice, ſic ut progreſſus &
diſtinctio incipientium,proficientium,& perfectorum admit-
tatur in qualibet. Et perfecti quidem beati abſolute dicuntur;
alii uero quantum ſapiunt illius perfectionem, tm̃ ſapiunt &
beatitudinis. Verbi gratia; iuxta hanc beatitudinem perfecti
ſunt qui uoluntate ſpiritali per modum impulſus ad pauperta-
tem,& ſimpliciter dicuntur beati paupere ſpiritu. Vt proficien-
tes uero ſunt, qui ſpiritali uolũtate parati ſunt paupertatem ſi
uenerit ſuſtinere. Et quaſi incipientes ſunt,qui affluentibus di
uitiis cor non apponunt. Vnde & utrique a beatis pauperibus
ſpiritu nõ omnino excluduntur; ſed inter ipſos quodammodo
computatur.Et ſic de ſimilibus.Hæc de primo ſenſu.

Iuxta ſcd̃m autem ſenſum,quo optima diſpoſitio hominis
ad quæcunq; ipſum magnificentia deſcribitur, paupertatis no
mẽ metaphorice ſumitur;& ſignificat inſufficientiam hominis
ex ſeipſo.Et bene nota ꝙ nõ ſignificat inſufficientiã hoĩs, ſed
inſufficiẽtiã hoĩs ex ſeipſo. Quod ut plenius intelligas recoli-

ro hoīem ſicut & quālibet rōalem creaturā duo habere. Alterum ex ſeipſo: & hoc eſt inſufficientia & uniuerſaliter defectus. Alterum, ex diuina largitate, & hoc eſt ſufficiētia, & uniuerſaliter bonū. Docuit hāc diſtinctionem Apoſt. ij. ad Cor. iii. ſcribēs, Nō ꝙ ſufficiētes ſimus cogitare aliqd a nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt. Vnde manifeſte cernis Apoſtolum diſtinguere id quod cōuenit nobis quaſi ex nobis; & hoc eſſe inſufficientiam: & id quod conuenit nobis ex Deo, & hoc eſſe ſufficientiam.

Quod ut plenius adhuc intelligas, accipe exēplū ab aere illuminato ſiue a ſole, ſiue a lucerna: eſt. n. ibi diſtinguere id ꝙ cōuenit aeri ex ſe, & id ꝙ cōuenit aeri ex illuminānte, aer nanq; ex ſe nullū habet lumen, ſed quantū eſt ex ſe, ſemꝑ eſt tenebroſus: quicqd aūt luminis habet, & quicquid pōt ex lumine ꝙ habet, ab illuminānte habet. Sic quoq; in nobis inuenitur, ꝙ nos ex nobis nullū habemus bonū, ſed defectus & inſufficiētiæ pleniſumus: ex Deo aūt habemus quicquid boni habemus. Et ſicut in aere quātūcunq; illuminato ſemꝑ durat tenebroſitās quātū eſt ex parte aeris (quia ſemꝑ aer quātum eſt ex ſe, tenebroſus eſt) ita in hoīe ſemꝑ perſeuerat ſecū inſufficientia hmōi: quia quātūcūq; perfectus nō ſolū in hac uia, ſed in patria homo ſit, ſemper hāc cōditionē retinet, ꝙ quātū eſt ex ſe, eſt inſufficiens ac defectiuus, propter ꝙ de beatis angelis ſcriptū eſt, Tremunt poteſtates, Bona ſiquidē a Deo nobis collata, nō ad hoc conferuntur ut tollāt hmōi inſufficientiā, ſed ut faciāt nos ut Dei miniſtros, idoneos ac bono, ſufficientes &c. ita ꝙ nos tanquā ex nobis ſemper inſufficientes inuenimur: & noſmet tanquā Dei cooperatores & miniſtri, potētes, ſcientes, boni, & uniuerſaliter ſufficientes inuenimur. Habes ergo ex his oībus quid metaphorice paupertatis noīe in propoſito intelligamus: ſ. inſufficientiam hominis ex ſeipſo. Spiritus nomine interiorem affectū ꝑ modū impulſus intellige. Reſtat ut explanetur quid ſignificat hoc coniūctū, ſ. pauperes ſpiritu. Nō. n. ſignificat ꝓprie loquendo habentes pauperē ſpiritum. Vnde & dn̄s. nō dixit, Beati pauperes ſpiritu, quod ſignificaret habentes pauperem ſpiritū. Et in prōptu ratio eſt: quia ſpiritus non debet eſſe pauper, ſed magnus diues: puſillus. n. ſpiritus uitium eſt, ſicut & paupertas ſpiritalis. Sed ſignificat ytentes in ſuo ſpiritu (id

eſt

ſt affectu) paupertate dicta, hoc eſt inſufficiētia ꝓpria. Quod
t plenius intelligas, conſidera hmōdi paupertatem ſeu inſuffi
ientiam non eſſe de genere bonorum ſeu laudabilium, neque
e genere peccatorum ſeu uituperabilium, ſed conditionē ne-
eſſario concomitantem rationalem creaturam. Et licet ipſa
nſufficientia non ſit in ſe laudabilis. uſus tñ eius ſecundum re
tā rationem ualde commendabilis eſt. Dictat autem recta ra-
o, ut hmōi inſufficientia utamur dupliciter in ſtudiis, & af-
ectibus noſtris. Primo, ut remouente prohibēs: hoc eſt, ut tol-
ente impedimentū optimi progreſſus ſpiritus noſtri. Impedi-
ır ſi quidem plurimum ſpiritus noſter, ſi utamur illo tāquam
ıfficientes: uſurpamus nanq; tunc ſufficientiam noſtram tan
uam miniſtrorum Dei: & facimus noſtram abſolute, dum ad
tudia noſtra & opera noſtra procedimus tanquam ſufficiētes:
ıum tamē in ueritate aut ſufficientiā ad id habemus tanquā
ei miniſtri, uel totaliter non habemus. Si enim uteremur in-
ıfficientia noſtra applicando illā ad remouendū impedimen-
m ſtudiorum noſtrorū (hoc eſt ad remouēdū hoc impedimē-
m, quo. ſ. procedimus in operibus noſtris tanquā noſipſi ſuf-
cientes ſimus) ſic paupertas hmōdi redundaret in ſpiritū per
udabilem ipſius uſum. Et ſic quum dr̄, beati pauperes ſpiritu,
gnificantur beati in ſuo ſpiritu utentes ſeipſis tanquā inſuffi
entibus. Ac ſi aperte diceretur: Beati qui in affectibus & ſtu-
js ſui ſe habent tanquam inſufficientes in ſeipſis. Vtimur ſe-
ndo laudabiliter hmōdi paupertate ſeu inſufficientia per re-
ındantiā in noſtrū ſpiritum ſcd̄m conformes ipſi paupertati
u inſufficientiæ affectus: cōformis nanq; affectus hmōi pau
rtati eſt affectus ſubiectionis, recurſuſq; ad eū a quo eſt ſuffi
ētia. Sicut. n. extrinſecus pauper cū obſecrationibus loquit̃,
confidens in ſeipſo, ſed recurrens ad alium, & ſubijciens ſe,
interna hæc inſufficiētia ſeu paupertas parit affectum in ſe
cōfidentis, ſed recurrentis ad Deum, & ſubiiciens ſe illi, &
ıerentis &c. Et ſic cōplectendo totum, beati pauperes ſpiritu
ūtur, qui in operibus ſuis & ſeipſis utūtur ut inſufficiētibus,
affectus habent cōformes hmōdi paupertati. Et hoc a mul-
doctoribus appellatur paupertas ſpiritus. Summa autē per-
tio ib hmōdi paupertatis uſu conſiſtere uř in hoc ꝙ quum
iberate operatur intus uel extra, nō ſolum ex electione de

ſibe...,& ex humilitatis habitu inclinante,ſed per modũ impulſus ſeu impulſiui affectus utatur ſeipſo tanquã inſufficiẽte: & rurſus ꝙ hõ in affectibus ſuis quos quaſi nõ deliberando habet,utatur ſeipſo tãquã inſufficiẽte,tãquã is qui ſpiritu Dei agitur. Et ad tã eminẽtẽ perfectionẽ deſignãdã noĩe ſpiritus Saluator uſus eſt,dicens,beati pauperes ſpiritu. Quod fit, ut pauper ſpiritu excedat non ſolũ cõem apud morales philoſophos qui cõtra moralẽ ſuperbiã recte diſpoſitus põnitur: ſed ẽt humilem apud ſacrã doctrinã qui contra rẽ latã ſuperbiã bene diſpoſitus eſt: quãto ſpiritus reuerentialis timoris Dei pſtantior eſt utroq;. Et humilitatis quidem exemplum atq; magiſtrum ſe dñs exhibuit,dicens: Diſcite a me quia humilis ſum corde. Reuerentialis aũt ſpiritus efficaciã in ipſo dño ſcripſit Apoſtolus,ꝙ in omnibus exauditus eſt pro ſua reuerẽtia. Extenditur aũt hæc beatitudo ad quęcũq; magnificentia hoĩem (ſiue ſint exteriora bona,ſiue corporis,ſiue animæ, tam naturalia quam gratuita) magnificamur enim ex diuinis,gloria,honore, laude ſanitate,pulchritudine,ingenio,ſcientia,prudentia, & demum infuſis diuinis donis: ex quibus periclitamur,ne ſufficientiam quam in nobis tanquam Dei miniſtris ponunt,vſurpemus nobiſipſis vnde & Paulus dicebat: Ne magnitudo reuelationum extollat me &c. Et propterea qui ad hãc beatitudinem perueniũt,ij ſunt qui implent pręceptũ Petri Apoſtoli, ad oĩa ſe habentes ut cooperatores & miniſtri Dei. Ait enim: Vnuſquiſq; ſicut recedit gratiã in alterutrum illã adminiſtrãtes ſicut boni diſpẽſatores multiformis gratiæ Dei. ſiquis loquitur,quaſi ſermones Dei. ſi quis miniſtrat,tanquam ex uirtute quã adminiſtrat Deus,ut in omnibus honorificetur Deus. Et ſimile eſt de alijs operationibus præceptũ intelligendum: qm̃ eadẽ eſt ratio omnium. Et quoniam internas noſtras diſpoſitiones ex delectatione & triſtitia cognoſcimus & menſuramus, ſi quis ſeipſum noſſe uult quantum utatur uel nõ utatur ſeipſo ut inſufficiente in operibus ſuis,aduertat quantum tangitur delectatione quum magnificatur, honoratur,laudatur &c. ab alijs: aut etiam quum ſibi occurrit ſe æſtimari,magnificari, laudari &c. & ſimiliter quantum tangitur triſtitia, quum cõtraria horum de ſeipſo occurrũt in animo,uel ab alijs inſeruntur. Qui enim huiuſmodi delectationiuus uel triſtilijs tãgitur,pauper ſpiritu

non

nõ eſt: quoniam pauperi ſpiritu nihil eſt admirabilius propria laude, nec gaudet aut triſtatur de huiuſmodi, niſi pro quanto Deus in ſuo miniſterio honoratur vel dehonoratur.

De præmio autem huius beatitudinis (ſcilicet quoniam ipſorum eſt regnũ cœlorũ) duo dicenda eſſent. Primum, cur regnum cœlorũ reſpondet huic beatitudini. Secundum cui hoc præmiũ ſignificatur per uerbum præſentis tẽporis, quũ in alijs beatitudinibus ponatur uerbũ futuri tpis. Et hæc ſecũda dubitatio cõis eſt etiã octauæ & nonæ beatitudini: qm̃ in his tribus ſignificatur p̃mium per uerbum præſentis tẽporis, in reliquis uero ſex per uerbũ tẽporis futuri. Et rurſus in his tribus ſignificatur verbum ſubſtantiuum, ſ. eſt, in alijs uero per alia verba, videbuntur, conſolabuntur &c. Sed hæc cõia in fine cõmuniũ beatitudinum dicent. Ad primum autem in prõptu eſt reſponſio ex illa diuina regula. Qui ſe humiliat, exaltabitur. Rõnis ſiquidem ordo poſſit ut qui voluntario ſpiritu paupertatem amplexus eſt, aut ſeipſum abiecit, utendo ſeipſo ut inſufficiente exaltetur in regni cœleſtis diuitias, celſitudinẽ, dignitatẽ, gloriã &c. quæ regni noĩe importantur. Et hæc de prima beatitudine.

Circa ſecundam beatitudinem (Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terrã) aduertendum eſt mitem reſpicere duas materias, quarũ principalis eſt vindicta, ſecundaria autẽ exterior mos. Et quantũ ad vindicabilium materiã ſpectat, mites dicuntur qui non vincuntur à malo: ſed vincũt in bono malũ. Nõ. n. vincuntur a malis iniuriarũ, iræ perturbationis & triſtitię: ſed imperturbati & immutati acceſſibiles & tractabiles permanẽt ſicut prius erant anteq̃ huiuſmodi vindicabilia occurrerent: vincunt autem in bono malum, dum affabiles, vtiles ac ſuaues ſeipſo exhibentijs q̃ puniẽdi ſeu obiurgandi occurrũt. Et hoc propriũ vr̃ eſſe mitis, unde apparet ꝙ mitis ſuperat lenẽ, manſuetũ, ac clementẽ, dum placida ſuauitate ſeipſum impugnãtibus exhibet ẽt utilem. Eſt aũt perfectio hæc tanta, vt Saluator ipſe magiſtrũ ac exemplum eius ſpecialiter ſe exhibuerit, dicens; diſcite a me quia mitis ſum. & Deum mereatur habere pro interno doctorẽ, iuxta illud, docebit mites uias ſuas. Et Moyſes, (de quo Nu. xij. ſcriptũ eſt quod erat mitiſſimus ſuper oẽs homines qui morarentur in terra) creditꝰ a Diony. ob hanc virtutẽ habuiſſe tantã cũ Deo familiaritatẽ. Apparet quoque

excellentia eius ex eo quod religionem ipſam reddit. Deo acceptabilẽ, teſtante hoc Dauid, qui ut ſua in Deum religio memorabilis apud Deum eſſet, propriã interponit manſuetudinẽ quæ minus quid eſt quã mititas, dicens, Memento dñe Dauid, & omnis manſuetudinis eius: Sicut iurauit domino, uotũ uouit Deo Iacob. Si introiero in tabernaculum domus meæ &c. donec inueniam locum domino, tabernaculũ Deo Iacob. &c. uotum ſiquidem & iuramentum de inueniẽdo tam ſolicite locum dño, quod fecerat manſuetudine interpoſita, memorabile apud Deũ proponit. Vnde multo magis acceptabilis foret, ſi mititas fuiſſet allegata. In ſecundaria uero materia (hoc eſt in moribus) ſuperat mitis modeſtũ & affabilẽ: dum ſicut in animo, ita & in ſuis moribus exterioribus placida ſuauitate omnibus ſe exhibet, & ſicut fructus arborũ mitis ad ſe allicit. Quocirca totaliter (hoc eſt in utraq; materia) mites merito beati ſunt, utpote ſuorum morum intus & extra poſſeſſores.

Et iure aſſignatur eis pro præmio poſſeſſio terræ: ut qui in hac uita iura ſua proſequi noluerunt ad ſuperandos occupatores, fiant poſſeſſores terræ nõ inſtabilis aeris, aut fluentis aquæ bonorum temporalium, ſed ſolidæ ac firmæ terræ uiuentium.

Circa tertiam beatitudinẽ, Beati qui legent, qm̃ ipſi conſolabuntur: occurrit ſtatim quæſtio, cur legere ſine bonificante aliquo poſitũ eſt inter beatitudines, quum legere non ſit de genere bonorum, ſed computetur potius inter mala: quum triſtitia ſit mala naturæ (iuxta illud Eccleſ. xxx. Multos occidit triſtitia, & nõ eſt utilitas in illa) & non ſit bona moraliter: imo ut dicitur vij. Eth. Prudens nõ intendit triſtari. Et augetur qõ ex eo ꝙ paupertas poſita in prima beatitudine; quia non erat de genere bonorum, poſita eſt cum adiuncto bonificante, dicendo beati pauperes ſpiritu, & nõ abſolute beati pauperes. hic autẽ ſine adiuncto bonificante dicit, beati qui lugent. Occurrit quoque quæſtio altera, cur inter beatitudines annumeratus eſt luctus, & non gaudiũ. In nulla enim harum beatitudinum dicitur, beati qui gaudent quum tamen gaudium magis pertineat ad regnum Dei quam luctus, ſcriptum eſt enim, Regnum Dei eſt iuſtitia, pax, gaudium in ſpiritu ſancto.

Ad primam qõnem reſpondetur de triſtitia poſſe loqui dupliciter: uel abſolute, uel ex ſuppoſitione præſentiũ malorũ. Et

abſolute

abſolute quidē neq; eſt bona naturaliter, neq; mortaliter, qm̄ & nocet naturæ (vtpote inquietudo eius) & nullā habet rōnem moralis boni: & ſic a prudētibus refugitur. Suppoſitis aūt præſentibus malis triſtitia bona eſt: utpote conſequēs & ad naturaliter & ad moraliter bonos actus. ponit. n. triſtitia præſuppoſiti præſentis mali in parte cognoſcitiua ſenſationē ſeu pceptionē, in parte uero appetitiua refutationē. Et ambo bona eſſe ex eo patet, ꝙ male diſpoſitus eſt qui præſentia mala aut nō pcipit, aut nō refutat: utpote inſenſibilis ſeu ſtupidus ſi non percipit, & corruptus ſi non refutat: ex his. n. duobus bonis fit triſtitia. Et quia in dubiū nō uertitur, ſed cōſtat mala eſſe in hac uita, ideo triſtitia ſi alias habet circunſtantias, inter bona cōputari poteſt in ſtatu pręſentis uitę. Nec eſt poſita a dn̄o inter beatitudines ſine aliquo bonificante: ſed bonificatio eius ex parte materiæ ſignificata eſt ex hoc ipſo quod dictū eſt: Beati qui lugent, non hoc uel illud, ſed qui lugēt abſolute. Ex hoc. n. ſignificantur qui lugēt non ob malum ſecundū quid (quale eſt omne malū tpale) ſed ob malum abſolute: quod ſolum eſt id ꝙ eſt contrarium abſolute bono, ꝙ eſt uita æterna: ita ꝙ dicendo, beati qui lugēt, dixit, beati qui lugent ob mala pręſentia contraria uitæ æternæ, & ſic bonificauit luctum ex parte materię. Rurſus bonificatus eſt luctus ex parte agentis, ſeu lugētis, ex hoc ipſo ꝙ ſignificatus eſt per modū actionis, proculdubio humanæ ac per hoc uoluntariæ, ex hoc ipſo. n. ꝙ ponitur nō quaſi illata paſſio, ſed quaſi aſſumpta uoluntarie actio, ad ordinē moraliū & meritoriorū actuū transfertur. lugere ſiquidē non eſt tā triſtitia q̄ triſtitiæ effectus, ſicut flere. Vnde & lugere dicunt̄ tā uiri quā mulieres, quādiu lugubres ſe exhibēt ob mortē charorum uel aliqd hmōi. & dn̄s ad Samuelem primi Reg. xvj. ait: Vſquequo tu luges Saul, quum ego abiecerim eum: tā q̄ in ptante Samuelis eſſet lugere: eſt igitur actio q̄ dā. Et ſi his iunxeris ꝙ lugere eſt ſm̄ ſe triſte & amarum quid, reſultabit hinc quod lugere importat uoluntariam actionem triſtem ſeu amaram, ac per hoc ut medicinalem actionem aſſumpta. Voluntas ſiquidem recta non aſſumit huiuſmodi amara niſi ſicut medicus utitur medicini: quoniam ex ſe nō habēt rationem appetibilis, ſed propter aliud. Vnde lugere ex hoc ipſo ꝙ ſignificat ut triſtis actio uoluntaria ſeu humana, bonificatum eſt ex

menſura rectæ rationis ac voluntatis. Et dicendo, beati qui lugent, ſignificati ſunt qui officioſe lugent, & ex integro ſignificationem adunando, quũ dicitur, beati qui lugent, ſignificãtur beati qui officioſe lugẽt ob præſentia male contraria vitę eternę. Et propterea nõ opus fuit aliquod adiũctũ bonificans explicite apponere, ſicut in prima beatitudine appoſitũ eſt. Paupertas enim non habet rõnem actionis, ſed ſignificat ut defectus: & propterea indiguit adiuncto bonificante. Secus aũt eſt de luctu ſignificato abſolute per modum actionis humanæ, vt declaratum eſt.

Ad ſecundam vero qõnem dr̃ ꝙ quia beatitudines pfectiones ſummæ ponuntur, & gaudium pręſentis vitę inchoationis magis q̃ perfectionis rõnem habet (qm̃ exiguũ quoddam initiũ eſt ęterni gaudij: utpote carens præſẽtia boni ęterni de quo eſt) ideo inter beatitudines non eſt cõputatũ ſm ſeipſum. Sed nec oĩno prætermiſſum eſt qm̃ poſitũ eſt in ſuis radicibus in ſexta & ſeptima beatitudine: qm̃ mundicia cordis iuge conuiuiũ eſt, & pax gaudiũ magnum parit. Explicauit nihilomiuus dñs in nona beatitudine gaudiũ, non ut ipſam beatitudinem, ſed ut annexum, dicens, gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra &c. Luctus autem merito inter beatitudines locatus eſt quoniã maximã ponit perfectionem in uiatoribus inter tot & tãta mala præſentis peregrinationis cõſtitutis. Quod ſi nõ percipis, circũſpici pſentia mala a uita æterna abducentia (puta ꝙ quãdiu ſumus in corpore, peregrinamur a dño & a patria cœleſti, ꝙ caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritũ, ꝙ tot mala peccatorũ propriorũ & alienorum continue emergunt, ꝙ creaturę factæ ſunt in odiũ & intentationẽ animę hominũ, & in muſcipulam pedibus inſipientium, ꝙ cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ, & alia huiuſmodi) & videbis q̃ inſenſati ſumus, qui hæc præſentia nobis mala non ſentimus, & ſi percipimus, ꝙ alieni a ſpiritali natura & uita ſumus, ſi non diſpicẽt: & ſi diſplicere vñr, ſi non propterea triſtamur ſeu lugemus, ſed pertranſimus quaſi noſtra nõ interſit, quaſi in ſõnis hmõi mala videamus, quaſi non uere diſpliceant. Et inde poteritis ſuſpicere incelſam illorũ perfectionẽ qui hæc ſentientes ꝙ abominãtes (utpote habentes pro conſuetudine exercitatos ſenſus ad diſcretionem boni & mali iugẽt, aut cũ Dauid, Heu

mihi,

mihi, quia icolatus meus ꝓlõgatus eſt. aut cũ Paulo, infelix ego homo, quis me liberabit de carcere mortis huius? aut cũ Ezechia, Recogitabo tibi oẽs annos meos in amaritudine animæ meæ. aut cum Propheta, Vidi prẹuaricãtes,& tabeſcebã: quia eloquia tua nõ cuſtodierũt, & ſimilibus. Et ſic uidebis quã neceſſariũ fuerit in catalogo beatorũ in hac uita adſcribere etiã beatos qui lugẽt. Et merito: quum enim delectabilia mũdi huius plurimũ a uirtute abducãt, multæque ſint propterea bonæ animi diſpoſitiones ſeu uirtutes poſite circa delectationes & triſtitias (ut continentia, abſtinentia, ſobrietas, temperantia, & pœnitẽtia) lõge excellentior perfectio lugẽtiũ inuenitur: q nõ ſolũ a delectationib. ſe alienant, ſed ad contraria ſe erexerũt, aſſumẽdo uoluntarium luctum: ſortiti a cœleſti p̄re in hac peregrinatione irriguũ inferius, & irriguũ ſuperius, non uano aut ſterili luctui uacãtes, ſed ſeminãtes in lachrymis: hoc eſt, ſemẽtinã uirtutẽ lachrymis luctus tribuentes in uitã æternã fructificantem. Sub hac beatitudine cõprehenduntᷣ q in hac vita ſtatũ uoluntarij luctus ſumunt pro cœleſti patria: vt ſunt religioſi, & aliæ pſonæ abrenũtiãtes deliciis & delectatiõibus carnis ac mundi: & Dei ſeruitio in puritate ſe mãcipãtes in ueritate: quibus p̄mium ſuapte natura debitum reſeruatᷣ: qm̃ ipſi conſolabuntur in cœleſti patria. Hæc de tertia beatitudine.

Circa quartam beatitudinem, B. qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiã, qm̃ ipſi ſaturabuntᷣ, dubium ſtatim occurrit, an iuſtitiã in ꝓpoſito ſumatᷣ gñaliter pro rectitudine ſeu bonitate qua recti ſeu boni dicimur: iuxta quod ſcriptum eſt, Iuſtus ex fide viuit. Vel ſpecialiter ut ſpecialis virtus eſt, reddens vnicuiq; quod ſuum eſt, de qua ſcribitᷣ, diligite iuſtitiã qui iudicatis terrã. Vtrinq; .n. ambiguitatis rõ eſt. Nam ſi ſumitur generaliter iuſtitia, ſequitur ꝙ beatitudo hæc cõis eſt reliquis beatitudinibus. quia quælibet alia beatitudo aliq̃ ſpecialem bonitatem ſeu rectitudinẽ ponit, & ſic reliquẹ beatitudines cõprehẽderẽtur ſub iſta tanq̃ ſpecies ſub genere, qđ eſt abſurdum ſi autem ſumitᷣ iuſtitia ſpecialiter, ſequitur primo ꝙ ad hãc beatitudinẽ ponatᷣ ſpectare deſideriũ punitionis malorũ: puta ꝙ homicida occidatur: ꝙ latro ſuſpẽdatur &c. qm̃ punitiones hmõi iuſtitiæ ſunt. Sequitur ſecundo ad hanc beatitudinẽ ſpectare deſiderium punitionis propriæ: hoc eſt ꝙ ipſemet puniatᷣ iuxta

propria demerita: quoniam hoc iuſtitia eſt. Vtrunq; autem horum apparet inconueniens. Et primum quidem repugnat ſecũdæ beatitudini: qua mites non ſolũ elongant ſe a punitionibus ſed puniendis utiles ſe exhibent, Secundum aũt contrariatur communi uiatorum deſiderio: in quorum perſona Propheta dicit: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo: quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. Qui.n. hoc petit, proculdubio deſiderat ſe non ſubijci iudicio punitiuo.

Ad hanc dubitationem dicitur, ꝙ utroq; modo intelligi poteſt hoc in loco iuſtitia. & ſi intelligitur iuſtitia ſpecialis, quæ reddit unicuiq; quod ſuum eſt: ſiſtendum eſt in hoc ꝙ eſt ſermo de iuſtitia abſolute, & non de iuſtitia tali (puta punitiua ſeu uindicatiua) & ſimiliter eſt ſermo de iuſtitia abſolute, & non de iuſtitia in hoc. Iuſtitia aũt abſolute, bonũ iuſtitiæ importat: ac per hoc ad beatitudinẽ hanc directe ſpectat deſiderare iuſtitiã abſolute, hoc eſt bonum iuſtitiæ, ex conſequenti aũt ſeu in caſu neceſſitatis ad eandem ſpectat non refugere iuſtitiã talẽ: & ſimiliter non refugere iuſtitiã in hoc. Et hinc ſoluunt̃ obiectiones. Vtraq; nanq; obiectio deſiderio iuſtitiæ punitiuæ ſoluit̃ per hoc ꝙ non eſt hic ſermo de iuſtitia tali, ſed de iuſtitia. Cuius contrarium non petit peccator dum refugit iudiciũ: qm̃ fugiendo unum modũ iuſtitiæ, petit alium iuſtitiæ modũ. Fugit.n. iudicari ſ̃m propria merita, appetendo iudicari ſ̃m merita Chriſti, iuxta uerbum Pauli ad Philip. iij. Vt inueniat habens iuſtitiam, quæ eſt ex fide Ieſu Chriſti. Vnde & ibidem Propheta petit, Exaudi me in tua iuſtitia, manifeſtans per hoc, appetere ſe iuſtitiã Dei: fugere aũt iuſtitiam propriã. Si autem intelligitur iuſtitia generaliter pro bonitate ſeu rectitudine, optime quadrat: nec ſequitur aliquod abſurdum. Tũ quia aliæ beatitudines non attendunt ad formalẽ rõnem generalis iuſtitiæ, ſed ad quaſdã rõnes ſpeciales: vt patet diſcurrendo per ſingulas. Et propterea formaliter loquendo non ſe habent aliæ beatitudines ad iſtam, ut ſpecies ad genus. Tum quia beatitudo iſta attenditur penes perfectionẽ humani deſiderij: ꝙ in nulla alia beatitudine attenditur: ut patet diſcurrendo ꝑ ſingulas. Conſurgit ſiquidẽ beatitudo hæc ex inopia bonorum ſeu bonitatis inuentæ in p̃nti uita, ſicut præcedens beatitudo (.ſ. beati qui lugent) conſurgit ex copia malorũ pręſentis uitæ:

tæ:ita ꝙ ſicut ibi ex abundantia malorũ q̃ in hac peregrinatio ne inueniuntur, perfecti lugent: ſic ex inopia bonitatis inuẽtæ in hoc exilio, perfecti eſuriũt & ſitiunt bonitatẽ. Et ꝑꝑea magis conſonat literali ſenſui ſumere iuſtitiã generaliter q̃ ſpecialiter. Eſt autem deſiderium hoc non appellatũ deſiderium, ſed fames & ſitis, multiplici ratione. Tũ ut oſtendatur uehemẽtia deſiderij. Tũ enim fames quam ſitis uehementem appetitum importat. Tum ut oſtendatur quaſi naturalitas, quẽadmodum tã fames q̃ ſitis ex natura prouenit: ita deſiderium uehemens iuſtitiæ ut naturale ineſt perfectis ſ̃m naturam ſpiritalem. ſecundum quam ex Deo nati ſunt: iuxta illud, Quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Tum ad oſtendendam qualitatem indigentiæ, ꝙ.ſ. perfecti deſiderant iuſtitiam ſeu bonitatẽ tanquã cibum & potum, quo indigent eſurientes & ſitientes. Tum ad oſtendendam integritatem deſiderij, & ex parte deſiderantis: quia.ſ. utrunque deſiderium habet famis & ſitis, hoc eſt aĩæ & carnis. iuxta illud, Sitiuit in te anima mea, quam multipliciter & tibi caro mea. Et ex parte iuſtitiæ deſideratæ completi alimenti reſpondentis fami & ſitim: qm̃ perfecti deſiderãt bonitatem omnifariam. Locata eſt igitur in hac beatitudine ꝑfectio eorum qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiã (hoc eſt iuſtitiæ bonum) vſqueadeo inueniri, & ſic unicuiq; dari quod ſuum eſt, quoadusq; ad hoc perueniatur, ut Deus ſit omnia in omnibus in hoc.n. conſummabitur omnis iuſtitia, quum Deus erit in oĩbus ratio omnium, & eſuriunt ac ſitiunt iuſtitiã (hoc eſt rectitudinem bonitatemq;) inueniri ac augeri quoadusq; Deus ſit oĩa in oĩbus: in hoc.n. conſiſtit conſummatio omnis bonitatis. Et merito perfecti ſemper in hac uita eſurire & ſitire reputantur iuſtitiam: quia tanta eſt hic penuria iuſtitiæ, ut ſemper eſurientes & ſitientes relinquat: iuxta illud, Qui edunt me, adhuc eſurient: & qui bibunt me, adhuc ſitiẽt. Quo ſit ut horum perfectio iuſtos ſuperet, ſunt.n. plus quã iuſti, quibus non ſufficit ꝙ ipſi ſint iuſti, ſed eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam magnificari. Et ſunt plus quam boni: quibus non ſufficit ꝙ ipſi ſint boni, ſed ipſi eſuriunt & ſitiunt bonitatem multiplicari, magnificari &c. Iſtis merito ſaturitas quæ in hac uita haberi nequit, in cœleſti patria in præmium reſeruatur: iuxta illud, Satiabor quum apparuerit gloria tua. Hæc de quarta beatitudine.

Circa

Circa quintā beatitudinem, beati miſericordes, quo niā ipſi miſericordiam conſequentur, recole miſericordiā uirtutem eſſe ſubleuatiuam alienæ miſeriæ, hoc eſt defectus. Miſericordia enim directe reſpicit defectū ut tollendū. Et poſſunt in ea conſiderari tria. ſ. operatio exterior, qua ſubuenit indigenti: affectus interior quo appetit ſubuenire indigentibus: & interior, vtriuſq; rō, qua alienas miſerias proprias facit: ideo & appetit tollere illas, & tollit illas ſi pōteſt. Vnde miſericors excedit tā beneficum quā munificū, cōicat ſiquidē cū eis in primis duobus, hoc eſt in actu benefaciendi, & in appetitu benefaciendi: ſed ſuperior eſt eis in modo, dum miſericors intantum afficit ut alienos defectus proprios faciat, dum ſic ad eos tollendos ſe habet & afficitur, quaſi proprij eſſent. Eſt aūt tantæ eminētiæ miſericordiæ uirtus, ut ſola inter uirtutes Deo propria, dicatur: iuxta illud, Deus cui propriū eſt miſereri. Et oībus ſuperemineat: iuxta illud Pſalm. Miſerationes eius ſuper oīa opera eius. Solus ſiquidem Deus naturaliter eſt miſeriæ ſeu defectus expers: ac ꝑ hoc ſolus pōt in miſeriā abſolute, quę oēm cōprehēdit. Et miſeratio eius, quæ miſericordiæ actio formalis eſt, quaſi ſupernatans in ſingulis & omnib. operibus Dei inuenit, non ſolum materialiter tollendo aliquē defectum, ſed formaliter: quia ex intentione Deus ad hoc tendit, ut tollat in ſingulis & omnibus aliquē defectum. Propter ꝙ merito appropriatur ei non ſolum quod eſt miſericors, ſed ꝙ eſt miſerator, iuxta illud, Miſericors & miſerator dominus quo fit ut miſericordes tanq̃ diuinam proprietatem participantes, inter beatos cōputentur. Et uere ad ſummum perfectionis apicem in materia miſeriarum tollendarum aſcenderunt, qui miſericordes ſunt ſimpliciter & abſolute: hoc eſt, qui non ſolum iunctis ſāguine, amicitia, ciuilitate, & cęteris huiuſmodi neceſſitudinibus, ſed miſerijs quicunque ſint illi, miſericordes ſe exhibent, affectu quidē indefeſſe, opere autem iuxta uires, ut ſemper ſint miſericordes: miſeratores aūt quum poſſunt aut occaſio miſerationis ſe offert. Et licet ꝑprias miſericordiæ miſerias miſericordia humana non tradat obliuioni, iuxta illud, Miſerere animæ tuæ placens Deo perfectio tamē miſericordiæ ad alienas tollēdas miſeras tēdit, proprias eodē meritorio miſericordiæ actu tollendas reddens. Et propterea reponitur miſericordibus in

præmium

præmium ꝙ ipſi miſericordiam in cœlo cōſequentur: hoc eſt a miſeris omnibus leuabuntur. Iure enim ab omni debet exui miſeriam in patria, qui in hac peregrinatione aliorũ miſerias quaſi ſuas curauit. Hæc de quinta beatitudine.

Circa ſextam beatitudinē, Beati mūdo corde: qm̄ ipſi Deum uidebunt, duplex quæſtio occurrit. Prima eſt, cur beatitudo hæc nō ſignificat aliquā perfectionem. Munditia enim nullā perfectionem ſignificat: ſed imperfectionē immunditiæ excludit: ſicut non peccare nullā perfectionē ſonat: ſed imperfectionem peccati excludit. Omnes ſiquidem beatitudines nō ſolum perfectionem, ſed perfectionem ſummā ponere debēt.

Secunda eſt, cur beatitudo hæc nullā operationē ſonat: quũ oīs beatitudo ſecundum operationē aliquam attendatur. Nam neq; munditiam neq; cor operationem ſignificat: ut patet.

Ad primā qōnem dicitur ꝙ licet munditiam ſimpliciter & abſolute nō ſignificet perfectionē, munditia tñ tale ſubiectũ afficiens magnā punit perfectionem: ſicut nō peccare abſolute nullam perfectionem ponit: ſed non peccare poſitum in utente libero arbitrio, magnam perfectionem ponit maxima ſi quidem perfectio eſt ꝙ homo utat̃ libero arbitrio ſine peccato. Ita in propoſito licet munditia ſonet nagationem immunditiæ, ac per hoc nullam perfectionem ſignificet: munditia tamē afficiens cor, magnam perfectionem ponit: quam Dauid petebat: Cor mundum, inquit, crea in me Deus.

Ad ſecundam uero reſpondetur dupliciter. Primo, ꝙ operatio poteſt ſignificari dupliciter. Vel in ſeipſa: ut dictum eſt, Beati qui lugent. Vel in ſua radice: & ſic ſignificatur in propoſito uiuere in ſuo naturali ac coæuo principio qđ eſt cor, hoc eſt interior pars noſtra: iuxta illud Matth. xv. De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, furta &c. Et dn̄r beati mundo corde, habentes principium operum ſuorum mũdum: qm̄ nō poteſt arbor bona malos fructus facere. Secundo dr̄ ꝙ cor pro quanto eſt naturale principium ſemper in actu, non ſolum ſignificat illam rem quæ eſt principium, ſed ēt operationem; quia ſignificat principium uitæ in actu: ſicut ædificans ſignificat eum qui actu ædificat. Et ſecundũ hoc beatitudo iſta ſignificat operationē ſeipſa: qm̄ ſignificat beatos qui munde uiuunt ab interno principio. Totaliter ſiquidē mundā

uitam

vitam ducere non permittit peregrinatio præſens: qm̃ nonnul lo ſaltem puluere greſſus humani inquinatur. Et propterea do minus mundam uitam in hoc mundo ex parte cordis deſignauit, dicens, Beati mundo corde. Et quãuis hæc vita ex mundo corde nõ ſit totaliter (ut dictũ eſt) munda, tãtæ tñ excellentiæ eſt, ut reddat hoĩes plusq̃ perfectos. Si.n. apud Iacob. Apoſt. ſi quis in uerbo non offendit, perfectus eſt: quanto plus q̃ per fectus eſt qui corde non offendit? Erudierat tam bene Iob filios ſuos, ut ſecurus de mundis eorum operibus, ac de munda lingua, ueritus ne forte peccaſſent in cordibus ſuis: offerebat holocauſta per ſingulos. Iob. j. & Prou. xx. Sapiens clamat. Quis poteſt dicere, Mundum eſt cor meum, purus ſum a peccato? Merito ergo beati ſunt mundo corde, qui ſummam mun ditiam obtinentes, uitam mundam ex corde mundo ducunt.

Istis promittitur in præmium uidere Deum, duplici ratione. Primo, vt præſenti vitæ rñdeat uita æterna: tanquã qui hic talem uitam duxerit. ſ. mundã, mereatur tranſire ad uitam æternã, quæ conſiſtit in uiſione Dei: iuxta illud, Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te uerum Deum. Secundo, ut diſcamus præparationem humanæ mentis ad uidendum Deum, nõ conſiſtere in perficiendo partem ſpeculatiuam (ut philoſophi tradunt, ponentes ſapientes maxime appropinquare Deo) ſed in perfectione patris affectiuæ quæ cor uocatur: ita ꝙ ex hoc ꝙ non doctis & ſapientibus, ſed mundis corde promittitur uiſio Dei & ſcimus uiam, præparationem ac meritum perueniendi ad uidendum Deum conſiſtere non in ſciẽtia & ſapientia; ſed in carnis munditia. ſcimus conſeqnenter ꝙ commuuis eſt præparatio uiaq; iſta omnibus hominibus quantuncunque ideo tis & ineruditis: quoniam munditiam cordis minima uetula habere poteſt. Hæc de ſexta beatitudine.

Circa ſeptimam beatitudinem (Beati pacifici, qm̃ filij Dei uocabuntur) uide primo gradus perfectorum ſecundum pacẽ. In primo ſiquidem gradu ſunt qui in ſeipſis pacẽ habent, hoc eſt tranquillitatem ordinis: ita ut lex carnis non repugnet legi mentis; ſed ita ſpiritus imperat carni, ut totus homo inhæreat cum tranquillitate Deo. De iſtis ſcriptũ eſt: Pax multa diligen tibus legem tuam. In ſecundo uero gradu ſunt, qui etiam cum omnibus hominibus paçem habent, iuxta Apoſtoli mãdatum;

Si

Si fieri poteſt,quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes.In ſupremo aũt gradu ſunt quibus nõ ſufficit ꝙ in ſeipſis & cum alijs ſint pacati,ſed ſtudent ad faciendam pacem: vnde & pacifici vocãtur. Faciunt aũt pacẽ non hanc vel illam.neq; oẽm pacem (quum ſcriptum ſit, Nõ ueni pacẽ mittere in terrã, ſed gladium) ſed faciunt pacem abſolute, hoc eſt cœleſtem ſeu diuinã: quam Saluator ſibi propriam dixit, Pacẽ inquit,meã do,vobis. quæ inimicitiã tollit inter hominem & Deum: quæ cũctis in homine repugnãtibus trãquillitati cœleſti contrariatur. Et rurſus faciunt pacem non inter hos & illos, ſed ſimpliciter inter omnes,etiam pacis inimicos; iuxta illud, Cum his qui oderunt pacem,erã pacificus. Et propterea dicitur abſolute,Beati pacifici. Hanc perfectionis beatitudinẽ inſinuauit Saluator in Apoſtolis, mandans illis ut pacem ſecum ferant in quãcunq; domum intrantes,& dicant nõ ſolo verbo, ſed ſtudio efficiendi Deo cooperante, Pax huic domui, Vnde & Mat. x. dr̃. Et ſiquidem domus illa fuerit digna, ueniet pax veſtra ſuper ea. Quantæ aũt eminentiæ ſit pacificatio, ex eo ꝑpendi poteſt, ꝙ pax trãquillitas ordinis eſt: ac per hoc pacẽ facere, eſt trãquillitatẽ ordinis efficere. Et ſi his adiungas, ꝙ ordo ſummũ bonum intrinſecum vniuerſi eſt: conſequẽs erit vt pacẽ facere ſit efficere perfectionẽ ſummi boni. ac per hoc ſupremũ locũ teneat inter opera gubernationis. Aſſimilat igitur maxime Deo hoĩem pacificatio: & in excelſó ualde loco cõſtituit. Vnde & in Pſal. altitudini montiũ ſpiritualiũ hæc perfectio tribuit̃. Suſcipiãt̃. inquit mõtes pacẽ populo. Et merito in ſupremo actionũ beatorũ in hac uita hic dr̃, Beati pacifici.

Et His iure reſeruatur in præmium quoniã filij Dei uocabuntur. Similimi quippe Deo eius filij ſunt: utpote ex Deo nati,& diuinæ facti cõſortes naturæ. Signanter aũt dicit, uocabuntur: & nõ dicit, erũt. Tũ quia in preſenti iã ſunt filij Dei: & nõ expectant ꝙ fiant, ſed ꝙ manifeſtentur: iuxta illud j. Io. ij. Et nunc ſumus filij Dei, & nondũ apparuit quid erimus. Dicendo ergo quoniã filij Dei uocabuntur, promittitur ꝙ manifeſtabuntur filij Dei. Tum quia hoĩes multi ſunt filij, qui non tractantur ut filij, ſed quaſi extranei aut ſerui aut mercenarij habentur. Et propterea pacificis qui iam filij Dei ſunt promittitur ꝙ habendi ſunt in cœleſti patria ut filij, dũ promittitur

quod

ꝙ filij Dei uocabuntur: quandoquidem uocatio cōſona eſt ad id quod uocatur. Hæc de ſeptima beatitudine.

Circa octauam autem beatitudinem, Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, qm̄ ipſorum eſt regnum cœlorum, duplex ſtatim occurrit quæſtio. Prima, an ſit ſermo de ijs qui quomodolibet patiuntur, id eſt opprimuntur, uexantur affliguntur &c. propter iuſtitiā. an de ijs qui uoluntate patiuntur propter iuſtitiā. Nā ſi primo modo intelligeretur: ſequeretur hoc abſurdū, ꝙ quicunq; quantūcunq; inuiti & impatienter affligerentur propter iuſtitiā, eſſent beati. Si uero ſecundo modo intelligitur: ſequeretur ꝙ aliquis pateret̃ iniuſtū uolens quod a philoſophis reputatur impoſſibile. Et patet ſequela: quia ex eo ꝙ patitur propter iuſtitiā, patitur iniuſtū: & ex eo quod uolūtarie, patetur uolēs. Altera quæſtio eſt, quō ſumitur hic iuſtitia: in ſua ſcilicet communitate, an reſtringatur. Nam ſi iuſtitia ſecundum ſuam communitatē ſumitur, non relinquitur locus nonę beatitudini; quoniam ſub iuſtitia cōprehendit̃ etiam illa. Si uero reſtringitur, oportet aut uoluntarie reſtringere, aut rationem reſtrictionis aſſignare: quoniam in litera nulla reſtrictionis nota ponitur.

Ad primam quæſtionem dicitur, ꝙ proculdubio hic eſt ſermo de pati nō ſimpliciter abſolute (qm̄ pati nullum bonū eſt) ſed de pati uirtuoſe. hoc eſt patienter & ex charitate: ꝙ eſt pati uoluntarie, ſaltem faciendo de neceſſitate uirtutem. Nec ex hoc ſequitur ꝙ aliquis patiatur iniuſtum uolēs ipſum iniuſtū, quāuis patiatur uolens ipſum pati. Vir enim bonus nō uult iniuſtum quod ſibi infertur, ſed uult illatum ſibi ſuſtinere.

Ad ſecundam quæſtionē dicitur, ꝙ hic eſt ſermo de iuſtitia generaliter quidē ſumpta ut tn̄ diſtinguitur a myſterio uerbi incarnati. Et quod ratio reſtringendi iuſtitiam, imo reſtrictiuū ipſum habetur ex litera ex hoc ipſo quod apponitur nona beatitudo circa myſteriū uerbi incarnati: ipſa nanque diſtinctio harum duarum beatitudinum cogit fateri earum diuerſitatē, ac per hoc iuſtitiam in octaua ſumi pro iuſtitia abſolute ſecluſo incarnationis myſterio. Et uidetur directe iuſtitia conſiderari abſolute in ordine ad Deum etiam ſi myſterium incarnationis non eſſet. Quocirca illi in octaua locantur beatitudine, qui tātæ perfectionis ſunt: ut pro quocunq; uirtutis actu eligāt tolerare

lerare quaſcunq; eis illatas paſſiones: ſiue ille actus virtutis ſit ſecũdum legem diuinam, ſiue naturalem, ſiue canonicam &c. Iuxta hanc enim beatitudinẽ Machabæi ut non comederent carnes porcinas contra diuinã legẽ, Ioannes Baptiſta ne omitteret correctionẽ Herodis. Thomas Canthuarienſis pro libertate eccleſiaſtica, beati fuerunt: nullus enim horũ paſſus eſt ꝓpter Chriſtũ proprie loquẽdo ſed propter iuſtitiam, in fide tamen Chriſti: ſine qua nunquam fuit ſalus. Et quia cõtingit dupliciter pati perſecutionem propter iuſtitiam (vel ita ꝙ & paſſio ſit propter iuſtitiã, & perſecutio tendat cõtra iuſtitiã: ut in exemplis allatis inuenitur uel ꝙ paſſio quidem ſit propter iuſtitiam, perſecutio autẽ non tendat cõtra iuſtitiã: quamuis materialiter ſit iniuſta: ut cõtingit ijs qui a ſuperioribus credentibus iuſte ſe facere affligũtur: ut de multis ſanctis legitur inter religioſos uerſatis) ſcito textum principaliter de primo modo patientibus propter iuſtitiam ita intelligi, ut qui ſecundo modo patiuntur propter iuſtitiam, nõ excludantur a numero beatorum qui patiuntur perſecutionem propter iuſtitiam.

Iſtis regnum cœlorum iure datur: quoniam qui in hac vita amplexus eſt pati propter Deum, iuſtum eſt ut in futura vita ſublimetur in agere: & qui hic nõ renuit alijs, ſubijci, ſublimetur vt alijs præſit: quæ in regno cœlorũ includuntur, regnãtes enim & præcellunt & imperant. Sed non caret quæſtione, cur in octaua hac beatitudine repetitur præmium primæ beatitudinis, & non eſt appoſitũ octauum prœmium? Ad qđ reſpondetur, duplici ratione hoc factũ eſſe. Primo, vt quia duo ordines beatitudinum ponuntur (ſcilicet primus penes agere, & ſecundus penes pati) factum eſt ut prima vtriuſq; ordinis velut baſis & fundamentum, reſpiceret præmium, quod inter præmia eſt velut baſis & fundamentum, ſcilicet regnum cœlorũ. Secũdo, ut neq; agens patienti, neque patiens agenti præferatur, ſed confeſſores martyribus, & martyres confeſſoribus æquales in eſſentiali gaudia monſtrarentur.

Circa nonam beatitudinem (Beati eſtis quum maledixerint vobis hoĩes, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſus vos, mẽtientes propter me: gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis) multa, occurrũt quærenda. Primo, cur cæteris beatitudinibus de ſcriptis in tertia

perſona, hæc deſcribitur in ſecunda pſona, dicendo, beati eſtis. Secundo, cur multiplicentur in hac beatitudine tot uexationũ genera: ſcilicet maledictionis, perſecutionis &c. Tertio, cur huic beatitudini ſoli adiungitur, gaudete & exultate. Quarto, cur præmium huius beatitudinis ſolius deſcribitur ſub ratione mercedis. Quinto, cur in hac ſola beatitudine indeterminate ponitur præmium. non enim determinatur aliquid certum pro præmio, ſicut in alijs beatitudinibus (puta regnum cœlorum, poſſidere terram &c.) ſed indeterminate dicitur: merces ueſtra copioſa eſt in cœlis.

Ad euidentiã horum aduertendum eſt hãc nonã beatitudinem conſiſtere in patiendo ob confeſſionẽ verbi incarnati. Singulariſſima ſiquidem tanti myſterij nouitas ſpecialem habet difficultatem in noſtra cõfeſſione, & propterea ſpecialis perfectio poſita eſt in perſiſtẽdo patiẽter & tolerãdo varias tribulationes ob hmõi confeſſionem. Quocirca beatitudo hæc licet conueniat cum præcedente in hoc ꝙ utraque conſiſtit in pati propter bonum: differunt tamen in hoc, quod illa habet causã quaſi naturalem patienter tolerandi iniurias (quoniam virtuoſorum eſt imperturbatũ perſiſtere, & immobilem in iniurijs) iſta, vero cauſam habet omnino ſupernaturalem: quãdoquidẽ fateri vnum & eundẽ hoĩem Deumq; uerũ eſſe &c. oẽm excedit facultatẽ intellectus: & propterea beatitudo hæc tã diſſimiliter ab alijs deſcripta eſt: nouiter ſiquidẽ inſerta generi humano tam ſupernaturalis perfectio, docuit ut multis quaſi priuilegijs decoraretur. Vnde ad primũ quæſitum dicitur, ꝙ ideo in ſecunda perſona deſcripta eſt hæc beatitudo, quia noua perfectio hæc eſt inchoans in ipſis Chriſti diſcipulis, reliquę autem tanquã cões & antiquæ quæ prius erãt, in tertia perſona deſcriptæ ſunt. Ad ſcdm uero quæſitum dr̃, ꝙ multiplicatio vexationum ad hoc ſpectat, ꝙ Chriſtus in Chriaſtianis & corde & ore & opere refutandus eſſet, habẽt enim Chriſti perſecutores in corde Chriſtum odio, & ore blaſphemant, & tormentis perſequuntur. Non ſic aũt contingit in octaua beatitudine: quoniã etſi propter iuſtitiam aliqui uexantur, iuſtitia tñ cõiter & corde amatur, & ore laudatur. & illimet qui iniuſte vexati ſunt, laudabiliter recẽſentur inter virtuoſos: & nos autem prædicantes Chriſtum crucifixum, quia Iudæis eſt ſcandalum, & gentibus

tibus ſtultitia: & apud ſapientes huius mundi ſuperſtitio omnę genus mali inſequitur, dum & odio habemur (quod ſcd̄m antiquā tranſlationem hæc litera primo loco ponit, dicēs: Beati eſtis quū oderin uos. ubi nunc legit̃, quū maledixerint vobis) & facto perſequuntur uos, & uerbo dicunt omne malum aduerſus vos propter Chriſtū. Omne igitur genus mali explicatur in hac beatitudine; quoniā totū imminet patiēdū ob Chriſti cōfeſſionē, quod cōiter in alijs patiēdi cauſis nō eſt. Et ſcito ꝙ contextui & materię conſonat antiqua tranſlatio, ſcilicet quum uos oderint homines. Tum quia ſic explicatur omnis gradus perſecutionis, ſcilicet corde, ore, & opere. Tum quia ſic non bis ponitur perſecutio oris: vt in noua fit tranſlatione: dū primo dicitur, maledixerint, & ſecundo, dixerint omne malū. vnde corrupta videtur hæc tranſlatio. Ad tertium quęſitum dicitur, quod huic beatitudini annectitur gaudium & exultatio duplici ratione. Primo, vt quemadmodum explicite commemorantur in ea tot mala, ita accumulentur bona. iuxta illud; Secundum multitudinē dolorum meorū in corde meo conſolationes tuæ lætificauerunt animam meā. Secundo, ad monſtrandum abundantiam gratiæ ſpiritusſancti, quæ conferenda erat ſanctis martyribus noui teſtamenti: iuxta illud Ioan. vij. Nondū erat ſpiritus datus, quia Ieſus nōdum erat glorificatus. Quia ergo confeſſor Chriſti non ſolum virtutem patiendi, ſed gaudēdi & exultandi in tribulationibus accepturi erant, ideo perfectis patientibus propter Chriſtū dr̃, gaudete & exultate. Quod impleſſe Apoſtolos ex eo patet, ꝙ ibant gaudētes a cōſpectu concilij, qm̄ digni habiti ſunt pro nomine Ieſu cōtumeliā pati. Impleſſe quoque ſanctos martyres ex geſtis eorum patet, vnde Laurētius inquit, Gaudeo plane quia hoſtia Chriſti effici merui &c. Ad quartū quęſitum dicitur, ꝙ ratio mercedis ad excellentiam pertinet patientium propter Chriſtū: qa etſi non ſunt condignæ ſcd̄m ſe paſſiones huius tēporis ad futurā gloriā, ex eo tñ ꝙ Chriſti confeſſores Chriſti membra ſunt, & ut caput ſuū tueantur, libēter patiuntur: ius ſibi vendicāt futuræ glorię tanquam mercedis debitę pro ſuis laboribus. unde & Paulus dicebat, Bonū certamē certaui, curſum cōſummaui, fidem ſeruaui: in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quā reddet mihi dn̄s in illa die iuſtus iudex. In reliquis itaq; bea-

titudinibus nulla facta eſt mẽtio de mercede, ſed hoc vltimæ beatitudini reſeruatũ eſt: quia in alijs nulla facta eſt mẽtio de Chriſto, cui in ſuis mẽbris iure debet̃ æterni gloria: ſed in hac ſola. Ad quinũ quæſitũ dr̃, ꝙ indeterminatio mercedis ad im-mẽſitatẽ ſpectat præmij, ex hoc.n.ꝙ indeterminate relinquitur copioſa merces, infinitũ inſinuatur præmiũ, & hoc ad com mendationẽ huius beatitudinis præ cęteris ſpectat. Et merito: qm̃ ſi iuxta teſtimoniũ Saluatoris, maiorẽ charitatẽ nemo habet, q̃ vt animã ſuã ponat quis pro amicis ſuis: nemo maiorem habet perfectionẽ, q̃ qui pro Chriſto amico ſuo aĩam ſua ponit: quod ad hanc ſpectare beatitudinẽ cõſtat. Poſtq̃ igit̃ octo beatorũ genera in hac vita Saluator deſcripſerat, ad ſuos dirigẽs ſermonẽ diſcipulos, nonum beatitudinis genus in ipſis inchoandũ hac nona beatitudine deſcripſit: ſimulq; monſtrauit ad felicitatẽ eſſe ipſos euectos, eo ipſo ꝙ ad cognitionẽ & confeſſionẽ ipſius Chriſti aſciti ſunt, vt penetrarent beatos eſſe in vtraq; forte. ſ. & quũ bona a Chriſto acciperẽt, & quum mala ꝓpter Chriſtũ paterẽtur. Quantæ aũt excellẽtiæ ſit beatitudo hæc nõ ſolũ ex allato dñi teſtimonio patet, ſed ex eo ꝙ principes Chriſtianæ religionis (ſancti martyres. ſ.) in ea locati ſunt.

Supereſt nunc vt ad tres reſeruatas in fine huius tractatus q̃ões ſoluendas reſpondeatur. Ad primam igitur in principio huius tractatus propoſitũ quinto loco (an. ſ. beatitudines iſtæ gradatim enumerẽtur) reſpondet̃ affirmatiue: ita ꝙ grãdatim enumerẽtur & ſecundũ merita, & ſecundũ præmia: ſemper nã que aſcẽditur vtrobiq;. Et quidẽ ꝙ merita ſemper aſcendatur, declaratur ſummarie dupliciter. Primo, ex parte materialium. Nã ſupra exteriora bona quę ſunt materia primę beatitudinis ſunt vindicabilia quæ ſunt materia ſecundæ: & ſupra vindicabilia, delectabilia quę ſunt materia tertiæ: & ſupra hęc ſunt debita cuilibet, quæ ſpectãt ad quartã: & ſupra hęc gratuita, quę ſunt quintæ: ſupra quæ eſt immunditia oĩs, quã tollit ſexta: ſupra quã eſt perturbatio, quã tollit ſeptima: & ſuper hæc perſecutiones, quas ſuperat octaua: & ſupra oẽs eſt omne ꝑſecutionum genus cõtra Chriſtũ, quæ ſuperant̃ in nona. Secundo, ex parte interioris diſpoſitionis aĩ. Nam etſi bene diſpoſitus eſt q nouit ſeipſum, & externa bona deſpicit, iuxta primam beatitudinẽ: melius tamen diſpoſitus eſt qui ẽt quũ deſpicitur & par-

ui ſit,

ui fit,uincit in bono malũ,& hoc melior eſt, qui undique ſe in miſerijs circũſpiciens,luget hãc peregrinationẽ. & hunc præſtat cui propriũ non ſufficit bonũ,ſed cuiq; debitũ ſitit: hũcq; excellit, qui nõ ſolũ debita cuique ſed gratuita ut ſubleuentur appetit & efficit,qui aũt ad uniuerſam uitæ munditiã aſcendit altior eſt:& hunc ſuperat,cui nõ ſufficiunt mũda, ſed ſtudet ad tranquillitatẽ ordinis efficiendam,ſuper hos quoq; oẽs merito locatur qui propter hæc patitur,& uincit perſecutiones:ſed in ſupremo iure ponitur,qui incarnati uerbi luce perfuſus ꝓ illo oĩa patiẽdo ſuperat.Si uero ad præmia ſpectetur, primũ præmiũ inuenitur,ꝙ beatorũ eſt regnũ cœlorum, ſed qa noſtrum poteſt eſſe aliquid quod nõ poſſidemus,ſecundo ponit' poſſeſſio eiuſdẽ,& quia multa poſſidemus cum triſtitia, tertio ponitur cõſolatio,& quia cõſolati qñq; nõ uſque ad ſatietatẽ cõſolamur, ideo quarto ſaturitas ponit': ita ꝙ ponitur regnum cœlorum noſtrum,poſſeſſum cõſolati uſq; ad ſatietatẽ:& qm̃ ſatiati regno defectui remanemus, quinto ſecuritas a periculis oĩum defectiuarum noſtrarum cõditionum per miſericordiæ conſecutionẽ,ponit',& qm̃ parũ eſt corregnare, niſi cõuerſatio cum rege habeatur:ideo ſexto ponitur uiſio Dei, & qm̃ uidere Regem ẽt ſeruitioribus conceditur:dignitas filialis ſuperadditur ſeptimo,loco,ut beati regnent:cõſolati,ſatiati,ſecuri,uidentes Deum ut filij Dei.his aũt præſtat regnũ cœlorũ duplici iure debitum.ſ.merito actionis,& merito paſſionis quid octauo loco ponitur,& oĩa demum excellit merces immenſa,quæ ob ſui infinitatem non ſpecificatur,quæ nono loco ponitur.

Ad duas reliquas qõnes in præmio primæ beatitudinis propoſitas(ſcilicet cur in beatitudine prima & octaua ac nona ꝓponitur præmium per uerbum præſentis tpis,in alijs uero per uerbum futurum:& rurſus cur in illis tribus per uerbũ ſubſtãtiuũ,in alijs uero per uerba adiectiua)reſpondetur ꝙ differentia præſentis & futuri tẽporis mõſtrat aliquid præmij eſſe præſens in hac uita,& aliquid in futura reſeruari uita.Differentia autem uerbi ſubſtantiui & adiectiui mõſtrat differentiã inter ſubſtantiuũ ius æternæ felicitatis,& ipſam ęternã felicitatẽ in exequutione:ita ꝙ ex hoc ꝙ uerbo ſubſtantiuo præſentis temporis (.ſ.eſt) definitur præmiũ ęternum,ſignificatur ꝙ in pręſenti uita beati habent ſubſtantiuũ ius ęterni pręmij. Et vere

ſic eſt.quoniam (vt Ioannes teſtatur)iã ſumus filij Dei: quod ſi filij & hæredes:ut Paulus inquit.Et quamuis quanto tempore hæres paruulus eſt,nihil differt a ſeruo: eſt tamen dominus omnium.Quia igitur in præſenti uita adhuc poſitorum beatorum uere eſt regnum cœlorum : ideo præſentis temporis uerbo ſubſtantiuo dicitur. Quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum,Quia autẽ exequutio poſſeſſorij & fructus in alia ſeruantur uita , ideo per uerba futuri temporis adiectiua idem præmium deſcribitur . Et quia ſubſtantiuũ ius æterni præmij unũ eſt & cõmune omnibus beatis , ideo in prima beatitudine utriuſq; ordinis agentium & in prima ordinis patientium) ponitur huiuſmodi ſubſtantiuum præſens in reliquis autem ordinibus agentium multiplicitas fructuum qui in exequutione percipiuntur,explicatur. Nona autem beatitudo multipliciter priuilegiata etiam hoc habet. Tum quia licet ſecunda ſit in numero patientium,caput tamẽ conſtituit nouum patiendi : quoniam ſicut uerbũ incarnatum paſſum inſtaurat omnia,ita paſſio pro Chriſto inſtauratiuum eſt paſſionum.& propterea tanquam prima habet uerbum ſubſtantiuum præſentis. Tum& melius , ad de notandum ꝙ ſola hæc beatitudo ex propria ratione habet præſentiam p ræmij cœleſtis ſtatim : nam cæteræ beatitudines nihil habent in ſe unde ſtatim ponant beatos in cœleſti patria:quia nõ claudunt in ſe Chriſtum mortuum,qui aperuit cœlos (unde Ioannes Baptiſta & alij priores quamuis beati hic,non tamen cœlos ſtatim ingreſſi ſunt) nona autem beatitudo Chriſtum mortuum in ſeipſa continet. Propter qđ in futuro Saluator ponit in illa uexationes,dicens, quum oderint , perſecuti fuerint,& dixerint omne malum : tanquã deſignans tempus poſt ſuam mortẽ ac reſurrectionẽ, & propterea ſola non beatitudo ſtatim hinc transfert in cœlos ex propria ratione. Et ad hoc deſignandum,priuilegiũ,propoſuit Saluator illius præmium per uerbum ſubſtantiuum præſentis temporis.tanquam diceret,ꝙ uos propter me patientes non expectaturi eſtis , ſed iã habetis mercedẽ copioſam ſtatim ut hinc migratis., præſentem. Et hæc de euangelicis beatitudinibus. In monaſterio ſancti Martini de ſacro monte Pannoniæ , dominica quinquageſimæ. Anno domini. MDXXIIII.

QVINTVM IENTACVLVM: IN QVO QVINQVE TRACTANTVR QVAESTIONES.

OCCVRRVNT quinto tractandæ quinq; apud Euangelium ſententiæ. Prima habetur Matth. xv. Munus quodcunq; ex me eſt, tibi proderit. Secunda habetur ibidẽ; Oẽ quod in os intrat, in ſeceſſum emittitur. Tertia habet̃. Luc. xvj. Qui fidelis eſt in minimo, & in maiori fidelis eſt; & qui iniquus eſt in modico, iniquus eſt & in maiori. Quarta habetur ibidem. Si Moyſen & prophetas non audiunt, neque ſiquis ex mortuis reſurrexerit, credent. Quinta habetur Ioan. j. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.

Circa Scribarum & Phariſæorum ſententiam, qua ſub ſpecie religionis tollebant pietatem, ambiguitas occurrit, quid ſignificat traditio hæc. Qui dixerit patri uel matri, munus quodcunque ex me eſt, tibi proderit. Nam aliquod horum tuum uidetur ſignificare. Aut quod abſolute religio, qua aliquid offertur Deo, præferenda eſt pietati, qua honoramus parentes. Et in hoc ſenſu traditio iſta irreprehenſibilis eſſet: quoniam ſanctam contineret doctrinam, cuius oppoſitum dominus teſtatur. Aut quod in articulo neceſſitatis iam conſtitutis parentibus, filij religionis prætextu uacarent muneribus offerendis Deo, omittendo pietatis officia debita parentibus. Et iuxta hunc ſenſum traditio hæc iniquam contineret doctrinam; ut patet. Sed ex Euangelico textu non uidetur haberi hic ſenſus; quoniam nulla fit ibi mentio de neceſſitatis articulo, in quo conſtituti præſupponantur parentes. non enim dicitur; ſi dixerit homo patri uel in matri ĩ neceſſitate cõſtitutis; ſed abſolute ſi dixerit patri uel matri. Aut quod Deo iam licite dicata uoto a filijs, propter ſuperuenientem articulum neceſſitatis parentum, non eſſent in ſubſidium ſeu uſum parentum conuertenda. Et iuxta hunc ſenſum uſque in hodiernũ diẽ approbatur traditio iſta a multis doctoribus ſacris. Et emergit hinc literalis qõ; an de munere dicando Deo, an de munere per uotum dicato Deo ſit ſermo, quũ dicitur, Munus quodcunque ex me &c. Magni ſiquidem refert utro modo in-

telligatur: Nam ſi de munere iam dicato Deo per uotum eſt ſermo, traditio Phariſæorum diuinā uidetur habere traditionem pro fundamento. Si autem de offerendo munere eſt ſermo ſimplex religio in quæſtione uenit.

Ad euidentiam ſentētię huius ſciendum eſt dupliciter exponi poſſe traditionē Scribarum & Phariſeorum. Primo,ut uerba illa,munus quodcūq; &c.intelligant ut excuſantia, ſecūdo ut intelligātur tanq̄ obligantia. Et ſiquidē ſumant ut excuſantia,traditio iſta cōſiſtit in duobus documētis. Primum eſt, ꝙ filij uacarēt diuinis oblationibus, nō curādo de ſubuentione parentum. Secundū eſt,ꝙ filij excuſarēt ſe cum parētibus de huiuſmodi cōmiſſione & omiſſione his uerbis. Munus quodcunque ex me eſt, tibi proderit. hoc eſt,non credatis me poſtponere curā ueſtri: qm̄ offerēdo Deo,curam ueſtri habeo: qm̄ quod offero Deo,uobis proderit. Si uero uerba hęc ut obligantia intelligantur ſenſus phariſaicę traditionis eſt, ꝙ ſi filius dixiſſet parentibus, totum quod eſt ex me, uolo offerre Deo, ex tunc obligatus erat filius ad diuina Deo, ita ut non liceret ei quicq̄ facere pro parētibus. Et hunc ſenſum magis ſonat textus Euāgelicus: qm̄ Mar. vij. poſtq̄ dictum eſt. Si dixerit homo patri aut matri corban, qđ eſt domum quodcunq; ex me tibi profuerit: ſubiūgitur: & vltra non dimittis eum quidquā facere patri aut matri, vbi apparet ꝙ poſtquā filius dixerat illa verba patri aut matri, vetabatur filius facere quicquā patri aut matri: ac per hoc obligationē incurrerat ex uerbis dictis patri aut matri. Et iuxta hunc ſenſum collige quinq;. Primo obligationē filij ad diuina; quæ ex allatis Marci, uerbis hr̄. Secundo, autoritatē qua habebatur iſta obligatio. & hæc erat traditio ſcribarum & phariſæorum, ut in litera patet. Tertio, modū, quo cōtrahebatur hæc obligatio. Ex ex textu hr̄ ꝙ ex hoc ipſo ꝙ filius dicebat hęc uerba patri cōſurgebat in filio hęc obligatio ſic docentibus ſcribis & phariſęis, ſi dixerit homo patri aut matri &c. Quarto, efficaciam huius obligationis, ꝙ erat adeo efficax ut redūdaret in impietatē erga parentes. Et hoc expreſſe dn̄s dixit. Quinto, materiam obligationis. Et hęc erat totum quod erat ex filio. Et hoc inſinuat textus dicens. Et ultra non finitis eum facere quicq̄ pr̄i aut matri. vnde ur̄ ꝙ iſta obligatio erat quędā mancipiatio filij ad diuinum obſequium, & tā

arcte

arcte exibebatur a ſcribis & phariſęis, ut non permitteretur filius facere quicquam patri aut matri. Vbi paret multipliciter erraſſe ſcribas & phariſæos. Primo ꝙ vbi nulla erat obligatio obligationem indicebant: non.n.ex verbis ad patrem aut matrē oritur mācipatio ad diuina, ſed ex uoto quod fit nō homini ſed Deo. Secundo, in extendendo huiuſmodi obligationem negandum omne obſequium patri, quum tamen nulla ſit tanta mancipatio etiam profitentium tria uota religionis, quæ nō permittat multa facere patri aut matri.

Ad quæſita aūt retrogrado ordine reſpondendo dr̄, ꝙ nō eſt hic ſermo de munere dicato per uotum: tū quia nulla fit in textu mētio de uoto: tum quia materia nō exigit ut admiſceatur obligatio uotiua huic textui, qui de traditione humana, & nō de uoto qđ ſpectat ad traditionē diuinā, loquitur, tum quia expreſſe Marcus Euāgeliſta interpretatur corbam, hoc eſt donū, conſtat.n. ꝙ donum eſt datio liberalis, ac per hoc non ex neceſſitate uotiua offerendum. Eſt ergo ſermo de munere dicādo Deo, ſiue illud munus intelligatur cōſiſtere in rebus exterioribus, iuxta primā expoſitionem, ſiue intelligatur conſiſtere in toto qđ poterat filius, iuxta ſecundā expoſitionem. Ad prima uero quæſita reſpondetur, ꝙ ſenſus traditionis huius nullus illorum trium eſt determinate, ſed doctrina phariſæorū & ſcribarum conſiſtebat in hoc ꝙ religio tanti facienda eſt, ut propter eam nō ſit curādum quid filius debeat patri, aut matri, neque ſit curandum de diſtinctione, an pr̄ egeat, aut nō egeat. Et hoc teſtantur uerba dn̄i, primo dicendo ꝙ traditio iſto contrariaᷓ pręcepto de honore parentum, ꝙ nihil aliud eſt dicere quā ꝙ non curat de debitis pietatis officijs erga parentes, ſiue dēat ex articulo neceſſitatis, ſiue quomodolibet aliter. Secundo, dicendo, & ultra non dimittis eū quicquam facere patri ſuo aut matri, Hinc.n. manifeſte apparet ꝙ religionē adeo exibebant ut pietas erga parentes ob religione tolleretur, quod conſtat eſſe iniquiſſimum. Hæc de prima quæſtione.

Circa ſecundam dubitationem de uerbo domini. Omne ꝙ in os intrat, in ſeceſſum emittitur, Phyſicorum obiectio occurrit, falſam eſſe hanc ſn̄iam ſic dicentium, qm̄ aliquid alimēti quod per os ſumimus, cōuertitur in ſubſtantiā ſumētiū, ac per hoc nō totum qđ per os intrat, in ſeceſſum emittitur. Ad hoc

dici-

dr̄, ꝙ licet multipliciter gloſſari poſſit uerbum dn̄i ſcriptum apud Matthæū,quia tn̄ Marcus Euangeliſta ſuppleuit ꝙ Matthæus tacuit de verbis dn̄i,ideo expoſitiones oēs ſuperfluæ apparent ī.ſenſum literalem manendo. Marcus.n.cap.vij. afferendo hanc dn̄i ſnīam dicit. Omne extrinſecus introiēs in hominē,nō pōt eum coinquinare:quia non intrat in cor eius, ſed in uentrē uadit,& in ſeceſſum exit purgans oēs eſcas. Vbi manifeſte patet dn̄m non dixiſſe oē intrans in os exire in ſeceſſum:ſed dixiſſe,oē intrans in os exire in ſeceſſum,purgans oēs eſcas:hoc eſt exire in ſeceſſum ſm partes purgatiuas eſcarum, ac propterea nullā eſſe ambiguitatem in dn̄i ſententia patet, ſi integra referatur: ſed quæſtioni locus eſt,ubi non integra ſententia affertur,ut a Matthæo recitatur.Hæc de ſecunda.

Circa tertiam quæſtionem (de uerbis domini,Qui fidelis eſt in minimo,& in maiori fidelis eſt: & qui iniquus eſt in modico,& in maiori iniquus eſt) ambiguitas occurrit quo ad primā ſnīa n.Tum ex experientia: quia multi fideles inueniuntur in rebus paruis: qui tn̄ in rebus magnis ſeu maximis fidem uiolant.Regnādi nanq; gratia iuſiurandū ēt uiolant,qui militarē ſemper fidē ſeruauerunt:& ſic de ſimilibus. Tum ex ratione: quia maius attractiuū,maiorē ingerit tentationē: ac per hoc q nō ſuperatus eſt a paruo attractiuo,ſuperatur deinde a magno attractiuo ut fidem uiolet. Vnde non eſt ſm rationem conſequens,ut qui fidē ſeruat in minimo,fidem ſeruet in magno.Similiter quo ad ſcd̄am ſnīam experiētia teſtatur ꝙ multi peccāt in paruis,qui tn̄ non peccarent in magnis.Multi.n.ſunt peccātes uenialiter, & mentientes officioſe,qui non peccarēt mortaliter:qui nō mētirētur pernicioſe. Habet quoq; ratio, ut ſicut nō oīs infirmitas corporalis ducit ad mortē: ita nō omnis lapſus ſpiritalis ducit ad mortē animæ:ac ꝑ hoc nō eſt cōſequens, ut qui iniquus eſt in modico,iniquus etiam ſit in magno.

Ad horum euidentiam recolēdum eſt dupliciter ad aliquid operandū nos poſſe cōparari: uel ſm rationē habitualis uirtutis ſeu uitij reſpiciētis illud opus, uel quomodolibet cōtingat: uerbi gratia, ad operandū quod iuſtum eſt pōt homo ſe habere uel ſm habitum iuſtitiæ (hoc eſt ſm quod inclinat uirtus iuſtitiæ habituata) uel quomodolibet aliter puta ex aliqua paſſione,aut ex aliqua amicitia,uel odio &c. ſicut etiam in artificialibus

cialibus

cialibus ædificato poteſt ſe habere ad conſtruendam domum vel ſecundum artem ædificando,uel quomodolibet, aliter ędificãdo prout vult. Quum aũt fides de qua Saluator loquitur, virtus q̃dam ſit qua fiunt dicta. dupliciter de homine fidei loqui poſſumus. Primo per ſe & formaliter,hoc eſt quatenus fidelis, & quatenus ex fide operatur. Et ſic proculdubio qui fidelis eſt in paruo, fidelis eſt in magno aut maximo: quoniam uirtutis obiectũ quũ non ſit minimũ quid, ſed magnũ aliquid ac difficile: virtus illa q̃ ad minima ſe extẽdit, multomagis ad magnũ tendit tanq̃ ad ꝓpriũ obiectũ. Si uero loquamur de hoĩe fidelis per accidens (hoc eſt ſcd̃m cõiuncta aut aduentitia accidẽcia) ſic nulla eſt certa regula niſi ꝙ faciat prout uolet. Et ex hoc capite contingit, vt multi fideles ſint ĩ paruis, qui fideles nõ ſint in magnis: non.n. hoc prouenit ex defectu fidei, ſed ex defectu nõ utentis fide. Nã quantũ eſt ex parte fidei, q ex fide bene ſe habet in paruis, multo magis ex eadẽ bene ſe haberet in magis. ſed tales in magis ideo infideles inueniuntur, quia aliunde mouentur q̃ ex fide. Nulla.n. uirtus adeo firmat aĩum hoĩs ad ſeipſam quin relinquat libertatẽ non utendi ipſa. Et ꝑ hoc patet rñſio ad primã obiectionem. Ad ſcd̃am uero dr̃, ꝙ virtus quum ſit habitus de difficili mobilis, & circa difficile: aut nõ eſt ſi a magno ſui generi attractiuo vincitur, aut ſi eſt, ſuperat ſui generis q̃cunq; impedimenta. Nõ.n. tẽperantia ſuperatur a ſuperfluis delectationibus tactus: ſed oẽs eos moderãdo domuit. De attractiuo ergo tentante hoĩem ad perfidiã, dupliciter loqui poſſumus. ſ. per ſe, vel ꝑ accidens. Nã ſi loquimur de attractiuo ſpectante per ſe ad genus fidei, nõ eſt ratio maior corrumpendi fidem in maiori attractiuo, q̃ in minori: quin potius facilius eſt delinquere fidelẽ circa minima q̃ circa magna: qm̃ circa magna tanq̃ circa proprium obiectũ magis vigilat virtus. Si vero de attractiuo extraneo ſermo eſt nihil officit propoſito: qm̃ ſermo dñi per ſe & formalis eſt. Et ꝑ hoc facile patere põt quid dicendum ſit ad obiecta cõtra ſecũdam ſñiam. Nã proportionaliter dicendum eſt de vitio iniquitatis, ſicut dictum eſt de fidei uirtute. Eſt.n. ſermo dñi de iniquitate per ſe & formaliter: & intendit ꝙ ſi quis ex iniquitate male ſe habet in modico, ex eadẽ iniquitate male quoq; ſe haberet in magno, ſi magna materia præſentatur; qm̃ iniquitatis obie-

tis obiectũ nõ eſt paruũ quid (quum modicũ pro nihilo repu-tetur) ſed magnũ aliquid,ac per hoc ſi iniquitas eſt tanta ut e-tiam ad minima deijciat aĩum: multo magis ad magna flectet tanq̃ ad propriã materiã. Vnde & prouerbialiter dr̃ : Cani lin-gẽti cinerem ne credas farinã. Obiecta aũt in oppoſitum ſimi-liter ſoluuntur,ꝙ.ſ.militant ſm ea quæ ſunt per accidens. Ex fragilitate ſiquidẽ humana,& nõ ex iniquitate peccant uenia liter qui non peccarent mortaliter.& ſimiliter non ex mentiẽ di conſummato uitio mentiuntur iocoſe,aut officioſe,qui non mentirentur perniciofe:ſed ex alijs accidentibus. Non obſtat quoq; adducta ſimilitudinis ratio de infirmitate, qm̃ non di-cit dominus omnẽ infirmitatem ducere ad mortem:ſed ꝙ tam uirtus quã uitium ſi ducit ad modicum ſui generis, ducit etiã ad magnum illius generis.Obiectio autem de genere in genus migrat: de infirmitate ſcilicet nõ mortali,ad infirmitatẽ mor-talem.Stat itaque domini ſententia per ſe & formaliter intel-lecta,firmiſſima ueritate ſolida.Hæc de tertia.

Circa quarto loco propoſitam ſententiam Abrahæ,Si Moy ſen & prophetas non audiunt.neque ſi quis ex mortuis reſur-rexerit, credent:ambiguitas occurrit. Tum quia experientia teſtatur ꝙ multi gentiles ex miraculis uiſis conuerſi ſunt ad fi dem,qui nec Moyſen nec ꝓphetas audiſſent. Tum quia ratio ad hoc ducit.ut plus moueantur a Moyſe & prophetis,ſi adiũ-cta fuerit reſurrectio alicuius mortui, q̃ ex Moyſe & prophe-tis ſolis. Vnde uſq; hodie nõ deſunt Chriſtiani dicentes, ſi ui-deremus unũ mortuũ reſurgere,faceremus & diceremus &c.

Ad hoc dicitur ꝙ ſnĩa hæc Abrahæ duplicẽ inſtructionem continet. Docet nãq; primo gratiam fidei:ꝙ.ſ.fides donũ Dei eſt,& n on eſt opus ſolius hominis,quantumcunq; moti a mi-raculis multis uiſis.Et hoc aperte ſignificant uerba hęc Abra-hę dicentia ꝙ quantumcunq; mortuus aliquis reſurgens teſte-tur hominibus de pœnis inferni, non propterea credent.Hinc. n. habemus ꝙ miracula uiſa non ſunt ſufficientia ad inducen-dum nos in fidei uirtutẽ.Dico autem notabiliter in fidei uirtu-tẽ:ad excludendum fidem coactam(qua ex euidentia miracu-lorũ & operum etiam dæmones uelint nolint credunt, & con-tremiſcunt)& qm̃ ad literam Abraham loquitur de fide for-mata, qua carebant fratres diuitis:qui ex eo ꝙ Abraham uo-

cat patrem, teſtatur ſe & fratres ſuos fideles fuiſſe. Et ꝰ. hanc doctrinam manendo, nullam habet quæſtionem Abrahæ ſententia. Sed ultra hoc docet ſcdo ſtatutā pœna fidelibus paruipendentibus ſacras ſcripturas: ita ꝙ ſententia hæc intelligenda videtur vt relatiua diuini iudicij: ut hinc intelligamus diuina diſpoſitione deſertum iri eos qui Moyſen & prophetas nō audiunt, & ita induratos reliqui, ut ēt ſi uiderent miracula, non mouerentur propterea ad ueram charitatem. Et merito, quia ex eo ꝙ diuinā largitatem qua ꝓuidit nobis de Moyſe, & prophetis (hoc eſt de ſacra ſcriptura) deſpiciunt: merent̃ ut nec per miracula uiſa cōuerſionis gratiā conſequamur. Nā tales ſe habent ad uerā conuerſionem in Deum tanq̄ nō diuinæ gratiæ, ſed humanam tantūmodo opus ſit uera ad Deū cōuerſio. Inde quidem aſſeuerant ꝙ ſi uiderent mortuū reſurgere facerent & dicerent &c. Quo fit ut adeo ſibijpſis relinquantur ēt quū miracula uidēt, qui in ſeipſis cōfidunt, ꝙ ſi miracula uiderent, nō cōuerterent̃. Et ꝙ ita ſit ut Abrahā dixit, teſtatur Io. Euāg. c. xj. diſtinguens inter Iudæos præſentes reſurrectioni Lazari, ꝙ quidam crediderunt: quidā aūt abierunt ad phariſæos, & dixerūt eis q̄ fecit Ieſus. Et inde pōtifices & phariſæi cōcilium collegerunt ut interficerent Ieſum, ex hoc.n. ꝙ præſentiū in reſurrectione Lazari quidā crediderūt in Chriſtū, & quidā nō, manifeſta fit ueritas ſententiæ Abrahæ, ꝙ nō ex hoc ꝙ aliquis ex mortuis reſurgit, credunt hoīes, ſed ex dono Dei. Eſt ſiquidem credere donū Dei, ut Apoſtolus dixit.

Ad obiecta autem in oppoſitum dicitur, ꝙ licet cōe ſit tam fidelibus q̄ infidelibus hoc (.ſ. ꝙ credere eſt donum Dei, & non ex ſolis nobis quantūcunq; uideamus miracula) diuina tñ prouidentia, differentia ordinata uidetur inter fideles & gentiles, & fideles qui habent Moyſen & prophetas, ſi nō audiunt illos, relinquantur ſibijpſis, ut nec ex miraculis conuertantur gentiles autem qui hoc ſacrilegio diuina nō contempſerūt, miraculis adiuuandi ad conuerſionē ſint unde Marchus Euang. de conuerſione infidelium dicit, domino cooperante & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Et ad hanc denotandum differentiam Abraham damnato diuiti dixit, Habēt Moyſen & prophetas audiant illos. ſignificatur.n.per hoc ꝙ fratres illius diuitis erant de numero fidelium, qui habebant Moyſen

& prophe-

& prophetas. Vnde obiectio de gentilium conuerſione ob miracula, non militat contra hanc ſententiam. Ad alteram vero obiectionē dicitur, ꝙ licet multiplicato motiuo ad conuerſionem facilior ſit cæteris paribus hominis conuerſio: in pœnam tamen datur fidelibus contemnentibus traditiones ſacrarum ſcripturarum, vt nec ex multiplicatis motiuis extrinſecis conuertantur. Arrogantibus enim ſibiipſis conuerſionem ſi viderent miracula, reſiſtit Deus ſubtrahēdo conuerſionis gratiam ſcriptum eſt enim: Superbis Deus reſiſtit. Et eſt ſententia hæc Abrahæ intelligenda regulariter. nam non eſt propterea alligata manus Dei, vt non poſſit ex ſpeciali gratia conuertere aliquem huiuſmodi contemptorem excitando ſimul illum ex aliquo viſo miraculo. Hæc de quarta.

Circa verba Ioan. Euang. quinto loco propoſita. Quot quot aūt receperunt eū, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri: triplex ambiguitas occurrit. Prima eſt, qd ſit hmōi poteſtas. Secunda eſt, qūo ſtant iſta duo ſimul, ꝙ receperint Deum, & ꝙ non ſint filij Dei, ſed hēnt poteſtatem ut fiant filij Dei. Nam ſi receperunt eū, iā ſunt filij Dei, & ſi ſunt filij, non opus hēnt ut fiant filij; quod enim iam eſt, non poteſt amplius fieri. Et econtra ſi poſſunt fieri filij: ergo non ſunt filij: & ſi non ſunt filij, nō receperunt eum. Tertia eſt, qūo conſonat ſibiinuicem hæc duo. ſ. poteſtas & fieri. Nam poteſtas actiuum ſignificat principium ac per hoc actionis eſt: fieri vero paſſionem ſignificat. Diſſonant ergo ab inuicem ꝙ ſit poteſtas fieri; tanquā ſi diceretꝰ poteſtas patiendi; quod videtur implicare contraria ſimul. poteſtas enim eſt poteſtas faciendi, & non patiendi.

Ad horum euidentiā duo ſunt ꝑnotanda. Primū eſt, diſcretio eius quod eſt Dei, ab eo ꝙ ex nobis eſt in receptione qua Deum recipimus per fidē. Interueniunt ſiquidē in hmōi receptione duo: hoc eſt donum Dei, & voluntariū opus noſtrū. Nec ſeparantur hæc duo ſcđm tp̄s, vt vel prius tp̄e ſit opus noſtrum quam Donum Dei, vel prius tempore ſit donum Dei, quam opus noſtrum, ſed ſimul tp̄e efficiēti nos dono Dei, recipimus ipſum credendo. Scđm eſt, diſcernere inter id ꝙ de facto diuina prouidentia diſpoſuit, & id quod potuiſſet, ſi voluiſſet aliter diſponere. Nam de facto diſpoſuit diuina largitas, ut donū fidei annexū haberet donū diuinæ filiationis ꝑ adoptionē. Ordinauit

uit ſiquidē immobiliter vt credētes in eū, diuinæ eſſent naturæ cōſortes. Potuiſſet aūt ſi voluiſſet ordinare, vt donū fidei nō haberet filias adoptionis donū annexū, ſed aliquod aliud ꝑmium apponere fidelibus ſuis dādum, quū nulla appareat rō neceſſariæ connexionis inter fidem & cœleſtem.filiationem. Quibus prælibatis dr̃ verba Ioan. Euang. dupliciter poſſe exponi. Primo, de receptione per fidē ut ſic: hoc eſt abſtrahēdo a fide formata charitate. Et iuxta hunc ſenſum poteſtas eſt ipſa fides: quæ ut eſt qua credimus: vocatur fides: ut aūt eſt qua poſſumus operari ad diuinum cōſortium nobis promiſſum, eſt poteſtas qua poſſumus filij Dei fieri. Et ſic recipiendo Deum per fidē nō ſumus adhuc ſeū ex hoc filij Dei, ſed poſſumus filij Dei fieri p charitatē: q̄ ſola diſtinguit inter filios Dei, & filios perditiones. Et licet hmōi ptās ſit poteſtas agendi, quia eſt poteſtas operādi, referendo illā ad opera noſtra: eſt tn̄ cū hoc & per hoc ptās patiendi, referēdo illā ad fieri & eſſe filiū Dei, Nā per opera fidei præparamur ad hoc ut fiamus filij Dei ab ipſo Deo, & non ad hoc vt faciamus nōſipſos filios Dei. Et propterea Euāgeliſta nō dixit, dedit eis poteſtatem filios Dei ſe facere: ſed dixit, filios Dei fieri: vt poteſtas relata ad ultimum terminum. ſ. eſſe filium Dei, demōſtraretur poteſtas nō agendi, ſed patiēdi; relata vero ad opus propinquum quo præparamur ad hoc ut fiamus filij Dei, intelligatur actiua, in libertate noſtra poſita. Et ſic ſapētiſſime & cōuenientiſſime utrunq; ſimul dixit. ſ. poteſtatem, denotāda per hoc libertatem noſtrā ad cooperandum & fieri filios Dei, denotando per hoc φ non facimus nōſipſos Dei filios, ſed a Deo ſimus filij Dei. Et per hoc patet ſolutio oīum obiectorum iuxta primum ſenſum. Si uero exponātur uerba Euangeliſtæ, de receptione Dei per fidem formatam charitate, idē eſt ſenſus, & eadem eſſent repetenda: excepto φ hic non eſſet niſi ordo naturę inter fidē & charitatē, & inter fieri & eſſe filiū Dei Vnde qui ſunt perſpicacis ingenii, & intelligunt quid inter ſit inter ordinem tēporis & ordinē naturæ, applicare facile poſſunt prædicta ordini naturæ. Nam ut ſummarie dicatur, poteſtas eſt ipſa fides: & quotquot per fidē charitate formatā receperunt eū, ſimul tempore receperunt tria. ſ. poſſe fieri fillos Dei, fieri filios Dei, & eſſe filios Dei. Primum per fidē: ſcd̃m per charitatis ſuſceptionem

nẽ: tertium per ipſam charitatẽ. Sed primũ prius natura q̃ ſecundum, & ſecundum prius natura q̃ tertium. Et ſecundum vtrunq; ſenſum ſignificauit Euangeliſta liberalitatem diuinã quum recipimus eum: quoniam hinc didicimus ꝙ receptionẽ ſuam opus quodammodo noſtrum donat diuina bonitas gratia fidei & poteſtatis diuinæ filiationis, & ipſa etiam diuina filiatione quandoq;, hoc eſt ſi perfecta eſt receptio: hoc eſt ſi ex toto corde eum recipimus. Hæc de quinta & omnibus præpoſitis. Budæ in die ſancti Greg. M. D. XXIIII.

SEXTVM IENTACVLVM IN QVO SEX TRACTANTVR.

OCCVRRVNT ſexto in his diebus dominicæ paſſionis tractanda ſex. Primum, verba dñi in cœnam: Nõ bibam de hoc genimine vitis vſq; in diẽ illum, quum illud bibam vobiſcũ nouũ in regno patris mei. Scdm, verbum dñi ad Iudam in eadẽ cœna: Quod facis, fac citius. Tertium, verbum dñi ad Petrum quum percuſſit Malchum: Conuerte gladium tuum in locum ſuum: oẽs, n. qui acceperint gladium, gladio peribunt. Quartum, apud Marcum Euangeliſtã: Adoleſcẽs aũt quidã ſequebatur eũ amictus ſindone ſuper nudo, & tenuerũt eum &c. Quintũ, Erat autẽ paraſceue Paſchæ. Sextum apud Ioannem. Accipite eum vos, & crucifigite.

Circa primum difficultas nonnulla eſt: quia non apparet quod nouum vinum biberit ſeu biturus ſit Chriſtus cum Apoſtolis in regno patris ſui.

Ad hoc dicitur quod quum dñs dixit, quum bibam illud vobiſcum nouum: ly nouum põt eſſe nomen, & poteſt eſſe aduerbium. Et ſi eſt nomen, eſt ſermo de ſpiritali vino, hoc eſt, gaudio nouo ꝙ Chriſtus in reſurrectione ſua ob nouam corporis immortalitatẽ aſſecutus eſt: ita ꝙ intendit ſe nõ amplius bibiturum corporale vinum donec trãſeat ad ſpiritale vinũ, id eſt gaudiũ immortalitatis ꝙ bibiturus erat cũ Apoſtolus, qm̃ participes eos erat facturus illius gaudij, iuxta illud: Iterum autẽ videbo vos, & gaudebit cor veſtrum; & gaudium veſtrum nemo tollet a vobis. Et hic ſenſus conſonat verbis relatis a Luca

Euange-

Euangeliſta, dum refert dñm nō ſolum de potu, ſed de cibo dixiſſe, ex hoc non mãducabo illud donec impleat in regno Dei manifeſtãs q donec impleretur Paſcha (hoc eſt donec figura tranſiret in veritatẽ, hoc eſt Chriſtus immolatus in cruce, expoliato inferno, demerſoque diabolo, liberato mundo a tenebrarũ ſeruitute, tranſiret ad immortalẽ uitã etiã corporis) non eſſet amplius comeſturus & bibiturus. Si aũt ly nouũ aduerbij vim habeat, uerificat de potu corporali, prædixit.n. iuxta hũc ſenſum dñs, q nō eſſet amplius bibiturus vinum vſquequo reſurgeret a mortuis; & q tunc eſſet bibiturus cũ ipſis Apoſtolis vinũ nouũ, i. nouiter: hoc eſt impaſſibiliter, & non ex indigentia aut ſiti, ut ante paſſionẽ indigebat potu & cibo, ſed ex poteſtate: Et iuxta utrunque ſenſum duo prędixit dñs diſcipulis. Alterũ iuſtitiæ. ſ. q non eſſet amplius in paſſibili uita comeſturus & bibiturus, Alterum lætitię celeriter futuræ. ſ. q tranſibat tũc ad regnum patris ſui: hoc eſt ad immortalitatẽ corporis p reſurrectionẽ, quã intra triduum a morte ſua futuram prædixerat, in qua immortali uita participes eos eſſet facturus ſui gaudij, non ſolum videndo iuxta primam expoſitionẽ, ſed etiã ſimul comedendo, & bibendo iuxta ſecundam expoſitionem.

Circa ſecundum (ſcilicet, Quod facis, fac citius) admirationẽ infert impulſio hæc; qm impellere Iudam ad accelerandũ negotiũ proditionis alienum cenſetur nō ſolum a domino ſed a quocunque uiro iuſto: uerba autem hæc impulſum ſonant ad negotium proditionis exequendum.

Ad hoc dr̃ q in negotio proditionis, Chriſti a Iuda inuenitur aliquid boni, & aliquid mali. Et bonum quidẽ inuenit triplex. Primũ, ſcdm effectũ qui eſt paſſio Chriſti. Et quantũ ad hoc uerba Xpi, optantis ſunt, quũ dicit. Quod facis, fac citius. optat.n. cito pati, ita q iuxta hũc ſenſum non impellit Iuda ad accelerandũ actionẽ, ſed optat celeritatẽ paſſionis. Et hoc ſuũ deſiderium aperiebat p hæc verba Iudæ, tanq̃ diceret: Quod tu facis, deſiderio celerius pati. Secundũ bonum eſt bonũ naturæ ipſarum actionũ Iudę. Omnis.n. actio quantuncunq; mala moraliter quum ſit res aliqua, bona eſt bonitate naturæ: & ut ſic, eſt a Deo. Et quantũ ad hoc, uerba hæc dñi ſunt pręceptiua & ſignificãt ordinẽ diuinæ prouidẽtiæ ad accelerandum actiones Iudæ vt tẽpore ſtatuto a diuina prædeſtinatione adimple-

rētur paſſio Chriſti. Sicut.n. malū nō eſt Deū cooperari actionibus peccatorū quantū ad bonitatē naturæ, ita malū nō eſt illas præcipere. Tertiū bonum eſt, ordo mali culpæ, hoc eſt peccati ipſius Iudæ. Deus.n. oīpotens qui mala ordinat in bonū, peccatū Iudę ordinauit in bonū paſſionis Chriſti, & redēptionis humanę. Et quātū ad hoc bonū ordinis, verba dñi ſunt uerba ordinantis, & volentis adimpleri ordinē illum, vtendo iniquitate ipſius Iudę ad bonū. Malum aūt in opere Iudę manifeſtū eſt. ſ. ipſum peccatū. Et quo ad hoc uerba dñi dupliciter exponi poſſunt. Primo permiſſiue. Et hoc eſt verum qm̄ ad hoc ꝙ Iudas peccauit. Secundo ſignificatiue: hoc eſt qđ dñs aperiebat ipſi Iudæ clare & aperte qđ ſciebat iniquum propoſitum eius, vt vel ſic occaſionē habere poſſet reſipiſcendi, dū conſpiceret magiſtrū ſuū tātæ ſanctitatis eſſe, ut cognoſcere ſecretiſſimū cor eius, & ad quid tunc ipſe ire volebat. & non ſolū quod ſciebat in genere. Vnus ueſtrū me traditurus eſt. Debebat.n. hinc pœnitentia duci, qua poſtea ductus eſt inutiliter, dicens: Peccaui tradens ſanguinem iuſtum. Vnde quum in actione Iudę relata ad dñm Ieſum, multiplex bonum deſiderabile adeſſet, rōnabiliter a dño impulſus eſt Iudas ad faciendum celeriter vnde tot bona conſurgerent. relinquendo ſibi ipſi curam ſuæ culpæ.

Circa tertium, Omnes enim qui gladium acceperint, &c. ex duplici capite obſcura uidētur hęc dñi uerba. Primo, quantum ad ueritatem ſententiæ, quia nō uidemus uerificari quod gladio pereant omnes qui gladium accipiunt, ſiue iuſte, ſiue iniuſte accipiant. Secundo ex applicatione iſtorum verborum ad factum Petri. nam Petrus non vr̄ peccaſſe utendo gladio pcuſſiuo cōtra aggreſſores Chriſti, quum haberet iuſtum bellum, & manifeſta eſſet iniquitas volentium capere Chriſtum. ſi Petrus iuſte uſus eſt gladio, quare pro rōne retrahendi gladiū dicitur ei, omnis enim qui gladium acceperit &c. aut.n. hęc ratio non eſt ratio ad propoſitum factum Petri: aut ſi eſt ratio ad propoſitum, Petrus peccauit; quod eſt abſurdum.

Ad hoc dicitur quod nō eſt ſenſus dominicę huius ſentētię, gladio materiali perituros eos q̄ gladium acceperint: ſed ſenſus eſt ꝙ merebunť gladio perire, vel ꝙ patienť cōtra paſſum: hoc eſt, tantum patientur, quantum offenderunt: vt per correſpondentiā pœnæ gladij ad actionē gladij, intelligamus cōtra

paſſum.

paſſum. Et hoc proculdubio uerificatur, licet nõ ſ̃m ſpeciem, ſecũdum quantitatẽ tñ pœnæ: iuxta illud: Quantum ſe exaltauit in delicijs, tantum illi date tormentum. Et hic ſenſus videtur magis cõſonus literæ, pro quanto nõ loquitur litera de merito, ſed futura pœna. non. n. dicit, merentur gladio perire, ſed peribunt gladio. Et per accipere gladium intelligit̃ propria autoritate & uoluntate vti gladio. Principes enim & iudices non accipiunt quaſi a ſeipſis, ſed conceſſo ſibi gladio a Deo vtuntur: q̃m ſunt miniſtri Dei ad uindictam malorum: ut Petrus primæ ſuæ Epiſtolæ cap. ij. dicit, & Paulus ad Rom. xiij. Priuatæ aũt ꝑſonæ defendentes ſe gladio abſq; culpa, nõ accipiunt gladium propria uoluntate: ſed cogũt̃ ab inuaſorum aggreſſione ut gladio ad ſui defenſionẽ. Stat ergo ſolida dñica ſñia, ꝙ oẽs qui tanq̃ a ſeipſis acceperint gladium, gladio perhibunt: hoc eſt, non erunt impuniti, ſed tm̃ patientur q̃m offenderint. Ad alterã uero obiectionem dicitur, ꝙ licet factum Petri ex parte intentionis ſuæ & iuſtiſſimæ ac pijſſimæ cauſæ fuerit laudabile, dupliciter tamen mali ſpeciem habuit. Primo, quia præceps apparet; dum ſciens ſpontaneam magiſtri uoluntatem ad patiendum: non debuit p̃ſente magiſtro & requiſito, Dñe ſi percutimus in gladio? ante reſpõſionẽ percutere. Secundo (quod magis urget) quia ad uindictã magis q̃ ad defenſionẽ percuſſio illa ſpectabat. Nam præſente cohorte præſidis & miniſtris Iudæorum, adeo ꝙ erat turba multa cum armis &c. prudẽs ratio non debebat mouere Petrum ad defenſionem: quum uana proſpiceretur hm̃ōdi defenſio, & potius nocitura eſſet q̃ profutura. Prodeſſe ſiquidem non poterat cõtra tot & tales. Nocere autẽ multum poterat: utpote qui miniſtros curiæ percuſſiſſent: & Domino imputaretur ꝙ armis conatus fuerit ſe defendere. Propter hęc. n. euitanda ſcandala dñs ſtatim Malchum ſanauit. Quo fit ut percuſſio illa quaſi ad uindictã tenderet: ut faciunt hi qui etſi nõ poſſunt euadere, uolunt tñ uindictã qualemcũq; poſſunt facere antequã capiantur. Et ſic percuſſio Petri habuit ſpeciem uindictę: quę priuatis perſonis illicita eſt. Verba ergo domini non extra propoſitum allata ſunt pro rõne retrahendi gladium a Petro extractum: q̃m factum Petri reprenſibile erat, tanquam habens ſpeciem mali: hoc eſt uindictę. Et Petrus erat tanquam accipiens gladium; hoc eſt quaſi

propria poteſtate utẽs gladio ad quaſi uindictã. Vtor aũt iſtis quaſi & tanq̃ qm̃ de ipſo opere loquor, & nõ de intẽtione Petri: quia neſciens quid faceret, ad defenſionẽ magiſtri tendebat. Vnde dñs ex duobus capitibus Petrum arguit. Primo, ex parte facti habẽtis ſpeciẽ mali. Secundo, ex parte impedimenti qđ pſtabat Petrus diuinæ ordinationi, neſciens qđ faceret.

Circa quartum de adoleſcente ſequẽte Chriſtum, incertũ eſt quis fuerit, certum tñ uidet ꝙ nullus apoſtolus fuit. Et quidem ꝙ non fuerit Ioannes Euangeliſta, conſtat ex ætate: nam tunc temporis Ioannes non erat adoleſcens: quoniam trãſierat trigeſimũ ætatis ſuæ annũ: ut patet cõputãdo annos quibus poſtea uixit uſq; ad nonageſimumnonum ætatis ſuæ annum. Obijt ſiquidẽ anno a paſſione dñi lxvij. uel viij. imperãte Traiano: quibus annis ſi addatur quod ſupereſt uſque ad nonageſimumnonũ ſuæ ætatis annum, manifeſte apparet ꝙ iam erat xxx. annorum ad minus tempore paſſionis Chriſti: ac per hoc non erat adoleſcens. Et quum dicatur iunior Ioannes reliquis apoſtolis, conſequens eſt ꝙ nullus alius apoſtolorum fuerit ille adoleſcens. Si quis etiam uerba Marci euangeliſtæ diligẽter perſpiciat, idẽ inueniet. nam quum dixiſſet ꝙ diſcipuli omnes fugerunt, tanq̃ e regione cõmemorãs adoleſcentẽ, ſubdit, Adoleſcens autẽ quidam ſequebantur eum. Hinc enim inſinuat omnibus Apoſtolis fugiẽtibus adoleſcentẽ ſequutũ eſſe Chriſtum: ac per hoc nõ eſſe illum de numero Apoſtolorum.

Suadetur quoq; tertio hoc idẽ ex modo quo opertus erat, ſ. ſindone ſuper nudo corpore, Nõ uidetur ſiquidẽ ueriſimile ꝙ apoſtolus aliquis ſic coopertus cœnaſſet cum Chriſto. quũ huiuſmodi operimentum (.ſ. quaſi circumuolui uno linteamine) nõ ſit ordinarius modus ueſtiendi, ſed accidentalis ijs qui ſurgunt ex lecto. Et hinc æſtimari poteſt ꝙ adoleſcens ille in lecto erat ibi in horto, & ſurrexerat uel forte ad rumorẽ, uel ad aperiendum ianuam horti, uel &c. & amans Chriſtum, utpote frequenter conuerſatum in illo horto ſequebatur illum.

Circa quintum de paraſceue Paſchæ ſcrupulus nonnullus occurrit ex eo ꝙ dies ille quo paſſus eſt Chriſtus, erat primus dies Paſchæ: utpote in cuius principio ueſpertino immolatus erat Paſchalis agnus. Primus autẽ dies Paſchæ erat ſanctus, & nullũ opus ſeruile in eo erat licitũ, ut patet Leuit. xxiij. Quomodo

modò ergo erat dies præparationis: ac per hoc operis ſeruilis, ut Euangeliſtæ dicunt? Et confirmatur ex eo ꝙ Lucas Euangeliſta dicit ꝙ mulieres quæ cum Ieſu uenerant de Galilæa uiderunt monumētū, & quēadmodum poſitum erat corpus eius: & reuertentes parauerunt aromata & unguenta: & ſabbato quidem ſiluerunt ſecundū mandatum, ubi apparet ꝙ ipſa die Paraſceues mulieres parauerunt aromata & unguenta.

Ad hoc dicitur ꝙ feſtiuitas diei ſeptimi qui ſanctificabatur in memoriam ꝙ Deus requieuit die ſeptimo ab oī opere quod patrarat, excedebat cæteras feſtiuitates: ita ꝙ non ſolū arctius ſanctificanda erat dies ſeptima, ſed ēt uiolari (ſine crimine tñ) poterat alia feſtiuitas ueniens in feria ſexta ob reuerentiā diei ſeptimæ. Nec hoc ego ſomnio: ſed ex Exo. cap. xvj. accepi. Ibi enim expreſſe mandatur abſq; exceptione cuiuſcūq; feſtiuitatis, ut feria ſexta colligant cibaria duplicia, & parent paranda, & coquant coquēda ꝓpter diē ſeptimā. Quū. n. ſciret lex multas feſtiuitates poſſe cōtingere in feria ſexta, & nullam exemptam fecerit ab hmōi præparatione propter diē ſeptimam, cōceſſiſſe uř, ut talis feſtiuitas in ſexta feria eueniens minus ſanctificaretur: alioquin oportuiſſet legē diſponere & ordinare ꝙ qñdoq; (.ſ. adueniente feſto in feria ſexta) colligenda fuiſſent cibaria triplicia in feria quinta, & præparanda & coquenda: qđ nunq̄ ſancitū inuenitur. Et hinc licita erat paraſceue (hoc eſt præparatio pro ſolennitate ſabbati) & licitū erat & coquere, & emere &c. Et ſic ceſſant obiectiones.

Circa ſextum de uerbis Pilati ad Pontifices Iudæorum quæſtiuncula occurrit, cur Pontifices Iudæorum recuſarunt iudicare & crucifigere per ſeipſos Chriſtum, Pilato bis remittente Chriſtum ad eorum iudicium: ut Ioannes Euangeliſta teſtatur. Mirum enim hoc uidetur: quum tam uehementer deſiderarent & procurarent occiſionem Chriſti.

Ad hoc dicitur ꝙ reuera ſemel tantum Pōtifices Iudæorū recuſarunt iudicare Chriſtum, ſcilicet prima uice: quia non permittebatur eis damnare ipſum ad mortem ut uolebant, ſed tantummodo iudicare ad leuiorem pœnam. Quod ut clare percipiatur, notanda eſt ſeries & uerborum & geſtorum: quoniam ex ea clare apparet ſic eſſe. Pontifices enim quū intuliſſent Chriſtum uinctum in prætorium Pilati, ut mandante Pi-

lato interficeretur, tentarunt primo ſi ſine expreſſione ſpecialis criminis, & diſcuſſione cauſę, toto eorum teſtimonio quaſi ex autoritate poſſunt inducere Pilatum ad conſentiendum morti Chriſti tanq̃ pſonę abiectę: & ppea Pilato interroganti eos, Quam accuſationem affertis aduerſus hoĩem hunc (reſpõderunt per locum ab autoritate propria, Si non eſſet hic male factor, non tibi tradi diſſemus eũ. Et tunc Pilatus ſciens ꝙ per inuidiam tradidiſſent eum, & uidens eos ſtare in ſua dignitate & autoritate, quęſiuit repellere a ſe hanc cãm, & dixit eis: Accipite eũ uos, & ſm legẽ ueſtram iudicate eum. Vbi duo faciebat: quia rñdebat cõſequenter pontificibus, & ſaluabat uitam Chriſti. Reſpondebat quidem conſequenter, tanq̃ dicens. Ex quo uos non uultis ut ego cognoſcam de cã, ſed uultis ꝙ cognitio ueſtra ſufficiat, accipite eum uos & iudicate. Saluabat uero uitam Chriſti, quia dixit, iudicate ſm legẽ ueſtram. Signãter .n. Dixit ueſtram, & non dixit legem Moyſi: ut per ly ueſtram intelligerunt legem ſibi permiſſam ſeu cõceſſam a Romanis, ſiue illa lex eſſet ipſa, lex Moyſi limitata ſeu moderata a Romanis quantum ad iuriſdictionem mortis, ſiue eſſent ſtatuta aliqua a Romanis illis data. Et ꝙ iſte fuerit uerus ſenſus uerborum Pilati, teſtatur reſponſio pontificum quum dixerunt. Nobis non licet interficere quenquam. Tanquã dicerent: Iſte malefactor meretur pœnã mortis, quę excedit facultatem nr̃am: nobis.n.non licet interficere quenquã. Hęc.n.reſponſio quum conſtet ꝙ non eſt uera ſm lege Moyſi abſolute (quia ſecundũ Moyſi legem licitum eſt eis interficere malefactores multos) opus eſt ut intelligatur ſm legẽ a Romanis permiſſam ſeu datam. Vnde patet ratio quare a principio pontifices recuſarunt iudicare Chriſtum: quia.ſ. uolebãt ipſum damnari ad mortẽ, ꝙ eis non permittebatur ex illa Pilati remiſſione. Vnde non ualentes inducere quaſi ex autoritate Pilatum ad damnationẽ Chriſti, deſcenderunt ad ſpiritalia crimina, accuſantes ipſum in quatuor, quę Lucas narrat &c. De ſecunda autem uice quũ Pilatus dixit, Accipite eum uos, & crucifigite alia eſt ratio, & alius ſenſus. Dixit ſiquidẽ hęc uerba Pilati poſtquam examinata fuerat cauſa Ieſu Chriſti & ab Herode & ab ipſo: & adduxerat iam ipſum foras portantem ſpineã coronã &c. Et non dixit eo ſenſu nec ea rõne ut pontificibus permitteret poteſtatẽ

cru-

crucifigendi Chrm (hanc.n.libenter acceptaſſent) ſed eo ſenſu & rõne, vt crimen tanti facinoris (.ſ.interficiendi Chrm innocentem) in Pontifices retruderet:iuxta conſuetum loquēdi morē,quo nos impulſi ab aliquibus ut faciamus aliquid ꝙ nobis vr̄ iniquū,rn̄dere ſolemus.ego non poſſum hoc facere, faciatis vos. non ꝑ hoc probantes aut concedentes ꝙ ipſi faciāt, ſed retorquentes crimen in eos. Et ꝙ iſte ſit verus ſenſus, & intentus a Pilato,& intellectus a Pontificibus,patet ex parte quidem Pilati,quia addidit. Ego.n.non inuenio in eo cām.ſ.mortis. Ex parte verò Pontificum:quia directe reſponderunt ad retorſionē criminis,dicentes ſe in hac petitione nullum peccatū incurrere,ſed diuinam legem ſeruare.reſponderunt.n.Nos legem habemus,& ſm legem debet mori,quia filiū Dei ſe fecit. Vbi petitionē ſuam ex lege diuina iuſtificarunt, & dn̄m Ieſum reum uſurpatæ deitatis dixerunt: tanq̄ ſi dicerent: Si de peccato agitur, non putes nos cām procurare iniquam:qm̄ ſm legē ꝓcedimus. Vnde & Pilatus audito hoc ſermone magis timuit diſplicere Iudæis,abſoluendo illum, quem lex eorum dignum morte facit. Nunquā ergo pōtifices recuſarunt iudicare Chriſtum ad mortē: ſed prima vice recuſarunt iudiciū ſine facultate dānandi ad mortem. Secunda aūt vice non recuſarunt facultatem crucifigendi Chrm,quia non eis oblata fuit a Pilato per illa verba: ſed refellerunt crimen a ſe, ꝙ Pilatus in eos retorquebat, proſequentes cauſam contra Chriſtum. Et ſic ceſſat quæſtio & obiectio. Budæ in paraſceue. M. D. XXIIII.

SEPTIMVM IENTACVLVM IN QVO TRACTATVR TRIA.

OCCVRRVNT ſeptimo in hac ſolennitate Paſchali tria. Primum eſt apud Lucam Euangeliſtam de duobus diſcipulis euntibus in Emaus; Oculi autem illorum tenebantur ne eum agnoſcerent. Secundum eſt, unde ſcitur ꝙ Thomas tetigit manus & latus Chriſti,ut doctores affirmant. Tertium, ꝙ in his diebus legitur ex Apoc. cap. v. Dignus eſt agnus qui occiſus eſt,accipere diuinitatem.

Circa primum, Oculi autem eorum tenebantur &c. dubiū

occurrit, an ſit ſermo de oculis corporis, an de oculis animæ. Qđ.n. ſit ſermo de oculis corporis,ex eo apparet, q̃ ſi corporalibus oculis intuiti fuiſſent ipſum Chriſtũ: quum haberent ex priſtina conuerſatione ſenſitiuã notitiã eius: vidẽdo cognouiſſent eũ nõ minus tunc q̃ ante reſurrectionẽ. Vnde ex hoc ipſo ꝙ vidẽtes ipſum nõ cognouerunt eũ,hr̃ ꝙ aliquod impedimẽtũ in eorũ corporali viſione erat: quo fiebat ut videndo nõ cognoſcerent ipſum ſicut prius vidẽdo cognouerant. Qđ uero ſit ſermo de oculis mentis,ex duobus apparet. Primo, qa illimet oculi detẽti ſunt ne eum agnoſcerent,qui poſtea aperti ſunt in fractione panis. ſed in fractione panis ſunt aperti oculi interiores,ergo de illiſmet dixerat euangeliſta ꝙ oculi eorũ tenebantur. Secundo,ex eo ꝙ non ſufficiens impedimentũ cognitionis Chriſti allatũ fuiſſet ex impedimento uiſionis corporalis, Nã per ſenſum auditus reſtabat ſufficiẽs uia ad cognoſcendũ Chriſtũ. Audiẽdo ſiquidẽ propriã ipſius vocẽ dũ loqueret in via,& aperiret illis ſcripturas: cognoſcere poterant imo debebant ipſum eſſe Chriſtũ ſicut ante paſſionẽ cognouiſſent ipſum voce ſi audiſſent ipſum loquentem in nocte abſq; hoc ꝙ viderẽt ipſum. Vnde ex hoc ꝙ neq; audiẽdo ipſius uocẽ cognouerunt ipſum eſſe magiſtrũ ſuum, inſinuat ꝙ interiores erãt illi oculi q̃ tenebant ne cognoſcerẽt eũ. Nihil.n.ſpectat ad oculos corporeos cognoſcere perſonã aliquam per auditum proprie vocis.

Ad hoc dr̃ quod ſine dubio de utriuſque oculis verificantur verba Euangeliſtæ: principalis tamẽ Euangeliſtæ intentio ad interiores oculos referri videt. Declaro ſingula. Quod.n.oculi corporei diſcipulorum tenerent ne agnoſcerẽt eum, ex uerbis Marci Euangeliſtæ clarius percipitur. Nam Marcus explicat ꝙ Chriſtus duobus diſcipulis euntibus in uillam oſtenſus eſt in alia effigie, vbi manifeſtatur ꝙ in oculis corporeis ambulantium diſcipulorum oſtendebatur non propria Chriſti effigies,ſed alia, quam Lucas inſinuat ex verbis diſcipulorũ fuiſſe effigiẽ peregrini,dum dixerũt, Tu ſolus peregrinus es in Hieruſalẽ. Aliam autem effigiẽ intellige, non ꝙ aliquam figuram aeream unius peregrini formauerit dñs coram oculis illorum (qm̃ dominus ſeipſum eis monſtrauit) neq; ꝙ in oculis diſcipulorum aliqua ægritudinis ſeu illuſionis ſpecies facta fuerit, qua impedita fuerit viſio colorum & figura ipſius Chriſti (qm̃

nulla ad hoc ratio ducit) ſed quod facies Chriſti immutabat tam diaphanū medium q̄ oculos diſcipulorum, non ſm omnem diſpoſitionem quam habebat, ſed ſm aliquid ſic, & ſm aliquid non. Verbi gratia: immutabat ſm aliquid ſuorum lineamentorum. oculorum, naſi, frontis &c. & ſecundum aliqd non: aut ſecundū aliquid coloris ſui, & ſcd̄m aliquid non. Et ſic apparebat in alia effigie: & ſic apparebat peregrinus nō per formā ſeu figurā alteram, ſed per ſubtractionē immutationis ſcd̄m omne qd̄ ſuæ figuræ ſeu coloris erat: hinc.n. apparētia fit alterius. Et parua hmōi uarietas in immutādo ſufficit ad alienam effigiem apparendam, & ad non apparēdam propriā: qm̄ ſpecies uiſibilis ſic deficiens ab integritate obiecti, repræſentat non talē faciē, non tales oculos &c. ac per hoc repræſentat alienā effigiē. Cōſtat aūt hoc fuiſſe in ptāte ipſius Chriſti: in cuius poteſtate erat efficere ut ēt præſens non uideatur. Et ſicut non miramur corpus Chriſti glorioſum non immutaſſe oculos corporeos diſcipulorum quatenus erat lucidum: ita nō eſt mirandum ꝙ nō immutauit oculos iſtorum duorum ſcd̄m oēm diſpoſitionē ſui uultus. Ex hac ergo ſubtractione immutationis immutabantur oculi diſci pulorū ad uidendū Chriſtū nō ſub propria effigie, & ad iudicandum ipſum peregrinū. Et in hoc cōſiſtit impedimētum, quo oculi eorum corporei tenebātur ne eū agnoſcerēt. Et hæc quo ad impedimētū iudici ſm corporalē uiſionē ſufficere uīr. Sed qūo auditus iudicium impeditū fuerit ut non diſcreuerint uocē Chriſti, non uī ſimilis rō. Nā fictioni ſimile uī, ꝙ uox Chriſti aliter immutauerit auditū eorū formata ab ipſo Chriſto fuerit: aut ꝙ ſm aliquid immutauerit, & ſm aliquid non. Vnde rōnabiliter intelligimus ꝙ ſicut hoīes qui ſciunt uarijs loqui linguis, diuerſimode loquuntur dū diuerſis utūtur linguis: & ſicut qui perſonā alienā fingunt loquēdo, ita qn̄q; loquuntur ut a nō uidētibus eos pūtent illi eſſe quorū pſonā fingunt in loquēdo: ita multo magis dn̄s Ieſus diuerſis modis loquebat̃: & nō ſemper loquebat̃ mō quo cōſuetus erat loqui ante paſſionē, ſeruato tn̄ eodē idiomate. Et ſic iſtis duobus diſcipulis aliter locutus eſt q̄ conſueuerat ante paſſionē, ita ꝙ uox non ſonabat ipſum Chriſtū, ex hoc ipſo ꝙ non erat illo modo formata quo cōſueuerat formari ante paſſionē. Et ꝙ non ita ſit, ex Euangelio Ioānis accipere poſ-

re poſſumus: dũ eodem reſurrectionis die Chriſtus dñs a Maria Magdalena nõ eſt primo cognitus in voce, dũ ei dixit, Mulier, quid ploras? quẽ quæris & quaſi ſtatim eſt ab eadẽ cognitus in voce, dũ dixit ei, Maria, Ex hoc.n.ꝙ in ſcđa voce, tã breui cognouit eũ, & in prima ꝓlixiore nõ cognouerat eũ accipimus: ꝙ primã vocẽ Chrs formauit quaſi alienã: ſecũdã aũt more ſolito ante paſſionem: & propterea ſtatim Maria cognouit eum. Ex hac enim ſolita & cognita Chriſti voce, a Maria cognitus eſt: & non ſufficienter ex hoc ꝙ nominauit eam proprio nomine. Nam ſi ſecundum priorem vocem quæ æſtimatur hortulanus, dixiſſet nomen proprium: Maria nõ habuiſſet rationem cognoſcendi, eum ſed interrogandi, vnde me noſti? ex quo æſtimabat illum hortulanum eſſe. Sed dum audiuit ſuauiſſima illa uoce magiſtri ſui, ꝗ ſolita erat audire, vocati ſe nominatim: habuit ſufficiẽtiſſimã rationem cognoſcẽdi eum. Si ergo duobus iſtis diſcipulis dominus nec propriam effigiem ſubtrahendo, aliquid immutationis corporalibus oculis monſtrauit: nec ſolitam vocem auribus eorum propoſuit, & ꝓpterea interiores oculi eorum tenebãtur ne agnoſcerent eum: ita ꝙ pars interior cognoſcitiua nõ habebat ex parte ſenſuum unde iudicaret illum hominem eſſe Chriſtum: quoniam nec per ſenſum auditus, nec per ſenſum uiſus offerebantur ſenſibilia offerentia indiuiduum Chriſti. Pręter hanc autem cauſam alia extabat cauſa impediens oculos internos: ſcilicet minus bona diſpoſitio mentis eorum: quam ipſimet confeſſi ſunt dicendo. Nos autem ſperabamus: quamq; Chriſtus repręhendit dicens. O ſtulti & tardi corde &c. Hinc enim merebantur ut dominus nec per viſum nec per auditum ſe eis aperiret. Hinc etiam merebantur, vt dum aperiret eis ſcripturas, ad huc non cognoſcerent eum. Et per hoc patet ſecundum: ſcilicet quod principalis intentio Euangeliſtæ eſt loqui de oculis interioribus; qui ex tot partibus tenebantur ne agnoſcerent eum. nam vt dictũ eſt, tenebantur ex parte uiſus corporei, & ex parte auditus corporei, & ex parte deſperationis, ſtultitiæ, & tarditatis. Et ij ſunt quos fateri oportet apertos in fractione panis: ſi pro quia fractio panis non concomitanter, ſed cauſaliter concurrit ad hoc quod illi cognoſcerẽt Chriſtũ. Cõcurreret ſiquidem fractio panis cõcomitãter, ſi nõ ex ipſa fractione panis: ſed dũ

frangeret

frangeret Chriſtus panem, diſcipuli cognouiſcent ipſum: hoc eſt, ſi dum frangeret panem, figura Chriſti immutaſſet oculos illorũ ſecundum ſe totã: & ſic aperti dicerentur oculi eorũ corporei. Sed hęc expoſitio diſſonat a plano Euãgelij ſenſu, non enim replicatum eſſet ꝙ narrauerunt Apoſtolis quod cognouerunt enim in fractione panis, ſi fractio panis concomitãter ſolum concurriſſet. ita enim potuiſſent dicere ꝙ cognouerunt eum in benedictione panis, aut in acceptione aut in porrectione eiuſdem, ſicut dixerunt in fractione: qm̃ Chr̃s non ſolũ fregit, ſed accepit, ſed benedixit, ſed porrexit panem. Quocirca explicando ſolum fractionem, cauſam denotauerunt cognitionis. Et licet Euangeliſta non explicet modum quo fractio panis cauſauit in eis cognitionẽ Chriſti, attamen ex hoc ipſo ꝙ ponit fractionẽ ipſam fuiſſe cauſam cognitionis, inſinuat miraculum aliquod in illa fractione interueniſſe; puta quod manibus frangebat, ſicut alij cultelo incidunt, & hoc tanquã conſuetum fieri a dñ̃o ante paſſionem, mouit eos ad cognoſcẽdum ipſum eſſe Chriſtum. Ex eo. n. ꝙ iſti duo diſcipuli narrauerũt Apoſtolis quomodo cognouerunt eum in fractione panis, manifeſte intelligitur modum aliquẽ interueniſſe in illa fractione, quo cognouerunt illi ipſum eſſe Chriſtum Ieſum; nam nõ dicit eos narraſſe quod cognouerunt eum; ſed qũo cognouerunt eum; nec dicit quomodo cognouerunt eum; abſolute ſed determinat, in fractione panis. Illud igitur aduerbium qũo, determinans cognitionem in tali motiuo ac cognoſcendum. ſ. in fractione panis, incitat nos ad intelligendũ interueniſſe in illa fractione panis, modum aliquem dñ̃o Ieſu Chriſto ,ppr[ũ]i ex quo diſcipuli cognouerunt ipſum eſſe dñ̃m Ieſum. Et licet de hoc mirabili actu fractionis ꝙ fuerit Chriſto conſuetus ante paſſionem, Euangelia non expreſſe teſtent̃, ex hoc tñ̃ textu & ex Euangelio Ioannis non irrationabiliter ſumitur. Ex hoc quidem textu non ſolum quia tãquã ſolitus Ieſu Chriſti actus duxit iſtos diſcipulos in Chriſti cognitionem, ſed etiam ex eo quod iſti diſcipuli narrauerunt Apoſtolis quomodo cognouerunt eum in fractione panis, tanquã atteſtãtes actionẽ Chriſti propriam, & ex conſuetudine notã omnibus diſcipulis, quaſi dicerent; Nos cognouimus ipſum certa cognitione quũ uidimus ipſum frangere panem more ſolito, ut ſcitis quod conſue

uerat frangere. Ex Euangelio aũt Ioannis,nã Ioan. ult. qñ ad mare Tyberiadis Chriſtus poſt reſurrectionẽ manifeſtauit ſe diſcipulis,ad inſinuadũ per hunc conſuetũ actũ Chriſtum con uerſatũ cũ diſcipulis,dicitur:Et uenit Ieſus,& accepit panẽ, & dabat eis,& piſcẽ ſimiliter. Hęc.n.uerba ad id tendere uidentur, ꝙ Chriſtus tã panẽ ꝗ piſcem diuidebat diſcipulis proprijs manibus,non.n.integrum panẽ neq; integrum piſcem illis dabat. Vnde & ſignãter Euãgeliſta appoſuit ly ſimiliter: ut declararet ꝙ ſimili mõ dabat piſcẽ quo dabat panẽ:hoc eſt ꝙ ita manibus frangebat piſcẽ ſicut frangebat panem. Hæc de primo.

Circa ſecundum de actu Thomæ ratio dubitandi eſt: quia in Euangelio non legimus Thomam tetigiſſe. ſacri autem doctores,ſpecialiter Leo & Greg.tactum affirmant interueniſſe.

Ad hoc dicitur; ꝙ ex uerbis domini recitatis in Euangelio Ioan.intelligitur Thomam tetigiſſe:nã per actũ uidendi ſignificauit Euangeliſta hmõi tactũ,Quod non uo untate dicimus, ſed ex plurib.Euangeliſtis manifeſte habemus.Apud Lucã nãque dñs ipſo die reſurrectionis dixit diſcipulis, Palpate & uidete:quia ſpiritus carnem & oſſa non habet.Vbi ly uidete, nõ uiſionẽ corporalẽ ſignificat; ſed certificationẽ cognitionis ex tactu;ita ꝙ dicendo Palpate & uidete,dicebat, Palpate & certificate uos. Apud Ioan.quoq; dñs dixit Thomæ, Infer digitũ tuũ huc,& uide manus meas. Nõ.n.digito uidere poterat manum,ſed digito certificare ſe poterat de fiſſura claui in manu; & ꝓpterea dicẽs;Infer digitum tuũ huc,& uide,dicebat; Infer digitũ tuũ & certificare. Nec Euangeliſtæ uſurparunt uidendi uocabulum ad deſignandã certã cognitionem, ſed uſitatum loquendi morẽ ſequuti ſunt. Cõſueuimus.n.uidendi uerbo uti nõ ſolum ad ſignificãdũ corporalem uiſionẽ aut intellectualẽ; ſed ẽt ad ſignificandum certam cognitionem ẽm quẽcũque ſenſum.Et uidetur hic uſus deriuatus ex certitudine ſenſus uiſus. Vnde & in Pſal.dicitur de ſenſu guſtus ſpiritali; Guſtate & uidete qm̃ ſuauis eſt dominus. Ex hoc ergo ꝙ in hoc propoſito ipſe Dominus uſus eſt uidendi uerbo ad ſignificandam certam cognitionem ſecũdũ tactum tam ad Apoſtolos alios apud Lucam in die reſurrectionis, quã ad Thomam apud Ioannem poſt octo dies;conſequens eſt ut affirmante domino,quia uidiſti me Thoma, credidiſti;affirmata ſit certificatio ẽm tactum;

quæ

quæ per uerbum uidendi ſignificata & oblata ab ipſo Chriſto erat. ita ꝙ dicendo, quia uidiſti me, credidiſti: dixit, quia tangendo certificatus es, credidiſti &c. Vnde patet ex Euangelio haberi ꝙ Thomas tetigit: & propterea confeſſus eſt credendo dominus meus, & Deus meus. Hæc de ſecundo.

Circa tertium dubitandi rõ eſt; quia Chriſtus dñs ab æterno fuit Deus: nec per mortem deſiit eſſe Deus. nã totus Deus erat in ſepulchro, & totus Deus erat in inferno cum anima Chriſti. Qũo ergo poſt reſurrectionẽ ſuam de eo dicitur, ꝙ dignus eſt accipere diuinitatem, quaſi non haberet illam?

Ad hoc breuiter dicitur, quod accipere dicimur aliquid non ſolum ſi de nouo accipimus illud, ſed ẽt ſi prius illud habentes de nouo vtimur. Vnde & habens gladium dicitur accipere gladiũ qñ de nouo vtitur illo. Et iuxta hũc ſenſũ dñs Ieſus licet ab æterno fuerit Deus, & nũquã deſierit eſſe Deus, quia tñ poſt reſurrectionem ſuã vſurus erat diuinitate ſua manifeſte, q̃ ſub paſſibili carne tanto tp̃e occultam tenuit; & ex merito paſſionis ſuæ dicebatur ſibi manifeſtatio glorię ſuę (vt Apoſt. ad Philip. ij, dixit) ideo dignus poſt reſurrectionem ſuã dicitur accipere diuinitatem, non ad de nouo habendum illam, ſed ad manifeſtum vſum illius, qui vſus vſq; ad diem iudicij, quo manifeſtiſſime apparebit omnibus Deus, extenditur. Hæc de tertia & tota hac parte. Budæ ſabbato in albis. M.D.XXIIII.

OCTAVVM IENTACVLVM: IN QVO DECLARANTVR DE PECCATIS QVINQVE.

OCCVRRVNT octauo declaranda de peccatis quinque. Primum eſt, Matth. xij. Omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus: ſpiritus autem blaſphemię non remittetur. Secundum eſt, primæ ad Cor. vj. Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus eſt: quia autem fornicatur, in corpus ſuum peccat. Tertium eſt, j. Ioã. vlt. Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem: petat, & dabitur ei vita peccanti nõ ad mortem, eſt peccatum ad mortẽ, nõ ꝓ illo dico ut roget quis. Quartũ eſt Apoſt.

iij. Vtinam eſſes calidus aut frigidus: ſed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo: quia dicis, diues ſum & locupletatus, & nullius egeo. & neſcis quia miſer es & miſerabilis, & pauper, & cęcus, & nudus. Quintum eſt, Apoc. ult. Qui nocet, noceat adhuc, & qui ſordidus eſt, ſordeſcat adhuc.

Circa primum Matth. xij. Omne peccatum & blaſphemia remittetur hoĩbus: ſpiritus aũt blaſphemiæ non remittetur dubium occurrit de differentia poſita inter ſpiritum blaſpemiæ, & reliqua peccata hoĩum quãtum ad hoc ꝙ ſpiritus blaſphemiæ non remittetur, reliqua uero remittentur. Nã aut eſt ſermo de remiſſione quantũ eſt ex natura peccati: & ſic nõ ſaluatur differẽtia poſita: quia cõe eſt oĩ peccato mortali, quã tum eſt ex parte ſui eſſe irremiſſibile: quũ faciat hoĩem dignũ æterna morte, & conſtituat inimicũ Deo. Aut eſt ſermo de remiſſione ſꝫm potentiam: & nec ſic ſaluatur differentia poſita: quia cõe eſt oĩ peccato mortali poſſe remitti non ſolũ per oĩpotentiam Dei, ſed per miſericordiam eius ſolitam: tam per ſacramentum baptiſmi, q̃ per ſacramentum pœnitentiæ. Aut de remiſſione in actu, hoc, eſt ꝙ reliqua remittẽtur. & hoc nõ. Et nec ſic ſaluatur differẽtia poſita: ſed utrinque falſa uidetur. nã nec de oĩbus reliquis peccatis hoĩum uerificatur ꝙ q̃nque remittentur hoĩbus: quũ multi damnẽtur propter hmõi peccata. Nec pro uero aſſerendum eſt aliqđ quodcunq; ſit illud peccatum hoĩs in hac uita, quod nunq̃ remittetur: q̃m affirmare hoc, eſt ponere hoĩem illum in deſperationẽ. Nã ſi certificatus eſſet quis per dñi ſententiam ꝙ peccatũ ſpiritus blaſphemiæ nunq̃ remittetur, haberet cauſam deſperandi habens tale peccatum: utpote certus de non conſequendo remiſſionem.

Ad hoc dicitur, ꝙ quum manifeſte ſpiritus blaſphemiæ diſtinguatur in litera contra blaſphemiam, uidetur per ſpiritum blaſphemiæ intelligendum quodam ſpeciale blaphemãdi genus: ꝙ iudicio meo conſtat ex maligna machinatione ad uerſus Deum, dum aliquis ad hoc dat operam ut quæ Dei eſſe cognoſcit, aut putat, deſtruat, puertat, alij attribuat &c. huiuſmodi.n. blaſphemiæ genus merito blaſphemiæ ſpiritus appellatum eſt, propter plenitudinem rationis blaſphemandi, & propter conſuetum loquẽdi morem quo appellamus hoĩem oĩbus opponentem habere ſpiritum contradictionis. ita hmõdi

malignantes

malignantes dicuntur habere ſpiritum blaſphemiæ. Inter hoc igitur crimen ſpiritus blaſphemiæ,& alia peccata & ipſas blaſphemias differentia quo ad remiſſionem eſt, ꝙ reliqua regulariter loquendo remittuntur hoībus hoc autē regulariter loquendo nunq̃ remittitur: ita quod dñs hac differentiam reuelaſſe videtur in hoc textu. Et quamuis etiã iſtis ſi pęnitentiam agerent,uenia daretur: diſpoſuit tamen diuina iuſtitia permittere iſtos impœnitentes perſeuerare: ita quod ſub hac dominica reuelatione cadit non ſolũ negatio remiſſionis, ſed negatio doni pœnitentiæ: tanq̃ ſi dictũ fuerit, ꝙ peccãtibus ſpirito blaſphemię,nunq̃ concedetur remiſſio: quia nunq̃ concedetur ex gratia pænitendi,exigente hoc maxima illorum nequitia.

Ad dubitationem igitur reſpondetur ꝙ ſermo eſt de actuali remiſſione non ſimpliciter & abſolute, ſed regulariter : hoc eſt ſm cōem curſum. Et quũ obijcitur ꝙ nō omnia reliqua remittunť ēt ſm cōem curſum : rñr dñm nō dixiſſe ꝙ omnia reliqua remittentur ſingulis hoībus, ſed dixit, ꝙ remitterentur hoībus. ad ꝙ uerificandũ ſufficit ꝙ remittanť aliq̃bus hoībus.

Quod uero obijcitur de deſperatione, ſoluitur dicēdo, quod talis nō debet deſperare: qm̄ Deus nō alligauit miſericordiam ſuã cōi curſui, ſed præter illũ, ſeu ſupra illum pluries miſertus inuenitur peccatorũ: vt patet de latrone, de Paulo, de Magdalena, quos ſupra cōem curſum ſtatim ita euexit. Oī ergo conatu ieiunijs & eleemoſynis,& orōnibus, alienisq; ſuffragijs tãto magis conari talis deberet ad diuinã implorandã miſericordiam, quanto remotiorem ſe ab illa conſtituit. Hęc de primo.

Circa ſecundum, j. ad Cor. vj. Omnem peccatum quodcunque fecerit hō, extra corpus eſt: qui autē fornicatur, in corpus ſuũ peccat, qō occurrit tum contra primã partē, tum contra ſecundam. Contra primã quidem: qm̄ falſum videtur oē aliud a fornicatione peccatũ extra corpus eſſe. Apparet.n. triplex manifeſta inſtantia. Prima, de comeſſationibus & ebrietatibus, quas conſtat peccata eſſe in corpore, & non extra corpus. Secunda de percuſſione, & vulneratione ſuiipſius : quum.n. quis percutit aut vulnerat ſeipſum, manifeſte peccat contra corpus ſuum plus q̃ inebrians ſe. Tertia, de abuſu manuum loco pedum: ut ſi quis ambularet more quadrupedũ. hinc. enim maxime peccaret in corpus ſuum, dehoneſtans illud, & abducens ac

deijciens

deijciens ab humana dignitate, & efficiens illud ſimile beſtijs. Contra ſecundã vero partẽ, qm̃ non apparet uera neque per ſe neq; per accidens. Non per ſe; quia licet in peccatis contra naturam contumelia fiat corpori (iuxta illud ad Rom. j. Vt contumelijs afficiant corpora propria) in peccatis tamen naturalibus, quale eſt fornicatio, nulla apparet iniuria corporis, ſed animæ: dũ anima ſubditur corpori; & inquinatur peccato. Nec per accidens, quoniam non oportet fornicantem nocere corpori proprio, quum ſemen ſit de ſuperfluo indiuidui &c. Et ſi ad ea quæ ſunt per accidens egrediendum eſt, in promptu obijceretur quod plures occidit crapula quam gladius.

Ad hoc dicitur, ſermonem Apoſtoli eſſe peccatis humanis in genere: ita quod nõ intendit fornicationẽ comparare ſingulis peccatorum ſpeciebus, ſed cõmunibus generalibus peccatis nec loquitur de effectibus peccatorum, ſed de peccatis ipſis & intendit ꝙ ſolum peccatum fornicationis, & tanto magis adulterij & ſimilium, eſt peccatum in corpus proprium: hoc eſt, infert iniuriam proprio corpori, quum diſtinguitur enim peccatum in Deum, in proximum &c. ſenſus eſt ꝙ qui infert iniuriã Deo, infert iniuriam proximo &c. Ac per hoc quũ dicitur hic ꝙ peccat in corpus proprium, ſenſus eſt quod iniuriã facit proprio corpori. Vnde ad obiecta contra primam partem reſpondendo, dicitur ꝙ neq; comeſſatio neq; ebrietas iniurioſa eſt corpori proprio in ipſo actu peccati, quamuis effectus eorũ iniurioſus ſit corpori, pro quanto illi nocet: & pro tanto dicũtur extra corpus eſſe quo ad iniuriam: quia extra corpus ſumitur hic ut diſtinguitur contra peccare in corpus proprium: in quo fornicatio a reliquis differre dicitur. De percuſſione autẽ & vulneratione propria, dicitur huiuſmodi crimina computari extra generalem rationem peccatorum communium, ut patet ex hoc homicidium ſecundum cõmunem ſuam rationẽ nõ ponitur peccatum in corpus proprium, & tamen occidere ſeipſum, maxime eſt cõtra corpus proprium. Vnde huiuſmodi ſpecialia peccata ut exiſtentia extra comparationem quam facit Apoſtolus, reijcienda ſunt. De ambulatione uero more quadrupedum & ſimilibus, dicitur ꝙ quum hæc ſint peccata plus q̃ humana (quoniam apud Philoſophos ſint peccata beſtialitatis) ualde remota ſunt a comparatione quæ ab Apoſtolo fit:

Ad

Ad ea vero quæ obijciuntur contra ſecundam partem, reſpondetur ꝙ ſermo eſt de iniuria quam per ſe facit fornicatio corpori proprio. Et quũ quæritur, quę eſt illa iniuria, reſpondetur ꝙ eſt duplex, ſ. dehonorationis & ſubiectionis. Dehonorationis quidem, quia membra ſua membra facit meretricis. qui enim adhæret meretrici, vnum corpus efficitur cum ea. Subiectionis vero: quia membra ſua ſubijcit poteſtati meretricis. vnde patet ꝙ non oportet recurrere ad nocumenta per accidens, aut ad quæcunq; alia per accidens. Hæc de ſecundo.

Circa tertium. j. Io. vlt. Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem: petat, & dabitur ei uita peccanti nõ ad mortem, eſt peccatũ ad mortẽ, non pro illo dico ut roget quis difficultas occurrit de differentia peccati ad mortẽ, & peccati non ad mortem. an ſit ſermo de mortẽ corporis, an de morte animæ, ita ꝙ ſi ad mortem corporis ſpectatur. peccatũ ad mortem intelligitur finalis impœnitentia: hoc eſt, qñ homo moriť in peccato mortali abſq; pœnitentia interiori: hoc. n. eſt peccatum durans uſq; ad mortem corporis incluſiue, & propterea ducẽs ad mortem æternã. Si autem ad mortẽ aïæ ſpectatur, uocatur peccatum ad mortẽ oẽ peccatum mortale, quia mors aïę eſt. Quęſtio igitur eſt quis ſit ſenſus Ioannis Apoſtoli per hęc uerba. Nam contra primum ſenſum militant uerba ipſius textus, dum dr̃, Qui ſcit fratrem ſuum peccare. De finali ſiquidẽ impœnitentia non põt aliquis dum viuit ſcire ꝙ peccat hmõi peccato: ſed ſolum poſt mortem põt ſciri ꝙ peccauit finali impœnitentiã: qm̃ quandiu uiuit poteſt pœnitere: ac per hoc non eſt adhuc finaliter impœnitens. Et propterea de hoc peccato non eſſet dicendum, Qui ſcit fratrem ſuum peccare: ſed qui ſcit fratrẽ ſuum peccaſſe. Contra ſm uero ſenſum (iuxta quẽ ſolummodo peccatum ueniale eſt peccatum non ad mortem) militant duo uerba textus. Primum quum dicitur: & dabitur ei uita, nam peccans ſolum uenialiter, non eget ut detur ei uita: quum habeat ipſam ſpiritalem uitam per charitatem, quę ſtat cum peccato ueniali. Vnde ex hoc quod dicit, & dabitur ei uita peccanti non ad mortem, ſignificat ꝙ talis peccans non ad mortem, eget uita: utpote non habens illam, ſed expectans ut detur ſibi: quod non conuenit peccato ueniali, ſed mortali. Secundum, quum dicitur, Non pro illo dico ut roget quis,

Nam hinc ſequeretur Ioãnem nõ dicere ut rogetur pro peccã tibus mortaliter: cuius contrarium dñs docuit. Orate pro perſeqnentibus uos. & fecit, orãs pro crucifixoribus: & Stephanus orauit pro lapidantibus. conſtat aũt hos oẽs peccaſſe mortaliter, & non eſſe rõnabile ut Ioan. Euangeliſta diſcordet a doctrina & exemplis Chriſti & ſanctorum: diſcordaret autem, ſi timeret orandnm eſſe pro irretitis peccatis mortalibus.

Ad hoc dr̃ ꝙ quum ſermo oĩs, niſi per ſe intelligatur, incertus ſit (utpote vagus per accidẽtia) per peccatũ ad mortẽ intelligendũ eſt peccatũ qđ per ſe machinat̃ ad mortẽ aĩæ: hoc eſt ex intentione abijcit uitã aĩę, ut quum quis ex intentione non curat de ſalute aĩę ſuę, de Paradiſo & hmõi. Dico aũt ex intentione ꝑpter eos qui nõ ex hmõi intentione, ſed ex cõſuetudine deliciarum & luxuriarum, ex cõſuetudine uſurarum, & ſic de ſimilibus, uiuunt tãquã nõ curãtes de ſalute aĩę ſuę: tales. n. non ex intentione peccant contra uitam aĩæ ſuę, ſed ex paſſionibus, infirmitatibus &c. Intendit ergo Ioan. Euangeliſta differentiã inter peccatores ex cõtemptu proprię ſalutis peccantes, & inter alios qui ex ignorantia, aut paſſionẽ & hmõi incurrunt peccata mortalia. Et inſtruit Chriſtianos. ut quũ uiderint aliquos peccare ex ignorantia, aut infirmitate &c orent ꝓ illis cum fiducia quum uiderint aũt peccãtes ex cõtemptu proprię uitę, non prę ſumant petere pro eis ueniam, ſed uel relinquant eos in curſu ſuo, uel (ut Bernar. inſinuat) gemant ſi forte diuina miſericordia adijciat qđ oratio non prę ſumit. Et bene nota quod Ioannes non affirmat repellendã eſſe orationem pro talibus, ſed non audet dicere ut orent pro talibus tãquã petitio uideatur prę ſumptuoſa. ait. n. non dico ut oret quis. Et hic ſenſus conſonare uĩ non ſolũ toti textui & contextu, ſed ẽt geſtis Sanctorum: nam dñs orans pro crucifixoribus, adiecit cauſam ignorantię: Quia neſciunt quid faciunt. Et Paulus pro quo exauditus fuit Stephanus, teſtatur ſe miſericordiam conſecutum, quia ignorans fecit. Vnde patet quod neuter quęſitorum ſenſuum eſt intentus ab Apoſtolo, ſed iſte quem diximus, cui omnia conſonare uidentur. Hęc de tertio:

Circa quartum Apoc. iij. Vtinam eſſes frigidus aut calidus, ſed quia tepidus es, nec calidus, nec frigidus, incipiam te euomere ex ore meo, qa dicis ꝙ diues ſum & locupletatus, & nullius

lius

lius ergo:& neſcis quia tu miſer es & miſerabilis, & pauper & cęcus,& nudus: ambiguitas occurrit ex quadruplici capite. Primo, quia inconueniens manifeſtum eſt attribuere alicui ſancto Angelo deſiderium mali culpæ: ac per hoc nō cōſonat illi dicere, vtinā eſſes calidus aut frigidus: nā per eſſe frigidum intelligitur alienū manifeſte eſſe a toto charitatis igne. Scdo qa nō cōſonant hæc duo ſibiinuicē. ſ. tepor & feruor arrogātiæ,& tamē in litera vtrūque dr̄ hunc epiſcopū habere. nā primo dr̄, quia tepidus es. & deinde ſubiungitur: dicis quod diues ſum & locupletatus, & nullius egeo, vbi ſuperbiæ feruor magnus notatur, quū falſo ſibi arroget diuitias &c. Tertio, quia aliud eſt ex tepore, aliud ex ignorantia peccare: nā tēpor ad infirmitatē animi ſpectare uidetur: & propterea mirum eſt quod in litera iſte dici vt tepidus,& deinde ſubditur eius ignorantia, dum dicitur,& neſcis qua miſer es, & miſerabilis &c. Quarto, quia nulli debet imputari defectus non ſolū inculpabilis, ſed impoſſibilis euitari. nullus (inquit Philoſophus) imperabit cæco nato. Sed hominē in hac uita neſcire ſe eſſe abſq; charitate gratia, eſt defectus & inculpabilis & ineuitabilis. nullus enim ſcit an odio vel amore dignus ſit: vt dicitur Eccleſiaſt. ix. Inconuenienter ergo arguitur iſte quod neſciat ſe miſerium &c.

Ad hoc dicitur, ꝙ homo iſte vltimo deſcriptus de quo eſt ſermo, habet ſecundum planum literæ ſenſum cōditiones quatuor. Prima eſt, eſſe extra charitatem: quæ ex eo habetur quod deſcribitur miſer, miſerabilis, pauper & cæcus ſecundum veritatem. Secunda eſt, eſſe tepidum quæ clare patet in litera. Tertia eſt, æſtimare ſe diuitem, locupletatum,& nullius egere. Et hæc ēt clare patet in litera. Et ponitur cauſa tepiditatis: qm̄ cū cōiunctione cauſali in litera ponitur, dicendo, quia dicis ꝙ diues ſum &c. Quarta eſt, neſcire ſe eſſe miſerū & miſerabilem, pauperem, cæcū & nudum. Et hæc quarta cōditio ſimiliter ponitur cum cauſa tepiditatis: dum continuatur in textu cum antedicta cauſa ſub eadem coniunctione cauſali: vt patet intuenti. Ex quibus oībus colligitur huiuſmodi hominem abundare multis ac donis ſiue naturalibus, ſiue gratuitis, & multis bonis operibus: ita ꝙ primum iſtius peccatum apparet ſuperbia de multis bonis quę in ſe recognoſcit. Et ſi ſingula diſcernimus, iſtius hominis oculus adeo perſpiciebat bona quæ in ſe erant,

ut erraret & ſuperbiret. Erraret quidē. qm̄ ex bonis ſecundum quid: ęſtimauit ſe bonum ſimpliciter: hoc eſt, ex donis & bonis oper bus quibus abundabat ſine uera charitate, ęſtimauit ſe etiā charitate & illius dona habere. Hoc enim ſonant uerba ſua, dū interiori uerbo dicebat, D ues ſum, & hoc quo ad dona tam naturę q̃ gratię, locupletatus ſum, & hoc quo ad bona opera & ſtudia. & nullius egeo, & hoc uniuerſaliter quo ad dona quęcūq; neceſſaria: ita ꝙ ęſtimabat ſe nullo amplius dono egere, & tn̄ falſum erat? quoniā carebat charitate & gratia gratum faciente. Superbiret autē, quoniam bonis illius quę habebat, ſeipſum magnificabat, nā dicebat: ego ſum diues, ego locupletatus, ego nullius egeo: quum uir rectus debuiſſet dicere, quia fecit mihi dn̄s magna qui potens eſt &c. & Deum non ſe magnificare, nec unquā prorumpere in tam temerariā ęſtimationē ꝙ nullius egeret. Nec intelligo hunc eſſe tanta elatū, ſuperbia, ut ex intentione ſuperbiret (quoniā iam eſſet in numero non tepidorū, ſed frigidiſſimorū) ſed quia per modū ſuperbientis & tali ęſtimationi innitentis ſe habebat: quod ut clarius patebit, facit hominē tepidum. Erat quoq; huic ſuperbę ac falſę ęſtimationi annexum alterum peccatum negligentię: nam cum hęc ęſtimatione negligebat iſte diſcutere interiorem diſpoſitionem animę ſuę quo ad mala pœnę atteſtantia malū culpę. Neſciebat. n. ſe eſſe miſerum, miſerabilem, pauperē, cęcum & nudum: quę ſunt mala pœnę atteſtantia malum culpę. Et fomentum huius negligentię quamuis ex litera nō habeatur niſi antedicta ſuperba ęſtimatio, uidetur tamen eſſe incertitudo charitatis: ita ꝙ ex hoc ꝙ non poteſt homo ſcire certa cognitione ſe habere gratiam gratum facietem ſeu charitatē, neglexerit perſcrutari antedicta mala ſua: tāquā eiuſdē rationis ſit cognoſcere habere ſe bona gratię, & charitatis, & diſcutere huiuſmodi mala, qđ tn̄ nō eſt uerum: nam etſi homo nō poteſt cognoſcere in ſe eſſe donum charitatis infuſę, pōt tamen diſcernere an ſit pauper, & cęcus: paupertas enim conſiſtit in penuria operum interiorum ſimiliū operibus interioribus charitatis: puta ſi habebat interiorē actum pœnitentię, ſi interiorē actū gratitudinis, ſi reuerentię & tremoris in Deum, ſi miſericordię in ꝓximos, ſi humilitatis in ſeipſum. Similiter de uiſu, ſi uidebat eo modo uidendi de quo ſcriptū eſt: Ad uidendū

in bonitate electorum tuorum: vident enim electi in bonitate, propria quidem bona, ut Dei: propria uero mala culpæ, accuſando ſe, corrigendo, puniniẽdo: propria uero mala pœnę equanimiter tolerãdo bono aliorũ gaudẽdo, malo aliorum cõdolẽdo &c. quo cõtra cęci uidentes in ſuperbia cordis ſui, ꝓximos uidẽt iudicãdo ſeu cõtẽnendo, bona eorum paruifaciẽdo, mala eorũ accuſando, indignando &c. bona quæ habẽt ut ſua magnificando, mala q̃ habent excuſando &c. hmõi enim paupertatẽ, cæcitatẽ & nuditatẽ uirtutum his annexam poteſt homo ſi vult diligenter in ſe diſcutere & cognoſcere. Et in hoc iſte homo defecit: neglexit. n. huiuſmodi mala pœnæ in ſe diſcutere, & ſic neſciuit ſeipſum miſerũ &c. Ex his aũt duobus (ſuperbia. ſ. & negligentia) cõſurgit in homine quædam cõfidentia, quaſi manendi in ſtatu in quo ſtat. Ex eo enim ꝙ æſtimat ſe abundantẽ in bonis, & neſcit miſeriam ſtatus ſui, quaſi ſecurus incedit: etiam inde naturaliter procedit affectus tepidus ad dona gratiæ gratum facientis habenda. Et propterea homo iſte ponitur tepidus ex his cauſis: ſ. quia dicebat, diues ſuum &c. & neſciebat ſe eſſe miſerũ &c. Huiuſmodi autem diſpoſitio tepidi animi utinã non frequens inueniatur in ijs, qui putantes ſe in gratia Dei eſſe, negligunt diſcutere interiorẽ aĩ ſui diſpoſitionem quo ad penuriã interiorẽ actuum virtutum, & interioris uiſus animi. Signum autem tepidi uidetur eſſe non progredi ſeu non augeri in interioribus actibus uirtutum infuſarum. Et licet ex recitatis in hac litera appareat iam hũc eſſe uerum literæ ſenſum, ſolidior tamen ſenſus iſte apparet ex ſubiuncto conſilio exhibito in textu iſti homini, dum ſuadetur ei in remedium ſtudium emendi aurum ignitum &c. In emẽdo ſiquidẽ duo inueniuntur cõtraria tepori. Alterũ eſt appretiare ſeu magni æſtimare id quod eſt emẽdũ, alterum eſt. exhibere pretiũ æquale rei emẽdę. Et primũ quidẽ ſpectat ad animũ ſecundum aũt ad exequutionẽ operis. Quæ ideo tollunt tẽporẽ, quia tepidus non æſtimat donũ gratiæ tanq̃ emendum, nec ſtudet in exequutione exhibere opera quaſi æquiualentia ad gratiã: ad quæ tñ duo maxime debet aſſurgere tepidus, & ut ſumme magnifaciat (quo caret) gratiæ donum, & ut omni conatu exerceat ſe quaſi ad cogendum Deum: ut det ſibi gratiam. Secundum quoq; remediũ quod adiungitur, idem teſtatur ad cauſas

tepiditatis relatum, nã quia ad male vidẽdo bona quæ habet, & non videndo mala quæ habet, tepidus effectus eſt: medicina pro oculis ei offertur, qua impedimenta uidendi tollant: inter quæ præcipuum eſt ſuperbia, quæ collyrij vnctione tollitur, vt a Chriſto diſcimus quia mitis eſt & humilis corde.

Ad obiecta igitur ordinarie reſpondendo, dicitur dupliciter poſſe accipi metaphoram hanc de calido & frigido, & tepido. Primo, intelligendo per calidum manifeſtã charitatem, & per frigidũ manifeſtam iniquitatẽ, per tepidũ uero mediũ: qualis deſcriptus eſt, qui ſibi vr bonus, & tamen eſt malus. Et iuxta hunc ſenſum optat Angelus magis frigidũ quã tepidum, non ut meliorẽ, ſed ut faciliorem ad reſpiſcendum: qui.n. cognoſcit ſe eſſe malũ, facilius correctionẽ ſuſcipit, q̃ is qui putat ſe eſſe bonũ, & quaſi tutus tepet. Secundo, referendo metaphorã totã ad guſtum ſeu ſumentẽ. Et iuxta hunc ſenſum tã frigidus q̃ calidus bonus eſt: nam & calidã libenter ſumimus: & ſimiliter frigida libẽter ſumimus: ſolum aũt tepidũ abominabile eſt utpote uomitũ cauſans. Et ſic optans Angelus, vtinã eſſes calidus aut frigidus, optat bonum. Vtinã eſſes ſicut cibus aut potus habilis ad ſumendum: ut eſt alimentũ calidum, & alimẽtũ frigidũ. Et hic ſenſus magis conſonat literę: pro quãto parabola hæc ad hoc tẽdit, ut ſolũ tepidũ abominabile dicat, tanquã vomitiuũ. unde patet nihil mali per hęc uerba optari ab Angelo. Ad ſcdam obiectionẽ dicitur ꝙ in iſto hoĩe tepido eſſet feruor ſuperbiæ & arrogantiæ, ſi ex intentione ſuperbiret ad hoc ut ſe diuitẽ, locupletatũ, & nullius egentem magnificaret, ſed iſte tepidus non ex intentione ſic ſuperbit, ſed modo ſe habendi quandoquidẽ ſic concidit in ijs quę habet, tanq̃ iudicãs ſe locupletẽ, diuitem, & nullius egentẽ. Videtur enim quædã ſuperbia ſicca magis q̃ ſuperbiæ feruor: & ꝓpterea nõ inde aperte malus, ſed tepidus effectus eſt. Ad tertiã dr̃ ꝙ tepor & ignorantia poſſunt ſubordinari: ita ꝙ ambo poſſunt diuerſimode cauſare peccatũ: tepor immediate, ignorantia mediate. Sic autem eſt in propoſito: ignorantia.n. propriæ miſeriæ concauſat temporẽ, quo deinde peccatur. Nec iſta ſimultas contrariatur diuerſitati cauſarum peccandi. ſ. ex ignorantia uel infirmitatẽ: qm̃ illa diuerſitas intelligitur ſecundũ cauſas proximas: quando ſcilicet cauſa proxima eſt infirmitas, nõ ignorantia, aut ecõtrario.

Secus

Secus autem eſt quũ infirmitas circa vnũ actum ſubordinatur ignorantiæ alterius rei præcedentis: vt patet eſſe in propoſito. Ad quartã dicit̃ ꝙ huic tepido non imputatur neſcientia doni charitatis in ſeipſo ſed ignorãtia ꝓpriꝗ miſeriæ : q̃ nõ eſt ſolũ euitabilis, ſed valde culpabilis: ut patet ex dictis. Hæc. de quar.

Circa quintum Apocalypſis vltimo. Qui nocet, noceat adhuc: & qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc: & qui iuſtus, iuſtificetur adhuc: & ſanctus, ſanctificetur adhuc, difficultas ex triplici capite occurrit. Primo, de veritate: quia vtraque pars progreſſus, ſ. tam malorum q̃ bonorum falſa videtur : nam multi hodie mali, cras boni, vt patet de Paulo & latrone &c. ſimiliter multi hodie boni, cras mali. ut patet de Nicolao. Salomone &c. Secundo, de decentia : quia hæc uerba ſunt Angeli alloquentis Ioannem: indecens autem videtur ut Angelus ſanctus dicat: Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc, multo magis q̃ indecens fuerit iudicium inferre blaſphemiæ in diabolum : qđ tamen non eſt auſus Michael archangelus, vt Iudas in epiſtola ſua dicit. Tertio, de conceſſione temporis : nam Deus nemini dedit ſpatium male operandi (ut dicitur Eccleſiaſt. xv.) imo vt Eſaias dixit, propterea expectat dominus, ut miſereatur veſtri. Quomodo ergo nunc Angelus tempus propinquum denuntians dicit: Qui nocet, noceat: & qui ſordet, ſordeſcat: tanquam concedens malis tempus peiora faciendi.

Ad hoc dicitur, ꝙ literalis ſenſus horum uerborum ad præſcitorum & prædeſtinatorum conditionem, ac tempus vſq; ad iudicium tendere uidetur. Ad cuius euidentiã prænotandũ eſt Angelum more humano allocutum eſſe Ioannẽ in fine Apocal. monendo eum ne claudat librum Apoc. aſſignando pro ratione, quia tempus prope eſt. Conſueuimus ſiquidem quando in aliud tẽpus differenda eſt lectio libri, claudere librum reſeruãdo ipſum ad tẽpus opportunum: qñ uero tunc imminet tempus utendi libro qui inuenitur apertus, dicimus, ne claudas librum, quia iam inſtat tempus utendi illo. Sic Angelus Ioanni ſcribenti Apocalypſis librum dicit : Ne ſignaueris librum hunc, quia tempus inſtat exequẽdi ea quæ ſunt ſcripta in illo. Et notanter ex parte inſtantis tẽporis ad vniuerſale iudicium, reddit rõnem non ſigillandi librum : duo nanq; exequendorũ genera in Apocalypſi reuelata ſunt. Quædã adimplenda in tẽ-

pore: & ſunt quæ fient vſq; in diē indicij. Quędam adimplēda in æternitate, & hæc ſunt quæ fient poſt diē iudicij. Et quoniā illa quæ fient in æternitate, diſtantia multum uidentur ideo Angelus ex parte tēporis & eorum quæ in tēpore fiunt reddit rationē non ſigillandi librum, utpote quia tēpus iudicij inſtat & exequenda in tempore iam ſunt. Et hoc denotauit dicendo, Tempus enim prope eſt, & dicit abſolute tēpus: qm̄ tēpus ad iudicium, & tempus abſolute æquiualent: qm̄ poſt iudiciū nō erit altra tēpus: iuxta illud: Iurauit per viuentē in ſecula ſeculorū, ꝙ tēpus non erit ultra. Et ad declarādum ꝙ ꝓpinquū ſit tempus iudicij, ſubiungit quaſi epilogādo totū ꝙ interim agēdum eſt: ſcilicet ꝙ adimplenda ſunt præſcitorum demerita, & prędiſtinatorum merita: ut ex his paucis adimplendis perpēdatur breuitas temporis ad iudicium. Omnia enim quæcunq; vſque ad diem iudicij agenda ſunt, in his duobus conſiſtere videntur. Significauit autem Angelus hæc duo per ꝓpoſita uerba: ſcilicet qui nocet, noceat adhuc &c. Qđ ut facilius clariuſque percipiatur, nota in his uerbis miſteria ſeptē. Primum eſt, ꝙ tā in hominibus bonis q̃ in malis præſupponit̄ initiū: & apponit̄ terminus ꝑ modum progreſſus perſeuerātis. Præſupponitur quidem initium dicendo, qui nocet, qui in ſordibus eſt, qui iuſtus eſt, qui ſanctus eſt: manifeſte enim per modum pręſuppoſiti hæc dicuntur: illa de malis, iſta de bonis. Apponitur vero terminus, dicēdo, noceat adhuc, ſordeſcat adhuc, iuſtificetur adhuc, ſantificetur adhuc. Et apponitur per modum perſeuerantię. quia ſola perſeuerantia & in malis dānatur, & in bonis coronatur. Per modū quoq; progreſſus, quia in uitę termino & mali ſi poſſent adderent ad malum, & boni adderent ad bonū. Ex hac igit̄ ordinatione literæ intelligimus myſterium hoc ꝙ de pręſcitis & prędiſtinatis eſt ſermo: qui ex pręſuppoſita prędeſtinatione & præſciētia procedit, dū in malis ex præſuppoſito primo quaſi effectu reprobationis ſcilicet prima p̄ſciti iniquitate, & in bonis primo prædeſtinationis effectu, ſcilicet prima prædeſtinati iuſtitiam, ad progreſſum termini ultimi malo quo ad præſcitos, & in bono quo ad prædeſtinatos extenditur ſermo: ita quod ſenſus eſt, Qui preſcitus eſt nocens aut in ſordibus, impleat menſurā iniquitatis ſuæ, & qui prædeſtinatus eſt iuſtus aut ſanctus, adimpleat mēſuram iuſtitię ſuę.

Secundum

Secundũ eſt ꝙ in ordine malorũ, ſolius iniquitatis: & in ordine bonorũ, ſolius bonitatis mẽſio ſit: ut clare patet. Hinc enim ꝑ malos, præſcitos, & per bonos, prædeſtinatos intelligimus quia Ezechiele teſte didicimus ꝙ Deus obliuiſcitur omniũ iniquitatum quas fecerat, qui conuerſus in bono perſeuerat uſq; in finẽ, & ſimiliter oĩum bonorum quę fecerat, auerſus & perſeuerans in malo uſq; in finẽ. Tertiũ quoq; ad hoc idẽ myſteriũ eſt, ꝙ licet in iſto decurſu tp̄is uſq; ad iudiciũ interueniat diuerſitas bonorũ & malorum ſecundũ præſentẽ gratiã uel nequitiã, ut patet: nulla tamen de hac diuerſitate hic mentio; fit quia hmõi diuerſitas nõ remanebit iudicãda, ſed ſola diuerſitas quæ eſt ſecundũ bonitatẽ prædeſtinatã, & malitiã præſcitã ſimpliciter. Quartũ eſt ex modo loquẽdi, dum nõ enuntiãdo ꝑ verbum indicatiuũ (non. n. dr̃, nocebit. ſordeſcet, iuſtificabitur, ſanctificabit̃, ſed ꝑ verbũ imperatiuũ, noceat, ſordeſcat, iuſtificet̃ ſanctificet̃ (exprimit̃ hmõi ꝓgreſſus pſeuerãs ſiue in bono ſiue in malo. Hinc. n. ordo diuinæ p̃ſcientiæ ac reprobationis, & ſimiliter p̃deſtinationis inſinuat̃. nã inter primũ peccatũ p̃ſciti, & poſteriora hæc eſt differentia, ꝙ primũ eſt tantummodo permiſſum: poſteriora uero ſunt & permiſſa & ordinata in pœnã prioris: iuxta illud ad Rom. j. propter quod tradidit illos Deus in reprobum ſenſum &c. Et propterea de poſterioribus peccatis tanq̃ de ſpeciali modo ſubiectis ordinationi diuinæ, imperando ordinẽ ac tolerantiã eorum dicitur, ſordeſcat, & noceat. De bonis aũt prędeſtinatorũ clarum eſt ꝙ nõ ſolum ſub ordine, ſed etiã ſub efficientia diuinæ prædeſtinationis denotantur. Apparet quoq; in utriſque denotari per hoc mẽſurã eorundem. nã & diuina prędeſtinatio definiuit vſquequo merita prædeſtinatorum progredientur: & ſimiliter diuina diſpoſitio ordinauit uſquequo ſuſtinebit in multa patientia ſeu tolerabit demerita præſcitorum. Et hoc forte denotant hæc uerba determinata illo aduerbio, adhuc. Cum his quoq; oĩbus retine ꝙ per huiuſmodi loquendi modum, ſordeſcat, noceat &c. humana libertas deſignatur: vt ſolemus dicere relinquentes aliquẽ in ſua libertate, faciat, dicat &c. Quintum eſt diuerſitas ordinum tam in bonis q̃ in malis. nam ponuntur duo ordines bonorum ad denotandam diſparitatem præſcitorum inter ſe, alijs minus malis, & alijs peioribus exiſtentibus, & ſimiliter

ad denotandam diuerſitatem prædeſtinatorum bonorũ & meliorum. Mali ſiquidẽ denotant̃ per eos ꝙ in ſordibus ſunt, peiores vero per nocentes. boni quoq; notant̃ per iuſtos, meliores vero per ſanctos. Quemadmodum.n. paratæ ſunt prædeſtinatis diuerſæ manſiones in domo patris cœleſtis: ita & præſcitis in inferno diuerſa tormenta parata ſunt ꝓ diuerſitate de meritorum. Sextum ex ordine quo reuelata dicuntur ſumi poteſt. Ex hoc.n. quod prius præſciti, & demum prędeſtinati poſiti ſunt: intelligi poteſt ipſe qui in rei ueritate eſt ordo inter tolerantiam præſcitorum & prædeſtinatos, nã tolerantur præſciti ꝓpter prædeſtinatos: iuxta illud, Nolite nocere terræ neque arboribus, quoadusque ſignemus ſeruos Dei noſtri in frõtibus eorum. Et rurſus quũ ſancti martyres ſuſpirarent ad diẽ iudicij pro corporum reſurrectione, dictũ eſt ut expectarẽt ẽt adhuc modicum tp̃s, donec impleatur numerus fratrum ſuorum, ita ꝙ manifeſte patet Deũ tolerare malos donec impleatur numerus electorum: imo & ipſos præſcitos & etiam dęmones ordinat Deus ad exercitium electorum, quibus oĩa cooperant̃ in bonũ. Septimum eſt cõtinuatio horum verborũ cũ ꝓmiſſione aduẽtus celeris ad iudicium, dum cũ nota copulationis & demõſtrationis quaſi p̃ſentibus ſubiungit̃ in pſona Chriſti. Et ecce venio cito: & merces mea mecum eſt reddere vnicuique iuxta opera ſua. Ex his.n. manifeſtum vr̃ quod præſcitorum demeritis & prædeſtinatorum meritis adimplendis, & per Chriſtum iudicandis eſt ſermo in præſenti litera.

Ad obiecta ergo in oppoſitum ordinate reſpondẽdo, dr̃ verba hæc pro utraq; parte eſſe ueriſſima, de præſcitis & prædeſtinatis intellecta. nã & præſcitus quiſq; impleturus eſt tãdem ſuas iniquitates: & prædeſtinatus quiſq; tandẽ ſua merita: qđ per hęc verba ſignificatur. Vnde nõ obſtat uarietas interpolationum ſm̃ præſentem iuſtitiam uel iniquitatẽ quoniã determino pręſens eſt ſermo. Ad ſecundum uero dicitur quod aliud eſt dicere imprecatiue, aliud eſt dicere ordinatiue. Et quod licet dedecens appareat quod Angelus imprecetur malum non tñ dedecet illum dicere ordinationem mali, ut accidit in propoſito: ut patet ex dictis. Ad tertium uero dr̃ quod licet verum ſit Deũ nulli dare ſpatium peccãdi, formaliter intelligẽdo: hoc eſt quia nulli dat tempus ad hoc ut peccet: cum hoc tamen ſtat

quod

quod ſuauiter regēdo creaturas rationales relinquendo illas in manu conſilij, permittat eas peccare: & in multa patientia ſuſtineat poſt peccata nos perſeuerare in illis. Sic autem eſt in propoſito: in quo & plus adhibetur diuinæ bonitatis, pro quanto etiam in peccatis bonū ordinis ſui adhibet. Propter quod ſolum permiſſiue, ſed ordinatiue conceſſum eſt tempus peccādi materialiter: tamē intelligendo reſpectu peccati. Conceſſit.n. Deus tempus non ut peccaretur, ſed quoque fiunt peccata ordinarentur, & in bonum cederent electorum. Hæc de quinto. Budæ in die ſancti Vincentij confeſſoris. M. D. XXIIII.

NONVM IENTACVLVM IN QVO QVATVOR DECLARANTVR.

OCCVRRVNT nono quatuor declaranda. Primum Matthæi xix. Erunt duo in carne una. itaque iam nō ſunt duo, ſed vna caro: Secundum Matth. xxj. & Luc. xx. Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur: ſuper quem uero ceciderit, conteret eum. Tertium Luc. xiij. Ite, & dicite uulpi illi, ecce eijcio dæmonia, & ſanitates perficio &c. Quartum. ad Corint. vj. Omnia mihi licen s, ſed non omnia expediunt &c.

Circa primum (.ſ. Erunt Duo in carne una: itaq; iam non ſunt duo, ſed una caro) difficultas occurrit ex duplici capite. Primo, de qua carne eſt ſermo, an .ſ. de carne coniugum inter ſe: an de carne cōiugū in ſua prole. Nā cōtra primū ſenſum militat veritas: quia nō eſt una numero caro coniugum: ſed quātuncunq; inuocantur, ſemper remanēt duæ, qm̄ nō cōtinuātur ſed ſolo tactu iunguntur. Cōtra ſecundū uero militat requiſita ſufficientia: quia licet verum ſit quod cōiuges ſunt duo in vna carne prolis, hoc tn̄ non ſufficit ad uerificandā domini ſn̄iam: nam ad uerificādam rationem domini inferentis. Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet: exigitur illius carnis unitas, ex qua ſufficienter inferatur inſeparabilitas coniugum. Cōſtat autem quod ex vnitate carnis prolis non ſufficienter infertur inſeparabilitas coniugum, qm̄ coniuges nō habēt hanc unitatē antequā uxor ſit grauida, ut patet. ac per hoc ſeparabiles eſſent coniuges ſteriles, & etiā antequam uxor ſit grauida:

quia non ſunt adhuc duo in carne una prolis. Secũdo, de quali unitate eſt ſermo: an de unitate cõiugali, an de unitate carnali. Nã ſi de carnali intelligitur, ſequeretur ꝙ etiam fornicãtes eſſent inſeparabiles. quia effecti ſunt caro una carnaliter. Si autem de cõiugali eſt ſermo, obſtat Apoſt. ij. ad Corint. vj. ubi ex allegato teſtimonio Geneſis, Erunt, inquit. duo in carne una, dicit: Qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur.

Ad hoc dicitur quod ſermo eſt de carne ipſorum coniugũ & de unitate numerali carnalis generationis principij perfecti ac iuſtitia ꝙ ſenſus eſt, ꝙ erunt duo in carne una: hoc eſt in uno carnalis generationis perfecto iuſtoq; principio. Et quidẽ qđ interueniat hic unum carnale generationis principiũ perfectũ clare patet: nã licet mulieris & uiri ſint duæ carnes, & ſingulæ ſint duo partialia principia generationis: ambæ tamen concurrunt ad integrandũ unum numero completum generationis principiũ. Quod uero hoc unum carnale perfectũ principiũ ſit ẽt iuſtum in coniunctione coniũgum ex eo patet, ꝙ inter coniuges & fornicarios hæc eſt differentia, ꝙ in fornicarie ſe cõmiſcentibus inuenitur hoc tm̃. ſ. ꝙ integrant unũ completũ generationis principium, ſed non inuenitur alia conditio. ſ. iuſtitia, hoc eſt ꝙ illud principiũ ſit nõ ſolũ cõpletũ, ſed iuſtũ: in coniugibus aũt cõiunctio fit ad integrandũ nõ ſolũ unũ ꝑfectũ, ſed ẽt iuſtũ generationis principiũ. Vñ & in Geneſi ubi primo ponunť hęc uerba ꝑmittiť. Adhærebit uxori ſuę. & ſubiungiť. Erunt duo in carne una. ꝑ nominatã uxorem ſignificans ꝙ de iuſta unitate loquebať dicendo: erunt duo in carne una. Et dñs tam Matth. xix. q̃ Marci x. intulit in neutro genere. Qđ ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet. & non in maſculino genere. Quos ergo Deus coniunxit. ꝑ illud. n. denotauit unum iuſtũ generationis principiũ ꝙ Deus coniunxit in coniugio. Propter ꝙ ſignanter poniť Deus autor coniunctionis iſtius. Coniunctio ſiquidem uiri, & mulieris quatenus iuſta, a Deo eſt ſingulariter; tanq̃ ab inſtitutore ipſius. Et qdẽ in plantis perfectũ generationis principium unum natura coniunxit, faciens in una plante uirtutẽ utriuſq; ſexus: in aĩalibus uero unũ generationis completũ principium appetitus aĩalis coniuxit, trahens ad cõmixtionem maris & fœminæ. In hoĩbus quoq; unum generationis principium perfectum appetitus

tus carnalis facit: ut patet in fornicarijs, adulterinis, & inceſtuoſis cōmixtionibus: Sed ꝙ cōpletum generationis principiū unū ſit ēt iuſtum, fecit Deus inſtituendo in humano genere cōiungium, Et propterea infertur, Quod ergo Deus coniunxit, homo nō ſeparet. Et per hoc patet reſponſio ad utrunque ambiquitatis caput, & ſolutio omnium obiectorum, niſi obiectionis allatæ ex Apoſtolo. Ad quā dicitur, ꝙ Apoſtolus ibi uſus eſt illa autoritate quantum ad id ꝙ eſt materiale in unitate cōiugij: hoc eſt quantū ad ipſam corporū cōmixtionē, qua fit unū pfectum generationis carnalis principiū. hoc. n. ſufficiebat ſuo ꝓpoſito. & non quātum ad totū ꝙ in illis uerbis Geneſis cōprehēdit. Vñ non obſtat ītegritati totius ſenſus. Hęc de pri.

Circa ſecundum, Omni qui cecid erit ſuper lapidē iſtū, confringet. ſup, quē uero ceciderit, cōteret eum. difficultas occurrit, an hmōi diuerſitas ſignificet diuerſam grauitatē peccatorum, an diuerſam grauitatē pœnarum: hoc iuxta primū ſenſū denotet diuerſas grauitas peccati infidelitatis ex una parte, & aliorum peccatorū ex alia parte: ut per cadētes ſup lapidē denotent alij peccatores: per eos uero ſup quos cadit lapis, denotent infideles. Et cōtra hunc ſenſū militāt duo. Primū eſt, qa agricolæ cōtra quos directe hæc uerba dicunt, non peccabant in fide, imo dixerūt: Hic eſt hæres Scdo, quia j. Pet. ij inter cadētes ſuper lapidē cōputant infideles, dum ibi dicit de Chro. Et lapis offenſionis & petra ſcandali ijs, qui offendunt, nec uerbo credunt. Iuxta ſm uero ſenſum denotetur differentia inter pœnas præſentis uitæ, & futuræ: ita ꝙ confractio cadentium ſuper petrā, denotet pœnā præſentis uitæ: cōtritio uero ſeu cōminutio eorū ſuper quos cadit lapis, denotet pœnas æternas. Et hic ſenſus extra propoſitum apparet: pro quāto de pœna agricolarum præſentis tpis dominus loqui uidetur, dicens: Auferetur a uobis regnum, & dabitur genti &c.

Ad hoc dicitur, quod uerba iſta utpote metaphorica aſſumpta a domino, pro magna parte ex viij. c. Eſa. multipliciter exponi poſſunt. uidetur tamen nihil ad literam tendere hāc metaphoram ad diuerſam grauitatem pœnarum: ita ꝙ metaphora conſiſtit in ſimilitudine patientium diuerſimode a lapide dupliciter. n. contingit pati nos a lapide, uel quod impigendo & ruendo cadamus ſuper lapidem, ut contingit tam ambo-

bus cadentibus ſuper lapidem, q̄ ruentibus ex aliquo loco cadendo ſuper aliquē lapidē: uel ꝙ lapis cadat ſuper nos: ut contingit quum proijcitur uel demittit̃ ſuper nos lapis, Vtroque enim modo quum patiamur a lapide, minus patiatur cadens ſuper lapidē, & hoc deſignatur per confractionē, dum dicit: Qui ciderit ſuper lapidē iuſtum confrigetur. magis autem patit̃ ſuper quē cadit lapis, & hoc deſignatur per cōminutionē. dum dicitur, Super quem uero ceciderit, cōminuet eum, magis enim patitur qui cōminuitur, quā qui frangitur. Vult ergo dn̄s docere, ꝙ licet peccādo in ipſum Chriſtū qui ſignificatur per lapidē, incurratur pœna: maior tamē pœna incurritur ab ijs ſup quos Chriſtus ipſe iratus eſt, Et reuera nulla eſt maior pœna quā ſit Chriſti ira tā in hac uita quam in futura. Quum enim Deus iratus eſt, ita ꝙ in furore ſuo punit, indurat cor ſubtrahādo gratiā: punit etiā & temporaliter & æterna etiam pœna ſenſus: ut patet in Herode & Iuda &c. Et hoc directe uidetur ad propoſitum Saluatoris, qui contra ſcribas & phariſæos intēdebat declarare eis acerbitatē pœnæ quam ipſe erat eis illaturus, & in hac uita puniendo eos per Romanos tā acerbe, & in inferno. Nec obſtat ꝙ de ereptione regni fiat ſermo: quoniā dupliciter puniendi erāt agricolæ. ſ. tollendo ab eis uineam, & alijs locando (quod ſpectat ad translationem regni a Iudæis in gentes) & malos male perdendo: quod ſpectat ad punitionem Iudæorum per excidium a Romanis in præſenti uita, & ad damnationum æternam in futuro: Et hæc uidenter uera ad literam quantum ad illos. Extendendo autem ſententiam hanc ad omnes, quia dominus extendit eā ad omnes referēte Euangeliſta quod uniuerſaliter dixit, Omnis qui ceciderit ſuper lapidem &c. ſignificari poteſt eadem ſententia. ſ. quod offedentes Chriſtum non erunt impunes: ueruntamē niſi ſint tales ſuper quos cadat furor Chriſti ut lapis comminuens, erit plaga eorum curabilis: nam illi ſuper quos Chriſtus cadit indurans eos, incurabiles ſunt, utpote comminuti. Hæc de ſecūdo.

Circa tertium (ſcilicet uerba domini de Herode tetrarcha. ſ. Ite & dicite uulpi illi: ecce eijcio dæmonia, & ſanitates pficio hodie & cras & tertia die conſumor, ueruntamē oportet me hodie, & cras & ſequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Hieruſalē (quæſtiunculæ occurunt tres

Prima

Prima, quorſum tendat hæc de Herode uerba: quũ in Euangelio nõ legatur ꝙ ipſe inſidiatus fuerit Chriſto domino: ſed potius ꝙ deſyderabat eum uidere, ꝙ gauiſus eſt ipſo uiſo, quod interrogauit eũ ĩ multis ſermonibus, quod ſpectabat aliquod ſignum uidere fieri ab eo quod nihil morte dignum in cauſa ipſius iudicauerit. Secũda, quid ſibi uult replicata hæc diſtinctio per tria tempora, hodie, cras & tertia die. Tertia, quid ſignificatur per illa uerba, quia nõ capit prophetã perire extra Hieruſalẽ, quum Latina conſtructio nullam videatur habere ſignificationem. nunquid deerant vocabula Lucæ Euang. ad ſignificandum quod oportebat Chriſtum mori in Hieruſalem.

Ad hæc breuiter dicitur quod Herodes ideo vulpes appellatus eſt a domino, quia doloſe incedere videbatur, Et vere intentionẽ occidẽdi Chriſtum videtur habuiſſe: quamuis poſtea videns illum deſpexerit, & non curauerit occidere illum, vtpote non æſtimans ipſum ſicut æſtimauerat Ioan. Baptiſtã. Nam ſi tanti feciſſet illum ſicut Ioannem, eandem habuiſſet de eo ſententiam quam habuit de Ioanne propter eandem cauſam .ſ. concurſum populorum ad prędicationem eius. Apparet autẽ doloſitas Herodis ex Euãgelio tripliciter inſimulatis ſignis. Primo, quia ex vna parte volebat occidere Ioannem: & ex altera parte contriſtatum ſe mõſtrauit, quum puella petit in diſco caput Ioannis Baptiſtæ: ſimiliter ex vna parte libenter Ioannem audiebat: ex alia parte volebat quod prædicaret populo, ſed incarcerauit ipſum. ſimili quoq; modo ex una parte deuinxit ipſum in carcere & occidit propter Herodiadẽ ex altera parte explebat intentum ſuum de occidendo Ioãnẽ propter cõcurſum populorum: vt Ioſephus teſtatur, Vnde dñs audiens quod Herodes volebat ipſum interficere, & videns intima cordis Herodis, merito appellauit ipſum vulpem: vt ĩ oĩe occulte in mente ſua inſidiantem vitæ ipſius domini. quod ex ſubiunctis verbis quæ referenda dixit Herodi, colligi facile poteſt.

Vnde ad ſecundam quæſtiunculam dicitur, quod dominus & perfectionẽ operum ſuorum primo, & modũ perficiẽdi opera ſua ſecundo, non obſtante quacunq; Herodis doloſitate, in hac litera temporum diſtinctione doclarauit. Nam primo tria uniuerſalia opera ſe perfecturum declarauit .ſ. eiectionem dæmoniorum: & in hoc clauditur expulſio malorum, perfectionẽ

ſani-

ſanitatum: & ſub hoc clauditur collatio bonorum, & ſacrificium mortis ſuæ, in quo eſt myſterium æternæ uitæ &c. Deinde modum quo prædicta perfecturus erat (.ſ. ambulãdo) aperuit: quia ad literam diſcurrebat Chriſtus eijciendo dæmonia, conferendo ſanitates &c. Vtrunq; autem diſtinxit per tres dies, ad ſignificandum totum tp̃s ordinatum ad hæc perficienda, & ad modum perficiendi adimplendũ. ternarius enim perfectionem ſignificat. & rurſus principiũ, medium, & finis perfectionem ſignificant. hodie autem principium, cras medium, & tertia dies finis eſt. Et ipſa quidem opera abſolute ſibi dominus attribuit dicens, Ecce eijcio dæmonia &c. modum vero perficiendi cum nota neceſſitatis ſignificauit, dicens, oportet me ambulare. ut & ſuam voluntatem & neceſſitatem implendi diuinam præordinationem ſignificaret. definierat ſiquidem Deus vt dominus Ieſus diſcurreret prædicando tanto tẽpore, & in Hieruſalem occideretur, non ab Herode, ſed a Pilato. Ad tertiam quæſtiunculã dicitur ꝙ conſtructio literalis inuenitur ſi ly Hieruſalem ſit nominatiui caſus, & ordinanda ſic eſt litera; quia Hieruſalem non capit prophetam perire extra: hoc eſt, quia Hieruſalẽ non recipit, non eſt capax huius grãæ, ſcilicet prophetã perire extra. Tanquam diceret, ꝙ Hieruſalẽ tantam operã dat occiſioni prophetarum, quod nõ recipit vitationẽ huius mali, quod eſt occidere prophetas. vnde & ſtatim dñs ſubiungit, Hieruſalem Hieruſalem quæ occidis prophetas, &c. aſſignans pro cauſa quare in tantũ malum deuenerit ob ſuam obſtinationem &c. vt patet in textu. Hęc de tertio.

Circa quartum ſcilicet. Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt: omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate &c. ambiguitas duplex occurrit. Primo, circa primam partem, qm̃ contraria implicare videtur, ſcilicet licita coram Deo, & non expedientia propter offenſionem hominum qui inde impediuntur a bono. Nam ſi non expediunt ad bonum iam non ſunt licita: & ſi ſunt licita, non impediunt a bono. Deinde circa ſecundam partem, quia aut eſt ſermo de redactione totali ſub alterius poteſtate, aut de ſubiectione quo ad aliquẽ actum pro tunc. Si pro modo, ſermo non videtur ad propoſitum. perinde eſt enim ac ſi dixiſſet, ſed ego ſub nullius ero perpetua poteſtate, quod ad nullum videtur propoſitum Apoſto-

li

li in illo loco. Si ſecũdo modo, ſuperbia uidetur & ſtulta & impoſſibilis ſententia: quum impoſſibile uideatur hoībus cõuerſantibus hæc euitare. Nam ſicut q̃ litigat, ſubijcitur pro tunc quo ad litem ſub iudicis poteſtate: ſic qui nauigat, ſubijcitur pro tunc quo ad nauigationem ſub nautæ poteſtate: & qui ueſtẽ cõficiendã tradit artifici, ſubiicitur pro tũc quo ad actũ illũ artificis poteſtati. Quomodo ergo uerificabitur hæc Apoſtoli ſnīa? Ad hoc dicitur, ꝙ in his ſententiis Apoſtolus prudẽtiam docere intendit circa opera licita ex ſuo genere: hoc eſt nullæ lege ſibi prohibita. Et ex duplici capite docet abſtinendũ quandoque fore a licitis. primo ex parte finis, ſecundo ex parte operantis. Et ſi adiunxerimus quod ipſe poſtmodum ca. x. docet, tertio abſtinendum eſt ex parte circunſtantium. Et ex parte q.dem finis dicit, Oīa mihi licent, ſed non oīa expediũt. ex parte uero operantis dicit, Omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar ptãte. ex parte vero circunſtantium dicit, Oīa mihi licent, ſed non oīa ædificant. Ex fine ſiquidem ratio pendet eorũ quæ ordinantur ad finem: ac per hoc ex fine diſcernuntur quæ impediunt, & quæ expediunt ad finem: atque inde uolentes finem conſequi, eligenda decernimus quæ expediunt (hoc eſt quæ impedimenta tollunt, quæ utilia ſunt ad talem finem) & refutamus tam impedientia quam inutilia, utpote uana. Verbi gratia: licebat Apoſtolo uiuere de Euangelio: ſed quia alicubi non erat hoc utile ad finem intentum, ſ. fructum ſpiritalẽ prædicationis, abſtinuit ab hoc licito. Ex parte uero operantis penſanda ſunt ualde quæ fiunt: quoniam multa decent unum quæ dedecent alterum. Specialiter autem libertas ſeruanda eſt, ut ſcilicet homo non ſe obliget alicui. unde poſtea detineatur vt non poſſit aut quaſi non poſſit libere exercere officium ſuum, aut quod decet ipſum facere uel omittere. Verbi gratia, licet uxorem accipere, ſed quia per coniugium ſub alterius poteſtate uterque coniunx redigitur, eſt quandoque abſtinendum a nuptiis: quando ſcilicet hinc homo detinetur, ut nõ poſſit ſtudio aut arduo alicui negotio vacare. Ex parte uero circunſpectantium conſtat operationem moderandam uel omittendam quandoque eſſe: nam quamuis opus ſit licitum, ſi tamen inde offenduntur nõ maligni, ſed infirmi, ſed puſilli, abſtinendum eſt ab illo opere, ut non ſcandalizentur, ut non ruant inde in

peccatũ aliquod. Verbi gratia: licet ueſci quocunq; cibo: quia oĩs creatura Dei bona eſt: ſi tñ quãdoq; contingat aliquos ex qualitate aut hora cibi ſcandalizari, abſtinendũ eſt. Diligenter aũt in oĩbus licitis quę quandoq; omittenda ſunt, diſtinguendum eſt: quia dupliciter contigit omittenda eſſe quę licita ſunt. Primo, quia in tali caſu effecta ſunt illicita rõne ſcandali annexi, tunc uel rõne nocumẽti qđ tunc emergeret, uel ratione otioſitatis tunc occurrentis (hoc eſt, ꝙ uane fieret ſi fieret) & ſic de ſimilibus. Et in hmõi caſibus ſermo Apoſtoli intelligendus eſt de licito ẜm ſe; ita ꝙ ſenſus eſt, oĩa non prohibita, mihi licent ẜm ſe ſola cõſiderata cum hoc. n. ſtat ꝙ ex adiuncto aliquo ſingulari accidente ſiant illicita, uel ex parte finis, uel ex parte perſonæ, uel ex parte ſpectantium. Secundo, quia melius eſt in tali caſu omittere illa: ita qui ſermo Apoſtoli ſit de licitis nõ ſolum ẜm ſe, uerumetiã in caſu illo occurrente. Et licet utroq; modo poſſint uerba Apoſtoli gloſſari, ſi ſpectetur ad primã cuiuslibet ſnĩæ partem (.ſ. omnia mihi licent) ter repetitam, ſi tamen ad ſubſequentem cuiuſq; partem ſpectetur, ẜm ſenſum ſolum quęlibet ſententia ſonat: dum ſolius melioris negatio contraponitur in ſingulis ad licitum. In prima ſiquidem ait: omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt: ubi negatur melius expeditionis bonum. Et non dixit, ſed aliqua impediunt. ubi affirmaretur malum impedimenti. In ſecunda quoque ait: omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate: ubi negatur melius libertatis bonum. Et non dixit: ſed ego ſub nullo redigat peccato: ubi mala peccati ſeruitus opponeretur. In tertia demum ait; Omnia mihi licent, ſed non omnia ędificant, ubi melius ędificationis ſpiritalis bonum negatur. Et non dixit, ſed quędam deſtruunt ſeu ſcandalizant: ubi malum ſcandali opponeretur. Et propterea ſententię iſtę de licitis quę ex conſilio omittenda quandoque ſunt, intelliguntur iuxta planum literę ſenſum.

Ad obiecta aũt in oppoſitum reſpondendo, dicitur falſum eſſe ꝙ omnia non expedientia ſunt illicita: imo falſum etiam eſt omnia impedientia eſſe illicita: multa enim ſunt quę impediunt a meliori bono fine, quę tamen ſunt licita: ut patet de cõiugio impediente contemplari libere quę domini ſunt, & tamen eſt licitum: & ſic de alijs. Ad aliam obiectionem dicitur quod

quod nõ refert intelligere hanc ſnīam de perpetua uel tẽporāli ſubiectione: q̃m ſermo Apoſtoli nõ tendit ad euitandā oēm ſubiectionem, ut obiectio interpretatur, ſed ad euitandam ſubiectionem ſiue ſimpliciter, ſiue pro tunc, quæ detineret ipſum a meliori opere. Nam ſi prudentia huius mundi tenuit quandoque petere uel ſuſcipere aliquod beneficium ab aliquo, ne inde quaſi alligatus ſit ad aliquid cõmittendum uel omittendū quod ipſe intendit cõmittere uel omittere: multo magis prudentia Ieſu Chriſti docet hominē abſtinere quandoq; ab aliquo licito: ut liber totaliter ſit ad ea quæ religionis aut ſancti officij ſunt. Experientia ſiquidē teſtari uidetur, multa meliora bona omitti a religioſis, propterea quia non uſi ſunt hoc Pauli conſilio. Oīa mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate: ſed alligauerunt ſeipſos particularibus beneficijs ſeu perſonis & inde detinētur & abſtrahūtur a melioribus bonis. Hęc de quarto. Budæ die non Aprilis. M.D.XXIIII.

DECIMVM IENTACVLVM: IN QVO QVATVOR TRACTANTVR.

OCCVRRVNT decimo tractāda quatuor apud Ioannem Euangeliſtam, Primum. Ioan. v. Si ego teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimonium meū non eſt uerum. Secūdum quoq; Ioānis v. Quomodo uos poteſtis credere, qui gloriam abinuicem accipitis, & gloriam quæ a ſolo Deo eſt non quæritis? Tertium Ioan. xiiij. In domo patris mei manſiones multę ſunt: ſi quo minus, dixiſſem uobis: quia uado parare uobis locum, Quartum eſt, Ioan. xvij. Et nunc clarifica tu me pater apud temetipſum claritate quam habui prius quam mundus fieret apud te.

Circa primum (ſcilicet. Si ergo teſtimonium phibeo de me ipſo, teſtimoniū meū non eſt uerum) dubiū occurrit ex duplici capite. Primo, quia conditionalis iſta falſa uidetur, ſiue antecedens demonſtret Chriſtum inquantū homo, ſiue inquantū Deus. Nam Chriſtus non ſolū ſecundum diuinam naturā erat impeccabilis, ſed ēt ſecundum humanitatem aſſumptā: ac per hoc ſecundum quamcunq; naturā perhibeat teſtimonium de

ſeipſo, non poteſt mentiri: & conſequenter teſtimonium eius erit uerum, cuius oppoſitum conditionalis iſta ſignificat. Et augeť dubitatio ex eo ꝙ ipſemet dominus Ioannis octauo, quum dixiſſet, Ego ſum lux mundi: & Iudæi opponerent ei. Tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum nō eſt uerū: reſpōdit Ieſus & dixit eis: Et ſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, uerum eſt teſtimonium meum. ubi clare apparet dominum aſſerere contrariam conditionalem.

Ad hoc dr̄ ꝙ ſimpliciter & abſolute loquendo conditionalis ſecunda quā protulit dn̄s Ioan. viij. eſt uera & aſſerēda: illa aūt quæ ex Ioan. v. allata eſt, non eſt extendenda, ſed exponenda iuxta contextum ad præcedentia. Duo ſiquidē ante illa uerba: Dn̄s dixerat, ex quibus ſenſus intentus per hanc conditionalem accipi poteſt. Primum eſt. Non poſſum ego a meipſo facere quicquam. Ex quo ſumitur ꝙ in antecedente huius conditionalis ſubintelligitur ly a miepſo: ita ꝙ conditionalis eſt iſta: Si ego a meipſo perhibeo teſtimoniū de meipſo, teſtimoniū meū nō eſt uerū. Et ſic conditionalis uerificat: quia ſi a ſeipſo non pōt facere quicquā, non pōt quoq; a ſeipſo perhibere teſtimoniū uerū de ſeipſo: & ſi a ſeipſo teſtimoniū perhiberet de ſeipſo, teſtimoniū eius nō eſſet uerum: utpote cōtrariū origini ueritatis; qm̄ ipſe non eſt ex ſeipſo. Et eſt iſta conditionalis de genere illarū quarum tam antecedens q̄ conſequens eſt impoſſibile: ut ſi leo uolat, leo habet alas. & ſimiles. Simili quoque modo uerificatur dicta cōditionalis, ſi exponatur iuxta ſecundū quod præmiſerat dn̄s ibidem. ſ. quia non quæro uoluntatem meā, ſed uoluntatē eius qui miſit me. Hinc. n. ſubintelligitur antecedente dictæ cōditionalis ly quærens uoluntatē aliā quam eius qui miſit me: ita ꝙ conditionalis eſt iſta: Si ego quærendo uoluntatē aliā q̄ eius qui miſit me, teſtimoniū perhibeo de meipſo, teſtimoniū meum nō eſt uerū, quia quærendo aliā uoluntatē q̄ patris, contrariareť ueritati: & ſic teſtimonium ſuum non eſſet uerum. Sed ſic ēt cōditionalis eſt uera: & tam antecedens q̄ conſequens eſt impoſſibile. Illa autē conditionalis quæ dr̄ Ioan. viij. gloſſa nō eget: qm̄ ut ſonat uera eſt; & dupliciter ibi a dn̄o probatur. Primo, quo ad ueritatem in ſe: ſcilicet ꝙ teſtimonium eius uerum eſt ſecundū rē, dicendo, Quia ſcio unde uenio, & quo uado: hoc eſt, quia ex certa ſcientia

tia totius progreſſus mei loquor: ſcio.n. vnde ueni, a principio a patre, ab æternitate &c. & quo uado, ad patrē, ad cœlum &c. Quia enim quod ſcimus loquimur, & qđ uidimus teſtamur; ex certitudinæ ſuæ ſcientiæ probat dñs teſtimonium ſuū eſſe verum. Secundo, quantum ad ſufficientiam legitimam, quia in lege ueſtra ſcriptum eſt ꝙ duorum hominum teſtimonium verum eſt; ac per hoc multo magis uerū eſt teſtimonium æterni filij & patris. Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo: & teſtimoniū perhibet de me qui miſit me pater. Poteſt quoque accipi & tertia probatio quo ad veritatem præſumptionis ex ſubiunctis uerbis domini in eodem cap. Ego gloriam meam non quæro, ſed honorifico patrē meū &c. Præſumi ſiquidē pōt teſtimoniū de ſeipſo falſum, propterea quia homo quęrit proprium bonum ſeu propriam gloriam, ſed ubi homo bona dicit de ſe (vt Chriſtus prædicabat ſe Deum) & propriam non quærit gloriam, non eſt locus præſumptioni aut ſuſpicioni ꝙ teſtimonium eius non ſit uerum. Et propterea omnia colligendo amplectimur ſimpliciter & abſolute uerā eſſe hanc cōditionalem, ſcilicet ſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, verum eſt teſtimoniū meū eſt ſiquidē uerū & re & lege, & præſumptione. Re quidem, quia ſic eſſe ſcio; lege autē, quia duo teſtes; præſumptione uero, quia non propriam, ſed patris gloriam quæro. Et per hoc patet ſolutio obiectionum:

Circa ſecundum, Quomodo poteſtis credere, qui gloriam abinuicem accipitis: & gloriam quæ a ſolo Deo eſt, non quæritis? dubitatio occurrit ex duplici capite. Primo, circa primam partem, Quomodo poteſtis credere, qui abinuicē gloriam accipitis? Nam aut eſt ſermo de fide informi: & ſic experientia teſtatur in multis Chriſtianis ꝙ credunt, & tamen abinuicē gloriam accipiunt, ponendo vltimum finem in gloria. Si vero eſt ſermo de fide formata charitate, apparet ſermo domini per accidens: nam omne peccatū mortale tollit charitatem: & gloria nō directe opponitur charitati, ſed odium. Vnde qua ratione obiectū eſt de peccatū vanæ gloriæ ad impediendū fidem formatā: pari ratione quodlibet aliud peccatum obijci potuit: & maiori ratione obijci potuit peccatum aliquod directius oppoſitum charitati: vt inuidia, odium, diſcordia. Circa ſecūdam deinde partē, ſcilicet, & gloriam quæ a ſolo Deo eſt, non quære-

tis,duplex difficultas occurrit.Prima:quia nulla vr̃ gloria quę a ſolo Deo ſit,quum etiã gloria filiorum Dei ſit non a Deo ſolo,ſed a Deo & alijs:iuxta beatę uirginis uerborum,beatã me dicent omnes generationes, & in Pſal.ſancti dicunt de ſeipſis. Tunc dicent inter gentes, Magnificauit dominus facere cum eis.Secũda difficultas eſt:quia quærere gloriã quæ a ſolo Deo eſt,non ſpectat ad amorem Dei, ſed ad amorem proprium,nõ enim hoc ſpectat ad amorem amicitiæ,ſed ad amorem concupiſcentię,qua homo concupiſcit ſibi bonum glorię.Et propterea etiam ſi homo quæreret gloriam quæ a ſolo Deo eſt, quũ per hoc proprium bonum quærat, non euaderet difficultatem ſeu admirationẽ de fide formata charitate, quæ eſt amor amicitiæ ad Deum.Vndiq; ergo obſcura apparent hæc dñi verba.

Ad hoc dr̃ poſſe duplicem ſenſum habere illã uerba,Qui ab inuicẽ gloriam accipitis.Primus eſt,qui accipitis humanã gloriã,ut finem ex intentione pręſtitutum, Et iuxta hunc ſenſum duo maxima impedimenta fidei opponuntur.Alterũ poſitiuũ: ſcilicet inanis gloria.Alterũ priuatiuũ:ſcilicet nõ quærere gloriã cœleſtẽ. Et inanis quidẽ gloria fidei impedimentũ præſtat, & ex parte principij:quoniã oportet credentẽ intellectum captiuare in obſequium Chriſti,qui autem humanã gloriã quæritat, non ſe ſubijcit:ſed exaltare ſtudet ut habeat unde glorificetur.Et ex parte termini.fides enim eſt ſperandarũ ſubſtantia rerum. Qui autẽ mercedẽ ſuã conſtituit in gloria humana, ad illius faſtigium tendet:nõ ad ſperanda quę per fidẽ promittuntur, Non quærere autem gloriam cœleſtis patriæ, maximum fidei impedimentum eſt;quia tollit motiuum ad credendum: Veniſſe ſiquidẽ ad fidẽ homines ꝓpter amorem cęleſtis gloriæ quã audierunt promiſſam credentibus,nõ opus eſt probare, & ſimiliter perſeuerare homines in fide ob ſimilẽ amorẽ, conſtat. Et põt iuxta hunc ſenſum intelligi dñica hæc ſñia: pe fide tã formata q̃ informi.Et ſi de formata fide intelligitur, ſenſus eſt:Quomodo uos poteſtis credere? quaſi diceret: Nullo modo poteſtis uos credere fide uiua, qui finẽ ueſtrũ habetis in gloria humana,& cœleſtem non quæritis. Si uero de fide informi intelligit̃,ſenſus eſt: Quomodo poteſtis credere? quaſi dicere. Difficile aut male poteſtas credere, qui humanam gloriã habetis pro fine &c.Secundus autẽ ſenſus eſt. Qui abinui-

cē gloriā accipitis. hoc eſt qui delectamini in gloria humana. Et iuxta hunc ſenſum principale impedimentū fidei ponitur priuatiuum: hoc eſt nō quærere gloriam cœleſtem. ita ꝙ principalis uis impedimēti conſiſtit in hoc ꝙ non quæritur cœleſtis gloria. Et delectari in humana gloria, ut ſecundarium impedimentū appoſitum hic eſt, & ad maiorem confutationē eorum: nā ex hoc ꝙ delectamur de gloria humana, reprehēſibiles magis ſumus ꝙ nō quærimus gloriā cœleſtē. Si.n. ab appetitus gloriæ alieni eſſemus, quaſi excuſabiles eſſemus fidei impedimento ſcilicet ꝙ non quærimus gloriam, quæ a ſolo Deo eſt: utpote qui de nulla gloria cuiā haberemus, ſed ubi nos appetitores ſumus gloriæ, & ea gloria quæ ſecūdum quid eſt gloria (qualis eſt humana) delectat nos, confutamur ſi eam quæ uera & ſimpliciter gloria eſt non quęrimus, quia fidei habetur & ſeruatur. Erit ergo ſenſus: Quomodo uos poteſtis credere, qui delectamini gloria humana, & gloriā q̄ a ſolo Deo eſt non quæritis? Et poteſt exponi tam de fide uiua quā mortua, ut ſuperius expoſitum eſt hoc eſt nullo modo quantū ad fidē uiuam, & difficile uel male quantum ad fidē mortuā. Nam aut cū difficultate aut debiliter fides ab ijs haberi uř propter ſupradictas rōnes. minus tñ difficile & ſimiliter minus male ab ijs fides informis haberi poteſt q̄ a prius dictis: qui ex intentione gloriam humanam præſtituerunt ſibi finem. Nam qui ex huiuſmodi intentione ad gloriam humanam anhelant, aut non credunt, aut uix credunt, qui vero ex paſſione ad gloriam humanam trahuntur, debilitantur in fide, eo ipſo ꝙ ſeipſos extollunt, quoniam fides in ſub iugatione ſuijpſius conſiſtit. Ad intuendum autem qualiter ſermo domini eſt per ſe & nō: per accidens, diſtinguendum eſt de fide ſ'm ſe, uel ſecumdum ſuū motiuam: & ſimiliter de oppoſitis fidei uel ſecundum ſe uel ratione ſui motiui. Nam licet fides ſecundum ſe ſit in intellectu quia tñ eſt in intellectu moto a uoluntate; motiuum ad fidem ex parte uoluntatis ſe tenet. Et quia ut dicitur viij. Ethi. amabile quidem bonum; unicuiq; autem proprium: uoluntas affecta ad proprium bonū non quodcunq;, ſed cœleſtis gloriæ eſt motiuum hominis ad fidem. Et huic motiuo clare patet opponi priuatiue ſeu negatiue non quærere cœleſtem gloriā: cōtrarie aūt quærere inanē gloriam. Et ꝑpea dñs fidem ex

parte motiui cõſideratus,ambo oppoſita iniecit,contrariũ quidem pcẽs, qui ab inuicem gloriã accipitis: priuatiuum uero dicens,& gloriam quæ a ſolo Deo eſt, non quæritis:

Vnde ad obiecta reſpondendo dicitur ꝙ (ut patet ex ſupra dictis) præſens ſnĩa de fide utroq; modo, ſ.tam informi quam formata, põt intelligi, & quum obiicitur contra fidem informem, qm̃ multi cum inani gloria habent fidem informẽ. iam ex dictis patet ſolutio, ꝙ ſi tales ex intentione habent inanem gloriam pro fine: uix habent fidem informem, ſi uero ex paſſione, trahuntur ad inanem gloriam, ſicut ex paſſione peccant hoĩes in alijs uitijs: male habent fidem, pro quanto debilitantur in habendo fidem, ut declaratum eſt. Ad id uero quod de inde obiicitur contra fidem formatam, quod obijceretur impedimentum per accidens, iam patet ſolutio, ꝙ. ſ. eſt impedimentum per ſe ex parte mortui ad fidẽ, & cõſequenter ad charitatẽ per quã fides operatur. Ad primũ uero cõtra ſcđam partem obiectum dicitur trifariam inueniri gloriam. Aliqua namque eſt gloria quæ eſt ab hoĩbus ſolis, hoc eſt non a Deo: ut quum laudatur peccator in deſiderijs aĩæ ſuæ, & iniquus benedicitur ab hominibus. Quædam uero eſt gloria quæ eſt & ab hominibus & a Deo: ut quũ cõmendamur de actibus uirtutum, actus.n. uirtutum approbantur a Deo, & laudantur ab hoĩbus. Quædam uero gloria eſt a ſolo Deo: & hæc eſt gloria filiorũ Dei per adoptionẽ. Quæ gloria dicitur eſſe a ſolo Deo tripliciter. Primo quo ad radicem gloriæ: quia a ſolo Deo eſt filialis adoptio, quæ digna eſt gloria. Secundo, quo ad notitiã in hac uita: quia ſolus Deus nouit qui ſunt eius. Tertio, ſubſtantialiter: quia gloria filiorum Dei conſiſtit ſubſtantialiter in hoc quod a Deo homo cõmendetur. Cõmendationem aũt aliorum accidentaliter reſpicit: ita ꝙ ſi a ſolo Deo & a nulla creatura cõmendaret ſufficit adoptionis filio. Et ex hoc capite uidetur ad literã exponenda iſta dñi ſnĩa, dum cõtra gloriã quæ eſt ab hoĩbus. gloriã quæ a ſolo Deo eſt oppoſuit. Et ad hunc ẽt ſenſus Paulus Apoſtolus dixit, Non.n. qui ſeipſum cõmẽdat, ille probatus: eſt ſed quem Deus cõmendat. & non dixit, ſed quẽ hoĩes cõmendant. neq; dixit, ſed quẽ Deus & homines cõmendant. ut doceret ꝙ in ſola cõmẽdatione Dei conſiſtit ſubſtantialiter gloria filiorũ Dei. Vnde cõceditur ꝙ gloria filio-

ria filiorum Dei eſt ēt ab alijs,ſed accidentaliter: a ſolo autem Deo ſubſtantialiter: ſicut beatitudo ſanctorum ſubſtantialiter conſiſtit in fruitione Dei:accidentaliter aūt in ſocietate aliorū ſanctorū. Ad vltimum aūt de amore cōcupiſcentiæ dicit̄,concedendo ꝙ appetitus gloriæ quæ a ſolo Deo eſt,ad amorem concupiſcentię ſpectat:quo homo cōcupiſcit ſibiipſi bonū huiuſmodi gloriæ conſiſtentis in ſola cōmendatione diuina:ꝙ affectus iſte licet non ſufficiat ad charitatē, quæ eſt amor amicitiæ ad Deum:ſufficit tñ ad hoc ꝙ ſit motiuum ad fidē & charitatē:Nam quum gratia perficiat naturam:& naturæ ordo habeat ut amicabilia quæ ſunt ad alios,ueniant ex amicabilibus quæ ſunt ad ſeipſos (vt Philoſophus dicit ix.Ethic.)conſequēs eſt ut hmōi gloriæ amor moueat & inducat ad fidē & charitatem:quæ ita facit hominem amicum Dei, ut faciat ēt eundem cōcupiſcere ſibiipſi hāc gloriā. Et quia dominus de motiuo & conſeruatiuo fidei ex parte noſtri loquebatur : ideo de hmōi amore tam ſanctæ concupiſcentiæ locutus eſt hic:qui paulo ſuperius de amore amicitiæ erga Deum eiſdem dixerat, Scio ꝙ non habetis dilectionem Dei.Hæc de ſecundo.

Circa tertium, In domo patris mei manſiones multæ ſunt. ſi quo minus, dixiſſem uobis : quia uado parare vobis locum, quæſtiunculæ tres occurrunt. Prima eſt, quid negatur per illa verba: ſi quo minus. Secunda eſt, quid eſt illud quod affirmas dominus conditionaliter tamen ſe fuiſſe dicturum diſcipulis in illis uerbis,dixiſſem uobis. Tertia eſt,quō dominus uadit parare diſcipulis locum : quum ipſe dixerit filijs Zebedæi parata eſſe electis loca a ſuo patre,dicēdo, ſedere ad dexteram uel ſiniſtram meam non eſt meum date uobis:ſed quibus paratum eſt a patre meo.Et rurſus dixit ſe in iudicio dicturum:Venite poſſidere regnum paratum uobis a conſtitutione mundi.Quomodo ergo uadit parare,ſi iam parata ſunt?

Ad hoc dr̄ ſequēndo ſenſum qui mihi uiderunt literalis, ꝙ per illa uerba, ſi quo minus, negatur unitas manſionis in domo cœleſtis patris:ita ꝙ ſenſus eſt. Si non eſſent in domo patris mei multæ manſiones.Quas multas eſſet affirmauerat, ad declarādū diſcipulis ꝙ licet oēs habitaturi eſſent in domo patris ſui : diuerſas tamen ſortituri eſſent habitationes in eadem cōi domo ꝓ diuerſitate meritorum: ut hinc nō diſperarent de

æterna beatitudine minus perfecti. Si enim in domo cœleſtis patris unica tantum eſſet manſio (hoc eſt unicus eſſet gradus beatitudinis) oporteret in hac uita æqualia eſſe oĩum ſperantium beatitudinẽ merita, alioquin non poſſent pertingere ad illã unicã manſionem, ac per hoc imperfecti qui ad æqualitatẽ perfectorũ nõ aſcendũt, nõ haberẽt locũ in illa beatitudine, utpote quibus non deberetur illa unica manſio, ille beatitudinis gradus. Et propterea dñs ſubiunxit, Dixiſſem uobis, hóc ſ. ꝙ in domo patri mei: non eſt niſi unica mãſio: ut per hóc ſtuderetis fieri oẽs æquales in meritis. Magna ſiquidẽ conſulatio eſt Chriſtianis data ex hac domini ſententia, in domo patris mei manſiones multæ ſunt, qñquidẽ & imperfectis & pfectis & magis perfectis: & breuiter oĩbus diligẽtibus Deũ quãtũcũque parum, certa data eſt ſpes ſuæ manſionis, ita ut quilibet ſecundum ſuã merita inuenturus ſit manſionẽ propriam in una cõi domo cœleſtis patris. Et ad corroborandum hanc ſpem conſolandaq; diuerſa diſcipulorum ſtudia ac merita, nõ ſufficit dño affirmare, in domo patris mei manſiones multæ ſunt. ſed adiunxit, ſi quo minus, hoc eſt, ſi non eſſe ſic, hoc eſt, ſi nõ eſſent multæ manſiones, ſed eſſet una tãtum manſio, dixiſſem uobis hoc ipſum. Et dignatus eſt reddere rõnem quare dixiſſet eis hoc, quia. ſ. ex officio mihi incumbit, quia officium meũ inſtat exercendum, ſ. quia uado parare uobis locum. Ac ſi aperte diceret: Ad me ſpectat ſignificare uobis multitudinẽ uel unitatem manſionum in cœleſti domo, quia uado parare uobis locũ. Et propterea ſignificaui uobis, ꝙ mul tæ ſunt, & ſi nõ eſſent multæ, ſed una, ſignificaſſem uobis. Et loquitur dñs more humano. Ad præparatorem ſiquidẽ locorum ſpectat denuntiare uenturis diſpoſitionẽ manſionum ſuarum, ut præcipue ẜm unitatẽ uel mltitudinem. Magna ſiquidem dať conſolatio uenturis, quum prædicitur eis ꝙ quilibet habiturus eſt mãſionem propriã in eadem cõmuni domo. Et per hoc patet reſpõſo ad duas primas quæſtiunculas. Ad tertiã uero dicitur ꝙ licet præparatio cœleſtium manſionũ ab æterno fuerit ẜm diuinã ꝓdeſtinationẽ (iuxta uerbum dñi: Quibus paratũ a patre meo) & regnũ cœlorum a principio mundi paratum ſit ẽt ẜm executionem inchoatiue, pro quãto in ſanctis Angelis inchoauit regnum cœlorum cõe eis & futuris hominibus electis dominus

minus tamen Ieſus quodã ſpeciali modo per mortem, reſurrectionem,& aſcenſionẽ ſuam,iuit ad parandum nobis locũ. Ex parte quidem noſtri: quia iuit ad tollendum impedimẽta tam naturæ q̃ perſonalia: & ad donandam nobis dona, quibus prę paramur ad cœleſtes manſiones. Nondum.n.erat ſpiritus datus (inquit Ioan.) quia Ieſus nondũ erat glorificatus. Ex parte aũt paternæ domus, quia aperuit ianuã felicitatis; & in poſſeſſionẽ poſuit genus humanũ ipſius cœli ſupremi. Et ſic diuerſimode intelligendo,& manſiones paratæ prius erant,& ꝑ dñm Ieſũ ꝑparandę adhuc alio ſpeciali modo reſtabant. Hęc de ter.

Circa quartum, ſcilicet. Et nunc clarifica tu me pater apud temetipſum claritate quam habui antequam mũdus fieret apud te. difficultas occurrit de re petita. Nam apparet implicationẽ fieri in hac petitione; q̃a petitur ꝙ habetur, imo ꝙ habitum eſt ab æterno. Petitur.n. glorificatio filij apud patrẽ, quã filius habuit apud patrem ab æterno. Hinc enim difficultas cõſurgit, quia petitio eſt rei non habitæ. Rurſus aut petitur clarificatio filij ſecundum humanam naturam, aut ſecundum diuinã. Nõ ſm diuinã, quia ſtulta uidetur huiuſmodi petitio. Nullus enim niſi ſtultus petit ꝙ Deus ſit Deus, aut ꝙ Deus ſit omnipotens,& ſimilia. Nec ſm humanam, quia falſum eſt ꝙ ipſa claritatem habuerit apud patrẽ anteq̃ mundus fieret; hoc enim competit filio ſecundum Deitatem; ut patet.

Ad hoc dicitur quod ſine dubio petit hic Chriſtus dominus clarificationem ſui ſecundum humanam naturã. Et ad literam petit clarificationem reſurrectionis, aſcenſionis & ſeſſionis ad dexteram patris cum annexis uſque ad diem iudicij excluſiue ut ex appoſitis duobus conditionibus colligitur, Prima eſt apud temetipſum, hoc eſt, da mihi gloriam apud te, hoc eſt gloriam conſiſtentem in cõmendatione tua. talis enim eſt gloria Chriſti uſq; ad iudicium. Apud Deum ſiquidẽ commendatur & glorificatur, apud homines uero partim blaſphematur, partim parum æſtimatur,& ſi glorificatur fide, glorificatio iſta in cõmendatione diuina conſiſtit. Altera cõditio eſt illud aduerbiũ nunc denotans tẽpus præſens, quod tunc, ſ. a tempore mortis ipſius inchoauit, quum cœpit triumphare de inferno. ex his enim intelligimus ꝙ dominus petit ſe ſecundũ humanã naturã quantum ad tẽpus præſens glorificari apud patrem, hoc eſt,

bus cadentibus ſuper lapidem, q̃ ruentibus ex aliquo loco cadendo ſuper aliquẽ lapidẽ: uel ꝙ lapis cadat ſuper nos: ut contingit quum proijcitur uel demittiť ſuper nos lapis, Vtroque enim modo quum patiamur a lapide, minus patiatur cadens ſuper lapidẽ, & hoc deſignatur per confractionẽ, dum diciť: Qui ceciderit ſuper lapidẽ iuſtum confrigetur. magis autem patiť ſuper quẽ cadit lapis, & hoc deſignatur per cõminutionẽ. dum dicitur, Super quem uero ceciderit, cõminuet eum, magis enim patitur qui cõminuitur, quã qui frangitur. Vult ergo dn̄s docere, ꝙ licet peccãdo in ipſum Chriſtũ qui ſignificatur per lapidẽ, incurratur pœna: maior tamẽ pœna incurritur ab ijs ſup quos Chriſtus ipſe iratus eſt, Et reuera nulla eſt maior pœna quã ſit Chriſti ira tã in hac uita quam in futura. Quum enim Deus iratus eſt, ita ꝙ in furore ſuo punit, indurat cor ſubtrahãdo gratiã: punit etiã & temporaliter & æterna etiam pœna ſenſus: ut patet in Herode & Iuda &c. Et hoc directe uidetur ad propoſitum Saluatoris, qui contra ſcribas & phariſæos intẽdebat declarare eis acerbitatẽ pœnæ quam ipſe erat eis illaturus, & in hac uita puniendo eos per Romanos tã acerbe, & in inferno. Nec obſtat ꝙ de ereptione regni fiat ſermo: quoniã dupliciter puniendi erãt agricolæ. ſ. tollendo ab eis uineam, & alijs locando (quod ſpectat ad translationem regni a Iudæis in gentes) & malos male perdendo: quod ſpectat ad punitionem Iudæorum per excidium a Romanis in præſenti uita, & ad damnationum æternam in futuro: Et hæc uidenter uera ad literam quantum ad illos. Extendendo autem ſententiam hanc ad omnes, quia dominus extendit eã ad omnes referẽte Euangeliſta quod uniuerſaliter dixit, Omnis qui ceciderit ſuper lapidem &c. ſignificari poteſt eadem ſententia. ſ. quod offedentes Chriſtum non erunt impunes: ueruntamẽ niſi ſint tales ſuper quos cadat furor Chriſti ut lapis comminuens, erit plaga eorum curabilis: nam illi ſuper quos Chriſtus cadit indurans eos, incurabiles ſunt, utpote comminuti. Hæc de ſecũdo.

Circa tertium (ſcilicet uerba domini de Herode tetrarcha. ſ. Ite & dicite uulpi illi: ecce eijcio dæmonia, & ſanitates pficie hodie & cras & tertia die conſumor, ueruntamẽ oportet me hodie, & cras & ſequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Hieruſalẽ (quæſtiunculæ occurunt tres

Prima

Prima, quorſum tendat hæc de Herode uerba: quũ in Euangelio non legatur ꝙ ipſe inſidiatus fuerit Chriſto domino: ſed potius ꝙ deſyderabat eum uidere, ꝙ gauiſus eſt ipſo uiſo, quod interrogauit eũ ĩ multis ſermonibus, quod ſpectabat aliquod ſignum uidere fieri ab eo quod nihil morte dignum in cauſa ipſius iudicauerit. Secũda, quid ſibi uult replicata hæc diſtinctio per tria tempora, hodie, cras & tertia die. Tertia, quid ſignificatur per illa uerba, quia nõ capit prophetã perire extra Hieruſalẽ, quum Latina conſtructio nullam videatur habere ſignificationem. nunquid deerant vocabula Lucæ Euang. ad ſignificandum quod oportebat Chriſtum mori in Hieruſalem.

Ad hæc breuiter dicitur quod Herodes ideo vulpes appellatus eſt a domino, quia doloſe incedere videbatur, Et vere intentionẽ occidẽdi Chriſtum videtur habuiſſe: quamuis poſtea videns illum deſpexerit, & non curauerit occidere illum, vtpote non æſtimans ipſum ſicut æſtimauerat Ioan. Baptiſta. Nam ſi tanti feciſſet illum ſicut Ioannem, eandem habuiſſet de eo ſententiam quam habuit de Ioanne propter eandem cauſam .ſ. concurſum populorum ad prędicationem eius. Apparet autẽ doloſitas Herodis ex Euãgelio tripliciter inſimulatis ſignis. Primo, quia ex vna parte volebat occidere Ioannem: & ex altera parte contriſtatum ſe mõſtrauit, quum puella petit in diſco caput Ioannis Baptiſtæ: ſimiliter ex vna parte libenter Ioannem audiebat: ex alia parte volebat quod prædicaret populo, ſed incarcerauit ipſum. ſimili quoq; modo ex una parte deuinxit ipſum in carcere & occidit propter Herodiadẽ ex altera parte explebat intentum ſuum de occidendo Ioãnẽ propter cõcurſum populorum: vt Ioſephus teſtatur, Vnde dñs audiens quod Herodes volebat ipſum interficere, & videns intima cordis Herodis, merito appellauit ipſum vulpem: velote occulte in mente ſua inſidiantem vitæ ipſius domini. quod ex ſubiunctis verbis quæ referenda dixit Herodi, colligi facile poteſt.

Vnde ad ſecundam quæſtiunculam dicitur, quod dominus & perfectionẽ operum ſuorum primo, & modũ perficiẽdi opera ſua ſecundo, non obſtante quacunq; Herodis doloſitate, in hac litera temporum diſtinctione declarauit. Nam primo tria uniuerſalia opera ſe perfecturum declarauit .ſ. eiectionem dæmoniorum: & in hoc clauditur expulſio malorum, perfectionẽ

ſani-

ſanitatum: & ſub hoc clauditur collatio bonorum, & ſacrificium mortis ſuæ, in quo eſt myſterium æternæ uitæ &c. Deinde modum quo prædicta perfecturus erat (.ſ. ambulãdo) aperuit: quia ad literam diſcurrebat Chriſtus eijciendo dæmonia, conferendo ſanitates &c. Vtrunq; autem diſtinxit per tres dies, ad ſignificandum totum tp̃s ordinatum ad hæc perficienda, & ad modum perficiendi adimplendũ. ternarius enim perfectionem ſignificat. & rurſus principiũ, medium, & finis perfectionem ſignificant. hodie autem principium, cras medium, & tertia dies finis eſt. Et ipſa quidem opera abſolute ſibi dominus attribuit dicens, Ecce eijcio dæmonia &c. modum vero perficiendi cum nota neceſſitatis ſignificauit, dicens, oportet me ambulare. ut & ſuam voluntatem & neceſſitatem implendi diuinam præordinationem ſignificaret. definierat ſiquidem Deus vt dominus Ieſus diſcurreret prædicando tanto tẽpore, & in Hieruſalem occideretur, non ab Herode, ſed a Pilato. Ad tertiam quæſtiunculã dicitur ꝙ conſtructio literalis inuenitur ſi ly Hieruſalem ſit nominatiui caſus, & ordinanda ſic eſt litera; quia Hieruſalem non capit prophetam perire extra: hoc eſt, quia Hieruſalẽ non recipit, non eſt capax huius gr̃æ, ſcilicet prophetã perire extra. Tanquam diceret, ꝙ Hieruſalẽ tantam operã dat occiſioni prophetarum, quod nõ recipit vitationẽ huius mali, quod eſt occidere prophetas. vnde & ſtatim dñs ſubiungit, Hieruſalem Hieruſalem quæ occidis prophetas, &c. aſſignans pro cauſa quare in tantũ malum deuenerit ob ſuam obſtinationem &c. vt patet in textu. Hęc de tertio.

Circa quartum ſcilicet. Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt: omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate &c. ambiguitas duplex occurrit. Primo, circa primam partem, qm̃ contraria implicare videtur, ſcilicet licita coram Deo, & non expedientia propter offenſionem hominum qui inde impediuntur a bono. Nam ſi non expediunt ad bonum iam non ſunt licita: & ſi ſunt licita, non impediunt a bono. Deinde circa ſecundam partem, quia aut eſt ſermo de redactione totali ſub alterius poteſtate, aut de ſubiectione quo ad aliquẽ actum pro tunc. Si pro modo, ſermo non videtur ad propoſitum. perinde eſt enim ac ſi dixiſſet, ſed ego ſub nullius ero perpetua poteſtate, quod ad nullum videtur propoſitum Apoſto-

li in illo loco. Si ſecūdo modo, ſuperbia uidetur & ſtulta & impoſſibilis ſententia: quum impoſſibile uideatur hoībus cōuerſantibus hæc euitare. Nam ſicut q litigat, ſubijcitur pro tunc quo ad litem ſub iudicis poteſtate: ſic qui nauigat, ſubijcitur pro tunc quo ad nauigationem ſub nautæ poteſtate: & qui ueſtē cōficiendā tradit artifici, ſubiicitur pro tūc quo ad actū illū artificis poteſtati. Quomodo ergo uerificabitur hæc Apoſtoli ſnīa? Ad hoc dicitur, ꝙ in his ſententiis Apoſtolus prudētiam docere intendit circa opera licita ex ſuo genere: hoc eſt nulla lege ſibi prohibita. Et ex duplici capite docet abſtinendū quandoque fore a licitis. primo ex parte finis, ſecundo ex parte operantis. Et ſi adiunxerimus quod ipſe poſtmodum ca. x. docet, tertio abſtinendum eſt ex parte circunſtantium. Et ex parte q. dem finis dicit, Oīa mihi licent, ſed non oīa expediūt. ex parte uero operantis dicit, Omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar ptāte. ex parte vero circunſtantium dicit, Oīa mihi licent, ſed non oīa ædificant. Ex fine ſiquidem ratio pendet corū quæ ordinantur ad finem: ac per hoc ex fine diſcernuntur quæ impediunt, & quæ expediunt ad finem: atque inde uolentes finem conſequi, eligenda decernimus quæ expediunt (hoc eſt quæ impedimenta tollunt, quæ utilia ſunt ad talem finem) & refutamus tam impedientia quam inutilia, utpote uana. Verbi gratia: licebat Apoſtolo uiuere de Euangelio: ſed quia alicubi non erat hoc utile ad finem intentum, ſ. fructum ſpiritalē prædicationis, abſtinuit ab hoc licito. Ex parte uero operantis penſanda ſunt ualde quæ fiunt: quoniam multa decent unum quæ dedecent alterum. Specialiter autem libertas ſeruanda eſt, ut ſcilicet homo non ſe obliget alicui. unde poſtea detineatur vt non poſſit aut quaſi non poſſit libere exercere officium ſuum, aut quod decet ipſum facere uel omittere. Verbi gratia, licet uxorem accipere, ſed quia per coniugium ſub alterius poteſtate uterque coniunx redigitur, eſt quandoque abſtinendum a nuptiis: quando ſcilicet hinc homo detinetur, ut nō poſſit ſtudio aut arduo alicui negotio vacare. Ex parte uero circunſpectantium conſtat operationem moderandam uel omittendam quandoque eſſe: nam quamuis opus ſit licitum, ſi tamen inde offenduntur nō maligni, ſed infirmi, ſed puſilli, abſtinendum eſt ab illo opere, ut non ſcandalizentur, ut non ruant inde in

 pecca-

peccatũ aliquod. Verbi gratia: licet ueſci quocunq; cibo: quia oĩs creatura Dei bona eſt: ſi tñ quãdoq; contingat aliquos ex qualitate aut hora cibi ſcandalizari, abſtinendũ eſt. Diligenter aũt in oĩbus licitis quę quandoq; omittenda ſunt, diſtinguendum eſt: quia dupliciter contigit omittenda eſſe quę licita ſunt. Primo, quia in tali caſu effecta ſunt illicita rõne ſcandali annexi, tunc uel rõne nocumẽti qđ tunc emergeret, uel ratione otioſitatis tunc occurrentis (hoc eſt, ꝙ uane fieret ſi fieret) & ſic de ſimilibus. Et in hmõi caſibus ſermo Apoſtoli intelligendus eſt de licito ſm ſe; ita ꝙ ſenſus eſt, oĩa non prohibita, mihi licent ſm ſe ſola cõſiderata cum hoc.n.ſtat ꝙ ex adiuncto aliquo ſingulari accidente fiant illicita, uel ex parte finis, uel ex parte perſonæ, uel ex parte ſpectantium. Secundo, quia melius eſt in tali caſu omittere illa: ita qui ſermo Apoſtoli ſit de licitis nõ ſolum ſm ſe, uerumetiã in caſu illo occurrente. Et licet utroq; modo poſſint uerba Apoſtoli gloſſari, ſi ſpectetur ad primã cuiuslibet ſnĩæ partem (.ſ. omnia mihi licent) ter repetitam, ſi tamen ad ſubſequentem cuiuſq; partem ſpectetur, ſm ſenſum ſolum quęlibet ſententia ſonat: dum ſolius melioris negatio contraponitur in ſingulis ad licitum. In prima ſiquidem ait: omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt: ubi negatur melius expeditionis bonum. Et non dixit, ſed aliqua impediunt. ubi affirmaretur malum impedimenti. In ſecunda quoque ait: omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate: ubi negatur melius libertatis bonum. Et non dixit: ſed ego ſub nullo redigar peccato: ubi mala peccati ſeruitus opponeretur. In tertia demum ait; Omnia mihi licent, ſed non omnia ędificant, ubi melius ędificationis ſpiritalis bonum negatur. Et non dixit, ſed quędam deſtruunt ſeu ſcandalizant: ubi malum ſcandali opponeretur. Et propterea ſententię iſtę de licitis quę ex conſilio omittenda quandoque ſunt, intelliguntur iuxta planum literę ſenſum.

Ad obiecta aũt in oppoſitum reſpondendo, dicitur falſum eſſe ꝙ omnia non expedientia ſunt illicita: imo falſum etiam eſt omnia impedientia eſſe illicita: multa enim ſunt quę impediunt a meliori bono fine, quę tamen ſunt licita: ut patet de cõiugio impediente contemplari libere quę domini ſunt, & tamen eſt licitum: & ſic de alijs. Ad aliam obiectionem dicitur

quod

quod nõ refert intelligere hanc ſnĩam de perpetua uel tẽporali ſubiectione: qm̃ ſermo Apoſtoli nõ tendit ad euitandã oẽm ſubiectionem, ut obiectio interpretatur, ſed ad euitandam ſubiectionem ſiue ſimpliciter, ſiue pro tunc, quæ detineret ipſum a meliori opere. Nam ſi prudentia huius mundi tenuit quandoque petere vel ſuſcipere aliquod beneficium ab aliquo, ne inde quaſi alligatus ſit ad aliquid cõmittendum uel omittendũ quod ipſe intendit cõmittere uel omittere: multo magis prudentia Ieſu Chriſti docet hominẽ abſtinere quandoq; ab aliquo licito: ut liber totaliter ſit ad ea quæ religionis aut ſancti officij ſunt. Experientia ſiquidẽ teſtari uidetur, multa meliora bona omitti a religioſis, propterea quia non uſi ſunt hoc Pauli conſilio. Oĩa mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate: ſed alligauerunt ſeipſos particularibus beneficijs ſeu perſonis & inde detinẽtur & abſtrahuũtur a melioribus bonis. Hęc de quarto. Budæ die non Aprilis. M. D. XXIIII.

DECIMVM IENTACVLVM: IN QVO QVATVOR TRACTANTVR.

OCCVRRVNT decimo tractãda quatuor apud Ioannem Euangeliſtam, Primum. Ioan. v. Si ego teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimonium meũ non eſt uerum. Secũdum quoq; Ioãnis v. Quomodo uos poteſtis credere, qui gloriam abinuicem accipitis, & gloriam quæ a ſolo Deo eſt non quæritis? Tertium Ioan. xiiij. In domo patris mei manſiones multę ſunt: ſi quo minus, dixiſſem uobis: quia uado parare uobis locum, Quartum eſt, Ioan. xvij. Et nunc clarifica tu me pater apud temetipſum claritate quam habui prius quam mundus fieret apud te.

Circa primum (ſcilicet. Si ergo teſtimonium phibeo de me ipſo, teſtimoniũ meũ non eſt uerum) dubiũ occurrit ex duplici capite. Primo, quia conditionalis iſta falſa uidetur, ſiue antecedens demonſtret Chriſtum inquantũ homo, ſiue inquantũ Deus. Nam Chriſtus non ſolũ ſecundum diuinam naturã erat impeccabilis, ſed ẽt ſecundum humanitatem aſſumptã: ac per hoc ſecundum quamcunq; naturã perhibeat teſtimonium de

ſeipſo, non poteſt mentiri: & conſequenter teſtimonium eius erit uerum, cuius oppoſitum conditionalis iſta ſignificat. Et auget dubitatio ex eo ꝙ ipſemet dominus Ioannis octauo, quum dixiſſet, Ego ſum lux mundi: & Iudæi opponerent ei. Tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum nõ eſt uerũ: reſpõdit Ieſus & dixit eis: Et ſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, uerum eſt teſtimonium meum. ubi clare apparet dominum aſſerere contrariam conditionalem.

Ad hoc dr̃ ꝙ ſimpliciter & abſolute loquendo conditionalis ſecunda quã protulit dñs Ioan. viij. eſt uera & aſſerẽda: illa aũt quæ ex Ioan. v. allata eſt, non eſt extendenda, ſed exponenda iuxta contextum ad præcedentia. Duo ſiquidẽ ante illa uerba: Dñs dixerat, ex quibus ſenſus intentus per hanc conditionalem accipi poteſt. Primum eſt. Non poſſum ego a meipſo facere quicquam. Ex quo ſumitur ꝙ in antecedente huius conditionalis ſubintelligitur ly a miepſo: ita ꝙ conditionalis eſt iſta: Si ego a meipſo perhibeo teſtimoniũ de meipſo, teſtimoniũ meũ nõ eſt uerũ. Et ſic conditionalis uerificat: quia ſi a ſeipſo non põt facere quicquã, non põt quoq; a ſeipſo perhibere teſtimoniũ uerũ de ſeipſo: & ſi a ſeipſo teſtimoniũ perhiberet de ſeipſo, teſtimoniũ eius nõ eſſet uerum: utpote cõtrariũ origini ueritatis; qm̃ ipſe non eſt ex ſeipſo. Et eſt iſta conditionalis de genere illarũ quarum tam antecedens q̃ conſequens eſt impoſſibile: ut ſi leo uolat, leo habet alas. & ſimiles. Simili quoque modo uerificatur dicta cõditionalis, ſi exponatur iuxta ſecundũ quod præmiſerat dñs ibidem. ſ. quia non quæro uoluntatem meã, ſed uoluntatẽ eius qui miſit me. Hinc. n. ſubintelligitur antecedente dictæ cõditionalis ly quærens uoluntatẽ aliã quam eius qui miſit me: ita ꝙ conditionalis eſt iſta: Si ego quærendo uoluntatẽ aliã q̃ eius qui miſit me, teſtimoniũ perhibeo de meipſo, teſtimoniũ meum nõ eſt uerũ, quia quærendo aliã uoluntatẽ q̃ patris, contrariaret̃ ueritati: & ſic teſtimonium ſuum non eſſet uerum. Sed ſic ẽt cõditionalis eſt uera: & tam antecedens q̃ conſequens eſt impoſſibile. Illa autẽ conditionalis quæ dr̃ Ioan. viij. gloſſa nõ eget: qm̃ ut ſonat uera eſt: & dupliciter ibi a dño probatur. Primo, quo ad ueritatem in ſe: ſcilicet ꝙ teſtimonium eius uerum eſt ſecundũ rẽ, dicendo, Quia ſcio unde uenio, & quo uado: hoc eſt, quia ex certa ſcientia

tia totius progreſſus mei loquor: ſcio.n. vnde ueni, a principio a patre, ab æternitate &c. & quo uado, ad patrē, ad cœlum &c. Quia enim quod ſcimus loquimur, & qđ uidimus teſtamur, ex certitudinæ ſuæ ſcientiæ probat dñs teſtimonium ſuū eſſe verum. Secundo, quantum ad ſufficientiam legitimam, quia in lege ueſtra ſcriptum eſt ꝙ duorum hominum teſtimonium verum eſt; ac per hoc multo magis uerū eſt teſtimonium æterni filij & patris. Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo: & teſtimoniū perhibet de me qui miſit me pater. Poteſt quoque accipi & tertia probatio quo ad veritatem præſumptionis ex ſubiunctis uerbis domini in eodem cap. Ego gloriam meam non quæro, ſed honorifico patrē meū &c. Præſumi ſiquidē pōt teſtimoniū de ſeipſo falſum, propterea quia homo quęrit proprium bonum ſeu propriam gloriam, ſed ubi homo bona dicit de ſe (vt Chriſtus prædicabat ſe Deum) & propriam non quærit gloriam, non eſt locus præſumptioni aut ſuſpicioni ꝙ teſtimonium eius non ſit uerum. Et propterea omnia colligendo amplectimur ſimpliciter & abſolute uerā eſſe hanc cōditionalem, ſcilicet ſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, verum eſt teſtimoniū meū eſt ſiquidē uerū & re & lege, & præſumptione. Re quidem, quia ſic eſſe ſcio; lege autē, quia duo teſtes; præſumptione uero, quia non propriam, ſed patris gloriam quæro. Et per hoc patet ſolutio obiectionum:

Circa ſecundum, Quomodo poteſtis credere, qui gloriam abinuicem accipitis: & gloriam quæ a ſolo Deo eſt, non quæritis? dubitatio occurrit ex duplici capite. Primo, circa primam partem, Quomodo poteſtis credere, qui abinuicē gloriam accipitis? Nam aut eſt ſermo de fide informi: & ſic experientia teſtatur in multis Chriſtianis ꝙ credunt, & tamen abinuicē gloriam accipiunt, ponendo vltimum finem in gloria. Si vero eſt ſermo de fide formata charitate, apparet ſermo domini per accidens: nam omne peccatū mortale tollit charitatem: & gloria nō directe opponitur charitati, ſed odium. Vnde qua ratione obiectū eſt de peccatū vanæ gloriæ ad impediendū fidem formatā: pari ratione quodlibet aliud peccatum obijci potuit: & maiori ratione obijci potuit peccatum aliquod directius oppoſitum charitati: vt inuidia, odium, diſcordia. Circa ſecūdam deinde partē, ſcilicet, & gloriam quæ a ſolo Deo eſt, non quære-

tis,duplex difficultas occurrit.Prima:quia nulla vr̄ gloria quę a ſolo Deo ſit,quum etiã gloria filiorum Dei ſit non a Deo ſolo,ſed a Deo & alijs:iuxta beatę uirginis uerborum,beatã me dicent omnes generationes, & in Pſal.ſancti dicunt de ſeipſis. Tunc dicent inter gentes, Magnificauit dominus facere cum eis.Secũda difficultas eſt:quia quærere gloriã quæ a ſolo Deo eſt,non ſpectat ad amorem Dei, ſed ad amorem proprium,nõ enim hoc ſpectat ad amorem amicitiæ,ſed ad amorem concupiſcentię,qua homo concupiſcit ſibi bonum glorię.Et propterea etiam ſi homo quæreret gloriam quæ a ſolo Deo eſt, quũ per hoc proprium bonum quærat, non euaderet difficultatem ſeu admirationẽ de fide formata charitate, quæ eſt amor amicitiæ ad Deum. Vndiq; ergo obſcura apparent hæc dñi verba.

Ad hoc dr̄ poſſe duplicem ſenſum habere illa uerba,Qui ab inuicẽ gloriam accipitis. Primus eſt,qui accipitis humanã gloriã,ut finem ex intentione pręſtitutum, Et iuxta hunc ſenſum duo maxima impedimenta fidei opponuntur. Alterũ poſitiuũ: ſcilicet inanis gloria. Alterũ priuatiuũ:ſcilicet nõ quærere gloriã cœleſtẽ. Et inanis quidẽ gloria fidei impedimentũ præſtat, & ex parte principij: quoniã oportet credentẽ intellectum captiuare in obſequium Chriſti,qui autem humanã gloriã quæritat, non ſe ſubijcit:ſed exaltare ſtudet ut habeat unde glorificetur. Et ex parte termini. fides enim eſt ſperandarũ ſubſtantia rerum. Qui autẽ mercedẽ ſuã conſtituit in gloria humana, ad illius faſtigium tendet:nõ ad ſperanda quę per fidẽ promittuntur, Non quærere autem gloriam cœleſtis patriæ, maximum fidei impedimentum eſt;quia tollit motiuum ad credendum: Veniſſe ſiquidẽ ad fidẽ homines ꝓpter amorem cęleſtis gloriæ quã audierunt promiſſam credentibus,nõ opus eſt probare, & ſimiliter perſeuerare homines in fide ob ſimilẽ amorẽ, conſtat. Et põt iuxta hunc ſenſum intelligi dñica hæc ſñia de fide tã formata q̃ informi. Et ſi de formata fide intelligitur, ſenſus eſt: Quomodo uos poteſtis credere? quaſi diceret: Nullo modo poteſtis uos credere fide uiua, qui finẽ ueſtrũ habetis in gloria humana,& cœleſtem non quæritis. Si uero de fide informi intelligit̃,ſenſus eſt: Quomodo poteſtis credere? quaſi dicere. Difficile aut male poteſtis credere, qui humanam gloriã habetis pro fine & c. Secundus autẽ ſenſus eſt. Qui abinuicem

cē gloriā accipitis. hoc eſt qui delectamini in gloria humana. Et iuxta hunc ſenſum principale impedimentū fidei ponitur priuatiuum: hoc eſt nō quærere gloriam cœleſtem. ita ꝙ principalis uis impedimēti conſiſtit in hoc ꝙ non quæritur cœleſtis gloria. Et delectari in humana gloria, ut ſecundarium impedimentū appoſitum hic eſt, & ad maiorem confutationē eorum: nā ex hoc ꝙ delectamur de gloria humana, reprehēſibiles magis ſumus ꝙ nō quærimus gloriā cœleſtē. Si.n. ab appetitus gloriæ alieni eſſemus, quaſi excuſabiles eſſemus fidei impedimento ſcilicet ꝙ non quærimus gloriam, quæ a ſolo Deo eſt: utpote qui de nulla gloria curā haberemus, ſed ubi nos appetitores ſumus gloriæ, & ea gloria quæ ſecūdum quid eſt gloria (qualis eſt humana) delectat nos, confutamur ſi eam quæ uera & ſimpliciter gloria eſt non quęrimus, quia fidei habetur & ſeruatur. Erit ergo ſenſus: Quomodo uos poteſtis credere, qui delectamini gloria humana, & gloriā q̄ a ſolo Deo eſt non quæritis? Et poteſt exponi tam de fide uiua quā mortua, ut ſuperius expoſitum eſt hoc eſt nullo modo quantū ad fidē uiuam, & difficile uel male quantum ad fidē mortuā. Nam aut cū difficultate aut debiliter fides ab ijs haberi ur̄ propter ſupradictas rōnes. minus tn̄ difficile & ſimiliter minus male ab ijs fides informis haberi poteſt q̄ a prius dictis: qui ex intentione gloriam humanam præſtituerunt ſibi finem. Nam qui ex huiuſmodi intentione ad gloriam humanam anhelant, aut non credunt, aut uix credunt, qui vero ex paſſione ad gloriam humanam trahuntur, debilitantur in fide, eo ipſo ꝙ ſeipſos extollunt, quoniam fides in ſub iugatione ſuijpſius conſiſtit. Ad intuendum autem qualiter ſermo domini eſt per ſe & nō per accidens, diſtinguendum eſt de fide ſm̄ ſe, uel ſecumdum ſuū motiuam: & ſimiliter de oppoſitis fidei uel ſecundum ſe uel ratione ſui motiui. Nam licet fides ſecundum ſe ſit in intellectu quia tn̄ eſt in intellectu moto a uoluntate: motiuum ad fidem ex parte uoluntatis ſe tenet. Et quia ut dicitur viij. Ethi. amabile quidem bonum; unicuiq; autem proprium: uoluntas affecta ad proprium bonū non quodcunq;, ſed cœleſtis gloriæ eſt motiuum hominis ad fidem. Et huic motiuo clare patet opponi priuatiue ſeu negatiue non quærere cœleſtem gloriā: cōtrarie aūt quærere inanē gloriam. Et ppea dn̄s fidem ex

parte motiui cõſideratus, ambo oppoſita iniecit, contrariũ quidem picẽs, qui ab inuicem gloriã accipitis: priuatiuum uero dicens, & gloriam quæ a ſolo Deo eſt, non quæritis.

Vnde ad obiecta reſpondendo dicitur ꝙ (ut patet ex ſupra dictis) præſens ſniã de fide utroq; modo, ſ. tam informi quam formata, põt intelligi, & quum obiicitur contra fidem informem, qm̃ multicum inani gloria habent fidem informẽ. iam ex dictis patet ſolutio, ꝙ ſi tales ex intentione habent inanem gloriam pro fine: uix habent fidem: informem, ſi uero ex paſſione, trahuntur ad inanem gloriam, ſicut ex paſſione peccant hoĩes in alijs uitijs: male habent fidem, pro quanto debilitantur in habendo fidem, ut declaratum eſt. Ad id uero quod deinde obiicitur contra fidem formatam, quod obijceretur impedimentum per accidens, iam patet ſolutio, ꝙ. ſ. eſt impedimentum per ſe ex parte mortui ad fidẽ, & cõſequenter ad charitatẽ per quã fides operatur. Ad primũ uero cõtra ſcd̃am partem obiectum dicitur trifariam inueniri gloriam. Aliqua nanque eſt gloria quæ eſt ab hoĩbus ſolis, hoc eſt non a Deo: ut quum laudatur peccator in deſiderijs aĩæ ſuæ, & iniquus benedicitur ab hominibus. Quædam uero eſt gloria quæ eſt & ab hominibus & a Deo: ut quũ cõmendamur de actibus uirtutum, actus. n. uirtutum approbantur a Deo, & laudantur ab hoĩbus. Quædam uero gloria eſt a ſolo Deo: & hæc eſt gloria filiorũ Dei per adoptionẽ. Quæ gloria dicitur eſſe a ſolo Deo tripliciter. Primo quo ad radicem gloriæ: quia a ſolo Deo eſt filialis adoptio, quæ digna eſt gloria. Secundo, quo ad notitiã in hac uita: quia ſolus Deus nouit qui ſunt eius. Tertio, ſubſtantialiter: quia gloria filiorum Dei conſiſtit ſubſtantialiter in hoc quod a Deo homo cõmendetur. Cõmendationem aũt aliorum accidentaliter reſpicit: ita ꝙ ſi a ſolo Deo & a nulla creatura cõmendaret̃ ſufficit adoptionis filio. Et ex hoc capite uidetur ad literã exponenda iſta dñi ſnĩa, dum cõtra gloriã quæ eſt ab hoĩbus. gloriã quæ a ſolo Deo eſt oppoſuit. Et ad hunc ẽt ſenſus Paulus Apoſtolus dixit, Non. n. qui ſeipſum cõmẽdat, ille probatus: eſt ſed quem Deus cõmendat. & non dixit, ſed quẽ hoĩes cõmendant. neq; dixit, ſed quẽ Deus & homines cõmendant. ut doceret ꝙ in ſola cõmẽdatione Dei conſiſtit ſubſtantialiter gloria filiorũ Dei. Vnde cõceditur ꝙ gloria filio-

ria filiorum Dei eſt ẽt ab alijs,ſed accidentaliter: a ſolo autem Deo ſubſtantialiter: ſicut beatitudo ſanctorum ſubſtantialiter conſiſtit in fruitione Dei:accidentaliter aũt in ſocietate aliorũ ſanctorũ. Ad vltimum aũt de amore cõcupiſcentiæ dicit̃,concedendo ꝙ appetitus gloriæ quæ a ſolo Deo eſt,ad amorem concupiſcentię ſpectat:quo homo cõcupiſcit ſibiipſi bonũ huiuſmodi gloriæ conſiſtentis in ſola cõmendatione diuina:ꝙ affectus iſte licet non ſufficiat ad charitatẽ, quæ eſt amor amicitiæ ad Deum:ſufficit tñ ad hoc ꝙ ſit motiuum ad fidẽ & charitatẽ: Nam quum gratia perficiat naturam:& naturæ ordo habeat ut amicabilia quæ ſunt ad alios,ueniant ex amicabilibus quæ ſunt ad ſeipſos (vt Philoſophus dicit ix.Ethic.)conſequẽs eſt ut hmõi gloriæ amor moueat & inducat ad fidẽ & charitatem:quæ ita facit hominem amicum Dei, ut faciat ẽt eundem cõcupiſcere ſibiipſi hãc gloriã. Et quia dominus de motiuo & conſeruatiuo fidei ex parte noſtri loquebatur: ideo de hmõi amore tam ſanctæ concupiſcentiæ locutus eſt hic:qui paulo ſuperius de amore amicitiæ erga Deum eiſdem dixerat, Scio ꝙ non habetis dilectionem Dei.Hæc de ſecundo.

Circa tertium, In domo patris mei manſiones multæ ſunt. ſi quo minus, dixiſſem uobis: quia uado parare vobis locum, quæſtiunculæ tres occurrunt. Prima eſt, quid negatur per illa verba: ſi quo minus. Secunda eſt, quid eſt illud quod affirmas dominus conditionaliter tamen ſe fuiſſe dicturum diſcipulis in illis uerbis,dixiſſem uobis. Tertia eſt,q̃uo dominus uadit parare diſcipulis locum : quum ipſe dixerit filijs Zebedæi parata eſſe electis loca a ſuo patre,dicẽdo, ſedere ad dexteram uel ſiniſtram meam non eſt meum dare uobis:ſed quibus paratum eſt a patre meo.Et rurſus dixit ſe in iudicio dicturum:Venite poſſidere regnum paratum uobis a conſtitutione mundi.Quomodo ergo uadit parare,ſi iam parata ſunt?

Ad hoc dr̃ ſequẽdo ſenſum qui mihi uiderunt literalis, ꝙ per illa uerba, ſi quo minus, negatur unitas manſionis in domo cœleſtis patris:ita ꝙ ſenſus eſt. Si non eſſent in domo patris mei multæ manſiones.Quas multas eſſet affirmauerat, ad declarãdũ diſcipulis ꝙ licet oẽs habitaturi eſſent in domo patris ſui : diuerſas tamen ſortituri eſſent habitationes in eadem cõi domo ꝑ diuerſitate meritorum: ut hinc nõ diſperarent de

æterna

quia non ſunt adhuc duo in carne una prolis. Secũdo, de quali unitate eſt ſermo: an de unitate cõiugali, an de unitate carnali. Nã ſi de carnali intelligitur, ſequeretur ꝙ etiam fornicãtes eſſent inſeparabiles. quia effecti ſunt caro una carnaliter. Si autem de cõiugali eſt ſermo, obſtat Apoſt. ij. ad Corint. vj. ubi ex allegato teſtimonio Geneſis, Erunt, inquit. duo in carne una, dicit: Qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur.

Ad hoc dicitur quod ſermo eſt de carne ipſorum coniugũ & de unitate numerali carnalis generationis principij perfecti ac iuſtitia ꝙ ſenſus eſt, ꝙ erunt duo in carne una: hoc eſt in uno carnalis generationis perfecto iuſtoq; principio. Et quidẽ qđ interueniat hic unum carnale generationis principiũ perfectũ clare patet: nã licet mulieris & uiri ſint duæ carnes, & ſingulæ ſint duo partialia principia generationis: ambæ tamen concurrunt ad integrandũ unum numero completum generationis principiũ. Quod uero hoc unum carnale perfectũ principiũ ſit ẽt iuſtum in coniunctione coniungum ex eo patet, ꝙ inter coniuges & fornicarios hæc eſt differentia, ꝙ in fornicarie ſe cõmiſcentibus inuenitur hoc tm̃. ſ. ꝙ integrant unũ completũ generationis principium, ſed non inuenitur alia conditio. ſ. iuſtitia, hoc eſt ꝙ illud principiũ ſit nõ ſolũ cõpletũ, ſed iuſtũ: in coniugibus aũt cõiunctio fit ad integrandũ nõ ſolũ unũ pfectũ, ſed ẽt iuſtũ generationis principiũ. Vñ & in Geneſi ubi primo ponunť hęc uerba ꝑmittiť. Adhærebit uxori ſuę. & ſubiungiť. Erunt duo in carne una. ꝑ nominatã uxorem ſignificans ꝙ de iuſta unitate loquebať dicendo: erunt duo in carne una. Et dñs tam Matth. xix. q̃ Marci x. intulit in neutro genere. Qđ ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet. & non in maſculino genere. Quos ergo Deus coniunxit. ꝑ illud. n. denotauit unum iuſtũ generationis principiũ ꝙ Deus coniunxit in coniugio. Propter ꝙ ſignanter poniť Deus autor coniunctionis iſtius. Coniunctio ſiquidem uiri, & mulieris quatenus iuſta, a Deo eſt ſingulariter, tanq̃ ab inſtitutore ipſius. Et qdẽ in plantis perfectũ generationis principium unum natura coniunxit, faciens in una plante uirtutẽ utriuſq; ſexus: in aĩalibus uero unũ generationis completũ principium appetitus aĩalis coniuxit, trahens ad cõmixtionem maris & fœminæ. In hoĩbus quoq; unum generationis principium perfectum appetitus

tus carnalis facit: ut patet in fornicarijs, adulterinis, & inceſtuoſis cõmixtionibus: Sed ꝙ cõpletum generationis principiũ unũ ſit ẽt iuſtum, fecit Deus inſtituendo in humano genere cõiungium, Et propterea infertur, Quod ergo Deus coniunxit, homo nõ ſeparet. Et per hoc patet reſponſio ad utrunque ambiquitatis caput, & ſolutio omnium obiectorum, niſi obiectionis allatæ ex Apoſtolo. Ad quã dicitur, ꝙ Apoſtolus ibi uſus eſt illa autoritate quantum ad id ꝙ eſt materiale in unitate cõiugij: hoc eſt quantũ ad ipſam corporũ cõmixtionẽ, qua fit unũ pfectum generationis carnalis principiũ. hoc.n. ſufficiebat ſuo ꝓpoſito. & non quãtum ad totũ ꝙ in illis uerbis Geneſis cõprehẽdit. Vñ non obſtat ĩtegritati totius ſenſus. Hęc de pri.

Circa ſecundum, Omni qui cecid erit ſuper lapidẽ iſtũ, confringet. ſup quẽ uero ceciderit, cõteret eum. difficultas occurrit, an hmõi diuerſitas ſignificet diuerſam grauitatẽ peccatorum, an diuerſam grauitatẽ pœnarum: hoc iuxta primũ ſenſũ denotet diuerſas grauitas peccati infidelitatis ex una parte, & aliorum peccatorũ ex alia parte: ut per cadẽtes ſup lapidẽ denotent alij peccatores: per eos uero ſup quos cadit lapis, denotent infideles. Et cõtra hunc ſensũ militãt duo. Primũ eſt, qa agricolæ cõtra quos directe hæc uerba dicunt, non peccabant in fide, imo dixerũt: Hic eſt hæres Scdo, quia j. Pet. ij inter cadẽtes ſuper lapidẽ cõputant infideles, dum ibi dicit de Cl ro. Et lapis offenſionis & petra ſcandali ijs, qui offendunt, nec uerbo credunt. Iuxta ſm uero ſenſum denotetur differentia inter pœnas præſentis uitæ, & futuræ: ita ꝙ confractio cadentium ſuper petrã, denotet pœnã præſentis uitæ: cõtritio uero ſeu cõminutio eorũ ſuper quos cadit lapis, denotet pœnas æternas. Et hic ſenſus extra propoſitum apparet: pro quãto de pœna agricolarum præſentis tpis dominus loqui uidetur, dicens: Auferetur a uobis regnum, & dabitur genti &c.

Ad hoc dicitur, quod uerba iſta utpote metaphorica aſſumpta a domino. pro magna parte ex viij. c. Eſa. multipliciter exponi poſſunt. uidetur tamen nihil ad literam tendere hãc metaphoram ad diuerſam grauitatem pœnarum: ita ꝙ metaphora conſiſtit in ſimilitudine patientium diuerſimode a lapide dupliciter. n. contingit pati nos a lapide, uel quod impigendo & ruendo cadamus ſuper lapidem, ut contingit tam ambo-

bus cadentibus ſuper lapidem, q̃ ruentibus ex aliquo loco cadendo ſuper aliquẽ lapidẽ: uel ꝙ lapis cadat ſuper nos: ut contingit quum proijcitur uel demittiť ſuper nos lapis, Vtroque enim modo quum patiamur à lapide, minus patiatur cadens ſuper lapidẽ, & hoc deſignatur per confractionẽ, dum dicit: Qui ceciderit ſuper lapidẽ iuſtum confrigetur. magis autem patiť ſuper quẽ cadit lapis, & hoc deſignatur per cõminutionẽ. dum dicitur, Super quem uero ceciderit, cõminuet eum, magis enim patitur qui cõminuitur, quã qui frangitur. Vult ergo dñs docere, ꝙ licet peccãdo in ipſum Chriſtũ qui ſignificatur per lapidẽ, incurratur pœna: maior tamẽ pœna incurritur ab ijs ſuꝑ quos Chriſtus ipſe iratus eſt, Et reuera nulla eſt maior pœna quã ſit Chriſti ira tã in hac uita quam in futura. Quum enim Deus iratus eſt, ita ꝙ in furore ſuo punit, indurat cor ſubtrahãdo gratiã: punit etiã & temporaliter & æterna etiam pœna ſenſus: ut patet in Herode & Iuda &c. Et hoc directe uidetur ad propoſitum Saluatoris, qui contra ſcribas & phariſæos intẽdebat declarare eis acerbitatẽ pœnæ quam ipſe erat eis illaturus, & in hac uita puniendo eos per Romanos tã acerbe, & in inferno. Nec obſtat ꝙ de ereptione regni fiat ſermo: quoniã dupliciter puniendi erãt agricolæ. ſ. tollendo ab eis uineam, & alijs locando (quod ſpectat ad translationem regni a Iudæis in gentes) & malos male perdendo: quod ſpectat ad punitionem Iudæorum per excidium a Romanis in præſenti uita, & ad damnationum æternam in futuro: Et hæc uidenter uera ad literam quantum ad illos. Extendendo autem ſententiam hanc ad omnes, quia dominus extendit eã ad omnes referẽte Euangeliſta quod uniuerſaliter dixit, Omnis qui ceciderit ſuper lapidem &c. ſignificari poteſt eadem ſententia. ſ. quod offẽdentes Chriſtum non erunt impunes: ueruntamẽ niſi ſint tales ſuper quos cadat furor Chriſti ut lapis comminuens, erit plaga eorum curabilis: nam illi ſuper quos Chriſtus cadit indurans eos, incurabiles ſunt, utpote comminuti. Hæc de ſecũdo.

Circa tertium (ſcilicet uerba domini de Herode tetrarcha. ſ. Ite & dicite uulpi illi: ecce eijcio dæmonia, & ſanitates ꝑficie hodie & cras & tertia die conſumor, ueruntamẽ oportet me hodie, & cras & ſequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Hieruſalẽ) quæſtiunculæ occurunt tres

Prima

Prima, quorſum tendat hæc de Herode uerba: quũ in Euangelio nõn legatur ꝙ ipſe inſidiatus fuerit Chriſto domino: ſed potius ꝙ deſyderabat eum uidere, ꝙ gauiſus eſt ipſo uiſo, quod interrogauit eũ ĩ multis ſermonibus, quod ſpectabat aliquod ſignum uidere fieri ab eo quod nihil morte dignum in cauſa ipſius iudicauerit. Secũda, quid ſibi uult replicata hæc diſtinctio per tria tempora, hodie, cras & tertia die. Tertia, quid ſignificatur per illa uerba, quia nõ capit prophetã perire extra Hieruſalẽ, quum Latina conſtructio nullam videatur habere ſignificationem. nunquid deerant vocabula Lucæ Euang. ad ſignificandum quod oportebat Chriſtum mori in Hieruſalem.

Ad hæc breuiter dicitur quod Herodes ideo vulpes appellatus eſt a domino, quia doloſe incedere videbatur, Et vere intentionẽ occidẽdi Chriſtum videtur habuiſſe: quamuis poſtea videns illum deſpexerit, & non curauerit occidere illum, vtpote non æſtimans ipſum ſicut æſtimauerat Ioan. Baptiſta. Nam ſi tanti feciſſet illum ſicut Ioannem, eandem habuiſſet de eo ſententiam quam habuit de Ioanne propter eandem cauſam .ſ. concurſum populorum ad prędicationem eius. Apparet autẽ doloſitas Herodis ex Euãgelio tripliciter inſimulatis ſignis. Primo, quia ex vna parte volebat occidere Ioannem: & ex altera parte contriſtatum ſe mõſtrauit, quum puella petit in diſco caput Ioannis Baptiſtæ: ſimiliter ex vna parte libenter Ioannem audiebat: ex alia parte volebat quod prædicaret populo, ſed incarcerauit ipſum. ſimili quoq; modo ex una parte deuinxit ipſum in carcere & occidit propter Herodiadẽ ex altera parte explebat intentum ſuum de occidendo Ioãnẽ propter cõcurſum populorum: vt Ioſephus teſtatur, Vnde dñs audiens quod Herodes volebat ipſum interficere, & videns intima cordis Herodis, merito appellauit ipſum vulpem: vt: oĩe occulte in mente ſua inſidiantem vitæ ipſius domini. quod ex ſubiunctis verbis quæ referenda dixit Herodi, colligi facile poteſt.

Vnde ad ſecundam quæſtiunculam dicitur, quod dominus & perfectionẽ operum ſuorum primo, & modũ perficiẽdi opera ſua ſecundo, non obſtante quacunq; Herodis doloſitate, in hac litera temporum diſtinctione declarauit. Nam primo tria uniuerſalia opera ſe perfecturum declarauit. ſ. eiectionem dæmoniorum: & in hoc clauditur expulſio malorum, perfectionẽ

ſanitatum : & ſub hoc clauditur collatio bonorum,& ſacrificium mortis ſuæ, in quo eſt myſterium æternæ uitæ &c. Deinde modum quo prædicta perfecturus erat(.ſ. ambulãdo) aperuit:quia ad literam diſcurrebat Chriſtus eijciendo dæmonia,conferendo ſanitates &c.Vtrunq; autem diſtinxit per tres dies,ad ſignificandum totum tp̄s ordinatum ad hæc perficienda,& ad modum perficiendi adimplendũ. ternarius enim perfectionem ſignificat.& rurſus principiũ,medium , & finis perfectionem ſignificant. hodie autem principium,cras medium, & tertia dies finis eſt. Et ipſa quidem opera abſolute ſibi dominus attribuit dicens, Ecce eijcio dæmonia &c. modum vero perficiendi cum nota neceſſitatis ſignificauit, dicens, oportet me ambulare. ut & ſuam voluntatem & neceſſitatem implendi diuinam præordinationem ſignificaret. definierat ſiquidem Deus vt dominus Ieſus diſcurreret prædicando tanto tēpore,& in Hieruſalem occideretur,non ab Herode, ſed a Pilato. Ad tertiam quæſtiunculã dicitur ꝙ conſtructio literalis inuenitur ſi ly Hieruſalem ſit nominatiui caſus,& ordinanda ſic eſt litera;quia Hieruſalem non capit prophetam perire extra: hoc eſt,quia Hieruſalē non recipit , non eſt capax huius gr̄æ, ſcilicet prophetã perire extra. Tanquam diceret , ꝙ Hieruſalē tantam operã dat occiſioni prophetarum , quod nõ recipit vitationē huius mali , quod eſt occidere prophetas . vnde & ſtatim dn̄s ſubiungit,Hieruſalem Hieruſalem quæ occidis prophetas,&c. aſſignans pro cauſa quare in tantũ malum deuenerit ob ſuam obſtinationem &c. vt patet in textu.Hęc de tertio.

Circa quartum ſcilicet. Omnia mihi licent,ſed non omnia expediunt : omnia mihi licent,ſed ego ſub nullius redigar poteſtate &c.ambiguitas duplex occurrit . Primo, circa primam partem , qm̄ contraria implicare videtur, ſcilicet licita coram Deo,& non expedientia propter offenſionem hominum qui inde impediuntur a bono . Nam ſi non expediunt ad bonum iam non ſunt licita:& ſi ſunt licita,non impediunt a bono.Deinde circa ſecundam partem,quia aut eſt ſermo de redactione totali ſub alterius poteſtate, aut de ſubiectione quo ad aliquē actum pro tunc. Si pro modo,ſermo non videtur ad propoſitum. perinde eſt enim ac ſi dixiſſet,ſed ego ſub nullius ero perpetua poteſtate , quod ad nullum videtur propoſitum Apoſto-

li in illo loco. Si ſecũdo modo, ſuperbia uidetur & ſtulta & impoſſibilis ſententia: quum impoſſibile uideatur hoĩbus cõuerſantibus hæc euitare. Nam ſicut q̃ litigat, ſubijcitur pro tunc quo ad litem ſub iudicis poteſtate: ſic qui nauigat, ſubijcitur pro tunc quo ad nauigationem ſub nautæ poteſtate: & qui ueſtẽ cõficiendã tradit artifici, ſubiicitur pro tũc quo ad actũ illũ artificis poteſtati. Quomodo ergo uerificabitur hæc Apoſtoli ſnĩa? Ad hoc dicitur, ꝙ in his ſententiis Apoſtolus prudẽtiam docere intendit circa opera licita ex ſuo genere: hoc eſt nulla lege ſibi prohibita. Et ex duplici capite docet abſtinendũ quandoque fore a licitis. primo ex parte finis, ſecundo ex parte operantis. Et ſi adiunxerimus quod ipſe poſtmodum ca. x. docet, tertio abſtinendum eſt ex parte circunſtantium. Et ex parte q̃dem finis dicit, Oĩa mihi licent, ſed non oĩa expediũt. ex parte uero operantis dicit, Omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar ptãte. ex parte vero circunſtantium dicit, Oĩa mihi licent, ſed non oĩa ædificant. Ex fine ſiquidem ratio pendet eorũ quæ ordinantur ad finem: ac per hoc ex fine diſcernuntur quæ impediunt, & quæ expediunt ad finem: atque inde uolentes finem conſequi, eligenda decernimus quæ expediunt (hoc eſt quæ impedimenta tollunt, quæ utilia ſunt ad talem finem) & refutamus tam impedientia quam inutilia, utpote uana. Verbi gratia: licebat Apoſtolo uiuere de Euangelio: ſed quia alicubi non erat hoc utile ad finem intentum, ſ. fructum ſpiritalẽ prædicationis, abſtinuit ab hoc licito. Ex parte uero operantis penſanda ſunt ualde quæ fiunt: quoniam multa decent unum quæ dedecent alterum. Specialiter autem libertas ſeruanda eſt, ut ſcilicet homo non ſe obliget alicui. unde poſtea detineatur vt non poſſit aut quaſi non poſſit libere exercere officium ſuum, aut quod decet ipſum facere uel omittere. Verbi gratia, licet uxorem accipere, ſed quia per coniugium ſub alterius poteſtate uterque coniunx redigitur, eſt quandoque abſtinendum a nuptiis: quando ſcilicet hinc homo detinetur, ut nõ poſſit ſtudio aut arduo alicui negotio vacare. Ex parte uero circunſpectantium conſtat operationem moderandam uel omittendam quandoque eſſe: nam quamuis opus ſit licitum, ſi tamen inde offenduntur nõ maligni, ſed infirmi, ſed puſilli, abſtinendum eſt ab illo opere, ut non ſcandalizentur, ut non ruant inde in

peccatũ aliquod. Verbi gratia: licet ueſci quocunq; cibo: quia oĩs creatura Dei bona eſt: ſi tñ quãdoq; contingat aliquos ex qualitate aut hora cibi ſcandalizari, abſtinendũ eſt. Diligenter aũt in oĩbus licitis quę quandoq; omittenda ſunt, diſtinguendum eſt: quia dupliciter contigit omittenda eſſe quę licita ſunt. Primo, quia in tali caſu effecta ſunt illicita rõne ſcandali annexi, tunc uel rõne nocumẽti qđ tunc emergeret, uel ratione otioſitatis tunc occurrentis (hoc eſt, ꝙ uane fieret ſi fieret) & ſic de ſimilibus. Et in hmõi caſibus ſermo Apoſtoli intelligendus eſt de licito ꝭm ſe; ita ꝙ ſenſus eſt, oĩa non prohibita, mihi licent ꝭm ſe ſola cõſiderata cum hoc. n. ſtat ꝙ ex adiuncto aliquo ſingulari accidente ſiant illicita, uel ex parte finis, uel ex parte perſonæ, uel ex parte ſpectantium. Secundo, quia melius eſt in tali caſu omittere illa: ita qui ſermo Apoſtoli ſit de licitis nõ ſolum ꝭm ſe, uerumetiã in caſu illo occurrente. Et licet utroq; modo poſſint uerba Apoſtoli gloſſari, ſi ſpectetur ad primã cuiuslibet ſnĩæ partem (.ſ. omnia mihi licent) ter repetitam, ſi tamen ad ſubſequentem cuiuſq; partem ſpectetur, ꝭm ſenſum ſolum quęlibet ſententia ſonat: dum ſolius melioris negatio contraponitur in ſingulis ad licitum. In prima ſiquidem ait: omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt: ubi negatur melius expeditionis bonum. Et non dixit, ſed aliqua impediunt. ubi affirmaretur malum impedimenti. In ſecunda quoque ait: omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate: ubi negatur melius libertatis bonum. Et non dixit: ſed ego ſub nullo redigat peccato: ubi mala peccati ſeruitus opponeretur. In tertia demum ait; Omnia mihi licent, ſed non omnia ędificant, ubi melius ędificationis ſpiritalis bonum negatur. Et non dixit, ſed quędam deſtruunt ſeu ſcandalizant: ubi malum ſcandali opponeretur. Et propterea ſententię iſtę de licitis quę ex conſilio omittenda quandoque ſunt, intelliguntur iuxta planum literę ſenſum.

Ad obiecta aũt in oppoſitum reſpondendo, dicitur falſum eſſe ꝙ omnia non expedientia ſunt illicita: imo falſum etiam eſt omnia impedientia eſſe illicita: multa enim ſunt quę impediunt a meliori bono fine, quę tamen ſunt licita: ut patet de cõiugio impediente contemplari libere quę domini ſunt, & tamen eſt licitum: & ſic de alijs. Ad aliam obiectionem dicitur

quod

quod nõ refert intelligere hanc ſnĩam de perpetua uel tẽporali ſubiectione: qm̃ ſermo Apoſtoli nõ tendit ad euitandã oẽm ſubiectionem, ut obiectio interpretatur, ſed ad euitandam ſubiectionem ſiue ſimpliciter, ſiue pro tunc, quæ detineret ipſum a meliori opere. Nam ſi prudentia huius mundi tenuit quandoque petere vel ſuſcipere aliquod beneficium ab aliquo, ne inde quaſi alligatus ſit ad aliquid cõmittendum uel omittendũ quod ipſe intendit cõmittere uel omittere: multo magis prudentia Ieſu Chriſti docet hominẽ abſtinere quandoq; ab aliquo licito: ut liber totaliter ſit ad ea quæ religionis aut ſancti officij ſunt. Experientia ſiquidẽ teſtari uidetur, multa meliora bona omitti a religioſis, propterea quia non uſi ſunt hoc Pauli conſilio. Oĩa mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate: ſed alligauerunt ſeipſos particularibus beneficijs ſeu perſonis & inde detinẽtur & abſtrahuũtur a melioribus bonis. Hęc de quarto. Budæ die non Aprilis. M. D. XXIIII.

DECIMVM IENTACVLVM: IN QVO QVATVOR TRACTANTVR.

OCCVRRVNT decimo tractãda quatuor apud Ioannem Euangeliſtam, Primum. Ioan. v. Si ego teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimonium meũ non eſt uerum. Secũdum quoq; Ioãnis v. Quomodo uos poteſtis credere, qui gloriam abinuicem accipitis, & gloriam quæ a ſolo Deo eſt non quæritis? Tertium Ioan. xiiij. In domo patris mei manſiones multę ſunt: ſi quo minus, dixiſſem uobis: quia uado parare uobis locum, Quartum eſt, Ioan. xvij. Et nunc clarifica tu me pater apud temetipſum claritate quam habui prius quam mundus fieret apud te.

Circa primum (ſcilicet. Si ergo teſtimonium ꝑhibeo de me ipſo, teſtimoniũ meũ non eſt uerum) dubiũ occurrit ex duplici capite. Primo, quia conditionalis iſta falſa uidetur, ſiue antecedens demonſtret Chriſtum inquantũ homo, ſiue inquantũ Deus. Nam Chriſtus non ſolũ ſecundum diuinam naturã erat impeccabilis, ſed ẽt ſecundum humanitatem aſſumptã: ac per hoc ſecundum quamcunq; naturã perhibeat teſtimonium de

ſeipſo, non poteſt mentiri: & conſequenter teſtimonium eius erit uerum, cuius oppoſitum conditionalis iſta ſignificat. Et au get dubitatio ex eo ꝙ ipſemet dominus Ioannis octauo, quum dixiſſet, Ego ſum lux mundi: & Iudæi opponerent ei. Tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum nõ eſt uerũ: reſpõdit Ieſus & dixit eis: Et ſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, uerum eſt teſtimonium meum. ubi clare apparet dominum aſſerere contrariam conditionalem.

Ad hoc dr̃ ꝙ ſimpliciter & abſolute loquendo conditionalis ſecunda quã protulit dñs Ioan. viij. eſt uera & afferẽda: illa aũt quæ ex Ioan. v. allata eſt, non eſt extendenda, ſed exponenda iuxta contextum ad præcedentia. Duo ſiquidẽ ante illa uerba: Dñs dixerat, ex quibus ſenſus intentus per hanc conditionalem accipi poteſt. Primum eſt. Non poſſum ego a meipſo facere quicquam. Ex quo ſumitur ꝙ in antecedente huius conditionalis ſubintelligitur ly a miepſo: ita ꝙ conditionalis eſt iſta: Si ego a meipſo perhibeo teſtimoniũ de meipſo, teſtimoniũ meũ nõ eſt uerũ. Et ſic conditionalis uerificat: quia ſi a ſeipſo non põt facere quicquã, non põt quoq; a ſeipſo perhibere teſtimoniũ uerũ de ſeipſo: & ſi a ſeipſo teſtimoniũ perhiberet de ſeipſo, teſtimoniũ eius nõ eſſet uerum: utpote cõtrariũ origini ueritatis; qm̃ ipſe non eſt ex ſeipſo. Et eſt iſta conditionalis de genere illarũ quarum tam antecedens q̃ conſequens eſt impoſſibile: ut ſi leo uolat, leo habet alas. & ſimiles. Simili quoque modo uerificatur dicta cõditionalis, ſi exponatur iuxta ſecundũ quod præmiſerat dñs ibidem. ſ. quia non quæro uoluntatem meã, ſed uoluntatẽ eius qui miſit me. Hinc. n. ſubintelligitur antecedente dictæ cõditionalis ly quærens uoluntatẽ aliã quam eius qui miſit me: ita ꝙ conditionalis eſt iſta: Si ego quærendo uoluntatẽ aliã q̃ eius qui miſit me, teſtimoniũ perhibeo de meipſo, teſtimoniũ meum nõ eſt uerũ, quia quærendo aliã uoluntatẽ q̃ patris, contrariaret̃ ueritati: & ſic teſtimonium ſuum non eſſet uerum. Sed ſic ẽt cõditionalis eſt uera: & tam antecedens q̃ conſequens eſt impoſſibile. Illa autẽ conditionalis quæ dr̃ Ioan. viij. gloſſa nõ eget: qm̃ ut ſonat uera eſt; & dupliciter ibi a dño probatur. Primo, quo ad ueritatem in ſe: ſcilicet ꝙ teſtimonium eius uerum eſt ſecundũ rẽ, dicendo, Quia ſcio unde uenio, & quo uado: hoc eſt, quia ex certa ſcien

tia totius progreſſus mei loquor: ſcio.n. vnde ueni, a principio a patre, ab æternitate &c. & quo uado, ad patrẽ, ad cœlum &c. Quia enim quod ſcimus loquimur, & qđ uidimus teſtamur, ex certitudinæ ſuæ ſcientiæ probat dñs teſtimonium ſuũ eſſe verum. Secundo, quantum ad ſufficientiam legitimam, quia in lege ueſtra ſcriptum eſt ꝙ duorum hominum teſtimonium verum eſt; ac per hoc multo magis uerũ eſt teſtimonium æterni filij & patris. Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo: & teſtimoniũ perhibet de me qui miſit me pater. Poteſt quoque accipi & tertia probatio quo ad veritatem præſumptionis ex ſubiunctis uerbis domini in eodem cap. Ego gloriam meam non quæro, ſed honorifico patrẽ meũ &c. Præſumi ſiquidẽ põt teſtimoniũ de ſeipſo falſum, propterea quia homo quęrit proprium bonum ſeu propriam gloriam, ſed ubi homo bona dicit de ſe (vt Chriſtus prædicabat ſe Deum) & propriam non quærit gloriam, non eſt locus præſumptioni aut ſuſpicioni ꝙ teſtimonium eius non ſit uerum. Et propterea omnia colligendo amplectimur ſimpliciter & abſolute uerã eſſe hanc cõditionalem, ſcilicet ſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, verum eſt teſtimoniũ meũ eſt ſiquidẽ uerũ & re & lege, & præſumptione. Re quidem, quia ſic eſſe ſcio; lege autẽ, quia duo teſtes; præſumptione uero, quia non propriam, ſed patris gloriam quæro. Et per hoc patet ſolutio obiectionum:

Circa ſecundum, Quomodo poteſtis credere, qui gloriam abinuicem accipitis: & gloriam quæ a ſolo Deo eſt, non quæritis? dubitatio occurrit ex duplici capite. Primo, circa primam partem, Quomodo poteſtis credere, qui abinuicẽ gloriam accipitis? Nam aut eſt ſermo de fide informi: & ſic experientia teſtatur in multis Chriſtianis ꝙ credunt, & tamen abinuicẽ gloriam accipiunt, ponendo vltimum finem in gloria. Si vero eſt ſermo de fide formata charitate, apparet ſermo domini per accidens: nam omne peccatũ mortale tollit charitatem: & gloria nõ directe opponitur charitati, ſed odium. Vnde qua ratione obiectũ eſt de peccatũ vanæ gloriæ ad impediendũ fidem formatã: pari ratione quodlibet aliud peccatum obijci potuit: & maiori ratione obijci potuit peccatum aliquod directius oppoſitum charitati: vt inuidia, odium, diſcordia. Circa ſecũdam deinde partẽ, ſcilicet, & gloriam quæ a ſolo Deo eſt, non quæro-

tis,duplex difficultas occurrit. Prima:quia nulla vr̃ gloria quę a ſolo Deo ſit,quum etiã gloria filiorum Dei ſit non a Deo ſolo,ſed a Deo & alijs:iuxta beatę uirginis uerborum,beatã me dicent omnes generationes, & in Pſal. ſancti dicunt de ſeipſis. Tunc dicent inter gentes, Magnificauit dominus facere cum eis. Secũda difficultas eſt:quia quærere gloriã quæ a ſolo Deo eſt,non ſpectat ad amorem Dei, ſed ad amorem proprium,nõ enim hoc ſpectat ad amorem amicitiæ,ſed ad amorem concupiſcentię,qua homo concupiſcit ſibi bonum glorię. Et propterea etiam ſi homo quæreret gloriam quæ a ſolo Deo eſt, quũ per hoc proprium bonum quærat, non euaderet difficultatem ſeu admirationẽ de fide formata charitate, quæ eſt amor amicitiæ ad Deum. Vndiq; ergo obſcura apparent hæc dñi verba.

Ad hoc dr̃ poſſe duplicem ſenſum habere illa uerba, Qui ab inuicẽ gloriam accipitis. Primus eſt,qui accipitis humanã gloriã,ut finem ex intentione pręſtitutum, Et iuxta hunc ſenſum duo maxima impedimenta fidei opponuntur. Alterũ poſitiuũ: ſcilicet inanis gloria. Alterũ priuatiuũ:ſcilicet nõ quærere gloriã cœleſtẽ. Et inanis quidẽ gloria fidei impedimentũ præſtat, & ex parte principij:quoniã oportet credentẽ intellectum captiuare in obſequium Chriſti,qui autem humanã gloriã quæritat, non ſe ſubijcit:ſed exaltare ſtudet ut habeat unde glorificetur. Et ex parte termini. fides enim eſt ſperandarũ ſubſtantia rerum. Qui autẽ mercedẽ ſuã conſtituit in gloria humana, ad illius faſtigium tendet:nõ ad ſperanda quę per fidẽ promittuntur, Non quærere autem gloriam cœleſtis patriæ, maximum fidei impedimentum eſt;quia tollit motiuum ad credendum: Veniſſe ſiquidẽ ad fidẽ homines ꝓpter amorem cęleſtis gloriæ quã audierunt promiſſam credentibus,nõ opus eſt probare, & ſimiliter perſeuerare homines in fide ob ſimilẽ amorẽ, conſtat. Et põt iuxta hunc ſenſum intelligi dñica hæc ſnĩa: pe fide tã formata q̃ informi. Et ſi de formata fide intelligitur, ſenſus eſt: Quomodo uos poteſtis credere? quaſi diceret: Nullo modo poteſtis uos credere fide uiua, qui finẽ ueſtrũ habetis in gloria humana,& cœleſtem non quæritis. Si uero de fide informi intelligit̃,ſenſus eſt: Quomodo poteſtis credere? quaſi dicere. Difficile aut male poteſtis credere, qui humanam gloriã habetis pro fine &c. Secundus autẽ ſenſus eſt. Qui abinuicem

cē gloriā accipitis. hoc eſt qui delectamini in gloria humana. Et iuxta hunc ſenſum principale impedimentū fidei ponitur priuatiuum: hoc eſt nō quærere gloriam cœleſtem. ita ꝙ principalis uis impedimēti conſiſtit in hoc ꝙ non quæritur cœleſtis gloria. Et delectari in humana gloria, ut ſecundarium impedimentū appoſitum hic eſt, & ad maiorem confutationē eorum: nā ex hoc ꝙ delectamur de gloria humana, reprehēſibiles magis ſumus ꝙ nō quærimus gloriā cœleſtē. Si.n. ab appetitus gloriæ alieni eſſemus, quaſi excuſabiles eſſemus fidei impedimento ſcilicet ꝙ non quærimus gloriam, quæ a ſolo Deo eſt: utpote qui de nulla gloria curā haberemus, ſed ubi nos appetitores ſumus gloriæ, & ea gloria quæ ſecūdum quid eſt gloria (qualis eſt humana) delectat nos, confutamur ſi eam quæ uera & ſimpliciter gloria eſt non quęrimus, quia fidei habetur & ſeruatur. Erit ergo ſenſus: Quomodo uos poteſtis credere, qui delectamini gloria humana, & gloriā q̄ a ſolo Deo eſt non quæritis? Et poteſt exponi tam de fide uiua quā mortua, ut ſuperius expoſitum eſt hoc eſt nullo modo quantū ad fidē uiuam, & difficile uel male quantum ad fidē mortuā. Nam aut cū difficultate aut debiliter fides ab ijs haberi uř propter ſupradictas rōnes. minus tñ difficile & ſimiliter minus male ab ijs fides informis haberi poteſt q̃ a prius dictis: qui ex intentione gloriam humanam præſtituerunt ſibi finem. Nam qui ex huiuſmodi intentione ad gloriam humanam anhelant, aut non credunt, aut uix credunt, qui uero ex paſſione ad gloriam humanam trahuntur, debilitantur in fide, eo ipſo ꝙ ſeipſos extollunt, quoniam fides in ſub iugatione ſuijpſius conſiſtit. Ad intuendum autem qualiter ſermo domini eſt per ſe & nō: per accidens, diſtinguendum eſt de fide ſm ſe, uel ſecundum ſuū motiuam: & ſimiliter de oppoſitis fidei uel ſecundum ſe uel ratione ſui motiui. Nam licet fides ſecundum ſe ſit in intellectu quia tñ eſt in intellectu moto a uoluntate; motiuum ad fidem ex parte uoluntatis ſe tenet. Et quia ut dicitur viij. Ethi. amabile quidem bonum: unicuiq; autem proprium: uoluntas affecta ad proprium bonū non quodcunq;, ſed cœleſtis gloriæ eſt motiuum hominis ad fidem. Et huic motiuo clare patet opponi priuatiue ſeu negatiue non quærere cœleſtem gloriā: cōtrarie aūt quærere inanē gloriam. Et ꝑpea dñs fidem ex

ria filiorum Dei eſt ēt ab alijs, ſed accidentaliter: a ſolo autem Deo ſubſtantialiter: ſicut beatitudo ſanctorum ſubſtantialiter conſiſtit in fruitione Dei: accidentaliter aūt in ſocietate aliorū ſanctorū. Ad vltimum aūt de amore cōcupiſcentiæ dicit̄, concedendo ꝙ appetitus gloriæ quæ a ſolo Deo eſt, ad amorem concupiſcentię ſpectat: quo homo cōcupiſcit ſibiipſi bonū huiuſmodi gloriæ conſiſtentis in ſola cōmendatione diuina: ꝙ affectus iſte licet non ſufficiat ad charitatē, quæ eſt amor amicitiæ ad Deum: ſufficit tñ ad hoc ꝙ ſit motiuum ad fidē & charitatē: Nam quum gratia perficiat naturam: & naturæ ordo habeat ut amicabilia quæ ſunt ad alios, ueniant ex amicabilibus quæ ſunt ad ſeipſos (vt Philoſophus dicit ix. Ethic.) conſequēs eſt ut hmōi gloriæ amor moueat & inducat ad fidē & charitatem: quæ ita facit hominem amicum Dei, ut faciat ēt eundem cōcupiſcere ſibiipſi hāc gloriā. Et quia dominus de motiuo & conſeruatiuo fidei ex parte noſtri loquebatur: ideo de hmōi amore tam ſanctæ concupiſcentiæ locutus eſt hic: qui paulo ſuperius de amore amicitiæ erga Deum eiſdem dixerat, Scio ꝙ non habetis dilectionem Dei. Hæc de ſecundo.

Circa tertium, In domo patris mei manſiones multæ ſunt. ſi quo minus, dixiſſem uobis: quia uado parare vobis locum, quæſtiunculæ tres occurrunt. Prima eſt, quid negatur per illa verba: ſi quo minus. Secunda eſt, quid eſt illud quod affirmas dominus conditionaliter tamen ſe fuiſſe dicturum diſcipulis in illis uerbis, dixiſſem uobis. Tertia eſt, qūo dominus uadit parare diſcipulis locum: quum ipſe dixerit filijs Zebedæi parata eſſe electis loca a ſuo patre, dicēdo, ſedere ad dexteram uel ſiniſtram meam non eſt meum dare uobis: ſed quibus paratum eſt a patre meo. Et rurſus dixit ſe in iudicio dicturum: Venite poſſidere regnum paratum uobis a conſtitutione mundi. Quomodo ergo uadit parare, ſi iam parata ſunt?

Ad hoc dr̄ ſequēdo ſenſum qui mihi uiderunt literalis, ꝙ per illa uerba, ſi quo minus, negatur unitas manſionis in domo cœleſtis patris: ita ꝙ ſenſus eſt. Si non eſſent in domo patris mei multæ manſiones. Quas multas eſſet affirmauerat, ad declarādū diſcipulis ꝙ licet oēs habitaturi eſſent in domo patris ſui: diuerſas tamen ſortituri eſſent habitationes in eadem cōi domo ꝓ diuerſitate meritorum: ut hinc nō diſperarent de

æterna

æterna beatitudine minus perfecti. Si enim in domo cœleſtis patris unica tantum eſſet manſio (hoc eſt unicus eſſet gradus beatitudinis) oporteret in hac uita æqualia eſſe oĩum ſperantium beatitudinẽ merita, alioquin non poſſent pertingere ad illã unicã manſionem, ac per hoc imperfecti qui ad æqualitatẽ perfectorũ nõ aſcendũt, nõ haberẽt locũ in illa beatitudine, utpote quibus non deberetur illa unica manſio, ille beatitudinis gradus. Et propterea dñs ſubiunxit, Dixiſſem uobis, hoc ſ. ꝙ in domo patri mei: non eſt niſi unica mãſio: ut per hoc ſtuderetis fieri oẽs æquales in meritis. Magna ſiquidẽ conſulatio eſt Chriſtianis data ex hac domini ſententia, in domo patris mei manſiones multæ ſunt, quãquidẽ & imperfectis & pfectis & magis perfectis: & breuiter oĩbus diligẽtibus Deũ quãtũcũque parum, certa data eſt ſpes ſuæ manſionis, ita ut quilibet ſecundum ſuã merita inuenturus ſit manſionẽ propriam in una cõi domo cœleſtis patris. Et ad corroborandum hanc ſpem conſolandaq; diuerſa diſcipulorum ſtudia ac merita, nõ ſufficit dño affirmare, in domo patris mei manſiones multæ ſunt. ſed adiunxit, ſi quo minus, hoc eſt, ſi non eſſe ſic, hoc eſt, ſi nõ eſſent multæ manſiones, ſed eſſet una tãtum manſio, dixiſſem uobis hoc ipſum. Et dignatus eſt reddere rõnem quare dixiſſet eis hoc, quia. ſ. ex officio mihi incumbit, quia officium meũ inſtat exercendum, ſ. quia uado parare uobis locum. Ac ſi aperte diceret: Ad me ſpectat ſignificare uobis multitudinẽ uel unitatem manſionum in cœleſti domo, quia uado parare uobis locũ. Et propterea ſignificaui uobis, ꝙ multæ ſunt, & ſi nõ eſſent multæ, ſed una, ſignificaſſem uobis. Et loquitur dñs more humano. Ad præparatorem ſiquidẽ locorum ſpectat denuntiare uenturis diſpoſitionẽ manſionum ſuarum, ut præcipue ſ̃m unitatẽ uel mltitudinem. Magna ſiquidem dat̃ conſolatio uenturis, quum prædicitur eis ꝙ quilibet habiturus eſt mãſionem propriã in eadem cõmuni domo. Et per hoc patet reſpõſo ad duas primas quæſtiunculas. Ad tertiã uero dicitur ꝙ licet præparatio cœleſtium manſionũ ab æterno fuerit ſ̃m diuinã ꝑdeſtinationẽ (iuxta uerbum dñi: Quibus paratũ a patre meo) & regnũ cœlorum a principio mundi paratum ſit ẽt ſ̃m executionem inchoatiue, pro quãto in ſanctis Angelis inchoauit regnum cœlorum cõe eis & futuris hominibus electis do-
minus

minus tamen Ieſus quodã ſpeciali modo per mortem, reſurrectionem,& aſcenſionẽ ſuam,iuit ad parandum nobis locũ. Ex parte quidem noſtri: quia iuit ad tollendum impedimẽta tam naturæ q̃ perſonalia:& ad donandam nobis dona, quibus pręparamur ad cœleſtes manſiones. Nondum.n.erat ſpiritus datus (inquit Ioan.) quia Ieſus nondũ erat glorificatus. Ex parte aũt paternæ domus,quia aperuit ianuã felicitatis; & in poſſeſſionẽ poſuit genus humanũ ipſius cœli ſupremi. Et ſic diuerſimode intelligendo,& manſiones paratæ prius erant,& p dñm Ieſũ pparandę adhuc alio ſpeciali modo reſtabant. Hęc de ter.

Circa quartum,ſcilicet. Et nunc clarifica tu me pater apud temetipſum claritate quam habui antequam mũdus fieret apud te. difficultas occurrit de re petita. Nam apparet implicationẽ fieri in hac petitione; qa petitur ꝙ habetur,imo ꝙ habitum eſt ab æterno. Petitur.n.glorificatio filij apud patrẽ, quã filius habuit apud patrem ab æterno. Hinc enim difficultas cõſurgit,quia petitio eſt rei non habitæ. Rurſus aut petitur clarificatio filij ſecundum humanam naturam,aut ſecundum diuinã. Nõ ſ̃m diuinã,quia ſtulta uidetur huiuſmodi petitio. Nullus enim niſi ſtultus petit ꝙ Deus ſit Deus,aut ꝙ Deus ſit omnipotens,& ſimilia. Nec ſ̃m humanam,quia falſum eſt ꝙ ipſa claritatem habuerit apud patrẽ anteq̃ mundus fieret; hoc enim competit filio ſecundum Deitatem;ut patet.

Ad hoc dicitur quod ſine dubio petit hic Chriſtus dominus clarificationem ſui ſecundum humanam naturã. Et ad literam petit clarificationem reſurrectionis, aſcenſionis & ſeſſionis ad dexteram patris cum annexis uſque ad diem iudicij excluſiue ut ex appoſitis duobus conditionibus colligitur, Prima eſt apud temetipſum,hoc eſt,da mihi gloriam apud te,hoc eſt gloriam conſiſtentem in cõmendatione tua. talis enim eſt gloria Chriſti uſq; ad iudicium. Apud Deum ſiquidẽ commendatur & glorificatur,apud homines uero partim blaſphematur,partim parum æſtimatur,& ſi glorificatur fide,glorificatio iſta in cõmendatione diuina conſiſtit. Altera cõditio eſt illud aduerbiũ nunc denotans tẽpus præſens,quod tunc,ſ.a tempore mortis ipſius inchoauit,quum cœpit triumphare de inferno. ex his enim intelligimus ꝙ dominus petit ſe ſecundũ humanã naturã quantum ad tẽpus præſens glorificari apud patrem,hoc eſt,

gloria conſiſtente in cõmendatione ipſius Dei; hoc eſt (ut vno uerbo dicat) gloria ſpiritali, q̃ in cõmendatione Dei conſiſtit. Ad hmõi enim gloriã ſpectat quicquid habuit humana natura in Chro poſt mortẽ, & gloria fidei quam apud fideles habet in hac uita. A tpe uero iudici erit tunc gloria extẽſa ad totum vniuerſum, velint nolint inimici eius.

Ad obiecta autẽ in oppoſitum dicitur ꝙ per claritatẽ habitã ab æterno, duo poſſumus intelligere. Vel claritatẽ humanæ naturæ aſſumptæ a uerbo, & tũc eſt ſenſus, Clarifica tu me pater apud temetipſum, ponãdo in executione claritatẽ quã habui per prædeſtinationẽ anteq̃ mũdus fieret apud te: quia antequã mũdus fieret, apud Deũ erat prædiſtinata gloria humanitatis Chriſti. Et iuxta hunc ſenſum cõfutat dñs erroneã ſtultitiã illorũ qui negligũt petere ea quæ p̄deſt inata ſunt a Deo dicẽtes, Si Deus prædeſtinauit ſic forte non oportet me orare non oportet me ſolicitari. Ecce dñs Chriſtns fatetur ſe ſcire prędeſtinatã ſibi gloriã: & cum hoc orat ut prędiſtinata gloria mandet executioni, doceus, nos hac ſua oratione ut ẽt ſi ſciremus nos prædeſtinatos, oraremus & operaremur, adhoc ut prę deſtinata executioni mandarentur. Poſſumus quoq; per habitã claritatẽ intelligere claritatẽ æternã ipſius filij Dei. & tunc eſt ſenſus. Clarifica tu me pater apud temetipſum, quaſi extendẽdo ad humanitatẽ claritatẽ meã diuinã quam ab æterno habui. Et iuxta hunc ſenſum denotat differẽtia inter glorificationem humanitatis Chriſti: & glorificationem aliorum ſanctorũ, penes hoc ꝙ glorificatio cæterorum eſt ab extrinſeco ueniens; glorificatio antem humanitatis Chiſti eſt uelut ab intrinſeco deriuata; quoniam deriuatur a propria gloria ſuæ perſonæ. Vnde Ioan. j. de uerbo incarnato dicitur, Vidimus gloriam eius quaſi uingeniti a patre, quia gloria ipſius quę apparuit, ex intrinſeca gloria unigeniti a patre emanauit. Petit ergo dominus ut executioni mandetur hoc. ſ. quod gloria ſua æterna deriuetur gloria in ſeipſum ſecundũ humanam naturã nũc apud patrem, modo prius expoſitio. Et uterque ſenſus literalis eſt uerus, nec habet diſſonantiã aliquam: quoniã licet ſecũdum uerba uideatur peti quod habetur, ſecundum tamen ſenſum petitur alio modo habendum quod uno modo habetur, quia iuxta primum ſenſum petitur habenda gloria in executione

tione quæ habebatur in prædeſtinatione. Iuxta ſecundum uero ſenſum petitur habenda gloria per deriuationẽ; quæ habebatur ſecundum eſſentiam in eadem perſona. Vnde non dixit, Claritatem quã habuit humanitas mea, ſed quam habuit ego, petit enim in ſe ſecundum humanã naturam deriuari gloriã, quam ipſemet habet ſecundum diuinam naturam ab æterno, Hęc de quarto. Budę die xiiij. Aprilis. M. D. XXIIII.

VNDECIMVM IENTACVLVM: IN QVO TRIA TRACTANTVR.

OCCVRRVNT undecimo tria occultiora tractanda. Primum eſt Ioan. x. quum dominus Iudęis reſpondit; Ego dixi dij eſtis &c. Secũdum eſt ad Philippenſes ij. Qui quum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt &c. Tertium eſt Apocalypſis iiij. Tu creaſti omnia, & propter uoluntatem tuam erant & creata ſunt.

Circa primum ambiguitas magna occurrit, cur dñs quum dixiſſet ſe eſſe uerum Deum, dicendo, Ego & pater unum ſumus, & Iudæi uellent ipſum propterea lapidare tanq̃ blaſphemũ, dicentes, Tu homo quũ ſis, facis teipſum Deũ? cur inquã diuertit ſermonẽ dñs a deitate per eſſentiam, ad deitatẽ ꝑ participationẽ, afferendo Pſalmũ loquẽtem de uiris excelſis, Ego dixi dij eſtis. Videtur enim ex hoc dñm uoluiſſe occultare ueritatẽ, quia dixerat ſe eſſe uerũ Deũ, & reddere rõnẽ quare non blaſphemauerit, quia ſacra ſcriptura attribuit Dei nomẽ ẽt uiris excelſis. Apparet ſiquidẽ ꝙ ſeipſum uoluit intelligi Deũ ſimili modo ſicut illi quibus dicitur; Ego dixi, dij eſtis. Et hinc ſequeretur Arriana hæreſis ꝙ Chriſtus nõ ſe dixit uerũ Deum per eſſentiam dicendo, Ego & pater unũ ſumus, ſed expoſuit ſe eſſe Deum per participationem inducendo hanc Pſalmi autoritatem. Et augetur difficultas ex ſubiunctis uerbis de ſeipſo, ſcilicet, quem pater ſanctificauit & miſit ad mũdum. Nam ſanctificari alienum eſt a Deo per eſſentiam filius enim Dei non eſt ſanctus factus, ſed eſt ſanctus genitus. Et propterea affirmãdo ſe ſanctificatum a patre, affirmat ſe factum ſanctum a patre ac per hoc non eſſe Deũ per eſſentiam, ſed eſſe ſanctum factũ,

ſicut eiam Hieremię dictum eſt; Antequam exires de uentre, ſanctificaui te. Vndiq; ergo hæc domini verba indicentia videntur, tunc maxime quando de eius deitate agebatur.

Ad hoc dr̃ ꝙ licet prima facie hæc dñi verba diuerſiua videatur, & ad condeſcendum debilibus Iudæorum intellectibus aſpicere impotentibus ad claritatẽ ſuæ dietatis, dicta a dño: perſpicacius tñ intuentibus apparet oppoſitum. nã per hæç verba dñs & directe reſpondet obiectioni Iudeæorũ, & ſeipſum amplius manifeſtat eſſe verum Deũ. Ad cuius veritatis euidentiã, aduertendum eſt dñm dixiſſe inueniri tripliciter cõicatũ Dei nomen. Primo, per originẽ dicendo, Ego & pater vnũ ſumus. Secundo per participationẽ diuini ſermonis: dicendo, ſi illos, dixit Deos ad quos Dei ſermo factus eſt. Tertio, per gratiam vnionis perſonalis, dicendo, quẽ pater ſanctificauit & miſit in mundum. Dñs nãq; noſter Ieſus Chriſtus quatenus filius Dei eſt, uerus Deus eſt per originẽ æternã a patre: quatenus uero filius hominis eſt, uerus quoq; Deus eſt per gratiã unionis perſonalis naturæ humanæ aſſumpte ad perſonam filij Dei: ita ꝙ per gratiã unionis effectum eſt ut homo ut filius hominis, ut Ieſus Chriſtus eſſet uerus Deus, iuxta uerbum Apoſtoli ad Hæb. j. Tanto melior angelis effectus, quanto differẽtius præ illis nomen hæreditauit. cui.n. dixit aliqñ angelorum, Filius meus es tu? Quia igitur Iudæi obiecerant Chriſto ꝙ blaſphemaſſet, propterea quia quũ eſſet homo faciebat ſeipſum. Deũ: dñs directe reſpondet non eſſet blaſphemiã ꝙ homo ſit Deus intelligendo de Deo uero: quia per gratiã unionis perſonalis ipſe uerus homo erat uerus Deus. Et ut hoc poſſent intelligere, manuduxit eos per illos qui facti ſunt dij per gratiã diuini ſermonis: ita ꝙ cognoſcendo homines inueniri Deos per gratiã uno modo, aſcenderent ad credulitatẽ ꝙ per gratiã excellẽtiori modo (.ſ. per gratiã unionis perſonalis) inuenitur homo Deus uerus. Ex hoc.n. ꝙ uterque modus quo homo eſt Deus, ad gratiam ſpectat: rationabiliter, conuenienter ac ſapientiſſime dñs manuducebat Iudæos ex uno modo ad alium, ex inferiori modo ad ſuperiorem, ex gratia multis cõi ad gratiam ſingulariſſimam ſoli naturæ aſſumptuæ a filio Dei cõceſſam. Vnde & dñs ẽt in modo loquendi argumentatus eſt ab inferiori gratia ad ſuperiorem, a cõi ad ſingulariſſimã dicens, ſi illos

dixit

dixit Deos ad quos ſermo Dei factus eſt, quem pater ſanctificauit &c. inſinuando ex differentia inter numerum pluralem, & ſingularem. ſ. illos & quem: & ex differentia gratiæ (. ſ. ad quos ſermo Dei factus eſt, & ſanctificauit & miſit in mundũ) rationem ſuã aſcendere & procedere ab inferiori gratia ad ſuperiorem, imo ad ſupremam. Vbi etiam aduerte, ꝙ quia Iudæi dixerant. Facis teipſum Deum: Chriſtus reſpondet, quẽ pater ſanctificauit, & miſit in mundum, attribuens ꝙ pater fecit, & ꝙ non ipſe uſurpat ſibi eſſe Deum. Verba autem illa: quem pater ſanctificauit & miſit in mundũ, ex duplici capite ſignificãt gratiam unionis perſonalis. Primo, ex ui illius relatiuum quẽ, quod eſt relatiuum ſubſtãtiæ, & refert hypoſtaſim. inter ſancti ficationẽ ſiquidẽ aliorũ hominum & Chriſti hominis hæc eſt differentia: ꝙ ſanctiſicatio aliorum primo refertur ad animã & mediante aĩa ad perſonã quæ ſanctificatur: ſanctificatio uero Chriſti hominis primo terminatur ad perſonam: nã ex hoc ipſo humanitas Chriſti fuit primo ſancta, qui facta eſt in hypoſtaſi uerbi. Et propterea de Chriſto homine ſingulariſſime dicitur, quẽ pater ſanctificauit, hoc eſt pſonaliter ſanctũ fecit. Et licet ſanctitas illius perſonæ nõ ſit facta in ſe, eſt tñ facta sãctitas illius naturæ aſſumptæ: ſicut pſona filij Dei eſt facta perſona illius naturæ. Sanctificatus ergo ſingulariſſime dicitur Chriſtus homo: pro quanto ſanctus factus eſt ſecundum naturam humanam ex perſonalitate diuina. Et hinc patet: quam excellentior ſit huiuſmodi ſanctificationis gratia q̃ ſit gratia ſermonis Dei: ob quam ſcriptum eſt, Ego dixi dij eſtis. Et illa quidem gratia eſt allocutionis ad homines præexiſtentes: iſta autẽ eſt ad cõſtituendum ſubſtantialiter hominẽ factum, hoc eſt hominem Deum, quoniam per antonomaſiam ſanctitas ſoli Deo attribuitur: iuxta cœleſtem hymnum, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus. Et ad propoſitum de Chriſto dixit Angelus Luc. j. ad beatã Virginem, Quod ex te naſcetur ſanctũ. Nec ſolum uerificãtur hæc ſcđm rem, ſed etiã ſeruata proprietate locutioni. Etenim ſicut Chriſtus uere dr̃ ſanctificatur ratione gratiæ habitualis in aĩa ipſius, ita uere dr̃ ſanctificatus ratione gratiæ unionis perſonalis conceſſæ humanitati ipſius. Et quia hæc ſanctificatio eſt & prior & potior illa, imo eſt cauſa illius (utpote faciẽs hoĩem Deum uerum in perſona

ſignificata

ſignificata per relatiuũ quẽ) ideo proculdubio de ſanctificatio ne per grãm unionis hæc dñi verba intelligenda ſuut. Et quoniam profundus nimis eſt hmõi intellectus: ad quẽ Iudæi aſcendere non poterant,adiunxit bonus dñs alterum manifeſtum caput. unde poterant huiuſmodi vnionis gratiam percipere, addẽdo illud uerbum,& miſit in mundum. Nam ẽt ſi ſanctificatio cõi modo acciperetur:ex iſto adiũcto intelligeretur vna perſona filij Dei & filij hominis. fuerunt ſiquidem multi alij ſancti facti,ſed nullus fuit cui conuenerint hæc duo. ſ.ꝙ fuerit ſanctificatus,& fuerit miſſus in mundum. Et nota bene ly in mũdum (hoc eſt in vniuerſum,& non in mundum viſibilem tantũ, ſed ſimpliciter & abſolute in mundum) quoniam qui mittitur in mundum,extra mundum erat:extra quem ſolus Deus eſt.omnes enim res,partes ſunt mundi, ac per hoc ſunt in mundo ſicut partes in toto excepta ſola illa re quæ Deus eſt, quæ etiam ſm philoſophos eſt bonum extrinſecum totius vniuerſi: ut patet xij. Meta. Ex hoc igitur ꝙ vnuſmet homo eſt ille quem pr̃ ſanctificauit & miſit in mundum, ẽt ſi ſanctificatio cõi modo intelligeretur, ſignificatur ꝙ unuſmet homo eſt & uerus homo & uerus Deus:quatenus ſanctificatus,uerus homo: quatenus miſſus in mundum a patre, uerus Deus,ac per hoc in uerbis iſtis ſignificatur gratia vnionis perſonalis,qua factũ eſt ut filius hominis eſſet filius Dei: qua manifeſte excluditur quod blaſphemauit dñs Ieſus: qui quum homo eſſet,& filius hominis, dixit:quia filius Dei ſum. dixit,ego & pater unũ ſumus. Et ſic manifeſtum eſt ꝙ dominus nõ timuit perſeuerare in cõfesſione ſuæ uera deitatis, nec diuertit ſermonem ad deitatem per participationem,ſed quum dixiſſet ſe uerum Deum per eſſentiam (quod uerificatur de ipſo quatenus eſt filius Dei(aperuit Iudæis & nobis ꝙ etiam quatenus eſt filius hominis, eſt per gratiam unionis uerus Deus,& ad hoc intelligendum manuduxit eos per illos qui dicti ſunt dij per gratiã ſermonis diuini,unde non dedit Arrianis occaſionem errandi, ſed perſeru tandi ad intelligentiam ſuæ doctrinæ. Et ꝙ hæc fuerit ad literam intentio dñi,manifeſtatur per ſubſequentia uerba.nã hæc quæ dixit de identitate ſuæ perſonæ quod erat unus Deus & homo,ſtatim probat ſubiũgendo:ſi non facio opa patris mei, nolite mihi credere, ſi autem facio, & ſi mihi non uultis credere,

dere, operibus credite: vt cognoſcatis & credatis quia patre in me eſt, & ego in patre. Vbi ex vnitate operationis ſuæ & patris, probat vnitatem ſubſtantialem ſui & patris, quam prædixerat. Vnde etiam Iudæi auditis his, quia intelligebant hanc dñi reſponſionem ad idem tendere quod dixerat (ſcilicet ego & pater unum ſumus) propter quod volebant eum lapidare, nõ quieuerunt: ſed his auditis, vt Euangeliſta dicit, quærebant eũ apprehẽdere, ſed ipſe exiuit de manibus eorum. Ex quo facto manifeſtius reddit quod diximus, ſcilicet ꝙ ſermo domini non erat ad diuertendum, ſed ad manducandum eos ad veritatem quam dixerat. Si enim fuiſſet diuerſiuus ſermo, non perſtitiſſent vt apprehenderent eum, & lapidarent extra templum: vtpote perſiſtentem in blaſphemia. Et per hæc patet ſolutio ad quæſita omnia. Hæc de primo.

Circa ſecundum ad Philip. ij. c. Qui quũ in forma Dei eſſet nõ rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ Deo, ſed exinaniuit ſemetipſum formã ſerui accipiẽs. difficultas ex multis capitibus occurrit. Et primo, quia impertinẽtia multa videtur hic appoſita. Quum. n. Apoſtolus intenderet dicere Chriſtum quũ eſſet Deus, ſemetipſum humiliaſſe ad incarnationẽ &c. impertinẽs primũ vr ꝙ æqualitatẽ ad Deũ immiſceat: ſufficiebat. n. d. cere. Qui quum in forma Dei eſſet, exinaniuit ſemetipſum &c. Rurſus. Si æqualitas ad Deũ inſerenda quorſum inſeritur iudiciũ ſeu arbitriũ de æqualitate? Satis. n. fuiſſet dicere: Qui quũ in forma Dei eſset, & æqualis eſset Deo exinaniuit ſemetipſum. Iterum, Si æqualitatis arbitriũ interponendũ erat: quorſum de nõ rapina ſermo hic eſt: vbi ad humilitatis virtutẽ hortabatur Apoſtolus Chriſti exẽplo, nõ ad fugã vitiorũ? Nec caret deniq; ſcrupulo quorſum Apoſtolus incarnationẽ appellauit euacuationẽ ipſius filij, dicendo exinaniuit ſemetipſum, quũ nulla interuenerit euacuatio in hoc myſterio. Secũdo, magna eſt difficultas circa contextũ huius ſermonis, non. n. apparet ad quid reſpicit illa aduerſatiua coniũctio, ſed quũ dr̃, ſed exinaniuit ſemetipſum. Vr̃. n. ꝙ debuiſſet dicere, & tñ ſemetipſum exinaniuit: qm̃ ex hoc dicto, qui quũ in forma Dei eſſet, non rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ Deo (quo dicto ſignificatur ꝙ Chriſtus cognouit non rapina ſed natura eſse ſe æqualẽ Deo) conſequenter ſubiungendum erat, & tñ exinani-

uit ſemetipſum: & non ſubiungendum erat, ſed ex inaniuit ſe-metipſum: quoniã nihil præmiſſum eſt, cui aduerſetur ly ſed.

Ad euidentiã huius ſnĩę perſpicere oportet prius intentionẽ & ſenſum: deinde verba deſcendere Apoſtoli. Intentio eius (vt ex contextu apparet) eſt exemplum humilitatis, qua ſuperiores nobis inuicẽ nos arbitremur, ex Chriſti actione afferre, præmiſerat.n. In humilitate ſuperiores ſibiinuicem arbitrantes, & ſubiunxit exemplũ de Chriſto cũ cauſali coniunctione dicens: Hoc.n. ſentite in vobis, qđ & in Chriſto Ieſu. Exemplũ autem Chriſti conſiſtit in duobus, primo, in myſterio incarnationis, de quo nunc eſt ſermo: deinde in myſterio paſſionis, de quo poſt ſubiungitur, humiliauit ſemetipſum. Ex myſterio autẽ incarnationis intendit Apoſtolus humilitatis exemplum affere, aſſignando rõnem quare Chriſtus recognouit Deum vt ſuperiorem: & hoc directe ſeruit propoſito ſuo, quo inſtruebat Philippenſes vt in humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrarent.nã ſi Chriſtus quum ſit Deus, arbitratus eſt Deũ ſuperiorem ſibi tanto magis homo debet hominẽ ſuperiorem ſibi arbitrari. Et qm̃ Chriſto Dño hmõi ſubiectio non conuenit ex natura (qm̃ ex natura æqualis eſt Deo) ſed ex libero arbitrio quo voluit incarnari: ideo Apoſtolus mira ſubtilitate radices ex parte rei & intellectus, humiliatis oĩs & humilitatis iſtius ſingulariſſimę incarnationis, in hac ſnĩa tangit. Qđ vt clarius intelligatur, recolendum eſt ꝙ humilitas ex parte rei conſurgit ex aliqua minoritate; ex parte autem intellectus conſurgit ex cognitione & iudicio illius minoritatis. ex hoc.n. arbitror alium mihi ſuperiorem, quia in aliquo minor ſum illo: & recognoſco me in aliquo minorem illo: ſi.n.eſſem minor, & nõ recognoſcerem me minorem, non propterea eſſem humilis. Et per oppoſitum ſi aliquã minoritatẽ habeo reſpectu alterius, & æqualem me illi facio ſeu iudico, rapinã committo, rapio. n. æqualitatem quã non habeo, quũ ſim minor. Et hinc amplius ſequitur, ꝙ ſi nos ſuperiores nobis iudicem nõ arbitraremur, rapinam cõmitteremus, quia quilibet minor quum ſit altero æqualem ſaltem ſe faceret illi, ac per hoc raperet æqualitatẽ. Quibus prælibatis ſenſus Apoſtolicus eſt, ꝙ Chriſtus quum Deus eſſet, non ex iudicio rapinæ æqualitatis diuinæ, ſed ex propria volũtate recognouit Deum ſuperiorem, formam ſerui acci-

ui accipiens. Et per id quod dixit non ex iudicio rapinæ, excluditur primo omnis minoritas a filio Dei. Si.n. minor in aliquo eſſet Deo, iudicium ꝙ eſſet æqualis Deo, eſſet iudicium per rapinam, ac per hoc ꝙ non ex iudicio rapinæ æqualitatis diuinæ incarnatus eſt declaratur quod non ex iudicio alicuius minoritatis in ſeipſo, ac per hoc quod nõ ratione alicuius minoritatis ſubiectus eſt Deo. Fuiſſet ſiquidẽ ex iudicio rapinæ diuinæ æqualitatis ſubiectus, ſi ex iudicio alicuius minoritatis in ſeipſo ſubditus eſſet, arbitrans (& merito) rapinam, eſſe ſe æqualem Deo, quo minorem ſe cognoſceret. Sed non ex rapinæ iudicio, ſed ex mera ſua voluntate ſubiecit ſe Deo, formã ſerui accipiẽs. Excluditur ſecundo omnis cautela rapinæ equalitatis diuinæ, ſiue quantum ad rem, ſiue quantum ad effectũ. ſiue quantum ad æſtimationem aliorum. Fuiſſet ſiquidem ex iudicio rapinæ huiuſmodi incarnatus, ſi cauens ne Deo debitum honorem vſurparet ſibi, aut cauens ne in affectum celſitudinis diuinæ veniret, aut cauens ne æſtimaret ab alijs Deus, formam ſerui accepiſſet. Sed, omnis huiuſmodi cautela excluditur ex hoc ꝙ non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe Deo æqualem in omnibus: & per omnia hoc eſt hoc quod non ex iudicio rapinæ diuinæ æqualitatis qũolibet, ſed ſpontanea voluntate formã ſerui accepit. Et poteſt hæc ſniã cauſam denotans ſubiectionis Chriſti ad Deũ, ſuã voluntatẽ, & nõ iudicium de minoritate aliqua in ſe cognita, adhuc duplicẽ ſenſum habere. Primus eſt, intelligẽdo ꝑ æqualitatẽ ad Deũ, æqualitatẽ intrinſecã. Et tunc eſt ſenſus; ꝙ Chriſtus quum in forma Dei eſſet, nõ ex iudicio rapinæ diuinæ æqualitatis (hoc eſt nõ ex iudicio quo cognoſceret ſe rapere diuinã æqualitatẽ: quia nõ ex iudicio quo ſe recognoſceret in aliquo minorẽ patre, vt quia minor patre honorare voluerit patrẽ accipiendo formã ſerui) ſed propria volũtate ſemetipſum exinaniuit, formã ſerui accipiens. Alter ſenſus eſt, intelligendo per æqualitatẽ ad Deum, æqualitatẽ puram: hoc eſt æqualitatẽ nõ adiunctã ſeruituti. Et tunc eſt ſenſus, ꝙ Chriſtus quũ in forma Dei eſſet, non ex iudcio rapinę æqualitatis pure (hoc eſt nõ ꝙ iudicauerit rapinã, permanere ſe in pura æqualitate ad Deũ) ſed propria volũtate adiũxit ſeruitutẽ æqualitati, dũ exinaniuit ſemetipſum formã ſerui accipiẽs, Et iuxta hunc ſenſum intẽdit dicere apoſtolus,

ꝙ ſi Christus quũ in forma Dei eſſet, voluiſſet permanere pa tri æqualis pure(hoc eſt æqualis ſiue adiũcta minoritate, quã per incarnationẽ ſibi adiũxit) nõ comiſiſſet rapinã, qm̃ in forma Dei erat, hoc eſt, quia Deus verus erat. Et propterea non ratione alicuius debiti, aut defectus, aut minoritatis &c. ſed ſola voluntate ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, hoc eſt, facit ſe minorẽ, quũ eſſet æqualis, nõ minuẽdo æqualitatẽ, ſed adiũgẽdo æqualitati minoritatẽ. Et hic ſenſus vltimus qui includit primũ & addit, magis vr̃ amplectẽdus ad literã, q̃a ſaluat ad literã tũ proprietatẽ vocabulorum, tũ claritatẽ & facilitatẽ ſn̄iæ & exẽpli ad humilitatẽ. Iuxta hũc ſiqdem ſenſum filius Dei vere & proprie exinaniuit ſemetipſum: hoc eſt euacuauit pſonam ſuam, non aliquo intra ſuã pſonã cõtẽto ſed puritate æqualitatis ad patrẽ, nã ubi prius erat pr̃i ęqualis, & nullo modo minor, modo eſt æqualis & minor. Et ſignãter dixit ſemetipſum: quia ita ſuã pſonã filius exinaniuit hoc eſt euacuauit puritate æqualitatis, ꝙ nõ pſonam pr̃is aut ſpiritusſancti euacuauit tali puritate. Spiritus.n. ſanctus ęqualis patri ita eſt ꝙ nullo modo minor: & ſimiliter pater ita eſt æqualis filio & ſpirituſancto, ꝙ nullo modo minor. Solus aũt filius eſt qui eſt & æqualis & minor: quia ſemetipſum exinaniuit, hoc eſt, euacauit puritate æqualitatis diuinæ, formam ſerui accipiens, hoc eſt adiũgens æqualitati ſeruitutem. Similiter iuxta hunc ſenſum ſn̄ia & facilis & clara eſt: vt decet epiſtolarẽ textum, & præcipue in exemplis. Inuenitur ſiqdem accõmodatũ ualde bñ ſic intellectũ exemplum Ieſu Christi ad humilitatem: ex hoc quũ eſſet Deus, & noſſet, ꝙ nõ eſſet ſuperbiæ rapina permanere in diuina æqualitate pura, voluit ꝓpria uoluntate ſuã pſonam euacuare puritate æqualitatis adiũgendo ſibi ſeruitutẽ qua patrẽ ſuperiorem haberet. Si ipſe ſic fecit, q̃to magis nos (quos oportet arbitrari rapinam eſſe nos æquales alijs: quia minores in aliquo ſumus) debemus ſuperiores nobis inuicẽ arbitrari? Rurſus, ſatisfacere quoq; inuenit͂ hoc exẽplum ꝓcedentibus immediate uerbis. ſ. non quę ſua ſunt ſinguli cõſiderãtes, ſed ea q̃ aliorũ: qm̃ hinc habemus ꝙ Christus Ieſus quum eſſet filius Dei, nõ q̃ ſua ſunt. ſ. diuinam ęqualitatem purã conſiderauit ſeruandam, ſed ad ſalutẽ aliorũ exinaniuit ſemetipſum formã ſerui accipiens. Et ſi altius ſcrutatus

tus fueris, inuenies maximum humilitatis exẽplum, qm̃ quum in forma Dei eſſet, & ſm Dei formam nec haberet nec habere poſſet ullo modo ſuperiorẽ, ſm uero perſonã nõ haberet quoque ſuperiorẽ, nec habere poſſet, ſuperiorem ſeruata puritate ęqualitatis, maluit euacuare ſuam perſonã puritate ęqualitatis formã ſerui accipiẽdo, ut haberet ſuperiorẽ, q̃ in ſuæ æqualitatis puritate perſiſtere. Propter quod formaliſſime Apoſtolus non dixit formã creatã, ſed formam ſerui, vt æqualitati minoritatẽ ſeruilem adiunxiſſe intelligeres, non ſolũ ad confundẽdam noſtrã ſuperbiã, qua ſuperiorem vllũ, ſi fieri poſſet, nollemus, ſed ad impellendũ ad humilitatẽ, qua ſuperiores nobis inuicẽ arbitremur, imo ad tam diu uacandũ humilitatis affectui, donec sẽtiamus in nobis ꝙ & in Chr̃o Ieſu sẽtimus, donec affectemus ob aliorũ bonũ ſuperiores alios nobis facere euacuãdo nos circundantibus nos cõdignitatibus nr̃is & inferiorũ aut ẽt ſubditorũ perſonas agendo, & ſi non sẽper extra ſaltẽ intus.

AD verba autẽ deſcendendo, dicitur ꝙ oportuit Apoſtolũ meminiſſe æqualitatis dũ tractaret de extremis, ſcilicet ſuperiore & inferiore (dixerat enim, ſuperiores ſibiinuicem arbitrantes,) æquale enim mediũ eſt inter maiorẽ & minorem. Oportuit quoque de arbitrio æqualitatis loqui: dum de cauſa rationali, hoc eſt agente a propoſito tractabat. Rapinam quoque inſeruit: quoniam rapina æqualitatis ita contrarium humilitatis ſignificat, ut radicem humilitatis ſcilicet minoritatem oſtendat. Et ſcito ꝙ ut contextus planus literæ habeatur, negatio ſuper verbum conſtruenda eſt: ita ꝙ litera ſic ordinetur: Qui quum in forma Dei eſſet, non eſt arbitratus rapinam eſſe ſe æqualem Deo, ſiue æqualitate intrinſeca, ſiue æqualitate puta: hoc eſt, non ex iudicio rapinæ æqualitatis: ſed ſemetipſum exinaniuit (in quo clauditur ꝙ voluntarie ſe exinaniuit) formam ſerui accipiens. Et ſic aduerſatiua coniuncto habet cui aduerſetur: dum cauſa aduerſatur cauſæ: hoc eſt voluntas aduerſatiue ponitur ad non iudicium rapinæ. verba enim hæc licet non per modum cauſæ inducantur quantum ad ſonum uerborum, ut cauſas tamen continẽtia intelligenda ſunt. Et ſic intellecta, per aduerſatiuam coniunctionem cauſa affirmata, ſcilicet voluntas, contraponitur cauſæ negatæ: ſcilicet non arbitrio rapinæ æqualitatis: & ſignificatur ꝙ nõ ex iudicio

dicio rapinę, ſed ſponte exinaniuit ſemetipſum. Hæc de ſcdo.

CIRCA tertium Apocal. iiij. Omnia creaſti, & per tuam voluntatem erant & creata ſunt: difficultas occurrit, quo pacto verificatur hoc ꝙ omnia quæ Deus creauit, per ſuam voluntatem erant, & poſtea creata ſunt. Dupliciter. n. res dicuntur eſſe: vel in ſeipſis, vel in ſuis cauſis: ſicut domus dicitur eſſe vel in ſeipſa qñ eſt facta, uel in mente artificis antequam fiat, Neutro autem modo verificari poſſunt hæc uerba. Non de eſſe rerũ in ſeipſis, quia tale eſſe non habent anteq̄ creatæ ſint, in textu autẽ dicitur, erant & creata ſunt. Nec de eſſe in arte diuina: qm̃ creatura ſecundum eſſe quod habet in Deo, eſt creatrix eſſentia, & eſt ipſe Deus: iuxta illud Ioann. j. Quod factũ eſt in ipſo, uita erat, ac per hoc non dependent ſecundum tale eſſe, a voluntate Dei, & conſequenter falſum eſt dicere ꝙ per voluntatem tuam erant: ſicut falſum eſt dicere ꝙ ipſe Deus eſt per uoluntatem ſuam, debuit enim dicere, & per naturam tuam erant aut ſaltem per intellectum tuum erant.

AD hoc dicitur quod proculdubio ſermo iſte intelligitur de creaturis ſecundum ꝙ ſunt in mente Dei ſummi omnium artificis. Et quum obijcitur ꝙ creaturæ non ſunt in menti Dei per uoluntatem Dei, ſed per naturam ſeu intellectum eius: reſpondetur ꝙ creaturæ dupliciter intelliguntur eſſe in ipſo ſummo opifice. Primo, ſimpliciter & abſolute, ut effectus ſunt in cauſa a qua produci poſſunt. Secundo ut effectus producendi ſunt in cauſa. Et ut percipias hanc diſtinctionem, conſidera ꝙ præter creaturas productas & producendas, multa ſunt alia in diuina poteſtate quæ poſſet producere, quę tamen nunq̄ produxit nec producet. Et ex his eleua mentis oculos, & conſidera Deum glorioſum in duplici ſigno naturæ, hoc eſt, conſidera primo ipſum ẜm ſe, hoc eſt non conſiderara determinatione uoluntatis eius ad producendum aliquas creaturas: & ſic uidebis omnes creaturas tam quandoque productas ſeu producendas, q̄ nũquam productas ſeu producendas habere eſſe in Deo ut in cauſa potente illas producere. Et loquendo de tali eſſe creaturarũ in Deo, dicendum eſt ꝙ ſunt in Deo per naturam, & non per uoluntatem Dei: quoniam hoc conuenit Deo ex ſua natura, & non ex libero arbitrio. Si uero conſideres ipſum Deum glorioſum deinde in ſecundo ſigno (hoc eſt quum

uoluntas

voluntas ſub libere determinauit ſe ad producendum: ita iſtas creaturas,puta quæ ſunt, fuerint, ſunt,aut erunt in hoc mundo,ꝙ non alias,quæ nunquam fuerunt,ſunt aut erũt) videbis differentiam inter creaturas & creaturas in Deo,in hoc ꝙ quędã ſunt in eo ſolum in potẽtia,quia ſcilicet poſſunt ab ipſo fieri: quædam uero ſunt in eo non ſolum ſic, ſed etiã vt producẽdæ: & ꝙ creaturæ quæ ſunt in eo hoc ſecundo modo, ſcilicet ut producendæ, per uoluntatẽ ipſius Dei habent hunc eſſendi modum,quoniam ex libera Dei uoluntate quaſi tranſlatę ſunt de ordine poſſibilium abſolute ad ordinem producendorum quandoq;.Et de creaturis ſecundum tale eſſe Apocal.loquitur. Et uerum dicit,quoniam,per uoluntatem Dei quę creata ſunt, erant producibilia, quamuis per naturam Dei erant ſimpliciter poſſibilia. Et ſic creaturæ ut producendæ erant in arte Dei per ſuam uoluntatem,& creatæ ſunt per eandem uoluntatem. Ad obiectionem aũt in oppoſitum,ꝙ creatura in Deo eſt creatrix, eſſentia & uita &c.rñr diſtinguendo, formaliter, uel identice, hoc eſt ꝙ creaturæ in Deo ẜm illã rẽ in qua ſunt per uolũtatẽ, ꝗa ſic ſunt ipſa deitas, ſed formaliter ut ſunt producẽdæ, ſunt ꝑ uoluntatẽ, quemadmodũ actus liberi arbitrij diuini formaliter eſt per diuinam uoluntatem in Deo.nam quia uult, eligit & idem ipſe actus identice (hoc eſt ſecundum rem quæ eſt) quia eſt ipſa deitas,per naturam eſt,non per uoluntatem. Hęc de tertio. Budæ,die uigeſima Aprilis. M. D. XXIIII.

DVODECIMVM IENTACVLVM IN QVO QVINQVE TRACTANTVR.

OCCVRVNT duodecimo conſidereranda circa res geſtas quinque. Primum, Luc. vij.quo pacto mulier peccatrix ſtans lauerit pedes dñi lachrymis. Secũdum,vnde conſtet ex Euangelio hanc mulierem,peccatricẽ eſſe Mariã Magdalenã & ſororem Lazari. Tertium, Cur Mar.viij.Dominus cęcũ, illuminauit paulatim, ita quod primo imperfecte, dum dixit, Video homines ambulantes ſicut arbores, & ſecundo impoſitione manũ perfecte, ut clare videret omnia. Quartum, Cur Paulus Apoſtolus tam primæ ad Timo. iij. quam ad Titum,

gloria conſiſtente in cõmendatione ipſius Dei; hoc eſt (ut vno uerbo dicat) gloria ſpiritali, q̄ in cõmendatione Dei conſiſtit. Ad hmõi enim gloriã ſpectat quicquid habuit humana natura in Chr̄o poſt mortẽ,& gloria fidei quam apud fideles habet in hac uita. A tp̄e uero iudici erit tunc gloria extẽſa ad totum vniuerſum, velint nolint inimici eius.

Ad obiecta autẽ in oppoſitum dicitur ꝙ per claritatẽ habitã ab æterno, duo poſſumus intelligere. Vel claritatẽ humanæ naturæ aſſumptæ a uerbo,& tũc eſt ſenſus, Clarifica tu me pater apud temetipſum, ponãdo in executione claritatẽ quã habui per prædeſtinationẽ anteq̄ mũdus fieret apud te: quia antequã mũdus fieret, apud Deũ erat prædiſtinata gloria humanitatis Chriſti. Et iuxta hunc ſenſum cõfutat dñs erroneã ſtultitiã illorũ qui negligũt petere ea quæ p̄deſt inata ſunt a Deo dicẽtes, Si Deus prædeſtinauit ſic forte non oportet me orare non oportet me ſolicitari. Ecce dñs Chriſtus fatetur ſe ſcire prędeſtinatã ſibi gloriã:& cum hoc orat ut prędiſtinata gloria mandet executioni, docens, nos hac ſua oratione ut ẽt ſi ſciremus nos prædeſtinatos, oraremus & operaremur, adhoc ut prędeſtinata executioni mandarentur. Poſſumus quoq; per habitã claritatẽ intelligere claritatẽ æternã ipſius filij Dei. & tunc eſt ſenſus. Clarifica tu me pater apud temetipſum, quaſi extendẽdo ad humanitatẽ claritatẽ meã diuinã quam ab æterno habui. Et iuxta hunc ſenſum denotat differẽtia inter glorificationem humanitatis Chriſti: & glorificationem aliorum ſanctorũ, penes hoc ꝙ glorificatio cæterorum eſt ab extrinſeco ueniens; glorificatio autem humanitatis Chiſti eſt uelut ab intrinſeco deriuata; quoniam deriuatur a propria gloria ſuæ perſonæ. Vnde Ioan. j. de uerbo incarnato dicitur, Vidimus gloriam eius quaſi uingeniti a patre, quia gloria ipſius quę apparuit, ex intrinſeca gloria unigeniti a patre emanauit. Petit ergo dominus ut executioni mandetur hoc. ſ. quod gloria ſua æterna deriuetur gloria in ſeipſum ſecundũ humanam naturã nũc apud patrem, modo prius expoſitio. Et uterque ſenſus literalis eſt uerus, nec habet diſſonantiã aliquam: quoniã licet ſecũdum uerba uideatur peti quod habetur, ſecundum tamen ſenſum petitur alio modo habendum quod uno modo habetur, quia iuxta primum ſenſum petitur habenda gloria in execu-

tione quæ habebatur in prædeſtinatione. Iuxta ſecundum uero ſenſum petitur habenda gloria per deriuationẽ; quæ habebatur ſecundum eſſentiam in eadem perſona. Vnde non dixit, Claritatem quã habuit humanitas mea, ſed quam habuit ego, petit enim in ſe ſecundum humanã naturam deriuari gloriã, quam ipſemet habet ſecundum diuinam naturam ab æterno, Hęc de quarto. Budę die xiiij. Aprilis. M. D. XXIIII.

VNDECIMVM IENTACVLVM: IN QVO TRIA TRACTANTVR.

OCCVRRVNT undecimo tria occultiora tractanda. Primum eſt Ioan. x. quum dominus Iudęis reſpondit; Ego dixi dij eſtis &c. Secũdum eſt ad Philippenſes ij. Qui quum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt &c. Tertium eſt Apocalypſis iiij. Tu creaſti omnia, & propter uoluntatem tuam erant & creata ſunt.

Circa primum ambiguitas magna occurrit, cur dñs quum dixiſſet ſe eſſe uerum Deum, dicendo, Ego & pater unum ſumus, & Iudæi uellent ipſum propterea lapidare tanq̃ blaſphemũ, dicentes, Tu homo quũ ſis, facis teipſum Deũ? cur inquã diuertit ſermonẽ dñs a deitate per eſſentiam, ad deitatẽ ꝑ participationẽ, afferendo Pſalmũ loquẽtem de uiris excelſis, Ego dixi dij eſtis. Videtur enim ex hoc dñm uoluiſſe occultare ueritatẽ, quia dixerat ſe eſſe uerũ Deũ, & reddere rõnẽ quare non blaſphemauerit, quia ſacra ſcriptura attribuit Dei nomẽ ẽt uiris excelſis. Apparet ſiquidẽ ꝙ ſeipſum uoluit intelligi Deũ ſimili modo ſicut illi quibus dicitur; Ego dixi, dij eſtis. Et hinc ſequeretur Arriana hæreſis ꝙ Chriſtus nõ ſe dixit uerũ Deum per eſſentiam dicendo, Ego & pater unũ ſumus, ſed expoſuit ſe eſſe Deum per participationem inducendo hanc Pſalmi autoritatem. Et augetur difficultas ex ſubiunctis uerbis de ſeipſo, ſcilicet, quem pater ſanctificauit & miſit ad mũdum. Nam ſanctificari alienum eſt a Deo per eſſentiam filius enim Dei non eſt ſanctus factus, ſed eſt ſanctus genitus. Et propterea affirmãdo ſe ſanctificatum a patre, affirmat ſe factum ſanctum a patre ac per hoc non eſſe Deũ per eſſentiam, ſed eſſe ſanctum factũ,

ſicut

ſicut eiam Hieremię dictum eſt; Antequam exires de uentre, ſanctificaui te. Vndiq; ergo hæc domini verba indicentia videntur,tunc maxime quando de eius deitate agebatur.

Ad hoc dr̃ ꝙ licet prima facie hæc dñi verba diuerſiua videatur,& ad condeſcendum debilibus Iudæorum intellectibus aſpicere impotentibus ad claritatẽ ſuæ dietatis,dicta a dño: per ſpicacius tñ intuentibus apparet oppoſitum. nã per hæc verba dñs & directe reſpondet obiectioni Iudeæorũ, & ſeipſum amplius manifeſtat eſſe verum Deũ. Ad cuius veritatis euidentiã, aduertendum eſt dñm dixiſſe inueniri tripliciter cõicatũ Dei nomen. Primo,per originẽ dicendo, Ego & pater vnũ ſumus. Secundo per participationẽ diuini ſermonis: dicendo, ſi illos, dixit Deos ad quos Dei ſermo factus eſt. Tertio,per gratiam vnionis perſonalis,dicendo, quẽ pater ſanctificauit & miſit in mundum. Dñs nãq; noſter Ieſus Chriſtus quatenus filius Dei eſt,uerus Deus eſt per originẽ æternã a patre: quatenus uero filius hominis eſt,uerus quoq; Deus eſt per gratiã unionis perſonalis naturæ humanæ aſſumpte ad perſonam filij Dei: ita ꝙ per gratiã unionis effectum eſt ut homo ut filius hominis, ut Ieſus Chriſtus eſſet uerus Deus, iuxta uerbum Apoſtoli ad Hæb.j. Tanto melior angelis effectus,quanto differẽtius præ illis nomen hæreditauit. cui.n. dixit aliqñ angelorum, Filius meus es tu? Quia igitur Iudæi obiecerant Chriſto ꝙ blaſphemaſſet,propterea quia quũ eſſet homo faciebat ſeipſum.Deũ: dñs directe reſpondet non eſſet blaſphemiã ꝙ homo ſit Deus intelligendo de Deo uero: quia per gratiã unionis perſonalis ipſe uerus homo erat uerus Deus. Et ut hoc poſſent intelligere,manuduxit eos per illos qui facti ſunt dij per gratiã diuini ſermonis: ita ꝙ cognoſcendo homines inueniri Deos per gratiã uno modo, aſcenderent ad credulitatẽ ꝙ per gratiã excellẽtiori modo(.ſ.per gratiã unionis perſonalis) inuenitur homo Deus uerus. Ex hoc.n. ꝙ uterque modus quo homo eſt Deus, ad gratiam ſpectat: rationabiliter, conuenienter ac ſapientiſſime dñs manuducebat Iudæos ex uno modo ad alium, ex inferiori modo ad ſuperiorem, ex gratia multis cõi ad gratiam ſingulariſſimam ſoli naturæ aſſumptuæ a filio Dei cõceſſam. Vnde & dñs ẽt in modo loquendi argumentatus eſt ab inferiori gratia ad ſuperiorem, a cõi ad ſingulariſſimã dicens, ſi illos

dixit

dixit Deos ad quos ſermo Dei factus eſt, quem pater ſanctificauit &c.inſinuando ex differentia inter numerum pluralem, & ſingularem.ſ.illos & quem: & ex differentia gratiæ(.ſ. ad quos ſermo Dei factus eſt, & ſanctificauit & miſit in mundũ) rationem ſuã aſcendere & procedere ab inferiori gratia ad ſuperiorem, imo ad ſupremam. Vbi etiam aduerte, ꝙ quia Iudæi dixerant. Facis teipſum Deum: Chriſtus reſpondet, quẽ pater ſanctificauit,& miſit in mundum,attribuens ꝙ pater fecit, & ꝙ non ipſe uſurpat ſibi eſſe Deum. Verba autem illa: quem pater ſanctificauit & miſit in mundũ, ex duplici capite ſignificãt gratiam unionis perſonalis. Primo, ex ui illius relatiuum quẽ, quod eſt relatiuum ſubſtãtiæ,& refert hypoſtaſim. inter ſanctificationẽ ſiquidẽ aliorũ hominum & Chriſti hominis hæc eſt differentia: ꝙ ſanctiſicatio aliorum primo refertur ad animã & mediante aĩa ad perſonã quæ ſanctificatur: ſanctificatio uero Chriſti hominis primo terminatur ad perſonam: nã ex hoc ipſo humanitas Chriſti fuit primo ſancta, qui facta eſt in hypoſtaſi uerbi. Et propterea de Chriſto homine ſingulariſſime dicitur, quẽ pater ſanctificauit, hoc eſt ꝑſonaliter ſanctũ fecit. Et licet ſanctitas illius perſonæ nõ ſit facta in ſe, eſt tñ facta sãctitas illius naturæ aſſumptæ: ſicut ꝑſona filij Dei eſt facta perſona illius naturæ. Sanctificatus ergo ſingulariſſime dicitur Chriſtus homo: pro quanto ſanctus factus eſt ſecundum naturam humanam ex perſonalitate diuina. Et hinc patet: quam excellentior ſit huiuſmodi ſanctificationis gratia q̃ ſit gratia ſermonis Dei: ob quam ſcriptum eſt, Ego dixi dij eſtis. Et illa quidem gratia eſt allocutionis ad homines præexiſtentes: iſta autẽ eſt ad cõſtituendum ſubſtantialiter hominẽ factum, hoc eſt hominem Deum, quoniam per antonomaſiam ſanctitas ſoli Deo attribuitur: iuxta cœleſtem hymnum, *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus*. Et ad propoſitum de Chriſto dixit Angelus Luc. j. ad beatã Virginem, Quod ex te naſcetur ſanctũ. Nec ſolum uerificãtur hæc ſcđm rem, ſed etiã ſeruata proprietate locutioni. Etenim ſicut Chriſtus uere dr̃ ſanctificatur ratione gratiæ habitualis in aĩa ipſius, ita uere dr̃ ſanctificatus ratione gratiæ unionis perſonalis conceſſæ humanitati ipſius. Et quia hæc ſanctificatio eſt & prior & potior illa, imo eſt cauſa illius (utpote faciẽs hoĩem Deum uerum in perſona

ſignificata

ſignificata per relatiuũ quē) ideo proculdubio de ſanctificatio ne per grām unionis hæc dñi verba intelligenda ſuut. Et qm̄ profundus nimis eſt hmōi intellectus: ad quē Iudæi aſcendere non poterant, adiunxit bonus dñs alterum manifeſtum caput. unde poterant huiuſmodi vnionis gratiam percipere, addēdo illud uerbum,& miſit in mundum. Nam ēt ſi ſanctificatio cōi modo acciperetur: ex iſto adiūcto intelligeretur vna perſona filij Dei & filij hominis. fuerunt ſiquidem multi alij ſancti facti, ſed nullus fuit cui conuenerint hæc duo. ſ. ꝙ fuerit ſanctificatus,& fuerit miſſus in mundum. Et nota bene ly in mūdum (hoc eſt in vniuerſum,& non in mundum viſibilem tantū, ſed ſimpliciter & abſolute in mundum) quoniam qui mittitur in mundum, extra mundum erat: extra quem ſolus Deus eſt. omnes enim res, partes ſunt mundi, ac per hoc ſunt in mundo ſicut partes in toto excepta ſola illa re quæ Deus eſt, quæ etiam ſm philoſophos eſt bonum extrinſecum totius vniuerſi: ut patet xij. Meta. Ex hoc igitur ꝙ vnuſmet homo eſt ille quem pr̄ ſanctificauit & miſit in mundum, ēt ſi ſanctificatio cōi modo intelligeretur, ſignificatur ꝙ unuſmet homo eſt & uerus homo & uerus Deus: quatenus ſanctificatus, uerus homo: quatenus miſſus in mundum a patre, uerus Deus, ac per hoc in uerbis iſtis ſignificatur gratia vnionis perſonalis, qua factū eſt ut filius hominis eſſet filius Dei: qua manifeſte excluditur quod blaſphemauit dñs Ieſus: qui quum homo eſſet,& filius hominis, dixit: quia filius Dei ſum. dixit, ego & pater unū ſumus. Et ſic manifeſtum eſt ꝙ dominus nō timuit perſeuerare in cōfesſione ſuæ ueræ deitatis, nec diuertit ſermonem ad deitatem per participationem, ſed quum dixiſſet ſe uerum Deum per eſſentiam (quod uerificatur de ipſo quatenus eſt filius Dei (aperuit Iudæis & nobis ꝙ etiam quatenus eſt filius hominis, eſt per gratiam unionis uerus Deus,& ad hoc intelligendum manuduxit eos per illos qui dicti ſunt dij per gratiā ſermonis diuini, unde non dedit Arrianis occaſionem errandi, ſed perſcrutandi ad intelligentiam ſuæ doctrinæ. Et ꝙ hæc fuerit ad literam intentio dñi, manifeſtatur per ſubſequentia uerba. nā hæc quæ dixit de identitate ſuæ perſonæ quod erat unus Deus & homo, ſtatim probat ſubiūgendo: ſi non facio opa patris mei, nolite mihi credere, ſi autem facio, & ſi mihi non uultis credere,

dere, operibus credite: vt cognoſcatis & credatis quia patre in me eſt, & ego in patre. Vbi ex vnitate operationis ſuæ & patris, probat vnitatem ſubſtantialem ſui & patris, quam prædixerat. Vnde etiam Iudæi auditis his, quia intelligebant hanc dñi reſponſionem ad idem tendere quod dixerat (ſcilicet ego & pater unum ſumus) propter quod volebant eum lapidare, nõ quieuerunt: ſed his auditis, vt Euangeliſta dicit, quærebant eũ apprehẽdere, ſed ipſe exiuit de manibus eorum. Ex quo facto manifeſtius reddit quod diximus, ſcilicet ꝙ ſermo domini non erat ad diuertendum, ſed ad manducandum eos ad veritatem quam dixerat. Si enim fuiſſet diuerſiuus ſermo, non perſtitiſſent vt apprehenderent eum, & lapidarent extra templum: vtpote perſiſtentem in blaſphemia. Et per hæc patet ſolutio ad quæſita omnia. Hæc de primo.

Circa ſecundum ad Philip. ij. ¶ Qui quũ in forma Dei eſſet nõ rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ Deo, ſed exinaniuit ſemetipſum formã ſerui accipiẽs. difficultas ex multis capitibus occurrit. Et primo, quia impertinẽtia multa videtur hic appoſita. Quum .n. Apoſtolus intenderet dicere Chriſtum quũ eſſet Deus, ſemetipſum humiliaſſe ad incarnationẽ &c. impertinẽs primũ vr̃ ꝙ æqualitatẽ ad Deũ immiſceat: ſufficiebat .n. dicere. Qui quum in forma Dei eſſet, exinaniuit ſemetipſum &c. Rurſus. Si æqualitas ad Deũ inſerenda quorſum inſeritur iudiciũ ſeu arbitriũ de æqualitate? Satis .n. fuiſſet dicere: Qui quũ in forma Dei eſset, & æqualis eſset Deo exinaniuit ſemetipſum. Iterum, Si æqualitatis arbitriũ interponendũ erat: quorſum de nõ rapina ſermo hic eſt: vbi ad humilitatis virtutẽ hortabatur Apoſtolus Chriſti exẽplo, nõ ad fugã vitiorũ? Nec caret deniq; ſcrupulo quorſum Apoſtolus incarnationẽ appellauit euacuationẽ ipſius filij, dicendo exinaniuit ſemetipſum, quũ nulla interuenerit euacuatio in hoc myſterio. Secũdo, magna eſt difficultas circa contextũ huius ſermonis, non .n. apparet ad quid reſpicit illa aduerſatiua coniũctio, ſed quũ dr̃, ſed exinaniuit ſemetipſum. Vr̃ .n. ꝙ debuiſſet dicere, & tñ ſemetipſum exinaniuit: qm̃ ex hoc dicto, qui quũ in forma Dei eſſet, non rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ Deo (quo dicto ſignificatur ꝙ Chriſtus cognouit non rapina ſed natura eſse ſe æqualẽ Deo) conſequenter ſubiungendum erat, & tñ exinani-

uit ſemetipſum: & non ſubiungendum erat, ſed ex inaniuit ſemetipſum: quoniã nihil præmiſſum eſt, cui aduerſetur ly ſed.

Ad euidentiã huius ſnię perſpicere oportet prius intentionẽ & ſenſum: deinde verba deſcendere Apoſtoli. Intentio eius (vt ex contextu apparet) eſt exemplum humilitatis, qua ſuperiores nobis inuicẽ nos arbitremur, ex Chriſti actione afferre, præmiſerat.n. In humilitate ſuperiores ſibiinuicem arbitrantes, & ſubiunxit exemplũ de Chriſto cũ cauſali coniunctione dicens: Hoc.n. ſentite in vobis, qđ & in Chriſto Ieſu. Exemplũ autem Chriſti conſiſtit in duobus, primo, in myſterio incarnationis, de quo nunc eſt ſermo: deinde in myſterio paſſionis, de quo poſt ſubiungitur, humiliauit ſemetipſum. Ex myſterio autẽ incarnationis intendit Apoſtolus humilitatis exemplum affere, aſſignando rõnem quare Chriſtus recognouit Deum vt ſuperiorem: & hoc directe ſeruit propoſito ſuo, quo inſtruebat Philippenſes vt in humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrarent̃. nã ſi Chriſtus quum ſit Deus, arbitratus eſt Deũ ſuperiorem ſibi tanto magis homo debet hominẽ ſuperiorem ſibi arbitrari. Et qm̃ Chriſto Dño hmõi ſubiectio non conuenit ex natura (qm̃ ex natura æqualis eſt Deo) ſed ex libero arbitrio quo voluit incarnari: ideo Apoſtolus mira ſubtilitate radices ex parte rei & intellectus, humiliatis oĩs & humilitatis iſtius ſingulariſſimę incarnationis, in hac ſnĩa tangit. Qđ vt clarius intelligatur, recolendum eſt ꝙ humilitas ex parte rei conſurgit ex aliqua minoritate; ex parte autem intellectus conſurgit ex cognitione & iudicio illius minoritatis. ex hoc.n. arbitror alium mihi ſuperiorem, quia in aliquo minor ſum illo: & recognoſco me in aliquo minorem illo: ſi.n. eſſem minor, & nõ recognoſcerem me minorem, non propterea eſſem humilis. Et per oppoſitum ſi aliquã minoritatẽ habeo reſpectu alterius, & ęqualem me illi facio ſeu iudico, rapinã committo, rapio.n. æqualitatem quã non habeo, quũ ſim minor. Et hinc amplius ſequitur, ꝙ ſi nos ſuperiores nobis iudicem nõ arbitraremur, rapinam cõmitteremus, quia quilibet minor quum ſit altero æqualem ſaltem ſe faceret illi, ac per hoc raperet æqualitatẽ. Quibus prælibatis ſenſus Apoſtolicus eſt, ꝙ Chriſtus quum Deus eſſet, non ex iudicio rapinæ æqualitatis diuinæ, ſed ex propria volũtate recognouit Deum ſuperiorem, formam ſerui acci-

ui accipiens. Et per id quod dixit non ex iudicio rapinæ, excluditur primo omnis minoritas a filio Dei. Si.n. minor in aliquo eſſet Deo, iudicium ꝙ eſſet æqualis Deo, eſſet iudicium per rapinam, ac per hoc ꝙ non ex iudicio rapinæ æqualitatis diuinæ incarnatus eſt declaratur quod non ex iudicio alicuius minoritatis in ſeipſo, ac per hoc quod nõ ratione alicuius minoritatis ſubiectus eſt Deo. Fuiſſet ſiquidẽ ex iudicio rapinæ diuinæ æqualitatis ſubiectus, ſi ex iudicio alicuius minoritatis in ſeipſo ſubditus eſſet, arbitrans (& merito) rapinam, eſſe ſe æqualem Deo, quo minorem ſe cognoſceret. Sed non ex rapinæ iudicio, ſed ex mera ſua voluntate ſubiecit ſe Deo, formã ſerui accipiẽs. Excluditur ſecundo omnis cautela rapinæ ęqualitatis diuinæ, ſiue quantum ad rem, ſiue quantum ad effectũ. ſiue quantum ad æſtimationem aliorum. Fuiſſet ſiquidem ex iudicio rapinæ huiuſmodi incarnatus, ſi cauens ne Deo debitum honorem vſurparet ſibi, aut cauens ne in affectum celſitudinis diuinæ veniret, aut cauens ne æſtimaret ab alijs Deus, formam ſerui accepiſſet. Sed, omnis huiuſmodi cautela excluditur ex hoc ꝙ non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe Deo æqualem in omnibus: & per omnia hoc eſt hoc quod non ex iudicio rapinæ diuinæ æqualitatis quõlibet, ſed ſpontanea voluntate formã ſerui accepit. Et poteſt hæc ſnĩa cauſam denotans ſubiectionis Chriſti ad Deũ, ſuã voluntatẽ, & nõ iudicium de minoritate aliqua in ſe cognita, adhuc duplicẽ ſenſum habere. Primus eſt, intelligẽdo ꝓ æqualitatẽ ad Deũ, æqualitatẽ intrinſecã. Et tunc eſt ſenſus; ꝙ Chriſtus quum in forma Dei eſſet, nõ ex iudicio rapinæ diuinæ æqualitatis (hoc eſt nõ ex iudicio quo cognoſceret ſe rapere diuinã æqualitatẽ: quia nõ ex iudicio quo ſe recognoſceret in aliquo minorẽ patre, vt quia minor patre honorare voluerit patrẽ accipiendo formã ſerui) ſed propria volũtate ſemetipſum exinaniuit, formã ſerui accipiens. Alter ſenſus eſt, intelligendo per æqualitatẽ ad Deum, æqualitatẽ puram: hoc eſt æqualitatẽ nõ adiunctã ſeruituti. Et tunc eſt ſenſus, ꝙ Chriſtus quũ in forma Dei eſſet, non ex iudicio rapinę æqualitatis puræ (hoc eſt nõ ꝙ iudicauerit rapinã, permanere ſe in pura æqualitate ad Deũ) ſed propria volũtate adiũxit ſeruitutẽ æqualitati, dũ exinaniuit ſemetipſum formã ſerui accipiẽs. Et iuxta hunc ſenſum intẽdit dicere apoſtolus,

ꝙ ſi Chriſtus quũ in forma Dei eſſet, voluiſſet permanere pa tri æqualis pure(hoc eſt æqualis ſiue adiũcta minoritate, quã per incarnationẽ ſibi adiũxit) nõ comiſiſſet rapinã, qm̃ in forma Dei erat, hoc eſt, quia Deus verus erat. Et propterea non ratione alicuius debiti, aut defectus, aut minoritatis &c. ſed ſola voluntate ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, hoc eſt, facit ſe minorẽ, quũ eſſet æqualis, nõ minuẽdo æqualitatẽ, ſed adiũgẽdo æqualitati minoritatẽ. Et hic ſenſus vltimus qui includit primũ & addit, magis vr̃ amplectẽdus ad literã, qa ſaluat ad literã tũ proprietatẽ vocabulorum, tũ claritatẽ & facilitatẽ ſñiæ & exẽpli ad humilitatẽ. Iuxta hũc ſiqdem ſenſum filius Dei vere & proprie exinaniuit ſemetipſum: hoc eſt euacuauit ꝑſonam ſuam, non aliquo intra ſuã ꝑſonã cõtẽto ſed puritate æqualitatis ad patrẽ, nã ubi prius erat pr̃i ęqualis, & nullo modo minor, modo eſt æqualis & minor. Et ſignãter dixit ſemetipſum: quia ita ſuã ꝑſonã filius exinaniuit hoc eſt euacuauit puritate æqualitatis, ꝙ nõ ꝑſonam pr̃is aut ſpiritusſancti euacuauit tali puritate. Spiritus.n.ſanctus ęqualis patri ita eſt ꝙ nullo modo minor: & ſimiliter pater ita eſt æqualis filio & ſpirituſancto, ꝙ nullo modo minor. Solus aũt filius eſt qui eſt & æqualis & minor: quia ſemetipſum exinaniuit, hoc eſt, euacauit puritate æqualitatis diuinæ, formam ſerui accipiens, hoc eſt adiũgens æqualitati ſeruitutem. Similiter iuxta hunc ſenſum ſñia & facilis & clara eſt: vt decet epiſtolarẽ textum, & præcipue in exemplis. Inuenitur ſiqdem accõmodatũ ualde bñ ſic intellectũ exemplum Ieſu Chriſti ad humilitatem: ex hoc quũ eſſet Deus, & noſſet, ꝙ nõ eſſet ſuperbiæ rapina permanere in diuina æqualitate pura, voluit ꝓpria uoluntate ſuã ꝑſonam euacuare puritate æqualitatis adiũgendo ſibi ſeruitutẽ qua patrẽ ſuperiorem haberet. Si ipſe ſic fecit, q̃to magis nos (quos oportet arbitrari rapinam eſſe nos æquales alijs: quia minores in aliquo ſumus) debemus ſuperiores nobis inuicẽ arbitrari? Rurſus, ſatisfacere quoq; inuenit hoc exẽplum ꝑcedentibus immediate uerbis. ſ. non quę ſua ſunt ſinguli cõſiderãtes, ſed ea q̃ aliorũ: qm̃ hinc habemus ꝙ Chriſtus Ieſus quum eſſet filius Dei, nõ q̃ ſua ſunt. ſ. diuinam ęqualitatem purã conſiderauit ſeruandam, ſed ad ſalutẽ aliorũ exinaniuit ſemetipſum formã ſerui accipiens. Et ſi altius ſcrutatus

tus

tus fueris, inuenies maximum humilitatis exẽplum, qm̃ quum in forma Dei eſſet, & ſm Dei formam nec haberet nec habere poſſet ullo modo ſuperiorẽ, ſm uero perſonã nõ haberet quoque ſuperiorẽ, nec habere poſſet, ſuperiorem ſeruata puritate ęqualitatis, maluit euacuare ſuam perſonã puritate ęqualitatis formã ſerui accipiẽdo, ut haberet ſuperiorẽ, q̃ in ſuæ æqualitatis puritate perſiſtere. Propter quod formaliſſime Apoſtolus non dixit formã creatã, ſed formam ſerui, vt æqualitati minoritatẽ ſeruilem adiunxiſſe intelligeres, non ſolũ ad confundẽdam noſtrã ſuperbiã, qua ſuperiorem vllũ, ſi fieri poſſet, nollemus, ſed ad impellendũ ad humilitatẽ, qua ſuperiores nobis inuicẽ arbitremur, imo ad tam diu uacandũ humilitatis affectui, donec ſẽtiamus in nobis ꝙ & in Chr̃o Ieſu ſẽtimus, donec affectemus ob aliorũ bonũ ſuperiores alios nobis facere euacuãdo nos circundantibus nos cõdignitatibus nr̃is & inferiorũ aut ẽt ſubditorũ perſonas agendo, & ſi non ſẽper extra ſaltẽ intus.

AD verba autẽ deſcendendo, dicitur ꝙ oportuit Apoſtolũ meminiſſe æqualitatis dũ tractaret de extremis, ſcilicet ſuperiore & inferiore (dixerat enim, ſuperiores ſibijnuicem arbitrantes,) æquale enim mediũ eſt inter maiorẽ & minorem. Oportuit quoque de arbitrio æqualitatis loqui: dum de cauſa rationali, hoc eſt agente a propoſito tractabat. Rapinam quoque inſeruit: quoniam rapina æqualitatis ita contrarium humilitatis ſignificat, ut radicem humilitatis ſcilicet minoritatem oſtendat. Et ſcito ꝙ ut contextus planus literæ habeatur, negatio ſuper verbum conſtruenda eſt: ita ꝙ litera ſic ordinetur: Qui quum in forma Dei eſſet, non eſt arbitratus rapinam eſſe ſe æqualem Deo, ſiue æqualitate intrinſeca, ſiue æqualitate puta: hoc eſt, non ex iudicio rapinæ æqualitatis: ſed ſemetipſum exinaniuit (in quo clauditur ꝙ voluntarie ſe exinaniuit) formam ſerui accipiens. Et ſic aduerſatiua coniuncto habet cui aduerſetur: dum cauſa aduerſatur cauſæ: hoc eſt voluntas aduerſatiue ponitur ad non iudicium rapinæ. verba enim hæc licet non per modum cauſæ inducantur quantum ad ſonum uerborum, ut cauſas tamen continẽtia intelligenda ſunt. Et ſic intellecta, per aduerſatiuam coniunctionem cauſa affirmata, ſcilicet voluntas, contraponitur cauſæ negatæ: ſcilicet non arbitrio rapinæ æqualitatis: & ſignificatur ꝙ nõ ex iudicio

voluntas ſub libere determinauit ſe ad producendum: ita iſtas creaturas, puta quæ ſunt, fuerint, ſunt, aut erunt in hoc mundo, ꝙ non alias, quæ nunquam fuerunt, ſunt aut erũt) videbis differentiam inter creaturas & creaturas in Deo, in hoc ꝙ quędã ſunt in eo ſolum in potẽtia, quia ſcilicet poſſunt ab ipſo fieri: quædam uero ſunt in eo non ſolum ſic, ſed etiã vt producẽdæ: & ꝙ creaturæ quæ ſunt in eo hoc ſecundo modo, ſcilicet ut producendæ, per uoluntatẽ ipſius Dei habent hunc eſſendi modum, quoniam ex libera Dei uoluntate quaſi tranſlatę ſunt de ordine poſſibilium abſolute ad ordinem producendorum quandoq;. Et de creaturis ſecundum tale eſſe Apocal. loquitur. Et uerum dicit, quoniam, per uoluntatem Dei quę creata ſunt, erant producibilia, quamuis per naturam Dei erant ſimpliciter poſſibilia. Et ſic creaturæ ut producendæ erant in arte Dei per ſuam uoluntatem, & creatæ ſunt per eandem uoluntatem. Ad obiectionem aũt in oppoſitum, ꝙ creatura in Deo eſt creatrix, eſſentia & uita &c. rñr diſtinguendo, formaliter, uel identice, hoc eſt ꝙ creaturæ in Deo ẽm illã rẽ in qua ſunt per uolũtatẽ, qa ſic ſunt ipſa deitas, ſed formaliter ut ſunt producẽdæ, ſunt ꝑ uoluntatẽ, quemadmodũ actus liberi arbitrij diuini formaliter eſt per diuinam uoluntatem in Deo. nam quia uult, eligit & idem ipſe actus identice (hoc eſt ſecundum rem quæ eſt) quia eſt ipſa deitas, per naturam eſt, non per uoluntatem. Hęc de tertio. Budæ, die uigeſima Aprilis. M. D. XXIIII.

DVODECIMVM IENTACVLVM IN QVO QVINQVE TRACTANTVR.

OCCVRVNT duodecimo conſidereranda circa res geſtas quinque. Primum, Luc. vij. quo pacto mulier peccatrix ſtans lauerit pedes dñi lachrymis. Secũdum, vnde conſtet ex Euangelio hanc mulierem, peccatricẽ eſſe Mariã Magdalenã & ſororem Lazari. Tertium, Cur Mar. viij. Dominus cęcũ, illuminauit paulatim, ita quod primo imperfecte, dum dixit, Video homines ambulantes ſicut arbores, & ſecundo impoſitione manũ perfecte, ut clare videret omnia. Quartum, Cur Paulus Apoſtolus tam primæ ad Timo. iij. quam ad Titum j. tradens

ȷ. tradens conditiones requiſitas ad epiſcopum, tradit tantummodo poſitiuas, puta ſobrium, prudentem &c. & nunquam meminit conditionis comparatiue: ſ. ꝙ ſit dignior alijs. Quintum, Cur tentator Chriſti in prima & ſecunda tentatione dixit, ſi filius Dei es: in tertia autem hoc non dixit, ſed ad maximum ſcelus auſus eſt Chriſtum prouocare.

Ad primum horum dr̃ ꝙ Lucas Euangeliſta exuberantiam fletus & lachrymarũ in illa peccatrice deſcripſit ex hoc ꝙ non potuit cõtinere lachrymas, imo lachrymarũ profluuium, vſq; ad ſui proſtrationẽ ad pedes Chriſti: ſed tanta erat cõmotio ad fletũ, & affectus ad irrigandũ pedes lachrymis, vt adhuc ſtans: ideſt erecta profluuium lachrymarum incęperit ad pedes emittere. Propter quod ſignanter Euangeliſta non dicit ꝙ ſtans rigauit pedes eius, ſed ꝙ ſtans cœpit rigare: ſignificans per hoc incontinentiam & exuberantiam lachrymarum.

Ad ſm dicitur ꝙ ex Euangelio Marci vlt. habetur Mariam Magdalenam eſſe illam de qua dominus eiecerat ſeptẽ dæmonia. Et qm̃ Marchus ideo deſcripſit eam a ſeptem dæmonis, vt denotaret dignitatem hominum peccatorũ, qui ad Chriſtum conuerſi ſunt, per hoc ꝙ Chriſtus mulieri olim tam peccatrici reſurgens primo apparuit: conſequens eſt vt per ſeptem dęmonia intelligantur vniuerſa vitia: vt Greg. optime expoſuit. alioquin non fuiſſent ex hoc peccatores dignificati. Nam vexari corporaliter hoĩem a ſeptem dæmonijs, non eſt peccatũ, ſed pęna: ac per hoc nõ fuiſſet denotata mulier peccatrix: ſed mulier flicta a dæmonis. Quum itaq; Maria Magdalena cui Chriſtus reſurgens primo apparuit, ſit illa quę vniuerſis vitijs erat ſubiecta: & nulla alia legat᷑ niſi illa quæ erat in ciuitate adeo peccatrix: vt ẽt proprio noĩe non meruit nominari: rationabilis valde apparet cõmunis opinio eandẽ dicens Mariam Magdalenam, & peccatricẽ apud Lucam. Et confirmatur ex eo ꝙ Lucas ipſe poſt lachrymas mulieris peccatricis, ſequenti capitulo ponens mulieres Chriſti ſequaces, ante omnes ponit Mariam Magdalenam: nominans eam iam Chriſti pediſſequam, cuius peccatricis nomen tacuerat. Simile. n. quid fecit de Matthæo Euangeliſta: dum ſedentẽ ad telonium nominat Leui, quẽ poſtea in catalogo Apoſtolorum nominat Matthæum. Firmatur quoq; non ſolum eadem ſententia, ſed etiam ꝙ ipſa fuit ſoror

Lazari, ex verbis Ioannis Euangeliſtæ, dicentis de Maria ſorore Lazari, Maria aũt erat quæ vnxit pedes dñi vnguento. Ex tẽpore.n. quo Ioãnes hæc verba dixit, hr̃ ipſam fuiſſe, quæ olim vnxerat pedes dñi vnguento. nam per hæc verba deſcripta eſt ante reſurrectionẽ Lazari, ac per hoc ante tẽpus cœnæ in qua Lazarus reſuſcitatus vnus erat ex diſcumbẽtibus ante ſex dies Paſchæ, quando Maria iterum vnxit pedes domini. Ex quo.n. Ioannes ſcripturus erat cęnam illam & vnctionẽ quę ibi facta poſtea fuit, non erat ſoror Lazari deſcribenda per futuram vnctionem verbo præteriti tpis.ſ. vnxit: ſed ad ſignificandum præteritam vnctionem, quam deſcriptam ſciebat a Luca Euangeliſta, deſcripſit eã a præterito actu: vt ad quantã gratiã ſint peccatores a Chriſto admiſſi, ſignificaret. Vnde & vtitur ſimili modo loquendi quo vtitur in deſcriptione aliarum perſonarũ ex præteritis actibus. Quum.n. deſcribit Nicodemum ſepelientẽ Chriſtum, dicit ꝙ ipſe eſt qui venerat primũ ad eum nocte. Et ſimiliter quum deſcribit Caipham iudicantẽ Chriſtum, ait: Erat aũt Caiphas qui conſilium dederat Iudæis &c. Ita quoq; de ſorore Lazari dicit. Maria aũt erat quæ vnxit pedes domini vnguento, & exterſit capillis ſuis. Conſtat enim ꝙ nulla alia pro tunc erat, quæ vnxit pedes domini, & exterſit capillis ſuis, niſi peccatrix apud Lucam. Nec ſolum ex tempore, ſed etiam ex loco idẽ confirmatur. Nam in eadem domo vtraq; vnctio facta inſinuat eandem eſſe perſonam vngẽtem, cui commoda erat illa domus. Prima ſiquidẽ vnctio facta eſt in domo Simonis Phariſæi. Secundam quoq; in domo Simonis leproſi: quia dñs curauerat eũ a lepra, vt gloſſa dicit: Ex quo apparet, ꝙ iam cõmoda, imo & familiaris domus Simonis erat Mariæ ſorori Lazari: vt forte (quod etiam aliqui putant) in eadem domo ſub diuerſa tamẽ contignatione habitaret Maria Magdalena. Quod ex tribus elici quodammodo poteſt. Primo, ex eo quòd domeſtice videtur ingreſſa ſuper conuiuãtes, quando primum rigauit pedes eius, vt cognouit ꝙ accubuiſſet in domo Simonis Phariſæi, quaſi nacta loci commoditatem. Secundo, ex eo ꝙ quaſi ad manum habens dum cœnaretur ante ſex dies Paſchæ, accepit alabaſtrum vnguenti &c. Tertio, ex eo ꝙ in domo Simonis Martha miniſtrabat. Et confirmatur adhuc eadem ſententia ex fiduciali augmento familiariũ tactuũ. Nam

quum

quum dominus Ieſus mulierum conuerſatione eſſet tam alienus, vt diſcipuli videntes eum loqui cum Samaritana, mirarẽtur ꝙ cum muliere loquebatur, credibile non eſt ꝙ mulier aliqua cauſa fuerit prima vice ungere caput ipſius, ſed ꝙ mulier illa quæ prima vice pedes lachrymis lauit, & gratum ſuum officium fuiſſe experta eſt, dum audiuit propterea ſibi dimiſſa eſſe peccata multa, poſt multũ temporis animæquior facta ex multis ſibi monſtratis beneuolentię ſignis, & multis perceptis effectibus gratiæ ſpiritalis, tantum fiduciæ acceperit, vt iterũ pedes & caput ſimul vnxerit, rationalis proceſſus fiduciæ admittit, qui vſque adeo excreuit, ut ad reſurgentis domini amplexum amoris ardor magnitudoque lætitiæ incitauerit, quũ prohibita eſt a domino dicente, Noli me tangere. Quod. n. tũc in amplexum ruere uolebat, inſinuat primo ipſa domini prohibitio, qui tamen non prohibuit eam oſculari ſibi pedes: qm̃ ſcriptum eſt, Acceſſerũt & tenuerũt pedes eius. Atteſtari etiã dicitur incorrupta adhuc caro in ſolo fronte capitis eius perſe uerãs, utpote quam dn̄s manu immortali tetigit, prohibẽs eã. Noli me tangere, hoc eſt. n. ſignum ꝙ vltimum ſuũ Magdalena non ad terram verſus pedes dirigebat. ſed neſciens quid faceret ad amplexum. Et hæc dicta ſint, vt percipiatur quod vna met perſona fuit quæ primo pro remiſſione peccatorũ lachrymis rigauit pedes eius: poſtea animęquior facta ad caput vngẽdum aſcendit, & poſt reſurrectionẽ ardens magiſtri amore in amplexus ruere uoluit. huiuſmodi enim fiduciæ, ꝓgreſſus idẽtitatẽ perſonæ monſtrat. Et quum conſtet ꝙ Maria Magdalena fuit quæ fecit hunc vltimum actum, & ꝙ Laxari fuit ſoror quæ fecit penultimũ, & quod peccatrix mulier q̃ fecit primũ, conſequens ex hoc & tot alijs antedictis eſt, ut ex Euangelicis dictis credamus vnam & eandem eſſe Mariam Magdalenam, ſororem Lazari, quæ erat in ciuitate peccatrix, vt eccleſiaſticum etiam officium teſtatur. Hæc de ſecundo.

AD tertium dicitur ꝙ ratio talis quaſi imperfecti modi curandi fuit duplex, una ex parte cæci: quia. ſ. indiſpoſitus erat ad recipiendum ſubitam ſanitatem perfectam: vt patet ex eo ꝙ ipſe non rogabat pro ſeipſo, ſed alij rogabant pro eo. Hæc tamen cauſa nõ eſt ſufficiens: quoniam legitur dominum ſubito curaſſe paralyticum ſubmiſſum per regulas, ad fidem aliorũ

ipſo

ipſo paralytico tacere. Vnde altera cauſa ex parte dñi ſimul cũ ꝑdicta cõcurrit. ſ. ut doceret nos miraculoſa Dei opera non ſolũ eſſe quæ ſubito perfecte fiunt: ſed etiã procedẽdo de imperfecto ad perfectũ. Et quidẽ cęcus ille ita erat diſpoſitus, ut non eſſet capax ꝑfecte ſanitatis uno ictu, ſed paulatim ſicut diſpoſitio erat fidei & deuotionis. ita etiam paulatim ſanitatis donũ cõceſſum eſt. Quod in paralytico nõ eſt obſeruatũ: quia ratio alia urgebat. ſ. ut ſciatis quia filius hominis debet poteſtatẽ in terra hominibus dimittendi peccata. Inſtruimur ergo ex hac per partes illuminatione cęci recognoſcere etiã diuinam gratiam, quum poſt uotum emiſſum ob ſanitatem conſequendam paulatim ſani fimus, & ſimiliter quum ſanitate animæ paulatim a Deo conſequimur: procedentes de imperfecto ad minus imperfectum: & inde ad aliquam perfectionem: & inde ad aliam &c. Huiuſmodi. n. ſanandi modũ ex ſpecialis gratia Dei ꝓcedere ex hoc dñi facto inſtruimur: & nõ ſolũ ea q̃ ſtatim ꝑfecta ſunt opera diuino eſſe tribuẽda miraculo. Hęc de tertio.

AD quartum dicitur ꝙ Paulus Apoſto. ad illius tempore. Epiſcopos reſpexit, quando Epiſcopatus non erat honori, ſed oneris: non habebat annexum beneficium bonorum temporalium, ſed erat tm̃ ſuperintendẽs ſpiritalibus, & temporalium per diaconos adminiſtrator. In impoſitione autem onerũ ſufficit eligere idoneũ ad tale onus ſuſtinendum; & nõ oportet digniorem alijs præferre: quoniam ratio exigens conditionẽ cõparatiuam (. ſ. ꝙ ſit talis dignior) fundatur ſuper exhibitionẽ boni debiti: onus aũt nõ clauditur ſub genere bonorũ, ſub quo clauduntur honores, dignitates, beneficiã &c. Sed hæc reſpõſio licet uera dicat, non tamen ſatisfacit: qm̃ Apoſtolus ſcripſit epiſtolas ad inſtruenda non ſolum ita tẽpora, ſed omnia ſuccedentia. Similiter nõ ſatisfacit reſponſio, dicens ꝙ locus ab autoritate negatiue parum aut nihil ualet, & ſic per hoc quod Paulus tacuit conditionem comparatiuam, non poteſt deduci ergo conditio cõparatiua nõ requiritur. Deficit ſiquidem hęc reſponſio in propoſito propter duo. Primo, quia Titus plus q̃ legitimam excuſationem habuiſſet erroris ſui, pręficiendo Epiſcopos dignos; & non adhibendo diligentiam utrum ſit aliquis dignior. Nam Paulus Apoſtolus ſcribit ei quod inſtituat Epiſcopos in Creta: & dat ei regulam circa conditiones

eligendo

eligendorum ad Epiſcopatum. nullus certe culpare poſſet Titum præficientẽ Epiſcopos iuxta regulam Pauli præciſe, ac ꝑ hoc non curantẽ de cõparatiuis, potuiſſet enim ſemper dicere: feci iuxta regulam a te mihi traditã: tu in culpa es inſufficienter me inſtruxiſti. Secundo, quia ipſe Paulus Apoſtolus Act. xx. ait. Ad Epheſios in ꝑſona omniũ quibus p̃dicauerat. Mundus ſum a ſanguine omniũ. nõ enim ſubterfugi quo minus annuntiarem omne conſilium Dei vobis. Quomodo nanq; omne conſiliũ Dei annũtiaſſet, ſi tradendo regulam de eligentis Epiſcopis, tam neceſſariam conditionem tacuiſſet?

DICENDVM ergo videtur quod propterea Paulus Apoſtolus hãc cõditionẽ comparatiuam tacui quia per ſe loquẽdo nõ eſt neceſſaria. Dico autem per ſe quia Epiſcopatus dupliciter conſiderari poteſt vel ſecundũ id quod conuenit ei ꝑ ſe: vel ſecundum ſibi annexa. Et ſi quidem conſideretur ſcd̃m ſibi annexa (ſcilicet, ſuperioritatẽ, honorem, dignitatẽ, beneficium eccleſiaſticum) ſic eſt genere bonorũ. Et quoniam huiuſmodi annexa ſunt communia bona eccleſiaſtica, & debita membris eccleſiæ ut diſtribuantur illis: idcirco ſecundum hæc exigitur cõditio cõparatiua: vt ſcilicet digniori maiora dentur, & oppoſitum facere, eſt vitiũ acceptionis perſonarum. Et iuxta hoc intelligenda eſt doctrina dicẽtiũ quod oportet in foro conſcientię eligere digniorem ad hoc, & nõ ſufficiat eligere bonum ſeu dignum: quia vitium acceptionis perſonarum eſt exhibere bona debita ſic, ut minus dignus p̃ponatur magis digno. Si uero conſideretur epiſcopatus ſecundum id quod cõuenit ſibi ꝑ ſe, ſic eſt in genere onerũ: ut patet ex actu ſibi ꝓprio, qui eſt paſcere oues & agnus Chriſti: iuxta uerbum domini Io. ulti. hoc enim onerosũ manifeſte eſt, & pure oneroſum. Propter ꝗ dominus uoluit quod Petrus ex amore quem haberet ad ipſum dominũ, ſubiret tale onus. Et Paulus Apoſtolus docet dicens, Qui epiſcopatũ deſyderat, bonũ opus deſyderat nõ bonam dignitatẽ, non gradum, non beneficium, non honorẽ &c. ſed opus tantum, ac per hoc onus. unde & merces operario debetur iuxta illud Matth. xx. Voca operarios, & redde illis mercedem. Nec obſtat puritati oneris quod paſtorale officium gradũ poteſtatemq; ſuperiorẽ per ſe ſupponit aut conſtituit, quoniã huiuſmodi gradus ac poteſtas non concurrit ut bonum perſonæ

quæ

quę aſſumitur ad paſtorale onus: quia non datur ei ut bene ſibi ſit, ſed propter neceſſitatem aut vtilitatem ouium. Et vt vnico dicatur uerbo, totū paſtorale officium ordinatur per ſe ad bonū nō paſtoris, ſed eccleſiæ Chriſti: ac per hoc in genere nō bonorum. ſed onerū deſtribuendorū perſonis eccleſiaſticis, ꝑ ſe locatur. Conſiderando itaque epiſcopatum per ſe, nulla apparet ratio ꝙ requiratur conditio cōparatiua: nam ex parte ꝑſonæ quæ eligitur, ceſſat ratio acceptionis perſonarum: quia non deſtribuitur cōmune bonum, ſed cōmune onus. Vnde nō cadit acceptio perſonarum, niſi forte plus grauādo illū cui datur. Ex patre vero eccleſiæ cui ſuperintendere debet, non eſt maius debitum q̄ ut ſufficienter ei prouideatur: quia eccleſia ipſa non hēt ius niſi ad ſufficiētem habēdum paſtorē. Cuius ſignum eſt ꝙ nō eſt locus querelæ, ſi ſufficienter ei prouidetur. Et ad ſupererogationis bonum ſpectat ſi plus q ſufficiēs ei detur paſtor. Et confirmatur ex cæteris prouiſionibus officialiū quæ in mundo fiunt. nam ubique recte rōni ſatisfit, ſi ſufficiēter ciuitatibus, oppidis, regnis, adminiſtrationibus &c. prouidetur. Et hanc ſnīam ducunt duæ prius inductæ rōnes ꝓ ſufficientia doctrinæ ab Apoſtolo traditæ: ambæ enim multum cogunt. Et ſi contra hanc ſnīam applicetur illa ratio: ſcilicet quare eligis ex duobus ſufficientibus minus dignum? in promptu eſt reſponſio, quia non teneor eligere meliorem: ſed multis exiſtentibus ſufficientibus, locus eſt gratificationi: nec eſt acceptio perſonarum præeligere minus dignum, ſufficientem tn̄, ſed libertas. Et ſi his adiunxeris quòd tpalia bona annexa paſtoralibus officijs, per accidens concurrunt: uidebis conſequenter ꝙ omnibus conſideratis ſufficit ēt in foro cōſcientiæ ad euitandū peccatum mortale, eligere ſufficiētem: quoniam actus humanus iudicandus ex ſuo genere eſt ſecūdum id qđ eſt per ſe: quamuis peccet poſtponens digniorē ſine rōnabili cauſa: eo ꝙ præte rectam rōnem temporalia annexa diſpenſat. Et ſpectat hoc peccatum reductiue ad vitium acceptionis perſonarum. Dico autem reductiue: quia non per ſe in hoc actu fit diſpenſatio bonorum, ſed per viam concomitātiæ. Qui autem in diſpenſatione paſtoraliū officiorum ad bona dignitatis, honoris, p̄bendę &c. diſpēſanda directe reſpiciūt uitium per ſe incurrunt: acceptionis perſonarum, ſi digniorē abſque

rationabili

rationabili cauſa poſtponunt: & mortale conſequenter ex ſuo genere peccatum incurrunt. Hæc de quarto.

Ad quintũ de tertia Chriſti tentatione dicitur ꝙ diabolus eadem intentione qua duas præcedentes tertiã exercuit tentationem. ſ. animo explorandi ſi ille homo erat filius Dei: Sed non eodẽ modo ingeſſit tertiam quo ingeſſerat, primam & ſecundã, nam illas aperte hoc continẽtes propoſuit, iſtã uero occulte & inſidioſe ad hoc tendẽtẽ. Cogitauit. n. apud ſe callidus tentator per uiã indirectam explorare ſi Ieſus erat filius Dei. Et duo propoſuit (alterum ſe daturum ei omnia regna mundi: alterum ut cadens ipſum adoraret) non ea intentione ut putaret Ieſum daturum conſenſum ad hæc. ſed ꝙ reſpondendo ad primum induceret Ieſus aliquam autoritatẽ ſcripturæ: ex qua omnia regna mundi eſſe ipſius Ieſu haberetur, ac per hoc non indigeret ut a tentatore ſibi darentur: & ſic tentator haberet intentam explorationem. Vel ſaltem reſpondendo ad ſecundũ, increparet eum dicens. Tu debes me adorare, non ego te: uel aliquid ſimile, ex quo haberet intentam explorationem. Sed dominus uerſutias eius præuidens, nihil de Meſſia dixit: ſed tantum de adoratione Dei ſolius. Hæc de quinto. Villiaci: in die ſancti Viri. M. D. X X I I I I.

Expliciunt præclariſſimæ X I I. Ientaculorum noui Teſtamenti Reuerendiſſ. domini THOMAE de Vio Caietani Cardinalis S. XISTI lucubrationes: quibus circiter LXIIII. difficiles noui teſtamenti ſententiæ ſubtiliſſime enarrantur.

REGISTRVM.

††† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm
Nn Oo Pp.

Omnes ſunt quaterniones.

VENETIIS, M D LXXI.

num.o 33 42-2-B 12 608

Adì 4 [illegible]bre 155[illegible]

Io Nic.o Cassani pago el contratto
che fece [illegible] di 5 mesi
da Viola a Gabriele [illegible]
da Concordia

Adì [illegible] 1583
Gabriello ne fece altra [illegible]
a Maria di Bart.o da Viola
di mesi di 5 vinc.o acima

Digitized by Google

Digitized by Google

L. GOTTSCHER
1976
Digitized by Google